DICTIONAR DE LITERATURA ROMÂNĂ

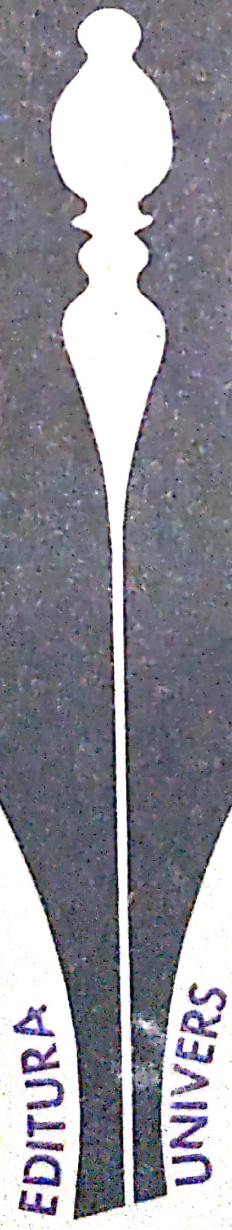

EDITURA UNIVERS

Scanned with OKEN Scanner

Supracoperta, coperta și macheta de Victor Mașek

Toate drepturile asupra acestei ediții
aparțin
EDITURII UNIVERS

MATERIALUL ILUSTRATIV AL VOLUMULUI REPRODUCE ORIGINALE AFLATE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI R.S.R., MUZEUL LITERATURII ROMÂNE ȘI FOTOTECA LABORATORULUI FOTOGRAFIC AL CASEI SCÎNTEII.

Scanned with OKEN Scanner

DICTIONAR DE LITERATURA ROMÂNĂ

SCRIITORI, REVISTE, CURENTE

PAUL CORNEA, FLORIN MANOLESCU, POMPILIU MARCEA, VALENTINA MARIN-CURTICEANU, DUMITRU MICU, DIM. PĂCURARIU, AL. PEZDERKA, MARIAN POPA, EUGEN SIMION, DAN SIMONESCU, I.V. ȘERBAN, ELENA ZAHARIA-FILIPAȘ

Coordonator: DIM. PĂCURARIU

Editura UNIVERS
București, 1979

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT ÎNAINTE

Lucrarea de față este cel dintîi dicționar al literaturii române care are în vedere mișcarea literară în toată întinderea ei, de la origini pînă în zilele noastre. Evident, dicționare în care să figureze scriitori s-au mai făcut la noi. Ele aveau însă un caracter enciclopedic, scriitorii figurînd alături de alți reprezentanți (oameni politici, de știință, artiști etc.) ai patrimoniului național. Amintim, în această privință, Panteonul român, *publicat de Iosif Vulcan în anul 1869, o suită de treizeci de medalioane despre principalele personalități politice și culturale românești din veacul trecut. Predomină (mai bine de două treimi) scriitorii, cu unele anomalii izbitoare însă. Figurează, de pildă, scriitori ca G. Sion, V. A. Urechia, dar lipsesc Gh. Asachi, Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Cezar Bolliac, Anton Pann, Alecu Russo, N. Filimon, Al. Odobescu și alții. Peste aproape trei decenii, la 1897, Dim. R. Rosetti publică, la București,* Dicționarul Contimporanilor, *mult mai cuprinzător decît* Panteonul român. *Dicționarul (peste 200 de pagini format mare) îi are în vedere pe aproape toți scriitorii importanți din secolul trecut, prezentați sumar. Un an mai tîrziu, se tipărește la Sibiu primul volum, iar apoi, în 1900 și 1904, celelalte două volume din* Enciclopedia română. *Este cel dintîi dicționar enciclopedic amplu (peste 3000 de pagini format mare), coordonat de Dr. Corneliu Diaconovich, prim-secretar al* Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, *din inițiativa căreia se efectuase lucrarea, cu sprijinul a numeroși colaboratori (pentru literatura română: Andrei Bârseanu, Valer Branisce, Ovid Densusianu, M. Dragomirescu, Dumitru Evolceanu, Titu Maiorescu, At. Marienescu, D.C. Ollănescu, N. Petrașcu, I. Rațiu, G. Weigand ș.a.), mulți dintre ei nume de prestigiu. Dicționarul cuprinde un mare număr de scriitori, precum și reviste și ziare. Prezentările sînt, în general, corecte și amănunțite, urmărind a oferi cititorului, pe lîngă datele biografice de bază, și scurte caracterizări ale operei și personalității scriitorilor. Evident, ele sînt inegale,*

Scanned with OKEN Scanner

și faptul este explicabil cu un număr atît de mare de colaboratori, risipiți în toate regiunile românești și, ca atare, greu de coordonat. Alături de caracterizări rotunde și dense (Eminescu, de pildă, prezentat de N. Petrașcu), sînt altele stîngace ori prea sumare (Ioan Slavici, Al. Macedonski, I.L. Caragiale, bunăoară, sînt prezentați în cîteva rînduri, în timp ce lui Andrei Mureșanu i se rezervă un spațiu de patru ori mai mare). Dincolo de atari inegalități, Enciclopedia... *de la Sibiu este o lucrare prețioasă. Ea a constituit multă vreme o sursă de bază pentru informarea publicului cititor și n-a încetat nici astăzi să fie o lucrare utilă istoricilor literari. Se cuvine menționat și dicționarul* Figuri contimporane din România, *inițiat de Th. Cornel. Primul volum, apărut în 1911, la București (536 pagini), conține doar literele A și B și îl are ca director pe poetul Tudor Arghezi. Intenția de a continua dicționarul se reduce la cîteva fascicole publicate în anii următori, pînă în 1914, sub direcția lui Nerva Hodoș și René C. Polysu. Scriitorii nu lipsesc și sînt prezentați pe larg. Abundă însă avocații, directorii de minister, marii proprietari, o întreagă broșură, însumînd o sută de pagini, fiind consacrată familiei Lenș. Tipărit în excepționale condiții grafice și bogat ilustrat, dicționarul pare destinat mai curînd unor scopuri mondene decît cultural-științifice, ceea ce explică, fără îndoială, retragerea lui Tudor Arghezi din direcție.*

Mai important este Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească", *apărut în 1931 (partea I,* Dicționarul limbii române *de I. Aurel Candrea; partea a II-a,* Dicționar istoric și geografic universal *de Gh. Adamescu), incluzînd un număr relativ mare de scriitori din trecut, iar dintre cei în viață doar pe laureații Premiului Național; de asemenea, opere reprezentative și reviste, în prezentări succinte, dar corecte. În același sens trebuie amintită* Enciclopedia „Cugetarea" *de Lucian Predescu, publicată în 1941, cu un evantai larg de scriitori, opere, reviste, într-o redactare însă grăbită, lucrare utilă totuși pentru informația pe care o furnizează.*

Două lucrări apărute în ultimii cincisprezece ani, Dicționar enciclopedic român *(4 volume, 1962—1966) și* Mic dicționar enciclopedic *(1972, nouă ediție, 1978), îndeobște cunoscute, cuprind un număr însemnat de scriitori români. Tot în ultima vreme s-a tipărit și un* Dicționar de literatură română contemporană *de Marian Popa, în două ediții (1971 și 1977). Dicționarul nostru continuă așadar o tradiție deloc săracă, fiind totuși primul dicționar exclusiv literar vizînd întreaga literatură română. Utilitatea lui? Un dicționar al scriitorilor români e un instrument indispensabil de informare pentru publicul nostru cititor, ca și pentru publicul din străinătate interesat din ce în ce mai mult de România, de cultura ei. Cu această intenție, de a face o operă utilă pentru informarea publicului larg, a fost elaborat dicționarul de către un colectiv de critici și istorici literari de la Universitatea din București.*

Scanned with OKEN Scanner

El nu e conceput exhaustiv, ci selectiv în sens larg. Alături de scriitorii de primă mărime au fost incluși numeroși alții care, prin creația lor, au contribuit la îmbogățirea peisajului literar, la întregirea fizionomiei unei epoci sau a unui curent. O atenție deosebită s-a acordat literaturii din ultimele decenii, ilustrată de personalități puternice, unele continuîndu-și și desăvîrșindu-și opera începută și afirmată deja în epoca anterioară (Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, George Călinescu, Camil Petrescu, Zaharia Stancu, Al. Philippide, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Geo Bogza), altele impunîndu-se propriu-zis în epoca de după ultimul război (Marin Preda, Eugen Barbu, Nichita Stănescu ș.a.), la care se adaugă un mare număr de scriitori valoroși din generația mijlocie și tînără. Selecția acestora din urmă nu a fost deloc ușoară, ea operînd într-o zonă în care multe valori se află încă în curs de limpezire și afirmare, putînd produce oricînd surprize, dicționarul rămînînd, la acest capitol, mai mult decît în oricare parte, deschis pentru eventuale completări la edițiile următoare. Întregit cu scriitori ai naționalităților conlocuitoare, ca parte integrantă a culturii create pe pămîntul României, cu principalele reviste și curente literare, dicționarul (însumînd peste șapte sute de nume) oferă, sperăm, o imagine, dacă nu completă, suficient de cuprinzătoare, a literaturii române.

Tehnica de lucru este cea folosită, de regulă, în astfel de lucrări: menționarea principalelor date biobibliografice, caracterizarea operei în aspectele ei fundamentale și specifice, volumul prezentărilor variind în funcție de spațiul rezervat fiecărui scriitor. Scrierile neamintite în caracterizarea de ansamblu sînt menționate la sfîrșit, cu specificarea Alte opere; *la fel, referințele critice* (Ref.), *numai cînd este vorba de volume special consacrate unui scriitor, revistă sau curent literar. Sînt amintite doar edițiile antume, excepție făcînd volumele de scrieri inedite, de regulă la scriitorii epocii vechi editați, mulți dintre ei, se știe, tîrziu după moartea lor. La aceștia se indică, evident, ediții postume, de obicei critice* (Ediții), *cu precizarea îngrijitorului și a prefațatorului. S-au menționat, de asemenea, traducerile în alte limbi, la scriitorii mai frecvent traduși, ca și, în paranteză, numele real pentru unii scriitori purtînd pseudonime. În multe cazuri, pentru lămuriri suplimentare, se fac trimiteri la alte articole* (v.). *Fiecare prezentare este semnată cu inițiale, numele integral al semnatarului aflîndu-se pe coperta interioară a dicționarului.*

Iunie, 1978

DIM. PĂCURARIU

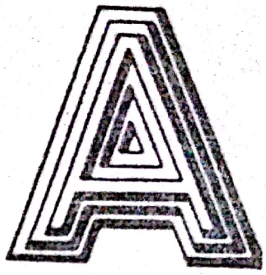

AARON Vasile, n. 1770, Glogovăț, jud. Alba; m. 1822, Sibiu. Jurist procurator (avocat) în Sibiu, V.A. a desfășurat o bogată activitate de poet popular, traducînd și prelucrînd opere clasice (Ovidiu, *Metamorfozele;* Vergiliu, *Bucolicele* și *Eneida*) și moderne (Klopstock, *Messiada*), ori aparținînd colportajului *(Leonat și Dorofata)*, într-un vers fluent, dar prozaic.

P.C.

ACADEMIA ROMÂNĂ (v. SOCIETATEA LITERARĂ ROMÂNĂ).

ADAM Ion, n. 26. XI. 1875, Vaslui; m. 18. V. 1911, Iași. Prozator. Colaborator fidel al *Semănătorului* și al altor reviste cu aceeași orientare. A scris proză tipic semănătoristă, în care idilizează viața de la țară (volumele de nuvele *Pe lîngă vatră*, 1900; *Flori de cîmp*, 1900; *Din viață*, 1910; *Vorbe de clacă*, 1910) sau condamnă lumea orașului, narînd întîmplări melodramatice (romanele *Rătăcire* și *Sybaris*, 1902).

E.Z.F.

ADERCA Felix, n. 26. III. 1891, Puiești, jud. Vaslui; m. 12. XII. 1962, București. Prozator, poet, dramaturg și eseist. Activitate neîntreruptă de gazetar, pentru o vreme secretar de redacție la revista *Bilete de papagal*. Membru al grupării *Sburătorul*. Adept al autonomismului estetic, adversar al prelungirilor semănătoriste *(Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*, 1929). Debutează cu versuri în *Noua revistă română*. Poezia, erotică, de o senzualitate supusă observației lucide, va fi adunată în cîteva plachete: *Motive și simfonii* (1910), *Stihuri venerice* (1912) ș.a. Piesele *Sburător cu negre plete* (1923), *Muzică de balet* (1971), *1 din 36* (1974) trădează tangențele cu dramaturgia expresionistă germană. Genul care exprimă cel mai bine spiritul lui F.A. este romanul. Fie că atenția scriitorului se îndreaptă spre tragediile moral-psihologice ale unor momente istorice, ca în romanele *Moartea unei republici roșii* (1924), *1916* (1936), *A fost odată un imperiu* (1939), fie spre o dramă a dezrădăcinării și neputinței de a atinge idealul social și sufletesc, ca în *Domnișoara din strada Neptun* (1921), fie că încearcă să perceapă materialitatea universului pe calea misterului erotic ce străbate obsesiv romanele *Omul descompus* (1925), *Țapul* (1920, reeditat în 1941 cu titlul *Zeul iubirii*) și *Femeia cu carnea albă. Din carnetul intim al domnului Aurel* (1927), motivul fundamental al operei rămîne meditația profundă asupra condiției umane. Reține îndeosebi continua deplasare a perspectivei autorului care modifică discursul romanesc, trecîndu-l de la formula tradițională la antiromanul realizat în tehnică expresionistă sau kafkiană (*Revolte*, 1945), de la romanul de structură parabolică

(*Aventurile domnului Ionel Lăcustă-Termidor*, 1932) la *science-fiction* (*Orașele înecate*, 1936). F.A. a mai scris romane de călătorie și aventură, biografii romanțate, cărți dedicate tineretului: *Magellan* (1948), *Amiralul oceanului, Cristofor Columb* (1957) etc. Excelent autor de interviuri (*Mărturia unei generații*, 1967). A tradus din J. Steinbeck, K. Čapek, E.E. Kisch ș.a.

V.M.C.

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, revistă literară și culturală, săptămînală, fondată de Constantin Mille, apărută la București între 1920 și 1939. Revista își propune să publice tot ceea ce reprezintă o valoare autentică: „Să fie o publicație fără idei preconcepute, fără împingere la școli și doctrină, lipsită de piedica particularismului și fantezismului, priitoare deopotrivă pentru toate talentele, indiferent de condiții". Principali colaboratori: I. Slavici, M. Sadoveanu, T. Arghezi, L. Rebreanu, L. Blaga, V. Eftimiu, G. Galaction, G. Ibrăileanu, I. Agârbiceanu, P. Zarifopol, I. Minulescu, Cezar Petrescu, T. Vianu, Vladimir Streinu, Gib Mihăescu, I. Vinea, G. Topârceanu, I. Pillat, Ionel Teodoreanu, F. Aderca, G. Călinescu, Al. A. Philippide, M. Ralea, Perpessicius, Z. Stancu, I. Biberi ș.a.

P.M.

Ion Agârbiceanu

AGÂRBICEANU Ion, n. 12. IX. 1882, Cenade, jud. Alba; m. 28. V. 1962, Cluj. Prozator. Fiu de pădurar. Studii secundare la Blaj, superioare la Facultatea de teologie a Universității din Budapesta. Preot într-un sat din Munții Apuseni, Bucium-Șasa (prilej de a cunoaște viața minerilor din acele părți), apoi la Orlat, lîngă Sibiu. În perioada interbelică trăiește la Cluj, în timpul celui de-al doilea război la Sibiu, din 1945 din nou la Cluj, pînă la sfîrșitul vieții. Activitatea literară și-a început-o în cursul superior de liceu, cînd publică versuri în ziare din Transilvania. Proza îi apare, din primii ani ai secolului, în revistele *Luceafărul*, *Ramuri*, *Viața românească*, *Neamul românesc literar* ș.a. În 1906 își vede tipărită prima carte, volumul de povestiri *De la țară*. Peste trei ani îi iese de sub teascuri o a doua, *În clasa cultă*, iar din 1910 publică aproape în fiecare an unul sau mai multe volume: culegeri de nuvele, ca *Două iubiri*, *În întuneric*, *Prăpastia* (1910), *Datoria* (1914), *Popa Man*, *Luncușoara în Paresimi* (1920), *Trăsurica verde* (1921), *Chipuri de ceară* (1921), *Spaima* (1922), *Chipuri și icoane* (1928), *Minunea* (1936), *Amintirile* (1940), *Din copilărie* (1956), *Din munți și din cîmpii* (1957), *File din cartea naturii* (1959), *Faraonii* (1961) etc., și romane, precum: *Arhanghelii* (1914), *Legea trupului* (1926), *Legea minții* (1927), *Biruința* (1931), *Răbojul lui Sf. Petru* (1934), *Sectarii* (1938), *Vîltoarea* (1943) ș.a. Nota definitorie a literaturii lui I.A. e realismul dur, împins

pe alocuri pînă la naturalism, contrapunctat în unele scrieri de un romantism idilic sau vijelios. Lumea descrisă de prozator e un tărîm al suferinței. Oamenilor ce o populează (țărani, mici meseriași, muncitori, îndeosebi mineri, mărunți funcționari, învățători, preoți de țară) le este hărăzită o viață de caznă și umilință. Ferindu-se de orice idealizare, scriitorul alcătuiește, în majoritatea nuvelelor și povestirilor sale de inspirație rurală, tablouri de infern. Superior realizate literar sînt povestirile *Fefeleaga*, ce evocă figura unei văduve căreia îi mor rînd pe rînd toți copiii și care, spre a-l putea înmormînta pe cel din urmă, e nevoită să-și vîndă unicul cal, *Doi bătrîni*, ce proiectează în mediul rural scene de atmosferă cehoviană, și *Luminița*, în care sînt urmărite, în derularea lor lentă, clipele agoniei unei bătrîne țărănci. Memorabile sînt cîteva nuvele de mare întindere (*Popa Man*, *Jandarmul*, *Faraonii* ș.a.), în al căror spațiu protagoniștii, naturi impetuoase, demonice, dobîndesc grandoarea unor eroi de baladă. Romanele, dezavantajate estetic de un prea evident tezism moralizator, compun o amplă cronică a vieții din Transilvania la începutul secolului al XX-lea și în deceniile dintre cele două războaie mondiale.

Ref.: Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu*, București, 1972; Cornel Regman, *Agârbiceanu și demonii*, București, 1973.

D.M.

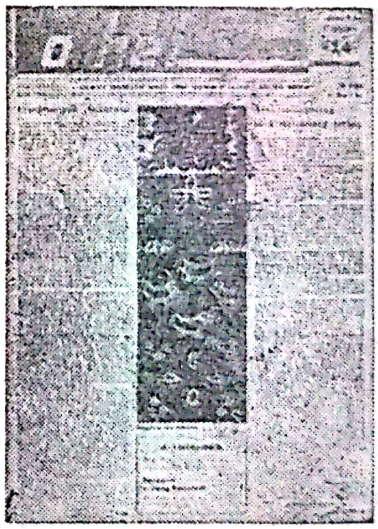

A HÉT (*Săptămîna*), revistă săptămînală, social-politică și culturală, editată în limba maghiară sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Apare din 1970, la București. Dezbate probleme de politică internă și externă, probleme ale științei și culturii contemporane, avînd pagini permanente de teatru, cinematografie, muzicologie, critică de artă și critică literară. Cerc larg de colaboratori, printre care se numără reputați oameni de cultură și știință, scriitori, critici literari etc., români și maghiari. Revista este condusă de scriitorul Huszár Sándor.

A.P.

AICHELBURG Wolf, n. 3. I. 1912, Pola, Iugoslavia. Poet, prozator, eseist și dramaturg de naționalitate germană din România. Liceul la Sibiu, licența în filologie modernă la Cluj-Napoca. Debutează în revista *Klingsor* (1934). În lirică, W.A. este baladesc și reflexiv, cu nostalgia romantică a sudului, iar prozodia aspiră către desăvîrșirea muzicalității clasice: *Herbergen im Wind* (*Hanuri în vînt*), 1969; *Vergessener Gast* (*Oaspete uitat*), 1973. Postromantică e și proza sa, melancolică sau satirică: *Die Ratten von Hameln* (*Șobolanii din Hameln*), 1968; *Umbrisches Licht* (*Lumină din Umbria*), 1975. Eseuri despre mari poeți moderni și problemele poeziei moderne în *Fingerzeige* (*Semn arătător*), 1974. În teatru folosește pretexte mitologice eline pentru construcția unor

vaste edificii filozofice și poetice. A tradus în germană din Eminescu, L. Blaga, G. Bacovia, V. Voiculescu, și din poezia universală. O culegere retrospectivă din opera sa: *Lyrik, Dramen, Prosa (Lirică, Drame, Proză)*, 1971.

M.P.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, supliment literar al revistei *Albina românească*, apărut la 14 martie 1837, din inițiativa și sub direcția lui Gh. Asachi, la Iași. După opt numere ieșite neregulat, Gh. Asachi încredințează sarcina conducerii lui M. Kogălniceanu (1 iulie 1838). Curînd însă, după cinci numere ale noii serii, A.R. e suprimată (1 septembrie 1838). Formula A. R., de magazin literar-cultural, utilizată și de I. Heliade Rădulescu la *Curier de ambe sexe*, cu material destinat unui cerc larg de cititori, între care multe traduceri ușoare, corespundea condițiilor vremii (public incipient, trebuind cîștigat pentru slova românească). Pe ea se grefează prozelitismul național, concretizat de M. Kogălniceanu prin recomandarea înlocuirii alfabetului chirilic cu alfabetul latin ori prin anticiparea apelului *Daciei literare*, din 1840: „Cînd vom cunoaşte de ajuns istoria, obiceiurile, aşezămînturile patriei, atunci vom păși să învățăm și starea celorlalte țări". Printre colaboratorii A.R. se numără Ionică Tăutu și A. Hrisoverghi, C. Negruzzi, M. Cuciuran, Manolache Drăghici, P. Pruncu ș.a.

Ref.: Alăuta românească (1837—1838), ediție facsimilată, Bucureşti, 1970.

P.C.

ALBERT Michael, n. 21.X.1836, Apold, jud. Mureș; m. 21.IV.1893, Sighișoara. Dramaturg, prozator și poet de naționalitate germană din Transilvania. Profesor la gimnaziul sas din Sighișoara (1861—1893). A dat piese istorice în manieră romantică: *Die Flandrer am Alt (Flamanzii pe Olt)*, 1883; *Harteneck* (1886); *Urlich von Hutten* (1893). În nuvele reflectă realismul obiceiurilor: *Die Dorfschule (Școala sătească)*, 1866; *Die Kandidaten (Candidații)*, 1872; *Altes und Neues (Vechi și nou)*, 1890. Lirica sa, influențată la început de Heine, ilustrează spre sfîrșitul vieții idealul „unității germane": *Gedichte (Poezii)*, 1893.

Ref.: A. Schullerus, *Michael Alberts Leben und Dichten (Viața și opera lui Michael Albert)*, 1898.

M.P.

ALBOIU George, n. 6. VII. 1944, Roseți, jud. Ialomița. Poet. Publică versuri *(Cîmpia eternă*, 1968; *Cel pierdut*, 1969; *Drumul sufletelor*, 1970; *Edenul de piatră*, 1970; *Joc în patru*, 1970; *Gloria lacrămii*, 1971; *Cumplita apoteoză*, 1973; *Stîlpi*, 1974; *Poeme*, 1975; *Cîntarea României*, 1977) cu o simbolistică grea, întunecată. E obsedat de mitul cîmpiei infi-

nite, perene, în care trebuie să citim la prima vedere o reprezentare spațială a existenței, o imagine a vitalității sălbatice. G.A. arată sensibilitate pentru macabrul grandios, exagerînd în direcția terifiantului, apocalipticului.

E.S.

ALBU Florența, n. 1. XII. 1934, Floroaica, jud. Ialomița. Poetă. Debut în 1961 cu volumul *Fără popas*, urmat de alte culegeri: *Intrare în anotimp* (1964), *Fata morgana* (1966) etc., reunite apoi în volumul *Poeme* (1969). F.A. este, ca și Ion Gheorghe, o poetă a cîmpiei, dar în tonuri stinse. Ea percepe „lenea moale", „somnia", „uitarea încenușată", și propune o mitologie lirică din stilizarea folclorului, punînd accent pe cîntecele și jocurile copiilor. Alte volume: *Austru* (1971), *Arborele vieții* (1971), *Petrecere cu iarbă* (1973), *Elegii* (1973), *Ave, noiembrie* (1975) etc.

E.S.

ALECSANDRI Vasile, n. 14. VI. 1818, Bacău; m. 22.VIII. 1890, Mircești. Poet, prozator și dramaturg. Fiul unui boiernaș cu spirit întreprinzător, care agonisise o avere frumoasă și suise treptele dregătoriilor pînă la rangul de vornic, V.A. primește o educație îngrijită, întîi în țară, apoi la Paris (între 1834 și 1839), unde-și trece bacalaureatul în litere, renunțînd însă, după cîteva eșecuri, la obținerea unui titlu academic. Reîntors în țară, participă cu elan la mișcarea culturală: colaborează la *Dacia literară* (1840), e membru în directoratul Teatrului Național (1840), redactor la *Propășirea*, afirmîndu-se printre scriitorii fruntași ai vremii. Deși epicureu prin temperament, iubitor de tihnă și confort domestic, disprețuind politica și temîndu-i consecințele, V.A. se angajează cu o nobilă dezinteresare în lupta pentru împlinirea idealului național: participă la revoluția din 1848, fiind obligat să se exileze după înfrîngerea ei, și, îndeosebi, acționează hotărît și consecvent pentru înfăptuirea Unirii Principatelor. Creația sa din această perioadă are un pronunțat caracter militant: scoate revista *România literară* (1855), una din cele mai valoroase publicații ale pașoptismului, editează două culegeri de poezii populare (*Poezii populare ale românilor*, 1852—1853; ediție completă, 1866), care cuprind cîteva capodopere ale folclorului românesc, își editează primul volum de versuri, *Doine și Lăcrimioare* (1853), compune piese de teatru și poezii de un puternic suflu mobilizator (între altele *Hora Unirii*). Între 1860 și 1880 notorietatea lui V.A. este foarte mare. Poetul e considerat de largi cercuri ale opiniei publice din țară și de peste hotare drept scriitorul reprezentativ al românilor. Toate revistele îi solicită colaborarea, societatea *Junimea* îl invită la seratele ei, primindu-l cu o curtoazie demonstrativă, palatul însuși se simte măgulit să-l numere printre musafiri. Dovedind o neobiș-

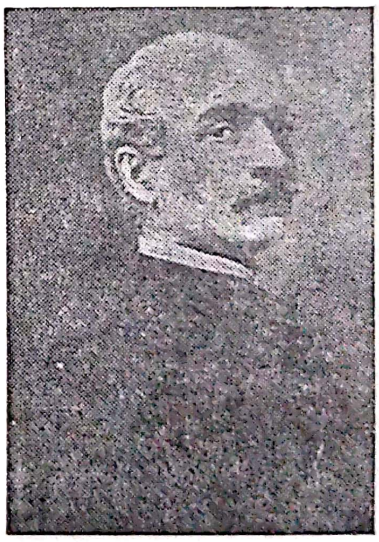

Vasile Alecsandri

nuită vitalitate și putere de reînnoire, scriitorul dă tocmai acum cîteva din operele sale majore: *Pastelurile* (1868—1869), *Legendele* (1872—1876), *Ostașii noștri* (1878), poezii inspirate de războiul pentru independență, drama istorică *Despot-Vodă* (1879). În 1878, felibrii din Montpellier îl premiază pentru *Cîntecul gintei latine*. Distincția — cea dintîi obținută de un scriitor român — stîrnește o imensă emoție în țară și-l confirmă, o dată mai mult, în postura de „bard" al națiunii. Bătrînețea vine parcă să încunune această viață armonioasă, care realizează un sens goethean al existenței. Devenit în 1885 ministru plenipotențiar la Paris, scriitorul rămîne activ pînă aproape de sfîrșit (*Fîntîna Blanduziei*, 1883; *Ovidiu*, 1884), păstrîndu-și umorul și seninătatea, în pofida celor ce-l contestau, supunîndu-l unei nemeritate comparații cu Eminescu.

Ca poet, V.A. are marele merit de a fi intuit în folclor o sursă de regenerare a lirismului. Deși n-a fost cel dintîi care a publicat poezii populare și cu toate că, asemenea tuturor romanticilor, a „îndreptat" și „întocmit" materialul anonim, culegerile sale au făcut epocă. Valorificînd cu un tact desăvîrșit și o fină înțelegere a sensurilor perene ale artei românești piesele cele mai semnificative ale repertoriului folcloric, V.A. a dat un imbold hotărîtor coagulării și conștientizării conceptului de individualitate națională; unei literaturi de-abia înfiripate, care trăia sub mirajul clișeelor romantismului apusean, i-a deschis perspectiva atingerii unei veritabile originalități de timbru și intonație sufletească. Primele versuri proprii, cuprinse în ciclul *Doine*, puternic marcate de influența binefăcătoare a literaturii populare, pun definitiv capăt galanteriei neo-anacreontice și figurației mitologice. Străbate prin ele aerul proaspăt al cîmpului, viziunea unei umanități trăind aproape de natură, într-un univers mitic, unde fetele se dăruie dragostei ca într-un ritual, voinicii cutreieră pădurile, armăsarul e tovarășul nedespărțit al omului. În lirica erotică *(Lăcrimioare)*, V.A. e puțin interesant: expresia facilă a sentimentului, lipsa de conflict interior, tendința spre declamație acaparează întreaga materie poetică. În schimb, *Pastelurile* reprezintă lucrarea maturității scriitorului, aceea care a contribuit cel mai mult să-i consolideze reputația. *Pastelurile* (de la V.A. încoace cuvîntul a devenit termen generic, denumind o specie a poeziei descriptive) conțin mici tablouri de natură, fixînd peisajul luncii Siretului din unghiul unei viziuni clasice, vergiliene, de o admirabilă transparență și rotunjime interioară, cu detalii gingașe și note de umor. În epică, poetul e tentat de trecut, de fabulosul Orientului și de mitologia populară; de-aici legendele istorice, orientale și folclorice. Primei categorii îi aparțin *Dumbrava Roșie* (1872), evocare a luptei de la Codrii Cosminului, dintre Ștefan cel Mare și Albert, craiul Poloniei, și *Dan, căpitan de plai* (1874), pagină

de cronică, înviată cu truculență robustă, la granița dintre realitate și mit. Mai puțin reușite, legendele orientale îmbină un exotism litografic cu elemente melodramatice. Remarcabile prin frăgezime, naturalețe și atmosferă feerică sînt legendele dedicate păsărilor, florilor și anotimpurilor. Într-o categorie aparte se situează *Grui-Sînger* (1875), istoria unui paricid într-un decor dantesc, și *Pohod na Sibir* (1871), imagine funebră a unui convoi de deportați acoperit de giulgiul zăpezii. Ecou sonor al națiunii, V.A și-a pus lira în slujba Unirii, a luptei pentru independență și progres social, dînd scrieri de circumstanță dar de un efect irezistibil, pătrunse de caracter mobilizator, de spontaneitatea unei emoții autentice. Ciclul *Ostașii noștri*, cîntînd bărbăția militară fără ditirambe grandilocvente, cu simplitate, umor și o reținută duioșie, e printre cele mai de seamă realizări ale lirismului patriotic românesc.

Ca prozator, V.A. manifestă excelente calități: cordialitate, naturalețe, spirit de observație, vervă colocvială, umor. Lipsit de invenție și de puterea creației obiective, el obține cele mai bune rezultate în tablourile de moravuri, în notele de drum și în corespondență. În vreme ce încercările sale nuvelistice *(Mărgărita)* ori romanești *(Dridri)* suferă de artificiu, *Istoria unui galbîn și a unei parale*, sprintenă evocare a societății moldovene, cu toate ridicolele și contrastele ei, schița *Balta Albă*, istorisind perplexitățile unui francez care nu ajunge să se dumirească dacă Valahia e o parte a lumii civilizate sau o provincie sălbatică, și, îndeosebi, *O călătorie în Africa*, cu tinerețea cuceritoare a notațiilor, scenarizarea întîmplărilor sub unghi comediografic și îmbrățișarea jovială a vieții, sugerînd consonanța dintre suflet și univers — constituie opere durabile, apreciate de o parte din critica actuală mai presus de întreaga creație a scriitorului. De mare întindere e opera sa dramatică: în patruzeci și cinci de ani, aproape cincizeci de lucrări în toate genurile, de la farsă și vodevil la comedia de moravuri, dramă socială și dramă istorică. La început, scriitorul își limitează ambițiile în funcție de gustul puțin evoluat al publicului și organizarea rudimentară a teatrului, localizînd cu pricepere comedii ușoare franțuzești. Dar, fie că lucrează efectiv cu un „model" în față, fie că cedează inițiativa memoriei involuntare, el topește reminiscențele și sugestiile într-o operă organică, unitară ca viziune, metodă și stil, de o mare naturalețe a dialogului și un haz nedezmințit, în care societatea românească de la mijlocul secolului trecut trăiește în toată plenitudinea tipurilor și situațiilor ei caracteristice. Printre piesele cele mai importante se cuvin amintite: *Iorgu de la Sadagura* (1844), amuzantă confruntare între conservatorismul ruginit al bătrînilor și modernismul hilariant al tinerilor; *Iașii în carnaval* (1845), mușcătoare satiră a regimului regulamentar; *Cucoana Chirița în Iași* (1850) și *Cucoana Chirița în provin-*

cie (1852), tablouri savuroase ale unei familii de mică boierime provincială, scoasă din rosturile ei patriarhale de rapida prefacere a moravurilor și alinierea la o modă care nu-i convine sufletește; *Satul lui Cremine sau Rusaliile* (1863), satiră a liberalismului demagogic. Cu *Boieri și ciocoi* (1874), V.A. încearcă să se depășească, abordînd drama socială, dar obține un succes mediocru. În schimb, *Despot-Vodă*, piesă istorică, urmînd exemplul lui Victor Hugo, scrisă într-un vers avîntat, cu coincidențe bizare, întorsături brutale ale situației, cu amestecul de tragic și grotesc inerent formulei, constituie un succes. Remarcabilă e și feeria *Sînziana și Pepelea* (1883), unde satira se asociază în chip insolit basmului. Tragediile din istoria Romei, *Fîntîna Blanduziei* și *Ovidiu* (ediția a II-a, 1890), desfășurînd simbolic momente crepusculare din viața celor doi mari poeți ai antichității, Horațiu și Ovidiu, au semnificația unui rămas-bun: un apus glorios punea capăt unei lungi și rodnice cariere. Cum sublinia T. Maiorescu, V.A. trebuie judecat relativ cu timpul și în totalitatea acțiunii sale: el rămîne scriitorul reprezentativ al românilor în perioada organizării moderne a statului și a primei definiții organice a conceptului de națiune, ca sinteză între naționalitate și europenism.

Alte opere: Opere complete (7 vol., 1875—1876).

Ref.: Ch. Drouhet, *V. Alecsandri și scriitorii francezi*, București, 1924; G.C. Nicolescu, *Viața lui Alecsandri*, București, 1962; G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, 1965; I. Roman, *Alecsandri: Orizonturi și repere*, București, 1973; Al. Piru, *Introducere în opera lui V. Alecsandri*, București, 1978.

P.C.

ALEXANDRESCU Grigore, n. 22. II. 1810, Tîrgoviște; m. 25. XI. 1885, București. Poet și prozator. A studiat la Tîrgoviște, apoi la București unde a urmat cursurile de limbă și literatură franceză ale profesorului Vaillant. Prin 1827, în timpul epidemiei de ciumă, părinții mor. Orfan, descumpănit, tînărul va scrie, în anii următori, sub impresia acestei stări de spirit, primele elegii. La București, unde vine prin 1830, e găzduit un timp de un unchi, părintele Ieremia, apoi de scriitorul I. Heliade Rădulescu, sub auspiciile căruia se produce și debutul publicistic al lui GR. A., în *Curierul românesc*, cu elegii și fabule. În 1832 îi apare primul volum de poezii, *Eliezer și Neftali*, cuprinzînd, pe lîngă elegii și fabule originale, traduceri din Byron, Lamartine, Florian. Participă la activitatea *Societății filarmonice* pentru care traduce piesa *Alzira* de Voltaire (1835), scrie poezii erotice, fabule. Iuncăr, apoi ofițer în miliția națională. Sub influența luptei democratice și revoluționare, îndreptate spre emanciparea Principatelor, care se intensifică spre 1840, poetul scrie precumpănitor meditații social-filozofice și patriotice, fabule cu un caracter pronunțat satiric, epistole și satire. Arestat în 1840

Grigore Alexandrescu

și eliberat după trei luni, GR. A. este, sub noul domnitor, Bibescu, funcționar la Secretariatul statului. Colaborează, cu poezii și proză, la principalele ziare și reviste ale timpului. În 1842 publică, la Iași, un volum de *Poezii;* în 1847, la București, *Suvenire și impresii, epistole și fabule.* La 1848 e, alături de N. Bălcescu, D. Bolintineanu, C. Bolliac ș.a., redactor al ziarului *Poporul suveran*, organ al revoluției. Înlăturat din slujbă, după revoluție, e reintegrat mai tîrziu într-un post mărunt. După înfăptuirea Unirii, sub Al. Ioan Cuza, e director în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1859), membru în Comisia centrală de la Focșani (1860). Scurt timp după aceea, se îmbolnăvește de o boală grea, cu apăsătoare consecințe pentru tot restul vieții.

Ca poet liric, GR. A. scrie, la început, meditații romantice, influențate de Lamartine. Predomină tonul elegiac, predilecția pentru poezie și melancolie, tentația filozofării grave, uneori sumbră, asupra rostului existenței. Poetul se desprinde de influența modelelor și poezia sa devine cu adevărat originală. Între cele mai importante poezii lirice ale lui GR. A. se numără, fără îndoială, *Anul 1840*, meditație exprimînd starea de spirit agitată din Țările Române, străbătută de presimțirea revoluției care se apropia, primenitoare pentru omenire, și meditațiile inspirate din istoria națională. Patriotismul de care e animat poetul, sentimentul de admirație față de lupta națiunii sale pentru apărarea independenței și demnității de-a lungul veacurilor, îndemnul adresat contemporanilor de a lupta pentru libertatea țării și a poporului nu exclud adeziunea entuziastă a poetului la lupta pentru emanciparea națională și socială a altor popoare *(Mormintele. La Drăgășani)*. Există la GR. A., dincolo de entuziasmul romantic, o perspectivă mai realistă decît la ceilalți poeți români ai timpului în înțelegerea epocilor îndepărtate ale istoriei țării. Apoteozînd eroismul cu care poporul român a luptat împotriva celor care încercau să-l subjuge, poetul nu se lasă furat cu totul de mirajul epocilor de glorie militară. El știe că acele vremuri eroice, măcinate de războaie continue, cu legi și năravuri împovărătoare, erau, în esență, pentru popor, vremuri „triste și amare". Gînditor și luptător optimist, influențat de filozofia luminilor, într-o vreme de plină afirmare, în Țările Române, a luptei antifeudale, a tendințelor înnoitoare, GR. A. vede popoarele pășind, în viitor, înfrățite într-o năzuință comună de pace și bună înțelegere. Poeziile din acest ciclu vădesc deplina maturitate artistică a poetului. GR. A. își compune poeziile după o arhitectonică abil construită. În *Răsăritul lunii. La Tismana*, evocarea eroismului cu care oștenii lui Basarab au înfrînt trufia armatei năvălitoare a lui Carol Robert este precedată de o descriere fastuoasă, într-o gradație ascendentă, a înserării. În *Umbra lui Mircea. La Cozia*, elementele care compun tabloul înserării sînt dispuse regizoral, ca într-un tablou dra-

Scanned with OKEN Scanner

matic. Poetul folosește, cu fină intuiție, punctele de suspensie, fraza eliptică, pentru a crea momente de tensiune. Versurile, în cadența lor armonioasă și gravă, au rezonanțe și frumuseți eminesciene.

Predominant romantic în poezia lirică, GR.A. se vădește un poet de structură clasică în fabule, epistole și satire. El este creatorul fabulei în literatura română, nu în sensul că e primul fabulist în ordine cronologică, ci în sensul că, prin el, specia se afirmă și se impune pentru prima dată plenar în mișcarea literară. S-a spus nu o dată că fabulele lui GR. A. alcătuiesc o „comedie umană" în miniatură. Nici un fabulist român nu a realizat un tablou la fel de cuprinzător și de pitoresc al societății românești de la mijlocul veacului trecut. Versul este alert, limba neforțată, mînuită cu siguranță; replicile personajelor sînt vii, desfășurate cu spontaneitate. GR.A. știe să lege episoadele într-un mod gradat și să creeze momente de tensiune dramatică. Multe din fabulele sale (*Cîinele și cățelul*, *Boul și vițelul*, *Toporul și pădurea*, *Dreptatea leului*, *Vulpea liberală* ș.a.) sînt larg cunoscute; versuri memorabile, caracterizînd personaje ori situații tipice, au devenit aproape populare, citîndu-se ca maxime.

Pornind de la modele clasice, Boileau și Voltaire în primul rînd, epistolele și satirele (*Epistolă D.I. V. autorul „Primăverii amorului"*, *Epistolă D.V. II*, *Epistolă către Voltaire*, *Satiră. Duhului meu* etc.) sînt un fel de artă poetică. Exprimînd acordul, polemizînd indirect sau pe față cu cei doi scriitori francezi, epistolele și satirele lui GR.A. aduc, alături de unele idei generale în spiritul doctrinei clasice, imagini privind moravurile vieții literare, și nu numai literare, din societatea românească a epocii, precum și concluzii foarte utile pentru reconstituirea portretului moral al scriitorului, artist de o modestie rară, frămîntat de întrebări chinuitoare pe care i le pune în față viața și creația artistică. La nici un alt scriitor român, înaintea lui Eminescu, nu găsim o atare intensă frămîntare, o atît de înaltă conștiință a răspunderii față de cuvîntul scris.

Memorial de călătorie consemnează, cu spirit frondeur și ironic, impresii ale lui GR.A. din călătoria întreprinsă, împreună cu Ion Ghica, la mănăstirile din Oltenia, în vara anului 1842.

Ref.: E. Lovinescu, *Gr. M. Alexandrescu. Omul și opera*, București, 1908 (noi ediții, 1925 și 1928); G. Călinescu, *Gr. M. Alexandrescu*, București, 1962; Mircea Anghelescu, *Introducere în opera lui Gr. Alexandrescu*, București, 1973.

D.P.

ALEXANDRU Ioan, n. 25. XII. 1941, Țopa Mică, jud. Cluj. Poet. Absolvent al liceului „George Barițiu" din Cluj și al Facultății de limba și literatura română din București, unde este asistent. Între 1968 și 1971 face un stagiu de speciali-

zare în R.F. Germania (Freiburg, Aachen). Debutează în anul 1960, în revista *Tribuna* din Cluj, cu poezia *Floarea mea*. În anul 1964 publică în colecția *Luceafărul* (unde au debutat toți poeții importanți ai generației '60) volumul *Cum să vă spun*, cu o prefață de M. Beniuc, care îl impune ca pe o mare speranță a poeziei române contemporane. Trăsăturile esențiale ale poeziei lui I.A. sînt puritatea și candoarea în fața vieții, orgoliul țărănesc, absența oricăror prejudecăți tematice. Următoarele volume (*Viața deocamdată*, 1965, Premiul Uniunii Scriitorilor, și *Infernul discutabil*, 1966) ilustrează un proces radical de maturizare și de schimbare a percepției. Meditînd la șirul lung de cîntăreți ardeleni care l-au precedat, descoperindu-și responsabilitatea, poetul scrie mereu într-o stare de conștiință excesivă, care conferă versurilor sale o gravitate neobișnuită. Poezia este în căutarea unui spațiu ideal al sentimentelor, identificat într-o Transilvanie hieratică și absolută, în felul Daciei lui Eminescu sau al Ardealului imaginat de N. Bălcescu. *Vămile pustiei* (1969) reprezintă o modificare de tehnică poetică, însoțită de o schimbare a izvoarelor lirismului. Motivul volumului pare să fie împrumutat dintr-o hagiografie populară grecească, *Vămile văzduhului*. Poetul își descoperă vocația umilinței și a damnării, pe care o exprimă în versuri albe, cu rezonanțe inițiatice. Scrise în manieră pindarică și influențate de imnografia bizantină, *Imnele bucuriei* (1973) adîncesc fondul reflexiv și profetic al poeziei lui I.A. Poet profund, influențat de L. Blaga, mereu în căutarea unei justificări filozofice și morale a existenței, pe care știe s-o exprime cu o încordare patetică, I.A. este unul dintre cei mai importanți scriitori români de după război. A tradus din Rainer Maria Rilke și din Pindar.

Alte opere: Vină (1967); *Poeme* (1970); *Imne. 1964—1973* (1975); *Imnele Transilvaniei* (1976).

F.L.M.

Ioan Alexandru

ALGE (v. AVANGARDA).

ALMANAHUL LITERAR (v. STEAUA).

ALMAȘ Dumitru (Ailincăi Dumitru), n. 1. XI. 1908, Negoiești, jud. Neamț. Prozator. Profesor de istorie la Universitatea din București. Redactor șef al revistei *Magazin istoric* (între 1967 și 1969). Autor, mai ales, de romane istorice și biografii romanțate: *Miron Costin* (2 vol., 1939), *Neculai Milescu Spătarul* (1954, Premiul de Stat, 1955), *Alei, codrule, fîrtate...* (1956), *Trandafirul roșu* (1963), *Un om în furtună* (1964), *Mihai Viteazul* (1966). A scris și romane cu subiect din viața contemporană: *Meșterul Manole* (1940), *Acolo la Filioara* (1943), *Ne cheamă pămîntul* (1946), *Viața-i frumoasă, băieți!* (1968), *Frații Buzești* (1971), *Diamantul negru* (1974).

D.M.

ALSCHER Otto, n. 8.I. 1880, Perlés, Ungaria; m. 30.XII.1944, Tîrgu-Jiu. Nuvelist şi romancier de naţionalitate germană, atras de realităţile regiunilor sălbatice ale Banatului; personajele sale favorite sînt pădurarii, muncitorii forestieri, ţiganii nomazi şi animalele sălbatice; etnograficul, magicul şi senzaţionalul se regăsesc deopotrivă prin conflict: *Ich bin ein Flüchtling-Menschen der Peripherie (Sînt un fugar-Oameni de la periferie)*, 1909; *Mühselige und Beladene (Oropsiţi şi împovăraţi)*, 1910; *Gogan und das Tier (Gogan şi fiara)*, 1912; *Zigeuner (Ţigani)*, 1914; *Wie wir leben und lebten (Cum trăim şi cum am trăit)*, 1915; *Die Kluft-Rufe von Menschen und Tieren (Prăpastia-Chemări ale oamenilor şi animalelor)*, 1917; *Tier und Mensch (Animal şi om)*, 1928; *Die Bärin (Ursoaica)*, 1943; *Der Löwentöter (Ucigătorul de lei)*, 1972. O culegere postumă de publicistică: *Belgrader Tagebuch (Jurnal belgrădean)*, 1947.

M.P.

AMFITEATRU, revistă literară şi artistică, editată de Uniunea Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din R.S.R. Apare lunar, de la 1 ianuarie 1966. Din 1974, A. îşi unifică colegiul de redacţie cu acela al revistei *Viaţa studenţească*. Principali colaboratori: Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Constanţa Buzea, Ana Blandiana, Gh. Pituţ, Gh. Istrate, George Alboiu, Florica Mitroi, Dan Mutaşcu, Dumitru M. Ion, Dinu Flămînd, Ioana Diaconescu (poezie), Tudor Octavian, Octavian Stoica, Maria Luiza Cristescu, Florin Gabrea, Iulian Neacşu (proză), Mircea Martin, Gelu Ionescu, Marin Mincu, Dan Cristea, Victor Ivanovici, Petre Nicolau, L. Ulici, M.N. Rusu (critică).

FL.M.

ANDRIESCU Al[exandru], n. 12. I. 1926, Valea Seacă, jud. Iaşi. Critic literar. Conferenţiar universitar. Lingvist orientat către stilistică, preocupat de studiul limbii cronicarilor şi al influenţei acestora asupra dezvoltării limbii române literare din secolul trecut. Scrie de mai mulţi ani cronică literară, riguroasă şi ponderată, la revistele ieşene. Primul volum, *Disocieri* (1973), cuprinde studii şi articole despre literatura interbelică (Ion Barbu, Ion Vinea, Gib Mihăescu) şi despre scriitori contemporani. Al doilea volum, *Relief contemporan* (1974) e consacrat aproape în întregime literaturii actuale.

D.P.

ANDRIEŞ Andi, n. 3. V. 1934, Iaşi. Poet şi autor dramatic. Facultatea de filologie la Iaşi. Redactor şef adjunct al revistei *Cronica*. Debutează cu volumul de poezii intitulat *Urcuş* (1959). Piesele sale de teatru (*Postul de pe strada Rareş*, 1959, Premiul Vasile Alecsandri; *Vecinii soarelui*, 1960;

Grădina cu trandafiri, 1963; *Instanța de duminică*, 1965; *În apropierea momentului*, 1966; *Duet*, 1970; *Vîrsta zero*, 1974; *Interludiu*, 1974), inspirate din contemporaneitate, sînt reprezentate pe scenele teatrelor din țară, unele din ele și în străinătate. *Ochii și lumea* (1974) consemnează impresii de călător prin Europa.

D.P.

ANDRIȚOIU Alexandru, n. 8. X. 1929, Vașcău, jud. Bihor. Poet. Fiu de țăran. Absolvent al Școlii de literatură „M. Eminescu". Redactor șef al revistei *Familia*. Poemele primului volum, *În Țara moților se face ziuă* (1953, Premiul de Stat), descind din poetica literaturii ardelene, cu accente retorice, la modul romantic. Temperament sentimental, A. A. nu ajunge la tonuri vehemente și vindicative, exprimînd mai curînd o tristețe revoltată. *Dragoste și ură* (1957), *Porțile de aur* (1958), *File de cronică* (1962) cuprind versurile unui poet angajat în imediata actualitate. Talent proteic, cu vocație „tehnică", poetul încearcă formule diverse, pe un larg registru prozodic. *Caiet liric* (1959) aduce o poezie solară, a bucuriei calme, iar în *Constelația lirei* (1963) găsim poeme clasicizante, de elevată limpezime, în versuri cantabile care-l apropie de lirismul trubaduresc. Ele anticipează poetica ultimelor volume (*Simetrii*, 1970; *Aur*, 1975) unde starea lirică refuză exuberanța începuturilor; emoțiile se sublimează într-o interiorizare stilizată, exprimată în versuri perfecte, cu o imagistică ornamentală. A.A. aspiră la o poezie a formelor.

I.V.Ș.

ANDRU Vasile (Andrucovici Vasile), n. 22. V. 1942, Bahrinești-Cernăuți. Prozator. Autor a trei volume de povestiri (*Iutlanda posibilă*, 1970; *Mireasa vine cu seara*, 1973, și *Arheologia dorințelor*, 1977) și al unui roman (*Mirele*, 1975), V.A. se vădește a fi un bun povestitor, înclinat nu atît spre conflicte spectaculoase, dramatice, ci spre surprinderea, la eroii săi, a stărilor de conștiință, dovedindu-se un analist fin și original.

D.P.

ANGHEL Dimitrie, n. 16. VII. 1872, Miroslava, jud. Iași; m. 13. XI. 1914, Iași. Poet și prozator. Fiul unui moșier, aromân de origine. După terminarea școlii primare, frecventează cursurile gimnaziului „Alexandru cel Bun" din Iași, fără să le termine. Se apropie de mișcarea socialistă. În 1890 debutează la revista *Contemporanul*. Va pleca într-o călătorie în Italia (1892); se stabilește pentru o vreme la Paris, unde duce o viață de boem rafinat, atras de saloanele modernilor și de cafenelele poeților simboliști. Scrie poezie, traduce din Goethe, Lenau, Heine, Gauthier, Verhaeren; colaborează la revistele din țară *Lumea nouă literară și științifică*, *Lite-*

Dimitrie Anghel

ratură și artă română, *Pagini literare* etc. Reîntors în patrie (1902), lucrează ca redactor la *Semănătorul*. Împreună cu I. Chendi, St. O. Iosif și M. Sadoveanu editează revista *Cumpăna* (1909); colaborează la *Flacăra*, *Rampa*, *Seara*, *Țara nouă* etc. Ultimii ani ai vieții, încheiați tragic, îi trăiește în împrejurări dramatice. A fost vicepreședinte al *Societății Scriitorilor Români*, în primul ei an de existență. După un început poetic de epigonism eminescian, sub influența poeziei franceze, D.A. aduce în lirica românească o sensibilitate modernă, descoperind teritorii poetice noi. Primul volum, *În grădină* (1905), îl va consacra ca „poet al florilor", „un Luchian al literaturii" (V. Eftimiu). Poemele închipuie un univers floral autohton; dar D. A. nu e un vizual, un pastelist în tradiția lui V. Alecsandri, ci mai aproape de Șt. Petică, un voluptos al miresmelor. Florile sînt urne cu parfumuri, care „corespondează" cu amintiri triste, cu ritmul melopeic al versurilor, creînd o lume muzicală, fluidă. Starea de spirit e reveria. *Fantazii* (1909) accentuează originalitatea poeziei lui D.A., poemele vehiculînd motive specific simboliste. D.A. rămîne însă un poet controversat. Simbolist prin sensibilitate, prin atmosfera vagă a unor poeme, prin muzicalitatea verlainiană a versurilor, prin motive poetice, el fantazează în chip romantic și nu ascunde accente retorice. Utilizează simbolul, dar nu se ferește să descrie ori să explice, să așeze alegoria în locul sugestiei. Versul clasic, cu cadențe armonioase, ritmurile egale și rimele perfecte, o anume rigoare poetică îl apropie de parnasieni. Contemporan cu St. O. Iosif și O. Goga, el a ales direcția lui Al. Macedonski. În această posteritate stă și proza lui, esențial lirică, socotită „excepțională și revoluționară" (G. Călinescu). *Fantome* (1911) e o suită de amintiri, de evocări nostalgice și notații intime. *Oglinda fermecată* (1911) se datorează unei fantezii înclinate spre feeric. D. A. a impus în proza românească un stil poematic în care imagismul, monologul, fraza lungă cu acorduri simfonice par a fi trăsăturile pertinente. În colaborare cu St. O. Iosif, după un volum de *Traduceri din Paul Verlaine* (1903), a publicat poemele dramatice *Legenda funigeilor* (1907) și *Carmen saeculare* (1909), ca și volumele de proză *Cireșul lui Lucullus* și *Portrete* (1910). Opera cea mai importantă a acestei colaborări este *Caleidoscopul lui A. Mirea* (I, 1908; II, 1910). Poet fictiv, apărut în *Semănătorul* la 26 august 1907, A. Mirea are o individualitate proprie: inteligent, imagist remarcabil, versificator virtuoz, cu umor și vervă satirică; el a impus, ca gen, cronica rimată. *Caleidoscopul...* cuprinde clare accente sociale.

Alte opere: *Triumful vieții* (1911); *Povestea celor necăjiți* (f.a.); *Steluța* (f.a.).

Ref.: Șerban Cioculescu, *D. Anghel*, București, 1945; Georgeta Horodincă, *D. Anghel, portret în evantai*, București, 1972.

I.V.Ș.

ANGHEL Paul, n. 18. VIII. 1931, Răcătău, jud. Bacău. Reporter, eseist și dramaturg. A debutat editorial cu un reportaj-monografic, *Victoria de la Oltina* (1961), și cu un volum în care ezită între nuvelă și reportaj, în favoarea celui din urmă (*Șapte inși într-o căruță*, 1961). Dezvoltînd prin erudiție și prin citat reportajul (*Arpegii la Siret*, 1964, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru reportaj), se apropie de eseistica pe care o va ilustra mai ales în *Arhivă sentimentală* (1969) și *Nouă arhivă sentimentală* (1975), preocupate de ideea de specific și valoare în sistemul cultural și istoric românesc. Mai apropiată de eseul de filozofie a istoriei este dramaturgia lui P.A. (*Teatru*, 1972), în care esențială se vădește ideea singurătății unor mari figuri istorice românești (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul), silite să lupte nu numai împotriva dușmanilor dinafară, dar și împotriva mentalității unei epoci, a prejudecăților existente în propriul lor popor.

Alte opere: Alfabet sonor (1976); *Convorbiri culturale* (1972); *Efemeride* (1972).

FL. M.

ANONIME. În literatura română din perioada medievală există mai multe opere în proză, scrise de autori care n-au putut fi identificați: unele din numeroasele *cărți populare* și cîteva din *cronicile* referitoare la istoria Țărilor Române.

I. *Cărțile populare*. Multe dintre cărțile populare au pătruns pe teritoriul românesc scrise în limba slavonă sau greacă (bizantină), din care s-au tradus în românește la sfîrșitul secolului al XVI-lea, pînă în secolul al XVIII-lea (inclusiv). Cele mai vechi traduceri românești se leagă de apariția cărților populare religioase apocrife și apocaliptice și a poveștilor de origine biblică bogomilică: *Adam și Eva, Legendele despre creația lumii, Apocalipsele Maicii Domnului, Ioan, Epistola lui Isus Hristos*, literatura amuletelor ș.a. Anonime sînt și legendele hagiografice: *Viața sf. Sisoe* (Sisinie), *Sf. Alexie* ș.a. Romane populare anonime: *Alexandria, Istoria troiană, Archirie și Anadan*, deși primele două sînt atribuite unor autori pseudo-epigrafi imaginari (Pseudo-Kalisthenes, Dictys din Creta, Dares din Frigia).

Ref.: N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, 2 vol., 1929 și 1938; ediție nouă, 1974; Antologie și studii: *Cărțile populare în literatura românească*, ediție îngrijită de I.C. Chițimia și Dan Simonescu, 2 vol., 1963.

II. *Cronicile*. Narațiuni istorice care, în puține cazuri, nu sînt semnate de autorii lor. Cele mai importante: a. *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717* (titlu dat de editorul ei, Const. Grecescu, 1959). Ca valoare literară este cea mai frumoasă din cronicile Țării Românești: stil popular și natural, dialog dramatic, personaje caracterizate în acțiuni epice. b. *Letopisețul Țării Moldovei de la Ștefan sin* [= *fiul*] *Vasilie vodă încoace, de unde iaste*

Scanned with OKEN Scanner

părăsit de Miron Costin logofătul, de pre izvoadele lui Vasilie Damian (și) Tudosie Dubău... (1662—1709). Dacă autorii izvoadelor sînt indicați, cum se vede, în titlu, numele compilatorului, arătat greșit în restul titlului că ar fi Niculae Costin, a rămas pînă azi neidentificat (Const. Giurescu susține anonimatul). c. Cronica oficială care preamărește familia voievozilor Ghica, în special a lui Grigore Ghica al II-lea.

Ref.: *Cronicele României...*, editate de M. Kogălniceanu, vol. II, 1872, p. 3—70 (textul); Const. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene*, București, 1907; *Cronica anonimă a Moldovei 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*, studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, 1975. Este precedată de cronica domniilor lui Mihai Racoviță.

D. SIM.

APOSTOLESCU N. I., n. 4. V. 1876, Alexandria; m. 2. XI. 1918, Pitești. Istoric literar comparatist, doctor la Sorbona în 1909 cu teza, publicată în același an la Paris, prefațată de Émile Faguet: *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, studiu amplu, de minuțioasă cercetare a izvoarelor, cu tendința de supralicitare a influenței franceze asupra poeziei românești.

Alte opere: L'Ancienne versification roumaine (Paris, 1909); *Istoria literaturii române* (vol. I-II, 1913—1916).

P.M.

ARCHIP Ticu Sevastia, n. 4. I. 1891, Tîrgoviște; m. 31. III. 1965, București. Scriitoare din cercul *Sburătorului*. A scris proză de analiză psihologică, mai ales nuvele (volumele *Colecționarul de pietre prețioase*, 1926; *Aventura*, 1929); romanul trilogie *Soarele negru* a rămas neterminat. Notabile sînt și piesele de teatru, dintre care *Inelul* i se joacă în 1921 la Teatrul Național.

E.Z.F.

ARDELEANU Carol, n. 16. III. 1883, București; m. 3. III. 1949, București. Prozator. După cîteva volume de schițe și nuvele, se consacră ca romancier al unor medii și categorii sociale supuse condițiilor dure de viață: pescarii, tăbăcarii, minierii, prostituatele, vagabonzii etc. (*Casa cu fete*, 1931; *Viermii pămîntului*, 1933; *Pescarii*, 1934; *Viață de cîine*, 1937). În analiza unor drame sufletești obscure și contorsionate se simte influența lui Dostoievski (*Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, 1926).

E.Z.F.

ARGEȘ, revistă lunară, din 1974 trimestrială, editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Argeș. Primul număr apare la Pitești, în iunie 1966. Publică numeroase articole, reportaje, note despre realitățile sociale, politice și culturale ale județului; profilul ei literar se individua-

lizează în funcție de diferitele colective redacționale care au condus publicația. Principalii colaboratori: Nicolae Balotă, Șerban Cioculescu, Mihai Diaconescu, Leonid Dimov, Florin Mugur, S.I. Nicolaescu, Al. Paleolog, Augustin Z. N. Pop, Gheorghe Tomozei etc.

I.V.Ș.

ARGHEZI Tudor (Ion N. Theodorescu), n. 21. V. 1880, București; m. 14. VII. 1967, București. Poet, prozator, dramaturg și ziarist. Fiu de negustor, originar din Cărbunești, jud. Gorj. Studii primare și secundare la București. Debutează în literatură și publicistică în 1896, semnînd (cu numele prescurtat *Ion Theo*) versuri și articole în ziarul *Liga ortodoxă* al lui Al. Macedonski. În următorii doi ani colaborează la *Revista modernă* și *Viața nouă*, mici publicații de orientare simbolistă. Despărțit de familie de la vîrsta de unsprezece ani, își cîștigă existența singur, practicînd succesiv diverse meserii. La nouăsprezece ani se călugărește. Absentează din viața literară pînă în 1904, cînd, împreună cu V. Demetrius, prieten din adolescență, scoate revista de avangardă *Linia dreaptă*. Aici semnează întîia oară cu numele *Tudor Arghezi*. Revista dispare după cinci numere, scriitorul fiind trimis la Fribourg (Elveția) pentru studii teologice. Dar părăsește în curînd cinul monahal, spre a-și relua existența de dinainte de claustrare. Petrece cîțiva ani în Elveția și Franța. În acest timp scrie fără întrerupere, dar nu încredințează nimic tiparului pînă în 1910, cînd începe să colaboreze susținut la *Viața socială*, revista lunară a prietenului său N.D. Cocea. În 1911 se înapoiază în țară, unde se consacră cu pasiune ziaristicii. Scrie la început în *Facla*, săptămînal politic scos de același N.D. Cocea, apoi, pînă la sfîrșitul vieții, în zeci, dacă nu sute de alte periodice.

Tudor Arghezi

Editorial, T.A. debutează tîrziu, în 1927, cu volumul de poezii *Cuvinte potrivite*. În cursul deceniului al patrulea îi apar culegerile de versuri *Flori de mucigai* (1931), *Cărticică de seară* (1935), *Hore* (1939), cărora le urmează, după al doilea război, *Una sută una poeme* (1947), *Prisaca* (1954), *1907. Peizaje* (1955), poemul de mare amploare *Cîntare omului* (1956), *Stihuri pestrițe* (1957), *Frunze* (1961), *Poeme noi* (1963), *Cadențe* (1964), *Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* (1967), la care se adaugă postumele *Frunzele tale* (1968), *Crengi* (1970), *XC* (1970). Paralel, scriitorul a publicat numeroase volume de proză, în majoritatea cărora predomină nota satirică. Astfel, *Icoane de lemn* și *Poarta neagră* (ambele editate în 1930) asamblează scene din viața de mănăstire și respectiv din umbra zidurilor închisorii; *Tablete din Țara de Kuty* (1933) și *Cimitirul Buna Vestire* (1936) stigmatizează felurite racile ale ordinii de stat din România de altădată; romanul *Lina* (1942) include o critică de moravuri

prin contrast, *Cartea cu jucării* (1931) aduce icoane fermecătoare din lumea copilăriei, romanul-poem *Ochii Maicii Domnului* (1934) celebrează iubirea maternă și devotamentul filial; *Ce-ai cu mine vîntule?* (1937) dezvăluie miracolele universului mic, reunind „povestiri ale boabei și ale fărîmei". Publicistica lui T.A. a fost strînsă parțial în volumele *Manual de morală practică* (1946), *Bilete de papagal* (1946), *Pagini din trecut* (1954), *Din drum* (1957), *Lume veche, lume nouă* (1958), *Tablete de cronicar* (1960), *Cu bastonul prin București* (1961). Culegerea postumă *Teatru* (1968) reunește cîteva dintre creațiile dramatice argheziene. În 1959 a văzut lumina tiparului ediția bibliofilă *Versuri*, ce însumează cvasitotalitatea creației lirice de pînă atunci a scriitorului. O ediție menită să cuprindă opera completă și din care au apărut pînă acum, începînd din 1962, 30 de volume, este în curs de tipărire. Absorbită în cea mai mare parte de bibliografie, biografia lui T.A. a fost marcată, după înapoierea scriitorului din străinătate, de puține momente spectaculoase. Unul din acestea îl constituie întemnițarea, în 1918, pentru activitatea publicistică (această experiență a generat volumele *Poarta neagră* și *Flori de mucigai*), un altul, internarea, în timpul dictaturii antonesciene, într-un lagăr, din cauza unui pamflet contra ambasadorului Germaniei la București. În anii edificării socialismului, T.A. a îmbinat strîns munca literară cu activitatea pe tărîm obștesc, spunîndu-și cuvîntul în toate problemele de actualitate, atît în presă cît și prin viu grai, ca deputat în Marea Adunare Națională, academician, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor. Potrivit aprecierilor unor personalități marcante din diferite țări (Gaston Bachelard, Miguel Ángel Asturias, Rafael Alberti, Maria-Tereza León, Salvatore Quasimodo ș.a.), poezia lui T.A. se situează, calitativ, printre valorile de prim rang ale literaturii contemporane universale. O asemenea judecată de valoare confirmă opiniile acelor critici români care, încă la debutul său editorial, au salutat în T.A. pe cel mai mare poet român de după Eminescu.

Înainte de orice, autorul *Cuvintelor potrivite* și al *Florilor de mucigai* a fost un înnoitor fără pereche al limbajului poetic românesc. Primenind lexicul prin punerea în circulație literară a cuvintelor și expresiilor tabu, recoltate din graiul țărănesc frust, cum și din terminologiile de argou, făcînd, cum singur o spune, „din zdrențe muguri și coroane", răsucind totodată fraza în chipuri imprevizibile și astfel modificînd radical sintaxa, T.A. a dus logosul național la un rafinament vrednic de marile lui resurse. Dar poetul nu rămîne doar un „geniu verbal", cum a fost definit; în opera sa parvin la expresie cele mai adînci, mai răscolitoare sentimente etern omenești, mari drame de conștiință, neliniști metafizice. Căutînd răspuns unor întrebări devorante privind ros-

Scanned with OKEN Scanner

turile omului în lume, viața, moartea, T.A. a creat o poezie cu implicații filozofice în care meditația devine trăire, dorința de cunoaștere obsesie, angajînd ca atare nu numai intelectul, ci toate resorturile sufletești. „Psalmist singuratic", poetul traversează ăun adevărat labirint de stări sufletești, oscilînd torturant între „credință" și „tăgadă", uneori revoltîndu-se, supunînd divinitatea unor adevărate interogatorii și rechizitorii, cerîndu-i socoteală pentru tăcerea vinovată, acuzînd-o de neloialitate, amenințînd-o, pîndind-o „ca pe un vînat", voind s-o „ucidă", să o „răstoarne din cer cu arcul", alteori „îngenunchind a crede", plecînd fruntea în țărînă cu umilință. Lirica meditativă mai nouă a lui T.A., în special poemul *Cîntare omului*, implică în bună parte o directă negație a fatalismului, a sentimentului de neputință, cărora le substituie credința în posibilitatea omului de a-și deveni propriul demiurg și stăpîn. Un spațiu aparte al universului poetic arghezian îl formează mediile „porții negre", ale „florilor de mucigai". Zugrăvindu-le, poetul luminează un aspect particular al condiției umane și implicit conferă unui anume fel de „urît" o valoare nu doar estetică — asemenea baudelairienelor *Flori ale răului* — ci și una etică. Cei numiți într-o poezie anterioară „pribegii, robii și sihaștrii" sînt pentru poet „vulturi căzuți din stele", prometei captivi; pe „urîțenia" lor se sprijină toată frumusețea lumii; ei susțin „cîntecul, lumina, taina, holda, — întinsurile — albastre".

Satirică sau poematică, proza lui T.A. încadrează critica socială virulentă într-o amplă viziune a mișcării cosmice. În viziunea scriitorului român, întocmai ca în aceea a unor precursori ai simbolismului (Baudelaire, Rimbaud), între formele de existență cele mai diferite există intime corespondențe. Lumea este creată din nou în fiecare zi și tot zilnic se produce sfîrșitul lumii. Poet (și în scrierile în proză) al eternei germinații, al creației permanente, T.A. e în același timp un pictor al degradării, al destrămării existenței corupte, imaginile de o luminozitate celestă întrepătrunzîndu-se în consecință antitetic, în „romanele", povestirile și chiar articolele sale, cu priveliști terifiante, sublimul coexistînd, bineînțeles antagonic, cu grotescul, oribilul și teratologicul. Pentru a recepta opera lui T.A. e necesar — cum spunea G. Călinescu — „să ai vocația miturilor grozave, a viziunilor cosmice".

Opera sa a fost tradusă în numeroase limbi: franceză, italiană, spaniolă, germană, rusă, maghiară, poloną, cehă, bulgară, greacă, suedeză ș.a., între traducători numărîndu-se poeți de mare prestigiu, precum Salvatore Quasimodo, Rafael Alberti. Dintre traduceri, menționăm: *Poèmes*, Paris (1963); *Poèmes choisies*, Bruxelles (1965); *Poesie*, Verona (1966); *Inno all'uomo*, Roma (1967); *Poesias*, Buenos Aires (1961); *Gedichte*, Wien (1961); *Kleine Prosa*, Frankfurt am

Scanned with OKEN Scanner

Main (1965); *Iz knigi igrușek*, Moskva (1968); *Lirika*, Moskva (1971); *Testamentom*, Budapest (1961); *Ex libris*, Varszawa (1966); *Závět*, Praha (1971); *Piimata*, Athinai (1965) ș.a.

Ref.: Pompiliu Constantinescu, *Tudor Arghezi*, București, 1940; Șerban Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, București, 1945 (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 1971); Ov. S. Crohmălniceanu, *Tudor Arghezi*, București, 1960; Tudor Vianu, *Tudor Arghezi, poet al omului*, București, 1964; D. Micu, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, 1965; Al. George, *Marele Alpha*, 1970.

D. M.

ARICESCU Constantin D., n. 18. III. 1823, Cîmpulung-Muscel; m. 18. II. 1886, Cîmpulung-Muscel. Poet liric prolific, romancier, istoric și publicist. Participant la revoluția de la 1848 din Țara Românească. Opere: *Arpa română* (1852), *Lyra* (1858), *Sora Agapia* [...] (1871), *Istoria revoluțiunii române de la 1821* (2 vol., 1874), *Misterele căsătoriei* (3 vol., 1861—1886) ș.a.

D. SIM.

ASACHI Gheorghe, n. 1. III. 1788, Herța-Hotin; m. 12. XI. 1869, Iași. Fiu al unui protopop instruit, traducător de literatură preromantică (Volney, Bernardin de Saint-Pierre), GH. A. studiază la Lemberg, Viena, apoi la Roma, unde rămîne între anii 1808 și 1812. Aici frecventează mediul literar, studiază artele plastice cu pictorul Keck și sculptorul Canova și se leagă în chip platonic, dar cu o fervoare neobișnuită, de Bianca Milesi, fiica unui negustor milanez, pe care o va cînta cu o fidelitate neabătută pînă în clipa morții. Reîntors în patrie, desfășoară o activitate bogată pe tărîmul organizării și îndrumării vieții culturale. Legitimist din punct de vedere politic, puțin receptiv față de revoluționarismul democratic al generației lui Kogălniceanu și Bălcescu, GH. A. e depășit de evoluția spiritului public de pe la 1840 înainte. La 1848 e printre adversarii revoluției, iar la 1859 se manifestă ca antiunionist. Ultimii ani și-i petrece într-o singurătate orgolioasă, uitat și părăsit, deși nu pregetă, pînă în ultimul ceas, să aducă servicii importante culturii naționale. Astfel, în 1868—1869, după tratative anevoioase și drumuri istovitoare, el recuperează din Lemberg manuscrisele lui I. Budai-Deleanu, inclusiv capodopera acestuia, *Țiganiada*. Opera de culturalizare întreprinsă de GH. A. acoperă domeniile cele mai variate și e de importanță covîrșitoare: înființarea învățămîntului liceal și superior în limba română (prin deschiderea unui curs de agrimensori în 1813 și crearea Academiei Mihăilene în 1835), organizarea teatrului românesc în Moldova (primul spectacol, 1816, crearea unui Conservator filodramatic, 1836), întemeierea presei românești din Moldova (*Albina românească*, 1829, urmată de o serie de publicații specializate: literare, *Alăuta*

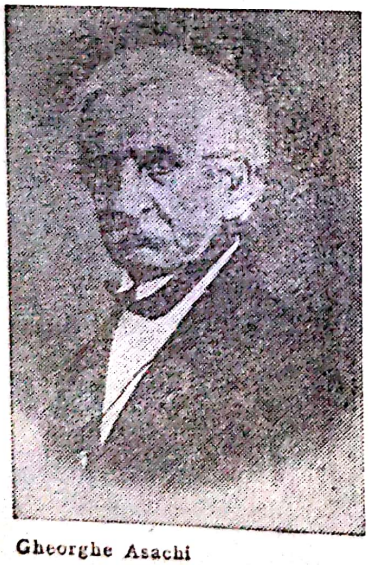

Gheorghe Asachi

românească, ştiinţifice, *Icoana lumii*, pentru sate, *Foaia sătească* [...] etc.), organizarea învăţămîntului artistic, crearea unei „industrii" a cărţii (fabrică de hîrtie, tipografie, editură) etc. Ca scriitor, GH. A. e desigur cu mult mai puţin important decît ca iniţiator şi promotor al culturii. Din prozele sale — nuvele istorice şi meditaţii lirice — doar cîteva dintre ultimele rezistă vremii; teatrul, compus din idile şi drame istorice, e de o indigenţă estetică absolută; poezia în schimb, privită în contextul epocii, merită toată atenţia, în pofida improprietăţilor de limbă şi a unui didacticism raţionalist care schematizează sentimentele. Prin idealismul moral al inspiraţiei, puritatea timbrului şi siguranţa structurii prozodice, poezia lui GH.A. ocupă un loc aparte în peisajul liric al vremii. Nutrit de cunoaşterea directă a antichităţii şi orientat de modelul arcadic italian, GH.A. e un clasic întîrziat, care platonizează în erotică şi propune o simbolică a „virtuţii" şi a progresului prin „luminare" în poezia patriotic-cetăţenească. Estetica sa e singulară într-o epocă dominată din ce în ce mai mult de romantism: ea implică artizanatul laborios, cultivarea formelor fixe (sonetul), conceptualizarea imaginii, frecvenţa alegoriilor şi a personificărilor, protocolul limbajului, un calofilism care pare a înăbuşi orice expansiune directă a sensibilităţii.

Ref.: E. Lovinescu, *Gh. Asachi. Viaţa şi opera sa*, Bucureşti, ediţia a II-a, 1927; D. Caracostea, *Le préromantisme de G. Asachi*, Bucureşti, 1940; G. Sorescu, *Gh. Asachi*, Bucureşti, 1970.

P.C.

ASOCIAŢIA LITERARĂ A ROMÂNIEI, importantă societate cu scop cultural, constituită în octombrie 1843, la Bucureşti, sub forma unei grupări care ţinea săptămînal „soarèle literare"; se organizează, în 1845, pe baze statutare, primind numele de *Asociaţia literară a României* sau *Asociaţie pentru înaintarea literaturii*. Scopul ei era dezvoltarea şi coordonarea unei mişcări literare naţionale în toate provinciile româneşti, continuînd programul *Daciei literare* îndreptat spre realizarea unităţii culturale a poporului român. Preşedinte al societăţii era poetul Iancu Văcărescu, secretari Voinescu II şi N. Bălcescu. În cadrul societăţii au fost tipărite scrieri originale sau traduceri de Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu ş.a., a fost dezbătut un proiect de ortografie fonetică a limbii române, în care se preconiza scrierea cu litere latine, şi s-a înfiinţat, în 1847, o revistă, *Album ştiinţific şi literar*, din care au apărut doar două numere şi care continua de fapt *Propăşirea*. A.L.R. şi-a desfăşurat activitatea pînă în anul 1848. Au fost membri ai societăţii: Ion Ghica, D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, V. Alecsandri, C. Negruzzi, George Barițiu, T. Cipariu ş.a., reprezentanţi ai culturii româneşti din toate provinciile.

D.P.

ASTRA

1. *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*, organizație culturală înființată la Sibiu, în 1861. Inițiativa înființării ei au avut-o o serie de intelectuali de frunte ai culturii românești din Transilvania, ca Timotei Cipariu, G. Barițiu etc., care au imprimat asociației o orientare patriotică și democratică. A. a avut un rol important în răspîndirea culturii române în Ardeal: a înființat o mare bibliotecă la Sibiu, o școală cu internat, un muzeu; a editat și a premiat lucrări literare și științifice. În 1868, A. a editat revista *Transilvania*. A făcut să apară o colecție editorială „poporală", în care s-au tipărit broșuri într-un mare tiraj. A editat *Enciclopedia română* (3 vol., 1898—1904), prima lucrare de acest fel la noi. A. și-a încetat activitatea după cel de-al doilea război mondial.

E.Z.F.

2. Revistă lunară, din 1974 trimestrială, politică, socială și culturală, editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Brașov, începînd cu iunie 1966. A. publică articole, reportaje, dezbateri, urmărind să reprezinte și să stimuleze activitatea politică, socială, economică și culturală a județului. Un spațiu larg se acordă problemelor de ideologie, estetică, literatură, critică și istorie literară. Apar texte inedite din L. Blaga, V. Voiculescu, S. Pușcariu etc. Fiecare număr prezintă cîte un debut și consacră o pagină traducerilor din poezia universală. În afara autorilor din diferite orașe ale țării, A. se sprijină pe un nucleu de colaboratori permanenți, mai mult locali: C. Arion, V. Bugariu, P. Constant, Gherghinescu-Vania, I. Hobana, T. Lupu, M. Nadin, E. Poenaru, D. Tărchilă, R. Theodoru ș.a.

V.M.C.

Asztalos István

ASZTALOS István, n. 26. VIII. 1909, Micăsasa, jud. Sibiu; m. 5. III. 1960, Cluj-Napoca. Prozator și dramaturg de naționalitate maghiară din România. Studii întrerupte la Cluj-Napoca. De timpuriu muncește ca zilier, lucrător forestier, pietrar, acumulînd o bogată experiență de viață care va influența creația sa. În anul 1934 se stabilește definitiv la Cluj-Napoca. Debutează cu schița *Történt az utcán (S-a întîmplat pe stradă)*, 1938. În primele sale lucrări este vizibilă influența prozatorului clasic maghiar Móricz Zsigmond pe a cărui platformă ideologică — poporanismul de stînga — se situase și el. După Eliberare, A.I. militează activ pentru o politică de înfrățire a oamenilor muncii români, maghiari și de alte naționalități. Este ales deputat, conduce ziarul *Falvak népe*, apoi revista pentru copii *Napsugár*, colaborează la *Utunk* și la alte publicații. Personajele prozei sale din volumele *Elmondja János (János ne povestește)*, 1939; *Ujesztendö (Anul nou)*, 1940; *Üröm (Necazul)*, 1940, sînt oameni

de rînd, însinguraţi în şuvoiul unei existenţe lipsită de bucurii, şi striviţi de societatea ostilă, cărora numai germenii conştiinţei de clasă, sentimentul solidarităţii le poate trezi speranţa unei vieţi mai bune. Primul său roman de după Eliberare, *Szél fuvatlan nem indul (Vîntul nu se stîrneşte din senin)*, 1949, Premiul de Stat, evocă evenimentele cu profunde implicaţii sociale petrecute în 1947 într-un sat transilvănean. În romanul *Fiatal szivvel (Cu inima tînără)*, 1952, Premiul de Stat, este urmărit drumul unui tînăr ţăran care încă din anii ilegalităţii se alăturase luptei purtate de comunişti. În proza scurtă, A.I. realizează incontestabile reuşite ale genului surprinzînd conflicte şi situaţii de un autentic dramatism. Verva umoristică de factură populară, robusteţea optimismului îl situează pe A.I. între cei mai buni povestitori. A mai scris lucrări dramatice, proză pentru copii. Numeroase scrieri i-au fost tălmăcite în limba română şi în limbi străine.

Alte opere: A szakál (Barba), 1946; *A szamár (Măgarul)*, 1949; *Jóska*, 1954; *Miért kerek az alma? (De ce mărul este rotund?)*, 1954; *Művei (Opere)*, vol. I—V, 1961—1962.

Ref.: Izsák József, *Asztalos István*, Bucureşti, 1967.

A.P.

ATENEU, revistă social-culturală a Comitetului de Cultură şi Educaţie Socialistă al judeţului Bacău. Primul număr, august 1964. Apare lunar pînă în iunie 1974, cînd devine revistă trimestrială, editată de ziarul *Steagul roşu*. Principalii colaboratori sînt scriitorii „grupului revistei A.": Sergiu Adam, George Bălăiţă, Radu Cârneci, C. Călin, Horia Gane, Ovidiu Genaru, George Genoiu, Ioanid Romanescu, Mihai Sabin, Vlad Sorianu şi Octavian Voicu. De-a lungul anilor, A. a publicat traduceri din Miguel Ángel Asturias, Isaak Babel, Ingeborg Bachmann, Eugenio Montale, Ezra Pound, Lautréamont, Norman Mailer, Saul Bellow, Yasunary Kawabata, E. Evtuşenko, J.L. Borges, Iuri Bondarev, H. Böll, V. Kataev etc.

FL. M.

AVANGARDA, mişcare artistică inovatoare, născută dintr-un spirit de negaţie şi revoltă; se manifestă, în România, în perioada interbelică, deşi unele semne în poezie, precum şi termenul de A. apar încă din anii premergători primului război mondial. Prima şi cea mai importantă publicaţie a A. româneşti este *Contimporanul* (1922—1932), editată de Marcel Iancu şi Ion Vinea. C. se proclamă „organ al constructivismului", formulă înţeleasă ca o concepţie de artă vitală, „nu doar un spirit de negaţie în slujba unei arte anemice". Dintre colaboratorii C. fac parte poeţi, pictori, sculptori, regizori, actori (B. Fundoianu, C. Brâncuşi, Miliţa Pătraşcu, Ion Călugăru, Jacques Costin, M.H. Maxy, Ilarie

Scanned with OKEN Scanner

Voronca, St. Roll, Brunea-Fox, Filip Corsa, Victor Brauner, Sandu Eliad etc.) care organizează „demonstrații de artă modernă", spectacole și expoziții colective. În ciuda unui manifest incendiar lansat în 1924, Vinea nu încurajează la C. anarhismul literar extrem, publicînd și pe Ion Barbu, T. Arghezi, Camil Petrescu, Al. Philippide. De fapt, constructivismul de la C. își definește pe parcurs un caracter deschis și spre alte forme sau curente de A. — futurism, cubism, expresionism — și chiar spre lărgirea noțiunii de A., spre un modernism mai general. Această deschidere și voința de sinteză a tuturor tendințelor moderne în artă constituie nota specifică a A. românești.

În 1924 apar alte două reviste constructiviste, *75 HP* (director Ilarie Voronca) și *Punct* (director Scarlat Callimachi), care gravitează în jurul C. În 1925, *Punct* se autodesființează, colaboratorii ei trecînd în bloc la C. O altă revistă importantă a A. românești și cu o durată de existență mai mare este *Integral* (colectiv redacțional: Brunea-Fox, I. Călugăru, M.H. Maxy, Ilarie Voronca), care apare între 1 martie 1925 și 15 aprilie 1928. Aici se afirmă explicit voința de sinteză modernă a avangardiștilor, care se intitulează „integraliști", publicînd în paginile revistei scrieri dadaiste, suprarealiste, futuriste și expresioniste.

A patra revistă importantă este *Unu*, editată în aprilie 1928, de Sașa Pană (la Dorohoi, apoi la București). Colaboratori: Ilarie Voronca, F. Brunea-Fox, B. Fundoianu, Geo Bogza, Moldov, Tristan Tzara, A. Zaremba etc. Programul dedus din manifestul zgomotos publicat în primul număr e larg avangardist, receptînd toate formulele moderne, în scopul de a „deparazita" literatura. Începînd cu 1930, U. se orientează spre suprarealism, lansînd totodată un atac violent împotriva constructiviștilor de la C. De-acum încolo, revista face elogiul onirismului și publică texte suprarealiste. Geo Bogza propune formula „exasperării creatoare", la care aderă tot grupul. Ideea de „literatură" este respinsă, propunîndu-se în schimb *reportajul* ca gen al realității imediate.

Celelalte reviste de A. mai puțin importante (*XX — literatură contemporană*, Iași, 1928—1929, redactor Aurel Zaremba; *Alge*, seria I, 1930, seria II, 1933, director Aurel Baranga; *Liceu*, 1932, Constanța; *Urmuz*, 1928, Cîmpina, director Geo Bogza; *Meridian*, 1934, Craiova, redactor șef Tiberiu Iliescu) confirmă caracterul deschis al mișcării la noi.

După război, în perioada dintre 1944 și 1947, se manifestă un nou val avangardist, ultimul, prin suprarealiștii Gherasim Luca, D. Trost, Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Paul Păun. Aceștia renunță la editarea de reviste pentru propaganda ideilor lor, publicîndu-și scrierile literare sau teoretice în volume cu tiraj redus. Se remarcă, față de grupul suprarealist de la U., ambiția spre teoretizare, care se concretizează în cîteva volumașe mai mult confuze decît revolu-

Scanned with OKEN Scanner

ționare. Mai interesante decît teoriile suprarealiste sînt versurile lui Virgil Teodorescu și Gellu Naum.
A. românească a atins culmea, în amploare și efervescență, în anii 1928—1929, perioadă de criză mondială a capitalismului, fapt care explică rădăcinile sociale ale acestei forme de protest artistic. Nu întîmplător, unii avangardiști evoluează spre stînga, aderînd la ideile Partidului Comunist Român și publicînd la revistele inițiate de acesta (Geo Bogza, Miron Radu Paraschivescu).

Ref.: Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, București, 1969; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc* București, 1969.

E.Z.F.

AZARIE, cronicar moldovean din secolul al XVI-lea. Monah, discipol al cronicarului Macarie. A scris în limba slavonă o cronică a Moldovei (prezentînd evenimentele cuprinse între anii 1551 și 1574), din porunca lui Petru Șchiopul voievod, a cărui domnie este lăudată. Cronica prezintă pentru cititorul de azi interes documentar.

Ref.: Edițiile Ion Bogdan (1909), I. Iațimirski (1909), P.P. Panaitescu (1959), și G. Mihăilă, *Literatura română veche*, 1, 1969; Ion Radu Mircea, *Les vies des rois et des archêveques serbes et leur circulation en Moldavie*, București, 1966.

D. SIM.

Scanned with OKEN Scanner

BACALBAȘA Anton, n. 21. II. 1865, Brăila; m. 2. X. 1899, București. Prozator satiric și publicist atașat de mișcarea socialistă, autor al cunoscutului *Moș Teacă* (1893), în care ridiculizează, în maniera lui Courteline, tipul ofițerului mărginit. A redactat revista *Moș Teacă* (1895) și împreună cu I.L. Caragiale gazeta satirică *Moftul român* (1893).

P.M.

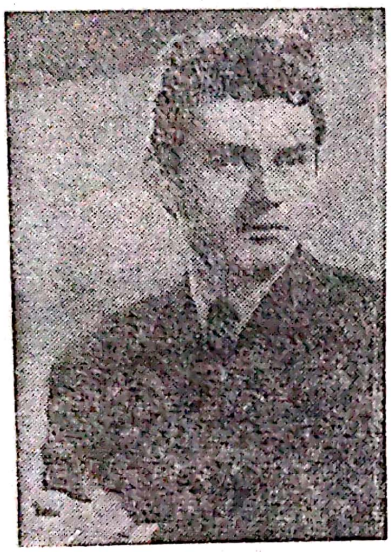

A.E. Baconsky

BACONSKY A[natol] E., n. 16. VI. 1925, Cofe-Hotin; m. 4. III. 1977, București. Poet, prozator și eseist. A.E.B. a scris la început, în spiritul deceniului al VI-lea, o poezie a evenimentului (*Poezii*, 1950; *Copiii din valea Arieșului*, 1951; *Cîntece de zi și cîntece de noapte*, 1954; *Lucrări și anotimpuri*, 1956 etc.). Talentul lui A.E.B. începe să se diferențieze odată cu volumele *Dincolo de iarnă* (1957) și *Imn către zorii de zi* (1962), unde se simte contactul cu poezia modernă. Pastelurile exprimă, în stilul simboliștilor întîrziați, stări de suflet de o melancolie senină. În *Fluxul memoriei* (1957), volum în bună parte antologic, temele sînt tratate într-un limbaj din care a fost îndepărtată metafora ornantă. În sensul lui Blaga, A.E.B. pune poemelor sale o ramă cosmică. *Fiul risipitor* (1964) și *Cadavre în vid* (1969, Premiul Uniunii Scriitorilor) definesc lirismul substanțial al lui A.E.B.: poet de o fantezie neagră, livresc, cu o conștiință obsedată de ideea de gol, de degradare și complicitate în lumea materiei. Genul în care se distinge A.E.B. este mica poemă meditativă, elegia cărturărească. Cuvintele, lucrurile suferă de un fel de rău de existență, erosul agonizează, și poezia, traducînd aceste imagini, capătă adeseori o notă sarcastică. A.E.B. a publicat și excelente povestiri fantastice (*Echinoxul nebunilor*, 1967) și a tradus din Quasimodo, Lundqvist, Carl Sandburg etc. A publicat și eseuri și note de călătorie (*Poeți și poezie*, 1963; *Meridiane. Pagini despre literatura universală contemporană*, 1965; *Remember*, 1977).

E.S.

G. Bacovia

BACOVIA G[eorge] (George Vasiliu), n. 4. IX. 1881, Bacău; m. 28. V. 1957, București. Poet. Fiu de mici negustori. Studii elementare și secundare în orașul natal, superioare, de drept, la Iași și București. Debutul literar în presă, fără răsunet. Pînă prin 1910, colaborează la obscure publicații provinciale și mici periodice simboliste. După aceea îi apar, sporadic, versuri în reviste de prestigiu ca *Flacăra*, *Noua revistă română*, *Cugetul românesc*, *Gîndirea*. Primul volum, *Plumb*, și-l publică în 1916. Următoarele văd lumina tiparului la intervale mari: *Scîntei galbene* (1926), *Cu voi* (1930), *Comedii în fond* (1936), *Stanțe burgheze* (1946). De numele lui G.B. e legată și apariția (la Bacău) a două reviste literare efemere: *Orizonturi noi* (1915) și *Ateneul cultural* (1925). Viața poetului a fost neînchipuit de grea. Neprofesînd avocatura, G.B. a fost de-

cenii în șir (cu dese întreruperi, impuse de concedieri și boală) mic funcționar, cînd în capitală, cînd în localitatea de origine. Restructurarea din temelii a societății corespundea dealtfel aspirațiilor sale profunde, și versurile de după 1944 comunică explicit sentimentul unei regenerări: „Mi-am realizat/ Toate profețiile politice./ Sînt fericit." Premiul Societății Scriitorilor Români pentru poezie (1925) și Premiul Național (1934).

Format spiritualicește în climatul poeziei simboliste franco-belgiene (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Rollinat, Rodenbach), G.B. e, prin sensibilitate, ca și prin materialul de inspirație, o prezență lirică de neconfundat, o voce singulară prin care s-a rostit un destin ce nu putea fi decît al unui poet ridicat din masa „proletarilor culți" din România de altădată. Creator al unei atmosfere lirice proprii, fără precedent în literatura națională și fără termen de comparație în alte literaturi, el este poetul toamnei reci și umede, al iernilor aspre, cu amurguri sumbre, de metal, al verii toride, infernale, de a cărei căldură „încet, cadavrele se descompun", al monotoniei tîrgului fără monumente, acultural, vechi, prăpădit. Decorul spațiului său poetic însumează parcuri solitare, cu copaci desfrunziți, scheletici, grădini devastate, devorate de „cancer și ftizie", biciuite de ploi și ninsori cumplite, cutremurate de vînturi ucigașe, mahalale sordide pe ale căror uliță trec figuri palide, spectrale, spitale, ospicii, abatoare, cafenele goale, reci, stoluri de corbi croncănitori, rotocoale de fum desfășurate sub un cer plumburiu. Pătrundem într-o lume în care totul concurează la coborîrea ființei umane la un stadiu submenesc. O lume a urîtului, a animalității. Neizbutind să escaladeze cercul de fier al unei existențe închise, fără orizont, melosul bacovian este expresia unei conștiințe tragice a damnării și a dorului deznădăjduit de salvare. Din întreaga creație a poetului de pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial se detașează sentimentul exasperant de a trăi într-un teritoriu al absurdului.

Tehnica obiectivării stărilor sufletești este relativ simplă. Unul dintre procedeele cele mai frecvente consistă în notarea de obsesii cromatice. „În poezie — declara G.B., în 1927, într-un interviu — m-a obsedat întotdeauna un subiect de culoare (...) Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare. Acum, în urmă, m-a obsedat galbenul, culoarea deznădejdii..." Restrînsă, gama cromatică a poetului servește, asemenea tuturor celorlalte mijloace expresive, sugerării urîtului, plictiselii, monotoniei înnebunitoare. Prin negru, bunăoară, ni se comunică senzația de epuizare, de carbonizare, de trecere în anorganic. Prin culoarea opusă, impresia de ireal, de gol, de inexistență. În amurgul invernal metalic, „cîmpia albă" e un „imens rotund" devitalizat, din care emană „chemări de dispariție". Asociate, albul și negrul devin modul cromatic al doliului absolut: „Copacii albi, copacii negri/

Scanned with OKEN Scanner

Stau goi în parcul solitar:/ Decor de doliu funerar..." Violetul sugerează halucinații, stări de alienare; galbenul, boala, decrepitudinea, moartea; plumburiul, regnul mineral, anorganicul. La roșu, poetul apelează spre a individualiza nu explozii vitale, ci tot priveliști ale morții: „Ninge grozav pe cîmp la abator/ Și sînge cald se scurge pe canal..." La fel de caracteristic poeziei bacoviene ca și insistența notației cromatizante este procedeul repetițiilor obsesive, fie a unor versuri, fie a unor cuvinte izolate. Pe acest sens, folosind mereu aceleași reprezentări, poetul ne aruncă într-un fel de vîrtej, într-un delir, sub stăpînirea căruia universul în care am fost introduși ni se revelă ca tărîm al nebuniei. Totul — linii, forme, culori, mișcare și nemișcare, tăcere și zgomot ne cufundă parcă în Hades. La producerea aceleiași impresii contribuie și prozodia: ritmuri frînte, cadențe strangulate, sugerînd căderi de frunze ofilite sau cernerea monocordă a ploii. Începînd să citim, vedem de obicei un punct sau auzim un zgomot: „Carbonizate flori, noian de negru..." sau „De-atîtea nopți aud plouînd..." Altfel spus, ni se transmite o anume senzație: vizuală sau auditivă. Curînd, punctul începe să crească. Zgomotul să se amplifice. Notația impresionistă se preschimbă în viziune expresionistă. Prin repetiție, prin dilatarea pînă la teratologie a cîte unui detaliu, priveliștea umple întreaga zare, monopolizează spațiul privirii. Imobilizați sub o cupolă de neguri, nu mai zărim decît peisaje de toamnă bolnavă sau de iarnă cumplită, traversate de năluci de dincolo de lume, nu auzim decît foșnet de frunze moarte, oftat de crengi și torsul monoton, jeluitor ca un scîncet, al ploilor fără sfîrșit. De cele mai multe ori avem un spectacol de infern acvatic: „Și toamna și iarna/ Coboară-amîndouă;/ Și plouă, și ninge/ Și ninge și plouă".

Dînd cea mai înaltă expresie de artă laturii depresiv-protestatare a simbolismului românesc, creația bacoviană a înscris implicit în poezia națională o experiență artistică dintre cele mai originale, cu decisive urmări pentru întreaga evoluție a limbajului liric. Înfăptuind, la începutul secolului XX, o acțiune de adîncire și esențializare a lirismului de pe urma căreia aveau să beneficieze toți poeții de mai tîrziu, G.B. este, împreună cu Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, unul dintre ctitorii poeziei românești de structură modernă.

Ref.: Mihail Petroveanu, *George Bacovia*, București, 1969; I. Caraion, *Sfîrșitul continuu*, București, 1977.

D.M.

BAJOR Andor, n. 30. IX. 1927, Oradea. Prozator de naționalitate maghiară din România. Studii medii și facultatea de filozofie-istorie la Cluj-Napoca. Volumul de parodii *Kerek perec (Pe șleau)*, 1958, realizat în maniera lui Karinthy Frigyes, îl consacră ca prozator. Urmează alte volume de

proză satirică: *Répa, retek, mogyoró (Foaie verde şi-o lalea)*, 1962; *Főúr, irja a többihez (Şefule, trece-le pe nota de plată)*, 1967; *Pokoli különkiadás (Ediţie specială infernală)*, 1968. Umorul lui B.A. este de factură intelectuală, folosind parodia, reducerea la absurd, asociaţiile contrastante, transferul în lumea animală. A scris şi literatură pentru copii; numeroase traduceri din literatura română.

A.P.

BALACI Alexandru, n. 12.VI. 1916, Aurora, jud. Mehedinţi. Istoric literar şi eseist. Cunoscut italienist, profesor universitar, membru corespondent al Academiei. Între 1969 şi 1974 a fost director al Bibliotecii române din Roma. Debutează ca poet, cu *Dolores* (1941), după care urmează volumele care l-au consacrat drept cel mai autorizat italienist român: *Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian* (1944), la origine teză de doctorat, lucrare solidă, informată, devenită referenţială; *Giosuè Carducci* (1947), *Dante Alighieri* (1966), *Francesco Petrarca* (1968), *Machiavelli* (1969), *Alessandro Manzoni* (1974), *Lodovico Ariosto* (1975), *Giovanni Boccaccio* (1976). Din 1958 pînă în 1968, publică patru volume de *Studii italiene* care, adunate şi organizate cronologic, alcătuiesc o veritabilă istorie a literaturii italiene văzută prin valorile ei fundamentale. Opera critică a lui A.B. se caracterizează prin temeinicia informării, rod al formaţiei universitare, prin originalitatea şi cutezanţa opiniilor emise; indiciu al unei perceptii critice de o excepţională vocaţie, ca şi prin farmecul stilistic, aparţinînd unui poet înzestrat. Comparatist excelent, A.B. a adus contribuţii hotărîtoare la studiul relaţiilor culturale şi literare româno-italiene, precum şi la cunoaşterea reciprocă a marilor valori literare din cele două ţări.

Alte opere: Jurnal italian (1973).

P.M.

BÁLINT Tibor, n. 12.VI.1932, Cluj-Napoca. Prozator, traducător de naţionalitate maghiară din România. Studii medii în oraşul natal. Debutează cu nuvele în reviste literare. Primul volum de nuvele, *Csendes utca (O stradă liniştită)*, 1936, prezintă destine tipice periferiei citadine. Acelaşi univers uman îl preocupă pe B.T. în volumul de nuvele *Angyaljáras a lépcsőházban (Promenada îngerilor în casa scării)*, 1966, şi în romanul *Zokógó Majom (Maimuţa plîngăreaţă)*, 1969, Premiul Uniunii Scriitorilor, frescă a periferiei Clujului interbelic. Pe lîngă mijloacele prozei clasice, B.T. utilizează şi unele tehnici moderne în *Önkéntes rózsák Szodomában (Trandafiri voluntari în Sodoma)*, 1967; *Kenyér és gyertyaláng (Pîine şi pîlpîit de lumînare)*, 1975. Traduceri din G.M. Zamfirescu, E. Barbu ş.a.

A.P.

BALOGH Edgár, n. 7. IX. 1906, Timişoara. Prozator, publicist, critic literar şi eseist de naţionalitate maghiară din România. Publicistica lui B.E. reflectă actualităţi politice imediate, probleme de larg interes ale vieţii sociale, semnificative în acest sens fiind volumele: *Egyenes beszéd (Cuvîntul cinstit)*, 1957; *Toll és emberség (Pană şi omenie)*, 1965; *Én tintás esztergapadom (Strungul meu pătat cu cerneală)*, 1967. Predilecţia pentru faptul real, pentru experienţa trăită e vizibilă şi în proza sa, axată cu deosebire pe elementul autobiografic: *Hét próba (Cele şapte încercări)*, 1965; *Mesterek és kortársak (Maeştrii şi contemporanii)*, 1975.

A.P.

BALOTĂ Nicolae, n. 26. I. 1925, Cluj. Eseist şi critic literar. Absolvent al Facultăţii de litere şi filozofie din Sibiu, doctor în filologie. Debutează în 1945 la *Revista Cercului Literar* din Sibiu, cu o *Cronică a ideilor*. Primul volum, intitulat *Euphorion*, apare în 1969 şi se deschide cu o *Pledoarie pentru autonomia eseului*, specie critică pe care N.B. o cultivă alegîndu-şi subiectele din literatura română şi universală. Este autorul unor monografii critice (*Lupta cu absurdul*, 1971), şi al unor sinteze eseistice consacrate unor scriitori români (*Urmuz*, 1970; *Introducere în opera lui Al. Philippide*, 1974). N.B. este adeptul unei critici literare noi, nu în sensul de *Nouvelle Critique* sau *New Criticism*, ci în acela de hermeneutică sprijinită pe un solid suport filozofic şi estetic.

Alte opere: Labirint (1970); *Umanităţi* (1973); *De la Ion la Ioanide* (1974); *Universul prozei* (1976); *Arte poetice ale secolului XX* (1976).

FL. M.

BALŞ Teodor, n. 9. II. 1924, Bucureşti. Poet, traducător din lirica spaniolă. A debutat cu poezie de inspiraţie socială: *1907* (1957), în versurile ulterioare (*Poarta soarelui*, 1964; *Poeme*, 1965; *Nord*, 1970; *Pasărea de sunet*, 1975) tema socială şi patriotică, se asociază cu motive mai intime, ieşite dintr-o percepţie proaspătă a naturii. Un ciclu de notaţii iberice arată o orientare nouă în poezia sa (*Noaptea corridei*, 1976). Marele Premiu al *Jocurilor latinităţii* de la Avignon (1978).

E.S.

BALTAG Cezar, n. 26. VII. 1939, Mălineşti-Hotin. Poet de factură intelectuală, solemn şi grav, versul său fiind concentrat şi muzical. Primele poeme (*Comuna de aur*, 1960; *Vis planetar*, 1964) sînt confesiuni ardente avînd ca subiect istoria, viaţa socială, cosmosul, iubirea, transcrise într-un registru de idei şi senzaţii delicate. Emoţiile lui C.B. sînt matinale, tulburate din loc în loc de gravitatea meditaţiei. Un număr de poeme muzicale reabilitează, prin infuzia

Scanned with OKEN Scanner

de idei, romanța. În *Răsfrîngeri* (1966, Premiul Uniunii Scriitorilor), poezia se interiorizează sub povara unor teme mari: timpul și devenirea. Rotirea anotimpurilor este văzută mitic, ca și germinația, fructul iubirii din Țărînă și Timp. Tot mitică este și figurația poeziei erotice. Astarteea, zeița Cerului la popoarele semitice, devine simbolul sacrificiului în iubire. Lirismul se purifică și mai mult în volumele următoare (*Monada*, 1968, antologie de poeme vechi și noi; *Odihnă în țipăt*, 1969; *Madona din dud*, 1973; *Unicorn în oglindă*, 1975), unde C.B. interpretează în chip original vechile mituri românești și rafinează desenul poemului pînă ce acesta devine tulburător, profund emblematic.

E.S.

BALTAZAR Camil, n. 7. IX. 1902, Moara-Putna, jud. Suceava; m. 27. IV. 1977, București. Poet. Debutează în *Rampa* (1920). Editează revista *Tiparnița literară* (1928). Primul volum, *Vecernii* (1923), evocînd o atmosferă de spital, îl situează pe C.B. printre moderniști. Ftizic simulat, poetul alege sanatoriul ca pretext al unor emoții: înfrățirea în suferință, presimțirea morții, melancolia autumnală. Erotica și pastelurile din *Flaute de mătase* (1924) și *Reculegeri în nemurirea ta* (1925) își ascund sensurile într-un ceremonial al spunerii. Iubirea e angelică, plină de candoare, chiar și în *Biblice* (1926), unde îmbrățișările fruste se purifică într-un ritual erotic. Plachetele din urmă (*Poeme de zodie nouă*, 1947; *Soare pe zăpezi*, 1963) aduc o calmă luminozitate, dar expresia cade des în platitudine. Temperament de sensibilitate florală, C.B. scrie o poezie de suavități și transparențe, cu un anume rafinament imagistic. Numeroase traduceri.

Alte opere: Contemporan cu ei, memorialistică (1962); *Soare pe culmi*, poezii, ediție retrospectivă (1972).

I.V.Ș.

BANATER SCHRIFTTUM (v. NEUE LITERATUR).

BANUȘ Maria, n. 10. IV. 1914, București. Poetă, autoare dramatică, traducătoare și ziaristă. A studiat dreptul și literele. Primul volum, *Țara fetelor*, i-a apărut în 1937. Îi urmează, peste doi ani, un volum de tălmăciri din Rilke, apoi, după 1944: *Bucurie* (1949), *Fiilor mei* (1949), *Despre pămînt* (1954), *Ție-ți vorbesc, Americă!* (1955), *Se-arată lumea* (1956), *La porțile raiului* (1957), *Torentul* (1959), *Magnet* (1962), *Metamorfoze* (1963), *Diamantul* (1965), *Tocmai ieșeam din arenă* (1967), *Portretul din Fayum* (1970), *Oricine și ceva* (1972). Foarte bine primit de critică, volumul de debut se distinge în contextul tinerei poezii a timpului, saturată de ermetism, printr-o vibrație spontană, printr-un aer de prospețime și ingenuitate. Conținutul stărilor lirice îl formează exultanța

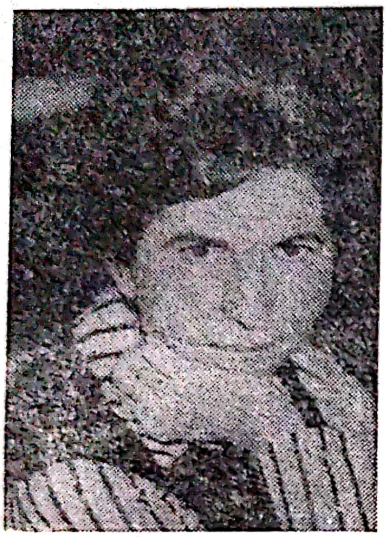

Maria Banuș

vitală, mirările, îndrăznelile și sfielile unei adolescente care descoperă lumea cu înfrigurare și se abandonează cu ingenuitate freneziei simțurilor. Cu totul altele sînt motivele în volumele ulterioare, acestea integrînd experiențele intime în experiența istorică a țării și a umanității. Titlul unui ciclu al primei culegeri de după război, *Cîntec sub tancuri*, indică sugestiv natura inspirației. Trezită definitiv din euforia visurilor de „codană" de către uruitul mașinilor distrugătoare, poeta comunică senzații de groază, consemnează priveliști ale unor erupții de sălbăticie, dă expresie urii față de „călăi" și speranței că aceștia „se vor duce" fără întoarcere, „culcați de mii de gloanțe". Angajate în chip manifest în serviciul revoluției socialiste, versurile publicate în cursul primului deceniu de după al doilea război mondial cîntă viața nouă a țării și lansează apeluri înflăcărate pentru salvgardarea păcii. Militantismul civic caracterizează în egală măsură lucrările dramatice și publicistica M.B. Cu timpul, în scrisul poetei își face loc o notă meditativă, care, accentuîndu-se continuu, devine dominantă în ultimele volume. Semnează traduceri din Pușkin, Goethe, Shakespeare, Pablo Neruda, Nazim Hikmet, André Frenaud, August Strindberg ș.a. A întocmit antologiile *Din poezia de dragoste a lumii* (1965) și *Poezia austriacă modernă* (1970, în colaborare cu Petre Stoica). *Sub camuflaj* (1978) e un jurnal intim din anii 1943—1944.

Alte opere: Îndrăgostiții, piesă în trei acte (1954); *Din cronica acestor ani*, publicistică (1955); *Magie întîrziată*, comedie (1970); *Scrieri* (2 vol., 1971).

D.M.

BARAC Ioan, n. 1776, Alămor, jud. Sibiu; m. 10. VII. 1848, Brașov. Poet. Dascăl în Avrig și translator la Brașov, editor al uneia dintre primele reviste ilustrate, *Foaia Duminicii* (1837). Poet popular extrem de productiv, I.B. a tradus și a prelucrat numeroase opere germane și maghiare, de obicei după prototipuri căzute în sfera colportajului, în versuri cursive dar stîngace, simplă proză rimată. Mai cunoscute sînt: *Istorie despre Arghir cel frumos și Elena cea frumoasă* (1801, adaptare după A. Gyergyai, de o largă circulație în epocă), *Risipirea cea de pe urmă a Ierusalimului* (1821, după Josephus Flavius, prin intermediul maghiar al lui Ferentz Nagy), *Halima sau 1001 nopți* (8 vol., 1836—1840), *Toată viața, istețiile și faptele minunatului Till Buhoglindă* (1840). Între traducerile nepublicate (Gessner, Marmontel, Kotzebue etc.) merită semnalate, cu titlu de curiozitate, *Hamlet* (în proză!) — cea mai timpurie versiune românească a lui Shakespeare — și *Atala* de Chateaubriand (prin intermediul maghiarului Perczell, care o prefăcuse în tragedie!).

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

BARANGA Aurel, n. 20. VI. 1913, București; m. 10 VI. 1979, București. Dramaturg, poet și ziarist. Studii de medicină. După al doilea război, membru în colegiile de conducere ale revistelor *Contemporanul* și *Viața românească*. Redactor șef al revistei umoristo-satirice *Urzica*. A debutat în 1928 la revista *Bilete de papagal*. Colaborări la periodice antifasciste (*Cuvîntul liber*, *Reporter*, *Stînga*) și la revistele de avangardă, printre care *Unu* și *Alge*, aceasta din urmă dirijată de el însuși (1930, 1933). Volume începe să publice din 1945, cînd îi apare amplul reportaj despre atrocitățile hitleriste și rezistența antifascistă a poporului sovietic, *Ninge peste Ucraina*. În 1946 și 1948 publică volumele de poezii *Marea Furtună* și *Vocea Americii*. Se va consacra integral dramaturgiei timp de aproape două decenii, debutînd în 1946 cu comedia de inspirație politică *Bal la Făgădău*. Scrie un teatru angajat, evocînd momente din lupta pentru eliberarea națională și socială (*Anii negri*, 1958, în colaborare cu Nicolae Moraru; *Arcul de triumf*, 1955), satirizînd politicianismul de pe vremuri (*Bulevardul împăcării*, 1952), înfățișînd confruntări de mentalități și atitudini în condițiile restructurării societății (*Iarbă rea*, 1949; *Recolta de aur*, 1957), ridiculizînd practici inadecvate climatului socialist (*Mielul turbat*, 1954, Premiul de Stat; *Opinia publică*, 1967) sau abordînd, în spirit contemporan, teme ale vieții intime și de familie (*Rețeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbește*, 1957; *Siciliana*, 1961; *Adam și Eva*, 1963; *Fii cuminte, Cristofor!*, 1964; *Sfîntul Mitică Blajinu*, 1965; *Travesti*, 1969; *Interesul general*, 1971; *Simfonia patetică*, 1973). Una din piesele sale cele mai consistente rămîne comedia *Mielul turbat*, spirituală satiră a birocratismului.

În poezie, A.B. a evoluat de la fronda juvenilă a perioadei de debut la neoclasicism, traversînd implicit experiențe variate, precum aceea a onirismului suprarealist și a poemului militant de largă respirație. A tradus din J.-P. Sartre și Valentin Kataev.

Alte opere: Pentru fericirea poporului (1951, versiune a piesei *Anii negri*); *Într-o noapte de vară* (1953, versiune a piesei *Recolta de aur*); *Pamflete* (1955); *Poezii* (1968, 1973); *Teatru* (1973); *Tipuri și tertipuri*, publicistică (1971); *Teze și paranteze*, publicistică (1974).

D. M.

Aurel Baranga

BARBU Eugen, n. 20. II. 1924, București. Prozator, reporter, dramaturg, poet și eseist. Membru corespondent al Academiei R.S.R., membru al Comunității europene a scriitorilor (Roma), redactor șef al revistelor *Luceafărul* (între 1962 și 1968) și *Săptămîna* (din 1970). Laureat al Premiului Herder. Își petrece copilăria în cartierul bucureștean muncitoresc C.F.R., pe care îl va evoca în romanul *Groapa*. Între 1935 și 1943 urmează cursurile secundare la liceele „Aurel Vlaicu", „Marele Voievod Mihai" și la liceul „Schwéitz-Thyérin", din București. În anul 1943 se înscrie la Școala de ofi-

Scanned with OKEN Scanner

ţeri din Bucureşti, de unde se retrage la 1 septembrie 1945. Frecventează apoi cursurile Facultăţii de litere şi ale Facultăţii de drept. A debutat în anul 1941, în revista *Veselia*, sub pseudonimul *Eugen Rabé*. În anul 1946 semnează în ziarul *Fapta*, condus de Mircea Damian, cronica literară şi o suită de articole-pamflet, scrise în stilul lui T. Arghezi care, împreună cu G. Călinescu, va fi principalul său model literar. Adevăratul debut al prozatorului se produce în revista *Viaţa românească*, care îi publică, în 1955, nuvela *Munca de jos*. Marele succes al prozatorului se produce în anul 1957, cînd apare romanul *Groapa*, scris de treisprezece ori, cu o răbdare neverosimilă, amînat timp de zece ani, din scrupul literar. Ca toate cărţile mari, *Groapa* a fost în acelaşi timp elogiată şi respinsă, aducîndu-i-se, în cel de-al doilea caz, acuzaţia de naturalism. Avînd o structură poematică, romanul inovează sub raport tehnic, fiind conceput ca o succesiune de episoade „autonome", legate între ele prin „cîrlige" („construcţie în mozaic"). *Groapa* este romanul mahalalei bucureştene de altădată, interpretată simbolic şi etnografic, o vastă ascunzătoare de hoţi şi vagabonzi care, dincolo de pitorescul şi de violenţa existenţei lor, semnifică *lumea*, ca *Florile de mucigai* ale lui T. Arghezi, *Cîntecele ţigăneşti* ale lui M.R. Paraschivescu, sau *O viaţă violentă* a lui Pasolini. După E.B., *Groapa*, „mahalaua nemernică în care sînt obligaţi să trăiască aceşti oameni aruncaţi la marginea societăţii capitaliste, nu este o lume izolată, o entitate geografică de sine stătătoare, ci o consecinţă zguduitoare a unui fel de viaţă odios, în care fericirea este dată numai unora şi se obţine [...] cu mijloace care îngrozesc pe cititor". *Şoseaua Nordului* (1959) este un roman consacrat eroismului proletar, în epoca rezistenţei antifasciste. Ritmul cărţii este trepidant, accentul cade pe acţiune şi este vizibil în această preferinţă a romancierului un refuz deliberat al prozei psihologizante. Cu atît mai surprinzător este romanul următor, *Facerea lumii* (1964), cu o preocupare sistematică pentru analiză şi pentru motivaţia psihologică. Titlul romanului sugerează geneza unei societăţi noi, în care puterea este preluată de muncitori, iar pledoaria romancierului vizează dialectica complicată şi complexă a forţelor angrenate în acest proces. După *Groapa*, al doilea roman important al lui E.B. rămîne *Princepele* (1969), „o sinteză, un basm şi o operă lirică în acelaşi timp" *(Avertisment)*. Intenţia romancierului a fost aceea de a scrie o parabolă a puterii, localizată istoric în epoca tulbure a domniilor fanariote, cînd tronul Ţărilor Române se cîştiga şi se pierdea la fel de uşor, la un semn al Porţii otomane, şi este sigur că, exceptîndu-l pe Mateiu I. Caragiale, nici un alt scriitor român nu a evocat mai savant şi mai rafinat decît E.B. imoralitatea, destrăbălarea

Scanned with OKEN Scanner

și viciul întinse în toate straturile societății. Romanul produce, de la primele pagini, o impresie puternică, prin capacitatea de a sugera atmosfera, prin înscenarea tabloului apocaliptic al ciumei, ca în scrisoarea lui C. Negruzzi, *Un vis*, sau ca în aceea a lui Ion Ghica, *Din vremea lui Caragea*, și prin știința de a transforma scena într-o cheie muzicală a întregului roman. Ca și în *Groapa*, există și în *Princepele* mai multe surprize tehnice: metoda de a pune la contribuție, uneori literal, un număr impresionant de texte și de autori, începînd cu cronicarii și continuînd, între alții, cu C. Negruzzi, Al. Odobescu, V.A. Urechia, Ion Ghica. A doua surpriză ține de limbaj. Pentru cruzimile lexicale, *Groapa* a fost acuzată de naturalism; în cazul *Princepelui* s-a făcut observația că limba folosită de romancier ar fi o inadvertență istorică. Dar limba este aici o sinteză prototipică de particularități cronicărești și de neologisme, o ipoteză plauzibilă și coerentă, gîndită estetic, nu exclusiv documentar, un caz particular de manierism fonetic. Ultimul roman („cine-roman") al prozatorului, *Incognito* (I, 1975; II, 1977), reprezintă o revenire la mijloacele literaturii de acțiune, cu elemente senzaționale (atentate, conspirații, spionaj), care creează și întrețin tensiunea. Sprijinindu-se pe documente, situîndu-se la limita dintre ficțiune și viață, romancierul pătrunde în culisele politicii, într-una din cele mai încordate perioade ale istoriei contemporane românești, momentul celui de-al doilea război mondial.

Eugen Barbu

Ca nuvelist, E.B. reia sau își pregătește romanele. *Oaie și ai săi* (1958), *Patru condamnați la moarte* (1959), *Prînzul de duminică* (1962), *Vînzarea de frate* (1968) sau *Martiriul Sfîntului Sebastian* (1969) evocă aceeași lume a periferiei și a Bucureștiului epocii fanariote, sau examinează drame ale războiului și aspecte ale vieții contemporane. Reportajele, fundamental poematice, și însemnările de călătorie sînt adunate în volumele *Pe-un picior de plai...* (1957), *...Cît în 7 zile* (1960), *Foamea de spațiu* (1969), *Jurnal în China* (1970), *Cu o torță alergînd în fața nopții* (1973).

Foarte personală este eseistica literară pe care o practică prozatorul în *Măștile lui Goethe* (1967), o încercare de demitizare prin montaj de citate, prin anecdotă și prin „indiscreție", o meditație asupra unui destin excepțional, sau în *Poezia română contemporană* (1975, o colecție de texte antologate, de portrete de scriitori, în stilul lui G. Călinescu, și de judecăți de valoare pitorești). Ultimul volum face parte dintr-o vastă *Istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent*, proiect în curs de realizare.

Personalitate proteică, E.B. s-a exprimat în aproape toate genurile literare. A scris romane pentru tineret (*Unsprezece* și *Balonul e rotund*, 1956) și cronici sportive, cronici dramatice, versuri (*Osînda soarelui*, 1968), piese de teatru (*Să nu-ți faci prăvălie cu scară !*, 1959; *Sfîntul* și *Labirintul*, 1967; *Groapa*, dramatizare a romanului), scenarii cinematografice cu subiect

istoric şi din viaţa haiducilor, după care s-au făcut şase filme de lung metraj, scenarii de filme pentru televiziune *(Urmărirea*, 1971; *Un august în flăcări*, 1973).
A tradus din Panait Istrati şi, în colaborare, din Thomas Mann, William Faulkner, Dostoievski, Priestley ş.a.
Romanele şi nuvelele sale au fost traduse în numeroase ţări.

Alte opere: Gloaba (1955); *Jurnal* (1966); *Teatru* (1968); *Caietele Princepelui* (6 vol., 1972—1976); *Miresele* (1975).
Ref.: Eugen Barbu interpretat de [...], Bucureşti, 1974; A.I. Brumaru, *Masca Princepelui*, eseu, Cluj-Napoca, 1977.

FL. M.

BARBU Ion (Dan Barbilian), n. 19.III.1895, Cîmpulung-Muscel; m. 11.VIII.1961, Bucureşti. Poet. După clasele primare şi gimnaziale făcute în provincie, urmează cursurile liceelor „Gh. Lazăr" şi „Mihai Viteazul" din Bucureşti. După bacalaureat (1914), se înscrie ca student la secţia de matematică a Facultăţii de ştiinţe din Bucureşti. Întrerupe studiile din cauza războiului, fiind un timp cantonat pe Prut ca elev al Şcolii de geniu. Debutează în 1918 cu poezia *Fiinţa*, la *Literatorul* lui Al. Macedonski. În anul următor îşi începe colaborarea la *Sburătorul*, prezentat elogios de E. Lovinescu. Sporadic, semnează în *Umanitatea*, *Cuvîntul liber*, *Revista nouă*, *Viaţa românească*. În acelaşi timp redactează primele lucrări de matematică, luîndu-şi licenţa în 1921. Pleacă în Germania, la Göttingen, spre a-şi pregăti teza de doctorat, dar se lasă cu totul în voia „demoniei literare"; se stabileşte la Tübingen, împreună cu Tudor Vianu, apoi la Berlin, unde îl întîlneşte pe Al. A. Philippide. Din 1924 este profesor de matematică la Giurgiu şi Bucureşti, ocupînd paralel şi un post de asistent universitar. Îşi trece doctoratul (1929) cu teza *Reprezentări canonice ale adunării funcţiilor iperelliptice*. Publică poezie la *Contimporanul*, *Revista nouă*, *Viaţa literară*, *Cetatea literară* etc.; semnează articole critice în *Ideea europeană*, *Ultima oră*, *Vremea*. Apariţia volumului *Joc secund* (1930), comentat de criticii cei mai autorizaţi ai timpului, este socotită de poet „o lichidare a trecutului literar". În 1932 va ocupa prin concurs un post de conferenţiar la Facultatea de ştiinţe (secţia matematică) a Universităţii din Bucureşti. Se ocupă de fundamentarea axiomatică a geometriei, de studiul cunoscutelor „spaţii Barbilian". Ia parte la congrese de matematică; este invitat la Universităţile din Hamburg, Göttingen, Viena, pentru a ţine prelegeri şi conferinţe. În 1942 este numit profesor. Scrie poezie cu totul sporadic; în 1956 îi apare ultimul poem, *Bălcescu trăind*. Un destin poetic pornit de la un orgoliu de licean, recunoscut mai tîrziu de I.B. ca o întîmplare nefastă („Am greşit desigur faţă de legea mea internă. Adevăratu-mi rost era cercetarea

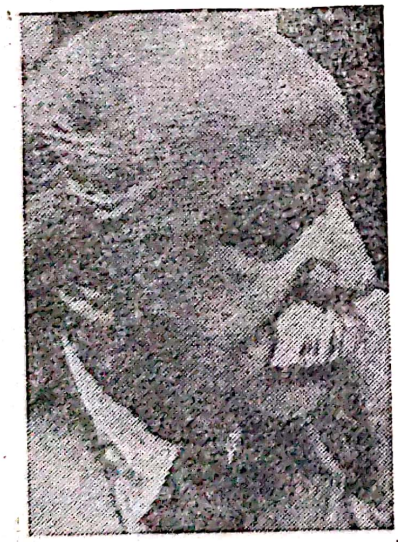

Ion Barbu

exactă."), a impus în literatura română o creație de excepție, alături de lirica lui L. Blaga, T. Arghezi, G. Bacovia. Aparent controversată (consecință a unor discuții și polemici interesate de detalii, întreținute cu o anume plăcere de poetul însuși), poezia barbiană nu presupune — în general — interpretări divergente. Poate și datorită exegezei lui T. Vianu, rămasă pînă azi un punct de plecare și de referință pentru orice încercare critică. Asociindu-l individualităților cu „o structură plurivalentă, capabilă să se orienteze felurit", T. Vianu a argumentat divizarea operei în trei etape distincte ca manieră. Poemele de la *Sburătorul* ar constitui o primă ipostază poetică, caracterizată încă de E. Lovinescu prin „formă parnasiană, de factură largă, cu strofe ca arcuri puternice de granit..." Apropierea de parnasianism nu poate fi însă categorică; ceea ce îl apropie de acesta nu sînt niște principii, iar ceea ce îl desparte se oprește în laturile definitorii ale acestei poezii de început. Întîlnim aici o frecventă atracție pentru sonet, o perspectivă statuară a poemului, o viziune spațială; interes pentru reliefarea contururilor; motivele istorice, arheologice și legendare sînt chemate de o „inspirație savantă și impersonală". Totuși, dominantă e zbaterea subiacentă, „multipla aparență și vecinica schimbare" (E. Lovinescu). Poetul descoperă cu voluptate viziunea unei Grecii dyonisiace, Elada lui Nietzsche. Există o energie a versurilor bîntuite de doruri, de neliniști, de extaze, de crispări, de hohotiri imense. Impersonalitatea e trădată de modul alegoric al exprimării, sub care se ascunde un *eu* mărturisit cu vehemență. Patetismul scriiturii, ritmul retoric, exaltat, care surprinde fabulosul spectacol al mișcării materiei, aruncă în uitare aparenta maiestate și solemnitatea rece. Asemeni parnasianismului din etapa anterioară, modul epic și pitorescul colorat se află numai la suprafața versurilor din ciclul „balcanic și oriental". Momentul lui prim este poemul *După melci* (1921). O lectură fugară descoperă o istorie cu un copil și un melc, care — încrezător într-un descîntec — îngheață sub prima ninsoare; poezia se aude însă, ca auirea mării, sub cochilia transparentă a acestei simple povești. Lirismul exală din sentimentul de comuniune familiară cu natura, din candoarea naivității infantile, din vraja descîntecului cu inflexiuni magice. Bocetul din final are un farmec tulburător, amestec de inocență și tristețe, într-un limbaj insolit, cu sonorități onomatopeice. Balcanismul, de care s-a vorbit atît de mult în legătură cu I.B., configurează în cîteva poeme un univers mitic de pregnantă originalitate. Pitorescul oriental, cu leneviri turcești și cîntece de muezin, ascunde lirismul sublimat într-o lume fabuloasă. *Isarlîk* începe ca un basm pur, iar viața cetății imaginare așezată la „mijloc de Rău și Bun" ni se dezvăluie

Scanned with OKEN Scanner

cu un umor nostalgic. *Nastratin Hogea la Isarlîk* frapează prin brusca schimbare de perspectivă asupra figurii lui Nastratin, povestitor șugubăț de snoave. El e aici un personaj hilar, în atmosfera halucinantă a unui univers colcăind spre putreziciune, amalgam unsuros de materii coclite, mișcat de senzualități ascunse. Scris din dorința unei „mai drepte cinstiri a lumii lui Anton Pann" (reprezentînd tradiționalismul organic, mai aproape de sursă), poemul are și un tîlc ocult, subliniat de I.B.: „...simbolul caricatural al unui individualism sumbru: apoteoza și satira unei singurătăți exasperate". *Domnișoara Hus* creionează un personaj din lumea „crailor" lui Mateiu I. Caragiale. Povestea nebunei curtezane se colorează tragic, împinsă în fantastic de misterioasele chemări ale descîntecului de stele. *Riga Crypto și lapona Enigel* e o baladă spusă de un menestrel. În versuri de ingenuă melodică populară, I.B. a creat cu originalitate pe o temă eminesciană. De sub schema epică se desprinde și aici un lirism dramatic, cu sugestii profunde. „Ciclul ermetic" caracterizează cel mai exact poetica barbiană, îndatorată lui Mallarmé și Valéry. Poezia este o pură răsfrîngere a lumii în oglindă, o negare a materialității; rezultat al travaliului lucid, ea „amintește de geometrie", răspunzînd întrebărilor cunoașterii „cu viziuni paradisiace, instruind de lucrurile esențiale". Negîndu-l pe T. Arghezi. I.B. își definește propriul crez: „Versul căruia ne închinăm se dovedește a fi o dificilă libertate: lumea purificată pînă la a nu mai oglindi decît figura spiritului nostru. Act pur de narcisism." Exprimarea frumosului „necontingent" cere un alt cîntec, „încăpător", decantat — printr-un efort de spiritualizare — de sentimentalism și discursivitate, de elemente confesive. „Ermetismul" poeziei lui I.B. vine din acest nou limbaj sintetic: el e consecutiv însă nu doar unei încifrări sintactice, ci actului însuși de transfigurare a materiei prin renunțarea la întîmplător și superficial. La esențele ideale se accede prin tulburătoare simboluri: nu simple alegorii decodabile prin analiză, ci „imagini care exprimă în același timp ordinea în microcosm și ordinea în macrocosm". *Oul dogmatic* propune un astfel de simbol cosmogonic. *Ritmuri pentru nunțile necesare* e un spectacol excentric, care înscenează marea aventură a cunoașterii, în care ultima fază — „roata Soarelui" — este aceea a poeziei. Motivul este reluat în *Uvedenrode*, construită dintr-un arabesc sonor de „puritate aeriană", urmînd „un singur instinct, al Cîntului". Așezată sub acest semn, poezia lui I.B. capătă unitate fiind expresia aceluiași spirit devorat de cunoaștere, care s-a ridicat la „modul intelectual al Lirei".

Scanned with OKEN Scanner

Alte opere: Viața și moartea lui Richard al III-lea de William Shakespeare (1964); *Poezii*, ediție definitivă, îngrijită de Romulus Vulpescu (1970).

Ref.: Tudor Vianu, *Introducere în opera lui Ion Barbu*, București, 1935; Dinu Pillat, *Ion Barbu*, București, 1969.

I.V.Ș.

BARIȚIU George, n. 12.V.1812, Jucul de Jos, jud. Cluj; m. 20.IV.1893, Sibiu. Fiu al unui preot de țară greco-catolic, licențiat în filozofie și teologie, G.B. e cel mai de seamă ziarist și animator al vieții culturale a românilor din Transilvania. Înființează în 1838 *Gazeta de Transilvania* și *Foaie literară*, devenită apoi *Foaie pentru minte, inimă și literatură*; în 1868 *Transilvania* și, în 1878, *Observatorul*. Ia parte la revoluția din 1848, e ales în dieta din Sibiu, dar după proclamarea dualismului austro-ungar, părăsește vremelnic scena politică, preconizînd tactica „pasivismului", a rezistenței împotriva privării românilor de dreptul constituțional al liberei manifestări. Prim secretar al *Asociațiunii transilvane pentru literatură română și cultura poporului român (Astra)*, mai tîrziu președinte al acesteia, membru al Academiei de la înființare (1866), G.B. e activ pînă în ultimele clipe. Monografia sa bogat documentată, îndeosebi asupra vieții politice românești din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, *Părți alese din istoria Transilvaniei* [...], datează din 1889—1891. „Luminător" tenace, asemenea înaintașilor din *Școala ardeleană*, însă instruit, ponderat și cu spirit practic, orientîndu-și activitatea în funcție de urgențe și posibilități, G.B. a exercitat timp de aproape șase decenii un mare ascendent asupra intelectualității românești din Transilvania, rolul său fiind comparabil cu cel jucat în Principate de I. Heliade Rădulescu și M. Kogălniceanu. Ca organizator și îndrumător al presei, a militat consecvent în direcția întăririi conștiinței naționale, a popularizării cunoștințelor științifice și economice, a promovării unei literaturi cu caracter educativ, inspirată de modele clasice. Înainte de *Dacia literară* a atras atenția asupra importanței folclorului și s-a preocupat de unificarea limbii literare. G.B. se numără printre inițiatorii spectacolelor în limba română din Ardeal. A tradus din Shakespeare (fragmente din *Iulius Cezar)* și Schiller (fragmente din *Don Carlos, Maria Stuart)* și a compus două piese originale rămase în manuscris. Lipsit de talent, G.B. a eșuat în încercările sale sporadice de nuvelistică. În schimb, articolele critice, bine gîndite, limpezi și de bun-gust au adus în epocă servicii inestimabile.

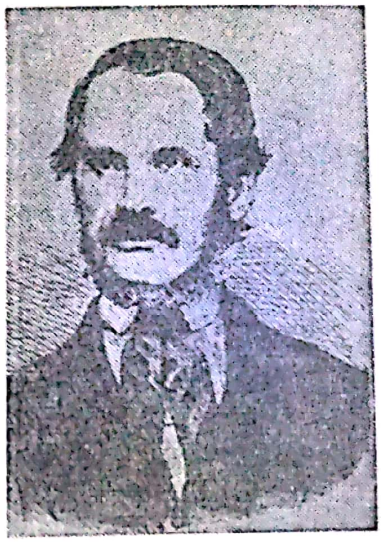

George Barițiu

Ref.: Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966; G. Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, bibliografie analitică, cu un studiu monografic, București, 1969.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

BARONZI George, n. 20.X.1828, Brăila; m. 28.V.1896, București. Poligraf, dispunînd de o mare facilitate a condeiului, dar și de o neobișnuită putere de simulație, G.B. a scris enorm, în toate genurile și în diversele stiluri la modă. De la nuvelă la romanul social *(Muncitorii statului)* și romanul de mistere *(Misterele Bucureștilor)*, de la poezia cu inflexiuni folclorice la poema epică de amplă respirație *(Daciada)*, de la erotica de tip pașoptist la lirismul marilor interogații filozofice, de la sentimentalismul elegiac în manieră Young-Lamartine *(Cugetările singurătății, Nopturnele)* la orientalism *(Hyranyagarba)*, de la fabulă și satiră la comedie, dramă istorică *(Matei Basarab sau Dorobanții și scimenii, Alestar)* și dramă socială *(Proletarii)* — totul există la G.B. De notat că a practicat intermitent jurnalismul, editînd cîteva ziare *(România*, 1848; *Ziua*, 1859; *Moș Ion*, 1866 etc.) și s-a dovedit extrem de prolific ca traducător (Walter Scott, George Sand, Dumas-fiul, dar și Guizot, cu *Histoire de la civilisation en Europe)*.

P.C.

BART Jean (Eugeniu P. Botez), n. 28.XI.1874, Burdujeni, jud. Suceava; m. 12.V.1933, Iași. Prozator de orientare poporanistă; a debutat în presa socialistă, devenind apoi unul dintre colaboratorii permanenți ai revistei *Viața românească*, prieten cu G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu și G. Topârceanu. Fiu de general, străbătînd el însuși ierarhia militară de marină pînă la gradul de comandor, J.B. surprinde, în special în volumul *Schițe marine* (1928), lumea porturilor, la modul satiric, ridiculizînd mai ales excesele birocratice ale funcționarilor, automatismele profesionale, incorectitudinile, în timp ce în *Jurnal de bord*, întîia sa scriere (1901), se relevase poezia peisajului și a călătoriilor marine. Cea mai cunoscută operă a lui J.B., romanul *Europolis* (1931), tratează tema îmbogățitului în America, reîntors acasă. Scriitorul realizează o satiră socială cuprinzătoare a orașului provincial. Personajele centrale ale cărții sînt Nicula Marulis, „americanul", și fiica sa, Evantia. Marulis plecase din orașul său, Sulina, cu ani de zile în urmă, în America. Trimițînd o telegramă de sosire, orașul se agită, rudele încep să și-l dispute cu aprindere, ca și prietenii, fiecare întrecîndu-se să-l primească cel dintîi. După sosire, e privit cu admirație, i se fac onoruri speciale, e invitat în familiile cele mai distinse ale orașului, e primit ca membru al Comisiei europene a Dunării etc. O atenție specială i se acordă și fiicei sale, rod al iubirii cu o negresă. Curînd însă se află că omul a venit din America mai sărac decît plecase, și atunci atitudinea celor din jur se schimbă fundamental: e disprețuit, ocolit, n-are din ce trăi, nu e angajat nici măcar hamal, recurge la contrabandă, dar e prins și împușcat. Fiica sa e sedusă și abandonată, murind în mizerie. Istoria literară a înregistrat nuvela *Datorii*

Jean Bart

uitate (1916) ca pe o ilustrare tipică a tezei poporaniste după care intelectualii proveniți din popor au obligații morale față de oamenii din mijlocul cărora s-au ridicat.

Alte opere: În deltă (1925); *Peste ocean* (1926); *Pe drumuri de apă* (1931).

P.M.

BASSARABEANU Ștefan (Victor Crăsescu), n. 1849, Chișinău; m. 1918. Prozator. Scriitor din grupul de la revista *Contemporanul*. Debutează sub semnul atmosferei vieții și literaturii rusești *(Legea lui Lynch, Fulgerul de la seminar, Hotărîrea lui Ion Butuc și a bogoslovilor*, 1884). Schițele și nuvelele ulterioare, mai personale, evocă lumea pescarilor din Delta Dunării *(Furtuna, O zi și o noapte la Sulina*, 1884; *Spirca* — cea mai realizată artistic, 1887).

V.M.C.

BASSARABESCU Ion A., n. 17.XII.1870, Giurgiu; m. 29.III. 1952, București. Autor de schițe satirice, profesor de liceu la Ploiești, continuînd, ca și I. Al. Brătescu-Voinești, filiația spirituală a lui I.L. Caragiale. Tematica preferată o constituie mediul orașului provincial cu viața mărginită și uniformă, cu oameni aparținînd mai ales micii burghezii și boierimii scăpătate, care duc o existență monotonă și tristă, aspirînd în zadar spre orizonturi mai largi. Capodopera acestei literaturi este nuvela *Pe drezină*, în care eroina, Iulica, soție a unui șef de gară principală, plictisită și tristă, își părăsește soțul și fuge în capitală cu un prieten dinainte de căsătorie. Eroina a fost deseori raportată la Emma Bovary. O altă temă specifică lui I.A.B. este natura moartă, scriitorul continuîndu-i în această privință pe Al. Macedonski și D. Anghel, dar fără inventivitatea acestora. Scriitor sobru și concentrat, dotat cu umor, I.A.B. rămîne unul dintre maeștrii schiței în literatura română.

P.M.

BĂIEȘU Ion (Ion Mihalache), n. 2.I.1933, Aldeni, jud. Buzău. Prozator și dramaturg. Redactor șef al revistei studențești *Amfiteatru*, din 1966 pînă în 1968. A debutat cu versuri, în anul 1951, în *Viața românească*. Autor de schițe și de foiletoane umoristice, caracterizate printr-un ascuțit simț al mișcării și al replicii de tip caragialesc *(Iubirea e un lucru foarte mare*, 1967). Volumul de nuvele *Sufereau împreună* (1966) îl consacră ca pe unul dintre cei mai originali nuveliști din generația sa, cu un stil narativ care afectează obiectivitatea rece și reușește să creeze tensiunea prin ritm. Ca dramaturg, I.B. cultivă formula pieselor-parabolă *(Dresoarea de fantome*, 1970), în care introduce procedee fantastice sau specifice teatrului absurd. Influența lui I.L. Caragiale este vizibilă în comedii, unde predomină comicul de limbaj, replica în cas-

Scanned with OKEN Scanner

cadă, mișcarea scenică accelerată, specifică farselor comice (*Preșul*, 1970).

Alte opere: Necazuri și bucurii (1956); *Umor* (1970); *Fotbalul, joc de bărbați* (1971); *Cine sapă groapa altuia. Drame și comedii* (1974); *Pompierul și opera. Schițe umoristice* (1976).

FL. M.

BĂLAN Ion Dodu, n. 5.X.1929, Vaidei, jud. Hunedoara. Istoric și critic literar, eseist, profesor universitar. Studii de filologie la București. A predat limba și literatura română la Universitatea din Toulouse. A debutat editorial în 1955, cu studiul *Influențe folclorice în poezia noastră actuală*. Urmează cîteva culegeri de cronici și articole despre autori clasici și contemporani: *Delimitări critice* (1964), *Valori literare* (1967), *Condiția creației* (1968), *Cuvintele au cuvîntul* (1971), *Ethos și cultură* (1973), *Artă și ideal* (1975), precum și monografia despre poetul *Octavian Goga* (1971, ed. a II-a în 1975, Premiul Academiei). Volumele sale critice conturează un spirit comprehensiv, iubitor al valorilor clasice, înțelegînd arta ca un mijloc eficient al educației morale și patriotice.

Alte opere: Copilăria unui Icar (1975, Premiul Uniunii Scriitorilor); *În focarul timpului* (1977).

P.M.

BĂLĂCESCU Costache, n. 20.I.1800, București; m. 29.II.1880, București. Membru al *Societății filarmonice*, C.B. a fost unul dintre primii autori satirici la noi. Comedia *O bună educație* (1845) este o satiră incisivă a moravurilor sociale feudale. A scris de asemenea fabule, epistole, epigrame, satire (volumele *Poezii și fabule*, 1845; *Din ale lui C. Bălăcescu*, 1860) al căror răsunet în epocă a fost însemnat. Dintre satire se remarcă *Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Căftănitul de la țară la București*.

E.Z.F.

BĂLĂEȚ Dumitru, n. 8.XI.1935, Buzești, jud. Gorj. Poet și critic literar. Doctor în filologie. A publicat studii și articole despre scriitori din trecut și contemporani. Poezia sa, înrîurită la început de lirismul blagian, dar limpezită într-un timbru propriu, e o poezie de elanuri stăpînite, de reflecție elegiacă uneori, vibrînd de un patos cald umanist și civic. Volume: *Topos atopos* (1969), *Scuturile* (1971), *Ce rămîne* (1974), *Augustele iubiri* (1976).

D.P.

BĂLĂIȚĂ George, n. 17.IV.1935, Bacău. Prozator. Absolvent al Facultății de filologie a Universității din Iași. Redactor la revista *Ateneu*. Scrie o proză alegorică și parabolică, de inspirație citadină, utilizînd mijloace ultramoderne (Proust, Gide, Joyce, noul roman), cultivînd enigmaticul și, în genere, insolitul. Volume de nuvele: *Călătoria* (1965), *Conver-*

Scanned with OKEN Scanner

sînd despre Ionescu (1967). O naraţiune mai amplă e *Întîmplări din noaptea soarelui de lapte* (1968), ce explorează, cu mijloace suprarealiste, oniricul. Romanul *Lumea în două zile* (1975, Premiul Uniunii Scriitorilor), de o complicată construcţie, prin care şi-a cucerit un loc în rîndul prozatorilor de frunte, e axat pe o idee filozofică: răspunderea insului de excepţie pentru felul cum îşi valorifică însuşirile. *Alte opere: Ucenicul neascultător* (1977).

D.M.

Nicolae Bălcescu

BĂLCESCU Nicolae, n. 29.VI.1819, Bucureşti; m. 29.XI.1852, Palermo, Italia. Om politic, istoric. Originar din boierimea măruntă, format în atmosfera de emulaţie patriotică a Colegiului „Sf. Sava", N.B. se înrolează voluntar în armată(1838), dar cunoaşte după scurtă vreme suferinţa morală a degradării şi a întemniţării (1840), consecinţă a faptului că luase parte la un complot împotriva stăpînirii. Eliberat din închisoare după doi ani, înfiinţează, împreună cu I. Ghica şi Chr. Tell, organizaţia revoluţionară secretă *Frăţia* (1843) şi se dedică studiilor istorice. Debutează strălucit cu *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum* (1844) şi creează cu ardeleanul A. Treboniu-Laurian *Magazinul istoric pentru Dacia* (1845), publicaţie destinată editării de cronici, documente şi studii referitoare la istoria naţională. Între 1846 şi 1848, N.B. se află în străinătate, lucrînd intens prin biblioteci şi arhive. Revoluţia din februarie 1848 îl surprinde pe străzile Parisului, amestecat în mulţimea care ia cu asalt Tuilleriile. Reîntors în patrie, joacă un rol activ în pregătirea revoluţiei din Ţara Românească. După izbînda acesteia, e pentru două zile ministru, apoi secretar al guvernului provizoriu. Ca fruntaş al aripei de stînga, democrat-revoluţionare, preconizează desfiinţarea iobăgiei şi împroprietărirea ţăranilor, votul universal, reprimarea aspră a opoziţiei aristocratice, o politică de rezistenţă faţă de turci. Din păcate, e pus în minoritate în toate chestiunile şi astfel împiedicat să acţioneze. După înfrîngerea revoluţiei, trece în Ardeal, plănuind să negocieze alcătuirea unei legiuni româneşti în cadrul armatei revoluţionare maghiare şi să obţină o împăcare între Kossuth şi Avram Iancu. Victoria trupelor habsburgice, susţinute de cele ţariste, îi spulberă şi aceste proiecte. Ultimii ani, N.B. şi-i trăieşte în exil, lipsit de mijloace şi măcinat de o boală neiertătoare. Se cheltuie în încercări zadarnice de a concentra emigraţia, întreţine relaţii cu Mazzini în vederea formării unei alianţe a naţiunilor asuprite, acţionează energic pe tărîm propagandistic, editînd la Paris *România viitoare* (1850), scriind remarcabilul memoriu *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850), întreprinzînd demersuri pe lîngă personalităţi influente ale vieţii politice europene. În acelaşi timp, se dăruia lucrului la monografia despre Mihai Viteazul,

într-o cursă dramatică împotriva morții. În primăvara lui 1852, grav bolnav, revine în țară, pe Dunăre, dar i se interzice să debarce. Se întoarce, prin Constantinopol, stabilindu-se la Palermo. Aici se stinge în singurătate, într-o cameră a hotelului Trinacria.

Deși istoriografia, economia politică, sociologia și literatura îl pot revendica deopotrivă, N.B. e înainte de toate istoric. Concepția lui despre studierea trecutului se constituie în funcție de condițiile specifice epocii de redeșteptare națională de la 1848, și în raport cu marile progrese ale științei istorice contemporane, ilustrate de școala romantică a restaurației. N.B. repudiază istoria dinastică, bazată pe cronologia domnitorilor, ocupîndu-se de istoria poporului și a societății. În acest spirit, cercetează evoluția instituțiilor ostășești *(Puterea armată...)*, dezvoltarea clasei țărănești *(Despre starea socială a muncitorilor plugari* [...], 1845) și întreprinde monografia domniei lui Mihai Viteazul pe fundalul amplu evocat al vieții unei întregi epoci. N.B. este un erudit în înțelesul modern al cuvîntului, stăpîn pe regulile metodei critice și capabil să discearnă valoarea diferitelor izvoare. Între acestea din urmă el include, în spirit herderian, tradițiile folclorice *(Cuvînt preliminar despre izvoarele istoriei Românilor)*. Convins că trecerea de la o etapă la alta a dezvoltării sociale se produce în mod necesar, N.B. încearcă să descopere sensul și legile procesului istoric. Pentru el, revoluția de la 1848 nu e o marfă de import, cauza ei se pierde în „zilele veacurilor" *(Mersul revoluției în istoria românilor)*. Democrat consecvent și revoluționar autentic, N.B. pronunță un adevărat rechizitoriu împotriva moșierimii, pledînd cu aprindere mesianică, dar și cu o argumentare solidă în favoarea înlăturării rînduielilor feudale și a împroprietăririi țăranilor *(Question économique...)*. Opera sa de căpetenie, *Românii sub Mihai-Voievod Viteazul*, atribuie dimensiunea unui ideal sacru ideii de unitate a tuturor românilor și de independență națională. De o documentare excepțională și o probitate științifică exemplară, lucrarea e în același timp o scriere remarcabilă prin compoziție, elanul narației, limpezimea, armonia și muzicalitatea frazei. În cristalizarea ideologică a pașoptismului și în promovarea principalelor sale obiective de luptă, rolul lui N.B. a fost esențial. Dar grandoarea figurii sale nu rezidă numai în excepționala clarviziune a spiritului, ci și în substanța incoruptibilă a caracterului, în puritatea de cristal a sufletului, care a exercitat un imens ascendent asupra contemporanilor.

Ref.: P.P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, 1923; Dan Berindei, *Bălcescu*, București, 1969; Horia Nestorescu-Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Contribuții biobibliografice*, București, 1971; C. Zane, *N. Bălcescu. Opera-Omul-Epoca*, București, 1975.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

BĂNULESCU Ștefan, n. 8.IX.1929, Făcăeni, jud. Ialomița. Prozator, reporter și poet. Absolvent al Facultății de filologie din București, redactor șef al revistei *Luceafărul* (între 1968 și 1972). A debutat cu un volum de reportaje scrise între anii 1957 și 1960 *(Drum în cîmpie,* 1960), în care este fixată aria aproape obsedantă a viitoarelor nuvele: Delta, stepele întinse ale Bărăganului, Cîmpia Dunării. *Iarna bărbaților* (1965; Premiul Uniunii Scriitorilor) este volumul care îl consacră ca prozator. Formula întrebuințată este aceea a realismului magic, care se întemeiază pe un subsol de trimiteri folclorice sau chiar protoistorice. În *Dropia*, nuvelă de rafinament narativ, întîmplările au o semnificație ritualică sau fantastică, în *Satul de lut* ritmul este acela al unor secvențe cinematografice, încetinite oniric, ca și cum totul s-ar petrece fără zgomot, în apă. Ca poet, ȘT.B. a publicat, în 1968, o culegere de poeme hieratic-folclorice *(Cîntece de cîmpie)*, cu un aparent caracter apocrif. În *Scrisori provinciale* (1976), ȘT.B. realizează, sub aparența unei „povestiri cu ramă", un jurnal trucat. Volumul este un elogiu al simplității, o încercare de a reabilita, printr-o semnificație estetică și morală nouă, un vechi topos al prozei românești interbelice, provincia. Prin subtextul lor polemic, *Scrisorile provinciale* se înrudesc cu *Provincialele* lui Pascal, prin regie, cu scrisorile lui C. Negruzzi, din *Negru pe alb*, prin sentiment, cu nuvelele lui Gogol, iar prin tehnica indeciziei *(Un viscol de altădată)*, cu prozele fantastice ale lui Mircea Eliade.

Alte opere: Colocvii (în colaborare cu Ilie Purcaru, 1964); *Cartea milionarului* (I, *Cartea de la Metropolis*, 1977, Premiul Uniunii Scriitorilor).

FL. M.

Ștefan Bănulescu

BĂNUȚĂ Ion, n. 7.XI.1914, Siliștea, jud. Argeș. Poet. Unele din volumele sale au obținut adeziunea lui T. Arghezi (pastișat adesea), G. Călinescu sau Perpessicius. După debutul din 1946, cu *Cetatea tăcerii*, a evoluat de la o poezie tematică, în stilul secolului XIX, spre compuneri muzicale, de o simetrie perfectă. Elocvente pentru această din urmă tendință sînt versurile din ciclul *panoramelor: Olimpul diavolului (Panorama efemeridelor*, 1967; *Panorama templului meu*, 1968; *Panorama sărutului*, 1969; *Panorama focului albastru*, 1972; *Panorama iubirii zugravului*, 1974).

FL. M.

BĂRAN Vasile, n. 20.I.1931, Pojogeni, jud. Gorj. Prozator și publicist. Autor de povestiri, poeme în proză și microromane, cultivînd parabola, adeseori și satira. Volume: *Uluitoarea dispariție a unui cap liniștit* (1962), *O raită prin pădurea de întîmplări* (1966), *Duminica lucrurilor* (1968), *Întîmplări din primul vis* (1968), *Săgeata albă* (1969), *Numărați pînă la unu* (1969), *Cuptorul de ars cărămidă* (1971), *Ancheta* (1973), *Cartea proverbelor* (1973), *Cocorii de iarnă* (1973), *Călcîiul*

lui Achile (1974), *Cascada* (1974), *Insula manechinelor* (1975), *O.R.A.*, 1976.

D.M.

BĂRBUCEANU Constantin, n. 17.X.1923, Ceptura, jud. Prahova. Romancier. Autor îndeosebi de romane cu intrigă polițistă (*Bîrlogul lupilor*, 1963; *Expresul de noapte*, 1974; *Samsarul*, 1975), cu acțiune bine condusă și cu preocupare de bun observator al mediilor evocate. Alte romane: *Ceața* (1968), *Femei singure* (1969), *Gentlemanul șchiop* (1970).

D. SIM.

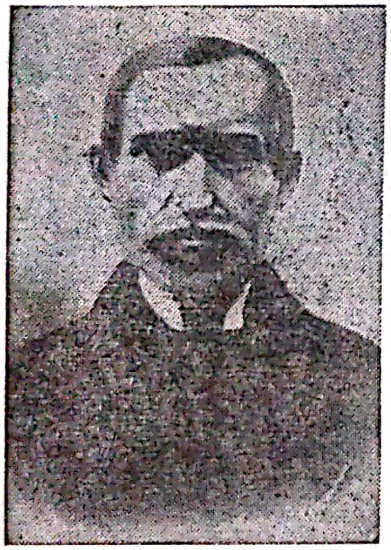

Simion Bărnuțiu

BĂRNUȚIU Simion, n. 21.VII.1808, Bocșa Română, jud. Sălaj; m. 16.V.1864, Valea Almașului, jud. Sălaj. Istoric și estetician. Împletind, ca cei mai mulți din generația sa, o carieră de profesor cu apostolatul național (e principalul vorbitor în marea Adunare de la Blaj, din 3/15 mai 1848), S.B. are șansa, ca unul ce-și luase doctoratul în științe juridice la Pavia, în Italia (1854), să fie chemat profesor la Universitatea din Iași, curînd după înființarea acesteia. Prin inspirația democratică, tradiționalistă și națională, învățămîntul său a stîrnit un viu ecou. Scrierile lui S.B. cuprind lucrări de filozofie (întocmite după W.T. Krug) și de drept. Opera sa principală, *Dreptul public al românilor*, apărută postum (1870), care împinge paralelismul între dreptul roman și instituțiile noastre politico-juridice pînă la extremități fanteziste, a stîrnit verva incisivă a lui Titu Maiorescu într-un articol polemic rămas celebru. Remarcabil e discursul de la Blaj. Aprinderea tonului, logica strînsă a demonstrației, neclintita convingere care se degajă dintre rînduri fac să treacă pe planul al doilea asperitățile de limbaj și încărcătura erudită. Oratorul ne forțează respectul: e un om dîrz, inflexibil cînd discută drepturile neamului său, cu vorba grea și ironia bolovănoasă, dintre cei care se aruncă în luptă din conștiința sacră a datoriei și nu neapărat fiindcă speră să izbîndească.

Ref.: G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924; Petre Pandrea, *Filozofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, 1935; Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu. Omul și opera*, București, 1967.

P.C.

BÂRNA Vlaicu, n. 4.XII.1913, Crișan, jud. Hunedoara. Poet și prozator. Versuri melodice, incantatorii, imagistică vaporoasă, în volumele mai vechi (*Cabane albe*, 1935; *Brume*, 1940; *Turnuri*, 1945). În perioada următoare, poezii ancorate în social (*Minerii din satul lui Crișan*, 1949; *Tulnice în munți*, 1950), ample poeme-reportaj (*Cerbul roșu*, 1956; *Arcul aurorii*, 1962). Cu *Ceas de umbră* (1966), *Cupa de aur* (1970), *Corabia de fum* (1971), *Auster* (1973) revine la modul poetic

Scanned with OKEN Scanner

inițial, pe care îl revitalizează în baza experienței artistice și existențiale îmbogățite. Autor de romane istorice *(Romanul Caterinei Varga*, 1960; *Cînd era Horia împărat*, 1962).

D.M.

BELDICEANU Nicolae, n. 26.XII.1844, Preuțești, jud. Suceava; m. 2.II.1896, Iași. Poet. Debutează în *Convorbiri literare* (1873) cu pasteluri idilice scrise sub influența lui V. Alecsandri, și poezii sumbre în tonalitate eminesciană, străbătute pe alocuri de un fior modern. Își definește personalitatea poetică la revista *Contemporanul* unde publică, din 1886, poeme sociale și satirice în care protestul este însoțit de o viziune umanitarist-utopică exprimată într-un timbru ce-i dă originalitate. Primul volum, *Poezii* (1893); *Doinele* (1893—1894), uneori remarcabile, aduc accente din lirica populară. Ciclul *Polirîtmice* este o încercare de inovare a versificației tradiționale. Nuvela în versuri *Tala* (1883) are ca model poemul *Rolla* al lui Alfred de Musset.

V.M.C.

BELDIMAN Alecu, n. 1760; m. 1826. Cărturar boier, luminist în „anteriu și papuci" ca și Costache Conachi, A.B. a desfășurat o vastă activitate de traducător (Abatele Prévost, Gessner, Florian, Regnard, Metastasio, Ducray-Dumesnil, Pixérécourt etc., chiar și o versiune a *Odiseei)*. Opera sa originală, *Jalnica tragodie* [...] (1821) e o violentă diatribă împotriva Eteriei, într-un vers lung, greoi, monoton, înviorat de realismul crud al notației și inventivitatea vindicativă a portretizării.

P.C.

BENEDEK Elek, n. 30.IX.1859, Biținii Mici, jud. Harghita; m. 17.VIII.1929, Biținii Mici, jud. Harghita. Prozator și dramaturg de naționalitate maghiară din România, animator al vieții literare. Studii la Odorheiul-Secuiesc și la Universitatea din Budapesta. Conduce cîteva reviste budapestane, apoi încearcă să editeze o gazetă proprie, *Magyar Kritika*, în scopul propagării ideologiei poporaniste. Fiind ținta atacurilor unor cercuri de dreapta, în 1922 se repatriază în satul său natal de lîngă Odorheiul-Secuiesc. Aici fondează și redactează revista pentru copii *Cimbora*. Culege și prelucrează un imens material folcloric, adunat apoi într-o serie de volume: *Magyar mese és monda világ (Lumea basmului și legendei maghiare)*, 1896. A mai scris povestiri pentru copii, drame, romane, biografii și lucrări de popularizare. Multe din lucrările sale au fost tălmăcite în limba română și în alte limbi.

Alte opere: Székely mesemondó (Povestitorul secui), 1888; *Huszár Anna* (1895); *Kisbaconi versek (Versurile de Bîțanii Mici)*, 1913; *A százesztendős jövendömondó (Prorocul de o sută de ani)*, 1967.

Ref.: Benedek Marcell, *Benedek Elek*, București, 1955; Márton Lili, *Elek apó (Bunicul Elek)*, București, 1975.

Scanned with OKEN Scanner

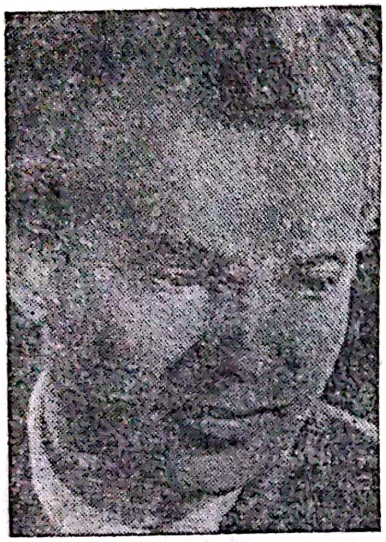

Mihai Beniuc

BENIUC Mihai, n. 20.XI.1907, Sebiș, jud. Arad. Poet, prozator și dramaturg. Fiu de țăran. Elev eminent al liceului din Arad. Licența în litere și filozofie la Universitatea din Cluj. Studii la Hamburg; doctoratul (1934) în psihologie. A făcut parte din redacția sibiană a revistei *Luceafărul*. Semnează cronica literară la *Țara nouă*. A colaborat cu articole despre literatură, cetățenești și politice la *Societatea de mîine*, *Azi*, *Gînd românesc*, *Lumea*, *Tinerețea*, *Scînteia*, *Contemporanul*, *România literară* etc. Academician, președinte al Uniunii Scriitorilor (între 1950 și 1964), deputat în M.A.N., director la diverse publicații, șef al catedrei de psihologie a Universității București. Debutează în revista lui T. Arghezi, *Bilete de papagal* (1928); semnează poezii și eseuri în *Abecedar* și *Pagini literare*. Majoritatea poemelor publicate aici vor forma substanța primului volum, *Cîntece de pierzanie* (1938), carte definitorie pentru personalitatea lui M.B. Inegal — asemenea întregii sale creații — volumul dezvăluie prin poemele autentice un talent teluric de extraordinară vitalitate. Versurile răsună cu acorduri profetice din O. Goga și Aron Cotruș, au timbrul aspru, ascund inflexiuni sintactice ori apropieri de tulburătoarele întrebări argheziene; prin forța lirică amintesc spiritul „idolatru" al lui Eminescu. Ivit la răscrucea atîtor drumuri, M.B. i-a găsit versului său un glas de netăgăduită originalitate. Estetica lui e spontană și vitalistă. Poetul e un romantic în gesturi, dar și prin credința în sorgintea demiurgică a actului poetic. Dincolo de matricea recunoscută a romantismului, profilul lui e definit de legătura organică cu sufletul românesc. De aici nu numai plasticitatea unei limbi de mare prospețime, ci și o structură temperamentală de esență populară, ardelenească. Gestul romantic al poetului egotist și încrezător în destin capătă — prin această osmoză cu spiritul poporului — un acut sentiment al istoriei. Așa se naște statura lui de erou baladesc al neamului iobagilor trași pe roată, optimismul mesianic, încrederea nețărmurită în dreptatea istoriei, bucuria de a trăi viața prezentă. *Cîntecele de pierzanie* îl exprimă și pe cîntărețul de rară sensibilitate al iubirii. De la versurile de zbuciumată tristețe ori crude acuzări ale Dalilei din *Îndureratul Eros*, această poezie va suferi nuanțări și convertiri, traducînd, în poeme de un lirism propriu, biografia sentimentală a unui veșnic îndrăgostit. Fie că expresia e directă ori familiară, ori de o mare forță de imaginare a tristeții; fie că sunetul ei e eminescian ori „estet" ca la D. Anghel; fie că surprinde melancolia iubirii, irizată de umbrele amurgului, sau bucuria gravă a împlinirii— erotica lui M.B. relevă o uimitoare capacitate de destăinuire lirică. În fond, întreaga lui creație e autobiografică. În poezia socială, el se autoexprimă ca exponent al mulțimilor. În ipostaza individuală, vitalismul său constant și clocotitor din dialogul patetic cu istoria e cenzurat de îndoieli omenești în fața Timpului. Poetul trăiește „oroarea mor-

ții", e urmărit de frica de urît și singurătate, meditează împresurat de incertitudini. Poemele ultimului ciclu, *Flamurile morții*, relevă sentimente elegiace, chiar tragice, obsedate de apropierea ireductibilă a anotimpurilor de pe urmă, autumnale. *Cîntece noi* (1940), *Poezii* (1943), *Orașul pierdut* (1944), *Un om așteaptă răsăritul* (1946) — apărute într-o epocă frămîntată, ultragiată de ororile conflagrației mondiale, conturează îndeosebi o poezie socială și politică. Imaginilor de coșmar ale războiului li s-a suprapus glasul revoltat și amenințător, prorocitor al „unei alte ere". Cel ce se proclamase „toboșarul timpurilor noi" se va înregimenta după Eliberare în lupta pentru idealurile noii orînduiri. Poezia lui se consacră contemporaneității; versurile oglindesc dramatic marile schimbări sociale, comentează evenimente politice, glorifică munca liberă și cuceririle poporului, închină imnuri Partidului. Poemele cele mai bune ale acestei epoci sînt agitatorice. Volumele de acum: *Versuri alese* (1949), *Steaguri* (1951), *Pe-aici nu se trece!* poem (1953), *În frunte comuniștii* (1953), *Partidul m-a învățat* (1954), *Mărul de lîngă drum* (1954), *Trăinicie* (1955), *Azimă* (1956), *Călător prin constelații* (1957) sînt, totodată, cele mai inegale. În ultimele cărți se accentuează meditația morală și filozofică, lirica gnomică și reflexivă. *Inima bătrînului Vezuv* (1957), *Cu un ceas mai devreme* (1959), *Materia și visele* (1961), *Culorile toamnei* (1962), *Pe coardele timpului* (1963), *Cu faruri aprinse* (1964), *Colți de stîncă* (1965), *Alte drumuri* (1967), *Mozaic* (1968), *Arderi* (1972), *Patrula de noapte* (1975) nu vor mai schimba cu nimic un univers poetic constituit cu atîta pregnanță încă din primul volum. Poetul știe să obțină însă și alte nuanțe din culorile cunoscute; alte metafore și alte simboluri iradiază din substanța lirică. Deși aceleași în pulsațiile fundamentale ale spiritului lor, volumele își au o personalitate autonomă. Inegale în întreg, fiecare cuprinde titluri antologice. Ca prozator, M.B. a debutat cu o culegere de nuvele, *Ură personală* (1955). Romanul *Pe muche de cuțit* (I, 1959) surprinde lupta comuniștilor în ilegalitate. *Dispariția unui om de rînd* (1963) este un roman alegoric. A scris trei piese de teatru: *Rețeaua subterană* (1959), *În valea cucului* (1960), cu o anume savoare a limbajului, *Întoarcerea* (1960). A tipărit un volum selectiv de articole literare, *Meșterul Manole* (1957).

Alte opere: Cîntecele inimii (1960); *Lumini crepusculare* (1970); *Etape* (1971); *Turn de veghe* (1972); *Explozie înăbușită*, roman (1972); *Poezia militantă. Eseuri* (1972); *Pămînt! Pămînt...* (1973); *Focuri de toamnă* (1974); *Țara amintirilor* (1976).

Ref.: V. Fanache, *Poezia lui Mihai Beniuc*, București, 1972.

I.V.Ș.

BERWANGER Nikolaus, n. 5.VII.1935, Timișoara. Prozator și poet de naționalitate germană din România, a cărui originalitate constă mai întîi în exploatarea resurselor stilistice ale dialectului șvăbesc într-o direcție satirică și umoristică, apoi

în efortul de conciliere a dialectului cu preocupările literaturii moderne: *Schwowisches (Pe șvăbește)*, 1971; *Schreiwes (Scrisori)*, 1974; *Schwowische Owed (Seri șvăbești)*, 1974, în colaborare cu Ludwig Schwarz; *Ich häng mei Gsicht net an de Nagel (Nu-mi atîrn fața-n cui)*, 1976.

M.P.

BIANU Ioan, n. 1.X.1856, Făget, jud. Alba; m. 13.II.1935, București. Director al Bibliotecii Academiei Române (între 1884 și 1935), membru și președinte al Academiei Române (1907, 1928). Profesor universitar de istoria literaturii române (1902—1928). Ca bibliograf, a valorificat colecțiile Bibliotecii Academiei, publicînd *Bibliografia românească veche* (4 vol., 1903—1944, în colaborare cu Nerva Hodoș, vol. I—II; vol. III—IV continuate de Dan Simonescu); *Catalogul manuscriptelor românești* (3 vol., 1907—1931, în colaborare cu Remus Caracaș și Gh. Nicolaiasa, vol. I—III; vol. IV, 1967, e continuat de G. Ștrempel, Fl. Moisil, L. Stoianovici). Ca istoric literar, s-a evidențiat prin numeroase studii despre literatura românească veche și prin editarea textelor românești din secolele XVI—XVII (*Predice* de Antim Ivireanul, 1886; *Psaltirea în versuri* de Dosoftei, 1887; *Psaltirea șcheiană*, 1889; *Texte de limbă din sec. XVI*, 3 vol., 1925).

Ref.: Lui Ioan Bianu amintire [...], București, 1916; *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927; I. Crăciun, *Doi bibliologi români: Ioan Bianu și Al. Sadi-Ionescu*, București, 1937.

D. SIM.

BIBERI Ion, n. 21.VII.1904, Turnu Severin. Prozator, eseist și critic literar. Absolvent al Facultății de medicină și al Facultății de litere și filozofie din București, I.B. aduce în literatură o formație de om de știință. Preocupat de motivația subconștientă a experiențelor umane și de problematica teoretică a științelor, a semnat studii care pot fi considerate dintr-o perspectivă dublă, eseistică și științifică. Colaborarea dintre psihiatru și literat este vizibilă și în proză. Romanul *Proces* (1935) este un lung monolog interior, scris sub influența lui James Joyce. Preocuparea pentru zonele abisale ale subconștientului este vizibilă și în nuvelele din *Oameni în ceață* (1937). I.B. este autorul unor monografii despre Bruegel cel Bătrîn (1940), Lev Tolstoi (1947) și T. Vianu (1968). A publicat o suită de portrete literare în ziarul *Le Moment*, adunate apoi în volumul *Études sur la littérature roumaine contemporaine* (Paris, 1937). A întocmit antologia *Nuvela romantică germană* (1968) și a tradus din Voltaire, Eichendorff, Tolstoi.

Alte opere; Cercuri în apă, roman (1939); *Profiluri literare franceze* (1945); *Hanibal*, piesă în două părți (1967); *Arta suprarealistă* (1973).

FL. M.

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI (1688), monument de limbă veche românească, cea dintîi traducere integrală a *Bibliei*, tipărită din inițiativa domnitorului Șerban Cantacuzino. Efectuată de frații Radu și Șerban Greceanu, după o versiune greacă, traducerea din 1688 pune la contribuție și alte versiuni românești anterioare, integrale (în manuscris) sau parțiale (tipărite). La traducere a contribuit și Stolnicul Constantin Cantacuzino, precum și alți cărturari ai epocii. Răspîndită în toate provinciile locuite de români, B. a contribuit la consolidarea unității limbii române literare.

D.P.

BILETE DE PAPAGAL, publicație de format liliputan, scoasă de T. Arghezi, în patru serii. Prima serie, și cea mai interesantă, a apărut, cotidian, de la 2 februarie 1928 pînă la 9 august 1929. Următoarele două au apărut săptămînal, respectiv în 1930 și 1937, iar a patra și ultima în 1944-1945, din nou cotidian, în format mare, de ziar obișnuit. Revista a fost scrisă în cea mai mare parte de T. Arghezi însuși, care a publicat în cuprinsul ei mai ales articole (cele mai multe cu caracter polemic), dar și povestiri, scenete, prozo-poeme, versuri. Deschisă cu generozitate tinerilor, publicația a lansat circa două sute de noi scriitori și publiciști, printre care Eugen Ionescu (viitorul dramaturg), Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, George Ivașcu, Geo Bogza, M. Blecher, Emil Botta, Radu Boureanu, N. Crevedia, Cicerone Theodorescu, Octav Șuluțiu, Alexandru Sahia. A tipărit pagini inedite de Urmuz. Primite cu viu interes în lumea literară, B.d.P. au stimulat apariția a numeroase alte periodice de format analog.

D.M.

BÎRSAN Zaharia, n. 11.I.1878, Brașov; m. 13.XII.1948, Cluj. Poet, prozator și dramaturg, actor. A studiat la Brașov și în Italia. Director al Teatrului Național din Cluj; militant patriot. Nuvele autobiografice: *Sluga*, *Frații*, *Actorul*. A cultivat feeria dramatică *(Trandafirii roșii*, 1915) și drama socială *(Se face ziuă)*.

Alte opere: Visuri de noroc (1903); *Poesii* (1907).

D. SIM.

BLAGA Lucian, n. 9.V.1895, Lancrăm, jud. Alba; m. 6.V.1961, Cluj. Poet, dramaturg, eseist, filozof, traducător. Fiu de preot. Cursul primar l-a urmat la școala săsească din Sebeș-Alba, cel secundar la Liceul „Andrei Șaguna" din Brașov. În 1914 s-a înscris la Seminarul teologic din Sibiu, spre a nu fi înrolat în armata austro-ungară. Peste trei ani devine student al Facultății de filozofie de la Universitatea din Viena, unde își va trece în 1920 doctoratul pe baza tezei intit

Scanned with OKEN Scanner

tulate *Kultur und Erkenntnis (Cultură şi cunoaştere)*, tipărită în 1922 în traducere românească. După o încercare neizbutită de a obţine o docenţă la Universitatea din Cluj, activează în presă pînă în 1926, cînd îmbrăţişează cariera diplomatică. Ataşat de presă pe lîngă legaţiile României din Varşovia, Praga, Berna, secretar de presă, apoi consilier la legaţia română din Viena, ambasador şi ministru plenipotenţiar al României, la Lisabona, scriitorul petrece doisprezece ani în afara hotarelor ţării sale. Ales în 1936 membru al Academiei, L.B. e numit, doi ani mai tîrziu, profesor la Universitatea din Cluj, unde i se încredinţează catedra de filozofia culturii, special creată. Din 1949 lucrează în cadrul filialei clujene a Academiei şi la Biblioteca universitară. Este înmormîntat în grădina bisericii din satul natal.

L.B. debutează în 1910, în ziarul *Tribuna* din Arad, care-i publică două poezii. Nemulţumit însă de calitatea scrisului său, renunţă imediat după acest debut să mai compună versuri, dedicîndu-se în schimb cu pasiune lecturilor filozofice. Încă înainte de absolvirea liceului era familiarizat cu Schopenhauer, Bergson şi Kant. În seminarul teologic îşi iniţia prietenii, sistematic, în labirinturile feluritelor doctrine ale marilor gînditori. Reîncepînd, din 1914, să colaboreze la publicaţii periodice, L.B. semnează, în ziarul *Românul* din Arad, apoi în *Pagini literare* din Arad, în *Gazeta Transilvaniei* din Braşov, în *Convorbiri literare* din Bucureşti, aforisme, articole şi studii filozofice. În timpul primului război mondial revine la poezie fără să abandoneze filozofia, şi în 1919 debutează editorial cu o culegere de versuri, *Poemele luminii*, şi cu un volum de notaţii filozofice, *Pietre pentru templul meu*. Apărute iniţial într-un ziar, *Glasul Bucovinei*, cu o prezentare elogioasă a prestigiosului lingvist Sextil Puşcariu, poemele lui L.B. au fost salutate cu entuziasm, la apariţia în volum, de către N. Iorga. Următoarea culegere de poezii, *Paşii profetului*, apare în 1921, an în care vede lumina şi prima piesă de teatru a lui L.B., „misterul păgîn" *Zamolxe*. Scriitor foarte fecund, L.B. publică în continuare aproape în fiecare an cîte o nouă carte, îmbogăţind fără încetare toate cele trei domenii în care se manifestă. De la un timp începe să şi traducă. În anii celui de-al doilea război mai ales îi apar în reviste tălmăciri din lirica popoarelor africane şi asiatice. După 1944 transpune în româneşte *Faust* de Goethe, mai multe scrieri de Lessing şi încredinţează tiparului un florilegiu din lirica universală antică şi modernă. Alcătuieşte de asemenea o antologie de poezie populară românească. Concomitent, opera poetică originală sporeşte neîncetat, producţia de după 1944 depăşind-o cantitativ pe cea precedentă. În baza planului de cercetare al filialei Academiei, elaborează lucrările (tipărite după moartea sa) *Gîndirea românească în Transilvania în sec. XVIII* (1966) şi *Experimentul şi spiritul matematic* (1969).

Scanned with OKEN Scanner

Lucian Blaga

Originar din inima unui ţinut în care elementul românesc s-a conservat, în condiţiile ocupaţiei străine, graţie perpetuării vechilor datini, a tradiţiilor, L.B. şi-a făcut o preocupare constantă din explorarea spiritualităţii naţionale arhaice. Vasta sa cultură, asimilarea îndeosebi a unor tehnici expresioniste a marcat evident procesul de asimilare a valorilor folclorice, şi în genere de formare a personalităţii artistului, însă nu atît achiziţiile livreşti cît propria forţă creatoare, „fondul băştinaş al fiinţei", „izbucnit" — cum o dezvăluie el însuşi — „pe deasupra crustei de studiu", au făcut din L.B. ceea ce este, orientîndu-l (ca pe Constantin Brâncuşi, cu care are vădite afinităţi) spre „adevăratul său filon poetic". Impetuos, frenetic, în juvenilele *Poeme ale luminii*, voindu-se „săgeată" care „să spintece nemărginirea", poetul începe să-şi ia mai categoric în posesie natura proprie în *Paşii profetului*, care, asemenea poemului dramatic *Zamolxe*, ne introduce într-un tărîm mitic, pămînt al fecundităţii, locuit de oameni crescuţi parcă direct din lutul fremătător. Divinizată în piesă, asemuită cu un „orb bătrîn" atoategenerator, natura ia în culegerea de poeme înfăţişarea Zeului Pan care, de asemenea bătrîn şi orb, „pipăie cu mîngîieri uşoare mugurii" şi caută mieilor corniţele „sub năstureii moi de lînă". Substanţa ambelor volume o formează poezia organicului. Sînt exaltate virtuţile unei umanităţi încă neridicate la deplina conştiinţă de sine, stăpînită de euforia simţurilor, contopită cu vegetaţia fabuloasă. Nu însă fără ca poezia pămîntului să fie săgetată de un lirism de alt tip. Apariţia într-o poezie a „chipului de culoarea lunii al lui Crist", a unui tînăr încununat cu spini, în *Zamolxe*, sugerează trezirea conştiinţei scrutătoare, devorate de întrebări. Următorul volum, *În marea trecere* (1924), va însuma poeme răscolite de stări interioare seismice, mărturii de o singulară tonalitate dramatică ale neputinţei de a concilia antinomii declarate în străfundurile alcătuirii sufleteşti. Detaşarea de organic nu-l îndepărtează pe poet de „fondul băştinaş". *Lauda somnului* (1929) ridică în sferele marelui lirism stări de conştiinţă suscitate de duhul autohton întruchipat în creaţia anonimă: datini, poveşti, mituri. Poemele din această culegere, precum şi multe din cele cuprinse în *La cumpăna apelor* (1933) integrează universului liric blagian valorile copilăriei: atît ale celei individuale, cît şi, mai ales, ale celei colective, proprii etnosului a cărui voce se face poetul. *La curţile dorului* (1938) e traversată de nostalgia „îndepărtatelor plaiuri" natale carpatice, pe care închipuirea le învăluie în nimburi de paradis. Nota definitorie a volumului *Nebănuitele trepte* (1943) este, dimpotrivă, vibraţia euforică, bucuria regăsirii meleagurilor părinteşti. În versurile scrise după 1944, L.B. îşi va rosti admirativ „aplecarea firească şi gustul (...) pentru tot ce devine în patrie", va slăvi „sămînţa" ca simbol al vieţii, al primenirii,

Scanned with OKEN Scanner

nu fără a comunica, pe de altă parte, sfîșietor, în o seamă de poeme din ultimii ani ai vieții, sentimentul extincției.
Egală creației lirice prin originalitate și putere artistică, opera dramatică a lui L.B., cînd nu valorifică mituri naționale (*Zamolxe, Meșterul Manole*, 1927), interpretează mituri universale din perspectivă românească (*Arca lui Noe*, 1944), convertește scenic evenimente vag istorice, învăluite în cețuri de legendă (*Tulburarea apelor*, 1923; *Cruciada copiilor*, 1930), proiectează momente și personalități ale istoriei naționale în zarea mitului (*Avram Iancu*, 1934; *Anton Pann*, 1962) sau, în sfîrșit, explorează subconștientul (*Daria, Învierea, Fapta*, 1925). Punînd la contribuție mai mult decît în poezie mijloacele expresionismului, L.B. rămîne și în teatru un liric vizionar, creator de personaje-idei și situații-metafore.
În filozofie, L.B. a elaborat un sistem propriu complet, schițat în studii și eseuri ca *Filosofia stilului* (1924), *Fețele unui veac* (1926), *Daimonion* (1930), cristalizat în lucrările de după 1930 ce vor alcătui marile „trilogii": (*Trilogia cunoașterii*, 1943; *Trilogia culturii*, 1944; *Trilogia valorilor*, 1946). Acest sistem filozofic, bazat pe o concepție antiraționalistă, propune o cale nouă de abordare a marilor probleme gnoseologice și de creație culturală: „noologia abisală". Opera filozofică a lui L.B. se impune interesului prin intuiții profunde, prin observații de mare finețe asupra stilurilor diverselor culturi, prin strălucirea caracterizărilor făcute unor opere de artă, prin măiestria expresiei, cum și, îndeosebi, prin darul de a incita spiritul, de a stimula gîndirea personală a cititorului. Scrierile mai noi ale filozofului (*Despre conștiința filosofică*, 1947; *Aspecte antropologice*, 1948) atestă eforturi de autodepășire în plan atît gnoseologic, cît și metodologic, ba chiar sensibile apropieri de gîndirea rațională.
Opera sa a fost tradusă în mai multe limbi: *Orizzonte e stille*, Milano (1946); *Novanta lirichè*, Roma-București (1971); *Nehojenie stupenye*, București (1975); *Mágikus virradat*, Budapest (1965); *Aura ja Huila*, Helsinki (1945); *Sür dünyasi ve bir piyes*, Istanbul (1958).

Ref.: Ov. S. Crohmălniceanu, *Lucian Blaga*, București, 1963; D. Micu, *Lirica lui Lucian Blaga*, București, 1967 și *Estetica lui Lucian Blaga*, București, 1970; Mariana Șora, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga*, București, 1970; Mircea Vaida, *Lucian Blaga. Afinități și izvoare*, București, 1975; George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, 1976; Al. Tănase, *Lucian Blaga, poetul-filosof, filosoful-poet*, București, 1978.

D.M.

BLANDIANA Ana (Otilia Doina Rusan, n. Coman), n. 25.III. 1942, Timișoara. Poetă, prozatoare, eseistă, ziaristă. Studii secundare la Oradea, superioare, de filologie, la Cluj-Napoca. Debut literar la săptămînalul *Tribuna*. A lucrat în redacțiile

revistelor *Viața studențească* și *Amfiteatru*. Colaborează la majoritatea periodicelor din țară. A semnat poezii și articole și în unele ziare și reviste din străinătate *(Le Monde, Esprit, La Quinzaine Littéraire, Le Journal des poètes, L'essai, Vérités, Asphalte, Breve, Literatur und Kritik* etc.), participînd la numeroase întîlniri literare și festivaluri internaționale de poezie. A tipărit volumele de versuri *Persoana întîia plural* (1964), *Călcîiul vulnerabil* (1966), *A treia taină* (1969), *Cincizeci de poeme* (1970), *Octomvrie, noemvrie, decemvrie* (1972), *Poezii* (1974), *Somnul din somn* (1977), culegerile de eseuri *Calitatea de martor* (1970, ed. adăugită 1973), *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie* (1976), volumul de proză *Cele patru anotimpuri* (1977) și memorialul (liric) de călătorie *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile* (1978). În colaborare cu Romulus Rusan a realizat volumele de interviuri *Convorbiri subiective* (1972), și *O convorbire la masa tăcerii* (1976). Reprezentantă de frunte a generației afirmate în cel de-al doilea deceniu republican, A.B. a scris la început o poezie exultantă la modul ingenuu, spre a evolua apoi spre un lirism meditativ, ritualic. Atacînd teme capitale (moartea, iubirea, puritatea, „căderea în păcat"), versurile ei comunică uimiri, înfiorări, extaze, neliniști, obsesii de felul acelora din mitologiile orientale, din *Imnurile către noapte*, ale lui Novalis, din *Elegiile duineze* ale lui Rilke sau din poemele brăzdate de „tristețe metafizică" ale lui L. Blaga. A.B. e un poet din familia acelora care merg la înseși izvoarele lirismului, care trăiesc în inefabil ca în propriul element. Proză onirică și de simboluri.

D.M.

Ana Blandiana

BLĂTTER FÜR GEIST, GEMÜT UND VATERLANDSKUNDE *(Foi pentru spirit, inimă și cunoașterea patriei)*, supliment literar, artistic și științific al ziarului *Siebenbürgisches Wochenblatt*, editat de J. Gött (1810—1888), la Brașov, între 1837 și 1848. Publicația, care a reflectat dezvoltarea spiritului pașoptist, a polarizat scriitorii de naționalitate germană din Transilvania: M. Moltke, J. Marlin ș.a. Ea a constituit și un termen de referință pentru *Foaie pentru minte, inimă și literatură* condusă de G. Barițiu, căruia J. Gött îi este dealtfel prieten, colaborator și editor.

M.P.

BLECHER Mihail, n. 8.IX.1909, Botoșani; m. 31.V.1938, Roman. Prozator de factură kafkiană; pentru M.B. literatura nu era artă ci o experiență existențială intimă. Născut într-un ghetou, este măcinat de la o vîrstă fragedă de o tuberculoză osoasă, petrecînd cea mai mare parte a vieții anchilozat în ghips. Cu eforturi extraordinare, dar și cu o voință neînfrîntă, încurajat de prieteni, a scris trei cărți: *Corp transparent* (1934), volum de versuri, și două romane: *Întîmplări în irreali-*

tatea imediată (1935) și *Inimi cicatrizate* (1936). Primul, o confesiune aproape nedeghizată, urmărește copilăria și tinerețea autorului, sensibilitatea sa excesivă, aproape maladivă, în care elemente obișnuite capătă proporții de coșmar sau dobîndesc semnificații neașteptate. Mediul înconjurător se convertește într-un fel de spațiu al terorii în care obiecte și întîmplări lasă urme ce devin, ele însele, factori psihologici provocatori. O luciditate extraordinară duce, în cele din urmă, la acceptarea tragediei ca un fapt obișnuit. *Inimi cicatrizate* evocă viața dintr-un sanatoriu unde s-au adunat suferinzi de tuberculoză osoasă care viețuiesc în ghips și se mișcă cu ajutorul cărucioarelor. Dar această mizerie fiziologică, nu numai că nu diminuează manifestarea instinctelor, ci o amplifică. Obsesia erotică, în special, îi tulbură permanent. Cele două cărți au apărut și în limba franceză, sub un titlu comun: *Aventures dans l'irréalité immédiate*, Paris (1972).

P.M.

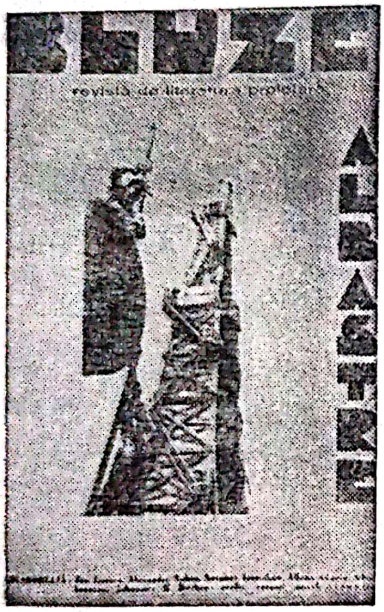

BLUZE ALBASTRE, „revistă de literatură proletară", apărută de la 6 iunie la 31 iulie 1932, în total patru numere, fiind interzisă de cenzură. Redactor șef Alexandru Sahia. Alți colaboratori: Alf Adania, Radu Popescu. Publică traduceri din literatura sovietică (Esenin, Gorki, Gladkov, Tretiakov, Maiakovski) și din alte literaturi, cu precădere scriitori de orientare democrată: Iohannes Becher, Theodore Dreiser etc. Este prima revistă românească care și-a propus, programatic, să atragă în paginile sale un cerc de colaboratori din rîndul clasei muncitoare, a căror contribuție „va constitui adevărata literatură de mîine". Programul ideologic și estetic al revistei, formulat de Al. Sahia, se situează pe linia unei literaturi militante, cu caracter social.

P.M.

BODNĂRESCU Samson, n. 7.VI.1840, Gălănești, jud. Suceava; m. 3.III.1902, Pomârla, jud. Botoșani. Poet și dramaturg moldovean, membru al societății *Junimea* și colaborator al *Convorbirilor literare*, prieten cu Eminescu. Influența exercitată de Eminescu asupra sa, în poezie, a fost covîrșitoare, depersonalizantă. Tragediile *Rienzi* (1868) și *Lăpușneanu-Vodă* (1879) au o valoare modestă.

P.M.

BODOR Pál, n. 28.VII.1930, Budapesta. Poet, prozator, publicist și traducător de naționalitate maghiară din România. Opere: *Két arasszal az ég alatt (Cu două șchioape sub cer)*, 1961; *Égetett agyag (Lutul ars)*, 1963; *A meztelen lány (Nud de fată)*, 1969; *Add magad hozzá a világhoz (Dăruie-te lumii)*, 1975.

A.P.

BOGDAN-DUICĂ Gheorghe, n. 2.I.1866, Brașov; m. 21.IX. 1934, Brașov. Istoric literar, profesor de istoria literaturii române moderne la Universitatea din Cluj-Napoca. Membru al Academiei. Premiul național de critică și istorie literară (1925). Înainte de primul război mondial, vastă și intensă activitate publicistică în serviciul idealului unității naționale. Principal exponent al istoriei literare de orientare pozitivistă, a elaborat studii de mare erudiție: *Petru Maior* (1893), *Istoria ținărismului. Vol. I: Viața și opera întîiului țărănist român: Ion Ionescu de la Brad* (1921), *Istoria literaturii române moderne. Întîii poeți munteni* (1923), *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu* (1924), *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr* (1924), *Ioan Barac* (1933), *Eftimie Murgu* (1937).

D.M.

BOGZA Geo, n. 6.II.1908, Ploiești. Poet și prozator. A debutat în ambianța mișcării de avangardă din perioada anilor 1927—1928. În 1928 editează la Cîmpina o revistă de avangardă cu numele *Urmuz*, pe care o scrie aproape în întregime singur. Tot acum colaborează la *Bilete de papagal*. Se alătură apoi grupului de la *Unu*, scriind poeme nonconformiste în stil suprarealist. Publicarea acestor poeme în plachete (*Jurnal de sex*, 1929, și *Poemul invectivă*, 1933) scandalizează spiritele rigide ale epocii, dar, în același timp, contribuie la lansarea tînărului scriitor. După 1934, G.B. începe să se îndepărteze de avangardă printr-o serie de frumoase poeme lirice de dragoste, caracterizate prin puritatea și incandescența sentimentului, într-un stil de o limpezime aproape clasică (*Ioana Maria*, 1937; alte poezii din aceeași perioadă vor fi incluse ulterior în volumul *Cîntec de revoltă, de dragoste și de moarte*, 1945). *Orion* (1978) cuprinde majoritatea poeziilor create de G.B. de-a lungul a 50 de ani.

Dar adevărata desprindere de avangardă a lui G.B. o marchează practicarea *reportajului*. G.B. pleacă de la „reportajul pur", al suprarealiștilor, pe care îl transformă radical într-un tip de reportaj social, „școală a vieții adevărate", inspirat din realitatea cea mai directă. Reportajul devine pentru scriitor „un mijloc vast și generos de a nu te mai ocupa pînă la paroxism de tine însuți, ci de viața dinafara ta". De acum înainte talentul de poet liric, de pamfletar și de gînditor al lui G.B. este pus în slujba reportajului, care se constituie ca o specie literară nouă, indisolubil legată la noi de numele acestui scriitor. Reporterul-poet depășește relatarea nudă a faptelor și consemnarea lor la modul ziaristic, ridicîndu-și scrierea în sfera literaturii artistice. Printr-o nouă dimensionare, faptele realului se încarcă de semnificația unor simboluri. G.B. este atras în reportajele sale mai ales de acele zone ale realității în care existența umană este dramatică, aspră, zguduitoare. Așa iau naștere ciclurile *Lumea petrolului* (1934), în care sînt descrise scene din viața subumană a muncitorilor

Geo Bogza

petrolişti, *Tăbăcarii* (1934), dezvăluind scene crude din infernul pestilenţial al tăbăcăriilor, *Ţara de piatră* (1935), o suită de secvenţe tulburătoare din universul Munţilor Apuseni, una din cele mai sărace regiuni ale ţării. În anii războiului civil din Spania, G.B. cunoaşte realităţile tragice ale acestui război şi, impresionat de eroismul poporului spaniol, scrie ciclul de reportaje *Tragedia poporului basc* (1939). În 1945 vede lumina tiparului, pe acelaşi fundal al războiului, *Cartea Oltului*. Sub aparenţa de reportaj geografic sau de monografie a unor locuri, *Cartea Oltului* este de fapt „un soi de basm modern" (N. Manolescu). Împletind realitatea cu legenda, descripţia realistă cu viziunea simbolică, scriitorul construieşte o biografie lirică a Oltului, de o mare vibraţie emotivă. În *Cartea Oltului* se realizează vocaţia lui G.B. de a da existenţei terestre dimensiuni cosmice şi de a proiecta viaţa naturii la nivelul sensurilor existenţiale fundamentale. Scriitorul se impune ca un veritabil poet al naturii, alături de alţi peisagişti ai literaturii române, precum Odobescu, Hogaş, Sadoveanu.

După război, G.B. publică nuvela *Sfîrşitul lui Iacob Onisia* (1946), remarcabilă prin dramatismul situaţiei. Apoi scriitorul realizează noi cicluri de reportaje, inspirate din realităţile socialiste ale ţării *(Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*, 1947; *Porţile măreţiei*, 1949—1951; *Tablou geografic*, 1954; *În faţa atomului*, 1955) sau din călătoriile de peste hotare *(Meridiane sovietice*, 1956, Premiul de Stat).

O parte din operele scrise de G.B. între anii 1934 şi 1960 sînt incluse într-o ediţie de *Scrieri în proză*, în cinci volume, care văd lumina tiparului între 1956 şi 1960. Acum sînt tipărite în volum şi reportajele intitulate *Fişe (Fişe de copilărie, Fişe de închisoare, Fişe de război, Fişe de provincie)*, publicate în presă în anul 1939, originale prin nota de umor, cu accente absurde şi groteşti, ce reprezintă o sinteză sui-generis între experienţa de reporter a lui G.B. şi experienţa avangardistă din tinereţe. Faţă de stilul patetic şi retoric, saturat de hiperbole şi alte metafore, care constituie una dintre notele specifice ale artei lui G.B., nu lipsită de o alunecare în manierism, *Fişele* se reţin şi prin stilul direct, simplu, spontan, prin dialogurile vii sau, altele, prin tehnica cinematografică a naraţiunii. Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor (1978).

E.Z.F.

BOLINTINEANU Dimitrie, n. 1819, Bolintinul din Vale, jud. Ilfov; m. 20.VIII.1872, Bucureşti. Poet, prozator, dramaturg şi ziarist. Studii la Bucureşti (Colegiul „Sf. Sava") şi Paris. În 1842 debutează cu elegia *O fată tînără pe patul morţii* în revista *Curier de ambe sexe*, prezentată elogios de I. Heliade Rădulescu. În 1847 tipăreşte primul volum,

Scanned with OKEN Scanner

Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu. Funcționar la Secretariatul statului (Ministerul de Externe), participant la revoluția de la 1848 din Țara Românească (redactor șef, o vreme, al ziarului *Poporul suveran*, organul guvernului revoluționar provizoriu). Plecat în exil, după înfrîngerea revoluției, călătorește, în anii următori, în Bulgaria, Franța, Italia, Grecia, Asia Mică, Palestina, Egipt, consemnîndu-și impresiile în mai multe volume de proză memorialistică publicate în perioada 1855—1863. Colaborează cu poezii și proză la revistele românești din străinătate (*România viitoare*, *Junimea română*, *Albumul pelerinilor români*, ultima condusă de el) și din țară (*România literară*). Tipărește, în limba franceză, la Paris, cărți de propagandă în favoarea țării sale și a revoluției (*Les Principautés Roumaines*, 1854; *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, 1856); de asemenea, noi volume de poezii, la Iași sau București (*Cîntece și plîngeri*, Iași, 1852; *Poeziile veki și nouă*, București, 1855), romanul *Manoil* (București, 1855), care, toate împreună, consolidează reputația lui D.B., disputîndu-și întîietatea în viața literară cu V. Alecsandri. Întors în țară, la începutul anului 1858, scoate ziarul *Dîmbovița*, participă la lupta pentru Unirea Principatelor, scriind, în acest sens, un mare număr de articole și satire. După Unire e, sub domnitorul Al. Ioan Cuza, în două rînduri, ministru. În anii următori, îndeosebi după detronarea lui Cuza (1866), D.B. duce o viață grea, ajunge în mizerie și, după o boală îndelungată, moare. După întoarcerea din exil, poetul desfășoară o intensă activitate scriitoricească, tipărind un mare număr de volume: legende și balade istorice (*Legende sau basne naționale*, 1858; *Bătăliile românilor*, 1859; *Legende noi*, 1862), elegii intime și patriotice (*Melodii române*, 1858), satire (*Nemesis. Satire politice*, 1861; *Menadele. Satire politice, sociale*, 1870), o epopee evocînd cucerirea Daciei de către romani (*Traianida*, 1870), un amplu poem byronian (*Conrad*, 1867), două romane (*Elena*, 1862, și *Doritorii nebuni*, în ziarul *Dîmbovița*, 1864), drame istorice, monografii istorice de popularizare, eseuri politico-filozofice (*Cartea poporului român*, *Cugetări philosophice și politice în raport cu starea actuală a României*, 1869 ș.a.). În 1865 tipărește la Paris, în limba franceză, în traducere proprie, o amplă culegere din poeziile sale (*Brises d'Orient*), cu o prefață elogioasă a lui Philarète Chasles, profesor la Collège de France, critic și comparatist de prestigiu. Volumul a fost bine primit în presa franceză. „Ceea ce admir înainte de toate", scria cu acest prilej, într-o recenzie despre acest volum, poetul Théodore de Banville (*Revue du XIX-e siècle*, tome III, oct. 1866), „ceea ce mă uimește, dincolo de orice expresie, e faptul că un străin, fie el oricît de poet, a știut să surprindă în felul acesta secretele cele mai intime ale versificației noastre;

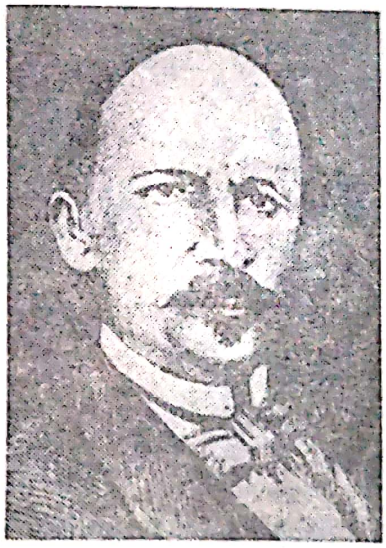

Dimitrie Bolintineanu

că și-a asimilat subtilitățile, eleganța, șiretlicurile ei chiar; că și-a însușit aceste ritmuri atît de variate, atît de complicate, atît de dificile..."

D.B. are incontestabil opera cea mai întinsă și mai inegală între scriitorii generației sale, ea însumînd peste cincizeci de volume, cuprinzînd toate genurile și speciile, de la elegie și idilă pînă la epopee și roman. Ca poet, a creat și a consacrat, în literatura română, legenda și balada istorică, a dat versului un dinamism și o muzicalitate inedite, care constituie specificul artei sale în poezie, și care i-au adus de fapt popularitatea în epocă și în posteritate. Evocarea istoriei țării se întîlnește la toți scriitorii români ai timpului, preocupați de a imprima un caracter original întregii mișcări literare, inspirată din obiceiurile și tradițiile națiunii, din trecutul eroic al acesteia. Atari deziderate, integrate unor tendințe mai largi, romantice, erau determinate și stimulate de lupta pentru emancipare socială și națională, pentru edificarea unei culturi românești moderne, în care scriitorii generației lui D.B. erau cu toții angajați. Legendele și baladele istorice, partea cea mai întinsă și caracteristică a operei poetice a lui D.B., sînt exemple tipice de poezie militantă. În centrul lor se află figuri de eroi, de obicei voievozi, intrați adînc în conștiința națiunii. Atenția poetului e îndreptată nu atît spre descrierea luptelor ci spre consemnarea la eroi, în versuri patetice, a unor gesturi și atitudini exemplare prin semnificația lor patriotică, de natură să trezească la contemporani sentimentul demnității naționale, ideea luptei pentru libertate. Mari efecte de muzicalitate și ritm realizează poetul descriind o cavalcadă nocturnă în balada fantastică *Mihnea și baba*, fără îndoială capodopera sa, inclusă în ciclul basmelor. Prin *Sorin*, apoi prin *Conrad*, D.B. introduce în poezia română poemul epico-liric de mari dimensiuni. În tradiție romantică, eroii au tendința de a divaga filozofico-sentimental, în monolog, manifestă interes pentru contrastul violent. În *Conrad*, tablouri de natură superbe, scene și figuri mitologice alternează cu lungi meditații lirice și filozofice, cu dese referiri la patrie, pe care poetul ar dori-o liberă și prosperă. Talentul descriptiv al lui D.B., înclinația spre peisajul exotic se vădesc și în ciclul *Florile Bosforului*, scris în anii exilului și inspirat din viața Istanbulului, cu peisaje descrise luxuriant, cîntece și serenade, idile amoroase desfășurate în preajma haremurilor și încheiate de obicei tragic.

Romanele sale, aparținînd perioadei incipiente a speciei în literatura română, se înscriu în tradiția romanului sentimental, preromantic și romantic, european. Ele deschid, în proza românească, seria romanului liric, larg cultivat în epocă, pînă către sfîrșitul veacului. Tot sub auspicii romantice se află și proza de călătorie a lui D.B., cea mai voluminoasă și una

Scanned with OKEN Scanner

dintre cele mai interesante din cîte s-au scris în literatura română a veacului trecut.

Ref.: N. Petrașcu, *D. Bolintineanu*, București, 1934; D. Păcurariu, *D. Bolintineanu*, București, 1962, nouă ediție, amplificată, 1969; Ion Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1962; *D. Bolintineanu interpretat de...*, antologie de texte critice, București, 1974; Dim. Păcurariu și Claude Pichois, *O carte și șapte personaje. Noi comentarii, cu unele documente inedite, despre „Brises d'Orient" de D. Bolintineanu*, București, 1976.

D.P.

BOLLIAC Cezar, n. 25.III.1813, București; m. 25.III.1881, București. Poet și ziarist. Studii cu profesori particulari, apoi la Colegiul „Sf. Sava". Iuncăr, scurt timp, în armată, se consacră apoi literaturii și ziaristicii. Colaborează la activitatea *Societății filarmonice*, pentru care scrie piese originale și traduce din teatrul lui Hugo. Participă, ca adept al lui Ion Cîmpineanu, mai apoi ca membru al *Frăției*, la viața politică. Fruntaș al revoluției de la 1848, secretar al guvernului provizoriu, vornic al Capitalei, C.B. e exilat după reprimarea evenimentelor. La Brașov scoate ziarul *Espatriatul* (1849), în care susține cauza revoluției din Transilvania. Revenit în țară abia în 1857, ia parte la lupta pentru Unire, desfășoară o intensă activitate publicistică în ziarele *Buciumul* și *Trompeta Carpaților*, scoase de el, e, o vreme, deputat. Primul volum de poezii, *Meditații* (1835), reflecții sumbre, în cadru nocturn, cu privire la rostul omului, sînt vădit influențate de poetul englez Young. Susținător fanatic al orientării romantice, C.B. elogiază, în anii următori, teatrul lui Hugo, recomandînd traducerea și reprezentarea sa pe scena românească, polemizează vehement cu estetica lui Boileau și afirmă, într-o suită de ample articole (*Către Scriitorii noștri*, 1844; *Poezia*, 1846 ș.a.), ideea că poezia trebuie să exprime idealurile societății, să contribuie la regenerarea și înălțarea acesteia. Ca poet, C.B. evoluează, după 1835, de la meditația sumbră spre o poezie predominant socială, de o valoare modestă, evocînd în tablouri patetice, cu accente de protest, uneori sentimental-umanitare (*Sila*, *Muncitorul*, *Fata de boier și fata de țigan* etc.), alteori energice, revoluționare (*Epistola*, *Clăcașul*, *Cîntec oltenesc* ș.a.), viața țăranilor iobagi și a robilor țigani, pledînd pentru emanciparea acestora, pentru înlăturarea privilegiilor și abuzurilor din structura societății românești. Premergător, în poezia socială, al revistei *Contemporanul* și al lui Octavian Goga.

Cezar Bolliac

Alte opere: Din poeziile lui Chesar Boliac (1843); *Poesii nuoă* (1847); *Collecțiune de poesii vechi și nuoi* (1857); *Poésies, traduites du roumain en prose et en vers français* (Paris, 1857); *Cullegere de mai mulți articoli* [...] (1861).

Ref.: Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, 1966.

D.P.

BONCIU H., n. 19.V.1893, Iași; m. 27.IV.1950, București. Scriitor modernist, cultivînd proză de o factură originală, amestecînd observația realistă ascuțită cu îngroșarea caricaturală împinsă pînă la absurd (romanele *Bagaj*, 1934; *Pensiunea doamnei Pipersberg*, 1936), în stilul prozei expresioniste austriece. Versurile (*Lada cu năluci*, 1932; *Eu și Orientul*, 1933; *Brom*, 1939) aparțin de asemenea manierei avangardiste.

E.Z.F.

BOSSERT Werner, n. 28.V.1918, Sibiu. Poet de naționalitate germană din România. Ca poet, W.B. celebrează victoriile socialismului la orașe și sate, schițează peisaje gotice opuse imaginilor afective ale prezentului, cîntă fericirea obținută prin efort și dăruire, meditează în atmosfera vechiului burg teutonic, conferă sentimentelor erotice delicatețe și seninătate; poemele sale oscilează între versul tradițional, canonizat, și cel liber, chiar experimental; mitologia și scientismul conceptual își găsesc locul într-o evoluție a imaginilor și mijloacelor de expresie: *Frischer Wind (Vînt nou)*, 1953; *Strom des Lebens (Torentul vieții)*, 1956; *Glühende Nacht, blühender Tag (Noapte înflăcărată, zi înflorită)*, 1959; *Die Sterne bleiben (Stelele rămîn)*, 1963; *72 Sonette (72 sonete)*, 1964; *Küsse trinken sich tot (Sărutări sorbindu-și moartea)*, 1970. A tradus în germană din Eminescu și V. Alecsandri.

M.P.

BOTEZ Demostene, n. 29.VI.1893, Hulub, jud. Botoșani; m. 17.III.1973, București. Poet și prozator. A urmat cursurile Facultății de drept din Iași. Președinte al Uniunii Scriitorilor din România (între 1964 și 1965), redactor șef, apoi director al revistei *Viața românească* (între 1965 și 1973), de care este legat încă din perioada interbelică. A debutat în paginile revistei *Arhiva* (Iași), în 1911. Prin volumele de versuri scrise înainte de război (*Floarea pămîntului*, 1920, Premiul Academiei; *Povestea omului*, 1923; *Zilele vieții*, 1927; *Cuvinte de dincolo*, 1934), D.B. se vădește un poet apropiat, formal, de Rodenbach, Maurice Rollinat sau G. Bacovia. Dar în timp ce G. Bacovia este un poet de atmosferă sufletească, D.B. este un poet de cadru, străin de nevrozele sau de panica existențială bacoviană. Împrumutînd din simbolurile tematice ale literaturii tîrgurilor de provincie, D.B. este mai aproape, tipologic, de M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, I. Bassarabescu sau Al. Brătescu-Voinești. Sentimentalismul, generozitățile umanitariste, compasiunea fac din D.B. un poet tipic pentru poporanismul *Vieții românești*. Aceste trăsături reprezintă dealtfel firele de legătură cu poezia de după Eliberare (*Floarea soarelui*, 1953, Premiul de Stat; *Prin ani*, 1958; *Carnet*, 1961; *Oglinzi*, 1963; *Aproape de pă-*

Demostene Botez

mînt, 1968), care nu reușește să înnoiască valoric sau să îmbogățească opera anterioară.
Ca prozator, D.B. este autorul unor romane de caracter psihologic și social, cu puternice accente umanitariste. În *Obsesia* (1946) este analizat cazul bizar, aproape dostoievskian, al unui student, Simion Constantin, care ucide o actriță de varieteu și refuză posibilitatea ce i se oferă de a fi grațiat. În *Oameni de lut* (1947) sînt examinate existențele unor personaje care pendulează între sat și oraș, vin în contact cu înalta societate (Petre Voicu), sînt decepționate profesional sau sentimental și eșuează.
Ca memorialist, D.B. evocă universul copilăriei (*Lumea cea mică*, 1945) sau, mai tîrziu, anii de școală, Universitatea din Iași, prietenii (M. Ralea, Ionel Teodoreanu), profesorii, stagiul militar, primul război mondial. Demne de reținut sînt paginile despre *Viața românească* sau cele în care sînt consemnate impresiile de călătorie (*Memorii*, I, 1970; II, 1973). A tradus, în colaborare, din Aristofan, Flaubert, Maxim Gorki, B. Brecht, Valéry Larbaud.

FL. M.

BOTEZ Ioachim, n. 14.VI.1884, București; m. 12.VI.1956, București. Prozator. Autor de amintiri și confesiuni literare, caracterizate prin umor anecdotic și prin tehnica contrastului: *Însemnările unui belfer* (I—II, 1935, 1939), *Schițe și însemnări din școala de ieri și de azi* (1953), *De azi și de demult* (1955), *Prin București odinioară și azi* (1956).

FL. M.

BOTEZ Octav, n. 15.V.1884, Iași; m. 1943. Istoric și critic literar, profesor la Universitatea din Iași. Volumele *Scriitori români și străini* (1936), *Figuri și note istorico-literare* (1944) reunesc unele dintre contribuțiile sale critice la *Viața românească*, al cărei redactor a fost.

P.M.

BOTTA Dan, n. 26.IX.1907, Adjud, jud. Vrancea; m. 13. I. 1958, București. Poet, eseist și dramaturg. Licențiat în litere (greacă, latină) și drept, absolvent al Institutului de Educație Fizică din București. Din 1932 participă, împreună cu Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Mac Constantinescu, la simpozioanele grupului *Criterion*. Contribuie, ca director, la elaborarea *Enciclopediei române*, publicată sub conducerea lui D. Gusti. Volumul *Eulalii*, cu titlul derivat din numele sfintei Eulalia și din gr. εὖ (bun, plăcut, fericit,) și λαλέω (a spune, a face să răsune), năzuiește către elaborarea unui alfabet sonor propriu, de exactitate mallarméeană, care produce versuri ermetice, pe ritmul poeziei populare. Vizibile sînt afinitățile cu Paul Valéry și Ion Barbu. Tema baladei populare *Mioriței* este tratată cu o adevărată voluptate thanatică, identificabilă și în eseistica nu de puține ori delirantă.

Dan Botta

Principalele idei teoretice ale lui D.B. sînt exprimate, în spiritul dialogului platonician *Timaios*, în *Charmion sau Despre muzică* (1941) și în cîteva din eseurile publicate în volumul *Limite* (1936). Specifice sînt aici permanenta raportare la datele mitului grec, năzuința de a ajunge la realitățile originare, interesul pentru protoistorie și folclor, de unde sînt extrase elementele unei definiții a spiritualității românești. Ca dramaturg, D.B. realizează în *Alkestis* (1939) o reinterpretare a dramei personajelor din tragedia lui Euripide, iar în *Deliana* sau în *Soarele și luna* (texte postume), o dramatizare a unor teme și motive folclorice românești, în care s-ar conserva elemente de mitologie tracică. A tradus din Sofocle, Euripide, Shakespeare, François Villon, E.A Poe.

Alte opere: Cazul Blaga (1941); *Scrieri*, I—IV (1968).

FL. M.

BOTTA Emil, n. 12.XI.1912, Adjud, jud. Vrancea; m. 27. VII. 1977, București. Poet, prozator, actor. Absolvent al Conservatorului de artă dramatică din București, angajat la Teatrul Național din Chișinău (1934), și la Teatrul Național din București (1938). Unul dintre cei mai mari tragedieni ai scenei românești contemporane, laureat al Premiului de Stat, artist emerit. A debutat în anul 1929, în revista *Bilete de papagal*, cu poemul *Strofă ultimă*. Poeziile din *Întunecatul april* (1937, volum distins cu Premiul Fundației regale, acordat scriitorilor tineri), au fost comparate cu monologurile shakespeariene. Poetul înscenează viziuni de un onirism adeseori delirant, pentru a exprima cu o pregnanță neobișnuită obsesia morții, durerea, disperarea, speranța. În *Pe-o gură de rai* (1943) toate aceste motive sînt reluate dintr-o perspectivă modificată, care spiritualizează drama și o purifică. Decorul shakespearian înglobează acum figurația autohtonă a mitologiei silvestre („Carpena mireasa", „Moș Silvan", „delicatul Prier") sau a legendei (Gelu, Dragoș). Surprinzătoare prin efectele ei este și operațiunea de combinare a unui cod poetic original, alcătuit din straturi dialectale, arhaice, sau din artificialități neologistice. Ciclul de poezii inedite *Vineri*, din volumul *Versuri* (1971), pare să fie scris, în cea mai mare parte, sub impresia apăsătoare a morții fratelui. Ca poet, E.B. este, în literatura română, unul dintre cei mai importanți făuritori de limbă poetică modernă, după T. Arghezi și Ion Barbu. Universul său liric, alcătuit din elemente de mitologie autohtonă, din legendă, cronică și folclor, se caracterizează printr-o consistență și coerență exemplară, de filieră postum-eminesciană. Ca prozator, E.B. reia în *Trîntorul* (1937) temele poeziei; volumul conține narațiuni poematice organizate monologic într-o țesătură fină de estetism existențial.

Alte opere: Poezii (1966); *Poeme* (1974).

FL. M.

Emil Botta

BOUREANU Radu, n. 9.III.1906, București. Poet, prozator, dramaturg și pictor. Absolvent al Academiei de muzică și artă dramatică, actor între anii 1929 și 1931, și 1945 și 1947, premiat ca pictor la Saloanele oficiale din 1942 și 1947. În poezie, însușirile de pictor, care vede lumea în tablouri, sînt sesizabile de la debut (*Sbor alb*, 1932). Volumele imediat următoare, fără să schimbe tehnica sau recuzita de motive lirice, aduc în plus tensiunea presentimentului războiului (*Golful sîngelui*, 1936; *Cai de apocalips*, 1939). După război, R.B. se întoarce la sugestia vizuală și la evocare — elemente esențiale ale poeziei sale (*Inima desenată*, 1964). Nu lipsește comentariul plastic la tablourile unor pictori (Luchian, Andreescu, Grigorescu), dar nu în genul criptic-mallarméean al lui I. Negoițescu, ci calm-evocator. Legate de război sînt și nuvelele din *Ceașca* (1956), dar ca prozator R.B. s-a ilustrat mai ales prin *Viața spătarului Milescu*, biografie des reeditată între 1936 și 1973. Ca dramaturg, în afara pieselor într-un act, destinate teatrului de amatori (*Fata de pe Mureș*, 1955; *Asta e nora pe care o vreau*, 1962), R.B. este autorul unui poem dramatic în care utilizează, ca V. Eftimiu, elemente de figurație folclorică (*Satul fără dragoste*, 1966, Premiul Uniunii Scriitorilor). A tradus din A.N. Ostrovski, Al. Blok, Emile Verhaeren, Pablo Neruda ș.a., și a întocmit o *Antologie de poezie belgiană, de limba franceză* (1968).

Radu Boureanu

Alte opere: Sîngele popoarelor (1948); *Moartea morilor de vînt* (1961); *Ústuné sau Colina goală*, proză (1965); *Cocoși de vînt* (1968); *Solara noapte* (1969); *Piramidele frigului* (1970); *Scrieri I—II: Poezii* (1972); *Ce oră e în lume?* (1973); *Planeta curată* (1976).

FL. M.

BRAD Ion, n. 8.XI.1929, Pănade, jud. Alba. Poet, romancier și eseist. Studii filologice. Redactor și colaborator la diferite publicații. Funcții de răspundere și activitate bogată pe linie de artă și cultură. Ambasador al României în Grecia. Primul volum, *Cincisutistul* (1952), este un poem despre viața și lupta unui muncitor. Ascendența poeziei ardelene transpare în sentimentul solidarității cu istoria și frumusețile peisajului natal din *Cîntecele pămîntului natal* (1956) și *Cu timpul meu* (1958, Premiul Academiei). Poet militant, cu o limpezime clasică a limbajului și cu o reală capacitate de reprezentare plastică, I.B. se definește prin volumele *Mă uit în ochii copiilor* (1962), *Fîntîni și stele* (1965), *Ecce tempus* (1968), *Orga de mesteceni* (1970). Romanele *Descoperirea familiei* (1967) și *Ultimul drum* (1975), scrise în tradiția prozei ardelene, se opresc asupra lumii rurale, surprinsă în momente de adînci prefaceri sociale.

Alte opere: Noapte cu privighetori, versuri (1973); *Emil Isac un tribun al ideilor noi* (1972); *Templul dinafară*, versuri (1976); *Raiul răspopiților*, roman (1978).

V.M.C.

BRATU Savin, n. 15.V.1925, Roman; m. 4.III.1977, București. Istoric și critic literar, conferențiar universitar. După două volume de *Cronici* și cîteva broșuri tipărește: *Ibrăileanu — omul* (1959), *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei* (1963, Premiul Academiei), *Ion Creangă* (1969). În *Ipoteze și ipostaze* (1973) se ocupă mai ales de teoria literară, iar în *De la Sainte-Beuve la noua critică* (1974) trece în revistă critica franceză.

P.M.

BRĂESCU Gheorghe, n. 30.I.1871, Iași; m. 15.III.1949, București. Prozator satiric în descendența lui I.L. Caragiale, a zugrăvit în cele mai izbutite scrieri viața cazonă, pe care o cunoștea foarte bine ca unul ce străbătuse toată ierarhia militară, inclusiv gradul de general. În cele mai cunoscute volume de schițe și nuvele: *Vine doamna și domnul general* (1918), *Maiorul Boțan* (1921), *Schițe vesele* (1924), *Un scos din pepeni* (1926), *La clubul decavaților* (1929), G.B. a surprins, cu un spirit de observație ascuțit și umor fin, superior lui A. Bacalbașa, moravurile ofițerimii din vechea armată: brutalitatea, mărginirea, incultura, mentalitatea abuzivă, aroganța etc. Nu sînt menajați nici soldații, prinși în automatismele instinctului de conservare, căci prozatorul e necruțător cu defectele umane. Prin aceeași optică sînt văzuți țăranii, adeseori vicleni, ca la Balzac (în *Les Paysans*). Romanele lui G.B. (*Moș Belea*, *Conașii*) sînt mai slabe.

P.M.

BRĂTESCU-VOINEȘTI Ioan Alexandru, n.1.I. 1868, Tîrgoviște; m. 14.XII.1946, București. Prozator. Studii liceale și universitare la București. A fost judecător la București, Ploiești, Pitești, Craiova și Tîrgoviște, unde s-a stabilit definitiv în 1896. Ales în 1907 deputat, reușește să-și mențină mandatul, cu mici întreruperi, pînă în 1940. Din 1914 pînă în 1940 a fost secretar general al Camerei deputaților. În literatură a debutat sub patronajul lui T. Maiorescu, care i-a fost profesor, devenind, din 1892, colaborator activ și, din 1893, unul dintre membrii colegiului de conducere al revistei *Convorbiri literare*. Primul volum, culegerea *Nuvele și schițe*, i-a apărut în 1903. Urmează, în 1906, *În lumea dreptății*, în 1912, *Întuneric și lumină*. În perioada interbelică publică puțină proză epică (*Rătăcire*, 1923; *Firimituri*, 1929), iar scrierile cu caracter publicistic și memorialistic pe care le încredințează tiparului nu sînt nici ele prea numeroase (*În slujba păcii*, 1919; *Cu undița*, 1933; *Din pragul apusului*, 1935; *Huliganism?*, 1938; *Germanofobie?*, 1942). În anii primului război mondial a scris, în colaborare cu A. de Herz, o piesă de teatru, *Sorana*, reprezentată în stagiunea 1915—1916. Natură contemplativă, liniștită, I. AL. B.-V. a fost un scriitor fără mari ambiții, preocupat, potrivit propriei mărtu-

I. Al. Brătescu-Voinești

risiri, de-a procura cititorului „o clipă de uitare de sine, un zîmbet sau o lacrimă de înduioșare pentru suferințele altora". În realizarea acestui obiectiv, prozatorul a fost slujit de un fin spirit de observație și de un rafinat simț al compoziției și al stilului. Cu mijloace de o sobrietate clasică, nuvelele și mai ales schițele sale înregistrează revelator transformări sufletești delicate, dezvăluind, în micile lumi lăuntrice ale unor făpturi desconsiderate, frumuseți nebănuite. Personajele sînt bătrîni aflați în marginea societății, copii, ființe reduse, uneori chiar animale. Scriitorul descoperă bunătatea, finețea sufletească, simțirea omenească (și nu doar omenească) tandră, afectuoasă, sub cele mai umile înfățișări ale ei. Din majoritatea scrierilor lui I. AL. B.-V. se degajă compasiunea pentru suferințe îndurate pe nedrept. Narațiuni mai întinse zugrăvesc tipuri de inadaptabili și învinși: un boier bătrîn, victimă a grosolăniei celor din jur *(Pană Trăznea Sfîntul)*, un tînăr avocat fără pată *(În lumea dreptății)*, un copil de la țară, precoce, neînțeles de consăteni *(Niculăiță Minciună)*.

Ref.: G. Ibrăileanu, *I. Al. Brătescu-Voinești*, Bucureşti, 1916.

D.M.

BREAZU Ion, n. 4.IV.1901, Mihalț, jud. Alba; m.11.V. 1958, Cluj-Napoca. Istoric literar. Licență în litere și istorie. Doctorat în 1931 cu lucrarea *Edgar Quinet și românii*. Profesor la Universitatea din Cluj-Napoca. Secretar al *Astrei*, conduce pînă în 1945 revista acesteia, *Transilvania*. Bogată activitate culturală și publicistică. Autor al unor studii temeinice de literatură română și comparată, bazate pe o cercetare minuțioasă, mărturisind formația universitară. Preocupat în special de fenomenul cultural și literar ardelean. Unele dintre studiile sale rămîn lucrări de referință pentru istoria literară română și comparată: *Edgar Quinet et les Roumains* (1928), *J. Michelet și românii* (1935) ș.a. A editat *Bibliografia periodicelor* (1929—1930) și *Bibliografia publicațiilor* (1931—1935). Opera lui I.B. este tipărită integral, postum *(Studii de literatură română și comparată*, vol. I-II, 1970—1973).

V. M.C

BREBAN Nicolae, n. 1.II.1934, Baia Mare. Prozator. După ce a publicat în reviste schițe și nuvele care n-au convins, N.B. s-a impus prin romanul *Francisca* (1965), pictură amplă a micii burghezii ardelene și analiză pătrunzătoare a unui caz de adaptare într-o nouă realitate socială. N.B. combină narațiunea de tip tradițional cu eseul romanesc. A doua sa carte este și cea mai reușită: *În absența stăpînilor* (1966), analiză fină a psihologiei vîrstelor (bătrîni, femei, copii). Personajele au o luciditate maximă, o forță care le duc spre o situație limită. Ele eșuează din prea marea lor vitalitate. *Animale bolnave* (1968, Premiul Uniunii Scriitorilor) e un fals roman

Scanned with OKEN Scanner

polițist. Crima (în cazul de față, o crimă din motive mistice) e un pretext de analiză a psihologiilor elementare. Epicul este și mai mult absorbit de analiză în *Îngerul de gips* (1973), unde N.B. tratează un caz de eșec existențial. Un individ puternic se supune unui test curios: coborîrea în vulgaritate, proba decăderii, și din acest examen el iese înfrînt. N.B. a schimbat tipul de conflict din romanul românesc tradițional și a introdus o tipologie nouă (bătrîni răi, copii concupiscenți, fanatici religioși etc.), de o remarcabilă pregnanță estetică.

Alte opere: Bunavestire, roman (1977, Premiul Uniunii Scriitorilor).

E.S.

BREITENHOFER Anton, n. 10.IV.1912, Reșița. Prozator de naționalitate germană din România. Participant la lupta împotriva fascizării țării; activitate politică și culturală după Eliberare; redactor șef al ziarului *Neuer Weg* din 1954. Povestirile și romanele sale, în care sînt implicate elemente autobiografice, descriu cu predilecție mediul muncitoresc al Reșiței din perioada interbelică și de după Eliberare, urmărindu-se conflictele sociale și procesele de formare ale conștiinței proletare și de organizare sub conducerea Partidului Comunist; Traian Brebenar este personajul purtat de autor dintr-un roman în altul, destinul individual fiind legat de cel colectiv. Un loc aparte în proza lui A.B. îl ocupă pictura vieții de familie. Povestitor înainte de toate, prozatorul refuză procedeele tehnice complicate; adeseori apar distribuții lingvistice româno-germane cu efecte pitorești: *Sieg in der Arbeitstadt (Victorie în orașul muncitoresc)*, 1949; *Aus unseren Tagen (Din zilele noastre)*, 1958; *Die Lehrjahre des Franz Jakobi (Ucenicia lui Franz Jakobi)*, 1960; *Das Wunderkind (Copilul minune)*, 1962; *Am Weltbuckel (La cocoașa lumii)*, 1966, în rom. *Ciudata prăbușire*, 1971; *Der Mädchenmaler (Pictorul de fete)*, 1969; *Zu spät für Marilena (Prea tîrziu pentru Marilena)*, 1973.

M.P.

BRESLAȘU Marcel (M. Bresliska), n.19.XI. 1903, București; m. 20.IX.1966, București. Autor a numeroase volume de poezie social-politică cu caracter ocazional. Se remarcă prin *Dialectica poeziei sau Cîntece despre cîntec* (1957) din care se reține înclinația spre exprimarea aforistică. M.B. are meritul de a fi reactualizat fabula (*Niște fabule mici și mari*, 1946; *Alte niște fabule*, 1962). A scris literatură pentru copii.

E.Z.F.

BUCUR Marin, n. 12.XII.1929, Podul Rizii, jud. Dîmbovița. Istoric literar și prozator. Doctor în științe filologice. Autor de monografii și alte studii masive: *Ovid Densusianu* (1967),

C.A. Rosetti (1970), *Istoriografia literară românească* (1973). Coordonator de lucrări colective, elaborate în cadrul Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu", alcătuitor și prefațator al unor culegeri de documente, printre care *Documente inedite din arhivele franceze, privitoare la români în secolul al XIX-lea* (1969). Autor a două romane: *Zi de vară pînă-n seară* (1966) și *La apa Vavilonului* (1971).

D.M.

BUCUROIU Valeriu, n. 17.VI.1934, Cărpinișteа-Beceni, jud. Buzău. Poet. Debutează ca epigramist (*Floreta de argint*, 1973), în buna tradiție a lui Radu Rosetti, Cincinat Pavelescu și Păstorel Teodoreanu. În următorul volum, *Ascensor pentru cuvinte* (1975), ezită între epigramă și o poezie de meditație htonică împlinită în *Dimineața apelor* (1976). Poetul cîntă „livezile de gînduri", florile și frunzele care „cu infinitul vor să se sărute", soarele „pus pe risipă"; a venit „pentru certitudini", e un luptător „sigur de victorie", navigator „pe teritoriul soarelui". O poezie cu elanuri și ingenuități romantice, în esență echilibrată și limpede, dominată de o filozofie senină și tonifiantă.

Alte opere: O ființă (1977).

D.P

BUCUȚA Emanoil (Emanoil Popescu), n. 27.VII.1887, Bolintinul din Deal, jud. Ilfov; m. 7.X.1946, București. Poet, romancier, eseist, activist cultural. Studii de toate gradele la București, completate la Berlin. Variate funcții administrative, de la cea de șef de birou la Casa centrală a meseriașilor pînă la aceea de director al publicațiilor Fundației culturale regale. Redactor la numeroase și foarte diverse periodice (*Antialcoolul, Monitorul asigurărilor muncitorești, Buletinul cărții, Ideea europeană, Boabe de grîu* ș.a.). Colaborator la zeci de reviste. Profesor la Universitatea muncitorească și Școala superioară de asistență socială și publicitate. Membru în comitetele de conducere ale mai multor asociații culturale, profesionale, sportive. Secretar al PEN-Clubului român, în care calitate a participat la toate congresele anuale ale acestei asociații ținute între 1927 și 1933. Delegat al țării la felurite alte congrese culturale internaționale, organizator de expoziții și alte manifestări românești în străinătate. Călător pasionat, unul dintre principalii animatori ai asociației „Hanul drumeților". Pasionat etnograf. Trama narativă a romanelor și nuvelelor sale (*Legătura roșie*, 1925; *Fuga lui Șefki*, 1927; *Maica Domnului de la mare*, 1930; *Capra neagră*, 1938) nu e, în bună parte, decît un pretext pentru a broda observații și reflexii asupra modului de viață, obiceiurilor și portului din diferite regiuni ale țării. Etnograficul alimentează și multe dintre articolele și reportajele cuprinse în *Crescăto-*

Scanned with OKEN Scanner

rul de şoimi (1927) şi *Pietre de vad* (4 vol., 1937—1944). În 1923, E.B. a publicat un studiu special de etnografie, *Românii dintre Vidin şi Timoc*. Poezia sa are un cu totul alt caracter, exprimînd emoţii ale vieţii de familie *(Florile inimii*, 1920).

D.M.

BUDAI-DELEANU Ion, n. 6.I.1760, Cigmău, jud. Hunedoara; m. 24.VIII.1820, Lvov. Scriitor de factură clasică, istoric şi om de cultură luminist. Fiu al unui preot greco-catolic din Cigmău, învaţă la seminarul din Blaj, apoi urmează filozofia şi teologia la Viena. Reîntors în Transilvania, renunţă să se hirotonisească şi, după un scurt răstimp petrecut la Blaj, se înapoiază la Viena (1785), unde ocupă modestul post de cîntăreţ la biserica Sf. Barbara. E apoi copist cu ziua la Cancelaria Consiliului Aulic de Război şi efectuează traduceri de manuale iozefiniste pentru profesorimea română din Bucovina. În 1786 se instalează la Lemberg, în Galiţia, ca secretar de tribunal provincial, mai tîrziu (1796), ca „sfetnic chesaro-crăiesc". Rămîne aici pînă la sfîrşitul vieţii, ducînd o existenţă onorabilă, deşi mediocră, apăsată doar de dorul conaţionalilor (îşi califica traiul printre străini drept „nemernicie" şi „exil") şi de întîrzierea cu care autorităţile acced la cererea sa de înnobilare (1819).

Aparenţa de funcţionar competent şi bine notat a lui I.B.-D. contravine în esenţă scrierilor sale, de un viguros caracter critic şi militant. Nepublicat antum, scrierile sale au fost recuperate de la moştenitori de Gh. Asachi, aproape o jumătate de secol după moartea autorului (1868). Opera capitală a lui I.B.-D. e poemul eroi-comic *Ţiganiada*, păstrat în două versiuni: prima, din jurul lui 1800, cealaltă, din jurul lui 1812. Acţiunea se desfăşoară pe trei planuri: lupta lui Vlad Ţepeş cu turcii; peregrinările ţiganilor pe care domnitorul îi constituie în oaste şi vrea să-i organizeze; înfruntarea puterilor benefice cu cele malefice, a îngerilor cu diavolii. Versiunea întîia cuprinde şi episodul lui Becicherec Iştoc, nemeş de Uramhaza, pornit, ca şi Don Quijote, în tovărăşia unui scutier, s-o găsească pe iubita sa, Anghelina. Acest episod a fost apoi prelucrat într-un poem eroi-comic de sine stătător, *Trei viteji*, din care s-au păstrat numai patru cînturi. În construirea operei sale, I.B.-D. s-a servit de modelele clasice ale genului, de la *Batrahomiomahia* lui Homer pînă la Tasso, Pope, Voltaire, Blumauer, Casti, Krasicki etc., însă cu o mare libertate de iniţiativă şi fantezie. Dealtfel, în cuprinsul speciei, poema sa se distinge prin dublul caracter: eroic şi eroi-comic. Dacă în *Ţiganiada* divinul e desacralizat iar aventura umană înfăţişată din unghiul burlescului, persiflarea nu e totuşi generalizată, căci pentru autor există valori intangibile, care fac posibilă epopeea. Metafora „drumului", în jurul căreia se organizează opera, exprimă aspiraţia spre ideal, condamnată la eşec în cazul ţiganilor, din cauza propensiunii

instinctuale, a neputinței de a se lăsa călăuziți de rațiune, dar putînd să triumfe cu Vlad Țepeș, figură mitică de domnitor luminat, ori cu Romândor, simbolul poporului hotărît la jertfe ca să-și cucerească libertatea. Străbătută de spiritul luminilor, *Țiganiada* întreprinde o critică violentă a rînduielilor feudale, denunțînd tarele aristocrației și ale clerului, arbitrarul și injustiția organizării sociale. Raționalist, scriitorul are plăcerea argumentării și a discuției în contradictoriu. În linia poemului smock-heroic al lui Pope *(Dunciad)* și Tassoni *(La secchia rapita)*, subsolul lucrării e înțesat de comentarii atribuite unor personaje fictive, de diverse profesii și competențe, fiecare avîndu-și „cheia" specifică de lectură; în felul acesta, semnificațiile textului se multiplică prin comedia intelectuală a „polifoniei" pe care autorul o joacă în marginea sa, parcă anume spre a suscita reflecția critică și a ridiculiza dinainte suficiența oricărei interpretări dogmatice. Trei capitole (X—XII) sînt consacrate unei controverse asupra celei mai bune forme de guvernămînt. I.B.-D. e un observator excelent, care surprinde grotescul în toate înfățișările lui, și utilizează o limbă de un rar colorit și de o excepțională vigoare plastică. Îmbinarea de luminism filozofic, umanism renascentist și epicureism popular, într-o structură lexicală de o mare frăgezime și inventivitate, face din *Țiganiada* o capodoperă a literaturii române.

Pe plan filologic, I. B.-D. e autorul unei gramatici *(Temeiurile gramaticei românești)*, scrisă într-o primă versiune (1812) în limba latină, precum și al cîtorva dicționare (rămase în stadiu fragmentar), latin-român, „frîncesc", un „lexicon pentru cărturari" conținînd o listă bogată de neologisme, și un lexicon german-român și român-german, proiectat în zece volume. I.B-D. susține, ca și Petru Maior, că limba română derivă din latina vulgară, dar, spre deosebire de alți reprezentanți ai *Școlii ardelene*, se ocupă și de influențele slave, chiar și de substratul tracic. Are meritul de a fi preconizat studiul comparativ al limbilor romanice, de a fi introdus o terminologie gramaticală modernă și de a fi expus un sistem ingenios de alfabet latin. Pe plan istoriografic, I.B.-D. a lăsat, de asemenea, neîncheiată lucrarea *De originibus populorum Transylvaniae*, în care susține latinitatea poporului român și continuitatea elementului romanic în Dacia. Extrem de interesant e memoriul *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukovina* alcătuit la cererea autorităților habsburgice, care conține numeroase informații de ordin istoric, economic, etnografic etc., întreprinzînd o aspră critică a administrației și organizării judecătorești din Bucovina, nu fără a menționa și condițiile de exploatare inumană a țărănimii.

Ediții: *Opere*, ediție critică de Florea Fugariu, studiu introductiv de Al. Piru (I, 1974; II, 1975).

Ref.: Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1964; I. Gheție, *Opera lingvistică a lui I. Budai-*

Deleanu, București, 1966; I. Pervain, *Scrieri inedite de I. Budai-Deleanu*, Cluj, 1970; Ioana Em. Petrescu, *Ion Budai-Deleanu și eposul comic*, Cluj, 1974.

P.C.

BUJOR Paul, n. 20.VII.1862, Berești, jud. Galați; m. 17.V. 1952, Iași. Prozator. Fiu de mic funcționar. Studii universitare la Paris și Geneva. Profesor universitar (biolog) la Iași, și-a dedicat cea mai mare parte a vieții activității științifice. Apropiat de mișcarea socialistă încă din timpul studenției, va începe să scrie literatură sub influența lui C. Dobrogeanu-Gherea, colaborînd la presa socialistă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. În 1906 face parte din primul directorat al *Vieții românești*. Nuvelele și schițele sale *(Mi-a cîntat cucu-n față*, 1910; *Îndurare*, 1939) relevă un scriitor realist care aduce deseori — în tratarea temelor din viața satului ori a micilor funcționari — subliniate note de critică socială.

I.V.Ș.

BUJOREANU Ion M., n. 6.VIII.1834, București; m. 1899. Romancier și dramaturg. I.B. scrie cîteva piese, între care comedia *Fata sub epitropie* (1853), traduce din Florian dar și din Paul de Kock, colaborează cu B.P. Hasdeu și N. Nicoleanu la editarea gazetei umoristice *Satirul* (1866). Mai rezistent e romanul *Mistere din București* (2 vol., 1862), una din numeroasele ilustrații ale „modei" Eugène Sue în literatura română, care grefează, pe canavaua tenebroasă și foiletonistică, proprie speciei, observații ascuțite asupra societății românești din perioada Unirii.

P.C.

BULHARDT Franz Johannes, n. 21.IV.1914, Brașov. Poet și prozator de naționalitate germană din România. Lirica sa este un elogiu adus realităților socialismului, patriei și istoriei frămîntărilor revoluționare, oda și epopeicul fiind în egală măsură solicitate: *Auf gleichem Weg (Pe același drum)*, 1953; *Der Auftrag (Comanda socială)*, 1955; *Unsere schöne Heimat (Frumoasa noastră patrie)*, 1957; *Der Kampf geht weiter (Lupta continuă)*, 1959; *Stätten und Stunden (Locuri și ore)*, 1968. Povestiri satirice sau de evocare a unor experiențe autobiografice în *Ein Scherbernbeweis* (în rom. *Prăștia*, 1963) și în *Ein italienisches Jagdrennen (Cursa italiană)*, 1968.

M.P.

BUZEA Constanța, n. 31.III.1941, București. Poetă. Absolventă a Facultății de filologie din București. A debutat în revista *Tînărul scriitor* (1957). În primul volum, *De pe pămînt* (1963), biografia poetei se acomodează cu istoria lumii exterioare, în care poezia încearcă să se recunoască și

să se fixeze. În *Norii* (1968), lumea este contemplată și interpretată muzical, prin parabolă. Apoi poezia se întunecă eminescian, obsedată de ideea de stingere și de boală, ca în cazul Magdei Isanos (*Agonice*, 1970). În *Sala nervilor* (1971) regăsim eminescianismul din *Glossă*, tristețea și scepticismul superior, cadențate aforistic și muzical. Lipsită de orice complex al „liricii feminine", C.B. nu ocolește temele firești ale acestei poezii (dragostea sau creația înțeleasă mai ales ca maternitate), pe care și le asumă curajos, transformîndu-le dintr-o dramă existențială, într-un mod de a supraviețui literar.

Alte opere: La ritmul naturii (1966); *Coline* (1970); *Răsad de spini* (1973); *Pasteluri* (1974); *Ape cu plute. Poezii de dragoste* (1975); *Limanul orei. Poeme* (1976).

FL. M.

BUZINSCHI Corneliu, n. 25.II.1937, Bacău. Prozator. Studii filologice la Iași. Atras la început de proza lirică și de atmosferă provincială (*Secvențe dintr-o margine de lume*, 1966; *Strigătul*, 1967; *Sfinții se vînd cu bucata*, 1967), se îndreaptă apoi către proza de aventuri și științifico-fantastică (*Numiți-mă Varahil*, 1969; *Hoții de vise*, 1972), romanul de reconstituire istorică (*Vina noastră cea de toate zilele*, 1973) și alte tipuri de construcție epică. *Păcală și Tîndală* (1973) e un roman de inspirație folclorică, *Duhul pămîntului* (1976) un roman-biografie, avîndu-l ca erou pe Ion Creangă.

D. M.

BUZURA Augustin, n. 22.IX.1938, Berința, jud. Maramureș. Medic psihiatru, prozator în stilul literaturii existențialiste (*De ce zboară vulturul?*, 1966; *Absenții*, 1970, Premiul Uniunii Scriitorilor; *Fețele tăcerii*, 1974), unul dintre analiștii cei mai buni apăruți în ultimul deceniu. Suspicios, revoltat, îngrețoșat de conformism, Mihai Bogdan (*Absenții*) este un Roquentin care caută o soluție de salvare în ironie. Romanul următor are o mai mare deschidere spre istorie, fiind scris în stilul unui realism analitic mai coerent. A.B. reconstituie o epocă din unghiul de vedere a două conștiințe subiective: a celui care a exercitat violența istoriei și a celui care a suportat-o. Cel pus să judece aceste destine (al treilea personaj, din familia morală a doctorului Bogdan) nu mai găsește limbajul necesar de comunicare. În *Orgolii* (1977), A.B. revine într-o oarecare măsură la formula epică din *Absenții*, fără să părăsească propriu-zis realismul social deschis spre cronică și studiul destinelor din *Fețele tăcerii*. El reia, cu o documentație epică nouă, vechea ecuație morală: relația dintre revoltă și valoarea individului. Profesorul medic Cristian este pus în situațiile cele mai umilitoare și nu cedează. Orgoliul a fost și a rămas libertatea lui interioară. A.B., excelent prozator moralist, este interesat de astfel de cazuri într-o epică greoaie, densă, profundă.

E. S.

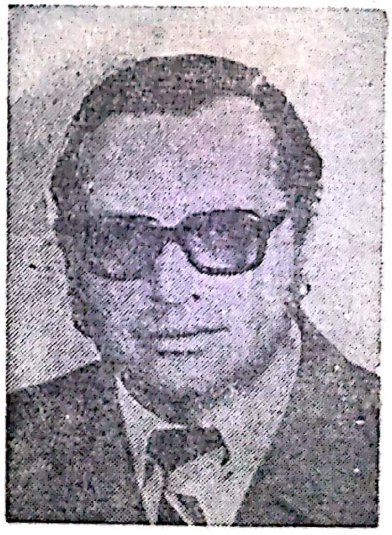

Augustin Buzura

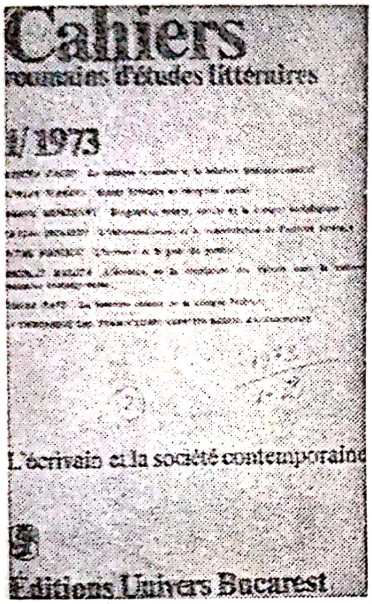

CAHIERS ROUMAINS D'ÉTUDES LITTÉRAIRES, revistă trimestrială de critică, estetică și istorie literară, publicată de Editura Univers. Apare în limba franceză, publicînd și articole în germană, engleză, spaniolă etc. Secretar al comitetului de redacție este Adrian Marino. Primele două numere s-au tipărit în 1973, următoarele avînd o apariție regulată de patru numere pe an. Revista își propune să difuzeze în străinătate rezultatele cercetării românești în domeniile criticii, teoriei și istoriei literare, publicînd studii, articole și recenzii asupra fenomenului literar românesc și străin. Fiecare număr este dedicat unei teme *(Scriitorul și societatea contemporană, Literatura română actuală, Literatura română și literatura europeană, Limbajul literar și contextele sale, Mihai Eminescu, Literatură orală / literatură scrisă, Literatura și evenimentul istoric* etc.), alăturînd semnăturilor autohtone și numele unor colaboratori de peste hotare. O *Cronică a traducerilor* referă asupra tălmăcirilor în limbi străine a autorilor români clasici și contemporani, cît și asupra difuzării cărții străine în România. Un caracter larg informativ are rubrica intitulată *Caleidoscop*. Revista este difuzată în peste 35 de țări, aparițiile ei fiind înregistrate și comentate în presa străină de specialitate.

I.V.Ș.

CAMILAR Eusebiu, n. 7.X.1910, Udești, jud. Suceava; m. 27.VIII.1965, București. Prozator, poet și dramaturg. A debutat cu volumul de poeme *Chemarea cumpenelor* (1937), dar s-a impus ca prozator, prin romanele *Cordun* (1942) și *Turmele* (1946). În acestea, ca și în *Prăpădul Solobodei* (1943) și *Avizuha* (nuvele, 1945), E.C. realizează o originală proză de atmosferă, pe tema exodului unor sate din Moldova, amestecînd viziuni fabuloase, de legendă, cu realismul crud. Prin interesul față de lumea arhaică, față de societățile primitive în care omul trăiește în intimitatea naturii și a eresurilor populare, E.C. se situează în tradiția lui M. Sadoveanu. În alte romane evocă viața haiducilor *(Valea hoților*, 1948), războiul *(Negura*, 1949), transformarea socialistă a satului *(Temelia*, 1951, Premiul de Stat). A scris și numeroase volume de povestiri (din care selectează publicînd o antologie amplă, în 1963, sub titlul *Inimi fierbinți)*, precum și piese de teatru, evocări din istoria națională etc. A prelucrat basme orientale din ciclul 1001 de nopți. A tradus din Kālidāsa, Eschil, Aristofan, Ovidiu, Pușkin, Gogol, Gorki. Operele lui E.C. au fost traduse în limbile franceză, engleză, rusă, germană etc.

E.Z.F.

CANCICOV Georgeta Mircea, n. 29.V.1899, Godinești, jud. Bacău. Prozatoare. A fost apreciată de G. Călinescu pentru autenticitatea observației asupra țăranului moldovean, care este privit altfel în raport cu viziunea idilică devenită cla-

Scanned with OKEN Scanner

sică. În proza ei (*Pocni*, 1938; *Moldovenii*, 1938; *Dealul Perjilor*, 1939; *Pustiuri*, 1942) apar „țărani moldoveni cu un limbaj de un aspru și baroc pitoresc".

Alte opere: Amurg (1967); *Călătorul* (1971).

E.Z.F.

CANTACUZINO Constantin Stolnicul, n.c. 1650, Tîrgoviște; m. 7.VI.1716, Constantinopol. Cronicar și umanist. Autor al *Istoriei Țării Românești dintru început*, alcătuită din opt capitole, în care susține originea latină a limbii și poporului român. Operă de erudiție istorică, cu preocuparea de a spune numai adevărul, *Istoria...* adoptă stilul științific, în parte cu topică latină; partea introductivă, în care este discutat felul izvoarelor istorice caracterizate după concepția științifică modernă, are o exprimare în stil natural, apropiat de cel oral.

Ediții: N. Iorga, *Opera lui Constantin Cantacuzino* (1901); Dan Simonescu (1944); M. Gregorian, *Cronicari munteni* (1961).

Ref.: R. Ortiz și N. Cartojan, *Un grande erudito romeno a Padova*, București, 1943; Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, București, 1971; Mario Ruffini, *Biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1973.

D. SIM.

Stolnicul C. Cantacuzino

CANTEMIR Dimitrie, n. 26.X.1673, Iași; m. 21.VIII.1723, Dimitrovka. Cărturar umanist, domn al Moldovei (martie-aprilie 1693 și 1710—1711). Fiul lui Constantin Cantemir, domnul Moldovei (1685—1693), și al Anei Bantăș; i-a fost adus ca profesor, la curte, Eremia Cacavelas, un învățat grec. Între 1688 și 1710, D.C. stă ca ostatec la Constantinopol, cerut de Poartă; face studii la Academia Patriarhiei Ortodoxe, învățînd limbile arabă, persană, turcă, franceză, germană și italiană. În anul 1693 moare Constantin Cantemir, și D.C. este ales domn al Moldovei, dar numai pentru douăzeci și șase de zile. Începînd cu anul 1695, data urcării lui Antioh Cantemir pe tronul Moldovei, D.C. rămîne capuchehaie la Constantinopol, reprezentant al fratelui său, pînă în noiembrie 1710, cînd turcii îl numesc pentru a doua oară domn al Moldovei. Va încheia în mod secret, în aprilie 1711, un tratat de prietenie și alianță militară cu Petru cel Mare, țarul Rusiei, în speranța eliberării țării de sub dominația otomană. După înfrîngerea suferită în lupta de la Stănilești (iulie 1711), D.C. îl va urma pe țar în Rusia. În 1714 este numit membru al Academiei de științe din Berlin. Acest fapt îl determină să scrie pentru Academie două opere în limba latină: *Descriptio Moldaviae* și *Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae*. În 1719 se căsătorește cu principesa Anastasia Trubețkoi. Este numit consilier intim al lui Petru I, apoi senator imperial. Duce o viață de curtean devotat, ajutînd la opera de

Dimitrie Cantemir

ridicare a Rusiei. În expediția militară pentru cucerirea Caucaziei (1722), D.C. îl însoțește pe Petru I în calitate de specialist în problemele Orientului, redactînd în limbile arabă, persană și turcă manifeste pentru populația băștinașă. Bolnav de diabet, D.C. se întoarce la moșia sa, Dimitrovka, unde moare. Osemintele sale au fost aduse în patrie în anul 1935. Ceea ce definește opera lui D.C. este caracterul ei neobișnuit de variat pentru acea epocă. Prima sa lucrare, tipărită în greceşte și românește, *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul* (Iași, 1698), susține tema, dezvoltată în Evul Mediu, că plăcerile lumești sînt trecătoare și grăbesc distrugerea materiei din om, în timp ce sufletul trebuie cultivat în spirit religios, el fiind elementul veșnic ce ne asigură fericirea. *Divanul...* este considerat drept întîiul eseu filozofic din literatura noastră. *Istoria ieroglifică sau lupta dintre inorog și corb*, scrisă în românește (1704—1705), este un valoros roman alegoric istoric și social, cu scară explicativă, inspirat de vrajba dintre cele două familii domnitoare, Brîncovenii și Cantemireștii. Adevărul crud despre corupția societății române feudale din perioada 1693—1705 apare sub haina unei alegorii din lumea animalelor: împărăția vulturului, cu toate păsările (Muntenia), este în vrajbă cu împărăția leului, cu toate jigăniile ei (Moldova). Proza este în bună parte ritmată și chiar rimată. Versurile, în care s-ar putea transcrie părți ale romanului, au efecte onomatopeice, cu măsuri lungi sau scurte, monorime, folosind mijloace stilistice de exprimare proprii literaturii populare. Intenția satirică a autorului în dezvăluirea moravurilor boierimii se împletește cu ironia inteligentă, exprimată adesea într-o topică greoaie și încărcată, totdeauna însă sclipitoare sub raportul imaginii artistice și a puterii de evocare. *Descriptio Moldaviae* (1716) constituie întîia monografie geografică românească, aducînd prețioase informații privitoare la religie, obiceiuri, textul fiind însoțit de o hartă a Moldovei. De remarcat faptul că partea etnografică a lucrării poate folosi și astăzi în studiile de istorie a folclorului și etnografie, înfățișînd obiceiuri dispărute.

Ca istoric, D.C. este autorul *Hronicului vechimii romano-moldo-vlahilor* (redactat pe la 1717), în care încearcă să lămurească problema originii latine a poporului romîn, demonstrînd continuitatea sa pe teritoriul Daciei. *Hronicul...*, operă neterminată, începe de la cucerirea Daciei de către romani și se oprește la povestirea despre imperiul româno-bulgar al Asăneștilor. Prin *popor român*, D.C. înțelege unitate etnică: moldoveni, munteni, ardeleni, cuțovalahi, toți aceștia fiind descendenți ai romanilor. O idee științifică valabilă pînă astăzi este continuitatea elementului romanic în nordul Dunării și după retragerea în sudul Dunării a legiunilor romane. *Incrementa atque decrementa Aulae Otho-*

manicae (Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman) reprezintă una dintre primele lucrări istorice despre Imperiul otoman, fiind tradusă în engleză (1734—1735), franceză (1743) şi germană (1745). D.C. a mai consacrat turcilor o lucrare tipărită în rusește, la Petersburg (1722), cu titlul *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, care cuprinde date despre obiceiurile, ceremoniile şi legendele religioase turceşti.

Ediţii: *Operele Principelui Dimitrie Cantemir* (8 vol., 1872—1901); *Harta Moldovei* (2 stampe), ediţie şi studii de Gh. Vîlsan (1926); *Metafizica (Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago)*, traducere de Nicodim Locusteanu (1928); *Monarhiarum physica examinatio*, ediţie de I. Sulea-Firu (1963); *Cartea ştiinţei muzicii*, text notaţie turcească, studiu şi comentarii de Eugenia Popescu-Judetz (1973); *Historian of South east european and oriental civilizations. Extracts from „The history of the ottoman empire"*, ediţie de Al. Duţu şi Paul Cernovodeanu (1973); *Istoria ieroglifică*, ediţia Stela Toma (1973); *Divanul*, ediţie bilingvă, română şi greacă, Virgil Cândea şi Maria Marinescu-Himu; *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, traducere, studiu introductiv şi comentarii de Virgil Cândea (1977).

Ref.: P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1958; P. Vaida, *Umanismul în opera lui Dimitrie Cantemir*, 1972; Ştefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, Bucureşti, 1973; I. D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1973; Mariana Iovan, *Dimitrie Cantemir. Bibliografie selectivă*, Bucureşti, 1973.

D. SIM.

CAPESIUS Karl Bernhard, n. 18.XI.1889, Sibiu. Filolog, lexicograf, etnograf şi istoric literar de naţionalitate germană din România. *Der schöne Tod (Moartea cea frumoasă)*, 1919, semnat cu numele *Karl Bernhard*, este un volum de proză poetică influenţat de *Jugendstil* şi de noul romantism. Poetul din *Segel nach der Ewigkeit (Cu pînzele întinse spre eternitate)*, 1929, este în linia rilkeeană a sentimentelor. Teatrul oscilează între comedia romantică *(Das Schneekind, Copilul de zăpadă)* şi drama expresionistă *(Brandung*, 1921). Pe fondul tensiunilor politice germano-maghiare din a doua parte a secolului trecut, romanul *Im alten Land (În ţara cea veche)*, 1923, urmăreşte destinele a trei tineri cu temperamente şi profesiuni diferite, dar care s-au legat să se opună ordinii sociale vechi. Un volum reprezentativ de proză, teatru, lirică şi eseistică: *Im alten Land* (1975).

M.P.

CARACOSTEA Dumitru, n. 10.III.1879, Slatina; m. 2.VI.1964, Bucureşti. Critic şi istoric literar, comparatist. Studii filologice la Bucureşti şi de specializare la Viena. Profesor universitar la Bucureşti (între 1930 şi 1944). Membru al Academiei (1938). A

urmărit motivele folclorice pe plan internațional *(Lenore, Miorița)*. Istorismului folcloric D.C. i-a opus circulația motivelor pe mari spații geografice. Ca istoric și critic literar, D.C. a fost receptiv la ideile și curentele științifice contemporane: conceptul creativității, trăirea simultană a conținutului și formei *(Gestalttheorie)*, arta cuvîntului și funcția estetică a limbii (Ch. Bally), teorii pe care le-a aplicat la studiul operei lui Eminescu *(Arta cuvîntului la Eminescu*, 1938; *Expresivitatea limbii române*, 1942).
Alte opere: Poezia tradițională română (2 vol., 1969).

D. SIM.

CARAGIALE Costache, n. 13.IV.1815, București; m. 13.II. 1877, București. Actor, regizor și dramaturg. Profesor de declamație și mimică la Conservatorul de artă dramatică din București. A contribuit la organizarea mișcării teatrale la Botoșani, Iași, Craiova, București. A fost primul director al Teatrului Național din București (1852). A scris cîteva comedii de moravuri: *O repetiție moldovenească* (1844), *O soaré la mahala* (1845), *Îngîmfata plăpămăreasă* (1846).

E.Z.F.

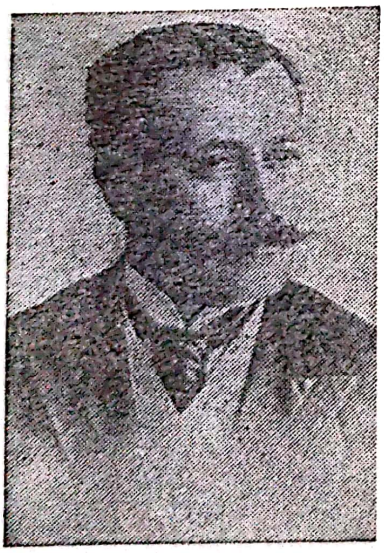

I.L. Caragiale

CARAGIALE Ion Luca, 30.I.1852, Haimanale, jud. Prahova; m. 9.VI.1912, Berlin. Dramaturg și prozator. Urmează clasele primare la Școala domnească din Ploiești și următoarele patru clase în particular și la Gimnaziul „Sfinții Petru și Pavel" din același oraș. În 1868—1870 se înscrie la Conservatorul din București (clasa de declamație și mimică), avîndu-l ca profesor pe unchiul său, dramaturgul Costache Caragiale. După moartea tatălui, în 1870, renunță la postul de copist pe care îl ocupa la Tribunalul Prahova, și trece la Teatrul Național din București, unde se angajează ca al doilea sufler și copist. La 26 mai 1878 începe să frecventeze ședințele societății literare *Junimea*, în revista căreia își publică principalele opere. În anul 1881 este revizor școlar în districtele Suceava și Neamț, de unde se mută, în 1882, în circumscripția Argeș-Vîlcea. Ca funcționar la Regie (1884), o cunoaște pe Maria Constantinescu. Din această legătură se va naște prozatorul și poetul Mateiu I. Caragiale. În anul 1888 este director general al Teatrelor, funcție în care se ilustrează ca un foarte bun regizor și organizator. În anul 1889 se căsătorește cu Alexandrina Burelly. Primul născut din această căsătorie va fi poetul Luca Ion Caragiale. După o serie de decepții (în 1896 N. Gane, primarul orașului Iași, îi respinge cererea de a prelua direcția Teatrului Național; în 1891 și 1902 Academia îi respinge de la premiere volumele *Teatru*, *Năpasta*, și respectiv *Momente*) și după cîteva proiecte nerealizate de a se muta la Sibiu (1891), Brașov (1892) sau la Cluj (1904), I.L.C. se stabilește la Berlin, în noiembrie 1904. Moare subit, la 9/22 iunie 1912. La 18 noiembrie 1912,

Scanned with OKEN Scanner

rămășițele pămîntești ale dramaturgului sînt aduse în țară. Ca și Eminescu, I.L.C. s-a istovit într-o lungă activitate de gazetar, scriind foiletoane ocazionale, cronici dramatice, editoriale sau articole de doctrină politică. Între 1873 și 1875 colaborează la *Ghimpele*, unde publică, între altele, fabula antidinastică *Șarla și ciobanii*; între 1875 și 1876 este girant responsabil al *Alegătorului liber*, organul Partidului Liberal de opoziție, iar apoi corector la o altă gazetă liberală, *Unirea democratică*. În anul 1877 editează săptămînalul umoristic *Claponul*, pe care îl redactează în întregime. De la 25 august pînă la 1 septembrie 1877 scoate împreună cu publicistul Frédéric Damé ziarul *Națiunea română*, care se bucură de o mare popularitate, dar care trebuie să-și înceteze apariția după primele șapte numere, datorită publicării unei știri false în legătură cu căderea Plevnei. Între 1877 și 1878 colaborează la *România liberă*, cu o suită de foiletoane, purtînd titlul generic *Cercetare critică asupra teatrului românesc*. Din februarie 1878 începe să lucreze, împreună cu I. Slavici și Eminescu, în redacția ziarului conservator *Timpul*, de unde pleacă în 1881. În 1879 și 1883 organizează la Craiova campania electorală a Partidului Conservator, editînd ziarul *Doljul*. În 1885 publică mai multe articole, foiletoane literare și cronici teatrale în gazeta liberală *Voința națională*. În 1889 colaborează la ziarul junimist *Constituționalul*. În 1893 scoate, împreună cu A. Bacalbașa, revista umoristică *Moftul român*, urmată de o serie nouă, în 1901. La 1 ianuarie 1894 editează, împreună cu I. Slavici și G. Coșbuc, revista literară *Vatra*. În 1895 colaborează la ziarul liberal *Gazeta poporului* și la *Ziua*, revistă editată de G. Panu. În 1896 conduce *Epoca literară*, suplimentul ziarului conservator *Epoca*. În 1899 publică o serie de *Notițe critice* în *Universul*, adunate apoi în volumul *Momente*. La 3 aprilie 1907 publică în ziarul vienez *Die Zeit* prima parte a articolului *1907, Rumänien, wie es ist*. În general, articolele lui I.L.C. au fost considerate ca o anexă a prozatorului și comediografului. Materialul observat este același și, nu de puține ori, simțul mișcării, ironia, anecdota sau nervul polemic conferă acestor pagini o valoare comparabilă cu aceea a momentelor și schițelor.

Capitolul cel mai important al operei lui I.L.C. îl formează dramaturgia. După ce a tradus, în 1878, tragedia în versuri *Roma învinsă* de Alexandre Parodi, obținînd elogii unanime, citește, la 12 noiembrie 1878, la *Junimea*, în Iași, comedia *O noapte furtunoasă*, reprezentată la 18 ianuarie 1879 pe scena Teatrului Național din București și publicată în *Convorbiri literare* (1 octombrie, 1 noiembrie 1879). Comedia, care pornește de la pretextul unei farse de mahala, are o putere neobișnuită de cuprindere, indicînd cele trei mari direcții de manifestare ale teatrului caragialian: nivelul social, nivelul sufletesc-psihologic și nivelul verbal. Lucrînd cu tipuri și situații specific locale, comedia aceasta inaugurează în teatrul

Scanned with OKEN Scanner

românesc o eră nouă, a originalității și a valorii clasice. Următoarea comedie, *Conul Leonida față cu reacțiunea*, farsă într-un act, citită în 1879 în casa lui T. Maiorescu și publicată în *Convorbiri literare* (1 februarie 1880) este o capodoperă de ironie și înscenare dramaturgică. Pornind de la o temă folosită și de V. Alecsandri în *Iașii în carnaval* (spaima de revoluție a celor care au făcut ei înșiși o revoluție), I.L.C. amplifică semnificația comediei sale, adăugînd la conflictul inițial un șir de opoziții mai complexe (aparență/realitate, teorie/practică, spațiul închis al camerei/universul deschis al societății). Cea mai complexă dintre comediile lui I.L.C., *O scrisoare pierdută*, a fost citită la *Junimea*, la 6 octombrie 1884, reprezentată la Teatrul Național la 13 noiembrie 1884, cu un succes extraordinar, și publicată în *Convorbiri literare* (1 februarie, 1 martie 1885). Toate calitățile dramaturgiei lui I.L.C. se întîlnesc în această comedie: geniul verbal, dinamismul replicilor și al intrigii, știința de a trece pe nesimțite de la personaj la tip, și invers, de la întîmplare la semnificația generică. *D-ale carnavalului* s-a jucat la 8 aprilie 1885 și a fost publicată în *Convorbiri literare* (1 mai 1885), după ce fusese premiată de comitetul Teatrului Național, căruia i se adăugaseră V. Alecsandri, T. Maiorescu și B.P. Hasdeu. Considerată la început o simplă farsă de carnaval, piesa și-a dezvăluit, cu timpul, complexitatea și însușirile tehnice inegalabile. În afara acestor patru comedii, care îl impun drept cel mai important dramaturg al literaturii române și printre marii comediografi ai teatrului universal, I.L.C. a mai compus cîteva texte dramatice de mai mici proporții: vodevilul *O soacră* (1883), monologul *1 aprilie* (1896), „revista istorică națională a secolului XIX", *100 de ani* (1899), sceneta polemică *Începem* (1909), și opera comică, în versuri și proză, *Hatmanul Baltag* (1884, în colaborare cu Iacob Negruzzi, după un subiect al nuvelei lui N. Gane cu același titlu). Un loc aparte în opera dramaturgică a lui I.L.C. îl ocupă drama în două acte *Năpasta*, publicată în *Convorbiri literare* (1 ianuarie 1890) și jucată la 3 februarie 1890. Ea reprezintă un pandant al comediilor, o încercare a dramaturgului de a echilibra în opera sa comicul cu tragicul, universul burghez orășenesc cu cel țărănesc.

Al doilea capitol important al operei lui I.L.C. îl reprezintă momentele și schițele, asemănătoare cu teatrul prin fondul lor dramatic și comic, ca și prin voința de a cuprinde, în esența lor, întreaga societate românească burgheză, educația familială *(Domnul Goe, Vizită, Bubico)*, descompunerea familiei *(Mici economii, Tren de plăcere)*, superficialitatea presei *(Reportaj, Ultima oră, Groaznica sinucidere din strada Fidelității)*, incompetența didactică *(Un pedagog de școală nouă)* etc. Prin schițe și momente, I.L.C. realizează o adevărată fenomenologie a societății românești, surprinsă în cîteva din

Scanned with OKEN Scanner

zonele în care aceasta se lasă mai ușor definită: familia, școala, birocrația, presa, justiția, cafeneaua, berăria, trenul etc. De asemenea, tipologia dramaturgului este lărgită și completată de tipologia autorului de schițe (bucureșteanul, amicul, copilul rău crescut, cronicarul monden, teoreticianul în veșnică disponibilitate), care trebuie considerat descoperitorul unei pitorești categorii socio-morale: miticismul.

Ca nuvelist, I.L.C. a cultivat proza de observație psihologică și naturalistă (*O făclie de Paști*, 1889; *Păcat*, 1892; *Două loturi*, 1898/1899; *În vreme de război*, 1899) și a realizat cîteva capodopere în genul fantastic-fabulos, pornind de la un substrat folcloric (*La hanul lui Mînjoală*, 1898) sau de la motive de mai largă circulație europeană (*Kir Ianulea*, 1909, în care este prelucrat motivul Belfegor, utilizat și de Machiavelli sau de La Fontaine).

Geniu clasic și realist, alternînd cu dezinvoltură procedeele tipizante, specifice comediilor moliereștí, cu observația omului politic și social, specifică scriitorului realist, continuînd tradiția inaugurată în teatru de V. Alecsandri, I.L.C. este, în literatura română, creatorul limbajului dramatic, așa cum Eminescu e creatorul limbajului liric, I. Creangă, creatorul limbajului narativ, iar T. Maiorescu, creatorul limbajului critic și filozofic. Scriitor de valoare universală, el a fost tradus, parțial, în timpul vieții, în limbile franceză, germană și italiană. Dintre piesele sale de teatru, doar *Năpasta* a fost reprezentată peste hotare, la Cernăuți și Berlin. În ultimii ani, teatrul lui I.L.C. este reprezentat pe toate meridianele lumii. *O scrisoare pierdută* a fost jucată la Londra, Paris, Milano, Roma, Tampere, Cairo, Tokio, Atena, Buenos Aires, Bruxelles, Lima, Montevideo. Dintre traducerile mai importante menționăm: *Válogattot müvei*, Budapest (1952); *Izbrannie proizvedeniia*, Moskva (1952—1954); [*Opere alese*], Pekin (1955); *Ausgewählte Werke*, Berlin (1955); *Racconti*, Siena (1955); *Výbor z diela*, Bratislava (1956) etc.

Ref.: Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, București, 1940, ediția a II-a, revăzută, București, 1969, și *Caragialiana*, București, 1974; Șt. Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, București, 1967; I. Constantinescu, *Caragiale și începuturile teatrului european modern*, București, 1974.

FL. M.

CARAGIALE Luca Ion, n. 2.VII.1893, București; m. 1921, București. Poet. Fiul lui I.L. Caragiale. Versurile sale, inedite în cea mai mare parte pînă de curînd, cînd au fost strînse într-un volum de către Barbu Cioculescu (*Jocul oglinzilor*, 1972), sînt de factură predominant simbolistă. Încercări de proză lirică. Traduceri din Villon și E.A. Poe. Amintiri despre I.L. Caragiale.

D.M.

Scanned with OKEN Scanner

Mateiu I. Caragiale

CARAGIALE Mateiu I., n. 25.III.1885, București; m. 17.I.1936, București. Poet și prozator. Fiul natural al lui I.L. Caragiale. Studii în țară și străinătate; a fost funcționar superior în diverse ministere. A trăit mai mult retras, în afara vieții literare, din cauza unui orgoliu ieșit din comun care i-a marcat întreaga existență. A nutrit, încă din copilărie, o neobișnuită înclinație spre născocirea unei ascendențe nobiliare, dovedind interes deosebit pentru heraldică ca și pentru dobîndirea de titluri și blazoane. Bizareria omului, ca și caracterul straniu al operei sale au creat o adevărată legendă „mateină", un cult în rîndul literaților rafinați printre care s-a numărat și Ion Barbu. A debutat în anul 1912, la *Viața românească*, cu versuri. Poemele lui M.C. sînt în cea mai mare parte sonete cu temă istorică, creionînd figuri legendare de domni și domnițe din istoria națională *(Domnița, Trîntorul, Aspra* etc.). Se remarcă nostalgia trecutului, atracția spre somptuos și rafinament, stilizarea liniilor — elemente ce anunță proza de mai tîrziu. În volum, poeziile vor fi adunate după mai bine de trei decenii, sub titlul *Pajere* (1936).

Cariera de prozator a lui M.C., aceea care va dura și îi va aduce celebritatea, începe în anul 1924, cu publicarea nuvelei *Remember*. Concepută încă din 1911, nuvela narează aventura tragică a lui Aubrey de Vere, descendent de lorzi, ființă învăluită în taină. Într-o atmosferă nocturnă, de vrajă și viciu, ce amintește proza rafinată a „decadenților" Barbey d'Aurevilly, Villiers de l'Isle Adam, Huysmans, Oscar Wilde, este proiectat acest straniu personaj, frumos, cult, de o eleganță vestimentară desăvîrșită, care își sfîrșește viața în apele unui canal berlinez. Autorul cultivă și întreține misterul în jurul eroului, lăsînd nedezlegată enigma unui destin ciudat, amestec de frumusețe și degradare.

Craii de Curtea-Veche (1929), opera principală a lui M.C., este rodul unei elaborări îndelungate și foarte minuțioase, unică în literatura română. După douăzeci de ani de remanieri și adăugiri, va fi publicată în revista *Gîndirea* (1926). Scriere de factură cu totul originală, *Craii...* se refuză unei încadrări în genul romanesc sau nuvelistic. Personajele principale sînt trei *crai*, Pașadia, boier mare, înrudit cu familiile domnești, Pantazi, descendent din piratii mediteranieni, și povestitorul însuși, un tînăr fascinat de viața aventuroasă și desfrînată a celorlalți. Lor li se alătură Gore Pirgu, geniu al răului, vicios fără pereche, călăuză demonică spre toate locurile infamante ale orașului. Narațiunea se compune dintr-o suită de evocări lirice, călătorii imaginare mirifice în spațiu sau în timp ale acestor ființe făcute parcă numai din noapte; paralel se desfășoară spectacolul crud și grotesc al unei lumi balcanice, degradante, de murdărie și corupție, în care eroii se cufundă cu aceeași voluptate. Căutînd semnificația scrierii, critica a descoperit mai multe straturi de sensuri, de „chei" posibile: mai întîi, se poate vorbi de o sem-

nificație istorică, privind declinul unei lumi care se degradează sub semnul unei fatalități; apoi, o realitate secretă a cărții pare a ascunde complicitatea înfamantă a tuturor eroilor, surprinși în practicarea unor vicii de cea mai joasă speță; în ordine simbolică, povestea eroilor vizează și un plan mistico-ezoteric pentru că drumul lor, călăuziți de abjectul Pirgu către casa vicioasă a Arnotenilor, pare a fi o copie întoarsă, răsturnată de o vrajă infernală, a călătoriei celor trei crai din *Biblie* spre Bethleem; în sfîrșit, chiar numele personajelor ascund o taină, avînd toate ca literă inițială *P*. Dar dincolo de latura fantastică și incifrată a scrierii, rămasă enigmatică sub multitudinea de planuri, *Craii*... are și o față realistă. Un spirit de observație ascuțit zugrăvește în culori crude o faună umană degradată, trăind în chefuri și desfrîu, pe fundalul Bucureștiului secolului al XIX-lea, pestriț și balcanic. Nu fără dreptate, critica a stabilit filiația autohtonă a operei lui M.C. în descendența literaturii realiste și pitorești a „balcanicilor" A. Pann, N. Filimon, I. Ghica, I.L. Caragiale. În acest sens, discutîndu-se înrudirile spirituale dintre M.C. și tatăl său (P. Constantinescu) și deosebirile (Vl. Streinu), s-a relevat un factor paradoxal conținut în însăși intenționalitatea romanului: concepută ca o replică orgolioasă la opera de factură clasică și realistă a celebrului său tată, opera lui M.C. rămîne fidelă modelului detestat prin realismul detaliilor, culoarea locală și, mai ales, prin capacitatea uimitoare de invenție verbală. Sub aspectul transcrierii stilului oral, a limbajului colorat și argotic, literatura lui M.C. este o strălucită continuare a moștenirii marelui artist I.L. Caragiale. În anul 1930 M.C. publică în revista *Gîndirea* un fragment din romanul *Sub pecetea tainei*, rămas neterminat. În anul morții, 1936, îi apare la Editura Fundațiilor o ediție definitivă de *Opere*, îngrijită și prefațată de Perpessicius.

Ref.: Ovidiu Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1977.

E.Z.F.

CARAION Ion (Stelian Diaconescu), n. 24.V.1928, Rușavăț, jud. Buzău. Tendinței de desensibilizare a universului anunțată de Paul Eluard i se asociază și I.C., poet, eseist, traducător din Carl Sandburg, Edgar Lee Masters, Ezra Pound și din poeții francezi moderni. Volumul de debut (*Panopticum*, 1943) afirmă temele unei poezii orgolios contestatare: negația poeticului, terifiantul vieții etc., într-un limbaj concret, provocator. Cuvintele compromise ca *bălos*, *terci*, *bîțîie* sînt introduse fără ezitare în poemul ce exprimă, astfel, o frică existențială. La afirmarea momentului spiritual '45—46, I.C. contribuie printr-o poezie de un imagism percutant (*Omul profilat pe cer*, 1945; *Cîntece negre*, 1947). Revine în poezie (*Eseu*, 1966; *Dimineața nimănui*, 1967; *Necunoscutul ferestrelor*, 1968, o amplă selecție retrospectivă; *Cîrtița și aproapele*, 1970) după o absență de aproape două decenii. Drama

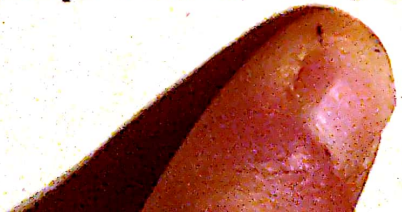

existențială pe care poetul a cunoscut-o este acoperită de broderia savantă a imaginilor. După o senzație violentă de recluziune în lumea obiectelor, apare, în poemele mai noi, și un sentiment de eliberare de sub puterea cauzalității: „lucrurile și ființele trec unele pe lîngă altele fără să se vatăme" — spune I.C. într-un vers.

Alte opere: Duelul cu crinii (1972); *Pălărierul silabelor* (1976); *Bacovia. Sfîrșitul continuu*, eseu (1977).

E.S.

CARIANOPOL Virgil, n. 29.III.1908, Caracal, jud. Olt. Poet. A debutat ca poet avangardist *(Flori de spin*, 1931; *Un ocean, o frunte în exil*, 1934), dar a evoluat ulterior spre o poezie aproape tradiționalistă *(Scrisori către plante*, 1937; *Carte pentru domnițe*, 1937). Ultimele apariții *(Poezii*, 1967; *Cîntece de amurg*, 1969 etc.) realizează un univers liric echilibrat, în care meditația intimă se alătură sentimentului patriotic.

E.Z.F.

CARP P[etre] P., n. 29.VI.1837, Iași; m. 1918. Unul dintre întemeietorii și membrii autoritari ai *Junimii*, om politic marcant, de orientare conservatoare. A tradus *Macbeth* și *Othello*, a scris cîteva studii critice cu caracter polemic (despre Hasdeu, G. Sion ș.a.). Stilul său e sentențios, ironic.

P.M.

CARTOJAN Nicolae, n. 4.XII.1884, Călugăreni-Uzunu, jud. Ilfov; m. 20.XII.1944, București. Istoric literar. Profesor la Universitatea din București, între 1930 și 1944, unde a predat istoria literaturii române vechi. „The Medieval Academy of America, Lehman Hall" din Harvard îl alege membru (1929). Membru al Academiei (1941). „Savant eminent" (G. Călinescu), a adus valoroase contribuții în studierea literaturii și culturii românești vechi: *Istoria literaturii române vechi* (3 vol., 1940—1945). A cercetat exhaustiv manuscrisele Bibliotecii Academiei (peste cinci mii) și a descoperit versiuni necunoscute din cărțile populare ale românilor: *Cărțile populare în literatura românească* (2 vol., 1929—1938; ediție nouă, 1974). S-a remarcat ca excelent comparatist în domeniul medievisticii literare. A condus colecția „Clasicii români comentați" (peste patruzeci de volume), revista *Cercetări literare* (5 vol., 1934—1943) și colecția „Texte de literatură veche românească" (3 vol., 1942—1944). În domeniul literaturii române moderne, a publicat studii despre viața și opera lui M. Kogălniceanu.

Alte opere: Fiore di virtù dans la littérature roumaine (1928); *Livres populaires roumains traduits du slave* (1931); *Les premiers éléments occidentaux dans la littérature roumaine* (1934); *Le modèle français de l'Erotocritos*, Paris (1936).

Scanned with OKEN Scanner

CASSIAN Nina, n. 27.XI.1924, Galați. Poetă, prozatoare, autoare de lieduri și compoziții de cameră. Primul volum, *La scara 1/1* (1948) ilustrează interesul poetei pentru experiențele formaliste, cu accent suprarealist. După aproximativ un deceniu de la debutul editorial, N.C. își cîștigă notorietatea prin volumele în care încearcă să mențină în stare de echilibru emoția și luciditatea, prin poezia erotică sau prin peisagistica în decor marin (*Dialogul vîntului cu marea*, 1957; *Vîrstele anului*, 1957; *Sărbătorile zilnice*, 1961; *Spectacol în aer liber*, 1961; *Să ne facem daruri*, 1963). În ultimele volume (*Ambitus*, 1969; *Recviem*, 1971; *Marea conjugare*, 1971), N.C. practică o poezie de fantezie și umor, numai în aparență dificilă. Ca prozatoare a publicat *Atît de grozavă și adio* (1972), culegere de „confidențe" ironice, în genul absurd. A scris numeroase cărți pentru copii, dintre care unele s-au impus ca reușite ale genului: *Nică fără frică* (1950), *Povestea a doi pui de tigru numiți Ninigra și Aligru* (1969). A tradus din Bertolt Brecht, Christian Morgenstern, Paul Celan și Maiakovski.

Alte opere: An viu, nouă sute și șaptesprezece (1949); *Disciplina harfei* (1965); *Cronofagie. 1944—1969* (1970); *O sută de poeme* (1975); *Suave* (1977).

FL. M.

CATINA Ion, n. 1828, București; m. 29.VII.1851, București. Poet romantic, autor al unui marș revoluționar faimos la 1848, I.C. ilustrează cel dintîi în literatura română imaginea poetului damnat, care îmbină sarcasmul byronian cu marile gesturi emfatice și dezgustul precoce de viață. Lirismul său declamator, cu imagini puternic contrastante și simboluri căutate denotă un tumult din care un destin mai clement ar fi putut limpezi, cu timpul, un poet autentic. Volume: *Poezii* (1847), *Zoe*, dramă (1847).

P.C.

CAZABAN Al., n. 23.XII.1872, Iași; m. 31.V.1966, București. Prozator de factură umoristică, din familia spirituală a lui I.L. Caragiale. Autor a numeroase volume de schițe și povestiri pe teme cinegetice sau inspirate din viața orașelor moldovenești, precum și din viața țăranilor: *Încurcă lume* (1903), *Deștept băiat* (1904), *Rozica* (1913), *Între femeie și pisică* (1913), *De sufletul nemților* (1916), *Povestiri vînătorești* (1939) etc.

P.M.

CAZIMIR Otilia (Alexandrina Gavrilescu), n. 12.II.1894, Cotul Vameșului, jud. Neamț; m. 8.VI.1967, Iași. Poetă ieșană din cenaclul *Vieții românești*, prietenă cu G. Topîrceanu. O.C. este o tipică reprezentantă a literaturii feminine și o

Scanned with OKEN Scanner

poetă din cele mai înzestrate, stăpînă pe meşteşugul versului, capabilă să dea expresie unor nuanţe fine ale sensibilităţii. Versurile se caracterizează prin gingăşie, delicateţe şi umor, multe dintre ele fiind introduse în manualele şcolare. Volume: *Lumini şi umbre* (1923), *Fluturi de noapte* (1926), *Cîntec de comoară* (1931), *Jucării* (1938), *Baba Iarna intră-n sat* (1954) etc. A tradus din franceză şi rusă.

Alte opere: Grădina cu amintiri (1929); *Licurici, Cronici fanteziste şi umoristice* (1930); *Poezii* (1939); *A murit Luchi* (1942); *Prietenii mei scriitorii...* (1960).

P.M.

G. Călinescu

CĂLINESCU G[heorghe], n. 19.VI.1899, Bucureşti; m.12.III. 1965, Bucureşti. Prozator, poet, dramaturg, critic şi istoric literar, eseist, ziarist. Şi-a petrecut copilăria la Bucureşti, Botoşani, Iaşi şi din nou Bucureşti. Studii secundare şi superioare la Bucureşti. Încă înainte de obţinerea licenţei (1923), a început să funcţioneze ca profesor suplinitor de italiană la licee din Capitală. În 1924, obţinînd o bursă de studii, pleacă pentru doi ani la Roma. Din 1926 pînă în iunie 1928 e profesor de italiană şi franceză la Bucureşti. În septembrie 1928 va fi transferat la Timişoara, dar după un an revine în capitală. Activează în învăţămîntul secundar pînă în 1937, an în care obţine o conferinţă de estetică şi critică literară la Universitatea din Iaşi, după ce, în noiembrie 1936, îşi susţinuse teza de doctorat. În vacanţele estivale din 1936 şi 1938 întreprinde călătorii de studii în Franţa şi Italia. În anii dictaturii antonesciene are de îndurat, din cauza vederilor sale democratice, tot felul de şicane. În decembrie 1944 e numit profesor titular şi i se încredinţează catedra de istoria literaturii române la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii din Bucureşti. Paralel, ţine şi un curs de literatură spaniolă. În 1948 este ales membru al Academiei şi, după înfiinţarea Institutului de istorie literară şi folclor al Academiei, devine directorul acestuia. Ales în 1946 deputat în primul parlament de după război, mandatul său va fi reînnoit pentru toate legislaturile următoare, pînă la sfîrşitul vieţii.

Debutul publicistic şi l-a făcut în anul 1924, colaborînd la revista *Roma* a lui Ramiro Ortiz. Din 1926 colaborează la tot mai numeroase publicaţii periodice, în special la *Viaţa literară*, *Viaţa românească* şi *Adevărul literar şi artistic*, unde ţine cronica literară. La aceasta din urmă introduce şi o altă rubrică, *Cronica mizantropului*, în cuprinsul căreia publică săptămînal, între 1933 şi 1938, mici eseuri pe cele mai diverse teme, semnate *Aristarc*. Continuată în *Jurnalul literar* şi *Vremea*, această rubrică va deveni, din 1955, în revista *Contemporanul*, *Cronica optimistului*. Colaborator la zeci de ziare şi reviste, codirector al unora dintre ele (*Sin-*

teza, Viața românească), G.C. a și întemeiat publicații: în 1930 a scos *Capricorn* (2 numere), în 1939 hebdomadarul *Jurnalul literar* (reapărut, în alt format, ca publicație universitară, în 1947), între 1944 și 1945 cotidianul *Tribuna poporului*, între 1945 și 1946 săptămînalul *Lumea*, între 1946 și 1949 cotidianul *Națiunea*. A condus de asemenea (după al doilea război mondial) revista pentru străinătate *La Roumanie nouvelle* și *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, buletin al Institutului pe care îl conducea.

Seria volumelor publicate de G.C. începe cu o lucrare cu caracter documentar, în italienește, intitulată *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia dei secoli XVII—XVIII* (Roma, 1925), ce va fi urmată, cinci ani mai tîrziu, de *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni*. În 1932 îi apare *Viața lui Mihai Eminescu*, ce inaugurează o amplă monografie, ale cărei următoare părți componente vor fi patru volume asupra *Operei lui M. Eminescu* (1934—1936), revăzute în ultimii ani ai vieții autorului și reeditate postum (1970). În 1938 publică o biografie a lui Ion Creangă, reeditată într-o nouă versiune, dezvoltată, *Viața și opera lui Ion Creangă* (1964). Sub titlul *Principii de estetică*, criticul și-a tipărit în 1939 un curs ținut la Universitatea din Iași. O monumentală *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941) îi încununează opera de istoric și critic literar. După război, G.C. publică, între alte studii de istorie literară, sinteza *Impresii asupra literaturii spaniole* (1946) și monografiile *Nicolae Filimon* (1959) și *Grigore Alexandrescu* (1962). A condus colectivele de autori ai tratatului academic de istorie a literaturii române, din care în timpul vieții sale au apărut primele două volume. Postum i-au fost strînse în volume studiile de literatură universală *(Scriitori străini*, 1967), o seamă de studii asupra scriitorilor români (spre exemplu *Ion Heliade Rădulescu și școala sa*, 1966), precum și o parte din cronicile și articolele risipite prin periodice *(Ulysse*, 1967; *Gîlceava înțeleptului cu lumea*, 2 vol., 1973—1974).

Paralel cu munca pe tărîmul criticii și istoriei literare, G.C. a desfășurat susținut o activitate literară prin care și-a cucerit un loc de prim plan în rîndurile creatorilor prozei românești din secolul XX. A debutat ca prozator cu romanul *Cartea nunții* (1933), scriere în care narația evoluează pe un fond poematic, pentru a se impune cu *Enigma Otiliei* (1938), un roman de factură balzaciană. Alte două romane, *Bietul Ioanide* (1953) și *Scrinul negru* (1960, Premiul de Stat) unesc observația morală și socială pătrunzătoare cu investigația morală într-un chip asemănător celui propriu creației epice a lui Thomas Mann.

Dînd curs cu intermitențe și unei persistente vocații lirice, G.C. a tipărit volumele *Poesii* (1937) și *Lauda materiei* (1963).

Scanned with OKEN Scanner

Cu *Șun* (1943), G.C. s-a afirmat și ca dramaturg. O culegere de *Teatru*, postumă (1965), reunește și alte piese. Pentru a da o imagine completă a personalității scriitorului, trebuie adăugate cel puțin încă două titluri, acele ale volumelor de reportaje *Kiev, Moscova, Leningrad* (1949) și *Am fost în China nouă* (1955).

În toate domeniile în care s-a manifestat, G.C. a deschis perspective noi și a introdus noi limbaje. Criticul, în reprezentarea sa, este „un poet, un creator", capabil să perceapă „mișcarea colosală a materiei", să asculte „glasurile intime ale universului". Eficacitatea demersurilor sale e condiționată primordial de un „simț" aparte, „simțul critic" (altă expresie pentru „intuiția" croceană), prin care comentatorul operei literare „dă valoare obiectului", „admițîndu-l ca un produs posibil al propriei sale activități creatoare". Altfel spus, captînd pulsația intimă a operei, criticul o recompune cu mijloace proprii, punînd totodată obiectul de studiu în tot felul de relații posibile: istorice, filozofice, sociale, etice ș.a.m.d. G.C. consideră istoria literară „știință inefabilă și sinteză epică", întrucît presupune darul de a evoca, de a povesti. Datele, argumentează el, „sînt în sine fără sens și nu capătă o semnificație decît în momentul în care începem să narăm, legîndu-le printr-un fir epic și făcînd din ele un eveniment, o mișcare". Între asemenea raționamente și opera de critic și istoric literar a emițătorului concordanța e perfectă. Valorificînd la maximum, într-un mod personal, toate posibilitățile criticii impresioniste, G.C. creează, am putea spune, din nou, cărțile despre care scrie, fără a le falsifica, dar luminîndu-le din unghiuri nebănuite, așezîndu-le în contexte ce pun în evidență zone, particularități la a căror existență nu s-ar fi gîndit nimeni. Elaborate cu toată vigoarea documentară, studiile sale de istorie literară beneficiază totodată plenar de pe urma talentului său literar, biografiile lui Eminescu și Creangă fiind adevărate romane istorice (neavînd nimic comun cu viețile romanțate), iar *Istoria...* o veritabilă epopee a literaturii române.

Clasicizant în poezie, G.C. pornește, potrivit propriei specificări, și în romane — în spiritul clasicismului — „de la tipuri generale", fie că înfățișează intrigi de familie în jurul unei prezumtive moșteniri *(Enigma Otiliei)*, fie că urmărește drama și redresarea interioară a unui intelectual de excepție într-o ambianță ternă, filistină, în condițiile frămîntărilor ce au preludat cel de-al doilea război mondial și în acele ale edificării noii lumi românești. Liniile mari ale clasicismului pot fi identificate și în teatrul lui G.C., indiferent dacă e vorba de piese cu subiect mitologic extrem-oriental sau inspirate din realitatea autohtonă socialistă, chiar dacă tehnicile dramatice (ca dealtfel și cele epice, din romane) sînt dintre cele mai moderne.

Scanned with OKEN Scanner

„La qualité maîtresse" a lui G.C. este, neîndoios, extraordinara mobilitate, permanenta efervescență. Neajungîndu-i un singur domeniu de creație literară, el s-a avîntat în toate, cu succes, urcînd totodată pe cea mai înaltă treaptă a realizării de sine în sfera criticii și istoriei literare. G.C. a fost încoronarea superioară a ceea ce el numea „scriitorul total". Traduceri din opera lui G.C. în limbi străine: *L'énigme d'Otilia*, Paris-Bucarest (1959); *Rätsel um Ottilia*, Berlin (1962); *El enigma de Otilia*, Buenos Aires (1967); *Otilijos paslaptis*, Vilnius (1962); *Otyliina zahada*, Praha (1961); *To enigma tis Otilia*, Athinai (1965); *Zagadčnata Otilija*, Sofija (1968); *Szegény Ioanide*, Budapest (1968); *Biedny Ioanide*, Warszawa (1973); *Zivot na Mihaj Eminescu*, Sofija (1971).

Alte opere: Trei nuvele (1948); *Studii și conferințe* (1956); *Cronicile optimistului* (1964); *Vasile Alecsandri* (1965); *Studii și cercetări de istorie literară* (1965); *Estetica basmului* (1965); *Studii și comunicări* (1966); *Principii de estetică* (1968); *Literatura nouă* (1972); *Mihai Eminescu. Studii și articole* (1978).

Ref.: Ion Bălu, *G. Călinescu*, eseu despre etapele creației, București, 1970; S. Damian, *G. Călinescu*, eseu despre măștile jocului, București, 1971, ediția a II-a, 1974; Ion Bălu, *G. Călinescu*, biobibliografie, București, 1975.

D.M.

CĂLUGĂRU Ion (Buium Croitoru), n. 14.II.1902, Dorohoi; m. 22.V.1956, București. Prozator, dramaturg și publicist. Debut editorial cu povestiri din lumea satului și a tîrgului vechi moldovenesc *(Caii lui Cibicioc*, 1923). Colaborator al revistelor de avangardă, scrie un timp proză onirică modernistă *(Paradisul statistic*, 1926; *Abecedar de povestiri populare*, 1930). După 1930 devine unul dintre cei mai activi publiciști de orientare antifascistă. Creația sa epică ia un curs nou, reflectînd realitatea socială, înfățișînd, pe de o parte, mizeria maselor *(Copilăria unui netrebnic*, 1936; *Lumina primăverii*, 1948), pe de alta, huzurul și intrigile din lumea marelui capital *(Trustul*, 1937). În volumul de nuvele *De la cinci pînă la cinci* (1936) apar aspecte ale luptei clasei muncitoare. Romanele *Omul de după ușă* (1931) și *Don Juan Cocoșatul* (1934) ne introduc în climatul vieții bucureștene din perioada interbelică. *Erdora* (1934) e o poveste de dragoste. După Eliberare a scris romanul *Oțel și pîine* (1952) și volumele de nuvele *Am dat ordin să tragă* (1948) și *Măseaua stricată* (1949). Tot în acești ani a publicat piesele de teatru *Ion și Salomeea* (1947) și *Clovnul care gîndește* (1949). Sub titlul *Casa șoarecilor* i s-au editat postum (1958) nuvele rămase în paginile diferitelor reviste. Culegerea *Paradisul statistic* (1971) îi reunește toate nuvelele și povestirile.

D.M.

CĂPRARIU Alexandru, n. 20.XII.1929, Cluj-Napoca. Poet, eseist și publicist. Studii în orașul natal. Scrie o poezie vaporoasă și elegantă, vag elegiacă uneori, dar mai adesea distins epicureică *(Orizonturi*, 1963; *Cercurile dragostei*, 1966; *Mica autobiografie*, 1975). Volumul *Jurnal literar* (1967) reunește eseuri și reverii în marginea unor cărți. A publicat și un jurnal de călătorie: *În timp ce pămîntul se-nvîrte* (1977).

D.M.

CÂRNECI Radu, n. 14.II.1928, Pardoși, jud. Buzău. Poet. Inspirație îndeosebi erotică și mitologică. Volume: *Noi și soarele* (1963), *Orgă și iarbă* (1966), *Umbra femeii* (1968), *Iarba verde, acasă* (1968), *Grădina în formă de vis* (1970), *Cîntînd dintr-un arbore* (1971), *Oracol deschis* (1971), *Banchetul* (1973), *Horă de vulturi* (1974), *Heraldica iubirii* (1975), *Nobila stirpe* (1976). A adaptat *Cîntarea cîntărilor* (1973). A întocmit un florilegiu bilingv din versurile lui Léopold Sédar Senghor.

D.M.

CELARIANU Mihail, n. 29.VI.1893, București. Poet elegiac și sentimental, prozator analist. După culegerea de debut *Poeme și Proză* (1913), nesemnificativă, publică în 1928 volumul *Drumul*, urmat în 1938 de *Flori fără pace*, caracterizat prin serafism dar și prin senzualism. Romanele *Femeia sîngelui meu* (1935) și *Diamant verde* (1940) se remarcă printr-un erotism violent.

Alte opere: Inima sîngerată (1964).

P.M.

CERNA Panait (Panait Stanciof), n. 26.VIII.1881, Cerna, jud. Tulcea; m. 26.III.1913, Leipzig. Poet. Licențiat al Facultății de filozofie din București (1906). Doctorat în Germania (Leipzig, 1913) cu teza *Die Gedankenlyrik*, apreciată de Volkelt. Debut timpuriu cu o traducere din Lenau *(Trecut)* în revista *Foaia interesantă* (1897). Trimite versuri la revista *Semănătorul*, obținînd aprecierea lui Al. Vlahuță și G. Coșbuc. Colaborează la *Convorbiri literare* și *Convorbiri critice*, unde e elogiat de M. Dragomirescu. A lăsat un singur volum, *Poezii* (1910), amplificat postum (1935). Romantic reflexiv, P.C. scrie o poezie conceptuală, străbătută de întrebări grave, filozofice, sociale și erotice. Apel la simboluri *(Prometeu, Isus)*, exprimate cu o frenezie retorică apropiată mai degrabă de cea a secolului trecut. Sentimentul zădărniciei universale din poezia lui Eminescu se transformă la P.C. într-un optimism general, cu accente moralizatoare, sentimentale. Lirica erotică, sub semn eminescian, devine și ea expresia acestui optimism luminos, fără capacitatea de a se înveșmînta plastic. Remarcabile sînt poeziile în care fiorul liric îmbracă haina legendei sau a episodului istoric.

V.M.C.

Scanned with OKEN Scanner

CHELARIU Traian, n. 21.VII.1906, Dărmănești, jud. Suceava; m. 4.XI.1966, Suceava. Poet și dramaturg. Studii superioare la Cernăuți, Paris, Roma. Inspirație htonică și erotică. Experimentator de formule poetice variate. Volume: *Exod* (1933), *Proze pentru anul inimii* (1934), *Cîntece de leagăn* (1936), *Aur vechi* (1936), *Zaruri* (1936), *Pietre la care mă-nchinai* (1937), *Casă pe nisip* (1940), *Versuri de după-amiază* (1940), *Dulcile cuvinte* (1940), *Balade și strofe răzlețe* (1943), *Necunoscuta* (1972), *Scrieri lirice* (1970, 1973), *Teatru* (1976), *Zilele și umbra mea. Jurnal* (1976).

D.M.

CHENDI Ilarie, n. 21.XI.1871, Dîrlos, jud. Sibiu; m. 25.VI.1913, București. Critic și istoric literar. Fiu de poet. Licențiat în teologie (1894), va absolvi și Facultatea de litere din Budapesta (1898). Colaborează la *Tribuna* din Sibiu, *Familia*, *Convorbiri literare* etc. Editează *Curierul literar*, revistă premergătoare *Semănătorului*, unde va fi redactor. Coeditor la *Cumpăna* (1909), și colaborator constant al *Luceafărului* sibian. Participă, alături de O. Goga, la luptele politice din Transilvania. Scriitorul, poet și nuvelist, este nesemnificativ. Formula critică a lui I.C. — relevată în volumele *Foiletoane* (1904), *Impresii* (1908), *Schițe de critică literară* (1924) — derivă dintr-o trăire pasionată a fenomenului literar, dorind să fie un „supraveghetor" al literaturii. De aici critica publicistică de înregistrare și de impresie. „Semănătorist înainte de apariția *Semănătorului*", a susținut și comentat îndeosebi literatura semănătoristă. Refractar înnoirilor poetice contemporane, lipsit de supleță receptivă, a fost un antisimbolist. Negativismul funciar al spiritului său critic nu l-a lăsat să construiască, obligîndu-l la o critică polemică, scrisă cu vervă și sagacitate, deseori cu ironie și sarcasm. Ca istoric literar a editat pe C. Negruzzi, V. Alecsandri, Eminescu etc.

Alte opere: Preludii. Articole și cercetări literare (1903); *Fragmente. Informațiuni literare* (1905); *Portrete literare*, (1911).
Ref.: Mircea Popa, *Ilarie Chendi*, Cluj, 1973.

I.V.Ș.

CHINEZU Ion, n. 15.VIII.1894, Sîntana pe Mureș, jud. Mureș; m. 10.XII.1966, București. Critic și istoric literar, traducător. Colaborator la *Dacoromania*, *Erdély Helicon*, *Mureșul*, a susținut ideea prieteniei româno-maghiare prin mijlocirea literaturii. Cu principiul localismului literar creator, a condus revista *Gînd românesc* (Cluj, 1933—1940). Scrieri în volum: *Aspecte din literatura maghiară din Ardeal* (1929), *Pagini de critică* (1969).

D. SIM.

CHIRIȚĂ Constantin, n. 12.III.1925, Ibănești, jud. Vaslui. Prozator. A început prin a scrie nuvele, povestiri și romane

Scanned with OKEN Scanner

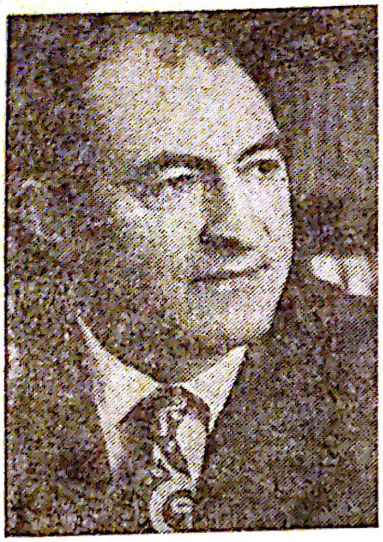

Constantin Chiriță

consacrate mediului industrial-muncitoresc, cu un interes special pentru noua etică profesională (*Matei Ion a cucerit viața*, 1949; *Întîlnirea*, 2 vol., 1959, Premiul Uniunii Scriitorilor) și pentru conflictele care se nasc din ciocnirea unor mentalități de viață și de muncă diferite (*Oțelul*, 1960). Universul uzinei, dar și al lumii universitare, conflictul dintre mentalități (cercetătorul vizionar/carieristul) reapar evocate în *Pasiuni* (1964), unul din romanele remarcabile ale perioadei postbelice. Marea notorietate a prozatorului se întemeiază însă pe ciclul de romane *Cireșarii* (început în 1956 și încheiat în 1968), care l-a impus ca pe cel mai important reprezentant al literaturii române pentru copii și tineret. Alcătuit din cinci volume (I — *Cavalerii florii de cireș*, II — *Castelul fetei în alb*, III — *Roata norocului*, IV — *Aripi de zăpadă*, V — *Drum bun, cireșari!*), ciclul urmărește o suită de aventuri prin care trec membrii unui grup de adolescenți („cireșarii"), în intenția de a propune, pe o cale subtilă, cîteva modele fermecătoare prin complexul de calități și de aptitudini pe care le ilustrează (Victor — „conducătorul", Ursu — „forța fizică", Tică — „descurcărețul simpatic" etc.). Literatură pentru tineret, în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului, *Cireșarii* (Premiul Uniunii Scriitorilor, traducere în bulgară, germană și maghiară) reabilitează ideea de „aventură" și de „mister", oferind un suport fondului romantic al cititorilor de orice vîrstă. La fel de citite sînt romanele polițiste ale *Trilogiei în alb* (1969): *Trandafirul alb*, *Pescărușul alb* și *Îngerul alb*. Concepute printr-o subordonare, fără complexe și prejudecăți literare, la regulile tradiționale ale genului, aceste trei cărți ilustrează schema camerei închise (la C.C., o pensiune, un mic hotel balnear, un iaht), tipică pentru romanul-problemă din epoca de aur a literaturii de detecție. Personajul central al ciclului este doctorul Tudor, specialist în drept și în psihologie criminalistică, original prin expresia derutantă de indiferență și de oboseală pe care o afișează. *Trandafirul alb* poate fi considerat un roman polițist pur, prin locul deosebit pe care logica și inteligența deductivă îl ocupă în paginile lui.

Alte opere: Adîncimi, piesă de teatru (1973, Premiul Uniunii Scriitorilor).

FL. M.

CHIȚIMIA Ion Constantin, n. 22. V. 1908, Albulești, jud. Mehedinți. Studii la Universitatea din București și în Polonia, unde s-a specializat în cercetarea relațiilor româno-polone, folclor și studiul cărților populare (între 1935 și 1938). Profesor universitar de limbă și literatură polonă. A publicat studii despre Grigore Ureche, Miron Costin, Neculce, Antim Ivireanul, *Esopia*, *Alexandria*, *Archirie* și *Anadan* și despre folcloriștii V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, T. Burada, S. Fl. Marian, Gr. Tocilescu ș.a., adunate în volumele:

Scanned with OKEN Scanner

Folcloriști și folcloristica românească (1968), *Cărțile populare în literatura românească* (2 vol., 1963, în colaborare cu Dan Simonescu), *Probleme de bază ale literaturii române vechi* (1972).

D. SIM.

CIOBANU Mircea, n. 13.V.1940, București. Studii filologice la Iași și București. Poet în tradiția ermetică a lui Ion Barbu; prozator. Versurile, abstracte și dificile, de o fină intelectualitate (*Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*, 1966; *Patimile*, 1968; *Etica*, 1971; *Cele ce sînt*, 1974), arată o energie a rostirii care contrazice mizantropia meditației. Ca în atîtea alte cazuri de moraliști care neagă obiectul meditației, M.C. se folosește de un limbaj viguros pentru a tăgădui puterea vorbelor de a ajunge la esență. Proza lui M.C., scrisă sub influența tehnicii noului roman, arată putere de inventivitate și gust pentru o mitologie și o tipologie stranii (*Martorii*, 1968; *Epistole*, 1969; *Cartea fiilor*, 1970; *Armura lui Thomas și alte epistole*, 1971; *Tăietorul de lemne*, 1974), tratată în chip parabolic, într-o construcție epică voit fragmentară. M.C. introduce în roman tema esteticii romanului și include în narațiune o sumă de istorii ce stau, în deliberată nehotărîre, între real și fantastic. Epica și eseistica fuzionează. În *Istorii* (I-II, 1977, 1978, Premiul Uniunii Scriitorilor), M.C. revine, cu rezultate superioare, la epic.

E.S.

CIOBANU Nicolae, n. 4.VIII.1931, Bălușești-Girov, jud. Neamț. Critic literar, doctor în filologie, redactor la *Scrisul bănățean* și *Luceafărul*. A debutat, editorial, cu un studiu despre *Nuvela și povestirea contemporană* (1967), urmat de o monografie despre *Ionel Teodoreanu* (1970), unde îmbină biografia cu analiza. Comentariile privitoare la literatura actuală sînt strînse în culegerile: *Panoramic* (1972), *Critica în primă instanță* (1974), *Incursiuni critice* (1975), *Însemnele modernității* (1977).

E.S.

CIOCÎRLAN Ion, n. 1874, Străoanii de Jos, jud. Vrancea; m. 18. XII. 1941, București. A scris proză în stil semănătorist (colaborator al revistei *Semănătorul*), idilizînd viața satului sau narînd întîmplări din viața animalelor (*Pe plai*, 1903; *Traiul nostru*, 1906; *Inimă de mamă*, 1908; *Vis de primăvară*, 1909; *Fără noroc*, 1914).

E.Z.F.

CIOCOV Vladimir, n. 27. I. 1920, com. Saravale, jud. Timiș. Poet de naționalitate sîrbă din România. Debut în anul 1943, în revista *Temesvarski vesnik*. Volume: *Pesme (Poczii)*, 1953; *Sutra je praznik (Mîine e sărbătoare)*, 1957; *Pod čistim nebom (Sub cerul clar)*, 1962; *Lirska putovanja (Dru-*

Scanned with OKEN Scanner

meții lirice), 1970; *Beli nemiri (Neliniști albe)*, 1974; *Usamljene vatre (Focuri însingurate)*, 1977.

A.P.

CIOCULESCU Barbu, n. 10. VIII. 1927, Montrouge, Franța. Poet și prozator. Cercetător la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu". Scrie o poezie de rafinament, caligrafiind fie euforii, fie anxietăți atenuate prin autoironie (*Cerc deschis*, 1965; *Media luna*, 1970; *Poemii*, 1974). Proză „artistă" (*Palatul de toamnă*, 1976).

D.M.

Șerban Cioculescu

CIOCULESCU Șerban, n. 7. IX. 1902, București. Critic și istoric literar, profesor universitar, academician. A debutat cu foiletoane critice la revista *Facla* a lui N.D. Cocea, în 1923, impunîndu-se de la început ca un critic de filiație maioresciană. De la Maiorescu a preluat și folosirea, în aprecierile literare, a instrumentelor lingvistice. Criticul ridiculizează, amuzîndu-se copios, erorile și inabilitățile de exprimare, întocmind uneori adevărate inventare de incorectitudini, ceea ce i-a atras reputația de critic „rău". Ș.C. respinge critica impresionistă, subiectivă, nu crede în caracterul „creator" al criticii și ridiculizează pe cei care au pretenția de a „inventa" opera, căci el crede în existența obiectivă, de sine stătătoare, a acesteia. Cu modestie semnificativă se consideră încă din 1941, într-un articol intitulat *Disciplina criticii obiective*, un „practician al criticii", examinînd, ca și clinicianul, organismul, de data aceasta al operei, stabilind ce e sănătos dar mai ales propunînd mijloace terapeutice pentru părțile bolnave. Criticul a declarat repetat că nu urmărește decît stabilirea adevărului și se ferește, cu îndîrjire, de tentațiile calofile. „Numai diletantul se străduiește să strălucească, omul de știință nu e interesat decît de adevăr." Stilul său clar, precis și expresiv e mereu pus să slujească acest țel. Editorial a debutat în 1940 prin *Viața lui I.L. Caragiale*, după ce editase, în 1935, *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol*, dovedindu-se cel mai temeinic cunoscător al marelui scriitor satiric de care s-a apropiat, o recunoaște, și din „afinități elective". *Viața lui I.L. Caragiale* rămîne nu numai cea mai solidă lucrare critică despre autorul *Scrisorii pierdute*, dar și un adevărat model de biografie literară, prin rigoarea informației și capacitatea caracterologică, în cea mai deplină tradiție sainte-beuviană. Merite excepționale are Ș.C. în impunerea valorii literare a lui Tudor Arghezi, încă din deceniul al treilea, cînd marele poet era mai ales contestat. Se poate spune că Ș.C. a dus o adevărată bătălie pentru Arghezi, cîștigată definitiv. Astfel, în afara zecilor de articole și studii despre poet, Ș.C. a tipărit, în 1946, volumul *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, exegeză fundamentală cu privire la creația argheziană de pînă la acea dată. Contribuțiilor cu privire la I.L. Caragiale și

T. Arghezi, devenite studii de referință, li se adaugă cele cu privire la călători și memorialiști, între care I. Codru-Drăgușanu și Teodor Vîrnav sînt de fapt descoperirea lui Ș.C. Excelente sînt contribuțiile sale la studiul scriitorilor din epoca de la 1848: V. Cîrlova, Gh. Asachi, I. Heliade Rădulescu, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu ș.a. din *Istoria literaturii române moderne* (1945), scrisă în colaborare cu T. Vianu și Vl. Streinu. În *Medalioane franceze* (1971) se ocupă de scriitori francezi clasici și moderni, *Aspecte literare contemporane* (1972) cuprinde studii apărute între anii 1932 și 1947, dovedind prin valabilitatea lor în timp excepționala intuiție a criticului și justețea punctelor sale de vedere în problemele fundamentale ale epocii literare investigate. Activ, de o vioiciune și o tinerețe spirituală nedezmințite de vîrstă, Ș.C. continuă să scrie, săptămînal, foiletoanele sale la *România literară*, începute cu peste zece ani în urmă, și să publice anual cîte o carte. Autoritatea sa actuală este cea a unui „maestru" al criticii românești.

Alte opere: Aspecte lirice contemporane (1942); *Dimitrie Anghel* (1945); *Varietăți critice* (1966); *Itinerar critic* (I-II, 1973, 1976); *Caragialiana* (1974); *Amintiri* (1975).

P. M.

CIOPRAGA Constantin, n. 12.V.1916, Pașcani. Critic și istoric literar, profesor universitar la Facultatea de filologie a Universității din Iași. În 1939 a urmat studii de specializare la Paris; între anii 1960 și 1962 a predat limba română la Sorbona. Debutează cu articole critice și versuri la *Curentul literar*, în 1938, dar seria volumelor critice începe din 1960, cu monografia *Calistrat Hogaș*, după care urmează: *George Topîrceanu* (1966), *Mihail Sadoveanu* (1966), *Hortensia Papadat-Bengescu* (1973). Din primele trei studii rezultă limpede preocuparea specială a istoricului literar pentru scriitorii de la *Viața românească*. Într-un curs universitar, *Literatura română între 1900 și 1918* (1970), acești scriitori sînt introduși într-o sinteză istorico-literară cuprinzătoare. Volumul *Personalitatea literaturii române* (1973) este întîia încercare mai vastă de fixare a specificului spiritualității române în context universal.

Alte opere: Portrete și reflecții literare (1967); *Ecran interior*, poezii (1975); *Între Ulysse și Don Quijote* (1978).

P. M

CIPARIU Timotei, n. 21.II.1805, Pănade, jud. Alba; m. 3.IX.1887, Blaj. Mare cărturar și filolog, redactor al *Organului luminării* (între 1847 și 1848) și al *Arhivului pentru filologie și istorie* (între 1867 și 1872), membru al Academiei de la înființare, T.C. se numără printre luptătorii pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania, fiind — între altele — unul dintre autorii programului adop-

Timotei Ciparin

tat la Blaj în 3/15 mai 1848. Om de o rară putere de muncă și energie intelectuală, T.C. a învățat singur douăsprezece limbi vechi și moderne, între care ebraica, turca și persana, afirmîndu-se ca orientalist de reputație internațională. Marele său merit e însă că a publicat monumente vechi de limbă română și că a fundamentat principiile gramaticii istorice a limbii noastre. Raționalist tenace, considerînd că limba poate fi normată prin intervenția erudiților, T.C. a preconizat etimologismul în ortografie și înlăturarea cuvintelor neromanice (purismul). Literatura a practicat-o marginal; o *Eclogă* de tinerețe, scrisă sub influența lui Vergiliu, dovedește certe aptitudini. Important este și micul său tratat de poetică (*Elemente de poetică. Metrica și versificațiunea*, 1860), clar în definiții și bogat în material, situat în orbita retoricilor clasice.

Alte opere: Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi, Blaj (1841); *Crestomația sau analecte literare dein cărțile mai vechi și noue romanesci*, Blaj (1858); *Gramatica limbii romane*. I — *Analitica;* II — *Sintactica și suplement la Sintactica*, Blaj (1869—1877); *Jurnal*, Cluj (1972); *Poezii*, Cluj-Napoca (1976).

Ref.: I. Rațiu, *Timotei Cipariu. Viața și activitatea lui*, Blaj, 1905.

P.C.

CIPRIAN G. (Gh. Constantin Constantinescu), n. 5.VI. 1883, Buzău; m. 7. IV. 1968, București. Actor de talent, G.C. se remarcă și ca un scriitor interesant, în special prin piesele sale de teatru. *Omul cu mîrțoaga* (1927), comedie care combină într-un mod original umorul cu gravitatea, s-a bucurat de mare succes atît în țară cît și la Paris, Berlin, Praga și Berna, unde a fost reprezentată în perioada 1929—1937. *Capul de rățoi* (1940) este o „commedia dell'intelletto", farsă burlescă și pamflet în același timp, anticipînd umorul absurd din teatrul lui Eugen Ionescu. Celelalte lucrări dramatice ale lui G.C., *Nae Niculae* (1928), *Un lup mîncat de oaie* (1947) și *Ioachim, fiul poporului* (rămasă în manuscris) sînt mai puțin realizate.

Alte opere: Cutia cu maimuțe (1924); *Soț ori fără dă*, roman (1936); *Măscărici și mîzgălici*, memorialistică (1958).

E.Z.F.

Oscar Walter Cisek

CISEK Oscar Walter, n. 6.XII.1897, București; m. 30.V.1966, București. Poet, prozator și eseist de naționalitate germană din România. Studii de germanistică și de istoria artei la München (1921—1923). Atașat cultural și de presă la Viena, Berlin și Praga. Debutează cu eseuri literare în *Deutsche Tagespost* din Sibiu (1919), preocupările sale fiind orientate către literaturile străine și autorii disputați ai epocii. În 1920 publică primele poeme, și colaborează la revista berlineză *Literarisches Echo* cu articole de popularizare a culturii române și germane din România; în aceeași vreme traduce pentru reviste bucureștene poeme de R.M. Rilke și G. Trakl,

Scanned with OKEN Scanner

și din L. Blaga, A. Maniu și B. Fundoianu pentru *Prager Presse*. Ca prozator, se impune prin *Die Tatarin (Tătăroaica)*, Hamburg, 1929, dar primul său roman inedit, influențat de expresionism, datează din 1921: *Entmenschlichung (Dezumanizare)*. Cartea de debut, ca și volumele ulterioare, de proză, prezintă o umanitate românească specifică, într-o factură naturalistă, cu conflicte puternice, generate de fatalități naturale și sociale. *Unbequeme Liebe (Iubire incomodă)*, Hamburg, 1932, e imaginea existenței placide dintr-un Galați văzut ca un clasic tîrg provincial, burghez, mărunt și instinctual. *Der Strom ohne Ende (Fluviul fără sfîrșit)*, Berlin, 1937, este o adevărată epopee a Deltei Dunării, prezentînd existența dramatică a pescarilor lipoveni, remarcabile fiind conflictele erotice aspre. O altă regiune devenită materie epică și documentară este Țara Oașului, prin romanul *Vor den Toren (În fața porților)*, Frankfurt, 1950. Nuvelele și romanele amintite sînt scrise sobru, obiectiv, echilibrat, în tradițiile realismului german; sufletele rudimentare, cu reacții imprevizibile, acționează de obicei într-un cadru natural straniu, al unei margini de lume, dînd impresia exoticului. *Reisigfeuer (Foc de vreascuri)*, ciclu format din volumele *Crișan* (1960) și *Horia* (1963), este o amplă cronică a răscoalei românești din 1784, considerată a fi avut o importanță europeană; pentru redactarea romanului va cerceta în țară și la Viena o mare cantitate de documente privind procesul capilor răscoalei. Poetul prelungește tradiția goetheeană, preia personal experiențe impresioniste și expresioniste: *Die andere Stimme (Vocea cealaltă)*, Dresda, 1934; *Im Verweilen vor Goethes Gesichtmaske. Essays und Gedichte (Zăbovind înaintea măștii lui Goethe. Eseuri și poezii)*, 1972. Contrară prozei, publicistica sa e lirică. Eseuri literare și de artă plastică: *Th. Aman* (1931), *Eseuri și cronici plastice* (1967, pentru perioada 1927—1956), *Sufletul românesc în artă și literatură* (1974).

M.P.

CIUREZU Dumitru, n. 15. XI. 1901, Plenița, jud. Dolj; m. 4. I. 1978, Sibiu. Poet al peisajului oltenesc, cultivînd o poezie bucolică, a sevelor pămîntului natal. Primul volum, *Răsărit* (1927), după care urmează *Pămîntul luminilor mele* (1940), *Cununa soarelui* (1942). Ultimul e și cel mai valoros prin naturalețea și caracterul frust al scenelor erotice.

P.M.

CÎRLOVA Vasile, n. 1809, Tîrgoviște sau Buzău; m. X. 1831, Craiova. Poet. Studii la Tîrgoviște, împreună cu Grigore Alexandrescu. De la V.C. s-au păstrat doar cinci poezii. E de presupus că poetul a scris și altele, care însă s-au pierdut. Debutul publicistic se produce în 1830, cînd I. Heliade Rădulescu îi tipărește în *Curierul românesc* trei poezii: *Ruinurile Tîrgoviștei*, *Păstorul întristat* și *Înserarea*, care aduceau

Scanned with OKEN Scanner

în lirica românească, încă dominată de neoanacreontism, o sensibilitate nouă, romantică, și imaginea unui poet deosebit de dotat, în stăpînirea limbii și a tehnicii poetice. În anul următor se înrolează ca ofițer în armata națională, atunci înființată, și scrie, sub impresia însuflețirii generale, poezia *Marșul [oștirii române]*, răspîndită pe foi volante, ca un apel adresat tineretului de a se înrola în miliția țării, în care intelectualii patrioți ai timpului vedeau reînviind tradițiile eroice ale națiunii, legînd de ea speranța eliberării de sub suzeranitatea otomană. Într-o creație de dimensiuni reduse, dar cu un registru liric variat și cu o tehnică a versului variată, V.C. prefigurează problematica liricii românești din deceniile următoare.

Ediții: Cîrlova, *Ruinurile Tîrgoviștei*, ediție îngrijită și prefațată de Marin Sorescu, Craiova, 1975.

Ref.: I. Rațiu, *V. Cîrlova*, studiu istorico-literar, Blaj, 1895.

D.P.

CLASICISM. Termenul de *clasic* circulă, în legătură cu literatura română, în două sensuri: unul general, atribuit scriitorilor din trecut, intrați însă în rîndul valorilor perene ale literaturii naționale, indiferent de apartenența lor la un curent sau altul. În acest înțeles, epoca în care a scris Eminescu, I. Slavici, I. Creangă, I.L. Caragiale este numită epoca marilor *clasici*. Și un sens estetic, de direcție literară sau curent, C. avînd o doctrină estetică în care creația literară se caracterizează prin echilibru, calm interior, rațiune, armonie, interes pentru literatura antică greco-latină văzută ca un model stimulator, demn de a fi imitat etc. O atare orientare, cu unele tendințe specifice, domină literatura română de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și din primele decenii ale veacului următor. Perioada, numită și premodernă, include în spațiul ei *Școala ardeleană*, orientată cu deosebire în direcție istoriografică și filologică, dar nu lipsită de scrieri beletristice, în rîndul cărora strălucește o capodoperă (*Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu, creația literară cea mai însemnată din epocă), mai cuprinde poeții din Principate Văcărești, C. Conachi, N. Dimache, B. P. Mumuleanu ș.a. Preferințele literare ale intelectualilor transilvăneni, crescuți și trăind în cultul pentru latinism, formați, unii dintre ei, la școlile din Roma și din Viena, aceasta din urmă dominată de spiritul lui Metastasio, mergeau către literatura latină, către poezia idilică de tip arcadic, către Voltaire și, sporadic, Marmontel. *Eneida*, *Bucolicele* și *Georgicele* lui Vergiliu, *Metamorfozele* lui Ovidiu sînt traduse ori adaptate și larg răspîndite de un V. Aaron, V. Pop, Ioan Barac. La care se adaugă traduceri sau adaptări din Esop, Lucian, Xenofon, Marmontel, Klopstock, Mademoiselle de Scudéry, făcute de Samuil Micu, Ion Alexi, V. Aaron ș.a. *Țiganiada*, în a cărei prefață autorul își mărturisește admirația pentru marii maeștri ai speciei, Homer și Vergiliu, pornește în chip evi-

Scanned with OKEN Scanner

dent de la modelele antice, receptînd însă şi alte influenţe, Voltaire înainte de toate. Opera, *clasică* în punctul de plecare şi în structura ei fundamentală, relevă şi alte tendinţe aparţinînd Renaşterii şi epocii barocului, şi prefigurînd pe unele secţiuni romantismul. Gh. Şincai şi V. Aaron scriu ode în tradiţie *clasică*, neînsemnate sub raport artistic; Molnar-Piuariu publică un tratat de *Retorică* (1798) după modelul lucrărilor *clasice* de acest fel din epocă.

În Principate, interesul se îndreaptă preponderent spre literatura *clasică* greacă, Anacreon în primul rînd, apoi spre cea latină (Vergiliu, Ovidiu — cel din *Ars amandi* —, mai tîrziu Horaţiu), spre poezia neogreacă de tip anacreontic din ultima fază a epocii fanariote — Hristopulos mai cu seamă —, spre poezia de curte — cea franceză, dar şi cea italiană a unui Metastasio —, apoi spre C. francez (Racine, Boileau, La Bruyère, Voltaire). O atare literatură circula în Principate, era tradusă şi influenţa orientarea şi dezvoltarea mişcării literare româneşti. Predomină lirica erotică în linia lui Anacreon şi a neoanacreonticilor, a poeziei galante a veacului al XVIII-lea. Poeţii — Văcăreştii, C. Conachi, N. Dimache, B.P. Mumuleanu ş.a. — scriu dedicaţii de album, adesea în acrostih, în care cîntă graţia şi frumuseţea femeii iubite, obiectele de podoabă ale acesteia (un turban, un saric, un cordon, un inel etc.), filozofează alegru şi didactic pe marginea unor abstracţiuni, se inspiră din mitologia greco-latină, a iubirii mai cu seamă. Unii scriu ode şi imnuri patriotice (Iancu Văcărescu, B.P. Mumuleanu, Gh. Asachi), într-un ton elevat, dar potolit, de odă *clasică* şi impregnate cu referiri la istoria şi mitologia antică. Satira e stimulată de modelul horaţian (Gh. Asachi) ori de cel al lui Teofrast sau La Bruyère (B.P. Mumuleanu). Ecoul lui Horaţiu e vădit şi în concepţia despre rolul educativ al poeziei („Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură,/ Fermecîndu-ni adapă d-o înaltă-nvăţătură", scria Gh. Asachi în una din poeziile sale), în poezia naturii la un B.P. Mumuleanu sau Gh. Asachi; al lui Vergiliu la Iancu Văcărescu *(Primăvara amorului)*. Uşoare înrîuriri romantice la un Iancu Văcărescu, B.P. Mumuleanu sau Gh. Asachi sînt insignifiante în ansamblul poeziei acestor poeţi dominaţi de orientarea *clasică* şi *neoclasică*. Evident, este vorba de un C. epigonic. Cu excepţia *Ţiganiadei*, nici o operă de mare rezistenţă care să poată servi ca model. Ideile literare sînt exprimate sporadic, la modul general, nu închegate încă într-o artă poetică menită să ofere un cod sistematic pentru creaţia literară, dar ele ţin de teoria şi de experienţa literaturii *clasice*. Scriitorii români se referă elogios la reprezentanţii C. greco-latin şi ai parnasului francez, la neoanacreontici ai veacului al XVIII-lea, care au pentru ei o valoare exemplară. Chiar dacă realizările mişcării literare, cu unele excepţii, sînt mo-

Scanned with OKEN Scanner

deste, orientarea mișcării literare este, în ansamblu, *clasică* și *neoclasică*.
În perioada următoare, spre 1830, se afirmă romantismul care, în ansamblu, e dominant, nu însă în mod suveran, pentru că, alături, direcția *clasică* se menține puternică, disputîndu-și întîietatea cu noul curent pe spații întinse ale mișcării literare. Scriitorii reprezentativi ai epocii, cu foarte puține excepții, oscilează, scriind deopotrivă opere romantice și *clasice*. Gr. Alexandrescu, de pildă, scrie meditații romantice intime și patriotice, dar și epistole, satire și fabule în tradiție și în spirit *clasice*. C. Negruzzi este autor de nuvele romantice, dar și al unui ciclu de *Scrisori (Negru pe alb)* de factură *clasică*. V. Alecsandri, temperament solar, fire de epicureu discret și sensibil, scrie elegii erotice, poezii de inspirație folclorică, legende, drame istorice, unele nuvele, sub auspicii desigur romantice; dar și ciclul *Pasteluri*, cu o viziune ponderată și calmă, tonică în sens vergilian, comedii, o dramă ca *Fîntîna Blanduziei*, precum și proză dezvăluind o ironie elegantă și bonomă, venită parcă din epoca saloanelor literare, toate vădind orientare *clasică*. Și am putea continua în felul acesta exemplificările. În orice caz, specii larg cultivate precum fabula, satira, epistola în versuri (Gr. Alexandrescu) și în proză (C. Negruzzi), literatura dramatică, dominată de farsă și comedie (C. Faca, C. Bălăcescu, M. Millo, V. Alecsandri ș.a.), se află sub auspicii clasice. Tendința spre C. se manifestă și în ultimele decenii ale veacului dominate de romantism și realism (la Eminescu, I.L. Caragiale, I. Creangă, T. Maiorescu, Duiliu Zamfirescu ș.a.).
Ref.: D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971.

D.P.

COCEA N. D., n. 29. XI. 1880, Bîrlad; m. 1. II. 1949, București. Prozator și gazetar atașat mișcării socialiste. Fiu de ofițer dintr-o veche familie boierească, cu studii universitare la București și Paris, N.D.C. avea, cum spunea prietenul său T. Arghezi, „demonul gazetăriei". A fost principalul animator al unor publicații de stînga: *Viața socială*, *Facla*, *Viitorul social*, *Chemarea*, *Era nouă*, *Reporter*. Mare pamfletar. Temele pamfletelor lui N.D.C.: apărarea proletariatului și a comuniștilor, apărarea țăranilor, a intelectualității democrate, lupta activă împotriva puterii capitalului și a monarhiei. În literatură se disting, mai întîi, articolele de estetică militantă publicate în presă, apoi seria de romane sociale și naturaliste: *Vinul de viață lungă* (1931), *Fecior de slugă* (1933), *Nea Nae* (1935) ș.a. caracterizate printr-un erotism violent.

Alte opere: Pentr-un petec de negreață (1934); *Vițelul de aur*, articole, pamflete (1961).
Ref.: Virgiliu Ene, *N.D. Cocea*, București, 1966.

P.M.

CODICELE VORONEȚEAN, unul din cele mai vechi texte românești traduse, găsit la mănăstirea Voroneț. A fost realizat în prima jumătate a secolului al XVI-lea, în regiunea de nord a Ardealului și Maramureș, sub influența luteranismului. Cuprinde *Faptele apostolilor* și trei epistole. A fost publicat de Ion G. Sbierea, în 1885.

E.Z.F.

CODREANU Mihai, n. 25. VII. 1876, Iași; m. 23. X. 1957, Iași. Poet. Originar dintr-o veche familie moldovenească. Frecventează cursurile Facultății de filozofie și lingvistică, pe cele ale Facultății de drept și ale Conservatorului. Licență în drept (1900). Profesor de dicție, critică și psihologie teatrală la Conservatorul din Iași. Viața sa ia un curs tragic, înainte de împlinirea a treizeci de ani, cînd orbește în urma unei maladii ereditare. Primul volum, *Diafane* (1900), este urmat de antologia *Din cînd în cînd* (1901—1903) și două traduceri în versuri din Jean Richepin *(Martira)* și E. Rostand *(Prințesa îndepărtată)*, tipărite în 1903. Se face cunoscut în special ca sonetist. Volume semnificative: *Statul* (1914), *Cîntecul deșertăciunii* (1920) și *Turnul de fildeș* (1929). M.C. scrie o poezie cu ecouri romantice, străbătută de luciditatea sceptică și aerul *spleen*-ului baudelairian; transcrisă în sonuri parnasiene, dar și simboliste, încadrată de rigorile sonetului, ea cîntă împlinirea aspirației clasice a poetului către perfecțiune. Drama singurătății „nevăzătorului", cu spectrul întunericului veșnic încă din timpul vieții, îndreaptă poezia către reflexivitate, cenzurată de forma rece și aproape aforistică a sonetelor — unele din ele piese dintre cele mai izbutite ale genului în literatura română.

V.M.C.

CODRU-DRĂGUȘANU Ion, n. 1818, Drăguș, jud. Hunedoara; m. 26. X. 1884, Sibiu. Memorialist. Coborîtor dintr-un neam de țărani liberi, înnobilat de austrieci pentru servicii militare, fără ca aceasta să-i schimbe în fapt condiția socială. I.C.-D. trece prin școala satului și școala germană din Vișlea de Jos, pentru ca, la 17 ani, fără vreo diplomă, să fugă dincolo de munți, ca să scape de recrutarea în armata imperială. Începe acum etapa aventuroasă a vieții sale: peregrinări în lungul și-n latul Europei, din Anglia în Rusia și din Germania în Italia, trecînd — după cum o spune singur — ca un Gil Blas, prin toate „gradurile societății", cu un popas prelungit la Paris, unde-și cîștigă pîinea ca bibliotecar și meditator. În 1845, I.C.-D. se află în Țara Românească, în 1847 e profesor la Ploiești, iar în 1848 participant la revoluție. De-aici înainte, mulțumit că a cunoscut „rotundul lumei", revine printre ai săi, în Transilvania natală, fiind, rînd pe rînd, deputat pretorial în 1860, vice-căpitan de Făgăraș în 1861, deputat de Hațeg în dieta din Sibiu și secretar al averilor grănicerești.

Ion Codru-Drăguşanu

Opera capitală a lui I.C.-D., *Peregrinul transilvan*, apărută întîi în foiletoanele ziarului *Concordia* (Budapesta), între 1863 și 1864, apoi în volum (1865), a fost mult timp ignorată din cauza ortografiei rebarbative și a lexicului latinisto-italienizant. Redescoperită de N. Iorga, în 1910, ea a reintrat practic în circuitul public datorită ediţiilor lui Șerban Cioculescu (1942), și Romul Munteanu (1956). Conceput sub formă epistolară, ceea ce-i permite scriitorului — spirit modern, degajat de prejudecata caligrafiei și a rețetelor didactice — să se exprime cu naturalețe, într-un limbaj plastic și un stil colocvial, îmbinînd observaţia, interogaţia și dezbaterea de idei, *Peregrinul...* e mai mult decît un memorial de călătorie, e o veritabilă autobiografie intelectuală. Inconformist prin acuitatea spiritului critic, care identifică fără greș ridicolul și nu-și tulbură luciditatea sub imperiul sentimentalităţii sau utopismului, ca atîţia romantici, I.C.-D. vede Europa fără complexe. El merge totdeauna la esențial, reperînd detaliile cu adevărat semnificative, care luminează un caracter, un aspect al civilizației, o trăsătură a specificului național. De o spontaneitate cuceritoare, plină de idei și de notaţii expresive, *Peregrinul transilvan* transformă un itinerar european oarecare într-un delectabil festin al inteligenței.

Ref.: Claudio Isopescu, *Il viaggiatore transilvano Ion Codru Drăguşan e l'Italia*, Roma, 1930.

P.C.

COLIN Vladimir, n. 1. V. 1921, București. Prozator. După o activitate pasageră ca poet, publică mai multe cărți pentru copii și tineret (*Basme*, 1953; *Poveștile celor trei mincinoși*, 1956; *Întoarcerea pescărușului*, 1959) și se consacră ca autor de romane sau de povestiri științifico-fantastice (*Pentagrama*, 1967; *Dinții lui Cronos*, 1975). A alcătuit o antologie a prozei contemporane franceze de anticipație (*Un pic de neant*, 1970) și a publicat, în 1975, la „Marabout", antologia *Les meilleures histoires de science-fiction roumaine*. Este unul din traducătorii lui Jules Verne în România. Volumul *Pentagrama* a fost tradus în limba franceză (*Le pentagramme*, 1972).

FL. M.

COMARNESCU Petru, n. 23. XI. 1905, Iași; m. 27. XI. 1970, București. Eseist și critic de artă. Studii la Los Angeles, unde obține doctoratul cu o teză privind *Natura frumuseții și relațiile ei cu binele*, tradusă în românește sub titlul *Kalokagathon*. În volumele *Homo americanus...* (1933), *America văzută de un tînăr de azi...* (1934), *Chipurile și priveliștile Americii* (1940) înfățișează America modernă. Critic de artă, P.C. s-a ocupat, prin studii și monografii, de Luchian, Tonitza, Șirato, Anghel, Brâncuși, Iser etc. Traducător din

Twain, O'Neil, W. Scott, Defoe, T.E. Lawrence, B. Shaw etc. A comentat, în studii competente, scriitori străini: Jack London, Sinclair Lewis, Th. Dreiser, Jerome K. Jerome, Tagore, Sheridan, Alain Fournier ș.a.

P.M.

CONACHI Costache, n. 14. X. 1777, Țigănești, jud. Vaslui; m. 4. II. 1849, Țigănești. Poet. A studiat cu profesori particulari, apoi la Academia domnească din Iași. Tatăl său, Manolache C., a fost mare vornic. Dovedind deosebite calități administrative, poetul a acumulat o avere întinsă, în moșii. Importante funcții în stat, culminînd cu aceea de mare logofăt. În 1834 candidează, fără succes însă, la domnie, fiindu-i preferat Mihail Sturza. Cunoscător al mai multor limbi, a tradus din Marmontel, Voltaire, M-me Cottin (romanul *Matilda*, 1844), Colardeau, Dorat și, prin intermediar francez, din englezul Pope (amplul poem *An Essay on Man)* și din Ovidiu. A scris un mic tratat de versificație *(Meșteșugul stihurilor românești)*, precum și cîteva mici disertații, sub formă de scrisori (cea mai importantă e *Scrisoare către Mitropolitul Veniamin despre învățăturile în Moldova)* în care subliniază importanța dezvoltării învățămîntului național, a cultivării limbii române, a educației obștești în sens moral și practic gospodăresc. Autor de mici comedii, de factură clasică, destinate teatrului de păpuși.

Costache Conachi

Poezia lui C.C. este aproape în întregime erotică. Poetul cîntă „nurii", adică grația femeii, cu insistență și cu o ingenuitate lipsite de pudoare. Abundă jurămintele de dragoste, complimentările și omagiile aduse femeilor, de care C.C., ușor inflamabil, se îndrăgostește. Poetul se numește singur „vestit amorez" și-i place să-și etaleze cuceririle, consemnînd în acrostih numele tuturor muzelor inspiratoare ale iubirii sale... politeiste. De aici frecvența poeziilor de acest gen intitulate *Nume*. În una din ele e consemnat numele a nu mai puțin de șase femei cărora, pe rînd, infatigabilul îndrăgostit le promite, cu o retorică sentimentală focoasă, dragoste unică. Tradițiile unei atari poezii, exprimînd o iubire pasionată și fluctuantă, sînt la Anacreon, Ovidiu și, aproape de epoca lui, în poezia franceză a veacului al XVIII-lea. Pare desigur ciudat că poetul, care a manifestat public, în toate împrejurările, o atît de mare exigență în ce privește moravurile, în poezia sa care, evident, nu era destinată tiparului (poeziile au apărut în volum abia după moartea poetului: *Poesii. Alcătuiri și tălmăciri*, Iași, 1856), ca și în viața erotică, a fost așa de libertin. În cîteva poezii doar, poetul vădește o altă concepție. E vorba de poeziile inspirate de iubirea pentru Zulnia, devenită, după mulți ani de dramatică iubire și așteptare, soția sa, pentru ca să se stingă apoi la numai trei ani, zguduind puternic existența poetului.

D.P.

Scanned with OKEN Scanner

CONSTANTIN Theodor, n. 21. XI. 1910, Brăila; m. 29. VIII. 1975, București. Prozator. Studii de filozofie. Primul volum, *Stanțe pentru nemurirea altora* (1934). Scrie apoi proză cu întîmplări stranii, sondînd psihologic conflicte complicate. S-a făcut cunoscut prin romanele de aventuri, cu intrigă polițistă *(La miezul nopții va cădea o stea*, 1957; *Doamna în mov*, 1966 etc.). Ele atestă, în ciuda unor sentimentalisme și lungimi parazitare, talent de povestitor și invenție epică.

I.V.Ș.

CONSTANTINESCU Ion, n. 21. IX. 1938, Rogojeni, jud. Galați. Critic și istoric literar. Doctor în filologie. În *Caragiale și începuturile teatrului european modern* (1977), studiu de profil monografic, se demonstrează că scriitorul român este unul din creatorii teatrului european modern.

Alte volume: *Moștenirea modernilor*, eseuri de literatură comparată, (1975); *Schiller, Wilhelm Tell* (1977).

D.SIM.

CONSTANTINESCU Pompiliu, n. 17. V. 1901, București; m. 9. V. 1946, București. Critic literar. Studii universitare la Facultatea de litere din București. Își formează o cultură literară și critică temeinică prin lectura autorilor români și străini, îndeosebi francezi. Asistent la catedra lui Mihail Dragomirescu, își afirmă un spirit independent, detașîndu-se de „dogmatismul refractar" al profesorului său. Intră în publicistică foarte devreme și, abandonînd cîteva nesigure exerciții poetice, se consacră exclusiv criticii. Debutează în revista *Mioriția* (1925) cu articolul *D. Sanielevici, Panait Istrati și... literatura română*. Scrie recenzii și cronici în *Ritmul vremii* și *Mișcarea literară*, atrăgînd atenția prin maturitate și probitate critică. E. Lovinescu îl aduce în cenaclul său. P.C. continuă să publice în *Sburătorul*, *Vremea* (colaborare îndelungată, semnează un timp cronica literară), *Viața literară* etc. Editează revista *Kalende* (1928—1929) împreună cu Vl. Streinu, Ș. Cioculescu și T. Șoimaru. Între timp, este și profesor la Colegiul „Sf. Sava" și la alte licee bucureștene. În 1937 inițiază și este secretarul *Grupării criticilor români*, iar între 1945 și 1946 deține cronica literară la Radio București. Debutează editorial cu volumul *Mișcarea literară* (1927). Urmează *Opere și autori* (1928), *Critice* (1933), *Figuri literare* (1938) și eseul monografic *Tudor Arghezi* (1940). Adept al criteriului estetic în judecata de valoare, P.C. se încadrează în cea de-a treia generație postmaioresciană, alături de G. Călinescu, Ș. Cioculescu, Perpessicius, Vl. Streinu și T. Vianu. Spirit raționalist, echilibrat, el are un gust literar sigur și consecvență a criteriilor. P.C. și-a definit foarte exact poziția față de T. Maiorescu, subliniind rolul decisiv al aces-

Pompiliu Constantinescu

tuia în „asanarea" culturii noastre şi crearea unei direcţii şi metodologii a spiritului critic românesc (*Titu Maiorescu faţă de noi*, 1940; *Maiorescianismul — o metodologie a spiritului*, 1943 etc.). Preţuindu-l şi revendicîndu-se din T. Maiorescu, tînărul critic nu ezită să observe şi unele *Omisiuni în critica lui Maiorescu* (1943). P.C. este prin excelenţă un critic de atitudine, independent, de mare onestitate. Metoda sa este cea a pătrunderii în structura textului literar, pentru a-i percepe şi interpreta sensurile lăuntrice. Finalitatea actului critic este recompunerea integrală, trecută printr-o sensibilitate raţionalizată, aproape ştiinţifică a operei. Sub impresia *Figurinelor* lovinesciene a lăsat cîteva portrete (Lovinescu, Hogaş, Goga etc.). El rămîne însă cronicarul sagace, interpret lucid al fenomenului literar contemporan, în spaţiul procustian al foiletonului critic. P.C. pune diagnostice sigure şi analizează cu profunzime scrierile lui L. Rebreanu, H. Papadat-Bengescu, M. Sadoveanu, G. Bacovia, G. Galaction, T. Arghezi, Mateiu I. Caragiale, I. Pillat, V. Voiculescu, L. Blaga, I. Barbu, G. Călinescu, M. Eliade ş.a. Capacitatea de sinteză şi teoretizare, evidentă într-un eseu ca *Eros şi daimonion*, atinge un nivel remarcabil în volumul despre T. Arghezi şi în studiul *Comediile lui Caragiale* (1939), ultimul gîndit nu numai ca o sinteză asupra dramaturgiei părintelui comediei româneşti, ci şi asupra exegezei caragialiene de pînă atunci.

Alte opere: Sainte-Beuve. Pagini de critică (traducere şi prefaţă, 1940); *Eseuri critice* (1947).

V.M.C.

CONTEMPORANUL

1. Revistă politică, ştiinţifică şi literară, apare la Iaşi, bilunar, între 1 iulie 1881 şi aprilie-mai 1891, avîndu-i ca redactori pe Ioan Nădejde (de la 1 iulie 1881), V.G. Morţun (de la 15 mai 1885) şi C. Mille, responsabil cu direcţia literară a publicaţiei. Principalii colaboratori ai revistei au fost: Ioan Nădejde, C. Mille, Sofia Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, Paul Bujor, N. Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, V.G. Morţun, Raicu Ionescu-Rion, Şt. Bassarabeanu (Victor Crăsescu). Apariţia C. a fost precedată şi determinată de activitatea cercurilor socialiste din România (1875—1876), de Conferinţa pe ţară a cercurilor socialiste (1879) şi de publicaţiile acestora, *Lucrătorul român* (1872), *Socialistul* (1877, de la nr. 8, *Cuvîntul*), *Basarabia* (1879), la care trebuie adăugată, ca model apropiat, revista lui Nekrasov şi Cernîşevski, *Sovremennik*. De la nr. 7/1881, tirajul iniţial al C. (1 000 de exemplare) se dublează şi ajunge la 4 500 de exemplare în 1883. Prima direcţie a C., imprimată de Ioan Nădejde, porneşte de la formula maioresciană a „formelor fără fond" şi are o coloratură general-democratică. Articolul program din nr. 1/1881

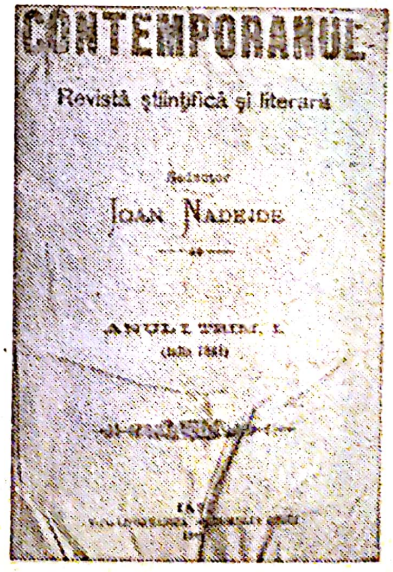

(Către cetitorii noştri) pune accentul pe intenţia de a-l familiariza pe cititorul român cu marile teorii ştiinţifice ale vremii şi de a da posibilitate spiritului critic să se manifeste împotriva „producţiunilor ştiinţifice greşite" din manualele şcolare şi din cursurile universitare. După 1887, revista se radicalizează în sens socialist, prin activitatea politică şi doctrinară a lui C. Dobrogeanu-Gherea. Pe plan literar, C. îşi îndreaptă atenţia spre folclorul cu caracter social şi spre literatura realistă (pentru care întrebuinţează şi termenul de *naturalism*, opus *idealismului)*, teoretizată prin studiile semnate de C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Sofia Nădejde. Prin studiul *Către dl. Maiorescu* (devenit în volum *Personalitatea şi morala în artă)*, publicat în nr. 1/1886, ca şi prin întreaga sa activitate de critic literar al revistei *(Trei comedii ale lui I.L. Caragiale, Decepţionismul în literatura română, Eminescu, Direcţia „Contemporanului"*, devenit în volum, *Tendenţionismul şi tezismul în artă)*, C. Dobrogeanu-Gherea respinge tezele esteticii maioresciene, punînd bazele unei estetici materialiste noi, şi opune criticii „judecătoreşti" vechi, critica analitică, fundamentată ştiinţific. Pe plan social-politic, C. a avut o contribuţie istorică în propagarea marxismului în România. Între 1884 şi 1886 (numerele 17—24), Ioan Nădejde traduce în paginile revistei *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*, de Fr. Engels. Tot aici apar alte două texte semnate de Engels, scrisoarea *Politica noastră* (1888), adresată socialiştilor ieşeni, şi articolul *Politica externă a ţarismului rusesc* (1890). Unitar sub raport ideologic, grupul de la C. diminuează după anul 1887, datorită rupturilor provocate de C. Mille, A. C. Cuza şi N. Beldiceanu, ceea ce explică, în parte, dispariţia bruscă a revistei. Opusă în general *Convorbirilor literare* şi, prin C. Dobrogeanu-Gherea, lui T. Maiorescu, C. porneşte de la un punct de plecare comun cu acela al revistei junimiste, cu care se uneşte în latura de critică a imposturii literare sau ştiinţifice. Deosebirea dintre programele celor două publicaţii rezultă din finalitatea lor socială şi estetică diferită, C. fiind cea mai importantă revistă socialistă din România, la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Ref.: Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959; G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la Contemporanul*, Bucureşti, 1966; Ion Vitner, *Literatura în publicaţiile socialiste şi muncitoreşti (1880—1900). Reviste literare. Formarea conceptului de literatură socialistă*, Bucureşti, 1966.

2. Săptămînal politic, social, cultural, editat la 20 septembrie 1946, la Bucureşti. „Apare sub conducerea unui comitet." Din 1954 este Organ al Ministerului Culturii, din 1957 C. este editat de Ministerul Învăţămîntului şi Culturii, iar din 1962, de Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă (Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste). De la nr. 16/1957, redactor

şef, apoi director este G. Ivaşcu, de la nr. 4/1971, Constantin Mitea. În primii ani de apariţie, în paginile revistei au publicat aproape toţi scriitorii români. Treptat, C. se rubricizează, manifestînd preferinţă pentru scriitorii şi oamenii de cultură reprezentativi. Dintre rubricile cele mai importante ale C. sînt de menţionat, în ordine cronologică, *Politica externă* (G. Macovescu) şi *Cronica externă* (G. Ivaşcu), *Tablete* (T. Arghezi), *Cronica optimistului* (G. Călinescu), *Sport* (E. Barbu), *Ştiinţă şi umanism* (Gr. C. Moisil). *Cronica literară* este semnată succesiv sau alternativ de G. Ivaşcu, Al. I. Ştefănescu, M. Petroveanu, Ovid S. Crohmălniceanu, N. Tertulian, I. Vitner, S. Damian, D. Micu, Paul Georgescu, A. Martin, Radu Popescu, G. Munteanu, E. Simion, N. Manolescu (între anii 1963—1971), L. Ulici. De-a lungul anilor, C. a iniţiat numeroase dezbateri tematice, dintre care pot fi reţinute cele despre literatura pentru copii (1950), despre tipic în literatură (1953), despre eroul pozitiv (1954), despre poezia politică (1961) şi despre realism (1964/1965).

FL.M.

CONTIMPORANUL (v. AVANGARDA).

CONVORBIRI LITERARE

1. Publicaţie literară, apărută la Iaşi în 1867, 1 martie. Organ al societăţii *Junimea*, condusă de Titu Maiorescu, şi avînd la început ca redactor responsabil pe Iacob Negruzzi. De la 1 ianuarie 1885 revista se mută la Bucureşti, unde apare pînă la 1 martie 1944. La conducerea revistei, Iacob Negruzzi îşi asociază, în 1893, un comitet alcătuit dintr-un grup de tineri, rolul important deţinîndu-l I.A. Rădulescu-Pogoneanu, apoi Mihail Dragomirescu. Din ianuarie 1902, revista are un director: Ion Bogdan. De partea literară se ocupă fratele său, G. Bogdan-Duică şi apoi D. Evolceanu. Din ianuarie 1907, un nou director: S. Mehedinţi, geograf eminent şi literat amator, iar din 1924, Al. Tzigara-Samurcaş, critic de artă. Ultimul director: I.E. Torouţiu, istoric literar. Programul iniţial al revistei prevedea o orientare strict literară, fără imixtiuni politice, precum şi o critică „serioasă" şi obiectivă a tuturor scrierilor literare şi ştiinţifice. C.L. vor servi, de asemenea, „ca punct de întîlnire şi de înfrăţire" pentru scriitorii din toate provinciile româneşti, continuînd, în acest sens, acţiunea *Daciei literare*. Meritul revistei constă în faptul că, mai ales în primele decenii, au apărut în paginile ei scrieri ale celor mai valoroşi scriitori ai epocii, selectate, cu gust sigur, de redacţie. Iată, în ordine alfabetică, cei mai importanţi colaboratori: V. Alecsandri, I.L. Caragiale, V. Conta, I. Creangă, Eminescu, I. Ghica, T. Maiorescu, Iacob Negruzzi, I. Slavici, A.D. Xenopol, Duiliu Zamfirescu. Între aceştia, I. Creangă, Eminescu, T. Maiorescu şi Iacob Negruzzi au publicat, la C.L., aproape întreaga lor operă.

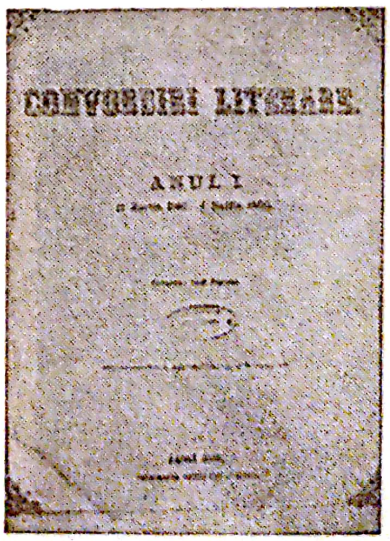

Merite speciale revin lui T. Maiorescu, care nu numai că a oferit paginile revistei acestor scriitori dar, pe unii dintre ei (V. Alecsandri, I.L. Caragiale, Eminescu, I. Slavici) i-a comentat cu pătrundere și înțelegere, contribuind la impunerea lor. Pe de altă parte, prin studiile sale de estetică și critică literară, a ajutat la formarea gustului și a ridicat nivelul de exigență în judecata literară. Chiar primul număr se deschide cu studiul său, devenit clasic, *Despre poezia română*, publicat în șapte numere consecutive, studiu care a jucat un rol fundamental în orientarea opiniei publice și a scriitorilor. C.L. au, de asemenea, merite cu totul speciale în cultivarea limbii române literare, avînd la bază limba vorbită a poporului și limba cărților vechi. Lupta pentru limbă era la C.L. o luptă pentru afirmarea națională și este ilustrativ, în această privință, modul necruțător în care publicația, mai ales prin T. Maiorescu, sancționează aberațiile lingvistice din presa vremii. Un rol important l-au jucat în acest domeniu și filologi ca Lambrior, Burlă, Cihac, Gaster, Lazăr Șăineanu, dar autoritatea principiilor lingvistice elaborate la C.L. a fost dată de marile creații ale scriitorilor menționați. La C.L. s-au afirmat, de asemenea, cîțiva istorici de seamă, în frunte cu A.D. Xenopol și N. Iorga, care au dobîndit ulterior o notorietate mondială, precum și Georges Bengesco, bibliograf, devenit celebru prin cea mai bună bibliografie apărută în lume despre Voltaire. C.L. a difuzat, în paginile ei, marile valori ale literaturii universale, prin traduceri excelente, alcătuite de oameni talentați și competenți: Olănescu-Ascanio a tradus în întregime *Odele* și *Satirele* lui Horațiu, Șt. Vîrgolici a tălmăcit *Don Quijote* (între 1880 și 1890), Iacob Negruzzi, teatrul lui Schiller. Au fost traduse apoi capodopere ale unor autori ca: Homer, Boileau, Dante, Leopardi, Petrarca, Hugo, Musset, Ibsen, Heine, Shakespeare, Racine, Molière, Anacreon, Catul, Ovidiu, Vergiliu, Goethe, Vigny, Lamartine, Shelley, Maeterlinck, Baudelaire, Verlaine, Rilke etc. (în ordinea cronologică a apariției).

După 1900, în special, C.L. nu mai sînt consecvente principiilor inițiale, unii conducători ai revistei n-au pregătirea și gustul necesar, transformînd-o într-un fel de amalgam științifico-literar. Vechea gardă dispăruse: unii (T. Maiorescu, Iacob Negruzzi) se retrăseseră, alții muriseră, iar noii redactori nu fac față exigențelor sporite. Locul C.L. este luat, treptat, de *Semănătorul*, *Viața românească*, *Sburătorul* etc.

Ref.: Pompiliu Marcea, *Convorbiri literare și spiritul critic*, București, 1972.

2. Din 1970 apare, la Iași, o nouă serie a C.L., revistă mensuală editată de Uniunea Scriitorilor, care încearcă să adune, alături de scriitori locali, colaboratori din toate regiunile țării. Primii colaboratori: D. Ignea, Andi Andrieș, Horia Zilieru, D. Costea, C. Ciopraga, M. Drăgan, Ion Istrati, Florin Mihai Petrescu ș.a., la care se adaugă, mai

tîrziu: Al. Călinescu, Daniel Dimitriu, Al. Andriescu, Al. Dobrescu. Publicația are mai ales un profil critic, ceea ce și explică solicitarea unor colaboratori din afară, de asemenea critici literari: Nicolae Manolescu, Al. George, Mircea Iorgulescu, Eugen Simion.

P.M.

CORESI, traducător și meșter tipograf din secolul al XVI-lea. Originar din Tîrgoviște, unde a tipărit în slavonește *Triod-Penticostar* (1558). La Brașov, între anii 1557 și 1581, a tipărit numeroase cărți bisericești în limba română, cu epiloguri orientative pentru dezvoltarea limbii române literare: *Catehismul* (1559), *Tetraevangheliar* (1561, ediție nouă, 1963), *Liturghier* (1570, ediție nouă, 1969), *Psaltire* (1570, ediție critică, 1976) ș.a., considerate monumente de bază ale limbii vechi românești.

Ref.: D.R. Mazilu, *Diaconul Coresi*, București, 1933; Dan Simonescu, *Un mare editor și tipograf din sec. XVI: Coresi*, București, 1969.

D. SIM.

CORNEA Mihail D., n. 13.X.1844, Iași; m. 26.VII.1901, Bușteni. Poet. Licențiat în litere la Paris. Format în cercul *Junimii*. A publicat poezii în *Convorbiri literare* (1867—1869), precum și un volum de versuri în limba franceză *(Poésies*, 1868). În tonalitate de romanță convențională, poezia aduce un aer sumbru, într-un decor romantic nocturn.

V.M.C.

CORNEA Paul, n. 8.XI.1924, București. Istoric literar. Studii universitare la București. Doctor în filologie, profesor universitar. Autor al mai multor volume consacrate literaturii române moderne. *Studii de literatură română modernă* (1962), *De la Alexandrescu la Eminescu* (1966), *Oameni ințeputului de drum* (1974) sînt culegeri de studii despre epoca pre și postpașoptistă. *Originile romantismului românesc* (1972, Premiul Academiei) este o monografie amplă, cu implicații de sociologie literară. Conduce, în cadrul Institutului „G. Călinescu", colecția *Documente și manuscrise literare*, din care au apărut pînă în prezent trei volume (în colaborare cu Elena Piru).

Alte opere: Anton Pann (1964); *Gîndirea românească în epoca pașoptistă* (2 vol., antologie, în colaborare cu M. Zamfir, 1969); *Conceptul de istorie literară în cultura românească* (1978).

D. SIM.

COSAȘU Radu, n. 29.X.1930, Bacău. Reporter, prozator și dramaturg. După un stagiu de reporter *(Opiniile unui pămînțean*, 1957; *Lumină! Din cronica hidrocentralei „V.I. Lenin"*, 1960) și după cîteva încercări în proza de ficțiune *(Nopțile tovarășilor mei. Schițe și povestiri*, 1962) sau în teatru *(Mi se pare romantic*, 1961; *Un surîs la 6 dimineața*, 1964), R.C. se impune ca romancier *(Maimuțele personale*, 1968), dar mai

ales ca prozator cu o remarcabilă structură de gazetar. *Un august pe un bloc de gheață* (1971) și *Viața în filmele de cinema* (1973) sînt culegeri de articole sau de eseuri reportericești, realizate printr-o tehnică specială a colajului de emoții. Alte volume: *A înțelege sau nu. Vieți paralele în toamna lui 44* (1965), *Omul după 33 de ani scapă* (1966), *Supraviețuiri*, nuvele (1973).

FL. M.

COSTIN Miron, n. 30.III.1633, probabil Iași; m. XII.1691, Roman. Cronicar moldovean, cea mai însemnată personalitate a literaturii române din Moldova secolului al XVII-lea. Fiul hatmanului Ioan Costin și al Saftei Scoarțeș. Costinii și Scoarțeșii făceau parte din partida polonofilă. Ioan Costin pribegește cu familia în Polonia (1633), unde i se acordă indigenatul (dreptul de a cumpăra și arenda moșii, ca orice nobil polon). Își începe studiile la Colegiul iezuit din Bar (în 1654) și le întrerupe în 1650, cînd moare tatăl său. A studiat limba, literatura și istoria Poloniei, precum și limba latină, gramatica, retorica, geografia și teologia. Orfan, M.C. a trebuit să se ocupe de moșiile arendate sau moștenite în Polonia. Ca nobil polon, a fost înrolat în campania militară dusă de regele polon Cazimir împotriva cazacilor și tătarilor, luptînd la Beresteciko (25—30 iunie 1651). Cazimir pierde războiul, iar M.C. se stabilește în Moldova (Iași) prin august 1652, cînd Vasile Lupu se războia cu Gheorghe Ștefan pentru ocuparea domniei. El rămîne de partea lui Gheorghe Ștefan, scuzîndu-și parcă oportunismul prin vorbele: „iară nu sînt vremile subt cîrma omului, ce bietul om subt vremi" *(Letopiseț)*. Recunoscut ca oștean experimentat, participă în anii 1654, 1658 și 1662 la expediții războinice în Țara Românească, Transilvania, Banat. Aceste expediții, în regiuni locuite de români, întăresc în mintea și inima lui M.C. conștiința unității poporului român, pe care-l găsește prezent, cu aceeași limbă, aceleași obiceiuri, pe teritoriul vechi al Daciei romane. Sub diferiți domnitori (1674—1677), M.C. împlinește misiuni diplomatice în Polonia. În 1683, se cerea afirmarea unei politici externe ferme din partea Moldovei. M.C. se supune voievodului său Gheorghe Duca, partizan al turcilor, dar ambii sînt făcuți prizonieri și deportați în Polonia. Datorită intervenției nobilului polon Gninski, vechi prieten al lui M.C., acesta este eliberat și găzduit într-un palat la Daszow, unde scrie în versuri polone o poemă istorică despre Țările Române. Revine în Moldova în anul 1686, în timpul domniei lui Constantin Cantemir (1685—1693). Acesta se lasă înșelat de intrigile mincinoase ale boierilor Cupărești (Roseteștii), care pretindeau că frații Velicico și Miron Costin vor să-l detroneze. Cantemir poruncește ca cei doi frați Costin să fie uciși prin decapitare (1691).

Miron Costin

Operele literare și istorice ale lui M.C. se resimt de vicisitudinile și nesiguranța vieții prin care trecea marea boierime

și poporul din cauza domnilor tirani, lacomi de avere și influențabili. Această viziune sumbră, adesea pesimistă, se reflectă în *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace, de unde este părăsit de Urechi vornicul* (scris în 1675). Evenimentele petrecute între anii 1595 și 1661 constituie cuprinsul cronicii, care continuă *Letopisețul* lui Grigore Ureche. Exploatarea economică otomană („pîntecele turcilor cel fără fund") apăsa asupra poporului moldovenesc. Stilul aforistic este mijlocul literar folosit de cronicar. În alte opere autorul tratează despre romanitatea, unitatea etnică și lingvistică a românilor, locuitori în trei țări separate politic și administrativ: Moldova, Muntenia, Transilvania. *De neamul moldovenilor din ce țară au ieșit strămoșii lor* este în același timp și o lucrare polemică îndreptată împotriva acelora care întunecau ideea originii latine a poporului român (Simeon Dascălul, copist rău intenționat al *Letopisețului* lui Grigore Ureche). Prefața *(Predoslovia)* acestei opere exprimă ideea obiectivității istoricului, condiție științifică esențială.

M.C. traduce din opera istorică a lui Laurențiu Toppeltin, *Origines et occasus Transylvanorum* (Lyon, 1667), sub titlul *Istoria de Crăia Ungurească* (1675). Alege opera aceasta pentru că autorul ei, sas din Mediaș, aducea multe dovezi etnografice, lingvistice, istorice, despre latinitatea poporului român.

Cele două opere polone *Chronika Ziem moldowskich y multanskich (Cronica țărilor Moldovei și Munteniei)* și *Historya polskimi rytmami o Woloskiey Ziemi i Mollanskiey (Istorie în versuri polone despre Moldova și Muntenia*, Daszow, 1684—1685) dezvoltă aceleași idei referitoare la romanitatea limbii și poporului român, dar cu exemplificări numeroase lexicale (etimologii), cu elemente de geografie fizică (ape, munți) și informații despre vechile instituții românești. Dintre poeziile lui, amintim poemul filozofic *Viața lumii* (cu tema *fortuna labilis)* și *Stihuri împotriva zavistiei.*

Opera lui M.C. e superioară din punct de vedere literar cronicii lui Grigore Ureche, predecesorul său. Cronicarul creează portrete vii de domnitori și folosește procedee stilistice clasice.

Ediții: P.P. Panaitescu, Miron Costin, *Opere* (1958).
Ref.: Dumitru Velciu, *Miron Costin. Interpretări și comentarii*, București, 1973; Enache Puiu, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, 1975.

D. SIM.

COSTIN Nicolae, n. c. 1660, Iași; m. IX.1712, Iași. Cronicar moldovean. Cel de-al doilea fiu al cronicarului Miron Costin. A studiat „științele liberale" (umaniste, limbile latină, elină) la Colegiul iezuit din Iași și în Polonia. A ocupat funcții însemnate, ajungînd pînă la rangul de mare logofăt. Voievodul N. Mavrocordat l-a prețuit în mod deosebit și i-a dat sarcina să scrie un *corpus* istoric: *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumei pînă la 1601*. Stilul acestei com-

pilații este erudit și pedant. *Cronica domniei dintîi a lui Nicolae-vodă Mavrocordat* expunînd istoria Moldovei între anii 1709—1711 este opera sa originală fundamentală, un fel de memoriu literar, care are la bază evenimentele trăite de el în timpul domniei lui N. Mavrocordat; cuprinde și exilul lui Carol XII, regele Suediei, în Moldova. A tradus din latinește *Horologium Principum*, sub titlul *Ceasornicul domnilor*.

Ediții: Gabriel Ștrempel, *Ceasornicul domnilor* (1976); *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711* (1976).

Ref.: Dr. Ioan Șt. Petre, *Nicolae Costin. Viața și opera*, București, 1939; N. Cartojan, *Ceasornicul domnilor de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara*, București, 1940.

D. SIM.

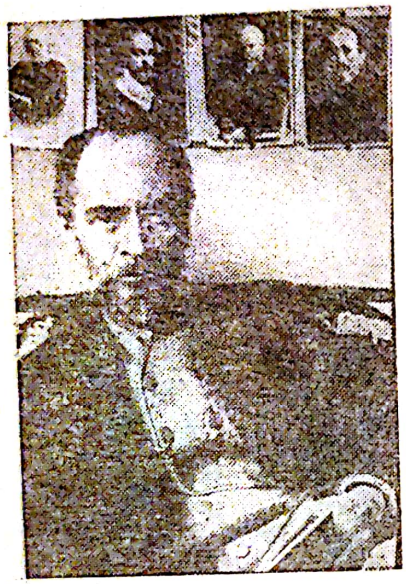

George Coșbuc

COȘBUC George, n. 8.IX.1866, Hordou, jud. Bistrița-Năsăud; m. 9.V.1918, București. Poet. Fiu al unei vechi familii de preoți. Copilăria o petrece la sat, într-o autentică atmosferă folclorică. Talent precoce, poetul versifica — în stil popular — încă de la vîrsta școlii primare, compunînd strigături pentru petrecerile țărănești. Învață la liceul din Năsăud, unde se distinge prin pasiunea pentru lectură, interesat de clasicii greci și latini, de poezia germană și de cea a lui Petöfi; este președinte al societății literare a elevilor, *Virtus romana rediviva*, publicînd versuri în revista-manuscris *Muza someșană*. Debutul tipărit are loc în *Calendariu pedagogic* (1885). După ce renunță la teologie, devine student al Facultății de filozofie din Cluj, pe care nu o termină. Colaborează la diverse publicații ardelene: *Familia*, *Foaia interesantă*, *Tribuna*. La aceasta din urmă va fi redactor, chemat la Sibiu de I. Slavici, directorul revistei. Pînă în 1889, în acești „cei mai roditori ani", G.C. scrie enorm, îndeosebi adaptări și prelucrări folclorice. Basmele și anecdotele versificate, legendele etiologice, baladele — nu fără legătură cu îndemnul primit de la cursurile de etnopsihologie ale profesorului clujan Grigore Silași — urmau să constituie o epopee națională și populară. Majoritatea lor vor rămîne uitate în paginile revistelor, dar au însemnat un bun exercițiu pentru tînărul poet, iar proiectul de epopee un impuls creator. În 1889, remarcat de T. Maiorescu, G.C. pleacă la București, unde își începe colaborarea la *Convorbiri literare* și participă la ședințele *Junimii*. Adaptarea la mediul bucureștean se produce însă greu și poetul va păstra mereu gîndul întoarcerii în Ardeal. Ocupă diverse funcții mărunte, lucrează la publicații comerciale. Editează, împreună cu I. Slavici și I.L. Caragiale, revista ilustrată *Vatra* (1894), cu un program literar antimodernist. Redactează, în 1897, *Foaia interesantă*, colaborînd apoi mulți ani la *Albina*, revistă „de luminare a satelor". Semnează în *Literatură și artă română*, *Noua revistă română*, *Flacăra*, *Revista noastră*, *Minerva* etc.

În 1901 va fi, alături de Al. Vlahuță, directorul *Semănătorului*. Cu ardelenii I. Gorun și Il. Chendi editează *Viața literară și artistică* (1906), o revistă de tendință semănătoristă. A fost conferențiar în cadrul așezămintelor culturale, a întocmit manuale, a scris cărți pentru țărani. Lovit de o tragedie familială, în 1915, poetul se prăbușește moral, trăind ultimii ani într-o lungă agonie. A fost membru corespondent al Academiei.

Personalitate singulară a literaturii române, G.C. apare în ultimele decenii ale secolului trecut la o adevărată răscruce a acesteia, cînd, după o epocă de aur, urmase o atmosferă de epigonism și respiro creator. Poezia sa, situată în limitele tradiției, dar originală și novatoare, reprezintă, în literatură, cea mai remarcabilă contribuție transilvăneană de pînă atunci. Trăsăturile ei specifice mărturisesc această apartenență: orientarea precumpănitoare spre sat, spiritul popular, specificul național; ea decantează în poeme ideologia luptătoare și sufletul românesc al *Școlii ardelene*. Arta poetică a începuturilor e aceea a unei vocații native de extraordinară vitalitate, care își caută matca proprie. Începută sub semnul intimei legături cu creația populară, evoluția poeticii coșbuciene se cristalizează printr-un contact intens cu literatura cultă, română și universală. Din lecturile străine preia numai ceea ce acceptă structura lui și individualitatea unei literaturi dezvoltată pe o tradiție folclorică. Poet artizan, căutător de forme și ritmuri, G.C. reprezintă în chip esențial spiritualitatea românească. Proiectul epopeii (întemeiată pe tezaurele folclorului), chiar eșuat, este simptomatic. Ivite din această neîmplinire, cunoscutele poeme *Nunta Zamfirei* și *Moartea lui Fulger*, viziuni în zodia mitului străvechi, ale iubirii și morții, ale nunții și înmormîntării, aduc în perspectivă epopeică cele două momente fundamentale ale vieții așa cum le trăiește, de veacuri, poporul român; ele sînt, totodată, semne ale unei opere și ale unei culturi. Primul volum, *Balade și idile* (1893), ca și *Fire de tort* (1896) descoperă „icoana satului ideal", cu ritmul vieții cotidiene: munca pămîntului, dragostea, revolta asupriților, istoria și natura patriei. Ideea monografiei unui sat nu a fost pentru G.C. un crez programatic, ca la O. Goga, dar existența ei se confirmă în operă. Satul este văzut într-o veșnică și organică întrepătrundere cu natura: ea nu este la G.C. peisajul decorativ al lui V. Alecsandri și nici tabloul impresionist, cu sugestii de culori, al lui D. Anghel. Umanizată, natura se regăsește într-o fraternă relație cu omul, „grupată pe îndeletniciri omenești", „socială", „calendaristică". De aceea limitele dintre pastel și idilă sînt șterse, iar convenționalismul genului înlocuit cu imaginea ideală a unui mod existențial. Poezia campestră, viața fericită în rusticitate nu e rodul unei evaziuni; ea se scrie din interior, închipuind viața unui sat originar, așezat în „orizontul copilăriei". Erotica, parte a aces-

leiaşi monografii a satului; îşi asumă sensibilitatea acestei lumi. Iubirea la G.C. nu se desfăşoară în spaţiul metafizic eminescian şi nici nu are tulburătoarea neîmplinire argheziană. Fără să fie senzuală, ea are naturaleţea lucrurilor obişnuite. Frumuseţea acestei poezii erotice stă în spectacolul sentimentelor şi al pasiunilor. Poet al iubirilor idilice şi al peisajelor solare, G.C. găseşte vibrante exprimări şi în poemele de dragoste devastatoare, pătimaşă, deseori tragică. Expresia energică şi dramatică este însă dominantă în poemele de revoltă socială. Ataşate întotdeauna unui ideal naţional, acestea sînt cîntece ale ţăranului şi ale românului subjugat, continuînd astfel tradiţia activă a literaturii ardelene. Poetul apare în ele cu o statură fermă de tribun, cu glas răsunător, ursit să răscolească masele, cu conştiinţa menirii sociale a cuvîntului, prevestind mesianismul poeziei lui O. Goga. Rememorînd alegoric istoria luptelor dintre daci şi romani, refăcînd sonurile jelaniei din doina ardelenească ori aruncînd diatribe înfricoşătoare, poemele lui G.C. sînt expresia directă a luptei demne pentru libertate naţională şi socială a poporului român din Transilvania. *Noi vrem pămînt*, poem tradus încă la apariţie în mai multe limbi, sintetizează o poetică şi o istorie: el este imn al pămîntului şi doină a durerii, cîntec al urii şi strigăt de revoltă. Dezrădăcinat din Ardeal, G.C. nu va mai regăsi, cu timpul, tonul autentic al poeziei sale. În *Ziarul unui pierde vară* (1902), cu cîteva excepţii, întîlnim numai efemeride şăgalnice şi spirituale. Versurile despre războiul de independenţă *(Cîntece de vitejie*, 1904) sînt ocazionale şi au, în genere, o tentă artificială. Baladele, multe din ele prelucrări pe motive populare străine, nu devin reprezentative. Poezia lui G.C., aparent narativă, născută sigur dintr-o vocaţie epică, are un lirism particular. Stăpînirea perfectă a versificaţiei e şi unul din motivele care l-au îndrumat pe poet spre traduceri. I-a tălmăcit în româneşte pe Vergiliu, Byron, Schiller etc.; a dat remarcabile versiuni româneşti din *Sakuntala* (1897) şi *Divina Commedie* (publicată postum).

Alte opere: Blestem de mamă. Legendă populară din jurul Năsăudului (1885); *Războiul nostru pentru neatîrnare (1877—1878)* (1899); *Povestea unei coroane de oţel* (1899); *Antologie sanscrită* (1897); *Ref.:* Al. Dima, *„Cei mai rodnici ani ai vieţii" lui G. Coşbuc. Poetul la Sibiu*, 1938; D. Micu, *G. Coşbuc*, Bucureşti, 1966; G. Scridon, *Ecouri literare universale în poezia lui Coşbuc*, Bucureşti, 1969; Adrian Fochi, *G. Coşbuc şi creaţia populară*, Bucureşti, 1971. Petru Poantă, *Poezia lui George Coşbuc*, Cluj-Napoca, 1976.

I.V.Ş.

COŞOVEI Traian, n. 24.III. 1921, Somova, jud. Tulcea. Reporter, poet şi prozator. Autor de reportaje lirice, scrise în spiritul literaturii lui Geo Bogza şi preocupate de spaţiul geografic şi moral al mării sau al bălţilor Dunării *(Semnul*

din larg, 1960). Aceeași preocupare este vizibilă în volumele sale de versuri: *Oceanul* (1962), *Cînd mă grăbeam spre mare...* (1967), *Lauda fluviului. Poeme* (1974), *Tuturor drumurilor. Poeme* (1974), *La țărmul cu lună* (1978).

FL. M.

COTRUȘ Aron, n. 2.I.1891, Hașag, jud. Sibiu; m. 1.XI.1961, Madrid. Poet. Studii superioare la Viena. Multă vreme, atașat de presă la ambasadele României în diferite capitale europene (Varșovia, Roma, Lisabona, Madrid). A publicat numeroase plachete și volume de versuri (*Poezii*, 1911; *Sărbătoarea Morții*, 1915; *Neguri albe*, 1920; *Versuri*, 1925; *În robia lor*, 1926; *Mîine*, 1928; *Printre oameni în mers*, 1933; *Minerii*, 1938, și un număr considerabil de poeme ample: *România*, 1920; *Horia*, 1935; *Țară*, 1937; *Peste prăpăstii de potrivnicie*, 1938; *Eminescu*, 1939; *Rapsodie valahă*, 1940; *Rapsodie dacă*, 1942; *De la Volga la Mississippi*, 1956). Cea mai întinsă parte a poeziei lui A.C. este de inspirație socială manifestă. Cititor de poezie maghiară revoluționară (Petőfi, Ady), influențat fără îndoială de Émile Verhaeren și în mod sigur de Walt Whitman, dar mai ales de expresioniștii germani și cehi de orientare dinamică, activistă (Johannes Becher, Milos Irco, Karel Doman, Petr Berzuč), avînd afinități (fără a-i fi direct îndatorat) și cu scrisul poeților ruși ai războiului și ai revoluției (Aleksandr Blok, Andrei Belîi, Maiakovski), A.C. — temperament năvalnic, încins de „doruri ce-n veci nu adorm", devorat de „patimi adînci", atras de „tot ce-i enorm" — a cultivat versul liber, abrupt, tumultuos și bubuitor, vast, cu revărsări diluviale. Descătușată de orice convenții, frazarea poetică dobîndește forță și originalitate ca urmare îndeosebi a utilizării unui lexic format din termeni robuști, indicînd colosalul, terifiantul, plini adeseori de vigoare neaoșă, regională, a practicării frecvente a repetițiilor, a aglomerării de rime sonore ce se rostogolesc în cascade, multiplicate asemenea unor ecouri hohotitoare. Cu asemenea limbaj, poetul a dat expresie revoltei radicale, făcîndu-se vocea lui „Pătru Oprincă, țăran fără țarină, plugar fără plug", a lui „Ion Ciura, neam de mineri rumâni, fără lucru de nouă săptămîni", a lui „Ion Roată, unul din pietroasa, aspra gloată", ori pur și simplu a lui „Ion", nume generic desemnînd întreaga semințe a celor mulți, oprimați. Rechizitoriul adresat de el rînduielilor nedrepte este de o violență nemaiîntîlnită în poezia românească. Politic, poetul a rămas neînregimentat, însă în a doua parte a deceniului al patrulea a adoptat o atitudine în favoarea extremei drepte, în contradicție cu spiritul operei sale.

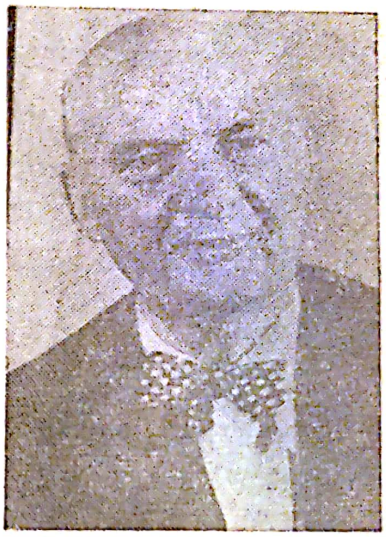

Aron Cotruș

D.M.

CRAINIC Nichifor (Ion Dobre), n. 22.XII.1889, Bulbucata, jud. Ilfov; m. 21.VIII. 1972, București. Poet, eseist și ziarist.

Studii teologice la București și Viena. Redactor în perioada interbelică la diferite ziare și reviste *(Cuvîntul, Curentul, Lamura* ș.a.). Profesor de teologie la Chișinău și București. A întemeiat ziarul de extremă dreaptă *Calendarul* (1932—1933) și a dirijat săptămînalul de aceeași orientare *Sfarmă-piatră* (1935—1942). Vreme de optsprezece ani a condus revista *Gîndirea*, căreia i-a imprimat o direcție ultraconservatoare și religioasă, „ortodoxistă". Pînă la începutul deceniului patru cînd s-a lăsat acaparat total de politică, renunțînd să mai publice literatură, N.C. a încredințat tiparului volume de versuri prin care s-a impus în rîndul poeților de prestigiu: *Șesuri natale* (1916), *Darurile pămîntului* (1920), *Țara de peste veac* (1931). Doctrinar al curentului „tradiționalist", N.C. este și unul dintre principalii săi reprezentanți lirici: poeziile sale sînt de inspirație rurală și se mențin în vechile tipare prozodice. În ele vibrează sentimentul pămîntului natal, al solidarității cu „șesurile nesfîrșite" luminate de „macii copilăriei". Nota proprie este accentul religios, atmosfera de reculegere și pietate. Sufletul se revarsă în peisaj, peisajul se spiritualizează. Valorificînd mitosul autohton de coloratură creștină, poetul realizează poeme-icoane, construite într-un mod ce amintește de pictura în stil bizantin. În aspectul prozodic versurile au adesea melodicități folclorice, valorificînd în special ritmurile colindelor și ale incantațiilor magice. Eseistica lui N.C. este dominată de ideologia gîndiristă (v. *Gîndirism)* urmată de scriitor *(Puncte cardinale în haos*, 1936; *Ortodoxie și etnocrație*, 1938; *Nostalgia paradisului*, 1940).

D.M.

Ion Creangă

CREANGĂ Ion, n. 10.VI.1839, Humulești, jud. Neamț; m. 31.XII.1889, Iași. Prozator. Într-un *Fragment de autobiografie*, I.C. susținea că s-ar fi născut la 1 martie 1837, „din părinți români: Ștefan a lui Petrea Ciubotariul din Humulești și soția sa Smaranda, născută David Creangă". Între 1847 și 1848 urmează la școala din Humulești, cu dascălul bisericii, bădița Vasile. În 1849 trece la școala lui Alecu Balș, locuind la o gazdă din satul Broșteni. Între 1853 și 1854 este înscris la Școala domnească din Tîrgu-Neamț, la părintele Isaia Teodorescu (Popa Duhu), iar între 1854 și 1855, la Școala catihetică din Fălticeni. În urma desființării acesteia din urmă, I.C. se mută la Seminarul teologic din Iași, înscriindu-se direct în clasa a II-a. În iunie 1858 absolvă cele patru clase „de jos" ale seminarului, renunță la clasele superioare și este hirotonisit diacon, la 26 decembrie 1859, la biserica Sfînta Treime din Iași. În anul 1864 se înscrie la Școala normală de la Trei Ierarhi, trecută sub conducerea lui T. Maiorescu. Remarcîndu-se printre ceilalți viitori învățători, este numit suplinitor și apoi titular la școala ajutătoare a institutului, rămînînd în același timp diacon. În perioada aceasta, I.C. alcătuiește, în colaborare, un număr de manuale școlare,

dintre care unul cunoaște peste douăzeci de ediții: *Metodă nouă de scriere și cetire pentru uzul clasei I primariă* (1868), *Învățătorul copiilor, carte de cetit în clasele primariă...* (1871), *Povățuitoriu la cetire prin scriere după sistema fonetică* (1876). Diferitele ediții ale acestor manuale conțin mai multe poezii și povestiri didactice și moralizatoare, cu un caracter mai puțin literar și mai mult instructiv și de inițiere, dar nu lipsite de mișcare și de umor: *Păsărica în timpul iernei* (1868), *Nu lucrezi, n-ai ce mînca, Ia! clopoțelul sună* (1871), *Poveste (Prostia omenească)*, *Pîcală*, *Inul și cămeșa*, *Acul și barosul* (1874). Elogiate și de Eminescu, pentru valoarea lor didactică și stilistică, importante pentru înțelegerea profilului etic al autorului lor, aceste povestiri conțin o dimensiune inițiatică și pedagogică pe care o vom putea descoperi, în forme mai subtile, și în opera literară de maturitate a prozatorului, în *Dănilă Prepeleac* sau în *Povestea lui Harap-Alb*. În anul 1871, I.C. este suspendat de Mitropolie din funcția de diacon. Se dusese la teatru, trăsese cu pușca în ciorile de pe acoperișul mănăstirii Golia, își tunsese părul și se despărțise de nevastă. În urma unui raport al aceleiași Mitropolii către Ministerul Învățămîntului, este suspendat și din slujba de institutor, în 1872, așa încît e silit să deschidă un debit de tutun în Iași. Abia peste doi ani, în 1874, noul ministru al învățămîntului, T. Maiorescu, îl reintegrează în învățămînt. În aceste împrejurări, Eminescu, revizor școlar, îl cunoaște pe I.C. și îl introduce, după toate probabilitățile în septembrie 1875, la *Junimea*, unde prozatorul citește *Soacra cu trei nurori*. Povestea se publică, la 1 octombrie 1875, în revista societății ieșene, *Convorbiri literare*, inaugurînd seria unei lungi colaborări: *Capra cu trei iezi* (1 decembrie 1875), *Punguța cu doi bani* (1 ianuarie 1876), *Dănilă Prepeleac* (1 martie 1876), *Povestea porcului* (1 iunie 1876), *Moș Nichifor Coțcariul* (1 ianuarie 1877), *Povestea lui Stan Pățitul* (1 aprilie 1877), *Povestea lui Harap-Alb* (1 august 1877), *Fata babei și fata moșneagului* (1 septembrie 1877), *Ivan Turbincă* (1 aprilie 1878), *Povestea unui om leneș* (1 octombrie 1878), *Popa Duhu* (1 noiembrie 1881), *Amintiri din copilărie* (partea I — 1 ianuarie 1881, II — 1 aprilie 1881, III — 1 martie 1882), anecdota *Cinci pîni* (1 martie 1883). Tot în *Convorbiri literare* a mai apărut, postum, *Făt-Frumos, fiul iepei* (15 martie 1898). În afara textelor apărute în revista *Junimii*, I.C. a mai publicat *Moș Ion Roată*, în *Albumul macedo-român* (1880), și *Ion Roată și Vodă Cuza*, în *Almanahul societății academice social-literare „România junĕ"* din Viena (1883), aceeași publicație în care s-a tipărit *Luceafărul* lui Eminescu. În fine, partea a IV-a a *Amintirilor din copilărie* apare postum, în volumul II al primei ediții Creangă (1892), după ce fusese citită, în 1888, într-un cerc al socialiștilor ieșeni, condus de N. Beldiceanu.

Scanned with OKEN Scanner

Relativ redusă ca proporții, opera literară a lui I.C., care este alcătuită dintr-un număr de povești și de povestiri și dintr-o scriere cu caracter aparent memorialistic, a fost realizată într-un interval de timp scurt, între 1875 și 1883. O operație de rutină este raportarea poveștilor și povestirilor lui I.C. la folclor. Dar deși pornesc de la motive și scheme epice preexistente, avînd o largă circulație europeană, deși conțin „personaje" (animale fabuloase, draci, sfinți, Dumnezeu, moartea) și elemente caracteristice basmelor populare (formule inițiale, mediane sau finale), poveștile lui I.C. se disting nu numai printr-o inegalabilă personalitate stilistică sau printr-o deplasare sistematică de la general spre individual și de la epic spre dramatic, ci și printr-o structură ascunsă, care a fost introdusă în text ca o dovadă a elaborării savante și a voinței de a construi. Exemplară, din acest punct de vedere, este *Povestea lui Harap-Alb*, construită în întregime pe o mișcare inițiatică, organizată în două etape calitativ distincte (inițierea și verificarea), și exprimată simbolic în ceea ce s-ar putea numi „metafora drumului". Povestea, care este o capodoperă de înscenare, ascunde un corp de „învățături parenetice", o parte din „filozofia" lui I.C., care recomandă, în esență, răbdarea, bunătatea, mila, toleranța, încrederea în șansă și în prieteni.

Amintiri din copilărie, considerat primul roman al copilăriei țărănești din literatura română, este o operă complexă, greu de atribuit unei singure specii sau chiar unui singur gen literar. Fabulosul din povești coexistă cu observația realistă, nucleele epice sau dramatice sînt montate într-o țesătură de emoții lirice, liantul fiind, ca peste tot la I.C., arta povestirii, jovialitatea, umorul, complexitatea inegalabilă a limbajului. Deși apelează la un număr impresionant de cuvinte și de locuțiuni din fondul particular folcloric al limbii române, I.C. este unul dintre marii noștri creatori de stil, comparabil, prin oralitatea expunerii și prin inventivitatea așezării în context, cu I.L. Caragiale.

Multe dintre povestirile lui I.C. vorbesc despre o valoare inaparentă, dar care se impune cu timpul, împotriva oricăror rezistențe. În *Povestea porcului*, un prinț fermecător a luat înfățișarea unui animal antipatic și murdar, Dănilă Prepeleac strică tot ce începe, părînd că este înzestrat cu o minte greoaie, nespeculativă, pentru ca după un timp să se dovedească a fi mai isteț decît diavolul, Harap-Alb se transformă dintr-un adolescent timid și naiv într-un viteaz capabil să treacă cu succes printr-o suită de încercări dificile. O formă mai complexă de a atrage atenția asupra semnificației valorilor virtuale sau potențiale poate fi întîlnită în „nuvela" *Moș Nichifor Coțcariul*, în care relația de ascundere a calităților umane este înlocuită de relația de ascundere a sensurilor cuvintelor,

Scanned with OKEN Scanner

prin echivoc. Dacă în literatura populară semnificația tipică este lupta dintre bine și rău, la I.C. binele se ascunde în spatele răului și deșteptăciunea poate să ia aparența prostiei, în așteptarea unei conjuncturi care să facă posibilă exprimarea exactă. Din acest punct de vedere, între operă și om există o izbitoare unitate tematică și de destin. Ambele, și opera și omul, se întemeiază pe o încredere adîncă în șansa valorilor latente, silite să se ascundă de neînțelegere și de prejudecăți. În anul 1889, I.C. se stingea din viață, fără să-și fi văzut opera tipărită în volum. Cîteva din poveștile sale fuseseră publicate în *Convorbiri literare* la rubrica *Literatura populară*, iar autorul lor fusese considerat un „talent primitiv și necioplit" (Iacob Negruzzi) sau unul dintre cei mai buni povestitori populari din Europa (Jean Boutière). Cînd adevărata valoare a scriitorului începe să fie bănuită, el este comparat cu Rabelais (N. Iorga), cu Homer (G. Ibrăileanu), cu Swift și cu Sterne (G. Călinescu) sau cu scriitorii umaniști ai Renașterii (Z. Dumitrescu-Bușulenga). Într-adevăr, scriitor de extracție populară, înzestrat cu un neegalat geniu umoristic și narativ și cu memoria prodigioasă a cine știe căror temelii de spiritualitate românească, I.C. este „un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc, între români; al sufletului țărănesc, între moldoveni" (G. Ibrăileanu).

Scriitor clasic al literaturii române, I.C. este, în același timp, un scriitor de notorietate universală. Primele traduceri au fost realizate în Germania (Mitte Kremnitz, *Rumänische Märchen*, Leipzig, 1882), Franța (Jules Brun, *Sept contes roumains*, Paris, 1894) și Anglia (Leila Hamilton, *The Ring of Bells*, Devon, 1909). Astăzi I.C. este tradus în peste treizeci de limbi.

Ref.: Jean Boutière, *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă* (1837—1889), Paris, 1930 (v. și Jean Boutière, *Viața și opera lui Ion Creangă*, traducere și prefață de Const. Ciopraga, Iași, 1976); G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă*, București, 1938, și *Ion Creangă (Viața și opera)*, ediție nouă revăzută, București, 1964; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Ion Creangă*, București, 1963; Ovidiu Bîrlea, *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, București, 1971; George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă*, București, 1976.

FL. M.

CREȚEANU George, n. 8.X.1829, București; m. 6.VIII.1887, Constanța. Poet minor. Magistrat, cu studii la Paris, și ministru de justiție în 1859. Poezie patriotică, precum și cîteva poeme erotice, majoritatea de un nivel nerelevabil (*Melodii intime*, 1855; *Patrie și libertate*, 1879).

E.Z.F.

CREVEDIA Nicolae, n. 24.XI.1904, Crevedia Mare, jud. Ilfov; m. 5.XI.1978, București. Poet și prozator. Volumul de debut, *Bulgări și stele* (1933), a introdus în poezia românească o notă inedită, grație limbajului țărănesc frust, sincerității plebee a discursului. Motive de inspirație tradiționale: satul, ambianța familială, viața oropsită a țărănimii. În volumele următoare *(Maria,* 1938; *Dă-mi înapoi grădinile,* 1939; *Versuri,* 1968), registrul tematic se amplifică, tonul devine mai reținut, uneori melancolic, evocativ, fără a-și pierde timbrul specific. A mai publicat volumul de nuvele *Bacalaureatul lui Puiu* (1933), romanele *Dragoste cu termen redus* (1934) și *Buruieni de dragoste* (1936), și un volum de epigrame (1930). A întocmit, adnotat și prefațat antologia *Epigramiști de ieri și de azi* (1975).

D.M.

CRISTEA Valeriu, n. 15.I.1937, Arad. Critic literar. A debutat în 1970 cu un volum de *Interpretări critice,* urmat de un studiu original prin premisele și tehnica analizei despre *Tînărul Dostoievski* (1971) și un altul despre Cervantes *(Pe urmele lui Don Quijote,* 1974). În 1975 revine cu o culegere masivă de articole *(Universul criticii)* la literatura română. Folosește un stil figurat în cadrul unei analize pătrunzătoare, cu puncte de vedere noi.

Alte opere: Alianțe literare (1977).

E.S.

CRÎNGULEANU Ion, n. 28.III.1937, Coșula, jud. Botoșani. Poet. Autor de versuri fluente, scrise în spiritul poeziei tradiționale, cu accente de entuziasm romantic și cu un repertoriu tematic larg, din care nu lipsesc poeziile pentru copii *(Anotimpurile Grivițel,* 1962; *Sonete mute,* 1962; *Un cățel ca vai de el...,* 1968; *Flori pentru sarea pămîntului,* 1973).

FL. M.

CROHMĂLNICEANU Ovid S., n. 16.VIII.1921, Galați. Critic și istoric literar, profesor universitar. Activitate intensă în presă, între 1948 și 1968, în domeniul criticii literare. Ca istoric literar a studiat mai ales literatura română interbelică, tipărind trei cărți de referință: *Literatura română între cele două războaie mondiale*: I. *Proza* (1967), II. *Poezia* (1974), III. *Dramaturgia și critica literară* (1975). O altă carte importantă: *Literatura română și expresionismul* (1972, Premiul Uniunii Scriitorilor). Volumele sale atestă un spirit critic riguros, fermitate în opinii, orizont intelectual larg, cuprinzător, capacitatea formulărilor clare și precise, orientare filozofico-estetică solidă și sistematică. Membru în Comi-

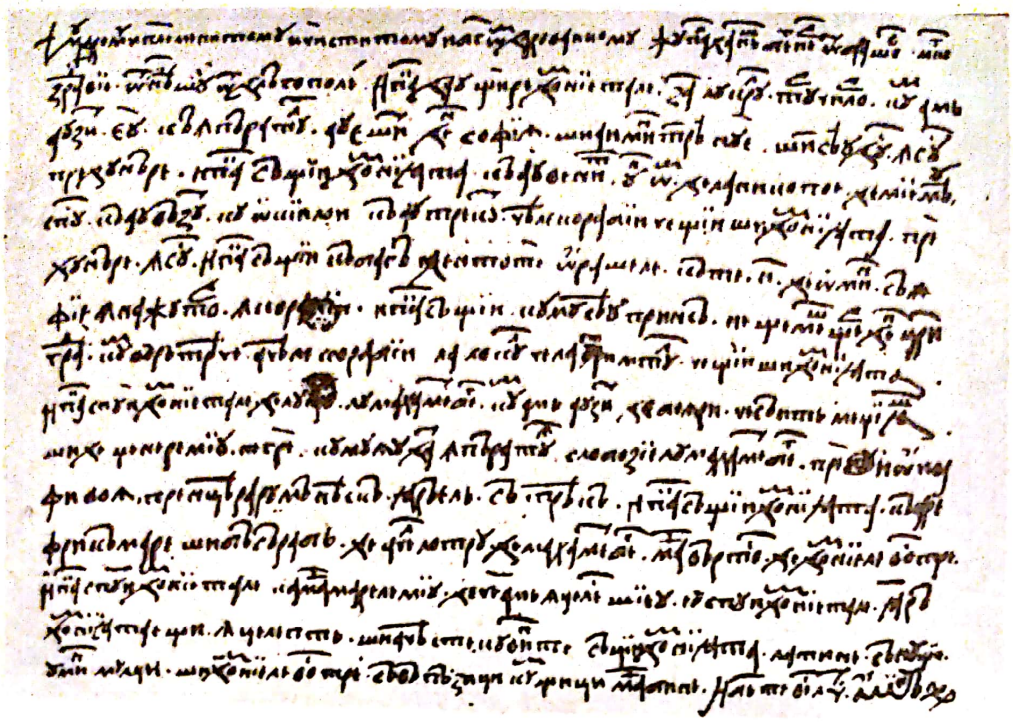

1
2 3

Scrisoarea lui Neacşu, Cîmpulung Muscel, 1521

Pagină cu criptogramă din *Psaltirea, cheiană* (manuscris)

Pagină din Predoslovia lui Coresi la *Evanghelia cu Învăţătură*, Braşov, 1581

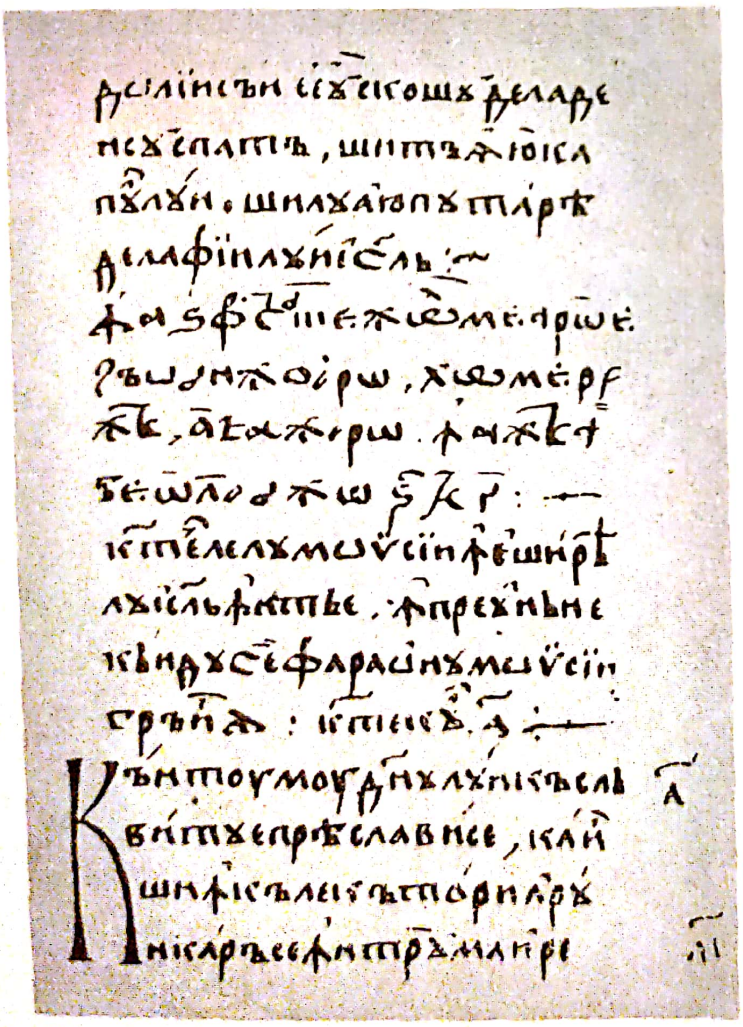

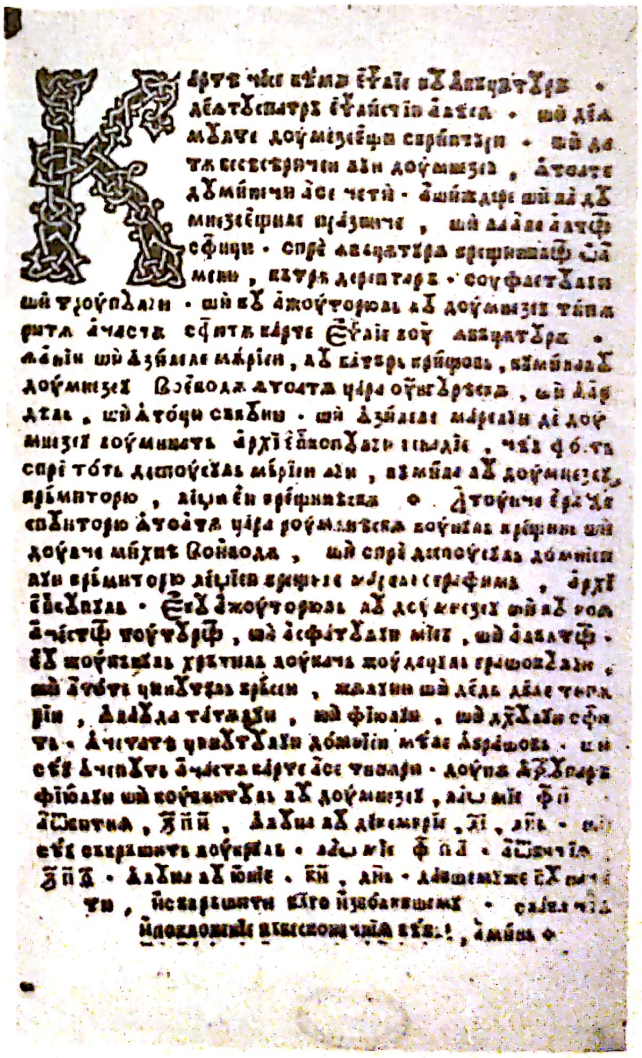

Scanned with OKEN Scanner

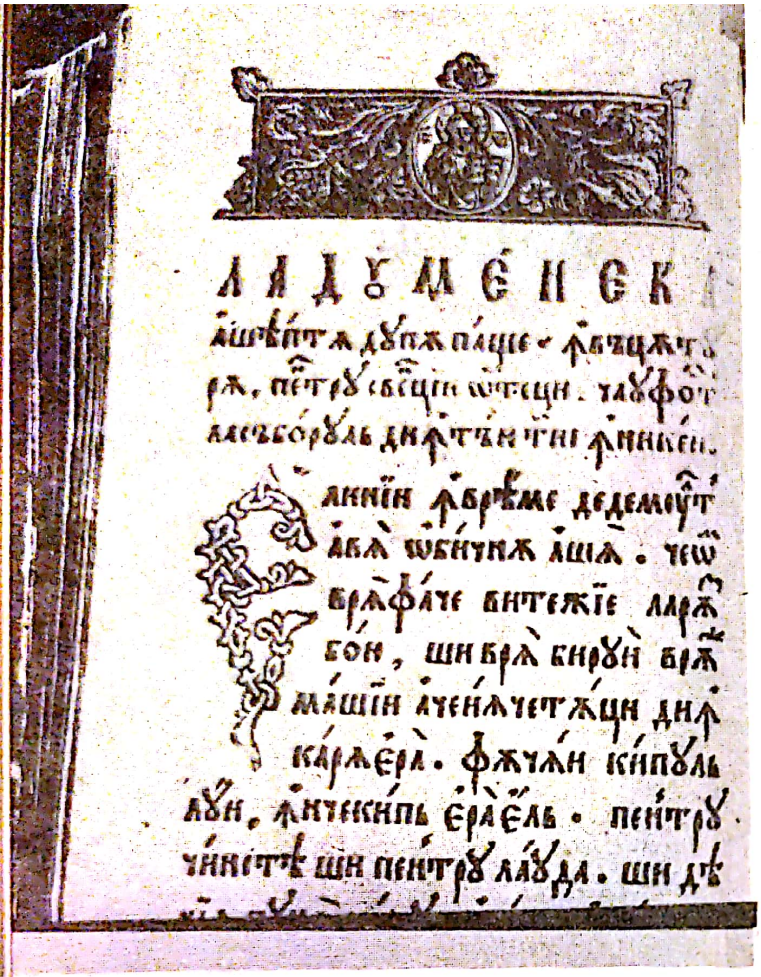

ЛѢТОПИСЕЦЪЛЬ
ЦѢРІЙ
МОЛДОВЕЙ

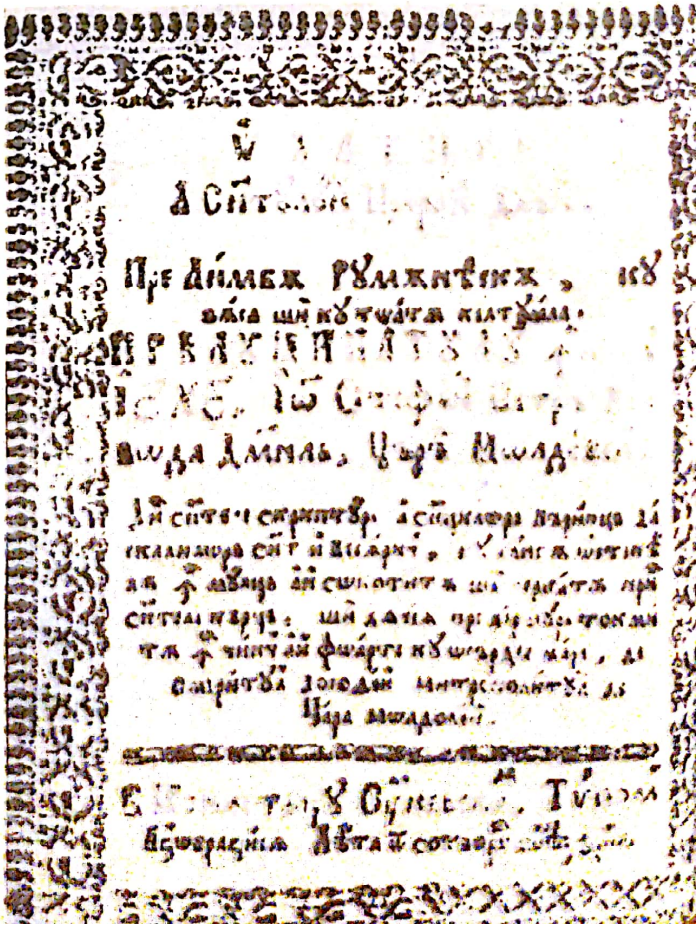

1 2
3

Pagină din *Cazamia lui Varlaam*, Iași, 1643

Pagina de titlu a *Letopisețului* lui Grigore Ureche (manuscris)

Pagina de titlu la *Psaltirea* în versuri a lui Dosoftei, Uniev, 1673

Scanned with OKEN Scanner

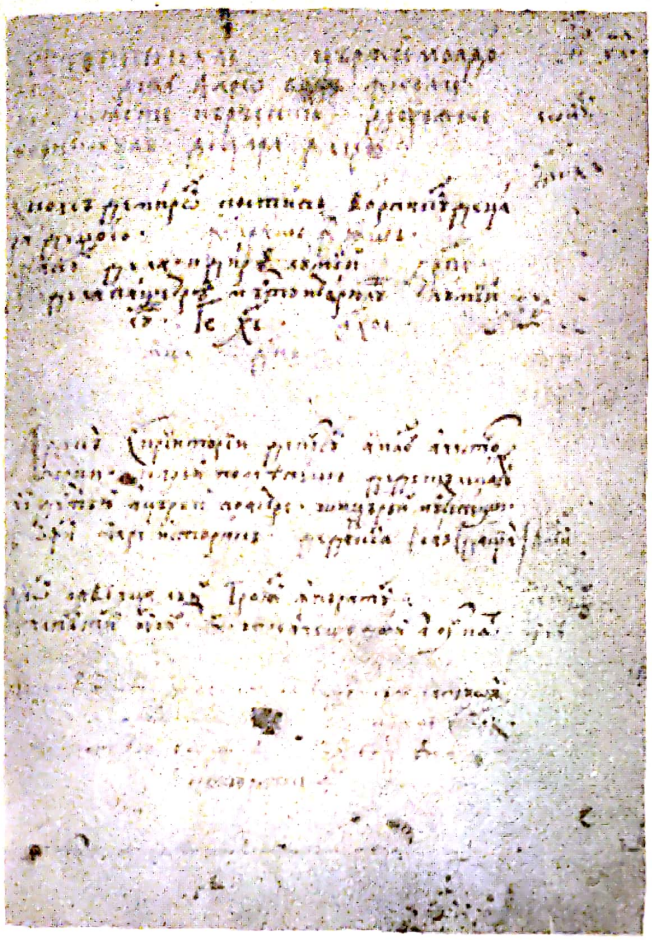

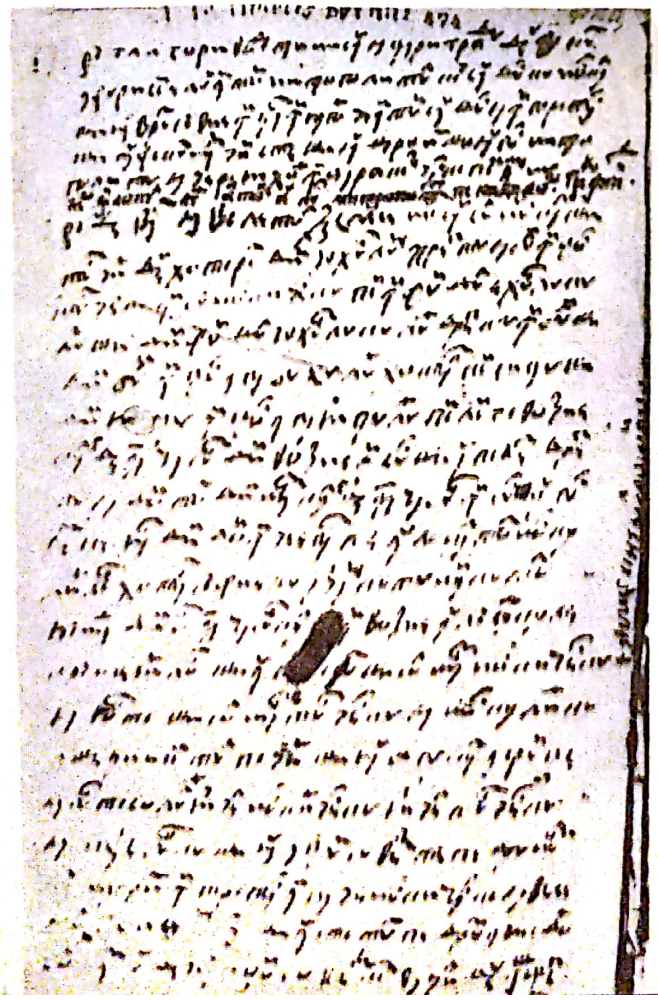

1 2
3

Pagina de titlu a *Letopiseţului* lui Miron Costin, 1675 (manuscris)

Pagină de titlu la *Divanul*... de D. Cantemir, Iaşi, 1698

Pagină autografă a *Letopiseţului* lui Ion Neculce

Scanned with OKEN Scanner

1 2
3

Pagina de titlu a *Gramaticii* lui Ienăchiță Văcărescu, Rîmnic, 1787

Pagina de titlu la *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu (manuscris)

Pagina de titlu a *Gramaticii* lui Ion Heliade Rădulescu, Sibiu, 1828

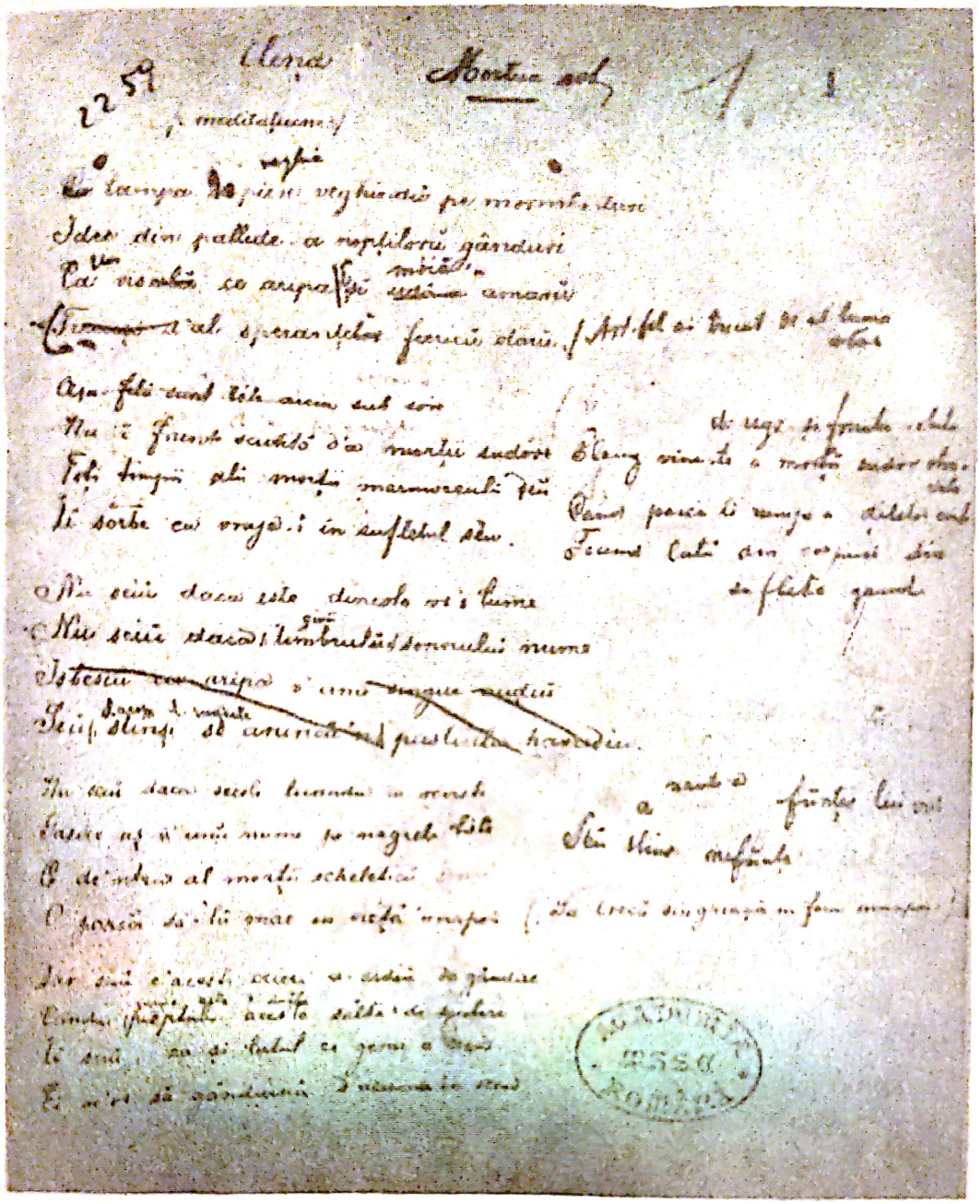

Mortua est de Mihai Eminescu (facsimil)

Scanned with OKEN Scanner

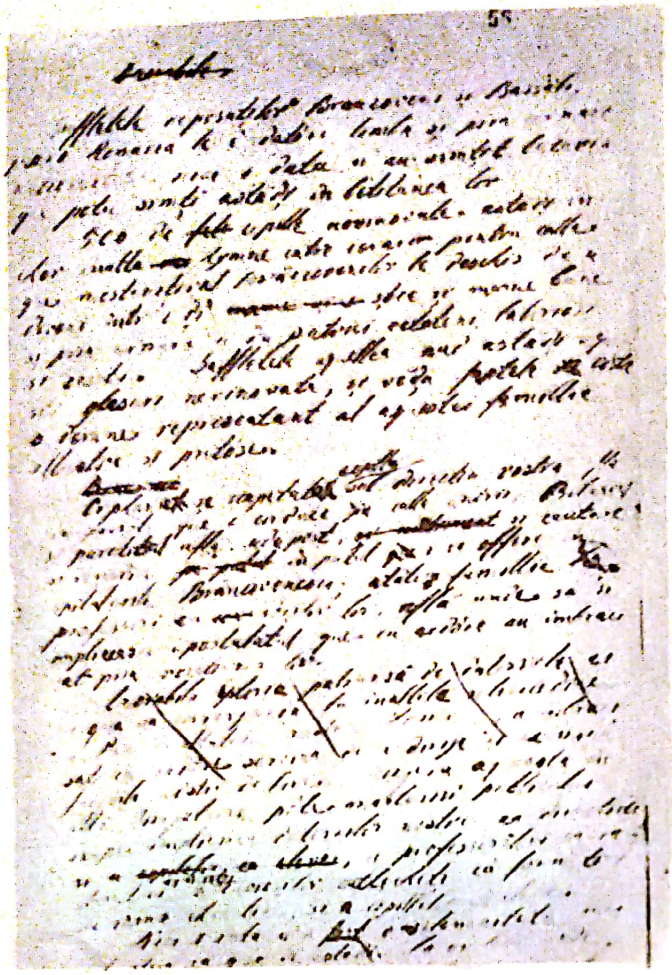

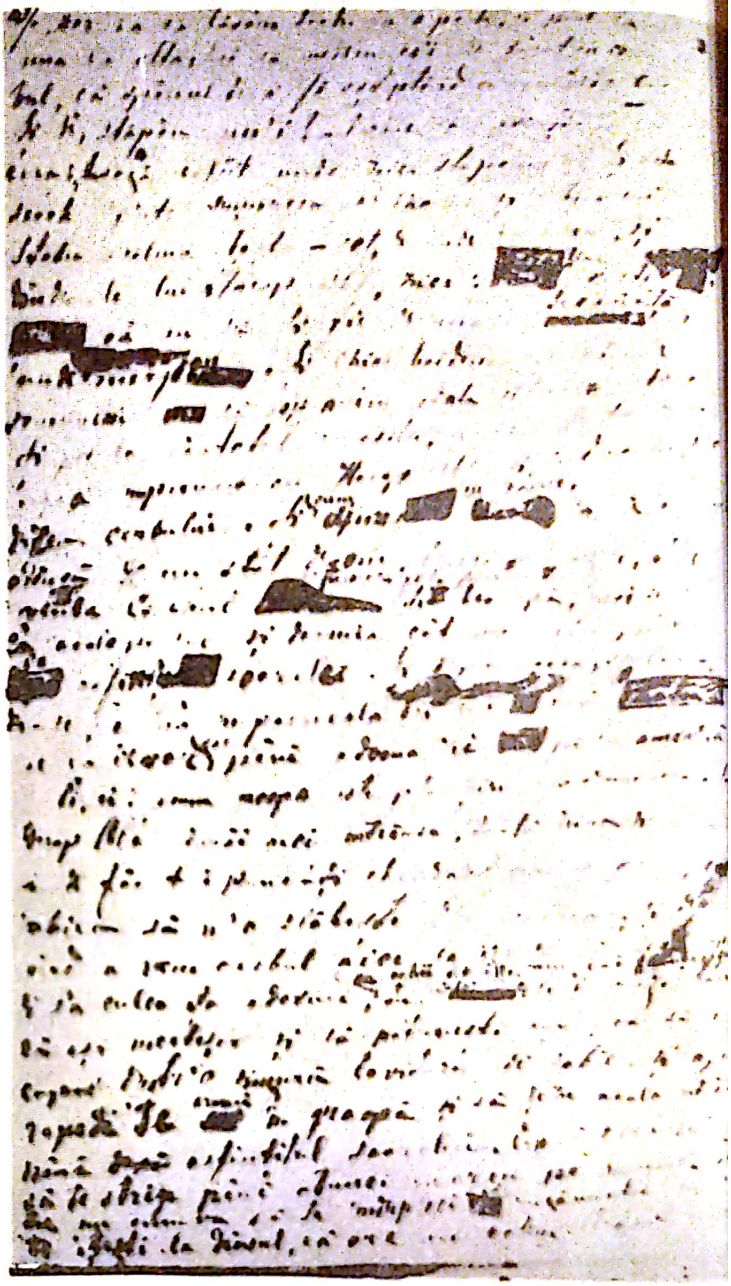

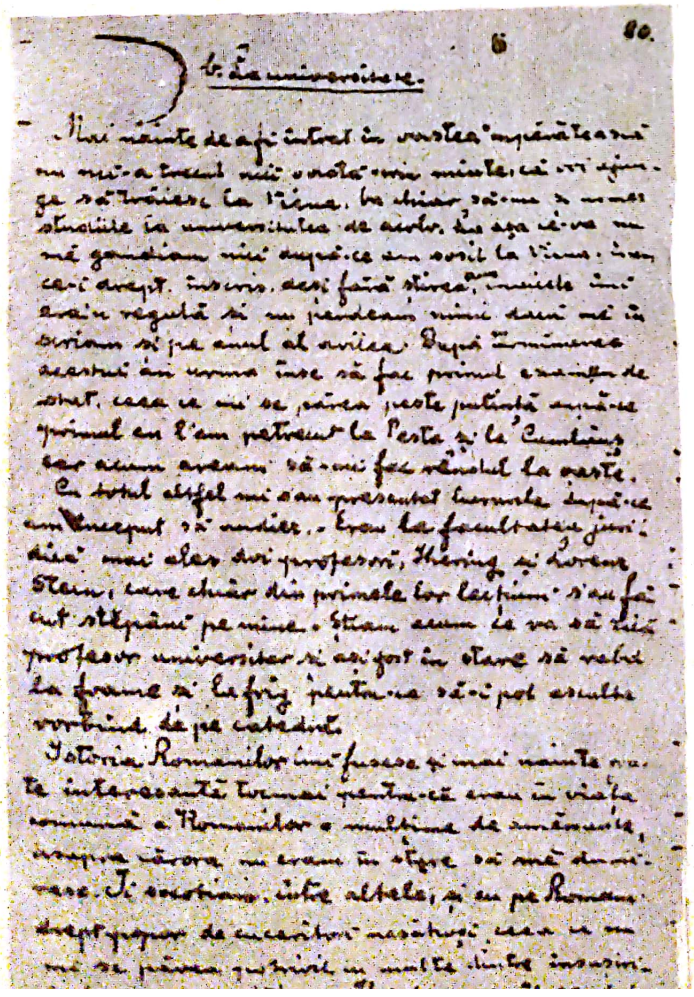

1 2
3

Pagină de manuscris I. Heliade Rădulescu

Harap-Alb de Ion Creangă (facsimil)

Amintiri de Ion Slavici (facsimil)

Scanned with OKEN Scanner

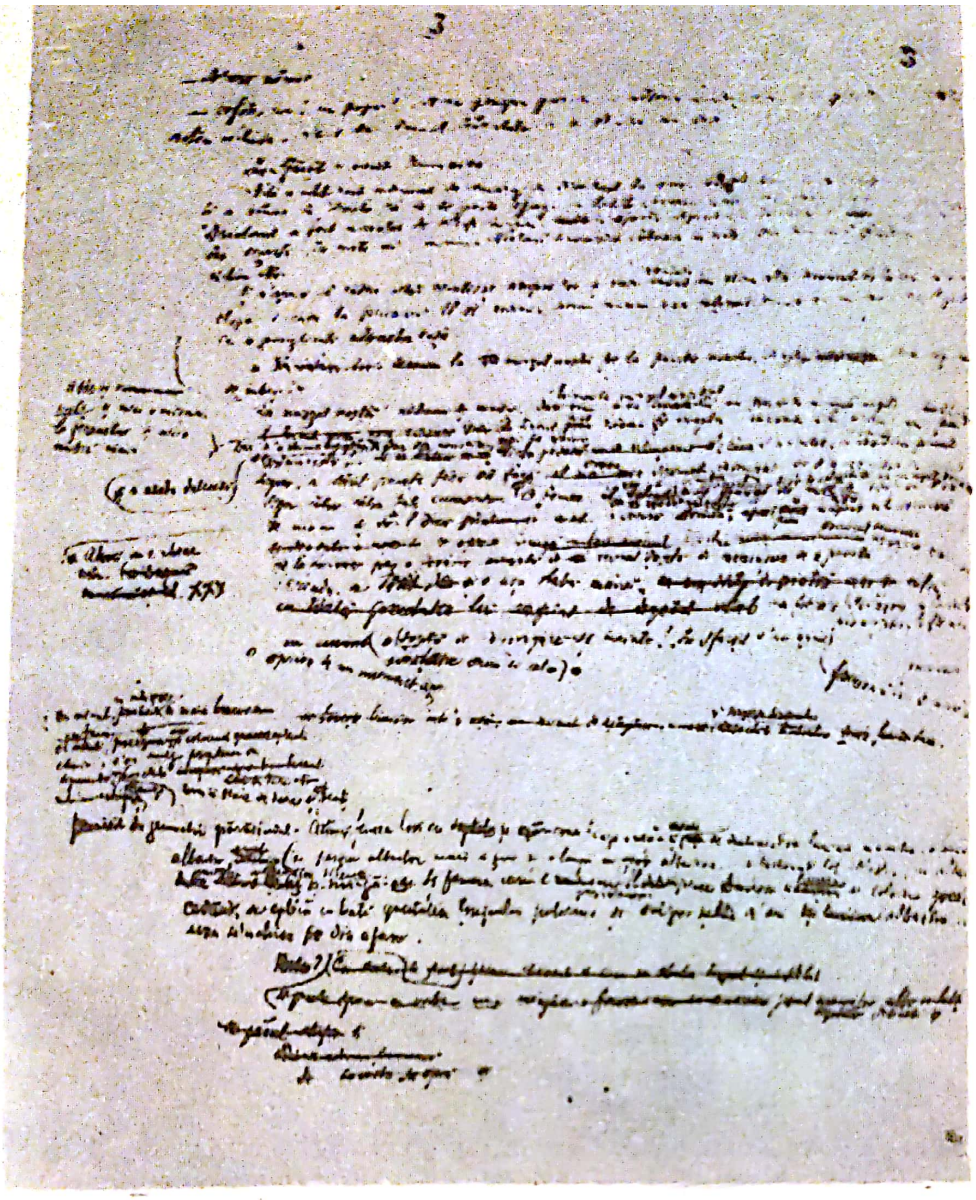

Pagină din *Păcat* de I.L. Caragiale (facsimil)

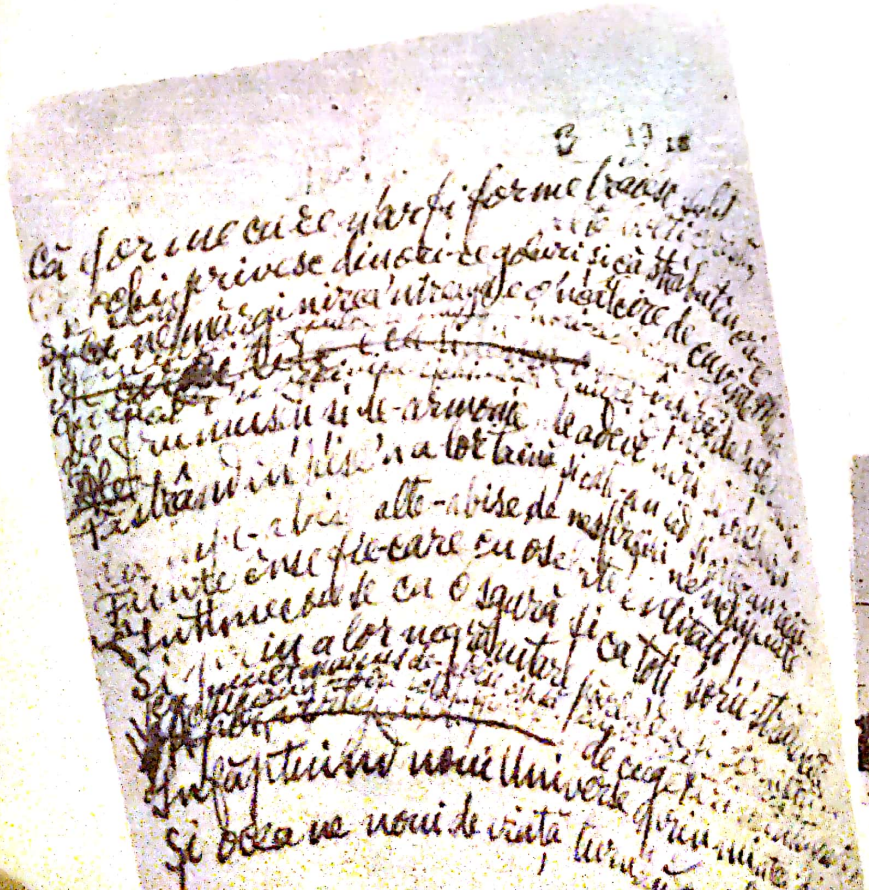

Poezia *Noapte de August* de Al. Macedonski (facsimil)

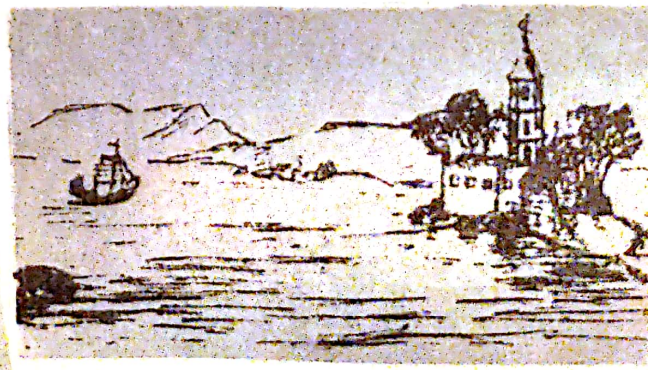

Desen de Al. Macedonski pe coperta ciclului *Poezii*

Scanned with OKEN Scanner

Să nu e miști..
Și dacă ne iubești...
O!.. Dacă ne iubești [illegible]
Aste pe-ne ca fel încă un an...
Un an măcar..
Atât..
Un singur an...

Iubire – bibelou de poștal an.

[illegible]

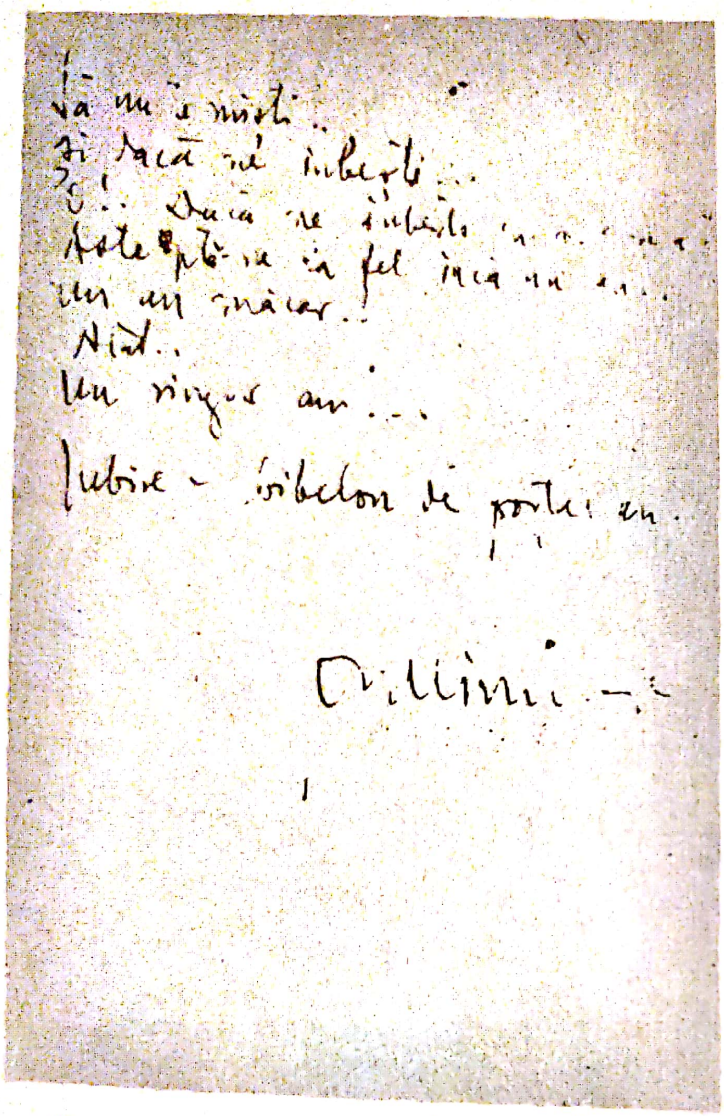

Fragment din poezia *Romanță fără erou* de Ion Minulescu (facsimil)

Proză

Șurue ploaia
Pe-un târg mizerabil.
Pe-un târg potopit
De glod și coceni,
Pe-un târg prăpădit
Și plin de dugheni.
– Aici stă iubita
Și-aici e amorul...
Și ulița-i plină
De fân și coceni.
Și trec cotingăr...
Cu saci de [illegible]
Și ploaia mai tare
Pe crâșme murdare
Pe-un târg sărăcit...
– Aici stă iubita
Și-aici e amorul
Și țurue ploaia
Pe-un târg prăpădit

G. Bacovia

Poezia *Proză* de G. Bacovia (facsimil)

tetul de conducere al Asociației internaționale a criticilor literari. Membru în PEN-Club.

Alte opere: Cronici și articole (1953, Premiul de Stat); *Cronici literare* (1957).

P.M.

CRONICA, săptămînal politic, social și cultural editat de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Iași. Primul număr apare la 12 februarie 1966 (redactor șef C. Ciopraga) propunîndu-și să fie o revistă de actualitate, în tradiția exemplară a publicisticii ieșene. Paginile consacrate literaturii găzduiesc colaborări din întreaga țară, inserînd în chip deosebit semnături ale scriitorilor și criticilor din Iași: C. Ciopraga, Liviu Leonte, Al. Andriescu, M. Drăgan, Zaharia Sîngeorzan, N. Barbu, Andi Andrieș, George Lesnea, Corneliu Sturzu, Mircea Radu Iacoban, Horia Zilieru, Florin Mihai Petrescu, Șt. Oprea ș.a.

I.V.Ș.

CRUCEANU Mihail, n. 13. XII. 1887, Iași. Poet. Licențiat în litere și drept. A militat în rîndurile P.C.R. de la crearea acestuia. Apropiat, din 1905, de cenaclul lui Al. Macedonski, M.C. s-a afirmat apoi în cercul de la *Viața nouă* ca poet simbolist, identificabil prin delicatețea care poate fi considerată nota particulară a poeziei sale. A publicat *Spre cetatea zorilor* (1912), *Altare nouă* (1915), *Fericirea celorlalți* (1920), *Povestiri pentru tine* (proză, 1924), *Lauda vieții* (1945), *Poezii alese* (1957), *Versuri* (1969), *De vorbă cu trecutul...* (1973), *Poeme alese* (1976).

Fl. M.

CSEHI Gyula, n. 26. XI. 1910, Satu-Mare; m. 21. VI. 1976, Cluj-Napoca. Eseist și critic literar de naționalitate maghiară din România. Studii superioare la Paris, Viena și Cluj-Napoca. În amplul studiu *A munkásosztály és irodalom (Clasa muncitoare și literatura)*, 1963, consacră cîteva capitole literaturii române contemporane și celei maghiare din România. Volumele *Klio és Kaliope ... (Clio și Caliope sau raportul dintre istorie și literatură)*, 1965, și *Modern Kaliope... (Moderna Caliope sau romanul și realitatea)*, 1969, reprezintă sinteze ale îndelungatelor sale cercetări în domeniul comparatisticii. Alte volume: *Felvilágosodástól felvilágosodásig (De la iluminism la iluminism)*, 1972.

A.P.

CUGLER Matilda, n. 3 IV. 1853, Iași; m. 14. X. 1931, Iași. Poetă din cercul *Junimii* ieșene, colaboratoare a *Convorbirilor literare*. În 1871 tipărește unicul volum de *Poezii* în

care se observă influența lui Heine și Lenau. Tematica versurilor este exclusiv erotică.

P.M.

CURIER DE AMBE SEXE, revistă literară editată de I. Heliade Rădulescu, ca supliment al ziarului *Curierul românesc*. A apărut între anii 1837 și 1847, la București. Scopul revistei este de a trezi interesul publicului cititor pentru literatura în limba română. Sînt publicate numeroase traduceri din literatura universală (Dante, Tasso, Cervantes, Dumas, Byron, Chateaubriand, Balzac etc.), precum și poezie și proză originală. Un loc important îl ocupă dezbaterea problemelor de limbă (scrisorile lui Heliade către C. Negruzzi, G. Barițiu, P. Poenaru). Colaboratori: C. Negruzzi, V. Alecsandri, Gh. Asachi, D. Bolintineanu, Al. Donici, Iancu Văcărescu, C. Aristia, B.P. Mumuleanu, G. Barițiu, S. Marcovici.

B.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

DACIA LITERARĂ, revistă apărută în 1840 (ianuarie—iunie), la Iași, sub conducerea lui M. Kogălniceanu. Programul publicației a fost expus în *Introducția* primului număr: ideea unei reviste care să fie „un repertoriu general al literaturii românești" creată de scriitori din toate provinciile de pe teritoriul vechii Dacii și care să promoveze o literatură originală, expresie a tradițiilor și năzuințelor națiunii, era afirmată cu insistență, concomitent cu respingerea vehementă a imitațiilor, a abuzului de traduceri devenite „manie primejdioasă". „Noi vom prigoni cît vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi", avertiza semnatarul articolului-program, M. Kogălniceanu. „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi și noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte națiii." Revista își mai propunea să promoveze o critică „nepărtinitoare" („vom critica cartea, iar nu persoana"), să se călăuzească după principii morale și să evite motivele de scandal, precum și tot ce ar putea duce la animozități în viața literară, întrucît „literatura are nevoie de unire, iar nu de dezbinare".

Prestigiul și influența exercitate de revistă în evoluția literaturii române au fost determinate de orientarea sa programatică, răspunzînd năzuințelor societății și culturii românești din epocă, de calitatea excepțională a scrierilor publicate, grupate, în corpul revistei, pe secțiuni: opere originale (proză, poezii, eseuri) ale colaboratorilor, selecțiuni din principalele reviste și ziare tipărite în limba română (texte de Gh. Asachi, I. Heliade Rădulescu, G. Barițiu ș.a.), o cronică literară și artistică redactată de M. Kogălniceanu și o secțiune intitulată *Telegraful Dacieĭ*, cuprinzînd știri variate din viața literară și artistică a celor trei provincii românești (Moldova, Țara Românească și Transilvania), despărțite prin granițe vremelnice. Concepută în felul acesta, D.L. avea într-adevăr un caracter larg reprezentativ, fiind o tribună de difuzare și orientare a creației literare românești de pe întreg teritoriul locuit de români, ea răspunzînd, cum se preciza în articolul program, „dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți". În revistă s-a publicat o capodoperă (nuvela *Alexandru Lăpușneanu* de C. Negruzzi), precum și numeroase alte scrieri valoroase, intrate în patrimoniul clasic al literaturii române: proză de C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, poezii de Gr. Alexandrescu *(Anul 1840)* și C. Stamati, fabule de Alex. Donici, articole despre importanța poeziei populare și despre frumusețea obiceiurilor la sat, semnate de C. Negruzzi și M. Kogălniceanu etc. Aproape toate numele de prestigiu ale literaturii române din acel moment se întîlneau în paginile

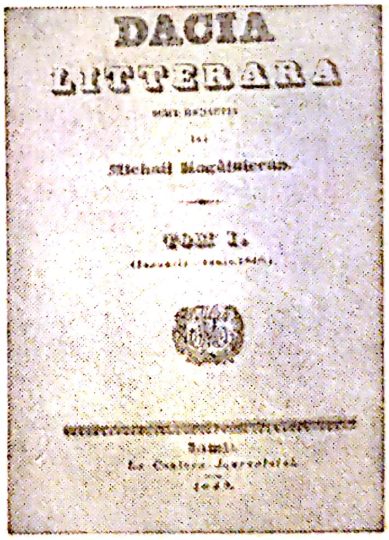

revistei, conferind acesteia, în cultura națională, o pondere pe care alte publicații anterioare nu au avut-o. Orientarea D.L. mergea în direcția creării unei literaturi originale în sens național, a realizării unității prin cultură, care să prefațeze unitatea politică a națiunii. O atare orientare prezidează întreaga mișcare literară românească din deceniile următoare, precum și activitatea celor mai importante reviste literare din epocă — *Propășirea*, *România literară*, *Revista română* ș.a. — care aveau să continue programul revistei de la 1840.

Ref.: Maria Platon, *Dacia literară*, Iași, 1974.

D.P.

DAMIAN Mircea (Constantin Mătușa), n. 14. III. 1899; m. 16. VI. 1948. Prozator. Autor de povestiri umoristice (*Eu sau frate-meu*, 1930; *Două și-un cățel*, 1933; *Bolșevicul*, 1936), de romane picarești și sentimentale (*De-a curmezișul*, 1935; *Om*, 1936; *Gheorghe I. Marin*, 1937), de scrieri cu caracter memorialistic, în care își narează experiența de deținut politic (*Celula nr. 13*, 1932; *Rogojina*, 1945). A publicat de asemenea, o amplă descriere a vieții Capitalei (*București*, 1935). A condus revista *Vitrina literară* (1929) și ziarele *Bucureștii* (1941) și *Fapta* (între 1945 și 1947).

D.M.

DAMIAN S., n. 18. VII. 1930, Alba-Iulia. Critic literar, interesat aproape exclusiv de proza contemporană. Comentariul, critic, analitic, asociativ, este făcut din multiple perspective. *G. Călinescu, romancier* (1971, ediție nouă, 1974) e o cuprinzătoare investigație a romanului călinescian. Alte volume: *Încercări de analiză literară* (1956), *Intrarea în castel* (1970, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Fals tratat de psihologia succesului* (1972), *Duelul invizibil* (1977).

I.V.Ș.

DAN George, n. 2. II. 1916, Catievu-Caliacra; m. 5. I. 1972, București. Poet. Scrie o poezie predominant epică, atingînd uneori dimensiunile romanului (*Hamalii*, 1957) și avînd, aproape în exclusivitate, subiecte din mediul marinăresc, cu detalii pitorești și exotice (*Rapsodia marinarilor*, 1954; *Fructe de mare*, 1970). A tradus din poezia clasică persană (Saadi, *Grădina florilor*, Firdousi, *Cronica șahilor*, Omar Khayyam, *Catrene*) și din Tagore.

FL. M.

DAN Pavel, n. 21. VIII. 1907, Tritenii de Sus, jud. Cluj; m. 2. VIII 1937, Cluj. Prozator talentat, a lăsat posterității mai mult promisiunea unei opere decît opera însăși, fiindcă destinul i-a curmat viața foarte timpuriu. A publicat numai

Scanned with OKEN Scanner

cîteva nuvele în paginile unor reviste literare din Ardeal, precum *Darul vremii*, *Gînd românesc*, *Abecedar*, *Pagini literare*, *Blajul*, nefiind cunoscut decît foarte puțin în timpul vieții. Postum, în 1938, i se publică volumul de nuvele *Urcan bătrînul*.

P.D. a avut intenția să scrie un roman amplu al cîmpiei ardelene, „un mare cîntec al satului, cu șapte frați în centru", intitulat *Ospățul dracului*. Din acest proiect n-au fost realizate însă decît două fragmente, nuvelele *Urcan bătrînul* și *Înmormîntarea lui Urcan bătrînul*, care urmau să fie retopite în ansamblul narațiunii.

O parte din nuvele *(Pedagogul, Drumul spre casă, Studentul Livadă, Zborul de la cuib)* au ca punct de plecare experiența tristă din viața de student sărac și apoi de profesor a scriitorului, relatate din unghiul semănătorist al psihologiei dezrădăcinării. Ele conturează, cu mijloace artistice modeste, portretul unui tînăr intelectual sărac, provenit de la țară și care nu se poate adapta vieții de la oraș. Dar adevărata măsură a talentului lui P.D. o dau nuvelele inspirate din universul rural. În tradiția lui I. Slavici, I. Agârbiceanu și L. Rebreanu, scriitorul dovedește același viguros talent de a reprezenta viața satului ardelean din unghiul asprului determinism economic. Membrii familiei Urcanilor se comportă unul față de celălalt cu viclenie și cruzime, mînați de unicul instinct al averii. Față de ceilalți prozatori ardeleni, P.D. se remarcă printr-un realism de o forță deosebită, rezultat din faptul că povestitorul se situează în centrul acestei lumi dure, privind-o din interior și identificîndu-se cu ea. Remarcabilă este în proza sa și viziunea tragică din unele nuvele, acel fior existențial al morții. Un alt element de originalitate îl constituie alunecarea narațiunii din planul realismului în cel al fantasticului *(Ursita, Copil schimbat)*. Nuvela cea mai lungă a lui P.D., *Iobagii*, tratează o temă istorică, în care autorul se mișcă mai puțin sigur decît în prezentarea satului.

Ref.: Monica Lazăr, *Pavel Dan*, București, 1967.

E.Z.F.

Pavel Dan

DAN Sergiu (Iosif Rotman), n. 29. XII. 1903, Piatra Neamț; m. 12. X. 1976, București. Prozator și traducător. Debutează printr-o biografie romanțată, scrisă în colaborare cu Romulus Dianu: *Viața minunată a lui Anton Pann* (1929), după care publică un număr de romane analitice, scrise cu siguranță și știință a compoziției: *Dragoste și moarte în provincie* (1931), *Arsenic* (1934), *Surorile Veniamin* (1935), *Unde începe noaptea* (1945), *Tase cel Mare* (1964). A tradus excelent din Anatole France, Aragon, Druon, Elsa Triolet ș.a.

P.M.

Scanned with OKEN Scanner

DAUȘ Ludovic, n. 19. IX. 1873, Botoșani: m. 1955. Prozator fecund, autor, între altele, a trei romane interesante: *Drăceasca schimbare de piele* (1927), în care descrie criza fiziologică a unei femei ajunsă la vîrsta critică; *Asfințit de oameni* (1932), roman social care urmărește dispariția vechii boierimi și apariția burgheziei levantine; *O jumătate de om* (1937), o dramă a mediocrității.

P.M.

DAVIDESCU N., n. 24. X. 1888, București; m. 12. VI. 1954, București. Poet, prozator și critic literar legat de mișcarea simbolistă. A debutat la revista *Viața nouă*, înscriindu-se la început în linia unei poezii elegiace care amintește de Jules Laforgue, dar și de G. Bacovia sau Demostene Botez (*La Fîntîna Castaliei*, 1910; *Inscripții*, 1916). Ulterior, versurile devin mai reci, mai livrești, în stilul cerebral și cultivat al liricii parnasiene, ca în uriașul poem *Cîntecul omului*; aici sînt evocate, în șase părți ample, scrise între 1927 și 1945, episoade din istoria umanității *(Iudeia, Helada, Roma, Evul Mediu, Țara Românească, Renașterea)*. Modelul e *Legenda secolelor* a lui V. Hugo, dar lui N.D. îi lipsește simțul grandiosului. Proza (povestea *Zîna din fundul lacului*, 1912; volumul de nuvele *Sfinxul*, 1915; romanele *Conservator et C-ie*, 1924; *Vioara mută*, 1928 etc.) este inferioară poeziei. Meritorie e activitatea de critic literar, pe marginea poeziei simboliste românești (*Aspecte și direcții literare*, vol. I, 1921; vol. II, 1924). A alcătuit o antologie *Din poezia noastră parnasiană* (1943).

E.Z.P.

DAVIDOGLU Mihail, n. 11. XI. 1910, Hîrlău. Dramaturg. Introduce în repertoriul dramatic românesc mediul industrial-muncitoresc și conflictele specifice perioadei de trecere de la capitalism la socialism (*Omul din Ceatal*, 1947; *Minerii*, 1949; *Cetatea de foc*, 1950; *Schimbul de onoare*, 1953). Alte volume: *Teatru* (1959), *Teatru. Neamul Arjoca* (1972).

FL. M

DAVILA Al., n. 12. II. 1862, Golești, jud. Argeș; m. 20. X. 1929, București. Om de teatru și dramaturg. Fiu al generalului Carol Davila, întemeietorul învățămîntului medical românesc. AL. D. face studii la Paris, după care se consacră activității de ridicare a teatrului, ca director al Teatrului Național și conducător al Companiei „Davila". Paralel, scrie cronici dramatice în care impune principii temeinice în privința repertoriului, a regiei și jocului actorilor. Caz foarte rar în cultura noastră, AL. D. și-a cucerit un loc important în literatură printr-o singură operă: drama istorică în versuri *Vlaicu-Vodă* (1902). Piesa evocă un episod al luptelor pentru independență din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și are ca protagonist pe domnitorul cu

același nume. Dramaturgul a ales un conflict de ordin religios, între Vlaicu ortodox și Doamna Clara, mama sa vitregă, care voia ca Muntenia să se alăture catolicilor, ceea ce echivala cu o aservire politică. Conflictul dramatic e puternic, piesa e construită cu siguranță, iar versurile sînt sclipitoare.

P.M.

DELAMARINA Victor Vlad, n. 31. VIII. 1870, Satul Mic, jud. Timiș; m. 8. V. 1896, Pietroasa, jud. Timiș. Poet minor, a scris versuri umoristice în grai bănățean, publicate în volumele *Poezii bănățenești* (1902), *Poezii* (1922).

E.Z.F.

DELAVRANCEA Barbu (Ștefănescu), n. 11. IV. 1858, București; m. 29. IV. 1918, Iași. Dramaturg și prozator. Fiu al unui cărăuș de grîne din mahalaua bucureșteană. A făcut studii juridice la București și Paris. A fost un mare avocat și „cel mai strălucit orator al României contemporane", după opinia lui T. Maiorescu. Om politic și ministru în cîteva guverne, a oscilat între Partidul Liberal și Conservator, dar s-a dovedit statornic în sentimentele sale patriotice și de atașament față de masele populare. A desfășurat o bogată activitate publicistică (la ziarele *România liberă*, *Epoca*, *Literatură și știință*, *Revista nouă*) și a editat o revistă cu apariție efemeră, *Lupta literară* (1887), semnînd, între altele, și o cronică plastică, scrisă competent și cu simț artistic (a avut el însuși talent de desenator, așa cum o dovedesc desenele reproduse în revistele epocii sau schițele rămase în manuscris). A avut vocația prieteniei, concretizată în primul rînd în prietenia celebră cu I.L. Caragiale și Al. Vlahuță. Pe Caragiale l-a apărat magistral — într-un proces răsunător — de acuzația de plagiat. A fost, de asemenea, prieten cu pictorul N. Grigorescu. În 1912 a fost ales membru al Academiei Române.

Barbu Delavrancea

Temperament artistic tumultuos și contradictoriu, B.Ș.T.D. a lăsat o operă literară situată la interferența mai multor curente estetice. A debutat cu nuvele (*Sultănica*, 1885) care vădesc o dispoziție romantică spre policromie și idilism rustic. Stilul e plastic, metaforic, cu efecte retorice. Se remarcă viziunea picturală a naturii, generată de înclinația scriitorului spre artele plastice, dar și de vocația lui romantică nativă. Volumele următoare de nuvele (*Liniște*, 1887; *Trubadurul*, 1887; *Paraziții*, 1893; *Între vis și viață*, 1893) aduc o notă realistă, în genul literaturii veriste a lui G. Verga. Scriitorul zugrăvește cu acuitate portrete sociale, mai ales tipologia parazitismului în societatea epocii (*Paraziții*, *Iancu Moroi*). Alt personaj predilect al nuvelelor e „inadaptabilul", altfel denumit „învinsul" sau „dezrădăcinatul", tip literar de mare circulație în proza românească a epocii, de la Al. Vlahuță la scriitorii semănătoriști. Intelectual de

provincie, melancolic, delicat, acesta reprezintă la B.ŞT.D. un destin social eşuat, fie din cauza relaţiilor economico-sociale la care nu se poate adapta, fie din cauza temperamentului prea apatic *(Trubadurul, Linişte)*. Uneori, B.ŞT.D. se lasă influenţat şi de naturalism, descriind, din unghi excesiv biologic, şi cu amănunte nesemnificative, o serie de cazuri umane patologice *(Zobie, Milogul)*. În unele nuvele şi povestiri, se relevă ca un desăvîrşit pictor al satului, iubitor de folclor şi datini, atras de fabulosul basmului.

Cu *Hagi Tudose* (1903), B.ŞT.D. realizează cea mai izbutită nuvelă a sa şi, totodată, un adevărat model al genului. Personajul central, Hagi Tudose, este un avar din galeria lui Harpagon, Shylock şi Gobseck, dar, în acelaşi timp, un tip particular, individualizat, pe fundalul societăţii româneşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Nuvela se caracterizează prin realismul observaţiei sociale şi prin fineţe plastică. În istoria nuvelisticii româneşti, B.ŞT.D. ocupă un loc important prin inaugurarea unui nou stil al prozei, numit de T. Vianu „realism liric şi artistic". Fondul inspiraţiei sale rămîne liric, chiar şi cînd tehnica folosită e analiza sau observaţia obiectivă.

La maturitate, B.ŞT.D. scrie mai ales teatru. Trilogia istorică *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) şi *Luceafărul* (1910) evocă scene din istoria Moldovei secolului al XVI-lea. În *Apus de soare* eroul este Ştefan cel Mare, personaj puternic, realizat prin îmbinarea originală a elementului de legendă cu realismul psihologic: Ştefan, la sfîrşitul domniei, bătrîn şi bolnav, în conflict cu sine însuşi, dar şi cu boierii care doreau descentralizarea puterii. Piesa e — spune G. Călinescu — „o capodoperă a dramaturgiei poetice şi oratorice, şi nu mai puţin o dramă de observaţie a tipicului". Mai densă din punct de vedere dramatic, *Viforul* e o tragedie shakespeariană, cu un erou crud şi violent, Ştefăniţă-Vodă, cu scene pline de tensiune. Un conflict puternic opune pe domnitorul despot, dominat de orgoliu excesiv, unui grup de boieri înţelepţi care păstrează cultul lui Ştefan şi continuă politica lui. Ultima piesă a trilogiei, *Luceafărul*, mai slabă decît celelalte, vrea să reprezinte, prin Petru Rareş, încercarea de a restaura vechea politică a marelui domn moldovean, ca o replică la *Viforul*. S-a observat că textul are unele însuşiri cinematografice, prefigurînd ca tehnică — parţial — teatrul epic de mai tîrziu.

B.ŞT.D. a fost un mare iubitor al poeziei populare şi al limbii populare. Folclorul a constituit sursa de inspiraţie a unora dintre scrierile sale (basmele *Neghiniţă*, *Norocul dracului*, *Stăpînea odată*), precum şi un obiect de studiu, în publicistică şi în numeroase conferinţe.

Alte opere: Irinel, comedie în trei acte (1912); *Hagi-Tudose*, comedie în 4 acte (1913), ambele dramatizări după nuvele; *A doua conştiinţă*, dramă, tipărită postum (1922); *Estetica poeziei populare* (1913).

Scanned with OKEN Scanner

Ref.: Emilia Şt. Milicescu, *Delavrancea, om — literat — patriot — avocat*, Bucureşti, 1940; Al. Săndulescu, *Delavrancea*, Bucureşti, 1964.

E.Z.F.

DEMETRESCU Traian, n. 5.XI.1865, Craiova; m. 17.IV.1896, Craiova. Poet şi prozator (a semnat şi cu pseudonimul *Tradem*), militant în slujba ideilor socialiste. În volumele *Poezii* (1885), *Freamăte* (1887), *Senzitive* (1894), *Aquarele* (1896) se dovedeşte un liric sentimental şi un precursor al simbolismului. Unele poezii ilustrează crezul social militant. Proza (romanele *Iubita*, *Cum iubim*) este infuzată de lirism.

Ref.: C.D. Papastate, *Traian Demetrescu*, Bucureşti, 1967.

P.M.

DEMETRIUS Lucia, n. 29.XI.1910, Bucureşti. Autoare de proză, teatru, poezie, publicistică. Fiica lui V. Demetrius. După absolvirea Facultăţii de litere şi filozofie şi a Conservatorului de artă dramatică, s-a consacrat un timp scenei, ca actriţă. A făcut parte din cenaclul *Sburătorul*, debutînd cu proză de analiză psihologică (romanul *Tinereţe*, 1935). Scrierile următoare (romanul *Marea fugă*, 1939; *Album de familie*, 1945 şi culegerea de nuvele *Destine*, 1939) continuă maniera cărţii de debut prin interesul pentru dramele sufletului feminin sau pentru cazurile de ereditate tulbure, sondate cu fineţe analitică. După Eliberare, proza scriitoarei evoluează spre problematica socială şi morală (*Premiera*, 1952; *Oameni şi jivine*, 1956; *Ultima Tauber*, 1956). Dar marea pasiune a L.D. este acum dramaturgia, care o consacră drept un nume de prestigiu al vieţii teatrale în anii 1950—1960. Piesele *Vadul nou* (1952, Premiul de Stat), *Oameni de azi* (1953, Premiul de Stat), *Trei generaţii* (1956), *Arborele genealogic* (1957), *Vlaicu şi feciorii săi* (1959) etc. se remarcă prin zugrăvirea unor conflicte psihologice generate de frămîntările social-politice din prezent şi din trecut. Sînt construcţii bine conduse din punct de vedere dramatic, în tradiţia teatrului realist.

E.Z.F.

DEMETRIUS V. (Vasile Ogea), n. 1.X.1878, Şchei-Braşov; m. 15.III.1942, Bucureşti. Scriitor deosebit de fertil, a publicat numeroase volume de nuvele şi aproximativ zece romane, în care încearcă să contureze un tablou al societăţii româneşti din perioada antebelică (romanele *Oraşul bucuriei*, 1920; *Domnul deputat*, 1921; *Domnul colonel*, 1921). Este printre primii care investighează viaţa periferiei. Poeziile (*Versuri*, 1911; *Sonete*, 1914) sînt sub nivelul prozei. A editat revista *Linia dreaptă* (1904) în colaborare cu T. Arghezi. Director (între 1923 şi 1942) al colecţiei „Biblioteca pentru toţi".

E.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

Ovid Densusianu

DENSUSIANU Ovid, n. 29.XII.1873, Făgăraș; m. 8.VI.1938, București. Filolog, folclorist, istoric literar și poet. Lingvistica a fost activitatea dominantă a acestui savant. Totuși critica, istoria literară, poezia îi datorează mult. A studiat la Paris romanistica și medievistica, fiind diplomat al *École des hautes études*, cu două lucrări de textologie medievală (*Aymeri de Narbonne dans la Chanson du pélérinage de Charlemagne*, 1896, și *La prise de Cordres et de Sébylle, chanson de geste du XII-ème siècle*, 1896). Membru al Academiei Române (1909). A condus revistele *Viața nouă* (între 1905 și 1925) și *Grai și suflet* (între 1923 și 1937). A combătut curentele literare limitate la paseism și rusticitate (semănătorismul, poporanismul), încurajînd creația poeților simboliști. A fost teoreticianul curentului și a publicat poezii simboliste, sub pseudonimul *Ervin* (*Limanuri albe*, Paris, 1912; *Sub stînca vremii*, București, 1913; *Heroica*, 1918). Profesor la Universitatea din București, a ținut cursuri despre literaturile popoarelor romanice (*Dante și latinitatea, Sufletul latin și literatura nouă, Trubadurii, Universul iberic*). A publicat lucrări fundamentale de folclor (*Graiul din Țara Hațegului*, 1915; *Viața păstorească în poezia noastră populară*, I-II, 1922-1923 etc.) și istorie literară (*Literatura română modernă*, 8 vol., 1920—1933). Despre aspectele artistice ale limbii poetice: *Evoluția estetică a limbii române* (4 vol., 1929—1937).

Alte opere: Histoire de la langue roumaine (2 vol., Paris, 1901, 1938).

Ref.: Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, București, 1967.

D. SIM.

DENSUȘIANU Aron, n. XI.1837, Densuș, jud. Făgăraș; m. 15.IX.1900, Iași. Profesor universitar la Iași. A condus, în calitate de director, *Revista critică literară*. Ca poet este lipsit de importanță: *Negriada*, epopee (1879—1884), *Valea vieții*, *Hore otelite* (1892). *Istoria limbei și literaturii române* (1885, ed. a II-a 1894) cuprinde caracterizări obiective, alături de aprecieri vădind opacitate critică.

Alte opere: Aventuri literare (1881); *Cercetări literare* (2 vol., 1887).

D. SIM.

DEPĂRĂȚEANU Alexandru, n. 25.II.1834, Roșiorii de Vede; m. 9.I.1865, București. Poet și dramaturg. Romantic, suferind de „răul secolului", dar depășind fixația melancolică și poza dezabuzată a celor mai mulți colegi de generație printr-o luciditate și un gust al senzației crude ce amintesc de Baudelaire, AL.D. a lăsat un singur volum de versuri, *Doruri și amoruri*, remarcabil prin varietatea inspirației (limbajul agresiv și hohotitor alternează cu grația și decorativismul) și muzicalitatea prozodiei. AL.D. a tradus — cel dintîi la noi — cîteva poezii spaniole (din *Romancero*) și a compus două piese de teatru, dintre care drama istorică *Grigore Vodă*, puternic influențată de Victor Hugo.

P.G.

Scanned with OKEN Scanner

DEȘLIU Dan, n. 31.VIII.1927, București. Poet. Absolvent al Conservatorului de artă dramatică din București, actor în perioada 1946—1948. Autor de poeme epice de ample dimensiuni, agitatorice și polemice, utilizînd metrica folclorică (*Lazăr de la Rusca*, 1949, Premiul de Stat; *Minerii din Maramureș*, 1951, Premiul de Stat; *Cuvînt despre sergentul Belate Alexandru*, 1951). Reprezentative pentru poezia română din deceniile cinci și șase, cînd valoarea lor a fost supralicitată, poemele acestea au ieșit astăzi din circuitul lecturii. În *Cercuri de copac* (1962), *Drumul spre Dikson* (1969), *Cetatea de pe aer* (1974), D.D. își reconsideră vechea poezie, înlocuind epicul și agitatoricul prin lirism și reflexivitate. A tradus, singur sau în colaborare, din S. Marșak și Al. Bezimenski.

Alte opere: Cîntec pentru Legea cea Mare (1949); *Ceva mai greu* (1958); *În bătălia pierdută* (1971); *Cetatea și veghea* (1972).

FL. M.

DIACONESCU Ioana, n. 21.VII.1948, București. Poetă. Studii filologice la București. A debutat cu volumul *Furăm trandafirii* (1967), urmat — în același stil de poezie diafană — de culegerea *Jumătate zeu* (1970) și *Adagio* (1973). În ultimele poeme, *Taine* (1976), *Amiaza* (1977), pe lîngă nota grațios sentimentală, euforică, se observă și dispoziția pentru reveria intelectuală.

E.S.

DIACONESCU Mihail, n. 8.XI.1937, Priboeni, jud. Argeș. Romancier și critic literar. Primul volum, *Visele au contururi precise* (1963), roman inspirat din contemporaneitate, îmbină epicul cu liricul. Al doilea roman, *Culorile sîngelui* (1973), cu o compoziție mai echilibrată, tradus și în limba germană, are în centrul acțiunii pe reputatul pictor de fresce și icoane, Pîrvu Mutu, din epoca lui Brîncoveanu. *Gib I. Mihăescu* (1973) este o amplă monografie istorico-literară. Alte volume: *Adevărul retorului Lucaci*, roman (1977).

D.P.

DIMA Alexandru, n. 17.X.1905, Drobeta Turnu-Severin; m. 5. IV. 1979, București. Estetician, critic și istoric literar. Studii liceale în orașul natal, cele universitare (literele și filozofia) la București, specializare în estetică, etnologie, literaturi romanice și germanice la Berlin, München și Viena. Doctoratul la Universitatea din București, cu teza *Conceptul de artă populară* (tipărită în 1938 și premiată de Academie), în care e discutată pe larg, prima dată la noi, cu bogată informație și cu bună intuiție, estetica artei populare. Profesor de liceu, la început, apoi la Universitatea din Iași (1945), iar din 1966 la București, unde îi succede lui T. Vianu, ca șef al catedrei de literatură universală și comparată, și lui G. Călinescu, la

Alexandru Dima

Institutul de istorie și teorie literară, ca director. Membru corespondent al Academiei (1964), membru în biroul de conducere al Asociației Internaționale de literatură comparată. Debutînd la revista *Datina* (1925), polemizează, în anii următori, de pe poziții raționaliste, cu *Gîndirea* (vezi în acest sens volumul *Aspecte și atitudini ideologice*, 1933). Întemeiază la Sibiu gruparea *Thesis*, unde teoretizează ideea „localismului creator", de prețuire și afirmare a valorilor din provincie. Lucrările lui A.D. — peste douăzeci de volume — îmbrățișează o arie foarte întinsă și variată de probleme: estetică literară și filozofică *(Gîndirea românească în estetică*, 1943; *Probleme estetice*, 1943); critică și istorie literară *(Zăcăminte folclorice în poezia noastră contemporană*, 1936; *Alecu Russo*, 1957, monografie critică, premiată de Academie; *Studii de istorie a teoriei literare românești*, 1962, cu referiri ample și definitorii la ideile literare ale lui B.P. Hasdeu, I.L. Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea ș.a.), studii teoretice de literatură universală și comparată *(Conceptul de literatură universală și comparată*, 1967, cu precizări noi privind metodologia și perspectivele disciplinei, precum și cu unele studii de finețe în care fenomenul literar românesc este pus în legătură cu gîndirea și creația europeană; *Aspecte naționale ale curentelor literare internaționale*, 1973, și *Principii de literatură comparată*, 1969, unde preconizează o nouă înțelegere a literaturii comparate, întemeiată pe o viziune nu doar istoristă, ci pornindu-se de la specificul literaturilor naționale și de la valoarea artistică a operelor). Combătînd diletantismul și improvizația, A.D. este adeptul informației largi, al analizei metodice și riguroase în critica și istoria literară *(Dezbateri critice*, 1977).

Alte opere: Al. Odobescu (1935); *Cei mai rodnici ani ai vieții lui G. Coșbuc. Poetul la Sibiu* (1938); *Domeniul esteticii* (1947); *Concepția despre artă și literatură a lui G. Ibrăileanu* (1955); *Arta populară și relațiile ei* (1971).

D.P.

DIMACHE Nicolae, n. 1777; m. 16.X.1836, Iași. Poet și dramaturg. Mare dregător (vel-vornic) al Moldovei. A scris poezii erotice în maniera lui C. Conachi, cu care a și colaborat (împreună și cu Dimitrie Beldiman) la *Comedia banului Constandin Canta* [...], piesă scurtă, destinată teatrului de păpuși. Comedia în versuri *Sfatul familii*, scrisă în perioada 1823—1830, este cea dintîi comedie originală românească. Piesa, deși stîngace în ce privește limba, cu aspect de farsă și cu un vers cam prozaic, are o bună construcție dramatică, evocă bine și nuanțat personajele și constituie o excelentă cronică de moravuri.

D.P.

DIMISIANU Gabriel, n. 25.I.1936, Brăila. Critic literar. Scrie mai ales despre proză *(Schițe de critică*, 1966; *Prozatorii de*

Scanned with OKEN Scanner

azi, 1970; *Valori actuale*, 1974; *Nouă prozatori*, 1977, Premiul Uniunii Scriitorilor), remarcîndu-se prin obiectivitate și analiză pertinentă, de o frumoasă claritate și ascuțime. Nu are preferință pentru un anumit tip de proză, sensibilitatea primește cu același interes pe realiștii sociali și psihologici de felul lui Marin Preda, sau pe prozatorii onirici ca Sorin Titel.

E.S.

DIMOV Leonid, n. 11.I.1926, Ismail. Poet și traducător. A debutat în *Gazeta literară* (1956) cu fragmente din ciclul *Horia*, semnate *Leonid Dima*. Se impune de la primul volum (*Versuri*, 1966) ca autor al unor poeme de mare rafinament lingvistic și muzical, în tradiția pastelurilor chineze ale lui V. Alecsandri, a rondelurilor lui Al. Macedonski și a balcanismului savant practicat de Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu. Este creatorul baladei onirice, consacrată ca specie în literatura română prin următoarele trei volume: *7 poeme* (1968), *Pe malul Stixului* (1968) și *Carte de vise* (1969). Decorul general al poeziilor lui L.D. este baroc. Orașele imaginate sînt alcătuite din clădiri cu camere triunghiulare, conice sau în formă de ou, pe ferestrele caselor sînt lipite poze, porțile au ivăre de alamă, orizontul este întrerupt de statui, clopotnițe, turnuri, donjoane, cupole, palisade și grădini labirintice. Vegetația crește peste ziduri, ca aluatul, pe străzi circulă animale ieșite din subconștient, tramvaie roz pe șine de cocă și biciclete de argint. În acest decor neobișnuit sînt înscenate un număr de sentimente și de întîmplări eterne, dragostea, dorința, moartea, amintirea.
Poet de sinteză, L.D. unifică într-un sistem coerent tradiția parnasiană a poeziei române, simbolismul exotic și balcanismul, la care adaugă filonul mai nou al suprarealismului, prelungit, în chip paradoxal, pe filiera picturală (Tanguy, René Magritte, de Chirico), nu pe cea literară, cum ar fi fost firesc. A tradus din R.M. Albérès, Marcel Raymond, A. Belîi etc.

Alte volume: *Semne cerești* (1970); *Eleusis* (1970, în colaborare cu Mircea Ivănescu și Florin Pucă); *La capăt* (1974); *Litanii pentru Horia* (1975).

FL. M.

DINESCU Mircea, n. 11.XI. 1950, Slobozia. Poet. Primele două volume, *Invocație nimănui* (1971) și *Elegii de cînd eram mai tînăr* (1973), au dat tuturor criticilor certitudinea apariției unui nou adevărat poet, după generația '60. Elementele de definiție ale acestor volume erau voința de a prelungi starea de inspirație și de copilărie, ingenuitatea lirică, în spatele cărora se ascundea capacitatea de a elabora și de a înscena idei. Al treilea volum, *Proprietarul de poduri* (1976, Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei), reprezintă o fază nouă care, în absența legăturilor directe, poate

Scanned with OKEN Scanner

fi numită totuși „neoexpresionistă" și pusă în relație cu *Vămile pustiei* de Ioan Alexandru sau *Fum* de Gh. Pituț. Suavitățile inspirate și copilărești, puritatea și candoarea din primele volume au fost înlocuite cu un patos brutal, ilustrat prin aproape toate semnele tipice ale expresionismului: marele oraș apăsător, agresiunea mașinilor, demonizarea și demitizarea peisajului, procesul de urîțire a lumii. Impresia generală pe care o lasă poezia din *Proprietarul de poduri* este un extraordinar amestec de urît și frumos, de natural și mecanic, de idilă și brutalități, în spiritul vieții.

FL. M.

DOBROGEANU-GHEREA Constantin, n. 21.V.1855, Slaveanka, Ucraina; m. 7.V.1920, București. Om politic, sociolog și critic literar. A studiat la Harkov, formîndu-se intelectual sub influența ideilor democraților revoluționari ruși. A participat la activitatea conspirativă a cercurilor narodnice studențești. Urmărit de poliția țaristă, s-a refugiat în România (1875), unde s-a stabilit apoi definitiv (1879). Prin legăturile sale cu revoluționarii ruși emigrați în Europa occidentală, a cunoscut operele lui Karl Marx și Fr. Engels, imediat după apariție, aderînd la ideologia marxistă (cu Fr. Engels a făcut cunoștință în 1893, la Londra). A jucat un rol important în organizarea cercurilor muncitorești în România. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în perioada de început a mișcării muncitorești, a contribuit substanțial la răspîndirea ideilor marxiste în România, prin studii și articole ca: *Robia și socialismul* (1884), *Karl Marx și economiștii noștri* (1884), *Ce vor socialiștii români?* (1886), *Concepția materialistă a istoriei* (1892) etc. A condus reviste social-culturale de prestigiu *(Contemporanul, Literatură și știință)* și a colaborat la numeroase publicații socialiste. După 1900, concepția ideologică a lui C.D.-G. a cunoscut o involuție, în sensul acceptării unor teze sociale eronate: în lucrările sociologice *Neoiobăgia* (1910) și *Socialismul în țările înapoiate* (1911) este negată capacitatea revoluționară a proletariatului din țările slab dezvoltate industrial și este promovată o linie politică reformistă, sub conducerea burgheziei.

C. Dobrogeanu-Gherea

Critic literar, C.D.-G. are meritul de a fi susținut în mod programatic și consecvent o concepție materialistă, deterministă, cu privire la literatură. Izvoarele acestei concepții au fost pozitivismul lui H. Taine și ideile estetice ale democraților ruși Bielinski, Cernîșevski. A cunoscut de asemenea critica modernă europeană, pe Sainte-Beuve, Hennequin, Guyau, Faguet, Georg Brandes. Pentru C.D.-G. a fi critic însemna cercetarea cauzelor și efectelor operei de artă, cunoscînd cuceririle cele mai noi ale psihologiei și sociologiei, și avînd la bază o bogată cultură. Fidel metodei pozitiviste în critică, el nu neglijează însă faptul că și critica este o artă („a zecea muză") și că pentru practicarea ei este nevoie de talent și de gust.

Scanned with OKEN Scanner

În lucrările sale critice (adunate în trei volume de *Studii critice*: I, 1890; II, 1891; III, 1897, la care se adaugă postum încă două: IV, 1925; V, 1927), C.D.-G. a dezvoltat idei derivate din gîndirea sa materialistă: arta face parte din suprastructura socială *(Materialismul economic și literatura)*; opera artistică este produsul mediului social în care trăiește artistul și exprimă idealurile unei epoci *(Artă pentru artă și arta cu tendință, Idealurile sociale și arta)*; opera exercită o influență morală pozitivă sau negativă, numită tendință *(Personalitatea și morala în artă)*; tendința nu trebuie confundată cu teza, aceasta din urmă reprezentînd atitudinea unui artist inferior, un meșteșugar, care poate confecționa la comandă un mesaj sau altul pentru opera sa *(Tendențiosnism și tezism în artă)*; artistul are un rol important în viața socială și o răspundere civică *(Artiști cetățeni)*; critica literară trebuie să studieze originea operei, tendința și mijloacele artistice *(Asupra criticei)*. A polemizat cu T. Maiorescu în problema raportului dintre etic și estetic, susținînd și în acest caz un punct de vedere determinist.

În critica românească, C.D.-G. reprezintă momentul trecerii de la critica generală la o critică explicativă, analitică, cu viața ei proprie. Acest fapt l-a determinat pe E. Lovinescu să vadă în C.D.-G. pe „inițiatorul mișcării de emancipare a criticii din faza generalului și a criticului, și de îndrumare a ei pe calea cercetărilor speciale".

C.D.-G. a realizat primele analize asupra operei marilor scriitori clasici ai literaturii române — Eminescu, I.L. Caragiale, G. Coșbuc. Studiul despre Eminescu (1887) pornește de la ideea că fondul prim al poetului este optimist și că pesimismul său are o bază socială, pe care criticul o analizează pe larg și cu justețe. Studiile despre I.L. Caragiale *(Caragiale fluerat*, 1885; *I.L. Caragiale*, 1890; *Făclia de Paști și Năpasta*, 1891; *Criticii noștri și Năpasta*, 1891) reprezintă o contribuție meritorie la înțelegerea psihologiei eroilor lui I.L. Caragiale. Cel mai bun studiu analitic al lui C.D.-G., consacrat lui G. Coșbuc *(Poetul țărănimii*, 1897), realizează o prezentare amplă a creației poetului ardelean, cu temele ei principale: iubirea, natura, revolta socială. Criticul surprinde judicios caracterul obiectiv al reprezentării lirice la G. Coșbuc și analizează notabil în special poeziile de dragoste. Valoarea studiului despre Al. Vlahuță stă în aceea că prilejuiește criticului o întinsă analiză a primei culegeri de poezii a scriitorului și a volumului de proză *Din durerile lumii*.

Critica literară a lui C.D.-G. are unele scăderi care rezultă, în primul rînd, din unilateralizarea factorului social. Cum spune G. Ibrăileanu, C.D.-G. „a dat o importanță excesivă mediului social, concepînd exagerat raportul dintre mediu și operă ca un raport de cauzalitate".

Ref.: George Ivașcu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1973; Mircea Iorgulescu, *C. Dobrogeanu-Gherea*, București, 1975.

E.Z.P.

Şt. Aug. Doinaş

DOINAŞ Ştefan Augustin, n. 26.IV.1922, Caporal Alexa, jud. Arad. Poet de factură intelectuală în tradiţia Valéry, ŞT. AUG. D. s-a format în ambianţa spirituală a lui L. Blaga. Împreună cu Radu Stanca, I. Negoiţescu etc. participă la constituirea *Cercului literar de la Sibiu* care, în domeniul poeziei, recomandă revitalizarea baladei, asociind formelor vechi mituri noi şi o ironie protectoare. Debutează în *Jurnalul literar* (1939) şi publică între 1939 şi 1944 la *Viaţa literară*, *Viaţa românească*, *Universul literar*, *Curentul literar*, *Viaţa*, *Ţara*, *Claviaturi*, *Kalende*, *Vremea* etc. În 1947 i se atribuie Premiul E. Lovinescu pentru volumul de versuri (în manuscris) *Alfabet poetic*.
Editorial, debutează în 1964 cu volumul *Cartea mareelor*, urmat de *Omul cu compasul* (1966), *Seminţia lui Laokoon* (1967), *Ipostaze* (1968), distins cu Premiile Academiei şi Uniunii Scriitorilor, *Alter ego* (1970), *Ce mi s-a întîmplat cu două cuvinte* (1972), *Papirus* (1974). A publicat şi eseuri critice şi a tradus din Pierre Emanuel, Hölderlin, Mallarmé etc. Versurile lui ŞT. AUG. D. pun un mare accent pe ceea ce poetica modernă numeşte *écriture*. Sînt versuri rotunde, muzicale, fără disonanţele, rupturile pe care le reclamă poemul modern. Baladele scrise în tinereţe (cea mai cunoscută este *Mistreţul cu colţi de argint*) folosesc elemente romantice (peisaje aride, păduri întunecoase, logodnici nefericiţi, castele părăsite) într-o notaţie riguros articulată şi cu intenţia de a scoate din ele mituri noi. Majoritatea privesc condiţia creatorului. Prinţul din Levant care urmăreşte mistreţul năzdrăvan este creatorul obsedat de idealul lui. El nu ajunge să cucerească absolutul, creaţia îl încorporează şi-l ucide. Acestei teme romantice, foarte răspîndite, ŞT. AUG. D. îi adaugă ideea forţei transformatoare a visului. Halucinat, prinţul vede peste tot în natură mistreţi cu colţi de argint, rîurile, iarba, luna luînd înfăţişarea animalului fabulos. În propoziţiuni estetice, am putea traduce: arta metamorfozează, subiectivizează obiectele. Poezia de maturitate este dominată de ideea monumentalului. Ea arată un simţ al grandiosului ordonat şi o vocaţie remarcabilă a statuarului care implică şi un sens ascendent, vertical al imaginaţiei.

E.S.

DOMOKOS Géza, n. 18.V.1928, Braşov. Scriitor de naţionalitate maghiară din România. Ziarist, editor, secretar al Uniunii Scriitorilor. Debut în presa maghiară din oraşul Sf. Gheorghe (1947), reporter şi redactor la ziarele *Előre*, *Pionír*, *Ifjúmunkás*. Volume de însemnări de călătorie şi reportaje: *A legszebb üzenet (Cel mai frumos mesaj)*, 1953; *A negyedik emlék (A patra amintire)*, 1961, scenarii de film, articole, traduceri din literatura universală.

A.P.

DON GOROZI Ion, n. 4.I.1894, Tecuci. Prozator. A scris un număr foarte mare de nuvele și schițe pe teme diverse *(Filimon Hîncu*, 1924; *La hotarul dobrogean*, 1924; *Socoteli greșite*, 1926 etc.) într-un „stil locvace și prea familiar" (G. Călinescu).

E.Z.F.

DONICI Alexandru, n. 1806, Orhei; m. 1866, Iași. A scris două volume de fabule (1840 și 1842), de valoare modestă, inspirate, în cea mai mare parte, după fabulistul rus I. Krîlov. A tradus poemul *Țiganii* de Pușkin (1837) și, în colaborare cu C. Negruzzi, *Satire și alte poeticești compuneri* de Antioh Cantemir.

E.Z.F.

DORIAN Dorel, n. 6.V.1930, Piatra Neamț. Dramaturg și prozator. După debutul din 1955, cu o culegere de povestiri, *N-au înflorit încă merii*, se impune ca autor al unui teatru de conflicte etice *(Dacă vei fi întrebat*, 1959; *Secunda 58*, 1960; *De n-ar fi iubirile*, 1962; *Ninge la ecuator*, 1963; *Minciuni adevărate*, 1969). Ca autor de literatură științifico-fantastică a publicat volumul *Ficțiuni pentru revolver și orchestră* (1970).

FL. M.

DOSOFTEI, n. 1624, Suceava; m. 13.XII.1693, Zolkiev-Polonia. Cărturar moldovean. Ca mirean s-a numit Dumitrie Barila. Mitropolit al Moldovei (între 1671 și 1673, și între 1676 și 1686). Între anii 1672 și 1675, 1686 și 1693 a trăit în exil în Polonia, în localitățile Stryj și Zolkiev. Teolog și poliglot vestit, dotat cu talent poetic. A instalat tipografie la Iași, unde a tipărit în limba română *Dumnăzăiasca liturghie* (1679), *Molitvenic de-nțălăs* (1681), *Octoih* (1683), contribuind la introducerea limbii române în cărțile bisericești, în locul limbii slavone. A tradus *Psaltirea... pre versuri tocmită* (Uniev-Polonia, 1673) și *Viața și petreacerea svinților* (4 vol., Iași, 1682—1686), proză narativă. Patriot, D. a scris pentru „toată semințiа românească", intuind necesitatea unirii celor trei provincii românești, Moldova, Muntenia și Transilvania. Unul din cei dintîi poeți culți ai literaturii române, D. a reușit, în traducerea *Psaltirii...*, să creeze multe versuri frumoase, cu parfum popular și arhaic, de o vigoare frustă, anticipîndu-i, în această privință, pe Anton Pann și T. Arghezi. A tradus, de asemenea, în versuri, drama *Erofili* a poetului cretan Gheorghios Chortatzis și, în proză narativă, *Nouă adunare de istorii*, hronograful lui Matei Cigalas.

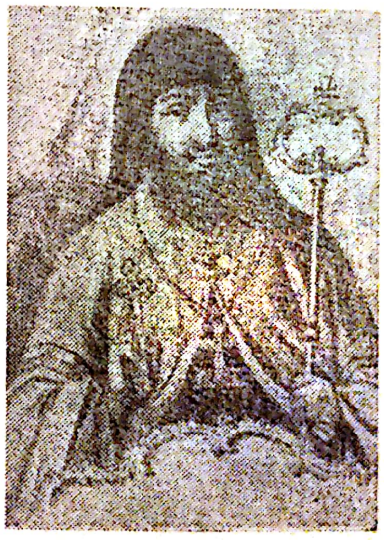

Dosoftei

Ediții: I. Bianu, *Psaltirea în versuri* (1887); N.A. Ursu, *Psaltirea în versuri* (1974).

D. SIM.

DRAGOMIR Mihu (Mihail G. Dragomirescu), n. 24.IV.1919, Brăila; m. 9.IV.1964, Giurgiu. Poet și prozator. Autor al unor volume de versuri de o mare mobilitate tematică, unite printr-un lirism debordant, de esență romantică (*Versuri alese*, 1956; *Poezii*, 1963). Ca prozator s-a ilustrat în genul literaturii științifico-fantastice, în care a dat o schiță antologică, *Reversul domnului Valdemar*, continuare a nuvelei lui E.A. Poe *Faptele în cazul domnului Valdemar*, pe care a și tradus-o în românește. Alte volume: *Gînduri prăfuite* (1936), *Povestiri deocamdată fantastice* (1962), *Minutar peste netimp* (1974).

FL. M.

DRAGOMIRESCU Mihail, n. 22.III.1868, Plătărești, jud. Ilfov; m. 25.XI.1942, București. Estetician și critic literar. Studii la Facultatea de litere și filozofie din București, absolvite în 1893, completate la Paris și Berlin. Din 1906, titularul catedrei de estetică literară a Universității din București. Bogată activitate publicistică, începută în 1895 la *Convorbiri literare* (redactor delegat pînă în 1900), continuată la *Epoca*, *Luceafărul*, *Flacăra* etc. Supralicitarea vechilor teze junimiste determină o ruptură cu *Convorbirile literare*. M.D. editează, în replică, *Convorbiri critice* (1907—1910), *Falanga* (1910, 1926) și *Ritmul vremii* (1926—1927) care, alături de *Institutul de literatură* (1922), vor încerca aplicarea și constituirea în școală a principiilor estetice și critice ale lui M.D. El va fi, în prima generație postmaioresciană, cel mai fidel apărător al autonomiei absolute a artei, principiu în numele căruia va polemiza cu C. Dobrogeanu-Gherea, cu semănătorismul și poporanismul, cu impresionismul și orientările moderniste. M.D. propune un sistem estetic propriu pe care-l expune în 1894 (*Critica științifică și Eminescu* și *Filozofia adevărului*) și îl susține la primul Congres de istorie literară (Budapesta, 1931) în prezența lui B. Croce, M. Baldensperger, Paul Van Tieghem, I. Nadler, O. Waltzel ș.a. Observînd, printre primii, că în însăși personalitatea creatoare trebuie făcută o disociere între personalitatea umană și cea artistică, estetica dragomiresciană restituie operei autonomia, dîndu-i posibilitatea să se afirme, prin ea însăși, ca o calitate obiectivă a existenței, putînd forma astfel obiectul unei științe descriptive. Este postulatul pe care se întemeiază *Teoria poeziei* (1906), *Literatura română*, *Metodologia literară* (1919) și apoi *Știința literaturii* (vol. I, 1926) și *La science de la littérature* (vol. I—IV, 1928—1938) primită cu interes de publicul parizian și recenzată de Paul Van Tieghem. M.D. formulează acestei estetici — în fond metodologice — un temei filozofic idealist, numit integralism. Pe baza unor trăsături comune, el clasifică operele în trei categorii: de talent, de virtuozitate și de geniu, atenția îndreptîndu-se spre cele din urmă. Teoria capodoperei oferă, *avant la lettre*, o viziune structuralistă a operei, gîndită ca o totalitate ale cărei părți

Scanned with OKEN Scanner

se găsesc într-o dialectică interdependență („armonie"), „neschimbabilă", purtătoare a sensului și valorii ei estetice. Tentativa de a stabili termenii „capodoperei", de a descoperi prototipul capabil să dea criticii repere sigure, de a întemeia o știință a literaturii, „de sine stătătoare ca orice altă știință", aduce — dincolo de dogmatismul clasificărilor — una dintre cele mai originale contribuții europene la cercetarea literară modernă. M.D. a încercat să-și aplice teoria estetică în cadrul „Școlii noi" care urma să profeseze o critică obiectivă, „rece", „rațională", opusă curentului istorist-sociologist și celui impresionist (polemică susținută cu E. Lovinescu). Dar, înțelegerea actului critic ca un proces de raționalizare a sensibilității, ca o trecere de la intuiție la concept, de la impresie la analiză a rămas un deziderat. Critica profesată de M.D. (*Critica dramatică*, 1904; *Dramaturgia română*, 1905; *De la misticism la raționalism*, 1924 și *Critice*, I—II, 1927—1928), deși pornește de la o muncă laborioasă cu textul, nu se ridică la nivelul principiilor. Foiletoanele critice, având ca punct de referință clasicismul, urmăresc descoperirea „esenței originare" a operei. Multe pagini elogioase sînt consacrate însă unor scriitori minori, din cercul criticului, în timp ce valori autentice sînt ignorate sau contestate. O opacitate inexplicabilă îl îndepărtează de T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu. Lipsa echilibrului în aplicarea principiilor, rigiditatea sistemului său estetic, ca și aprecierea critică excesivă a colaboratorilor au compromis în mare parte critica sa. M.D. rămîne totuși un animator al literaturii, un susținător al multor scriitori, dintre care unii vor atinge maturitatea artistică în perioada interbelică. M.D. este autorul romanului *Copilul cu trei degete de aur* (1932—1936), fără valoare artistică, și al unor *Fabule* (1928) semnate *Radu Bucov*.

Mihail Dragomirescu

Alte opere: Sămănătorism, poporanism, criticism (1934); *Scrieri critice și estetice* (1969).

Ref.: Titu Popescu, *Mihail Dragomirescu estetician*, București, 1973; D. Matei, *Mihail Dragomirescu. Sistemul filozofic și estetic*, București, 1974.

V.M.C.

DRAGOȘ Nicolae, n. 3.XI.1938, Glogova, jud. Gorj. Poet și publicist, redactor șef al revistei *Luceafărul*. Volumul de debut: *Moartea calului troian* (1968). Următoarele: *Coloană de-a lungul* (1971), *Zăpezi fără întoarcere* (1973), *Scut de etern* (1974), *Scrisoare în sat* (1975), *Ritualuri intime* (1978). Cultivă o poezie în egală măsură reflexivă și declamatoare, pe linia unui patriotism elevat, care a beneficiat de achizițiile liricii moderne. Ultimul volum este o meditație calmă pe marginea scurgerii iremediabile a timpului și marchează o nouă etapă, superioară, a carierei sale poetice. Publicistica sa se caracterizează prin caracterul incisiv, prin decizia atitudinilor, prin expresivitate.

P.M.

Scanned with OKEN Scanner

DRĂGAN Mihai, n. 6.XII.1937, Viișoara, jud. Bacău. Critic și istoric literar. Doctor în filologie, conferențiar la Universitatea din Iași. *Aproximații critice* (1970) și *Reacții critice* (1974) sînt volume de studii și articole, uneori polemice, privind literatura română clasică, precum și fenomenul literar contemporan. În *B.P. Hasdeu* (1972, Premiul Uniunii Scriitorilor), M.D. a dat cea dintîi monografie critică amplă — temeinic informată și echilibrată — asupra scriitorului savant. Volumele: *G. Ibrăileanu* (1971), *Lecturi posibile* (1978) cuprind substanțiale studii despre G. Ibrăileanu și T. Maiorescu.

D.P.

DRĂGUȘANU Sidonia, n. 4.VIII.1908, București; m. 8.V.1971, București. Prozatoare, poetă, autoare de piese de teatru în care revalorifică formula teatrului bulevardier (*Teatru*, 1971). Pornind de la un pretext sentimental, a descris în *Jurnalul Aurorei Serafim* (1957) lumea copiilor, de care s-a simțit apropiată și căreia i-a consacrat mai multe cărți (*Moața, Creața și Grasul la bal*, 1945; *Paznicul florilor*, 1955; *Anișoara și Chiuș-Chiuș*, 1955 etc.).

FL. M.

DUDA Virgil, n. 25.II.1939, Bîrlad. Prozator. Absolvent al Facultății de drept din București. Primul volum, *Povestiri din provincie* (1967), este o culegere de schițe de atmosferă (orașul postbelic) și de fișe de roman. *Catedrala* (1969), roman alcătuit din patru „povestiri de formație" (biografia și cariera unui conducător din industrie), pune în valoare principala aptitudine a prozatorului, aceea de analist. V.D. se impune prin următoarele două romane, *Anchetatorul apatic* (1972) și *Deruta* (1973). Romancierul se dovedește a fi un original creator de personaje, de atmosferă și simboluri, îndreptîndu-și atenția spre conștiințele obișnuite, „provinciale", care sînt confruntate cu o epocă de mari transformări sociale. Alte volume: *Al doilea pasaj* (1975).

FL. M.

DULFU Petre, n. 10.III.1856, Tohat, jud. Sălaj; m. 31.X.1953, București. A cules și a prelucrat în versuri basme populare (*Isprăvile lui Păcală*, 1894; *Gruie-al lui Novac*, 1913; *Povestea lui Făt-Frumos*, 1919; *Ion Săracul și alte povești*, 1923 ș.a.). A tradus din Euripide.

P.M.

DUMBRĂVEANU Anghel, n. 21.XII.1933, Dobroteasa, jud. Olt. Poet, cultivînd de regulă versul elegiac, declamator. Volum de debut: *Fluviile visează oceanul* (1961), după care urmează *Pămîntul și fructele* (1964), *Iluminările mării* (1967), *Oase de corăbii* (1968), *Delte* (1969), *Fața străină a nopții* (1971), *Poeme de dragoste* (1971), *Singurătatea mieazii* (1973).

Scanned with OKEN Scanner

Ultimele volume sînt mai ales erotice. Alte volume: *Piatra de încercare*, roman (1976), *Diligența de seară* (1978).

E.S

DUMITRESCU Geo, n. 18.V.1920, București. Poet cu un umor caustic și o fantezie malițioasă, G.D. a început prin a persifla vechea retorică poetică. Literatura — sub formele ei patetice, solemne, transcendentale — va fi ținta ironiilor în placheta *Aritmetică* (1941), semnată *Felix Anadam*, reluată în volumul *Libertatea de a trage cu pușca* (1946), care a marcat afirmarea unei noi generații de poeți. G.D. ia în deriziune obiectele sacre ale poeziei tradiționale (poezia, inima, iubirea, cosmosul etc.). Se observă aici, și în poezia ulterioară (*Aventuri lirice*, 1963; *Nevoia de cercuri*, 1966; *Jurnal de campanie*, 1974, cu poeme vechi și noi), gustul lui G.D. în spirit eminamente muntenesc pentru teroarea verbală. Poetul își terorizează obiectele, are o mare voluptate de a întoarce schemele pe dos. Ieremia — care este în paremiologia românească simbolul eșecului ridicol — devine la G.D. un simbol înălțător al inconformismului. În poemele cu o mai mare deschidere spre social și politic (*Cîinele de lîngă pod*, *Macarale la marginea orașului*, *Balada corăbiilor de piatră*), G.D. desface comunicarea lirică de orice solemnitate. Trecînd peste granițele genurilor literare, el narează o întîmplare simplă și extrage un mare simbol din faptele banale ale vieții, într-un stil care amestecă ingenios șiretenia și gravitatea. Însă ironistul are și momente cînd pătrunde în „interiorul umbrei" și surprinde cealaltă față, solemnă, miraculoasă a lucrurilor. Versurile devin enigmatice și grave. Lîngă *Sphynkterland*, ținutul ororilor, apare *Tetracleea*, spațiu imaginar în care, intrînd, obiectele își recapătă puritatea inițială. G.D., poet reprezentativ pentru generația sa și pentru poezia postbelică, a condus revista *Albatros* (1942) și *România literară* (între 1968 și 1970). A tradus din Rafael Alberti, Curzio Malaparte, Romain Gary etc.

E.S.

Geo Dumitrescu

DUMITRESCU-BUȘULENGA Zoe, n. 20.VIII.1920, București. Istoric literar și eseist, profesor universitar de literatură universală și comparată, director al Institutului de istorie și teorie literară „G. Călinescu". Debutul publicistic în 1950, iar în volum cu două monografii: *Ion Creangă* și *Mihai Eminescu* (1963), în care se exprimă puncte de vedere noi în legătură cu cei doi clasici. Urmează volume dedicate unor mari personalități și epoci ale literaturii universale: *Surorile Brontë* (1967), *Sofocle și Condiția umană* (1974), *Renașterea. Umanismul și destinul artelor* (1975), unde dovedește un orizont larg și o cultură vastă. Volumul *Valori și echivalențe umanistice* (1973) conține studii cu privire la locul ocupat de creația spirituală românească în creația universală, urmîndu-se modelul studiilor lui Tudor Vianu, a cărui

elevă a fost. Textele sînt totdeauna dense prin capacitatea asociativă, prin abundența ideilor și sugestiilor. Poliglotă, conferențiară eminentă, desfășoară o intensă activitate culturală și științifică, în țară și peste hotare.

Alte opere: Contemporanul și vremea lui (1959, în colaborare); *Eminescu — Cultură și creație* (1976).

P.M.

DUMITRU Ion M., n. 1.I.1948, Brătești, jud. Argeș. Poet, preferînd adeseori poezia ritualică, „înclinat spre construirea unei mitologii proprii" (Al. Piru). A debutat cu volumul *Iadeș* (1967) și a continuat cu *Vînătorile* (1969), *Balcanice. Una sută balade* (1970), *Poeții de douăzeci de ani. Covor românesc* (1972), *Fals tratat de vînătoare* (1973), *Orgolii* (1973), *Culoare și aromă* (1974), *Imnuri* (1974). A scris și povestiri pentru copii.

P.M.

DUȚU Alexandru, n. 2.IX.1928, București. Istoric literar, doctor în filologie, cercetător la Institutul de studii sud-est europene. Interesat, cu precădere, de epoca veche, precum și de începuturile moderne ale culturii și literaturii române, A.D. a publicat, în acest sens, cîteva lucrări de minuțioasă exegeză, cu bogată informație și cu precizări noi privind îndeosebi legăturile cărturarilor români cu fenomenul literar european (*Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, 1968; *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, 1972, versiune franceză, 1971; *Sinteză și originalitate în cultura română, 1650—1848*, 1972; *Umaniștii români și cultura europeană*, 1974, versiune engleză, 1977). Alte volume: *Explorări în istoria literaturii române* (1969), *Eseu în istoria modelelor umane. Imaginea omului în literatură și pictură* (1972).

D.P.

ECLESIARHUL DIONISIE, n. 1759; m. 1820. Cronicar minor, eclesiarh al episcopiei Rîmnicului, a scris *Hronograful Țării Românești* care narează evenimentele istorice de la 1774 — înscăunarea lui Alexandru Ipsilanti — pînă la 1815. Se remarcă prin arta narațiunii și stilul pitoresc.

E.Z.F.

EFTIMIE, cronicar moldovean din secolul al XVI-lea. Din viața lui se cunosc puține date: ucenic al cronicarului Macarie, monah la mănăstirea Căpriana, sol la Ivan cel Groaznic, țarul Rusiei. *Cronica lui* E., scrisă în limba slavonă, din porunca lui Alexandru Lăpușneanu voievod, narează istoria Moldovei între anii 1541 și 1554. Este publicată tîrziu, însoțită de studii explicative, de către Ion Bogdan (1891), P.P. Panaitescu (1959) și de G. Mihăilă *(Literatura română veche*, I, 1969). Interesul ei este, înainte de toate, istorico-documentar.

D. SIM.

EFTIMIU Victor, n. 24.I.1889, Bobošița (Macedonia); m. 27.XI.1972, București. Poet, prozator și dramaturg. Fiul unui negustor albanez. Vine la București în 1897, unde se stabilește definitiv în 1905. Debutează în viața literară în 1905, călătorește mult (prin 1909—1910 se află la Paris, unde frecventează mediile literare și teatrale). V.E. scrie versuri, proză, teatru, face publicistică, remarcîndu-se printr-o lungă carieră literară și o fecunditate puțin obișnuită (opera sa însumează aproximativ 100 de volume). Între 1920 și 1921 este director al Teatrului Național din București, funcție în care revine și mai tîrziu (1930, 1944—1945). Membru al Academiei (1950).

Victor Eftimiu

V.E. s-a impus în primul rînd ca autor dramatic, domeniu în care face dovada unei capacități de invenție deosebit. Cele peste patruzeci de piese de teatru sînt grupate de autor în mai multe cicluri: 1. Legende românești *(Înșir-te mărgărite, Cocoșul negru, Strămoșii, Ringala, Haiducii* etc.) 2. Tragedii antice *(Prometeu, Thebaida, Atrizii)* 3. Drame medievale *(Poveste spaniolă, Theochrys)* 4. Tragicomedii țărănești *(Achim, Comoara* etc.) 5. Comedii provinciale *(Ariciul și sobolul, Omul care a văzut moartea* etc.) 6. Satire bucureștene *(Dansul milioanelor, Marele Duhovnic* etc.) 7. Piese „cu subiecte de peste hotare" *(Dr. Faust, vrăjitor, Napoleon, Scamatorii* etc.). Dintre acestea, mai valoroase sînt operele cuprinse în primele două cicluri, și în special cele inspirate din basmele și legendele populare. *Înșir-te mărgărite* (prima variantă, 1911), cea mai populară creație a lui V.E., rămîne în literatura română un model de feerie dramatică, încîntătoare prin explozia de fabulos și arta versificației. Deși în *Înșir-te...*, ca și în fantezia *Cocoșul negru* (1915), autorul are ambiția de a incorpora în fabulația basmului simboluri filozofice, adică de „a face basm cu subiect de dramă modernă"

(G. Călinescu), adevărata lui vocație e teatrul poetic, fantezia enormă și strălucitoare, replica savuroasă alimentată de resursele limbii populare. În *Prometeu* (1920), V.E. reia mitul titanului revoltat împotriva lui Zeus, accentuînd nu ideea răzvrătirii, ci mobilul ei, iubirea de oameni. Dintre piesele cu subiect istoric mai interesantă e *Ringala* (1915), care a fost viu controversată la reprezentare. În scrierile dramatice, V.E. e „un romantic prin imaginația aprinsă, un parnasian prin cultul armoniei și clarității" (C. Ciopraga).
Ca poet, V.E. dovedește o dată în plus talentul de versificator, demonstrat dealtfel în piesele sale în versuri. Din numeroasele volume de poezii, autorul și-a alcătuit un volum antologic, intitulat *Oda limbei române* (1957), cuprinzînd poezii scrise între anii 1906 și 1956. O altă culegere antologică, *Poezii*, apare în 1964. În ultima perioadă de creație, poetul a cultivat cu predilecție sonetul.
Proza e inferioară teatrului și poeziei. A scris romane numeroase — cu subiecte din viața mediilor cosmopolite și mai ales din lumea teatrului — precum și nuvele, toate de un nivel artistic scăzut. (Citabil e *Dragomirna*, roman-foileton în genul lui Al. Dumas.) Sînt notabile, de asemenea, scrierile memorialistice ale lui V.E.: *Fum de fantome* (1940), *Magia cuvintelor* (1942), *Amintiri și polemici*, *Oameni de teatru* (1965), *Portrete și amintiri* (1965).
V.E. a scris și literatură pentru copii, de bună calitate. Traduceri din Sofocle, Pușkin.

E.Z.F.

ELIADE Mircea, n. 9.III.1907, București. Romancier, eseist, filozof, istoric al religiilor. Stabilit în S.U.A. Fiu de ofițer. Studii elementare, medii și superioare la București, completate în India (între 1928 și 1932). Călătorii în Birmania și Ceylon. După obținerea, în 1933, a doctoratului în filozofie, cu o teză despre Yoga, funcționează ca asistent la Facultatea de litere și filozofie a Universității din București. În 1940 e numit atașat cultural pe lîngă ambasada României la Londra, iar în 1941 transferat la ambasada din Lisabona, unde rămîne pînă în 1945. Din acest an predă la École des Hautes Études din Paris. Conferențiază și la numeroase alte universități europene. Invitat în 1956 să țină prelegeri la Universitatea din Chicago, în anul următor devine profesor titular de istoria religiilor la aceeași Universitate. Din 1962 este *distinguished service professor*.
M.E. colaborează de la vîrsta de 13 ani la *Ziarul științelor populare*, iar în anii studiilor universitare desfășoară o activitate publicistică prodigioasă, îndeosebi în coloanele ziarului *Cuvîntul*. După înapoierea din India scrie ani în șir în fiecare număr al săptămînalului *Vremea* și al publicației lunare *Revista Fundațiilor regale*, nu fără a publica frecvent și în alte periodice. Între anii 1938 și 1942 scoate la Paris

Zamolxis. Revue des études réligieuses (3 vol.). Din 1960 dirijează, împreună cu Ernst Jünger, revista *Antaios*, ce apare la Stuttgart, iar din 1961 scoate la Chicago, împreună cu J.M. Kitagawa și Charles Long, periodicul universitar *History of religions*. Colaborează la numeroase reviste literare și de istoria religiilor din diverse țări.

Editorial, M.E. a debutat în 1930, cu romanul „experiențialist" *Isabel și apele diavolului*, un fel de memorial al aventurilor interioare trăite de un student, în India. Experiențe de un tip special, ezoterice, cu rădăcini în mistica orientală, constituie materia și a unui alt roman, *Lumina ce se stinge* (1934). Două nuvele tipărite în 1940, *Secretul doctorului Honigberger* și *Nopți la Serampore* înfățișează practici Yoga și tantrice. Sub titlul *Șantier* (1935), scriitorul și-a publicat jurnalul de student al Universității din Calcutta, prezentat ca „roman indirect". În același climat bengalez se consumă aventura narată în unul dintre cele mai bune romane ale lui M.E., *Maitreyi* (1933), jurnal interior al descoperirii iubirii și al sufletului indian. Am putea spune că este un roman inițiatic, întrucît ne introduce într-un dublu mister: al eternului feminin și al spiritualității hinduse. Nota particulară a scrierii rezidă în amestecul de straniu și obișnuit, de elevată distincție și frivolitate ingenuă, de sobrietate dusă pînă la asceză și senzualitate frenetică, ce caracterizează comportamentele eroinei. Maitreyi devine o enigmă și pentru cititor, nu numai pentru Allen, iubitul ei, și enigma sporește în aceeași măsură în care ni se comunică. Descoperim o lume ciudată, axată pe valori diferite de ale noastre și operînd cu alte criterii. Cu *Întoarcerea din rai* (1934), M.E. se afirmă ca prozator realist, romanul introducîndu-ne în atmosfera anilor 30, sensibil marcată de agitațiile generației tinere, din rîndurile căreia și sînt recrutați protagoniștii. Coordonatele de ordin istorico-social ale frămîntărilor ce fac substanța scrierii capătă un mai puternic relief în romanul în două volume de factură huxleyană *Huliganii* (1935), care o continuă. Cu *Domnișoara Cristina* (1936) și *Șarpele* (1937), scriitorul se fixează în arhaicul autohton, explorînd resurse de gîndire magică din folclorul românesc. *Nuntă în cer* (1938) e un roman de dragoste, replică de inspirație autohtonă la romanul *Maitreyi*. După cel de-al doilea război mondial, M.E. publică mai multe nuvele (*La țigănci*, 1963; *Pe strada Mîntuleasa*, 1968; *Ivan*, 1968; *În curte la Dionis*, 1968; *Uniforme de general*, 1973 etc.) și romanul *Noaptea de sînziene* (mai întîi în traducerea franceză a lui Alain Guillermou, *Forêt interdite*, Paris, 1955, ulterior, în versiunea originară, 2 vol., Paris, 1971), amplă frescă a vieții istorice românești și europene din preajma, din timpul și din primii ani de după ultimul război mondial, pe al cărei fundal evoluează destinul unor eroi devorați de problemele cunoașterii. Nuvelele, realizate, asemenea citatului roman, la un nivel de artă ce relevă plenar măsura posibili-

Mircea Eliade

tăților autorului, cultivă un tip special de fantastic, fără precedent în literatura națională și chiar universală, derivat din concepția că „sacrul" n-a dispărut din lume, ci continuă să fiinţeze chiar și în timpurile noastre, camuflat, mistuit în profan. Narațiile cuceresc însă prin ele însele, independent de substratul filozofic.

Opera de erudiție și de exegeză filozofică a lui M.E., foarte întinsă, include studii precum *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne* (1936), *Comentarii la legenda Meșterului Manole* (1943), *Traité d'histoire des religions* (1949), *Le mythe de l'éternel retour* (1949), *Le Chamanisme et les techniques archaiques de l'extase* (1951), *Le Yoga. Imortalité et liberté* (1954), *Aspects du mythe* (1963), *From primitives to Zen* (1967) etc. Aproape toate studiile de istorie a religiilor ale lui M.E. sînt traduse în engleză, germană, spaniolă, italiană, unele și în portugheză, olandeză, daneză, suedeză, greacă, poloneză și japoneză.

Alte opere: *Soliloquii*, eseuri (1932); *Oceanografie*, eseuri (1934); *India* (1934); *Fragmentarium*, eseuri (1939); *Insula lui Euthanasius*, studii și eseuri (1943); *Iphigenia*, piesă de teatru (1951); *Nuvele* (1963); *Amintiri*, I. *Mansarda* (1966); *De Zalmoxis à Genghis Khan* (1970); *Coloana nesfîrșită*, piesă de teatru (1971); *Histoires des idées et des croyances religieuses* (vol. I, 1976, vol. II, 1978).

D.M.

ELIADE Pompiliu, n. 13.IV.1869, București; m. 24.V.1914, București. Istoric literar, profesor de franceză la Universitatea din București. Doctor în litere la Sorbona. A studiat relațiile culturale franco-române în lucrările *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie* (1898), *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle* (3 vol., 1905—1914). A popularizat literatura franceză în studii ca *Filozofia lui La Fontaine* (1901), *Cu privire la Maurice Maeterlinck* (1912) ș.a.

P.M.

EMINESCU Mihai, n. 15.I.1850, Botoșani; m. 15.VI.1889, București. Cel mai mare poet român. Descendent al unei vechi familii românești din Moldova de Nord, cu rădăcini rurale din partea ambilor părinți. Tatăl, Gheorghe Eminovici, din Călinești lui Cuparencu, om instruit, se ridicase la rangul de căminar, avînd o moșie răzășească la Ipotești, lîngă Botoșani, iar mama, Raluca, era fiica stolnicului Iurașcu. Soții Eminovici au numeroși copii, băieți și fete, trimiși să studieze în țară și străinătate, cei mai mulți urmăriți de boli necruțătoare. M.E. face studii la Cernăuți, apoi la Viena și Berlin, de filozofie, dar frecventînd un larg cerc de discipline, între care economia politică, dreptul, anatomia și fiziologia etc. Debutează în 1866, în revista *Familia* din Pesta, cu care prilej Iosif Vulcan, directorul revistei, îi

schimbă numele din Eminovici în Eminescu. Adevărata consacrare a poetului se produce în 1870, cînd începe să colaboreze la *Convorbiri literare*, organ al societății și cenaclului *Junimea* din Iași, unde va publica întreaga operă antumă. Autoritatea critică a revistei, T. Maiorescu, îi acordă o atenție specială, intuind în el, de la început, un poet neobișnuit. Revenit în țară, în 1874, ocupă pe rînd diverse funcții: bibliotecar, inspector școlar, ziarist, mai întîi la Iași, apoi la București. La 33 de ani se îmbolnăvește de nervi. Se tratează la un sanatoriu vienez, apoi în țară, dar în ciuda unor aparente perioade de însănătoșire, boala înaintează necruțător și, la vîrsta de 39 de ani, se stinge la un sanatoriu din București.

Mihai Eminescu

Opera literară a lui E. se compune, în principal, din poezii, din care, în timpul vieții poetului, a apărut un singur volum, editat de T. Maiorescu, în vremea în care autorul era în spital. Numărul lor este redus: 65, și sînt poezii erotice (*Venere și madonă*, *Floare albastră*, *Lacul*, *Sara pe deal*, *Dorința*, *Pe lîngă plopii fără soț* ș.a.), filozofice (*Melancolie*, *Mortua est*, *Glossă*, *Luceafărul*, *Veneția*, *La steaua*, *Cu mine zilele-ți adaogi*), sociale (*Împărat și proletar*), satirice (*Scrisorile*, în număr de 5, *Criticilor mei*), pe teme folclorice (*Călin*. *File de poveste*, *Revedere*, *Mai am un singur dor*). A publicat și proză: *Sărmanul Dionis*, nuvelă fantastică, *Cezara*, povestire erotică și romantică, *La aniversară*, o schiță erotică ș.a. Opera antumă a lui E. este, ca dimensiuni, redusă în raport cu cea postumă. Peste 15.000 de pagini manuscris, conținînd poezii, poeme, nuvele, un roman, încercări dramatice, au fost și continuă să fie valorificate de către eminescologi, care nici pînă astăzi n-au reușit să tipărească acest tezaur extraordinar care este laboratorul poetului, căci, ca și în cazul lui Vigny, marea operă a poetului a fost descoperită după moartea sa. Și ceea ce se cuvine reținut este mai ales faptul că această operă conține valori nepieritoare, așezate de unii exegeți chiar deasupra celor apărute în timpul vieții. G. Călinescu, în *Opera lui M. Eminescu* (5 vol., 1934—1936) și, după el, I. Negoițescu (*Poezia lui Eminescu*, 1968) se opresc cu o atenție specială asupra postumelor în care romantismul poetului, devenit un loc comun pentru exegeză, capătă proporții și adîncimi tulburătoare, care-l așază pe E. în familia spirituală a marilor romantici: Tieck, Novalis, J.P. Richter, Hugo, Keats ș.a. Și, dacă antumele ilustrează, prin echilibrul lor artistic și prin cultul formei, uneori chiar printr-o viziune senină și sobră, o ipostază clasicistă a poetului, postumele îl atașază, fără echivoc, romantismului titanic, reflexiv, pe care îl îmbogățește substanțial. Universalitatea lui E., la care se referă adesea cercetători români ori străini, se circumscrie în special în contextul acestui curent. Poetul român îmbogățește romantismul cu dimensiunile și specificul sensibilității românești. Perspectiva marilor

Scanned with OKEN Scanner

depărtări, atît de proprie lui Novalis, de pildă, este împlinită printr-o viziune densă și substanțială, atît temporal cît și spațial, în trecut cît și în viitor. La aprecierea lui T. Vianu („Eminescu este un călător al drumurilor lungi. Pe sandalele lui stă scris nisipul veacurilor") am putea adăuga, cu tot atîta dreptate, amploarea viziunii prospective, ilustrată mai ales prin sentimentul infinitului. Marile gesturi, viziunile colosale, expresiile încărcate cu dinamism exploziv, cutezanța privirii, adîncimea reflecției, vehiculate de către romantismul titanian, află în E. nu numai ultimul mare reprezentant european, dar și pe cel care încoronează curentul. De pildă, un motiv hugolian ca prăbușirea civilizațiilor din *Légende des siècles* este desăvîrșit de poetul român pe planul adîncimii poetice. Opinia unui comparatist eminent ca Edgar Papu se poate oricînd confirma cu textul în față: „...maniera exterior descriptivă a lui Hugo n-a putut atinge nici pe departe infinita forță sugestivă a evocărilor eminesciene, care întrec, în această privință, toate antecedentele romantice. În adîncul lor indefinibil, marile gesturi cosmice, între care se numără azvîrlirea harfei lui Orfeu în haos, cuprinsă în *Memento mori*, fac din E. unul din cei mai mari poeți titanici ai lumii." Iar profesorul francez de la Sorbona, Alain Guillermou, atrage atenția, într-o monografie amplă apărută la Paris, asupra faptului că exegeza eminesciană va trebui să se ocupe cu precădere de acea „bogăție originală și nouă" pe care poetul român o aduce „fondului comun al literaturii europene". Ca și profesoara italiană Rosa del Conte, pentru care E. este un poet „cu aripi universale". Dar romantismul titanian nu este unica ipostază eminesciană. Se poate vorbi, în egală măsură, de o altă față a curentului, ilustrată în special prin Lamartine și care se caracterizează prin melodia ritmurilor și armonia interioară, prin poetizarea stărilor de liniște, de repaos, de dulce somnolență. Este ipostaza sentimentală și echilibrată, căreia E. îi aduce, de asemenea, o nouă strălucire, în primul rînd prin erotica sa pătrunsă de firul acelui atît de românesc sentiment care este *dorul* (apropiat de germanul *Sensucht* ori de ibericul *Soledad*, dar avînd un inefabil românesc). O dimensiune filozofică a eroticii, uneori de sorginte pesimistă, provenind mai ales din Schopenhauer, filozoful preferat al lui E., alteori sprijinită pe raționalismul kantian (E. a tradus, parțial, *Critica rațiunii pure*) îl distanțează, de asemenea, de lamartinism, în general lipsit de metafizică. Exprimînd cu putere momentul poetic anterior și contemporan lui, E. anticipează, în același timp, procedee și maniere ale artei moderne, propunînd astfel o nouă sensibilitate. Poet extrem de cultivat, dotat cu o permanentă voluptate a cunoașterii și cu un rafinament artistic superior, el deschide drum sinesteziei simboliste și muzicalității profunde, ceea ce i-a făcut pe unii critici să-l considere „părinte al simboliștilor".

Prestigiul dobîndit de E. se explică prin faptul că originalitatea sa are o coloratură și o substanță profund naționale. Marile teme și motive ale operei sale pot fi ușor descoperite în istoria și spiritualitatea românească, în folclor și mitologia națională. Poetul cîntă începuturile, originile patriei sale, pe care le află în lumea daco-getică, iar felul în care apare, în poemele și încercările dramatice, figura legendară a lui Decebal este elocvent. Cuibul dacic de la Sarmizegetusa este un adevărat Olimp de titani care impune, în primul rînd, prin valorile morale, prin dîrzenia și demnitatea cu care apără țara în fața expansiunii inexpugnabile a Imperiului roman. E. cîntă, de asemenea, marile personalități ale istoriei românești după întemeierea Principatelor: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, oprindu-se, în egală măsură, la evenimentele istoriei moderne, între care revoluția de la 1848 îl fascinează cu deosebire. Romanul postum *Naturi catilinare*, devenit *Geniu pustiu*, ca și amplul poem *Mureșan*, reflectă, cu mijloace epopeice, revoluția românilor din Transilvania anului 1848. Nimeni altul n-a cîntat în versuri atît de inspirate natura patriei, adînca ei legătură cu firea românească, frumusețea ei mirifică. Poet al sferelor astrale în *Luceafărul*, în *Mirodonis*, în *Povestea magului călător în stele*, în *Cugetările sărmanului Dionis*, E. este, în egală măsură, cîntărețul frumuseților pămîntului în *Călin. File de poveste*, *Povestea codrului*, *Freamăt de codru*, *La mijloc de codru*, *Floare albastră* etc. Poet al aspirației spre absolut (inclusiv în dragoste), înzestrat cu o rară disponibilitate metafizică, strivind, sub puterea disprețului demonic, nimicnicia și egoismul, E. este, în același timp, unul din cei mai suavi interpreți ai iubirii simple și naturale, nepervertite de convenții și artificii, neîngrădite de criterii ale lumii moderne. În general, se poate spune că opera lui E., fiind adesea o *laudatio temporis acti*, este în același timp un vehement protest și o sfidare aruncată deteriorării raporturilor umane în epoca contemporană poetului.

Renumele lui E. se întemeiază, în egală măsură, pe limbajul poetic, pe bogăția, naturalețea și expresivitatea lexicului și a imaginilor, în care formele vechi, arhaice, culese din folclor ori din cărțile populare, se întîlnesc cu cele noi, dobîndite prin familiarizarea poetului cu speculația filozofică și cu ansamblul disciplinelor gîndirii moderne. Nimeni n-a realizat, în acest sens, o sinteză atît de cuprinzătoare și de o forță plastică atît de originală. Căci, nu numai din punctul de vedere al universului interior, dar și pe planul formei, E. este un adevărat nucleu vital în care mai întîi se concentrează și din care emană apoi spiritualitatea românească. Și, așa precum poetul, preluînd din folclor motive și teme, a știut să le imprime o adîncime de cugetare tulburătoare, proprie omului modern, el a găsit, în aceeași măsură, expresia adecvată pentru a le acorda demnitatea artistică ce o meritau.

Scanned with OKEN Scanner

Toate direcţiile şi orientările din literatura română şi-l dispută pe E.: tradiţionaliştii şi modernii, clasiciştii şi romanticii, partizanii calofiliei şi cei ai autenticităţii, simboliştii şi expresioniştii. Şi, în mod surprinzător, fiecare găseşte temeiuri de afiliere. Căci E. reprezintă, pentru toţi, nostalgia eternă a artei în ipostaza desăvîrşirii ei posibile. Ca şi demiurgul, către care tind şi în care se recunosc toţi muritorii. Chipul de „tînăr zeu" al poetului, mort la 39 de ani, dar scriindu-şi opera pînă la 33, domină încă literatura română, ca o adevărată efigie şi ca un simbol.

Din opera lui E. s-a tradus în numeroase limbi străine: *Poems of Eminescu*, London (1930); *Gedichte*, Jena und Leipzig (1937); *Poesie scelte*, Modena (1941); *Poesie*, Firenze [1950]; *Gedichte*, Bukarest (1957); *Stihi*, Moskva (1958); *Quatre poèmes*, Paris (1958); *Poesias*, Buenos Aires [1958]; *Der Abendstern. Gedichte*, Berlin und Weimar (1964); *Poesie d'amore*, Torino [1964]; *Válagalott müvei*, Budapest (1967) *Poesias*, [Barcelona, 1971]; *Poésies*, Bucarest (1974); *Dorinţa* [echivalenţe eminesciene în limbile engleză, franceză, germană, rusă, spaniolă]; [Bucureşti, 1976] ş.a.

Ref.: Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, 1930; G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1932; *Opera lui Mihai Eminescu* (5 vol.), Bucureşti, 1934—1936; Rosa del Conte, *Mihai Eminescu o dell'Assoluto*, Modena, 1962; Alain Guillermou, *La genèse intérieure des poésies d'Eminescu*, Paris, 1963; I. Negoiţescu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, 1968; Iuri Kojevnikov, *Mihai Eminescu*, Moskva, 1968; Edgar Papu, *Poezia lui Eminescu*, Bucureşti, 1971; George Munteanu, *Hyperion I. Viaţa lui Eminescu*, Bucureşti, 1973.

P.M.

ENESCU Radu, n.12.VII.1926, Satu Mare. Eseist şi critic literar. Formaţie filozofică. Studii, articole, cronici literare în revistele *Steaua*, *Tribuna*, *Familia*. Eseuri despre H. Broch, M. Heidegger ş.a. Autorul unei originale şi riguroase exegeze a operei lui *Franz Kafka* (1968), prima şi singura datorată unui critic român. Alte volume: *Critică şi valoare* (1973).

V.M.C.

ERDÉLYI HELIKON *(Heliconul ardelean)*, grupare şi revistă literară maghiară din România (1928 — 1941). Orientare conservatoare exprimată prin conceptul mitic numit *transilvanism*. E. H. a jucat un rol deosebit în organizarea şi dezvoltarea vieţii literare maghiare, a fondat şi finanţat prima casă de editură în limba maghiară: *Erdélyi Szépmüves Céh (Corporaţia transilvăneană de artă)*. Reprezentanţi: Áprily Lajos, Berde Mária, Kemény János, Kós Károly, Kuncz Aladár, Tabéry Géza, Tamási Áron ş.a.

Ref.: Az Erdélyi Helikon költői (Antologia Poeţii revistei Heliconul ardelean), studiu introductiv de Szemlér Ferenc, 1973.

A.P.

Scanned with OKEN Scanner

EVENIMENTUL LITERAR (v. POPORANISM).

EVERAC Paul (Petre Constantinescu), n. 23. VIII. 1924, Oradea. Dramaturg, prozator și eseist. Studii juridice. Profesează un timp avocatura, ocupă posturi în administrația de stat. Din 1958 se consacră integral literaturii. Axate, cele mai multe, pe cîte un simbol, piesele sale de teatru explorează medii extrem de diverse, de la cele rurale și muncitorești autohtone pînă la cele ale marii burghezii și ale boemei artistice pariziene. Mobilul conflictelor dramatice îl constituie, în majoritatea cazurilor, înfruntări între concepții de viață înaintate și inerția individualismului: muncitori și ingineri frămîntați de preocuparea de a produce cox românesc și filistini stăpîniți de dorul unor evadări romantice (*Ferestre deschise*, 1959); un inginer, devotat muncii sale, confruntat cu atitudinea unor intelectuali claustrați în turnul de fildeș (*Explozie întîrziată*, 1958). Felurite mentalități nesănătoase, preocupări minore, frivole, infirmități morale (lenea, superficialitatea, egoismul) fac obiect de satiră în *Un fluture pe lampă* (1974), *Viața e ca un vagon?* (1974) etc. În *Simple coincidențe* (1964) sînt biciuite metodele anacronice de educare a tineretului. De alt caracter sînt cele trei piese într-un act *(Iphigenia în Tauris, Ana* și *Urme pe zăpadă)* reunite sub titlul *Contrapuncte*, care reinterpretează din perspectivă modernă un mit antic, unul folcloric autohton și un episod din istoria națională. *Cititorul de contor* (1975) implică o meditație asupra modului în care omul superior înzestrat își valorifică talentul.

Alte opere: Poarta (1958); *Ștafeta nevăzută* (1959); *Ochiul albastru* (1961); *Himera* (1963); *Patimi* (1967); *Camera de alături* (1970); *Don Juan din Grădina Icoanei*, proză (1968); *Reflecții despre inteligență* (1967); *Dialoguri contemporane*, eseuri (1972).

D. M.

FACA Constantin, n.c. 1800; m. 6.III.1845, București. Autorul uneia dintre primele comedii românești, *Franțuzitele sau Comedia vremii*, scrisă în 1833, publicată postum (1860). Piesa deschide seria bogat reprezentată a operelor dramatice avînd drept temă ridiculizarea imitării superficiale a Apusului, iar drept sursă de comic denunțarea contrastului dintre fondul sufletesc patriarhal și pojghița superficială a moravurilor lumii „bune" importate din Paris.

P.C.

FACLA, publicație social-politică și literară, apărută la București, de la 13 martie 1910 pînă la 15 iunie 1913, ca revistă săptămînală, apoi, cu întreruperi, pînă în 1940 (1916; 1923, cu titlul *Facla literară*; 1925—1926; 1930—1940). Fondatorul și primul director este N.D. Cocea, iar după 1930 F. trece sub conducerea lui I. Vinea. În unele perioade F. devine cotidian. F. se caracterizează, în toate etapele de apariție, printr-o poziție democratică consecventă, condamnînd abuzurile monarhiei și ale politicianismului burghez și apărînd drepturile muncitorimii. În ultimii ani, F. are atitudine antifascistă. Dintre colaboratorii F. se remarcă, la prima serie: T. Arghezi, N. Davidescu, C. Mille, V. Demetrius, Cezar Petrescu, Gala Galaction, A. Maniu, D. Anghel, St.O. Iosif; mai tîrziu, la pagina literară, Ion Barbu, Ș. Cioculescu, Vladimir Streinu, T. Vianu, Eugen Ionescu, Miron Radu Paraschivescu.

E.Z.F.

FAÇON Nina, n. 5.VIII.1909, Ploiești; m. 25.XI.1974, București. Istoric literar. Studii de filologie, filozofie și istoria artei la București. Profesoară la Universitatea din București. A ținut cursuri universitare la Padova și Bari. După o perioadă în care se preocupă mai mult de filozofie (colaborează la elaborarea *Istoriei filozofiei moderne*, vol. IV, 1937; scrie lucrarea *Concepția omului activ*, 1946), se consacră studiului literaturilor și limbilor romanice. Acestui domeniu îi aparțin lucrările *Problemele limbii literare în cultura italiană* (1963), *Blaise Pascal* (1963), *Istoria literaturii italiene* (1969). A tradus din De Sanctis și Machiavelli.

E.Z.F.

FAMILIA, „foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni", apărută în 5 serii: I. între 1865 și 1906: la Pesta (1865—1880), apoi, din 1880, la Oradea. Redactor responsabil, proprietar și editor Iosif Vulcan; II. între 1926 și 1929, la Oradea. Director M.G. Samarineanu; III. între 1934 și 1943, tot la Oradea. Același director; IV. între 1944 și 1945, la București; V, din 1965, la Oradea. Cea mai importantă, pentru istoria literară, este prima serie, în care a debutat Eminescu. F. urmărea cultivarea maselor largi de cititori, educarea lor în spirit național, împotriva tendințelor de asimi-

Scanned with OKEN Scanner

lare austro-ungare, stimularea talentelor autentice. Popularizează marii scriitori din România, contribuind la unificarea limbii române literare: D. Bolintineanu, V. Alecsandri, I. Heliade Rădulescu, B.P. Hasdeu ș.a. Ultima serie, din 1965 (redactor șef Al. Andrițoiu) este o revistă de cultură, cu pronunțat caracter literar. Colaboratori frecvenți: Al. Andrițoiu, N. Balotă, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Ion Maxim, Mircea Maliţa, Gh. Grigurcu, Paul Anghel ș.a.

P.M.

FARAGO Elena (Elena Paximade), n. 29. III.1878, Bîrlad; m. 4.I.1954, Craiova. Poetă simbolistă, desfășurînd și o bogată activitate publicistică. Cultivă cu predilecție poezia erotică, cîntînd iubirea pură și discretă *(Versuri*, 1906; *Șoapte din umbră*, 1908; *Șoaptele amurgului*, 1920 etc.). Versuri pentru copii *(Să fim buni)*. Premiul Național (1937).

E.Z.F.

FELEA Victor, n. 24. V.1923, Muntele Băișorii, jud. Cluj. Critic literar și poet. Se formează în ambianța poetică și critică a revistei *Steaua*. Articolele de critică literară sînt adunate în volumele *Dialoguri despre poezie* (1965), *Reflexii critice* (1968), *Poezie și critică* (1971), *Secțiuni* (1974). Debutul poetic, *Murmurul străzii* (1955), ca și *Voci puternice* (1962) prezintă o structură lirică contemplativă, melancolică în linia blagiană, care își apropie, în stilul lui Whitman, peisajul citadin.

Alte opere: Revers citadin (1966); *Omul modern* (1967); *Ritual solitar* (1969); *Cîntecul materiei* (1973); *Cumpăna bucuriei* (1975).

V.M.C.

FILIMON Nicolae, n. 6.IX.1819, București; m. 19.III.1865, București. Nuvelist, romancier, cronicar dramatic și muzical. Contemporan prin vîrstă cu scriitorii revoluționari de la 1848, N.F. nu s-a afirmat în epocă și n-a fost cunoscut ca scriitor decît tîrziu, în preajma Unirii Principatelor, cînd își începe activitatea de cronicar muzical, apoi de nuvelist. Pînă atunci existența i s-a scurs modestă, cvasi-anonimă (cîntăreț de biserică sau în trupe de operă italiană angajate a da spectacole în București, șef de secție la Arhivele statului, membru în comisia documentară). Fără a fi frecventat, precum colegii săi de generație în ale scrisului, școli mai înalte în țară și în străinătate, N.F. a acumulat, ca autodidact, cunoștințe temeinice în domeniul literaturii și artelor, fiind, pentru vremea sa, în ce privește muzica mai ales, unul dintre oamenii cei mai inițiați din Principate. Cronicile muzicale, publicate, începînd din anul 1857, în ziarul *Naționalul*, continuate, în anii următori, în alte ziare, vădesc competență de specialist, N.F. fiind printre cei dintîi muzicologi români. Ele pledează, referindu-se la creația muzicală cultă românească,

Nicolae Filimon

pentru „inspirațiune adevărat națională", pentru valorificarea largă a muzicii populare. *Escursiuni în Germania meridională* (1858, în ziarul *Națională*, 1860 în volum) — un amplu jurnal de călătorie în Europa, în care sînt consemnate impresii despre orașele vizitate, viața oamenilor, muzee, spectacole muzicale, se fac divagații eseistice pe teme istorice, se intercalează episoade epice, descripții de natură. Cele dintîi nuvele, *Mateo Cipriani* și *Friedrich Staaps*, aceasta din urmă inclusă în memorialul de călătorie *Escursiuni...*, sînt scrise sub auspicii romantice, în linia literaturii românești din epoca premergătoare revoluției de la 1848. Ambele nuvele au, ca personaje centrale, luptători — Mateo Cipriani în Italia, Friedrich Staaps în Germania — pentru libertate națională, împotriva tiraniei și despotismului. Cu nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala* (în volumul *Mateo Cipriani, Bergamo și Slujnicarii*, 1861), N.F. face un pas important în direcția desprinderii de clișeele romantice și a orientării spre realism, pregătind, în această privință, romanul *Ciocoii vechi și noi*. Evident, stîngăciile mai persistă. Există însă, în nuvelă, bine surprinse, caractere și aspecte din viața societății românești în epoca Unirii, care anunță lumea lui I.L. Caragiale. De pildă, slujnicarii, care se adună în pasaj și discută politică, prefigurează liota Miticilor, în timp ce peroratia erotică a eroului principal, Mitică Rîmătorian, adresată slujnicei Rezi, anticipează limbajul unui alt personaj caragialian, Rică Venturiano.

Apărut mai întîi în *Revista română* (1862—1863), apoi în volum (1863), romanul *Ciocoii vechi și noi* este opera cea mai importantă a scriitorului. La apariția *Ciocoilor...*, romanul românesc, care parcursese doar un deceniu și jumătate, se afla încă în faza începutului. Tehnica era în genere rudimentară, intriga, înlănțuirea episoadelor în bună parte naive. N.F. aduce în roman o surprinzătoare artă a construcției, a reliefării caracterelor și a evocării epocii, neîntîlnită în romanul românesc pînă către sfîrșitul veacului. Autorul își propune, cum precizează în *Prolog*, să înfățișeze tipul ciocoiului „în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciocoiul cu anteriu și cu călimări la brîu al timpilor fanariotici, pînă la ciocoiul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre". Romanul se referă la ciocoiul de la începutul veacului al XIX-lea, cel contemporan scriitorului, adică din preajma anului 1860, urmînd să fie evocat într-o a doua parte a romanului, care n-a mai apărut. N.F. urmărește destinul unui parvenit, Dinu Păturică, care, prin lingușire și înșelăciune, face avere și urcă treptele ierarhiei sociale, de la slujitor mărunt pînă la rangul de mare boier și înalt dregător. Urmărindu-și eroul cu pătrundere psihologică, scriitorul face ample incursiuni în viața societății românești, evocîndu-i moravurile în variatele ei compartimente. De relevat scrupulozitatea scriitorului în a se documenta, folosind larg informația de

arhivă. Un atare procedeu, impus de preocuparea insistentă a lui N.F. pentru evocarea detaliată a cadrului epocii, pentru descrierea costumelor personajelor, pentru reconstituiri topografice și de arhitectură, urmărirea în amănunțime a speculațiilor financiare, cămătărești indică o manieră de creație balzaciană. Dinu Păturică însuși, ca și cămătarul Chir Costea Chiorul sînt personaje de tip balzacian. N.F. deschide astfel drumul realismului în romanul românesc, dominat pînă atunci de romantism, cu predilecție pentru sentimentalism și mistere. Prin unele aspecte, romanul lui N.F. rămînea însă legat și de romantism. Concepția vehement antifanariotă și antifeudală, tonul narațiunii adesea polemic situează *Ciocoii vechi și noi* în zona tradiției literaturii militante a perioadei anterioare, căreia N.F. îi adaugă o tehnică superioară a construcției și un spor de adîncime în evocarea epocii, marcînd un moment important în evoluția romanului românesc.

Ref.: G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, București, 1959; Aurel Martin *Introducere în opera lui N. Filimon*, București, 1973.

D.P.

FILIP Traian, n. 11.II.1929, Lugoj. Romancier și eseist. Volum de debut: *Amar* (1963, Premiul Academiei), după care publică un număr de romane pe teme actuale: *Desen după natură* (1966), în care zugrăvește portrete și întîmplări din Școala de literatură „M. Eminescu"; urmează *Dansul focului* (1968), *Vîntul din fața soarelui* (1969), *Patima nopții* (1971), *În singurătatea femeilor* (1972), romane erotice de factură modernă. Preocupat de introspecție, aspirînd spre o expresie modernă, supravegheat în stil pînă la calofilie, cu o bună tehnică a compoziției, T.F. n-a dat încă un roman pe măsura posibilităților și experienței sale.

Alte opere: Piața cu bălării și tromboane (1971); *Spre Kilimanjaro* (1976).

P.M.

FLACĂRA

1. Revistă literară, artistică și socială, apărută săptămînal în București, sub direcția lui Constantin Banu, între 22 octombrie 1911 și 13 noiembrie 1916. Articolele-program, semnate în primul număr de C. Banu și I. Gh. Duca, indică intenția revistei de a cultiva vocația competitivă a românilor pe singurul teren admis, cel al artei (I. Gh. Duca), și de a reuni toate forțele literare și artistice românești, fără deosebire de culoare politică sau de program literar (C. Banu). La prima serie a revistei au colaborat, între alții, D. Anghel, G. Bacovia, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, V. Eftimiu, Emil Gîrleanu, O. Goga, N. Iorga, St. O. Iosif, E. Lovinescu, Al. Macedonski, Titu Maiorescu, I. Minulescu, I. Pillat,

Scanned with OKEN Scanner

Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu, T. Vianu, Duiliu Zamfirescu. Seria a doua a revistei F. reapare săptămînal, la București, sub aceeași direcție, între 10 decembrie 1921 și 15 aprilie 1922. În afara unora dintre scriitorii care au colaborat la prima serie, mai pot fi întîlniți Perpessicius, Camil Petrescu, Al. A. Philippide, Paul Zarifopol. A treia serie a revistei F. reapare săptămînal la București (anul VII, bisăptămînal), între 19 mai 1922 și iunie 1923, cu același program de unire a tuturor scriitorilor vremii (C. Banu).

Ω. Revistă săptămînală, editată de Frontul Unității Socialiste. Între 4 ianuarie 1948, primul număr, și 28 iunie 1951, F. este săptămînalul de artă și cultură al Uniunii sindicatelor de artiști, scriitori și ziariști din România, apoi organul Uniunii Scriitorilor, al Uniunii Compozitorilor și al Artiștilor Plastici. Colaboratori ai revistei: M. Novicov, Paul Georgescu, N. Moraru, S. Iosifescu, P. Cornea, I. Vitner, Geo Dumitrescu, R. Boureanu, Nina Cassian, Dan Deșliu, V. Porumbacu, Mihu Dragomir, E. Frunză. Sînt publicate fragmente din romanul lui Marin Preda, *Moromeții*, și din romanul lui Z. Stancu, *Desculț*. Din 1951, F. se transformă dintr-o revistă cu caracter preponderent literar și artistic într-o revistă cu profil mai larg cultural. În anul 1973, redactor șef al publicației devine poetul Adrian Păunescu. Accentul este pus acum mai ales pe reportajele politice și sociale, pe interviuri și articolele de sinteză, pe interesul față de problemele de organizare a muncii și societății. Principalii colaboratori ai paginilor literare ale revistei sînt Șerban Cioculescu (care își publică *Amintirile*), A. Baranga, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Radu Cosașu, Ov. S. Crohmălniceanu, G. Dimisianu, V. Cristea, L. Raicu, A.D. Munteanu, M. Martin.

FL. M.

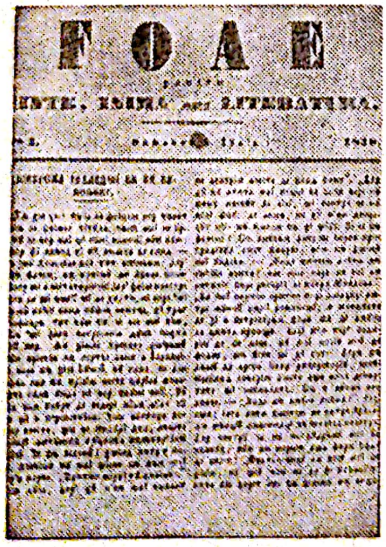

FOAIE PENTRU MINTE, INIMĂ ȘI LITERATURĂ, periodic cultural din Transilvania, supliment al revistei *Gazeta de Transilvania*. Apare la Brașov, sub conducerea lui G. Barițiu (pînă în 1850), apoi a lui Iacob Mureșanu. Între 1 ianuarie 1838 și 25 iunie 1838 poartă titlul de *Foaie literară*. De la 2 iulie 1838, apare cu titlul de F.P.M.I.L. Avînd o apariție săptămînală regulată, pînă la 7 martie 1849, revista este suspendată în 1849 și 1850, începe să-și piardă apoi din importanță și își încetează existența la 24 februarie/8 martie 1865. F.P.M.I.L. a avut ca modele *Curier de ambe sexe* din Țara Românească, *Alăuta românească*, din Moldova, și revista beletristică germană, care apărea la Brașov, în 1837, *Blätter für Geist, Gemüt und Vaterlandskunde*. Jucînd un rol important în lupta de afirmare a românilor din Transilvania, militînd pentru ridicarea prin cultură a poporului, în spiritul ideologiei luminilor, și pentru unitatea spirituală a tuturor românilor, F.P.M.I.L. a publicat numeroase texte literare aparți-

nînd scriitorilor din Transilvania (G. Barițiu, A. Mureșanu, T. Cipariu, Iacob Mureșanu, I. Codru-Drăgușanu, Aron Densușianu etc.), din Moldova și Țara Românească, traduceri din literatura franceză, germană, engleză, italiană și rusă, studii științifice, social-politice și articole de popularizare, și a manifestat un mare interes pentru folclor.

Ref.: Foaie pentru minte, inimă și literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic de George Em. Marica, București, 1969.

FL. M.

FODOR Sándor, n.7.XII.1927, Șumuleu, jud. Harghita. Prozator de naționalitate maghiară din România. Romanele, nuvelele și schițele lui F.S. mărturisesc predilecția pentru analiză, pentru investigarea complexelor procese de conștiință. Volumele *Fehér fenyő (Brad alb)*, 1954; *Gyöngyvirágos puszta (Pusta cu lăcrămioare)*, 1955; *Önarckép (Autoportret)*, 1964, evocă plaiurile natale și transformările din viața oamenilor. Romanele *Büdösgödör (Mofeta)*, 1970, și *Egy nap, egy élet (O zi, o viață)*, 1976, dezbat problematica responsabilității umane. Numeroase cărți pentru copii. Traduceri din literatura română.

A.P.

FRANYÓ Zoltán (Lajtha Géza), n. 10.VIII.1887, Marghilița, Iugoslavia; m.29.XII.1978, Timișoara. Poet și eseist de naționalitate maghiară din România; traducător. Laureat al Premiului Herder. Studii la Academia militară din Budapesta. În timpul revoluției proletare din Ungaria (1919), redactează revista *Vörös Lobogó*. După înfrîngerea revoluției emigrează la Viena, unde face studii de orientalistică și lucrează la jurnalul *Die Stunde*. Stabilindu-se în România, scoate revistele *Géniusz* și *Új Géniusz*. Traducător în limba maghiară și germană din lirica universală (Goethe, Rilke, Valéry, Baudelaire, Verlaine, Hofmannsthal), precum și din literatura română (Eminescu, G. Coșbuc, Al. Vlahuță, L. Blaga ș.a.). Lirica originală este răspîndită de-a lungul timpului în paginile publicațiilor literare. Volume: *Évezredek hurjain (Pe strunele mileniilor)*, I — III, 1958—1960; Eminescu: *Poezii* (ediție bilingvă), 1961; *Antologie din poezia popoarelor africane* (1962); *Barangolás (Drumeții)*, 1965; *Antologia poeziei românești* (1965); *A pokol tornácán (Pe prispa iadului)*, culegere din publicistica politică și literară, 1967 ș.a.

A.P.

FRÂNCULESCU Nicolae, n. 10. III. 1925, București. Prozator. A publicat mai multe volume de nuvele *(Mireasa din tablă*, 1968; *Zestrea Rosanei*, 1971; *Strada Miorilor*, 1978) și romane *(Dudul rubiniu*, 1970), evocînd cu precădere mediul periferiei

bucureștene. *Colții Șacalului* (1975) este un bun roman de aventuri, relatînd peripețiile unui român angajat în acțiunea de lichidare a unor bandiți din *far-west-ul* american.

D. SI M.

FRUNZĂ Eugen, n. 21.VIII.1917, Märsch-Schönberg, Austria. Poet și ziarist. Inspirație civică, tonalitate discursivă, agitatorică (*Sub steagul vieții*, 1950; *Zile slăvite*, 1951; *Față-n față*, 1954; *Vă chem!*, 1955; *Liberi și stăpîni*, 1956; *Cîntece de veghe*, 1959; *Cupa cu garoafe*, 1960; *Și ziua ard stele*, 1961; *Fîntîna soarelui*, 1965; *Chipul fără noapte*, 1965; *Sărutul pămîntului*, 1966; *Cîntece albe*, 1968; *Partea mea de lume*, 1970; *Iubire am scris*, 1972; *Arbore neîmpăcat*, 1973; *Numele tău*, 1974; *Acolo pașii mei vor arde*, 1977). A publicat și volume de scrieri în proză (reportaje, articole, note de călătorie).

D.M.

Laurențiu Fulga

FULGA Laurențiu, n. 2.XI.1916, Fulga de Jos, jud. Prahova. Prozator și dramaturg. Studii de litere și filozofie la Universitatea din București. Din 1968, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. Debut literar în *Bilete de papagal* (seria 1937). Debut editorial, în 1942, cu volumul de nuvele *Straniul paradis*. În timpul războiului, mobilizat și trimis pe front. După demobilizare scrie piese de teatru (*Ultimul mesaj*, 1951, Premiul de Stat; *Ion Vodă cel Cumplit*, 1953; *Meșterul Manole*, 1958; *Este vinovată Corina?*, 1961) jucate cu succes, dar needitate, întrucît autorul le consideră insuficient de reprezentative pentru structura sa spirituală. Roman de proporții, *Eroica* (1956), prim volum al unei proiectate tetralogii, e o mărturie transfigurată a experienței frontului. În cuprinsul lui se constituie spectacolul terifiant al realităților de pe cîmpurile de bătălie, amplificat de teroarea sufletească, de obsesiile și exasperările participanților la un război nedrept. Următorul roman, *Steaua bunei speranțe* (1963), dezvăluie mai ales procese interioare, nu fără a zugrăvi totodată cadrul și climatul în care acestea se desfășoară. Atmosfera continuă să fie sumbră, apăsătoare (războiul e departe de a se fi încheiat), însă conștiințele încep să iasă din tenebre. Străbătînd, cu zbucium, calea zgrunțuroasă a înțelegerii, oamenii deslușesc la orizont „steaua bunei speranțe". Dar realizările de prim ordin ale prozatorului sînt scrierile situate în raport de directă continuitate față de volumul de debut. Așa cum a observat un critic (Octav Șuluțiu), la apariție, nuvelele din *Straniul paradis* cultivă un fantastic în care se poate descoperi „mai mult o proiectare în afară" a „fantasmelor" create de spiritul autorului decît o așezare a realității obiective „sub specia supranaturalului". Narațiunile sînt, în substanța intimă, poeme în proză, de tip în parte suprarealist, traversate de ideea posibilității de reintegrare a ființei umane prin eros și a dobîndirii pe această cale a „straniului paradis". Aceeași idee a recu-

perării umanului (sfărîmat) prin iubire conferă sens și coeziune secvențelor ce compun *Alexandra și Infernul* (1966, Premiul Uniunii Scriitorilor). Personajul titular devine aici o metaforă a eternului feminin, confruntat cu infernul războiului. Mereu alta și totuși aceeași în permanență prin rolul îndeplinit, Alexandra e o apariție paradisiacă menită să întrețină în combatanți dorința de a supraviețui infernului, nădejdea de a ieși din el. La fel de metaforic, romanul *Moartea lui Orfeu* (1970), construit într-un chip singular, prin utilizarea unora dintre cele mai insolite procedee ale prozei moderne, include o intensă, dramatică meditație pe tema confruntării Ființei, ca principiu, cu Neființa. În aceste două romane, ca și în cel următor, *Fascinația* (1977), și în nuvela *Doamna străină* (1968), operează pe scară largă oniricul și, în genere, insolitul, bizarul, fantasticul. Acest ansamblu de constituenți, grefat pe un fond liric, particularizează pregnant romanele și nuvelele lui L.F. în cuprinsul prozei românești.

Alte opere: Concertul pentru două viori, povestire (1964); *Sinteza*, povestire (1971).

D.M.

FUNDOIANU B. (Benjamin Wexler), n. 14.XI.1898, Iași; m. 2. X. 1944, Auschwitz. Poet și eseist. Fiul unui mic comerciant. Studii de drept la Iași. Talent precoce: debut în *Viața nouă* (1914). Colaborează la *Sburătorul literar*, *Rampa*, *Însemnări literare*, *Adevărul literar și artistic* etc., dovedindu-se un eseist subtil, informat asupra mișcării literare și ideologice din Europa. Întemeiază teatrul de avangardă „Insula". Publică poemul în proză *Făgăduința lui Petru* (1918) și volumul *Imagini și cărți din Franța* (1922). Se stabilește în Franța (1923), unde se face cunoscut sub numele de *Benjamin Fondane*. Regizor la studiourile Paramount; scrie cinepoemele *Trei scenarii* (1928), ilustrate de Man Ray, fotograful suprarealiștilor. Colaborează la *Discontinuité*, *Messages*, *Bifur*, *Commerce*, *Europe*, *Cahiers du Sud* etc. Călătorește în America Latină (1929), ține conferințe, semnează în reviste sud-americane. În țară, colaborează la *Unu*, *Chemarea*, *Integral*. Interesat de filozofie (Heidegger, Șestov, Freud), publică volumul *La conscience malheureuse* (1927). *Priveliști* (1930), cu o interesantă prefață, cuprinde poezii publicate între anii 1917 și 1923. Elementul descriptiv, dominant, dă impresia unei poezii rustice, remarcabilă prin plasticitate. A fost apropiat de poetica vergiliană a lui Francis Jammes. În fapt, poezia lui B.F. este de un modernism esențial. *Priveliștile* nu sînt evocări pillatiene, ci invenții fără „model real", viziuni tensionate de refugiul protestatar din „peisajul mecanic, de gloanțe, de sîrmă ghimpată, de tancuri". Poetul nu contemplă, ci simte natura cu „un patetism olfactiv și tactil". Cadrul bucolic ascunde o explozie vitalistă. Viziunile „stihiale",

B. Fundoianu

gustul aventurii, „neliniștile sufletului iudaic" îl apropie de expresionism. Nu lipsesc însă nici acordurile de tristețe melancolică, nici sentimentul izolării și extincției, ce-și face loc în toamna roadelor bogate. Ultimele volume, *Ulysse* (1933) și *Titanic* (1937), traduc un destin angoasat, depresiv, demoralizat, angajat într-o dramă filozofică și socială. Strigătul de protest împotriva asupririi are un caracter veleitar.

Alte opere: Rimbaud le Voyou (1933); *Faux Traité d'Esthétique* (1938); *Poezii* (antologie și traducere de V. Teodorescu, București, 1965).

I.V.Ș.

FURTUNĂ Horia, n. 21.VI.1888, Focșani; m. 8.III.1952, București. Poet, dramaturg și prozator. N-a publicat nici un volum de versuri în timpul vieții. Postum i s-a tipărit o culegere, *Balada lunii* (1967), al cărei titlu îl reproduce pe cel al poeziei care i-a dus reputația. Nota sa definitorie o dau spontaneitatea, ușurința versificației, volubilitatea. Ca autor dramatic s-a ilustrat prin *Făt-Frumos* (1924) și *Păcală* (1927), ca romancier prin *Iubita din Paris* (1934).

D.M.

GAÁL Gábor, n. 1891, Jászfelsőszentgyörgy, Ungaria; m. 13.VIII.1954, Cluj. Critic literar, estetician și publicist de naționalitate maghiară din România. Studii universitare la Budapesta. Încă în anii studenției se încadrează în mișcarea intelectualității de stînga. Participă la revoluția proletară din Ungaria. În 1919 emigrează la Viena, apoi trăiește la Berlin. Întors în Ungaria, autoritățile horthyste îl arestează. În 1926 evadează din închisoare și se stabilește definitiv în România. A condus revista clujeană *Korunk*, îndrumată de Partidul Comunist Român. În studiile și articolele sale, G.G. a militat pentru unirea forțelor progresiste ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare. După Eliberare, fondează o nouă revistă, *Utunk*. Membru al Academiei (1948). Profesor de filozofie și estetică la Universitatea din Cluj, G.G. a contribuit la formarea unei întregi generații de scriitori, publiciști și oameni de cultură. A sprijinit afirmarea unor poeți și scriitori ca József Attila, Nagy István, Salamon Ernö. Contribuțiile sale teoretice privind realismul, definirea unor concepte estetice sau definirea locului literaturii maghiare din România în ansamblul culturii românești sînt deosebit de importante. O parte din aceste contribuții au apărut în singurul volum publicat în timpul vieții: *A valóság és az irodalom (Realitate și literatură)*, 1950. Celelalte lucrări au fost publicate postum, sub titlul *Válogatott írások (Opere alese)*, vol. I—III, 1969—1971.

Ref.: Tóth Sándor, *Tanulmány Gaál Gáborról, a Korunk szerkesztőjéről (Studiu despre Gaál Gábor, redactorul revistei Korunk)*, București, 1974.

A.P.

GAFIȚA Mihai, n. 21. X. 1923, Baia, jud. Suceava; m. 4. III. 1977, București. Critic literar. Doctor în filologie. Autor a două monografii: *Cezar Petrescu* (1963) și *Duiliu Zamfirescu* (1969), aceasta din urmă o amplă exegeză în care opera scriitorului e analizată în contextul larg al mișcării literare din epocă. În *Fața ascunsă a lunii* (1974), M.G. oferă interesante comentarii privind aspecte inedite sau puțin cunoscute din opera unor mari scriitori de la sfîrșitul veacului trecut (T. Maiorescu, Eminescu, I.L. Caragiale, Al. Macedonski ș.a.). Alte volume: *Flautul lui Marsias* (1977).

D.P.

GALACTION Gala (Grigore Pișculescu), n. 16. IV. 1879, Dideși, jud. Teleorman; m. 8. III. 1961, București. Prozator. Studii de teologie la Universitățile din București și Cernăuți. Defensor ecleziastic pînă în 1922, cînd este hirotonisit preot. Profesor de teologie la Chișinău și București. Traducător (împreună cu preotul Vasile Radu) al *Bibliei* (1938). Debutează prin volumul de nuvele și povestiri *Bisericuța din Răzoare* (1914). Urmează *Clopotele din mănăstirea*

Scanned with OKEN Scanner

Gala Galaction

Neamțu (1916) și *La țărmul mării* (1916). Volumul *Răboj pe bradul verde* (1920) reunește articole scrise în timpul războiului. În 1919 colaborează intens la ziarele de orientare stîngă spre care se simțise puternic atras încă din adolescență, cînd frecventa cercurile socialiste. Articolele pe care le publică în *Socialismul*, *Chemarea*, *Avîntul*, *Cuvîntul liber* și care sînt strînse în același an în volumul *O lume nouă* (1919) exprimă o atitudine umanitar democratică, pătrunsă de iz evanghelic, la care nu va renunța niciodată. În temeiul ei, G.G. a aderat, din primul moment după Eliberare, la lupta maselor populare pentru edificarea noii societăți.

Spiritul iubirii de oameni, al caritătii, al toleranței traversează și creația sa epică. Una dintre nuvelele memorabile, *De la noi la Cladova*, evocă, într-o atmosferă de poezie și dramatism, pasiunea unui preot pentru o tînără sîrboaică. Romanul *Roxana* (1931) urmărește, cu aceeași preocupare de a reliefa omenescul, frămîntările unui tînăr preot celibatar sfîșiat de lupta între voința de a-și conserva castitatea și atracția spre frumoase prozelite admiratoare. Într-un alt roman, *Doctorul Taifun* (1933), scriitorul abordează problema femeii decăzute, conducînd acțiunea astfel încît să nu rezulte o concluzie de condamnare a noilor Magdalene. Superior artisticește, romanul *Papucii lui Mahmud* (1932), exemplificare a parabolei inelelor din piesa *Nathan der Weise* a lui Lessing, narează peripețiile unui pantofar care, omorînd un turc, nu-și află liniștea sufletească decît după ce cutreieră țara și întreaga Peninsulă balcanică, confecționînd încălțăminte și dînd-o de pomană tuturor desculților pe care îi întîlnește. Ajuns la a mia pereche (în momentul cînd pășește în Turcia), moare, cu sentimentul de a îmbrățișa, într-un extaz mistic, picioarele turcului ucis, străpunse de cuie, și de a primi binecuvîntarea mîinilor aceluiași, de asemenea marcate de stigmatele crucificării. În cîteva nuvele de mai severă organizare epică, tezismul creștin umanitar iradiază mai discret. În nuvela *Moara lui Călifar*, tema pactului cu diavolul ia calea unei încîntătoare istorisiri romantice. Într-o altă nuvelă, *Gloria Constantini*, condamnarea setei de aur este insinuată în relatarea fără comentarii a sfîrșitului tragic al lui Constantin Fierăscu, căutătorul de comori. În afara oricărui tezism se situează puține scrieri, printre care nuvela *Lîngă apa Vodislavei*, în care un cioban se răzbună cumplit pe un negustor care îl umilise.

Alte opere: Toamne de odinioară (1924); *Caligraful Terțiu* (1929); *Scrisori către Simforoza: În pămîntul făgăduinței* (1930); *La răspîntie de veacuri*, roman autobiografic (1935); *Rița Crăița*, fantezie dramatică (1942); *În grădinile Sf. Antonie* (1942); *Mangalia* (1947); *Jurnal* (I, 1973; II, 1977).

D.M.

GALAN V. Em[il], n. 15. II. 1921, Săveni, jud. Botoșani. Prozator și dramaturg. A evocat, în romanul *Zorii robilor* (1950,

Premiul de Stat), lupta unui grup de muncitori ceferiști din Pașcani, alături de țărani, în timpul răscoalei din 1907; și-a cîștigat o mare notorietate în ambianța literară a deceniului șase prin romanul *Bărăgan* (vol. I, 1954; vol. II, 1959, Premiul de Stat), consacrat unui activist de partid (Anton Filip), implicat în procesul de edificare a unei gospodării agricole de stat din Bărăgan. Romanul a fost tradus în bulgară (1955) și, fragmentar, în italiană (1956). Remarcabilă este povestirea *La Răzeși*, din volumul *De la potop încoace* (1958), prin puterea de înscenare a unei atmosfere stranii și prin capacitatea de impunere a unui personaj cu o conduită demonică, în condițiile secetei și foametei din Moldova anilor de după cel de-al doilea război mondial.

Alte opere: Cărămidarii (1948); *Prietena mea Pix*, comedie în 3 acte (1963).

FL. M.

GANE Nicolae, n. 1. II. 1838, Fălticeni; m. 16. IV. 1916, Iași. Prozator și memorialist. Membru al Academiei. Face parte din cercul *Junimii*. Autor de nuvele și schițe romantic-sentimentale, inspirate din istorie sau din lumea satelor, a tîrgurilor provinciale, cu eroi idealizați, avînd nostalgia vieții boierești patriarhale a Moldovei de altădată *(Novele I—II*, 1880). Temele și motivele prozei lui N.G., tehnica narativă a *Rammen-erzählungului*, adeseori utilizată, ca și o anume atmosferă specifică spiritului moldovenesc anunță literatura de tinerețe a lui M. Sadoveanu.

V.M.C.

GASTER Moses, n. 17. IX. 1856, București; m. III. 1939, Cambridge. Filolog. Studii universitare la București și Breslau. În 1885 se stabilește la Londra. Membru de onoare al Academiei Române (1929). S-a consacrat studiului cărților populare române în comparație cu cele străine, și editării textelor vechi de legende și povestiri medievale române. Multe dintre acestea le-a publicat, traducîndu-le în limbile engleză și germană: *Istoria Troadei, Istoria lui Skinder, Legenda lui Afroditian* etc. Lucrări de sinteză: *Literatura populară română* (1883), *Rumänische Litteratur* (1901).

Alte opere: Ilchester lectures on grecho-slavonic literature and this relations to the folklore of Europe during the middle ages (1887).
Ref.: Occident and Orient. Gaster Anniversary, London, 1936; E. Mănescu, *Dr. M. Gaster, viața și opera sa*, București, 1940; I.C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968.

D. SIM.

GAZETA LITERARĂ, organ săptămînal al Uniunii Scriitorilor. Apare între 18 martie 1954 (nr. 1) și 3 octombrie 1968 (nr. 48/831), cînd este înlocuită de *România literară*. Revista, la care au colaborat scriitori din toate generațiile și din toate

regiunile țării, a fost condusă, între 1954 și 1960, de Zaharia Stancu. Aici au apărut fragmente din *Moromeții* și *Risipitorii* de Marin Preda, *Rădăcinile sînt amare* de Zaharia Stancu, *Facerea lumii* și *Princepele* de Eugen Barbu, *Bariera* de Teodor Mazilu, *Rețeta fericirii* de Aurel Baranga. De asemenea, în G.L. au apărut cîteva din piesele de teatru ale lui G. Călinescu. Cronica literară este semnată, de-a lungul anilor, de Mihai Gafița, M. Petroveanu, Savin Bratu, Valeriu Râpeanu, S. Damian, Paul Georgescu, G. Dimisianu, Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Simion, Dumitru Micu, Aurel Martin, Lucian Raicu, Valeriu Cristea.

FL. M.

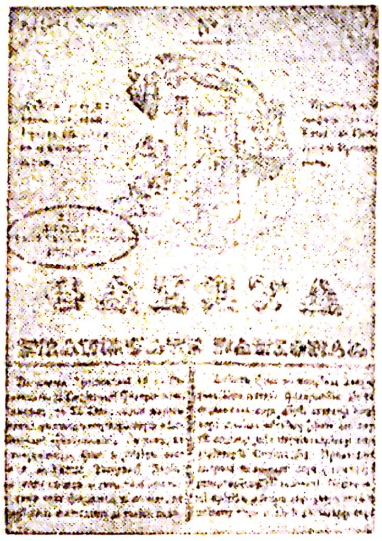

GAZETA TEATRULUI NAȚIONAL, revistă lunară, apărută în perioada noiembrie 1835 — decembrie 1836, în total 13 numere, sub îngrijirea lui I. Heliade Rădulescu. Ca organ al *Societății filarmonice*, revista urmărea stimularea și orientarea mișcării teatrale românești, formarea gustului public. Colaboratori: I. Heliade Rădulescu, Barbu Catargiu (autori, între altele, ai articolelor critice despre reprezentațiile teatrale, cele dintîi cronici dramatice publicate în limba română), C. Aristia, C. Negruzzi ș.a.

D.P.

GEORGE Alexandru, n. 6. IV. 1930, București. Critic literar, eseist și prozator. Debutul editorial, *Marele Alpha* (1970), este o istorie polemică a receptării operei lui T. Arghezi. În același spirit este conceput și eseul despre E. Lovinescu *(În jurul lui Lovinescu*, 1975). Critica lui AL.G. cultivă replica de idei, cu o rezervă vizibilă față de călinescianism *(Semne și repere*, 1971; *La sfîrșitul lecturii*, 1973). Ca nuvelist și povestitor, AL.G. practică o proză de căutare intenționată a temelor, în ideea mărturisită de a le revalorifica, nota distinctivă fiind umorul de idei *(Simple întîmplări cu sensul la urmă*, 1970; *Clepsidra cu venin*, 1971).

FL. M.

GEORGE Tudor, n. 8. II. 1926, Ulmeni, jud. Ilfov. Poet, pictor. Studii de drept. Autor de poeme de virtuozitate, cîntăreț al cafenelei literare și al boemei *(Balade singaporene*, 1970). Tema obsedantă a poeziei lui T.G. este libertatea, ilustrată printr-un număr de simboluri original înscenate (simbolul cortului, al animalelor captive, al păsărilor migratoare, al ghiveciului cu flori etc.). Sub raport stilistic, T.G. realizează un cod poetic particular, prin utilizarea unor cuvinte extrase din toate zonele limbii (dialect, folclor, argou, vocabular

tehnic, neologisme). A publicat volume de versuri pentru copii: *Bob auriu* (1959), *Veverița de foc* (1967).

Alte opere: Legenda cerbului (1957); *Balade* (1967); *Copacul descătușat*, poem simfonic (1968); *Țara migrenelor* (1970); *Armura de sudoare* (1972); *Parfumul timpului* (1975).

FL. M.

GEORGESCU Paul, n. 7. XI. 1923, Țăndărei, jud. Ialomița. Critic literar și prozator, P.G. nu se consacră sintezelor ample, ci publică mai ales articole și studii despre scriitorii români moderni, care vor fi ulterior reunite în volumele *Încercări critice* (1958), *Păreri literare* (1964, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Polivalența necesară* (1967), *Printre cărți* (1973). Se remarcă analizele fine pe marginea operei lui M. Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu. Ca prozator, debutează cu un volum de nuvele inspirate din viața tîrgului de provincie (*Vîrstele tinereții*, 1967). Romanul *Coborînd* (1968) are ca erou un intelectual care își rememorează trecutul, pe fundalul realităților social-politice din perioada interbelică. Proza lui P.G. se remarcă prin ironie, prin înclinația spre fantezie și grotesc. Alte volume: *Trei nuvele* (1973), *Înainte de tăcere* (1975), *Doctorul Poenaru* (1977), *Revelionul* (1977).

E.Z.F.

GHELMEZ Petre, n. 2. III. 1932, Gogoșari, jud. Ilfov. Poet. Redactor șef al revistei *Tribuna României*. Tonul specific al poeziei sale (*Germinații*, 1967; *Altare de iarbă*, 1969; *Lynxul*, 1972), apropiată deseori de panismul blagian, vine din celebrarea „mirabilei sămînțe". Un auditiv, cu o voluptuoasă dispoziție senzorială, P.G. descoperă miracolele lumii vegetale, închipuind o continuă și imensă germinație. Alte volume: *Evenimente* (1976).

I.V.Ș.

GHEORGHE Ion, n. 16. VIII. 1935, Florica, jud. Buzău. Poet. Studii de filologie. Debutează în anul 1953 în revista *Tînărul scriitor*. Nevoia de originalitate, voința de a merge împotriva curentului, prin reluarea unor teme și modele literare abandonate de alții, sînt vizibile în *Pîine și sare* (1957), roman în versuri despre satul românesc în perioada colectivizării, sau în *Cariatida* (1967). Nevoia de edificare prin experiență, de confruntare cu istoria, în momentele ei de criză, îl determină să întreprindă o călătorie pe oceanul Atlantic (*Nopți cu lună pe oceanul Atlantic. Scrisori esențiale*, 1966, Premiul Uniunii Scriitorilor), sau să meargă în Vietnam, în 1968, și în Cuba, în 1970. Un moment de referință pentru poezia română contemporană îl reprezintă volumul *Zoosophia* (1967), care se întemeiază pe experiența cărților populare, pe elementele de protoistorie și de folclor, topite într-o structură alegorică ce poate fi comparată cu *Istoria ierogli-*

fică a lui D. Cantemir. Poetul inventează o limbă de o finețe estetică surprinzătoare, cu care lasă impresia că se joacă, într-o aparență de suprarealism folcloric. În realitate, ceea ce rezultă este o polemică alegorică, purtată în numele personalității și a spiritualității românești. Următoarele volume, *Cavalerul trac* (1969), *Megalitice* (1972) și mai ales eseul protoistoric *Cultul Zburătorului* (1974), reinterpretează poetic miturile autohtone, pe urmele lui N. Densusianu, autorul *Daciei preistorice* și al considerațiunilor delirante despre *Monumentele megalitice ale Daciei.*

Alte opere: Căile pământului (1960); *Vine iarba* (1968); *Mai mult ca plînsul* (1970); *Avatara* (1972); *Poeme* (1972); *Noimele* (1976).

FL. M.

GHEORGHIU Mihnea, n. 5. V. 1919, Craiova. Poet, prozator, dramaturg, eseist și traducător. Studii de litere și filozofie la Universitatea din București. Profesor universitar, membru corespondent al Academiei R.S.R. Debutează în anul 1937, ca poet, în publicațiile literare din Craiova. Prin poemele publicate în volumele *Anna-Mad* (1942) și *Ultimul peisaj al orașului cenușiu* (1946), M.GH. este unul dintre reprezentanții literaturii române de avangardă. Fără a-și întrerupe activitatea poetică, a dat un număr de studii de referință despre Byron, Sean O'Casey, Cervantes, F. Cooper, Ch. Dickens, Th. Dreiser, Fielding, Lorca, Arthur Miller, Eugen O'Neill, E. A. Poe, Fr. Sagan, B. Shaw, Shakespeare, Swift, M. Twain, Th. Wilder, W. Whitman etc., în *Modalitatea conformistă a teatrului* (1948), *Orientări în literatura străină* (1958) și *Dionysos* (1969). A condus colectivul care a realizat prima ediție în limba română a operelor complete ale lui Shakespeare, autor din care a și tradus sistematic și căruia i-a consacrat, în 1958, o monografie, *Scene din viața lui Shakespeare.* Ca prozator, M.GH. este atras de viața prințului umanist Dimitrie Cantemir, care devine eroul unor romane istorice cu un pronunțat caracter eseistic *(Două ambasade,* 1958, reluat, în 1969, sub titlul *A venit un om din răsărit).* Ca dramaturg, M.GH. este autorul unor drame istorice complexe, atît din punct de vedere al semnificației lor, cît și din punctul de vedere sceno-tehnic. În *1821 — Zodia Taurului, Reportaj dramatic în trei părți,* reexaminează destinul tragic al unui mare luptător pentru libertate, la sfîrșitul epocii fanariote, Tudor Vladimirescu. Utilizînd formula „teatrului în teatru", *1601 — Capul* este drama uneia dintre cele mai importante personalități ale istoriei românilor, Mihai Viteazul, povestită „pentru ca istoria să nu se mai repete". A tradus, între alții, din Ben Johnson, Ch. Dickens, Fenimore Cooper, Arthur Miller, Walt Whitman,

R. Burns, Gabriel García Márquez, și a alcătuit o antologie de *Teatru american*.

Alte opere: Walt Whitman (1955); *Balade* (1956); *Scene din viața publică* (1972); *Ultimul peisaj*, retrospectivă poetică (1974).

FL. M.

GHEORGHIU Virgil, n. 23. III. 1905, Roman; m. 7. III. 1977, București. Poet și pianist. Debutează în 1925 cu un volum, *Cîntările răsăritului*, în care sînt vizibile influențele din G. Topârceanu și G. Bacovia. Următoarele volume, *Febre* (1933) și *Marea vînătoare* (1935), se caracterizează prin libertatea inspirației și a fanteziei, prin inventivitate metaforică și instinct muzical. *Cîntece de faun* (1940) este un lung monolog muzical, amintind de poemul lui Mallarmé *L'après-midi d'un faune*. În 1966, V.G. își reia activitatea poetică, publicînd în volumul *Poeme* versuri de entuziasm și de adeziune la noile realități sociale.

Alte opere: Tărîmul celălalt (1937); *Curent continuu* (1968); *Ținută de seară* (1970); *Întoarcerea faunului* (1975), și lucrările de muzicologie *Din muzica și viața compozitorilor* (1942) și *Inițiere muzicală* (1946).

FL. M.

GHICA Ion, n. 12. VIII. 1816, București; m. 22. IV. 1897, Ghergani, jud. Dîmbovița. Scriitor, economist, om politic, aparținînd unei familii boierești cu vechi tradiții, care a dat Principatelor Române nu mai puțin de nouă domnitori. Studii la București (Colegiul „Sf. Sava") și Paris (Școala Centrală de Arte și Manufacturi, Școala de Mine). Profesor de matematică, geologie și mineralogie, apoi de economie politică la Academia Mihăileană din Iași, întemeietor, împreună cu N. Bălcescu și Christian Tell, al societății revoluționare secrete *Frăția* (1843), redactor și colaborator la revista *Propășirea* (1844), președinte al Societății Studenților Români din Paris (între 1846 și 1848) aflată sub patronajul poetului Lamartine. Fruntaș al mișcării revoluționare din Țara Românească, a publicat broșuri și articole, în limbile română și franceză, în care susținea ideea emancipării sociale, politice și culturale a națiunii sale, Unirea Principatelor Române. Agent diplomatic al revoluției din Țara Românească la Constantinopol (1848), ministru și prim-ministru, în mai multe rînduri, sub Al. Ioan Cuza și sub Carol de Hohenzollern, director general al teatrelor, membru al Academiei și președinte al ei, ambasador al României la Londra (între 1881 și 1890), I.G. a desfășurat o bogată activitate politică, științifică, culturală și literară. A publicat lucrări de inginerie (*Vademecum al inginerului și al comerciantului* [...], 1856), astronomie și biologie (*Pămîntul și omul*, 1884), economie politică (*Convorbiri economice*, 1879, operă științifică de popu-

Ion Ghica

larizare, în care abundă amintirile autorului, tablouri de epocă, evocate cu mare talent de scriitor).

Traducător din literatura franceză (Molière, V. Hugo, V. Sardou), autor, în tinerețe, al unui roman neterminat, publicat postum, I.G. s-a impus în literatura română prin opera sa memorialistică, scrisă spre sfîrșitul vieții și publicată, aproape în întregime, începînd din 1880, în revista *Convorbiri literare*, sub forma unor scrisori adresate prietenului său, poetul V. Alecsandri. Scrisorile au fost tipărite apoi în volum *(Scrisori către V. Alecsandri)*, în 1884 și 1887 (o nouă ediție mult amplificată). Prin ele, memorialistica românească, bogat reprezentată și înainte, realizează expresia cea mai înaltă a dezvoltării ei artistice. Multă vreme, opera memorialistică a lui I.G. a fost judecată și apreciată doar sub aspectul importanței ei documentare. În atenția criticii literare ea intră tîrziu, după moartea scriitorului, în al patrulea deceniu al veacului nostru, cînd i se consacră primul studiu amplu. O epocă întreagă, întinsă pe parcursul unui secol — de la ultimele decenii ale domniilor fanariote, pînă la perioada redactării *Scrisorilor...*, epocă deosebit de agitată, intrată în plin proces de schimbare sub impulsul tendințelor înnoitoare, reînvie cu putere sub pana lui I.G. Episoade ale biografiei memorialistului se încrucișează și se contopesc cu evenimente din istoria țării. Preocuparea lui I.G., mărturisită nu o dată, e de a fi cronicarul vremii sale, de a oferi o imagine veridică a epocii evocate. I.G. e un excelent povestitor: tonul narațiunii sale este degajat, familiar, avînd aspectul desăvîrșitei spontaneități. Lăsîndu-se în voia amintirii, memorialistul are aerul de a consemna ceea ce fluxul liber al memoriei îi dezvăluie. Digresiunile laterale, parantezele sînt numeroase. Alături de amănunte hazlii, dincolo de farmecul cuceritor al povestirii, în *Scrisorile...* lui I.G. pulsează viața unei epoci întregi. Bun portretist, I.G. vădește mari virtuți în intuirea limbajului personajelor evocate, în crearea de tablouri de epocă memorabile. Celebră e, în această privință, evocarea Bucureștiului bîntuit de ciumă, în vremea lui Caragea (1813), ori a unei petreceri la curtea domnească, în timpul lui Grigore Ghica (1827) etc.

Jovialitatea, predilecția către cozeria elegantă, către caracterologie în sensul moraliștilor clasici, echilibrul scrisului situează *Scrisorile...* în zona literaturii clasice, deși reminiscențe ale romantismului epocii anterioare (pașoptist) nu lipsesc: o vibrație ușor nostalgică pentru epoca de entuziasm patriotic a tinereții sale, precum și tendința polemică, în numele idealurilor acelei epoci, cu societatea contemporană.

Alte opere: Amintiri din pribegia după 1848 [...] (1889); *Documente literare inedite* (1959).

Ref.: N. Georgescu-Tistu, *Ion Ghica scriitorul*, București, 1935; N. Liu, *Catalogul corespondenței lui Ion Ghica*, București, 1962; D. Păcurariu, *Ion Ghica*, București, 1965.

D.P.

Scanned with OKEN Scanner

GHICA Pantazi, n. 15. III. 1831, Bucureşti; m. 17. VII. 1882, Bucureşti. Prozator şi dramaturg. Fratele lui Ion Ghica. Studii de drept la Paris. Avocat, redactor la ziarele *Dîmboviţa*, *Independinţa*, *Stindardul* etc. A scris numeroase nuvele, lucrări dramatice şi schiţe de moravuri, toate însă de o valoare modestă. Mai cunoscut este romanul *Un boem român* (1860), scriere în care influenţa lui Henri Murger cu *Scènes de la vie de bohème* se grefează pe fondul unor elemente cu caracter autobiografic.

E.Z.F.

GHILIA Alecu Ivan, n. 1.IV.1930, Şendriceni, jud. Botoşani. Prozator. Absolvent al Institutului de arte plastice din Bucureşti. Debut editorial cu volumul de povestiri *Fraţii Huţulea* (1954), inspirat, ca şi romanul *Cuscrii* (1958, ediţie nouă, 1968, Premiul Academiei) din viaţa satului în perioada cooperativizării. Romanele *Ieşirea din apocalips* (1960, ediţie nouă, 1970) şi *Îngeri bicîuiţi* (1967) evocă, în episoade sumbre, în care se îngrămădesc situaţii de coşmar, perioada războiului, ultimul dezvăluind şi drame cu substrat intim. Urmează alte volume de proză de o mare diversitate tematică: *Un joc nevinovat* (1967), *Secol nervos* (1969), *Asediul* (1970), *Appassionata* (1971), *Recviem pentru cei vii* (1972), *Vremea demonilor* (1974), *Întoarcerea* (1974). Prozatorul a publicat şi un volum de versuri (*Ploi de lumină*, 1974), precum şi cărţi de reportaj şi publicistică (*Drumuri, drumuri...*, 1954; *Cîntece de drumeţie*, 1958; *Insula Speranţei*, 1963; *Iubirea mea dintîi...*, 1973).

D.M.

GIURGIUCA Emil, n. 27.XII.1907, Diviciorii Mari, jud. Cluj. Poet, traducător. Expresia lirică a poeziei lui E.G. din *Anotimpuri* (1938) şi din *Poemele verii* (1964) asociază sinceritatea poeticii ardelene, solidaritatea activă cu ţara, sentimentul istoriei, cu vibraţia solară a unui senzitiv delicat. Voluptatea panică îl apropie de L. Blaga. Originală poezie de notaţie, cu privelişti campestre şi atmosferă bucolică.

Alte opere: Poeţi tineri ardeleni, antologie (1940); *Transilvania în poezia românească* (1943); *Semne pe scut* (1972).

I.V.Ş.

GÎNDIREA, revistă (v. GÎNDIRISM).

GÎNDIRISM, curent literar legat de *Gîndirea*, revistă lunară (în primii doi ani, bilunară), apărută la 1 mai 1921, la Cluj, transferată din octombrie 1922 la Bucureşti, unde, cu două scurte întreruperi (1925, 1933—1934), îşi duce existenţa pînă în 1944. Conducătorul publicaţiei, pînă în 1926, este

Scanned with OKEN Scanner

Cezar Petrescu, secondat un timp (mai puțin de un an) de către D.I. Cucu. Din februarie 1926 pînă în ianuarie 1928, G. e condusă de Cezar Petrescu și Nichifor Crainic, iar în continuare numai de acesta din urmă. Prima echipă de colaboratori permanenți e formată din L. Blaga, Adrian Maniu, Gib Mihăescu, Nichifor Crainic, Aron Cotruș. Acestora li se vor alătura în curînd, între alții, Ion Pillat, Emanoil Bucuța, Ion Marin Sadoveanu. În cursul anilor, numărul colaboratorilor sporește neîncetat, cu toate că unii dintre ei, foarte activi la început, se îndepărtează, cu timpul, de revistă, și chiar îi devin ostili. Susținut colaborează, dintre scriitorii absenți în primii doi ani din paginile publicației, Mateiu I. Caragiale, Vasile Voiculescu, Victor Papilian, Tudor Vianu, Oscar Walter Cisek, G. Breazul, Fr. Șirato, Vasile Băncilă. Cît timp G. a fost condusă de Cezar Petrescu, avînd un caracter eclectic, ea a beneficiat de colaborări extrem de variate; sumarele sale cuprind în acești ani nume de scriitori aparținînd tuturor grupărilor literare. În afară de cei menționați, mai semnează în revistă, între mulți alții, Mihail Sadoveanu, Mihai Ralea, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Demostene Botez, Al. Philippide, Ion Minulescu, Ion Vinea, G. Bacovia, Emil Isac, Perpessicius. În cea de-a doua jumătate a deceniului al treilea, revista obține o substanțială contribuție din partea lui Tudor Arghezi și mai ales a lui G Călinescu, Mircea Eliade Zaharia Stancu și Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea), care, în schimb, asemeni altora, nu vor mai colabora după 1930. Principala cauză a refuzului, de la un timp, a multora dintre colaboratorii G. de a-i mai da concursul este noua orientare a publicației, impusă de către Nichifor Crainic. Scriitor de formație teologică, N Crainic începe, încă din 1923, să publice eseuri în spirit religios, străbătute de concepții violent antiraționaliste, tributare curentelor ostile gîndirii științifice și progresului social din filozofia timpului. Asemenea lui N. Berdiaev și Henri Massis, N. Crainic încearcă să acrediteze iluzia posibilității instaurării unei spiritualități prin care să resuscite „un nou Ev Mediu". El preconiza chiar o nouă Renaștere, într-un spirit diametral opus celui propriu mișcării intrate în istorie sub acest nume, o renaștere religioasă, ortodoxă, de stil bizantin, al cărei focar ar fi fost revista G. Idei analoge formulează un alt ideolog (pînă în 1930) al revistei, Radu Dragnea. În cursul deceniului al patrulea, N. Crainic angajează revista, tot mai mult, nu numai ideologic, dar și politic. G. sprijină tot mai fățiș acțiunile forțelor de dreapta și în cele din urmă (în anii celui de-al doilea război mondial) susține activ regimul dictaturii, nu fără a publica totuși și pagini de literatură valoroasă.

În contextul mișcării literare a epocii, G. a reprezentat curentul tradiționalist, căruia a căutat să-i dea un sens nou,

Scanned with OKEN Scanner

nu simțitor diferit de cel pe care i-l dăduse revista *Semănătorul*, însă îmbogățit. În opoziție cu modernismul, care urmărea sincronizarea artei românești cu arta contemporană occidentală (îndeosebi franceză), tradiționalismul tindea să orienteze creația spre valorile autohtone, spre istoria națională, spre folclor. Această orientare implica, în înțelegerea doctrinarilor *gîndirişti*, explorarea mai cu seamă a spiritualității religioase, nucleul culturii, în concepția lor. Însușindu-și teoria lui Oswald Spengler, după care „cultura" s-ar afla în raport de antinomie cu „civilizația" (considerată ca fiind „bătrînețea", chiar „moartea" culturii), ei susțineau că, spre a se salva de la dispariție (prin prefacerea în civilizație), cultura românească trebuia să se restructureze în spiritul propriilor tradiții (după ei, religioase), refuzînd „europeismul", „occidentalismul". Rurală prin suflet, ea trebuia să se hrănească din mituri, perpetuînd „mitul sîngelui" și „tradiția limbii". Aceasta presupune valorificarea „ideii istorice" și a „ideii folclorice" din semănătorism, dezvoltarea, în genere, a autohtonismului acestui curent. Semănătorismul, se spune în articolul-manifest *Sensul tradiției* (nr. 1—2, 1929) a „aprofundat caracterul etnic al acestui popor", dar „a ignorat caracterul lui religios". E ceea ce G. își propunea să îndrepte: „Peste pămîntul pe care am învățat să-l iubim din *Semănătorul*, noi vedem arcuindu-se coviltirul de azur al Bisericii ortodoxe". Dînd, cum se vede, etnicismului semănătorist un accent creștin ortodox, G. a încercat să determine apariția unei literaturi în cuprinsul căreia satul românesc patriarhal să fie înfățișat ca un tărîm anistoric, spațiu al miracolelor, cutreierat de îngeri și alte ființe extramundane. Aceasta a dus, firește, la manieră, la convenționalism, la decorativism facil. Însă, cum se întîmplă de obicei, doctrina și-a găsit ilustratori mai ales printre autori fără prea mare har, eclipsați nu numai de Lucian Blaga, Ion Pillat, Adrian Maniu, Mateiu I. Caragiale, a căror creație nu încape în formula tradiționalistă (și cu atît mai puțin în cea „ortodoxistă"), dar și de multe scrieri de factură precis tradițională, remarcabile, precum o seamă de poezii ale lui V. Voiculescu și chiar N. Crainic, în care, peste orice convenții literare și infiltrații ideologice, capătă expresie vibrantă iubirea de solul natal, sentimentul solidarității cu peisajul autohton.

Ref.: D. Micu, *„Gîndirea" și gîndirismul*, București, 1975.

D. M.

GÎRLEANU Emil, n. 5.I.1878, Iași; m. 2.VII.1914, Cîmpulung-Muscel. Prozator. Intră de timpuriu în mișcarea *Semănătorului*, sub influența căreia își desfășoară prima parte a activității literare. Debutează în revista ieșeană *Arhiva*; redactor la revista semănătoristă *Făt-Frumos*, colaborator la *Convorbiri critice*. Participă activ la înființarea *Societății*

Scriitorilor Români, al cărei președinte a fost. Debut editorial cu volumul *Bătrînii* (1905), în care sînt evocați boieri de viță veche, patriarhali și visători, superiori lumii noi, burgheze, care i-a ruinat. Un alt volum, *Nucul lui Odobac* (1910), dezvoltă tot o temă semănătoristă: dispariția țărănimii patriarhale și a vechilor obiceiuri tradiționale. Cea mai cunoscută operă a lui E.G. este *Din lumea celor care nu cuvîntă* (1910), în care, influențat, poate, de *Histoires naturelles* ale lui Jules Renard, relatează, cu duioșie, întîmplări alegorice din viața gîzelor, păsărilor, animalelor și plantelor.

Alte opere: Cea dintîi durere (1907); *1877 — schițe de război* (1908); *Trei vedenii* (1910); *Amintiri și schițe* (1910).

P.M.

GOGA Octavian, n. 1.IV.1881, Rășinari, jud. Sibiu; m. 7.V. 1938, Ciucea, jud. Bihor. Poet și dramaturg. Fiu de preot. Urmează liceul la Sibiu și Brașov. Debutează, ca elev, în *Tribuna* (1897), începînd o activitate poetică fecundă, risipită prin multe reviste din Ardeal: *Familia*, *Tribuna literară*, *Revista ilustrată* etc. Se înscrie la Facultatea de litere și filozofie din Budapesta (1900), continuîndu-și la Berlin studiile, pe care le absolvă în 1904. În capitala Ungariei se angajează în frămîntările luptei naționale, aducînd în societatea studențească *Petru Maior* „fermentul revoltei și al spiritului românesc". Publică articole politice. În 1902, împreună cu Al. Ciura și Oct. Tăslăuanu, editează la Budapesta revista *Luceafărul*, în care vor apare majoritatea poeziilor ce vor forma materia volumului de debut, *Poezii* (1905). Apariția lui îl impune pe O.G. ca pe unul dintre cei mai mari poeți ai timpului. Succesul este răsunător: T. Maiorescu îl propune Academiei pentru premiere (în anul următor va primi Premiul Herescu Năsturel), N. Iorga îl salută în *Semănătorul*, *Viața românească* îl comentează elogios prin C. Stere; G. Ibrăileanu și E. Lovinescu îi consemnează apariția. Din acest moment poetul deschide calea omului politic. Începe să activeze în cadrul Partidului Național Român. Este ales secretar al *Astrei*. Editează, în 1907, revista *Țara noastră*. În același an i se intentează primul proces de presă, dintr-o serie mai lungă, acuzat fiind de regimul austro-ungar pentru publicarea unor articole politice. Este întemnițat la Budapesta (1909), apoi la Szegedin (1912). Întreaga activitate politică și literară a poetului este pusă în slujba idealurilor de eliberare socială și națională a românilor din Transilvania. Cu același scop vine la București (1910), militînd pentru intrarea României în război alături de Antantă. Culegerea de articole *Strigăte în pustiu* (1915) reflectă această activitate. Volumul de poezii *Cîntece fără țară* (1916) este un ecou direct al frămîntărilor timpului, strigăt dureros al poetului patriot. Înrolat în armata română, face, să apară, împreună cu alți scriitori, ziarul de front *România*. În 1918 inițiază, la Londra și Paris, o largă mișcare

în favoarea României. După război (1919) va fi ministru al instrucțiunii și cultelor. Este ales membru al Academiei (1920), primește Premiul Național de poezie (1924), iar Universitatea din Cluj îi acordă titlul de „doctor honoris causa" (1932). Poetul scrie însă tot mai puțin, cedînd aproape cu totul omului politic. O.G. va deveni șef de partid și ministru în diferite guverne; orientat spre dreapta, va conduce guvernul din 1937—1938, imediat premergător dictaturii regale.

Octavian Goga

Prin O.G. literatura română cîștigă pe unul din cei mai de seamă poeți naționali. Temperamentul său viguros, de luptător, vocația de profet și de „pedagog al neamului", catalizate fiecare de zbuciumările Ardealului în epoca luptei pentru Unire, au dus la zămislirea unei poezii reprezentative, cîntec amplu al aspirațiilor colective spre supremul ideal național. Poetul a trecut ușor peste începuturile intimiste, cu multe sonorități împrumutate (din Eminescu, G. Coșbuc ori poeții germani), devenind rapsodul „celor fără nume" și al „pătimirii de veacuri". În poemele sale, răscolitoare și protestatare, O.G. trăiește într-o supremă contopire „durerea unui neam" nedreptățit și lăsat în uitare, închipuindu-se justițiar și profet. Fapt mai puțin obișnuit, momentul culminant al poeziei lui O.G. îl constituie volumul de debut, care îl exprimă pe poet atît de adînc și de complet încît lasă impresia unei opere unitare, prin lipsa oricărei evoluții. După 1905, poezia sa înregistrează note de manierism semănătorist și epigonism eminescian, iar versurile autentice din volumele *Ne cheamă pămîntul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913) se includ organic într-o structură deja definită, ca sclipiri întîrziate ale unei vocații care se consumase astral. O.G. este un poet tragic. O sensibilitate melancolică, elegiacă în linie eminesciană, vitalizată de o supremă voință de putere în numele unei colectivități, de un instinct adînc al aservirii unei cauze. Un mare talent a ivit din acest altoi o poezie de un tragism tulburător, exprimată de un limbaj propriu (cu mulți termeni bisericești, arhaici și regionali), cu sonorități reliefate, dar discrete, care împing ritmul retoric spre o neașteptată interiorizare. Esențial în poezia lui O.G. este starea de jale, de boală sufletească, chin intraductibil, asemenea dorului din poezia populară. Poemele pot trimite la lumea originară a Transilvaniei, și s-a vorbit despre poezia lui O.G. ca de o monografie lirică a satului ardelean, cu specificul și cu figurile ce-i sînt caracteristice: dascălul, dăscălița, bătrînul preot, lăutarul... Dar dominantă rămîne în creația poetului nu capacitatea evocatoare, ci forța vizionară, nu reconstituirea obiectuală a unei lumi, ci proiecția ei simbolică. Satul ardelean din poezia lui O.G. capătă chipul unei țări fictive, ale cărei steme sînt jalea și dorul, visul deșert și nădăjduirea lui. Poetul închipuie o lume mirifică, aflată sub vraja neagră a unei ursite „maștere și rele": pămîntul și grădi-

nile sînt pustiite, plugul ară în zadar, holdele mor și livezile se usucă; oamenii locurilor, clăcașii mîndri, muncesc nerăsplătiți. Tot ce este ființă și tot ce este pămînt e cuprins de o boală a durerii, în această lume paradisiacă devenită o vale a plîngerii, a nenorocului și suferinței. Singura lumină a vieții de aici este visul neîmplinit, care trebuie să vină. Durerea poporului „celor mulți" capătă sens în această așteptare, trăită cu o năzuință tiranică. De aceea încordarea așteptării poate închipui uneori imaginea unor timpuri distrugătoare, ale unei teribile vendete; imaginile cele mai pregnante vorbesc de o disperată schimbare a uneltelor în arme, de o ridicare a clăcașilor, oștenii durerii, chiar dacă acestora gestul violent le repugnă. Mai mult decît o cucerire, visul înseamnă o reintrare în drepturi străvechi, o moștenire regăsită prin martirajul durerii. Lipsa de misticism a poeziei lui O.G. stă în această sacralizare de basm a dumnezeirii. Țara lui e așezată sub orizontul altei zeități, a puterii morale: credința în frumos, în bine, în adevăr. Ursita rea va fi înfrîntă de omenia gîndului și frumusețea sufletului acestui neam, rămas pur și drept în încercarea grozavă a durerii unde a fost împins prin viclenie și ură. În această viziune, poezia lui O.G. realizează una din exigențele esențiale ale poemului tragic: abolirea oricărei libertăți afective, concentrarea într-o unică direcție prin producerea unei tensiuni apăsătoare. Conectate însă realităților imediate și reale ale Ardealului, jelania și cîntecul durerii devin poezie militantă și patriotică, cu puternice accente sociale. Afirmată astfel într-un destin istoric, poezia lui O.G. se confirmă într-un destin etern: ea este poezia pierderii Paradisului și a apăsătoarei lui așteptări.

Autor a două piese de teatru: *Domnul notar* (1914), reprezentată cu un succes enorm, face — în cadrul aceleiași atmosfere sociale și naționale — procesul renegării. *Meșterul Manole* (1927) caută o semnificație modernă mitului sacrificiului suprem. Publicistica este, după poezie, partea cea mai însemnată a operei lui O.G. Umbrită uneori de erori politice, ea cuprinde pagini strălucite ale unui eminent orator, care a văzut în articolul cotidian „o operă de pedagogie a mulțimii". A tradus din Petőfi, Ady Endre ș.a. fiind și autorul excelentei versiuni românești a cunoscutului poem *Tragedia omului* de I. Madách.

Alte opere: Din larg (1939); *Însemnările unui trecător* (1911); *Mustul care fierbe* (1927); *Precursori* (1930).

Ref.: Ov. Papadima, *O. Goga*, București, 1944; Ion Dodu Bălan, *O. Goga*, București, 1971.

I.V.Ș.

GOLESCU Dinicu, n. 7.II.1777, Golești, jud. Argeș; m. 5.X. 1830, București. Mare cărturar, memorialist. Studii la Acade-

mia grecească din București. A îndeplinit înalte funcții dregătorești, pînă la cea de mare logofăt. Sprijinitor al lui Gh. Lazăr în deschiderea școlii sale, precum și al lui I. Heliade Rădulescu în scoaterea primului ziar din Țara Românească, *Curierul românesc;* a înființat el însuși o școală în limba română (1826), la Goleşti, și e unul din fondatorii *Societății literare*. Dintre lucrările sale: *Adunare de pilde bisericești și filozoficești...* (1826), *Adunare de tractaturi ce s-au urmat între prea puternica împărăție a Rusii și înalta poartă* (1826), *Însemnare a călătoriii mele Constantin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826* (1826), ultima rămîne cea mai importantă, consemnînd impresii din călătoriile întreprinse în Ungaria, Austria, Germania, Elveția și nordul Italiei. Scopul scrierii cărții era acela de a împărtăși compatrioților experiența altor popoare, spre a-i stimula pe calea progresului. Evocarea locurilor vizitate e făcută de obicei cu sensibilitate, într-un stil cu ușoare flexiuni arhaice-cronicărești, plin de poezie și pitoresc; D.G. își însoțește impresiile de călătorie cu dureroase reflecții referitoare la starea de înapoiere a Țării Românești. Memorialul lui D.G. este important nu numai sub aspect documentar ci, deopotrivă, pentru virtuțile sale literare.

Dinicu Golescu

Ref.: Gh. Popp, *Dinicu Golescu*, București, 1968.

D.P.

GOLESCU Iordache, n.c. 1768; m. VII. 1848, Orșova. Fiul marelui ban Radu din Goleşti, fratele mai mare al lui Dinicu Golescu. Mare cărturar, bun cunoscător al limbilor greacă, latină, franceză și italiană. În calitate de efor al școlilor (1818), are un rol important în promovarea învățămîntului în limba română la București (unde îl aduce pe Gh. Lazăr) și Craiova. Din 1830 este numit logofăt de Țara de Sus. În 1831 este mare logofăt al dreptății și membru al comisiei de redactare a Regulamentului Organic. Moare în timpul revoluției de la 1848, pe care o condamnase împreună cu beizadea Sc. Gr. Ghica, Manuil Băleanu, Necula Șuțo ș.a., într-o scrisoare publicată la Brașov. A tradus în greceşte din Montesquieu și din Bernardin de Saint-Pierre și a început traducerea în românește a *Iliadei* lui Homer (200 de versuri). Cea mai mare parte a operei sale a rămas necunoscută în timpul vieții, fiind parțial publicată și valorificată postum. I.G. a compus cîteva pamflete dialogate *(Istoriia Țării Românești)* și comedii *(Tarafurile cele ce așează domnia*, redactată în 1821; *Cómediia ce să numește Barbul Văcărescu, vînzătorul țării*, 1828) și a publicat o gramatică *(Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești)* la tipografia lui I. Heliade Rădulescu, în 1840. Este autorul unui dicționar enciclopedic în șapte volume manuscrise *(Condica limbii rumânești)* și al unei culegeri revendicată în egală măsură de istoria literară și de istoria folcloristicii româ-

Iordache Golescu

nești *(Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povești)*, care anticipează opera lui Anton Pann.

FL. M.

GOROVEI Artur, n. 19.II. 1864, Fălticeni; m. 19.III.1951, București. Folclorist, poet și prozator. Studii de drept. Membru corespondent al Academiei. Debutează cu versuri naive (1882), publică proză (*După dragoste*, 1901) și reportaje (*Cruzimi*, 1921); colaborează la diverse reviste, cu scrieri astăzi uitate. Remarcabilă e activitatea și opera folcloristului. A întemeiat și condus *Șezătoarea* (între 1892 și 1929), prima revistă românească de folclor. Este autorul unor lucrări fundamentale de folclor și etnografie: *Cimiliturile românilor* (1897), *Descîntecele românilor* (1931), *Elementul popular în literatura cultă* (1935), *Ouăle de Paști* (1937) etc.

I.V.Ș.

GORUN Ion (Alexandru Hodoș), n. 30.XII.1863, Roșia Abrud, jud. Alba; m. 30.III.1928, București. Prozator. A activat mulți ani în gazetărie; întemeietor al unor reviste (*Pagini literare*, 1899, cu A. Stavri; *Viața literară și artistică*, 1906, cu. G. Coșbuc). Ca prozator, aparține curentului semănătorist, făcînd elogiul vieții rurale. *(Alb și negru*, schițe, 1902; *Robinson în Țara Românească*, roman, 1904 etc.).

E.Z.F.

GRANDEA Grigore Haralamb, n. 26.X.1843, Țăndărei, jud. Ialomița; m. 8.XI.1897, Bacău. Poet și romancier. Debutează în ziarul *Dîmbovița* (1859), sub influența lui D. Bolintineanu, care-i prevestea un mare viitor. Poetul e interesant, îndeosebi în legendele fantastice și poemele byroniene *(Visul, Azrael)*, dar romancierul ocupă un loc mediocru între pionierii genului, prin *Vlăsia sau ciocoii noi* (1876), satiră a parvenitismului pe un fundal, amplu evocat, de frescă a vieții bucureștene în timpul revoluției de la 1848, și *Fulga sau ideal și real* (1872), o replică la *Manoil* de D. Bolintineanu.

P.C.

GRECEA Florian, n. 11.IV.1924, Drobeta — Turnu-Severin. Prozator. Studii de filologie la Universitatea din București. Scrie îndeosebi proză cu tematică militară, romane polițiste, narațiuni satirice *(Candidat la însurătoare*, 1958; *Însemnările unui adolescent*, 1967; *Enigma de la frontieră*, 1968; *Profesorul de dans*, 1974).

D.M.

GRECEA Ion, n. 11.IV.1924, Drobeta — Turnu-Severin. Prozator. Studii de filologie la Universitatea din București. Autor de nuvele și romane fie cu tematică din realitatea contemporană, fie de evocare a unor momente din timpul celui

de-al doilea război mondial (*Bogăția unui sărac*, 1961; *La porțile Severinului*, 1964; *Moartea lebedei*, 1969; *Necunoscuta*, 1971; *Fata morgana*, 1973; *Prizonier la nouă ani*, 1973; *Ei doi și Pipo*, 1973; *Viața nu iartă*, 1975; *Talida*, 1976).

D.M.

GRECEANU Radu, n. c. 1655, Greci-Ilfov; m. c. 1724, probabil în exil, Küraya — Asia Mică. Logofăt; cronicar al vieții și curții lui Constantin Brîncoveanu. Cărturar elenist, a scris și versuri grecești. Împreună cu Șerban Greceanu a tradus și tipărit *Biblia de la București* (1688).

Ref.: Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714), studiu și ediție critică de Aurora Ilieș, București, 1970; Emil Vîrtosu, *O povestire inedită în versuri despre sfîrșitul postelnicului Const. Cantacuzino*, Bucureşti, 1940.

D. SIM.

GRIGORESCU Dan, n. 13.V.1931, București. Eseist pe teme de literatură universală și comparată, critic de artă, traducător. Laureat al Premiului american Emerson. Conferențiar la Universitatea din București. A predat limba și literatura română la Universitățile din Seatle și Bloomington. Opere: *Shelley* (1962), *13 scriitori americani* (1968), *Pictori români contemporani* (1969), *Expresionismul* (1969), *Shakespeare în cultura română modernă* (1971), *Cubismul* (1972), *Arta americană* (1973), *Direcții în poezia secolului XX* (1975), *Pop Art* (1975), *Dicționar de literatură americană* (1976), *Marile canioane* (1977). Cercetător informat, cu un larg orizont de cultură, metodic și aplicat, cu o expresie sigură și limpede.

P.M.

GRIGORESCU-BACOVIA Agatha, n. 8. III.1895, Mizil. Poetă. Soția poetului G. Bacovia. Versuri cu caracter meditativ și de inspirație intimă (*Armonii crepusculare*, 1923; *Muguri cenușii*, 1926; *Pe culmi de gînd*, 1934; *Lumină*, 1965; *Versuri și proză*, 1967; *Cu tine, noapte*, 1969; *Versuri*, 1970; *Efluvii*, 1977). Proză lirică (*Terase albe*, 1938); *Bacovia. Viața poetului* (1965) narează existența marelui poet.

D.M.

GRUIA Stelian, n. 16.IV.1933, Arbore, jud. Suceava. Prozator, poet, istoric literar și traducător. Debutul editorial în anul 1958, cu eseul *Eminescu în versiuni ucrainiene*. În volumele de nuvele (*Roata*, 1964; *Sîmbăta morților*, 1968; *Ciobanul și cireșul sălbatic*, 1973), ST.G. creează tipuri de țărani ai Țării de Sus în vîltoarea evenimentelor din ultimele decenii. Volumele de versuri (*Străfunduri*, 1971; *Baladele Arborei*, 1977) scot la lumină valențele unor mituri străbune.

D.P.

GUGA Romulus, n. 2.VI.1939, Oradea. Poet și prozator. Studii de filologie la Universitatea din Cluj. Poezie nutrită de tensiunea marilor întrebări existențiale (*Bărci părăsite*, 1968; *Totem*, 1970). Romane analitice construite insolit, avînd drept obiect psihologii maladive, excentrice (*Nebunul și floarea*, 1970; *Viața postmortem*, 1972; *Sărbători fericite*, 1973; *Paradisul pentru o mie de ani*, 1974; *Adio, Arizona*, 1974).

D. M.

GURGHIANU Aurel, n. 11.V.1924, Iclănzel, jud. Mureș. Poet. Tonalitate elegiacă, înclinație spre contemplație și rememorare în volumele *Drumuri* (1954), *Zilele care cîntă* (1957), *Liniștea creației* (1962), *Biografii sentimentale* (1964), *Strada vîntului* (1969), *Ascult strada* (1969), *Poartă cu săgeți* (1972), *Temperatura cuvintelor* (1972), *Curenții de seară* (1976). *Terasa* (1978) e o carte de reverii și amintiri.

D.M.

GUSTI Dimitrie, n. 24.X.1818, Iași; m. III.1887, Iași. Profesor la Iași, autor de manuale școlare, între care o *Prozodie* în manuscris și o utilă *Ritorică română pentru tinerimea studioasă* (1852). D.G. a colaborat la publicațiile vremii cu ocazionale, versuri patriotice, elegii etc.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

HANEŞ Petre, n. 6.XI.1879, Călăraşi; m. 17.IV.1966, Bucureşti. Istoric literar. A condus *Revista universitară* (1900—1901) şi *Preocupări literare* (1936), a înfiinţat şi condus societatea *Prietenii istoriei literare* (1926). Opere: *Istoria literaturii româneşti* (ed. III, 1924) şi *Histoire de la littérature roumaine* (Paris, 1934), *Alexandru Russo* (1901, ed. II-a, 1920), *Studii de istorie literară* (1970), *Studii de literatură română* (f.a.), *Studii şi cercetări* (f.a.) ş.a.

D. SIM.

HASDEU Bogdan Petriceicu, n. 26.II.1838, Cristineştii-Hotinului; m. 25.VIII.1907, Cîmpina. Scriitor, folclorist, lingvist şi istoric. Descinde dintr-un neam ilustru de boieri moldoveni, indigenaţi în Polonia, care-şi păstrase nestinsă iubirea de patrie şi sentimentul apartenenţei la cultura românească. Sub îndrumarea tatălui, Alexandru Hajdeu, cărturar poliglot, profesor la cîteva licee din Podolia, unul din primii care scriu despre poezia populară românească, publicînd şi traduceri în limba rusă (1833), B.P.H. îşi dezvoltă de timpuriu aptitudinile-i ieşite din comun. Elev în cîteva licee din Podolia, apoi la Chişinău; în 1852 intră la Universitatea din Harkov. În 1854 se angajează în regimentul de husari al contelui Radeţki şi ia parte, scurt timp, la războiul Crimeii. Firea sa independentă îl pune în conflict cu superiorii. Un incident grav, desigur şi dorinţa de a-şi lega destinul de cel al naţiunii care păşea pe drumul emancipării politice şi al Unirii, îl determină să părăsească Rusia şi să se stabilească definitiv în România (1856). După ce funcţionează vremelnic ca judecător la Cahul (1858), se stabileşte la Iaşi, unde iniţiază o vastă activitate culturală şi ştiinţifică. Înfiinţează revista *România* (1858), continuată de *Foaia de istorie română* (1859), *Foiţa de istorie şi literatură* (1860), *Din Moldova* (1862—1863), *Lumina* (1864), umplînd coloanele acestor publicaţii cu studii istorice, etnografice, lingvistice, precum şi cu poezii, proză şi critică literară. În plus, găseşte răgazul să scoată gazete umoristice, *Aghiuţă* (1863—1864) şi *Satyrul* (1866), în care combate acid, în toate registrele zeflemelii şi persiflajului, carenţele politicii oficiale. B.P.H. se desfăşoară prodigios, ca un nou Heliade Rădulescu, dornic să cuprindă totul şi să deschidă şantiere gigantice pretutindeni, cu deosebirea că erudiţia lui e reală, nu improvizată, iar elanului speculativ îi asociază gustul pozitivist al faptului exact şi rigorii metodice. De pe la 1870 abandonează jurnalismul politic şi se dedică ştiinţei, publicînd lucrări fundamentale de istorie *(Istoria critică a românilor*, 1873), lingvistică *(Cuvente den bătrîni*, 1878—1881, şi *Etymologicum Magnum Romaniae*, I—IV, 1886—1898), precum şi nenumărate contribuţii, de mai mică întindere, în volume separate *(Filosofia portretului lui Ţepeş*, 1864; *Studie critice asupra istoriei române*, 1864; *Principie de filologie comparativă ario-europee cuprinzînd grupurile*

B.P. Hasdeu

indo-perso-tracic, greco-italo-celtic și leto-slavo-germanic, 1875 etc.) ori în coloanele revistei *Traian* (1869), devenită, din 1870, *Columna lui Traian*. În pofida mulților și redutabililor săi dușmani, e numit profesor la Universitatea din București (1874), director al Arhivelor statului (1876) și e ales membru al Academiei (1877). Ajuns la o mare notorietate, reprezintă România la numeroase congrese internaționale, intrînd în legătură cu somitățile științifice ale vremii. E ales membru al Societății de lingvistică din Paris (1882), al Academiei de științe din Petrograd (1888), al Academiei din New York (1895) etc. În 1887 înființează *Revista nouă*, publicație ce grupează pe cîțiva dintre scriitorii de vază ai epocii. O dramă, survenită în 1888 — moartea unicei sale fiice, Iulia, de numai 19 ani, care-i moștenise geniul — întrerupe brutal cursul ascendent al acestei strălucite cariere. Apăsat de un sentiment, dealtfel nejustificat, de culpabilitate, destrămat sufletește, se retrage din activitatea publică și renunță treptat la munca științifică, găsindu-și mîngîierea în cercetări spiritiste (*Sic cogito*, 1891). Ultimii ani și-i petrece în recluziunea bizarei case pe care și-a construit-o la Cîmpina.

Se poate spune că lui B.P.H. îi revine meritul de a fi așezat pe baze științifice filologia românească. El a fundamentat metoda editării critice a textelor, aplicînd-o exemplar în *Cuvente den bătrîni*, excelentă publicație de documente de limbă din secolul XVI și cărți populare, cu ample comentarii analitice și explicative. Considerînd că literatura populară e „mijlocul cel mai interesant și mai sigur de a cunoaște forțele morale și intelectuale ale unei națiuni", își deschide revistele pentru culegeri de poezie populară și pune bazele folcloristicii. Studiile în acest domeniu au o mare importanță teoretică și metodologică: B.P.H. dă o clasificare pertinentă a creației folclorice, elaborează teoria originii onirice a basmului, încearcă o sistematizare a prototipurilor de basm (reducînd schema lui Hahn de la 40 la 28 spețe), inițiază — ajutat de neobișnuitu-i poliglotism — cunoștea douăzeci și șase de limbi — primele cercetări de folclor comparat (*Cucul și turturica*, *Frunză verde* etc.).

Lucrarea fundamentală în domeniul lingvisticii e *Etymologicum Magnum Romaniae*, dicționar de tip *lexica totius linguae*, un *thesauros*, care înregistrează exhaustiv vocabularul limbii române, inclusiv arhaismele și formele dialectale, dar excluzînd neologismele. Fiecare cuvînt e tratat monografic, din punct de vedere etimologic, gramatical și semasiologic, cele mai fine nuanțe de înțeles fiind apoi explicitate printr-o vastă antologie de texte. Cu toată munca sa titanică, B.P.H. a trebuit să-și oprească lucrarea la cuvîntul *bărbat*. Într-unul din studiile introductive ale volumelor din *Etymologicum...*, B.P.H. formulează celebra teorie a „circulației cuvintelor", demonstrînd că structura unei limbi nu depinde

de repartiția statistică a diverselor ei componente lexicale, ci de frecvența utilizării acestora.
Pe tărîm istoriografic, B.P.H. a publicat o importantă culegere de documente, *Arhiva istorică a României*, și numeroase contribuții, între care *Istoria critică a românilor* (1873—1875), unde susține teza substratului dacic ca o coordonată fundamentală a națiunii române, și apără ideea continuității românilor în Dacia, aducînd noi argumente la cele vechi, invocate de reprezentanții *Școlii ardelene*.
Ca poet (*Poesie*, 1873 și *Sarcasm și ideal*, 1897), B.P.H. dovedește aplicație în tematica istorică și satira cu accente pamfletare. Lirismul său e însă exterior și declarativ, exploatînd provocator contrastele, utilizînd simboluri de proveniență alegorică și un limbaj zgrunțuros, naturalist, care polemizează cu edulcorarea romantismului de duzină, în spiritul unei veritabile „estetici a urîtului".
Dintre scrierile în proză, remarcabilă e *Micuța (Duduca Mamuca)*, nuvelă neașteptată în peisajul literar al epocii (1863), care i-a adus autorului inculparea de atentat la bunele moravuri. Surprinzător e aerul libertin și răceala clinică a observației. Prin cinismul lucid cu care-și confesează experiența de seducător, eroul pare desprins din paginile lui Choderlos de Laclos, dar — semn al vremii — el suferă în fapt de un *spleen* existențial ireparabil, care-l împinge la sinucidere. Romanul *Ursita* (1864), din care încheiată e doar o parte a primei părți (!), aduce o intrigă tenebroasă și un personaj de natură demonică, geniu malefic predestinat unei mari cariere, în decorul pitoresc al Moldovei de la începutul secolului al XVI-lea. De o formulă hibridă, între istorie și biografie romanțată, și de un stil care îmbină retorismul aprins și elocuția spontană, e monografia *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865).
Cea mai însemnată și mai populară scriere beletristică a lui B.P.H. e drama istorică *Răzvan și Vidra* (1867). Eroul e un rob țigan, înzestrat cu deosebite calități, căruia o boieroaică aprigă și ambițioasă îi insuflă setea puterii și conștiința propriei valori, împingîndu-l spre tronul Moldovei. Conflictul e viu, caracterele au substanță, cadrul de epocă, bine schițat. Prin această piesă, B.P.H. scoate drama istorică națională din faza dibuirilor și a imitațiilor, furnizînd un model care se va bucura de o bogată descendență.

Alte opere: Corespondența B.P. Hasdeu — Iulia Hasdeu (1976). *Ref.:* G. Munteanu, *B.P. Hasdeu*, București, 1961; Cicerone Poghirc, *B.P. Hasdeu lingvist și filolog*, București, 1968; Mihai Drăgan, *B.P. Hasdeu*, București, 1972; *B.P. Hasdeu interpretat de...* antologie de Gr. Brîncuș, București, 1972.

P.C.

HAUSER Arnold, n. 31.III.1929, Brașov. Prozator de naționalitate germană din România. Povestiri despre germanii

din România și despre relațiile lor cu românii, în epoca fascismului și a ultimului război, istorii de iubire și de muncă în decor contemporan în volumele *Kerben (Crestături)*, 1962; *Eine Tür geht auf (O ușă se deschide)*, 1964; *Leute die ich kannte (Lumea pe care am cunoscut-o)*, 1965; *Neuschnee im März (Zăpadă tîrzie)*, 1968; *Unterwegs (Pe drum)*, 1971; *Examen — Alltag (Examen cotidian)*, 1974. Prin personajul Adolf Sommer, un necunoscut, nedreptățit în anii '50, romanul *Der fragwürdige Bericht Jakob Bühlmanns (Îndoielnicul raport al lui Jakob Bühlmann)*, 1967, și prin examinarea ulterioară a destinului său, se evidențiază complexitatea determinărilor sociale și a responsabilităților politice în epoca istorică dată, dominată de dogmatism.

M.P.

HĂULICĂ Dan, n. 7.II.1932, Iași. Eseist literar, critic de artă. Studii filologice la Iași, de istoria artei la București. Redactor șef al revistei *Secolul 20*, conferențiar la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu". Eseistica fină a lui D.H. *(Critică și cultură*, 1968; *Geografii spirituale*, 1973, Premiul Uniunii Scriitorilor) sparge frontierele dintre arte, căutînd să surprindă izvorul unic al creației și formele ei de manifestare și de întrepătrundere. Excurs spiritual, sincronic și diacronic, critică superior sintetică, preocupată de arhetipurile, atitudinile filozofice fundamentale din spatele faptului de cultură.

Alte opere: Peintres roumains (1965); *Brancusi ou l'anonymat du génie* (1968).

E.S.

HOBANA Ion, n. 25.I.1931, Sînnicolau Mare, jud. Timiș. Poet, prozator, eseist, traducător. Studii de filologie la Universitatea din București. Debutează și se afirmă ca poet, preocupat cu deosebire de viața tineretului școlar *(Centru înaintaș*, 1954; *Petrică și ceasul vrăjit*, 1957; *Caleidoscop*, 1958; *Orar de vacanță*, 1962). O amplă baladă eroică, *Horea* (1974), e distinsă cu Premiul Cutezătorii. I.H. se impune mai ales prin scrierile științifico-fantastice. În povestirile din volumele *Ultimul văl* (1957) și *Oameni și stele* (1963) dovedește imaginație fecundă, virtuți de povestitor și o bună tehnică a construcției. A publicat antologii critice privind literatura științifico-fantastică română și străină, studii și eseuri *(Viitorul a început ieri*, 1966, retrospectivă a literaturii franceze de anticipație; *Viitorul? Atenție!*, 1968, culegere de studii de viitorologie din autori români și străini; *Vîrsta de aur a anticipației românești*, 1969, antologie critică, Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul special Europa S.-F.; *Odiseea marțiană. Maeștrii anticipației clasice*, 1975; *O falie în timp*, 1976 ș.a.),

unele din ele traduse în mai multe limbi. Traducător din Jules Verne, André Maurois etc.

Alte opere: Sfîrșitul vacanței, roman (1960); *O.Z.N. — o sfidare pentru rațiunea umană* (1971) și *O.Z.N.-uri în Est și Vest* (1971), ambele în colaborare cu J. Werverbergh.

D.P.

HOGAȘ Calistrat, n. 18.IV.1847, Tecuci; m. 28.VIII.1917, Roman. Prozator. Fiu de preot. Elev al Academiei Mihăilene din Iași. Numit profesor la gimnaziul din Piatra Neamț, în 1869, își va încheia cariera didactică peste patruzeci și doi de ani, la Iași, după multe peregrinări prin liceele din țară. Debutează cu versuri nesemnificative într-o gazetă obscură din Piatra-Neamț (1874). Tot aici editează un ziar, *Situațiunea* (1878), în care publică — fără nici un interes literar — articole satirice vizînd politicianismul local. Va fi apoi redactor al unei reviste științifice și literare, *Asachi* (1881); aici apar — în 1883/84, anii adevăratului debut — întîile *Amintiri din o călătorie*. Activitatea literară e reluată abia după un deceniu, la revista *Arhiva...*, a lui A.D. Xenopol, unde publică din nou fragmente din ciclul *Amintirilor...* (Mai tipărește și cîteva conferințe ținute în cadrul societății cu același nume: *Cîteva cuvinte asupra psicologiei și caracterului poporului român*, 1899; *Petrecerile la țară*, 1900). După o nouă absență literară, publică, în 1907, la *Viața românească*, povestirea *Floricica*, urmată apoi de altele (*Părintele Ghermănuță*, *Singur* etc.). În 1916, la sfîrșitul unei discontinue activități literare, prietenii din cercul *Vieții românești*, îndeosebi G. Ibrăileanu, îl susțin în publicarea unui volum; tipărit în două ediții, dar urmărit de ghinion, acesta nu va apare în timpul vieții scriitorului. Respins și la premiile Academiei, C.H. își vede consacrarea — în fața criticii și a publicului — din nou amînată. Abia postum, în 1922, opera lui C.H. primește primul Premiu al Societății Scriitorilor Români, dovadă a unei tîrzii dar sigure recunoașteri, pe care critica interbelică o confirmă deplin. Afirmat la începutul acestui secol, C.H. aparține, de fapt, epocii marilor clasici, fiind contemporan cu Al. Odobescu, I. Creangă, Eminescu, I.L. Caragiale. Opera lui trebuie așezată în tradiția literaturii de călătorie a lui N. Milescu, D. Golescu, I. Codru-Drăgușanu, continuați de V. Alecsandri, Alecu Russo, Al. Odobescu, ultimii interesați și ei de peisajul național. C.H. și-a propus programatic, în prefața ediției sale, să renoveze literatura călătoriilor ce i se părea îndrumată pe o cale „obiectivă, didactică și aproape geografică". Universul prozei sale este peisajul moldovean, redus la varianta alpestră din ținutul Neamțului. Privirea scriitorului aduce priveliștile naturii într-un spațiu al grandiosului și monumentalului, printr-un continuu joc între real și fabulos. Maniera picturală a observației, care aduce toate senzațiile la relief și culoare, nu descrie pur și simplu, ci transformă; itinerarul

Calistrat Hogaș

Scanned with OKEN Scanner

„călătorului" dominat de aproape neverosimile forme geologice, înecat într-o enormă bogăție vegetală, surprins deseori în momente de excepție, propune o lume sustrasă locurilor originare, plutind „peste rasă și timp". Sălbăticia și primitivismul ei nu sînt însă o descoperire, ci rodul unei viziuni regizate de sensibilitatea unui suflet civilizat. C.H. nu este homeric, precum I. Creangă, ci „homerizant"; proza lui nu dezvăluie, în acest sens, un mod existențial, ci un procedeu al scriiturii. Acesta ține de dilatarea prin hiperbolă, de comparația arborescentă, de personificarea livrescă, de numeroase „trimiteri" la mitologie. C.H. e un „profesor", un „cărturar", din aceeași familie spirituală cu Al. Odobescu, și valoarea prozei lui stă în prezența disimulată a acestei atitudini, ea fiind „livrescă, fără să fie seacă, pedantă cu prospețime" (G. Călinescu). Stilistica frazei cu volute largi și sonorități poematice (care-l anticipează pe Geo Bogza, ca și în viziune) e susținută de o mare putere verbală. Tendința nuvelistică din ultimele fragmente, cu un plus de interes pentru oameni și anecdotă, nu modifică deloc caracterizarea generală a unei opere scrise, după expresia lui Tudor Vianu, de un „Creangă trecut prin cultură".

Ref.: C. Ciopraga, *Calistrat Hogaș*, București, 1960; Vl. Streinu, *Calistrat Hogaș*, București, 1968.

I.V.Ș.

Anton Holban

HOLBAN Anton, n. 10.II.1902, Huși; m. 15.I.1937, București. Romancier, nuvelist și dramaturg. Nepotul lui E. Lovinescu. După studii în țară și în străinătate (licență în litere), s-a consacrat activității didactice, ca profesor de limba franceză. A intenționat să-și dea doctoratul la Sorbona cu o teză despre Barbey d'Aurevilly. A colaborat la revistele *Sburătorul*, *România literară*, *Azi*, *Ulise*, *Revista Fundațiilor regale*. Stăpînit toată viața de neliniști și de o permanentă obsesie a morții, a murit tînăr, la numai 35 de ani, în urma unei operații nereușite.

Primele încercări literare, versuri scrise la 14 ani, au fost întoarse de la tipar de E. Lovinescu, care n-a vrut să-și lase nepotul să se compromită cu un debut fără valoare. *Romanul lui Mirel* (1929), volum de debut, nu e relevant pentru evoluția ulterioară a scriitorului. Mirel e un adolescent cu manifestări tipice vîrstei sale, amestec de impulsuri contradictorii, de la sentimentalismul exagerat la gesturi cinice. Romanul se reține doar prin desenul sigur al personajelor și mediului. Al doilea roman, *O moarte care nu dovedește nimic* (1931), atestă vocația de scriitor a lui A.H. în proza de analiză, direcția spre care l-au îndrumat, dealtfel, și prietenii din cenaclul *Sburătorul*. Atras de formula prozei proustiene, A.H. face analiza minuțioasă a vieții interioare, disecă fiecare nuanță a gîndurilor și sentimentelor, înregistrează fluxul amintirilor. În tradiția — recentă — a lui Camil

Petrescu și a Hortensiei Papadat-Bengescu, A.H. scrie o proză subiectivă, discontinuă, lipsită de epicitate, confesiunea unui *eu* torturat de nevoia autoanalizei. În același timp, în proza lui A.H. se simte și influența concepției despre roman a lui André Gide. Analiza are loc cu concursul eroilor înșiși, care se caută în actul scrisului, romanul confundîndu-se cu jurnalul intim. Alături de Mircea Eliade sau M. Sebastian, A.H. teoretizează ideea unei literaturi „trăite", înregistrarea crudă a unor „experiențe" sufletești. Dar ceea ce îl particularizează față de toate posibilele modele, străine și autohtone, este prezența unui acut sentiment al morții. Scriitorul — prin eroii săi — raportează elementele vieții afective la conștiința neantului, la gîndul morții, dînd prozei sale un fundal de neliniște permanentă. În *O moarte...*, eroul, Sandu, e un intelectual de o sensibilitate maladivă, înclinat spre analiza excesivă, chinuit de îndoieli. Iubit cu statornicie și disperare de Irina, o fată comună, simplă, el o studiază și o critică fără încetare dar, cînd aceasta se mărită cu altul, se simte cuprins de o mare suferință. Știrea că Irina a murit într-un accident îl aruncă într-o altă îndoială: poate s-a sinucis din dragoste pentru el, sau poate a alunecat în prăpastie...
După *Parada dascălilor* (1932), suită de tablouri satirice din mediul didactic, A.H. publică romanul *Ioana* (1934), un adevărat studiu psihologic pe tema geloziei. Le urmează mai multe nuvele și schițe, publicate în revistele vremii, dintre care se disting *Conversații cu o moartă* și *Bunica se pregătește să moară*, mici capodopere ale genului, după aprecierea lui G. Călinescu. Volumul care cuprinde aproape toate aceste proze scurte a apărut postum, sub titlul *Halucinații* (1938).
Tot postum apare și romanul *Jocurile Daniei* (1971), terminat de A.H. cu puțin timp înaintea morții și rătăcit o vreme printre hîrtiile rămase de la autor. Este reluarea vechiului erou, Sandu, cu istovitoarea lui pasiune de a-și diseca sufletul, de astă dată în confruntare cu o femeie capricioasă și cochetă, asemănătoare Otiliei lui G. Călinescu.

Alte opere: Oameni feluriți, teatru (reprezentată în 1930); eseuri despre Barbey d'Aurevilly, Hortensia Papadat-Bengescu, Racine, Marcel Proust.

Ref.: Al. Călinescu, *Anton Holban, patosul lucidității*, București, 1972.

E.Z.F.

HONTERUS Johannes, n. c. 1498, Brașov; m. 23.I.1549, Brașov. Umanist sas din Transilvania, militant în favoarea unor reforme, printre care asigurarea unui învățămînt general obligatoriu pe care-l ilustrează dealtfel prin înființarea la Brașov a primei școli municipale; principalele sale idei sociale, economice și administrative sînt cuprinse în *Formula Reformationis* (1542). A condus o tipografie, care a răspîndit operele clasicilor latini, și a dat manuale școlare. Opera sa cartografică este deosebit de importantă, oferind o imagine

Scanned with OKEN Scanner

reală a unității Țărilor Române aparținînd vechii Dacii, precum și a granițelor lor: *Rudimenta cosmographiae* (Cracovia, 1530), *Chorographia Transylvaniae* (Basel, 1532).

Ref.: K. Klein, *Der Humanist und Reformator Johann Honterus*, 1935; C. Göllner, *Johann Honterus*, 1960; G. Nussbächer, *Johann Honterus*, 1973.

M.P.

HOREA Ion, n. 10.V.1929, Petea de Cîmpie, jud. Mureș. Poet, traducător. A debutat în anul 1949 în revista *Lupta Ardealului*, din Cluj. Elementele de referință ale poeziei sale — succesiunea anotimpurilor, simțita gospodărește, muncile cîmpului, roadele naturii, trecerea iminentă a timpului — țin de tematica hesiodică sau de tradiția pastelurilor cîmpenești ale lui V. Alecsandri și Ion Pillat. Tradiționalist și clasicizant, I.H. temperează temele mari ale poeziei, opunîndu-se demagogiei lirice și cultivînd formele fixe ale poeziei mai vechi, rondelul și sonetul, versificația riguroasă, endecasilabul dublu sau alexandrinul românesc. Cele cîteva modalități de rupere a echilibrului clasic al poeziei privesc întrebuințarea cuvintelor populare neobișnuite și a rimelor cu nume proprii, compuse. Opere: *Poezii* (1956), *Coloană în amiază* (1961, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Umbra plopilor* (1965), *Calendar* (1969), *Încă nu* (1972), *Versuri (1956—1972)* (1973), *Măslinul lui Platon* (1976).

FL. M.

HORODINCĂ Georgeta, n. 13.XI.1930, Căușanii Mari — Tighina. Critic literar și eseist, traducător. Studii despre scriitori români clasici *(Duiliu Zamfirescu și contribuția lui la dezvoltarea romanului nostru realist*, 1956; *D. Anghel — portret în evantai*, 1972) și contemporani *(Studii literare*, 1978), și despre scriitori francezi din secolul XX *(Jean-Paul Sartre*, 1964; *Structuri libere*, 1970).

D.M.

HORVÁTH Imre, n. 4.XI.1906, Marghita, jud. Bihor. Poet de naționalitate maghiară din România. Primele volume de versuri: *Örvény feletti (Deasupra vîrtejului)*, 1934; *Hangtalan beszéd (Vorbă fără glas)*, 1936, sînt caracterizate printr-o tonalitate confesivă. Atras de gruparea de stînga din jurul revistei *Korunk*, H.I. se apropie de mișcarea muncitorească și antifascistă. Tristețea și resemnarea lirică cedează locul atitudinii combative împotriva barbariei fasciste: *Adj kertem több virágot (Dă-mi, grădină, mai multe flori)*, 1939; *Vita nélkül (Fără discuție)*, 1941; *Tavaszi ág (Creangă de primăvară)*, 1942. Poeziile sale de după Eliberare celebrează noile realități, universul spiritual al omului noii societăți: *Amit az idő parancsol (Ce poruncește vremea)*, 1949; *Versuri alese* (1954, Premiul de Stat); *Köztetek élek (Trăiesc printre voi)*,

1958; *Hösök hitével (Cu credința eroilor)*, 1959; *Túl a számokon (Dincolo de cifre)*, 1968; *Árnyékváltás (Schimbul umbrelor)*, 1973; *Virágok mestersége (Meșteșugul florilor)*, 1976.

A.P.

HORVÁTH István, n. 10.X.1909, Bichiș, jud. Mureș; m. 5.I. 1977, Cluj-Napoca. Poet și prozator de naționalitate maghiară din România. Autodidact. Lirica de început a lui H.I., izvorîtă din confesiunea autobiografică sau inspirată din tradițiile populare, are ca laitmotiv îndemnul la luptă adresat țărănimii oprimate: *Az én vándorlásaim (Pribegiile mele)*, 1943; *Kipergett magvak (Semințe căzute)*, 1944. Creația de după Eliberare va fi dedicată prefacerilor din viața țărănimii, transformărilor socialiste: *Nehéz szántás (Arătură grea)*, 1945; *Törik a parlagot (Brazdă peste haturi)*, 1950, Premiul de Stat; *Krizantémok (Crizanteme)*, 1960; *Fenséges adosság (Datorie supremă)*, 1962; *Harmat a fűszálon (Rouă pe firul de iarbă)*, 1968; *Kiáltás a halál ellen (Strigăt împotriva morții)*, 1973; *Versek (Versuri)*, 1975. Alte volume: *Egy gyöngyszem — két gyöngyszem (O mărgică — două mărgele)*, 1970; *Magyarózdi toronyalja (Sub turnul satului Ozd)*, 1971.

A.P.

HRISOVERGHI Alexandru, n. 27.II.1811, Iași; m. 9.III.1837, Iași. Poet. Ca și V. Cîrlova, A.H. a intrat în legendă prin destinul care i-a curmat viața foarte timpuriu. Lirica sa, de inspirație sentimentală, a fost cunoscută postum, prin grija lui M. Kogălniceanu, care i-a tipărit volumul *Poezii* (1843), însoțit de o prezentare generoasă.

E.Z.F.

HUSZÁR Sándor, n.15.IV.1929, Cluj-Napoca. Prozator și publicist de naționalitate maghiară din România, redactor șef al revistei *A Hét*. Studii în orașul natal. Volumul *Valaki közbeszól (Cineva intervine)*, 1956; *Számadás helyett (În loc de bilanț)*, 1959, investighează viața periferiei citadine de altădată. În volumele următoare, *A házasságok a földön kötteinek (Căsătoriile se leagă pe pămînt)*, 1963; *Kokó-a bohóc (Koko-clovnul)*, 1966; *Esős délutánok a Tarka Ökörben (După amieze ploioase la Boul Tărcat)*, 1974, H.S. abordează o manieră analitică, intuind cu finețe psihologia personajelor sale.

A.P.

IACOBAN Mircea Radu, n. 19.II.1940, Iași. Prozator și dramaturg. Romanul de debut, *Estudiantina* (1962), este o suită de tablouri ale mediului studențesc. Proza scurtă din *Nedumerit în Atlantida* (1968), *O mască în plus* (1969), cît și romanul *Departe* (1975) individualizează o orientare tematică și un stil: satira socială a actualității realizată în modalități diverse, dominate însă de un umor subiacent ori explicit. Debutează în teatru cu tragicomedia *Tango la Nisa* (1970). Dramaturgia lui M.R.I. (*Reduta și șoarecii. Teatru*, 1977) confirmă interesul pentru temele contemporane. Preocuparea de a pune în scenă dezbateri morale, de a reliefa implicațiile lor în destinul oamenilor nu exclude nici unghiul comic, nici tenta satirică, potrivite unui stil alert, cu replici antrenante. A semnat culegeri de publicistică: *Lumea într-o picătură* (1971), *Altfel despre sport* (1972), *Din Azore în Antile* (1973), *Razna prin trei continente* (1977).

I.V.Ș.

IACOBESCU D., n. 1893, Craiova; m. 9.X.1913, București. Talent precoce, a început să scrie versuri de la 14 ani, sub influența simboliștilor francezi (Verlaine, Samain), din care va și traduce. Poeziile sale, triste și sentimentale, de factură simbolistă, nu văd lumina tiparului — în volum — decît postum, în 1930, cînd i se publică culegerea *Quasi*, cu o introducere de Perpessicius.

E.Z.F.

IANCU Traian, n. 8.V.1923, Făget, jud. Timiș. Poet. Volumele sale (*Dragostele mele*, 1969; *Puntea soarelui*, 1971; *Noi*, 1972; *Să iubim ce-i de iubit*, 1975) relevă o atitudine civică militantă, o expresie poetică deseori de inspirație folclorică, năzuința sinceră de a transcrie poetic momente și motive ale istoriei. Autor al unor cunoscute librete de operetă.

I.V.Ș.

IANOȘI Ion, n. 1.V.1928, Brașov. Eseist, teoretician literar, estetician. Profesor la Universitatea din București. Debutează în 1963 cu volumul *Romanul monumental și secolul XX* (Premiul Uniunii Scriitorilor), un studiu masiv asupra categoriei „monumentalității", cu aplicații la Lev Tolstoi, Romain Rolland, Șolohov, Thomas și Heinrich Mann, Liviu Rebreanu. A mai publicat monografia *Thomas Mann* (1966), eseurile *Dostoievski, „tragedia subteranei"* (1968), *Romanul unui oraș — Petersburg — Petrograd — Leningrad* (1972), *Alegerea lui Iona* (1974), *Poveste cu doi necunoscuți: Dostoievski și Tolstoi* (1977), *Umanism* (1978), culegerea de studii *Dialectica și estetica* (1971) și o *Schiță pentru o estetică posibilă* (1975), în care dezbate, între altele, problema „esteticului neartistic", identificabil îndeosebi în sfera produselor in-

Scanned with OKEN Scanner

dustriale. A prefaţat versiunile româneşti ale unor volume din Dostoievski, Thomas Mann, Heinrich Mann, D. Merejkovski, Italo Svevo.

D. M.

IAŞUL LITERAR (v. IAŞUL NOU).

IAŞUL NOU, almanah literar al Uniunii Scriitorilor, filiala Iaşi. Continuă, cu numărul 3/4 mai 1950, almanahul *Pentru pace şi cultură — Luptăm*, apărut în aprilie şi noiembrie 1949. De la nr. 1, august 1954, I.N. se transformă în *Iaşul literar*. În mai 1970, I.L. îşi încetează apariţia, transformîndu-se în *Convorbiri literare*. Semnînd alături de M. Sadoveanu, M. Codreanu, Gh. Tutoveanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Eusebiu Camilar, G. Lesnea, N. Ţaţomir, N. Tăutu, Constantin Ciopraga, în I.N. şi-au început cariera literară Nicolae Labiş, Paul Anghel, Ion Istrati, Al. Ivan Ghilia, Dan Hăulică, D. Costea etc. Cei mai mulţi dintre aceştia continuă să colaboreze şi la I.L., lor adăugîndu-li-se Marin Sorescu, Corneliu Sturzu, Radu Cârneci, M.R. Iacoban, Dan Laurenţiu, Al. Călinescu.

FL. M.

IBRĂILEANU G[arabet], n. 23.V.1871, Tîrgu Frumos; m. 10.III.1936, Bucureşti. Critic literar care stă la confluenţa sociologiei cu psihologia, judecînd literatura în funcţie de conceptele de specificitate şi veracitate, întîlnite şi la Taine şi, în genere, la „determiniştii" de la sfîrşitul secolului trecut. Preţuieşte, cu toate acestea, pe impresionişti, şi în analiza unei opere caută să surprindă „calitatea (ei) eminentă" şi „diferenţa specifică". G.I. şi-a definit singur idealul său critic sub formula criticii totale, complete *(Greutăţile criticii estetice*, în *Viaţa românească* nr. 1/1928).

G. Ibrăileanu

Studii la Roman, apoi la Bîrlad. Împreună cu Raicu Ionescu-Rion, înfiinţează societatea culturală *Orientul*. Ia parte şi la redactarea revistei *Şcoala nouă*. Student al Universităţii din Iaşi şi al Şcolii normale superioare, publică în revista *Critica socială* (1892) un studiu despre „darwinismul social". Participă la redactarea revistei *Evenimentul literar*, împreună cu C. Stere, ideologul poporanismului. G.I. publică aici o suită de articole despre *Psihologia de clasă*. În 1906 redactează, tot cu C. Stere, revista *Viaţa românească*, devenind în curînd ideologul ei literar. Poporanismul pe care îl recomandă nu reprezintă o doctrină literară. G.I. cere scriitorilor simpatie pentru clasele deposedate şi cuprinderea, în opere, a specificului naţional. În privinţa formulei literare, criticul lasă scriitorului libertatea cea mai mare. Face în mod curent cronică literară, sprijinind încă de la început proza lui M. Sadoveanu. Profesor, din 1908, la Universitatea din Iaşi, G.I. contribuie la formarea spirituală a noilor generaţii şi la promovarea unei literaturi realiste. În

1909 publică studiul *Spiritul critic în cultura românească*, în care încearcă să fixeze originile și formele ideologiei românești. Volumele *Scriitori și curente* (1909), *Opera literară a d-lui Vlahuță* (1912), *Note și impresii* (1920), *Studii literare* (1931) concentrează principalele sale contribuții critice. Editează, în 1918, *Momentul*, iar în 1919, cu M. Sadoveanu și G. Topârceanu, revista *Însemnări literare*. Sub pseudonimul *Cezar Vraja* publică aici aforisme *(Privind viața)* și articole de orientare literară, grupate apoi în broșura *După război*. Prevede dezvoltarea romanului social *touffu*, plin de probleme. Dintre contribuțiile teoretice ale lui G.I. se detașează, după război, studiul despre *Caracterul specific național în literatura română* (în *Viața românească*, 1922) și eseul *Creație și analiză* (în volumul *Studii literare*, 1933), unde se face o delimitare între literatura comportamentistă („creația") și literatura de analiză. În 1933, G.I. publică romanul analitic *Adela*, socotit de criticii vremii o revelație. A încurajat în critică pe scriitorii legați de spiritualitatea națională (M. Sadoveanu, G. Topârceanu, Ionel Teodoreanu, T. Arghezi, Al. Brătescu-Voinești) etc., manifestînd, în același timp, deschidere și spre formulele noi. A primit, de pildă, favorabil, literatura analitică a Hortensiei Papadat-Bengescu și a fost printre primii comentatori, la noi, ai lui Proust. „Scafandrismul" metodei acestuia îi pare a fi una din marile cuceriri ale prozei moderne.

G.I. este un critic complex, fascinat de speculația morală. În studiul ideologic *(Spiritul critic în cultura românească)* introduce corectivul psihologic observînd în spatele unui sistem politic un „temperament" ce se poate diseca și clasa ca orice specie naturală. Oamenii, susține G.I., au ideile temperamentului lor (sau temperamentul ideilor pe care le îmbrățișează), în orice act spiritual fiind implicată o structură morală. Cînd e vorba de opera literară, criteriile de analiză nu diferă, criticul întocmește întîi fișa socio-psihologică a autorului, apoi analizează scrierea în funcție de idealul exactității sociale și al specificității. Un personaj pentru a fi remarcabil trebuie să ilustreze psihologia clasei din care vine și să se exprime într-o limbă ce poate fi identificată. Jupîn Dumitrache este memorabil pentru că are „fizionomia obișnuită, am zice clasică, a micului burghez de mahala". Nae Ipingescu, Tipătescu, Cațavencu sînt autentici din punct de vedere literar pentru că sînt reprezentativi, gîndesc și vorbesc ca exponenți ai unei categorii. „Psihicul" ar fi dar o sumă de raporturi interne „paralele cu raporturile externe", iar cele din urmă se identifică cu ceea ce numim îndeobște „natură". Cu cît un individ este mai apropiat de natură, cu alte cuvinte de mediul lui firesc, cu atît este mai complex. Țăranul este primitiv, dar și „complect", în timp ce tîrgovețul, în contact cu lucrurile artificiale (în înțeles etimologic), poate fi o ființă superioară, nu însă și completă. Teoria este discutabilă;

E. Lovinescu şi Camil Petrescu cred, dimpotrivă, că oraşul aduce cu sine psihologia, şi deci posibilitatea unei literaturi moderne, sincronice, însă lăsînd la o parte justeţea sau injustetea tezelor să observăm că opera, în viziunea critică a lui G.I., intră într-o reţea de determinări multiple, ca un corp ceresc în sistemul unei galaxii. Drumul spre înţelegerea ei trece prin aceste straturi de cauzalităţi. Spiritul critic defineşte întîi specificul, autenticitatea socială, idealul moral, un număr, cu alte cuvinte, de concepte sociologice, pentru a putea trece, împăcat, la analiza romanului sau a poemului. În această sferă mai restrînsă, G.I. foloseşte şi alte criterii ce ţin seama de temperamentul şi de particularităţile gustului său. Se distinge, în acest plan, o constantă: oroarea lui G.I. pentru ostentaţie şi individualism în literatură. Nu-i plac imitatorii, scriitorii reci, abstracţi, închişi în orgoliul artei lor. Poezia lui Al. Macedonski este respinsă pentru lipsa ei de realism, adică de căldură umană şi discreţie.
Am putea spune, văzînd şi alte exemple, că G.I. judecă literatura în funcţie de un ideal al discreţiei şi modestiei. Veridic, specific, cu simpatie pentru lucrurile naturale, scriitorul trebuie să trăiască discret în spatele operei lui. Unele din noţiunile cu care operează criticul ne par azi confuze, depăşite, de pildă „realismul psihologic", „psihologismul obiectivat", folosite în analiza poeziei. Din fericire, intuiţia o ia în alte cazuri înaintea sistemului socio-psihologic (cazul receptării lui Proust nu este izolat), şi atunci criticul sare dincolo de umbra obsesiilor lui — redevine analist, observator pătrunzător al mişcării psihice, disociator de idei în cea mai bună tradiţie clasică.

Ref.: Al. Piru, *G. Ibrăileanu*, Bucureşti, 1967.

E.S.

IDEEA EUROPEANĂ, revistă de cultură, apare săptămînal, apoi lunar, între anii 1919 şi 1928. Director C. Rădulescu-Motru. Continuă *Noua revistă română*, avînd aceeaşi orientare eclectică. Publică mai ales articole şi eseuri cu caracter filozofic, dar şi dezbateri pe diverse teme generale, de actualitate, inclusiv literare. Colaboratori: Emanoil Bucuţa, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Ion Barbu, Tudor Vianu, Mircea Florian ş.a.

D.M.

IGAZ SZÓ *(Cuvînt adevărat)*, revistă lunară, editată de Uniunea Scriitorilor, în limba maghiară, la Tîrgu Mureş, fondată în mai 1953, în scopul promovării creaţiei originale a scriitorilor de naţionalitate maghiară din România, şi pentru popularizarea literaturii române în rîndurile cititorilor de limbă maghiară. Printre colaboratorii revistei se numără scriitori, critici literari ca Balogh Edgár, Franyó Zoltán, Gálfalvi Zsolt, Kovács György, Sütö András, Szász

János ș.a. Rubrici permanente de eseuri, critică și istorie literară, note și recenzii etc. Condusă de scriitorul Hajdu Győző.

A.P.

ILEA Ion Theodor, n. 17.VI.1908, Bistrița Bîrgăului, jud. Bistrița-Năsăud. Poet. Editează la Deva revista *Eu și Europa* (între 1936 și 1937, apoi 1939). Adînc implantată în social, poezia sa e parte contemplativă, parte rebelă și vaticinară, în tradiția lui Aron Cotruș. Opere: *Inventar rural* (1931), *Gloata* (1934), *Întoarcerea* (1942), *Simfonia furtunilor* (1946), *Pasul meu peste ani* (1957), *Ani vii* (1967), *Poezii* (1970), *Eflorescență* (1972), *Mărturisirile unui anonim*, memorialistică (1974).

D.M.

ILIESCU Adriana, n. 31.V.1938, Craiova. Istoric literar și prozatoare. Preocupată în special de literatura și mișcarea de idei din ultimele decenii ale secolului trecut (*Literatorul*, 1968; *Reviste literare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, 1972; *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea*, 1975; *Proza realistă în secolul XIX*, 1978). Proză analitică și de reconstituire a unor timpuri defuncte (*Trecuta vîrstă a Julietei*, 1969; *Domnișoara cu miozotis*, 1970; *Insula*, 1971; *Orașul*, 1978).

D.M.

ILUMINISM (v. LUMINISM).

INTEGRAL (v. AVANGARDA).

IONESCU Eugen, n. 26.XI.1912, Slatina. Poet și eseist. Și-a petrecut copilăria în Franța. Reîntors în 1925 în România, urmează la București liceul, apoi studii de litere și filozofie. Colaborează la numeroase reviste: *Bilete de papagal*, *Viața literară*, *România literară*, *Axa*, *Zodiac*, *Gînd românesc*, *Viața românească*, *Azi* ș.a. În 1931 publică volumul de versuri *Elegii pentru ființe mici*, al cărui titlu indică îndeajuns de sugestiv natura inspirației. Diametral opus este spiritul eseurilor reunite în volumul *Nu* (1934), ca și al multora din cele rămase în periodice. Ele neagă, într-un limbaj frondeur, cu o vervă îndrăcită și cu o artă inimitabilă a punerii în scenă a ideilor, operele unora dintre cei mai talentați scriitori români ai timpului. Dominat de spiritul negației absolute, criticul își persiflează pînă și propriul oficiu, scriind despre o aceeași carte (romanul *Maitreyi* de Mircea Eliade) două articole: unul ultraapologetic, altul distrugător. Stabilit, spre sfîrșitul deceniului al IV-lea, la Paris, E.I. se va afirma ca mare dramaturg de limbă franceză.

D.M.

Scanned with OKEN Scanner

IONESCU Radu (Ivăncescu Răducanu?), n. 1834, București; m. 24.XII.1872, București. Poet, prozator, critic literar și estetician. Urmează Facultatea de litere din Paris, probabil între anii 1857 și 1859, unde publică un lung poem de entuziasm, *Oda la Romania* (1859). Angajat în publicistica politică și literară, este redactor, în 1860, la ziarul *Dîmbovița* și apoi la *Independința*, de unde, în 1863, trece la *Românul* lui C.A. Rosetti. Reprezentant diplomatic al României la Belgrad din 1867 pînă în 1870, intenționa să publice o *Istorie politică și socială a Serbiei*. R.I. este autorul unui remarcabil volum de versuri romantice *(Cînturi intime*, 1854), cu model românesc (Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu), sau străin (Lamartine) și al unui fragment de roman *(Don Juanii din București)*, publicat în *Independința* (1861/1862) și precedat de un important preambul teoretic. Prin studiul său hegelian *Principiele criticii*, publicat în *Revista română* (1861) și prin articolul *Critica literară* (1862), R.I. este cel mai important ideolog premaiorescian și principalul precursor al criticii filozofice și estetice de tip junimist.

FL. M.

IONESCU-RION Raicu, n. 20.VIII.1872, Bălăbănești-Tutova, jud. Vaslui; m. 20.IV.1895, Tîrgoviște. Publicist și critic literar. A colaborat la publicațiile socialiste *Critica socială*, *Munca* și *Evenimentul literar*, propagînd concepții materialiste și contribuind la răspîndirea ideilor marxiste în România. Ca teoretician și critic literar, R.I.-R. a fost un discipol al lui C. Dobrogeanu-Gherea. În articole ca *Datoria artei*, *Arta revoluționară* etc., a militat pentru o artă de inspirație socială, realistă, pusă în slujba idealurilor populare. A combătut estetismul și decadentismul.

E.Z.F.

IORGA Nicolae, n. 5.VI.1871, Botoșani; m. 27.XI.1940, în apropiere de Ploiești (pădurea Strejnicu). Istoric, scriitor, îndrumător cultural, ziarist. Fiu de intelectuali. Studii superioare la Iași, Paris, Berlin și Leipzig. În liceu activează în cadrul mișcării socialiste. De o precocitate intelectuală ieșită din comun, la 13 ani scria articole în ziarul *Românul*, scos de un unchi al său, la Roman, semnînd îndeosebi comentarii de politică externă. Licența și-o ia înainte de a fi împlinit 19 ani, după numai un an și trei luni de la înscrierea în facultate. Audiază cursuri la École des Hautes Études din Paris și obține titlul de elev diplomat al acesteia. La Leipzig își trece doctoratul în istorie. În anul 1894 cîștigă prin concurs catedra de istorie medie și modernă de la Universitatea din București. Doi ani mai tîrziu întreprinde o nouă călătorie de studii în Europa, care durează aproape trei ani. În 1898 este ales membru corespondent al Academiei. Membru activ al înaltului for de cultură va deveni în 1911.

Nicolae Iorga

Activitatea publicistică, începută cum s-a văzut, în copilărie, și-o reia în 1890, imediat după absolvirea facultății, spre a o desfășura fără întrerupere pînă la sfîrșitul vieții. Îi apar versuri în revista socialistă *Contemporanul* și în *Revista nouă* a lui B.P. Hasdeu, articole de critică și istorie literară în *Lupta*, *Convorbiri literare*, *Literatură și artă română*, studii istorice în *Arhiva*. Colaborează de asemenea la *Revue historique*, *Revue de l'Orient latin*, la noua enciclopedie franceză. Din 1899 se avîntă în ziaristica militantă, semnînd în *l'Indépendence roumaine*, *România jună*, *Epoca*, articole de critică a vieții sociale și politice care conțin în germene bazele doctrinei pe care o va elabora în paginile hebdomadarului *Semănătorul*. La această din urmă revistă, N.I. scrie începînd din 1903. Preluînd practic, în același an, conducerea ei, oficial devenind însă director abia în 1905 și păstrînd acest titlu pînă la sfîrșitul anului următor, el face din *Semănătorul* un organ de luptă al curentului ce avea să-i poarte numele. Acest curent revitalizează tendințele de maximă autohtonizare a vieții spirituale, afirmate în 1840 prin revista *Dacia literară* și preluate de majoritatea periodicelor românești de seamă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. După plecarea de la *Semănătorul*, N.I. a militat în același spirit în paginile altor publicații pe care le-a scos sau condus: ziarul *Neamul românesc* (între 1906 și 1940), revistele *Floarea darurilor* (1907), *Neamul românesc literar* (între 1908 și 1912), *Drum drept* (între 1912 și 1915), *Ramuri* (între 1926 și 1927), *Cuget clar* (între 1928 și 1940) ș.a. Militantismul publicistic îl angajează, inevitabil, în viața politică. Ales deputat în 1907, el va rămîne în Parlament pînă la dizolvarea acestuia, în 1938, de către dictatura regală. În 1931—1932 prezidează un guvern în afara partidelor. Atitudinea sa manifest antifascistă stîrnește ura furibundă a extremei drepte, care nu va ezita să pună la cale exterminarea sa fizică. O echipă a morții, din rîndurile celei mai agresive organizații fasciste, îl va asasina, într-o noapte, la marginea unei păduri.

Permanenta prezență în presă, activitatea la catedră, intensa activitate culturală și politică nu l-au sustras pe N.I. muncii științifice. Multe din cele aproape 1300 de cărți și broșuri pe care le-a tipărit sînt lucrări de istorie ce conțin contribuții de mare preț la cunoașterea trecutului național, sud-est european și european în genere. Unele sînt de proporții monumentale: *Geschichte des Rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (2 vol., 1905), *Geschichte des Osmanischen Reiches* (5 vol., 1908—1915), *Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité* (4 vol., 1926—1928), *Histoire de la vie byzantine* (3 vol., 1934), *La place des Roumains dans l'histoire universelle* (3 vol., 1935—1936), *Istoria românilor* (11 vol., 1936—1939, tradusă de autor în limba franceză, sub titlul *Histoire des Roumains et de la Romanité orientale*, și publicată între 1937—1945). Preocupat în egală măsură de istoria politică a țării

sale și a lumii, și de devenirea istorică în diversele compartimente ale vieții materiale și spirituale a popoarelor, N.I. a consacrat numeroase monografii și sinteze trecutului armatei, școlii, bisericii, comerțului, artei și literaturii române și străine. În acest context se integrează *Istoria literaturii române în secolul XVIII* (2 vol., 1901), *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688* (1905), *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte* (3 vol., 1907—1909), *Istoria literaturii românești* (1925—1928), *Istoria literaturii românești contemporane* (2 vol., 1934), *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (1929), lucrări fundamentale ca sursă de informație, precum și cele trei masive volume din *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor* (1920). Era normal ca o asemenea activitate să-i creeze lui N.I. prestigiu științific internațional. Unanim apreciat în cercurile de specialiști de peste hotare, savantul român este proclamat „doctor honoris causa" de către numeroase universități (Oxford, Paris, Roma, Bratislava ș.a.), e ales membru al unor academii străine.

Savant de renume universal, cel mai mare istoric român s-a impus în același timp ca mare scriitor. Nu atît prin poeziile și piesele de teatru încredințate tiparului (a publicat peste patruzeci de piese, majoritatea de inspirație istorică, și mai multe culegeri de versuri) cît prin portretistica din cele patru volume intitulate *Oameni care au fost* (1934—1939), prin evocările pline de culoare, traversate de un umor subtil, din scrierea autobiografică *O viață de om, așa cum a fost* (3 vol., 1934), prin pregnanța notațiilor, expresivitatea descripțiilor din zecile de jurnale de călătorie (*Drumuri și orașe din România*, 1904; *Sate și mănăstiri din România*, 1905; *Note de drum: Prin Germania*, 1913; *În Franța*, 1921; *Câteva zile prin Spania*, 1927; *America și românii din America*, 1930; *Priveliști elvețiene*, 1930 etc.), prin calitățile literare (patos, duioșie, mînie, indignare, maliție, sarcasm, entuziasm, înflăcărare profetică) ale articolelor reunite în *O luptă literară* (2 vol., 1914, 1916) sau rămase în paginile publicațiilor la care a colaborat, prin capacitatea, proprie în general scrisului său, de a da viață faptelor expuse.

Pentru reliefarea principalelor linii de forță ale acestei proteice personalități, trebuie neapărat menționată și prodigioasa activitate a lui N.I. în cadrul asociației patriotice *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor* (din 1908 secretar, din 1924 președinte), ca și nu mai puțin tumultuoasa activitate de conferențiar, întemeietor de instituții culturale (Universitatea populară de la Vălenii de Munte, Institutul de studii sud-est europene, Casa română de la Fontenay-aux-Roses și cea din Roma etc.), organizator de congrese (precum primul Congres internațional de studii bizantine, 1924), participant la numeroase congrese internaționale, profesor la Sorbona, propagator neobosit al culturii române peste

Scanned with OKEN Scanner

hotare (prin scrieri, prelegeri, conferințe). Liantul tuturor activităților, constanta nedezmințită a întregii vieți a lui N.I. a fost marele său patriotism.

Ref.: Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, 1968.

D.M.

IORGULESCU Mircea, n. 23.VIII.1943, Valea Călugărească. Critic literar. Redactor la *România literară* din 1971. Debutează, în 1974, cu volumul *Rondul de noapte*, pentru ca în 1976 să publice *Al doilea rond*, iar în 1978 volumul *Scriitori tineri*. M.I. este unul dintre cei mai activi critici ai generației sale, dobîndind repede recunoașterea confraților.

P.M.

St.O. Iosif

IOSIF Ștefan Octavian, n. 23.X.1875, Brașov; m. 22.VI.1913, București. Poet și traducător. Facultatea de litere și filozofie la București. Debutează la *Revista școalei* din Craiova (1892). Va fi redactor și colaborator la diverse ziare și reviste: *Adevărul, Viața, Epoca, Convorbiri literare, Gazeta săteanului, Seara, Floare albastră* etc. Membru în comitetul de conducere al *Semănătorului*. Editează, în colaborare, revista *Cumpăna* (1909—1910). Volumul de debut, *Versuri* (1897). Temperamental, ST.O.I. este un sentimental, o structură firavă, blajină; un inadaptabil din familia „proletarilor culți". Influența simbolismului, pe care l-a respins teoretic, rămîne tangențială, cu vagi ecouri din Verlaine, Francis Jammes ori Rodenbach. ST.O.I. nu se poate desprinde din tradiția poeziei românești. Apropiat de folclor și de lumea satului, ca toți ardelenii, dar lipsit de dîrzenia și de tonul aspru al acestora, autorul *Patriarhalelor* (1901) își asumă semănătorismul încă înainte de ivirea lui. El cîntă nostalgic vremile apuse, străjuite de nuci vechi, de cîntecul cobzarului, de icoana bunicii; trecutul e un tărîm pierdut din care poetul rememorează figuri legendare, haiduci, mari cărturari și peisajul feeric al copilăriei. Satul e o oază a purității, opus orașului sodomic; prin lirica dezrădăcinării îi premerge lui O. Goga. Structura lui fragilă, sensibilitatea elegiacă dau versurilor o tonalitate romantic-minoră, care — corelată cu registrul tematic restrîns — creează o poezie de atmosferă. Pastelurile sînt scene din viața satului, evocate cu o secretă duioșie, dînd descripției lirism; iubirea are o naivitate melancolică, decantînd cu greu mărturisirile intime. ST.O.I. este un remarcabil artizan al versului, în tradiția lui G. Coșbuc, dar și cu sonorități din căutările liricii noi. O poezie fără amplitudine, fără perspective largi, care nu ascunde nicăieri mari combustii, și-a găsit un loc al său în lirica românească prin discreția tandră a unei sensibilități îndurerate. A publicat, în colaborare cu D. Anghel, poeme dramatice, proză, traduceri, opera lor cea mai importantă fiind *Caleidoscopul lui A. Mirea*.

Scanned with OKEN Scanner

A tradus din Goethe, Schiller, Lenau, Hölderlin, Carducci, Heine și Petöfi.

Alte opere: Poezii, 1901—1902 (1902); *A fost odată. Povești în versuri* (1903); *Credințe* (1905); *Zorile* (1907); *Cîntece* (1912).

Ref.: Ion Roman, *St. O. Iosif*, București, 1964; Mircea Vaida. *Introducere în opera lui St. O. Iosif*, București, 1977.

I.V.Ș.

IOSIFESCU Silvian, n. 21.VI.1917, București. Critic și teoretician literar. Studii de litere și filozofie la Universitatea din București. Profesor universitar. Colaborator la revistele democrate și antifasciste (*Azi*, *Era nouă*, *Reporter*, *Viața românească*, *Tinerețea*). Preocupat, mai ales, de probleme teoretice ale creației literare, a dat studii substanțiale despre romantism (*Romantismul eroului revoluționar*, 1956), roman (*În jurul romanului*, 1959), literatura în marginile beletristicii (*Literatura de frontieră*, 1969; *Literatura confesiunilor*, 1972, studii și antologie), precum și o prezentare sistematică mai generală a problemelor de teoria literaturii (*Construcție și lectură*, 1970, nouă ediție, revăzută, avînd titlul *Configurație și rezonanțe*, 1973). Studii despre I.L. Caragiale (*Dimensiuni caragialiene*, 1972), precum și despre scriitori străini (*Proză și luciditate*, 1974).

D. SIM.

ISAC Emil, n. 17.V.1886, Cluj; m. 25.III.1954, Cluj. Poet și publicist. Studii de drept. Activitate politică intensă, înainte de 1918, în cadrul secției române a Partidului social-democrat din Ungaria. Colaborări susținute la presa socialistă din Austro-Ungaria, Germania și România. După al doilea război mondial militează cu pasiune, pe tărîm publicistic, în serviciul idealurilor socialismului. Membru corespondent al Academiei. A publicat culegeri de versuri (*Poezii*, *Impresii și suveniri moderne*, 1908; *Poeme*, 1936), de poeme în proză și articole (*Ardealule*, *Ardealule bătrîn*, 1916; *Poeme în proză*, 1923; *Cartea unui om*, 1925; *Notițele mele*, 1925). Pionier al înnoirii lirice în Transilvania, E.I. ocupă în mișcarea simbolistă românească un loc aparte prin orientarea spre social. Cîntînd uzina, munca plugarului, el are totuși afinități de ordin artistic și cu simboliștii contemplativi și elegiaci. Muzicalitatea cu ecouri din „poeții blestemați" se întîlnește în versurile sale cu melosul național folcloric.

Ref.: Ion Brad, *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972.

D.M.

ISANOS Magda, n. 17.V.1916, Iași; m. 17.XI.1944, Iași. Poetă. Fiică de medici. Studii la Chișinău și Iași; profesează avocatura. Debutează, ca elevă, în revista *Licurici* (1932); va colabora la *Însemnări ieșene*, *Viața românească*, *Vremea*, *Jurnalul literar* etc. Personalitate proeminentă a liricii femi-

Magda Isanos

nine românești, opera M.I. va propune un stil nou, viguros dar nu lipsit de feminitate, senzual, dar mai puțin intimist. Versurile din periodice, mărturisind reale resurse poetice, sînt totuși puțin revelatoare. Ele se înscriu în tradiția poeziei semnată de Elena Farago și mai ales de Otilia Cazimir: o erotică dulceagă, ușor desuetă, o cromatică impersonală, o expresie ușoară, voalată, notații grațioase de album. Apariția unicului volum antum, *Poezii* (1943), este însă surprinzătoare prin explozia de vitalitate, dominată de balansul tragic, niciodată sentimentalizat, dintre enorma dragoste de viață și umbra apropiată a morții. Poezia trăiește într-o continuă ardere devoratoare, cu o uriașă disponibilitate de cuprindere a naturii, univers viu în care s-a mutat însăși dumnezeirea. Panteismul poetei are vizibile acorduri argheziene, însă sorgintea lui nu este dorința de istovire a căutărilor neliniștite, ci aceea de trăire plenară a vieții. Poezia M.I. este un cîntec dureros de apropiere de viață și de îndepărtare de moarte, zbor de înger și pasăre între zenit și nadir. O sinceritate debordantă se destăinuie cu simplitatea cîntecului. Volumul *Cîntare munților* (1945) cuprinde mărturia unei intense participări la dramaticele evenimente ale războiului; este o poezie de un larg umanism, optimistă.

Alte opere: Țara luminii (1946).

Ref.: Horia Bădescu, *Magda Isanos, Drumul spre Eleusis*, București, 1975.

I.V.Ș.

ISPIRESCU Petre, n. I.1823, București; m. 21.XI.1887, București. Folclorist și povestitor. Tipograf, autodidact, mediocru în încercările de a compune literatură cultă ori studii folclorice, P.I. este, în schimb, remarcabil ca povestitor popular. Prin autenticitatea narațiunii, spontaneitatea vorbirii, coincidența cu resorturile adînci și specifice ale imaginației colective, volumul *Legendele sau basmele românilor adunate din gura poporului* (1882) a încîntat multe generații, intrînd în patrimoniul clasic al basmului românesc.

Alte opere: Poveștile unchiașului sfătos (1879); *Pilde și ghicitori* (1880).

P.C.

ISTRATI Ion, n. 19.I.1921, Alba-Hudești, jud. Botoșani; m. 25/26.I.1977, Iași. Prozator. A ilustrat în romanele sale tema colectivizării agriculturii (*Grîu înfrățit*, 1950; *Trandafir de la Moldova*, 1952) și tema luptei comuniștilor în ilegalitate (*Tinerețe fără tinerețe*, 1959). *Din neagra țărănie* (I, 1957) este o pitorească evocare a tinereții, în spiritul *Amintirilor* lui I. Creangă.

Alte opere: La fîntîna cu găleată (1962); *Fanteziile Ilenei* (1972); *Satul fără țărani* (1974); *Păsări cîntătoare*, (1975).

FL. M.

Scanned with OKEN Scanner

ISTRATI Panait, n. 10.VIII.1884, Brăila; m. 16.IV.1935, București. Prozator. A avut o viață grea și neobișnuită, fiind mînat de demonul migrării și al aventurii. A cunoscut mizeria, vagabondajul, meseriile lumpenului. Autodidact, a debutat în publicistică sub auspiciile mișcării socialiste, la ziarul *România muncitoare* (1907). A peregrinat — între anii 1912 și 1930 — prin Egipt, Elveția, Franța, Grecia, U.R.S.S., rămînînd cel mai mult timp în Franța. A fost suspectat politic din cauza opiniilor democratice. A început să scrie literatură la îndemnul lui Romain Rolland, care îi prefațează călduros prima operă, *Chira Chiralina*, publicată în revista *Europe* (1923). Conferințele și articolele sociale de răsunet ale lui P.I. exprimau un temperament vulcanic și un crez umanitarist. După cîțiva ani de mare succes în lumea literelor din Franța, a cunoscut din nou lipsurile și nesiguranța, în 1930 stabilindu-se definitiv în patrie.

Opera literară a lui P.I., scrisă în limba franceză și tradusă în românește, parțial de scriitorul însuși, cuprinde povestiri cu elemente autobiografice, impregnate de atmosfera românească a locurilor natale. Autorul spunea despre sine: „Eu am venit în literele franceze cu suflet românesc, dar a trebuit să-i împrumut acestui suflet obraz franțuzesc". Unele proze fac parte din ciclurile *Povestirile lui Adrian Zograf* și *Viața lui Adrian Zograf: Chira Chiralina*, *Moș Anghel* (1924), *Prezentarea haiducilor* (1925), *Domnița de Snagov* (1925), *Codin* (1925), *Mihail* (1927), *Ciulinii Bărăganului* (1928), *Casa Thüringer* (1933), *Biroul de plasare* (1933), *Răsărit de soare* (1934). Povestitorul narează cu spontaneitate și vigoare, într-un stil oral, suculent, presărat cu expresii populare românești, întîmplări inedite din viața porturilor și a lumpenului. Psihologia individualistă, anarhică, a eroilor, izvorîtă din sentimentul declasării sociale, ca și elementele de pitoresc folcloric și limbă frustă, apropie literatura lui P.I. de proza „balcanicilor" din literatura română.

Panait Istrati

Ref.: Al. Oprea, *Panait Istrati*, București, 1964, ediție nouă, 1976.

E.Z.F.

IVAȘIUC Alexandru, n. 12.VII.1933, Sighetu Marmației, jud. Maramureș; m. 4.III.1977, București. Prozator și eseist. Studii de filozofie și medicină. Foarte puțin epice, primele trei romane, *Vestibul* (1967, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Interval* (1968) și *Cunoaștere de noapte* (1969), au un pronunțat caracter eseistic. Ele pot fi reduse la următoarea „schemă": un personaj trece printr-un moment de criză sau de conflict cu el însuși *(Vestibul, Cunoaștere de noapte)* sau cu cineva dinafară *(Interval)*; în jurul acestui nucleu, prozatorul organizează un număr de amintiri care întrerup monologul speculativ, încetinindu-l și sporindu-i accesibilitatea. Următoarele două romane, *Păsările* (1970) și *Apa* (1973), aduc în discuție aspecte și consecințe etice sau politice ale revoluției

Alexandru Ivasiuc

socialiste. De aceea ele au fost considerate romane politice. Superioare primelor volume, *Păsările* și *Apa* se impun printr-o organizare mai sistematică a materialului epic, mijloacele întrebuințate fiind, de data aceasta, mai puțin ale romanului eseistic modern cît ale prozei tradiționale. Fără să renunțe cu totul, în *Apa*, la analiza de tip eseistic, AL.I. se impune, prin aceste ultime două romane, ca un excepțional creator de atmosferă (casa bunicilor, scena vînătorii, în *Păsările*, vila Grödl, în *Apa*) și de personaje (Liviu Dunca, Dumitru Vinea, Victoriția, în *Păsările*, Lumei zis Piticu, în *Apa*). Romanul *Iluminări* (1975) face dovada unei unități obsedante de teme și de procedee, realizînd o sinteză între romanul obiectiv și proza monologic-eseistică a începuturilor. În *Racul* (1976), AL. I. realizează romanul unui antierou. Ca André Malraux sau Graham Green, prozatorul analizează tehnica fricii, a revoluției și a contrarevoluției, cu o întoarcere la schema primelor romane, în care un individ parcurge, prin autoanaliză și prin amintire, etapele unei crize de conștiință. *Vestibul* a fost tradus în Polonia (1970) și în R.D.G. (1972).

FL. M.

IVAȘCU George, n. 24.VII.1911, Certești, jud. Vaslui. Istoric și critic literar, ziarist. Studii de filologie la Universitatea din Iași. Debutează la revista *Manifest* (1934), pe care o și conduce. Colaborează apoi la *Jurnalul literar* al lui G. Călinescu. Conduce revistele *Contemporanul* și *România literară*. Volume de istorie și critică literară: *Confruntări literare* (1966), *Istoria literaturii române* (vol. I, 1969, Premiul Academiei), *Jurnal ieșan* (1971), *Titu Maiorescu* (1972), *C. Dobrogeanu-Gherea* (1973), *Nicolae Filimon* (1977). Caracterizat astfel de G. Călinescu: „Un jurnalist în sensul superior, creator, al cuvîntului, un animator de idei". G.I. este un cercetător literar laborios și competent, abordînd în cărțile sale teritorii întinse ale literaturii române, precum și un gazetar dintre cei mai înzestrați.

P.M.

IVĂNESCU Cezar, n. 6.VIII.1941, Bîrlad. Poet muzical și, adesea, oracular, obsedat de Eros și Thanatos. Poemele sale, erudite și fals sentimentale, sînt grupate în seria *Rod*, din care au apărut pînă acum trei volume: *Rod I* (1968), *Rod III* (1973), *Rod IV* (1977). Folosind formule incantatorii și introducînd în ele o notă de intelectualitate, C.I. vrea să reactualizeze lirica trubadurească, legînd iubirea de moarte într-o ecuație misterioasă și voluptuoasă. Tinde și reușește, în parte, să creeze o mitologie lirică originală, de o „erudită pietate" — cum zice autorul. Inițiatic, incantatoriu, paradoxal, lirismul lui C.I., voind să reabiliteze speciile minore ale poeziei, tinde spre simbolurile mari.

E.S.

Scanned with OKEN Scanner

IVĂNESCU Mircea, n. 26. III. 1931, București. Poet, traducător. Reprezentantul unui lirism surprinzător prin unitatea și prin monotonia lui superioară, de tip bacovian, prin scenariul narativ, prin cazuistica ironic-livrescă, practicată în scopul amendării sentimentului. A tradus din Scott Fitzgerald, W. Faulkner, James Joyce. Volume: *Versuri* (1968), *Poeme* (1970), *Poesii* (1971), *Poem* (1973), *Amintiri* (1973, în colaborare cu Leonid Dimov și Florin Pucă), *Alte poesii* (1976).

FL. M.

IVIREANUL Antim, n. c. 1660, Ivir, Georgia; m. c. 23—24.IX. 1716, tăiat de turci lîngă Adrianopol. Orator bisericesc, traducător, tipograf. A fost adus în Țara Românească prin 1689—1690. Tipograf al Mitropoliei din București, tipărește, la început, cărți religioase grecești, apoi românești, unele traduse de el, între care o *Evanghelie greco-română* (1693) și o *Psaltire* (1694). Egumen al mănăstirii Snagov, episcop de Rîmnic (1705), mitropolit al Țării Românești (1708—1714), întemeiază noi tipografii (la Snagov și Rîmnic), continîndu-și activitatea de tipograf cu traduceri de cărți bisericești (peste 40), pentru care scrie prefețe patriotice și moral-filozofice.

Mare orator, a introdus predica orală rostită la amvon, în locul cazaniei citită la strană. Predicile sale *(Didahii)*, scrise și rostite între 1709 și 1716 și tipărite postum, marchează începuturile oratoriei la români. Ele sînt citite și azi pentru poezia lor, pentru suflul laic. Evocarea naturii, noaptea, folosind metafore, revine frecvent în *Didahii*. A.I. a numit luna, înaintea lui Eminescu, „stăpîna mării". Pentru combaterea moravurilor stricate ale boierimii din vremea lui, oratorul folosește ironia tăioasă, antiteze răscolitoare, ceea ce dă predicilor caracter de pamflet.

Antim Ivireanul

Ediții: Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică, studiu introductiv și comentarii de Gabriel Strempel, București, 1972.

Ref.: Radu Albala, *Antim Ivireanul*, București, 1962; M. Ruffini, *Il metropolite Valacco Antim Ivireanul*, 1966; Eugen Negrici, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971

D. SIM.

Scanned with OKEN Scanner

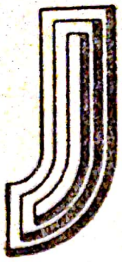

JEBELEANU Alexandru, n. 7. X. 1923, Jebel, jud. Timiș. Poet. Studii filologice la Universitatea din București. A debutat în 1945 cu versuri de factură simbolistă *(Oglinzi sonore)*. Următoarele volume *(Certitudini*, 1958; *Frumuseți simple*, 1962; *Nostalgii solare*, 1964; *Divagații și simetrii*, 1969) reunesc poezii de atitudine civică și patriotică.

D.M.

JEBELEANU Eugen, n. 24. IV. 1911, Cîmpina. Poet, traducător și publicist. Studii de drept la Universitatea din București. Academician. Laureat al Premiilor Etna-Taormina și Herder. A început să scrie și să publice încă din adolescență, cînd a scos și revista *Pe drumuri noi* (1928). Din anii studenției activează în presă. Lucrează în diverse redacții *(Țara noastră, Credința, Adevărul, Dimineața)*, colaborează la numeroase reviste literare, la majoritatea periodicelor democratice, antifasciste din deceniul al patrulea *(Cuvîntul liber, Reporter, Azi* etc.). După 1944 e redactor la ziarele *Victoria, Frontul plugarilor*, la revista *Viața românească*. Desfășoară o intensă activitate pe tărîm obștesc.

A publicat primul volum în 1929 (culegerea de versuri *Schituri cu soare)*, dar s-a impus cu cel de-al doilea, *Inimi sub săbii* (1934), încununat cu un prestigios premiu literar. Volumul cuprinde poeme de factură ermetizantă, ale căror arcuiri și elipse încifrează nu o dată sensuri protestatare, neliniști suscitate de presimțirea convulsiilor istorice care aveau să vină. Un moment de cotitură în evoluția poetului a fost marcat de publicarea poemului *Ceea ce nu se uită* (1945), în al cărui spațiu catenele ermetismului sînt rupte, comunicarea — un protest împotriva războiului, a morții — devenind directă, patetică, la un mod aproape maiakovskian. Poeziile din anii imediat următori au fost strînse în volumele *Scutul păcii* (1949) și *Poeme de pace și de luptă* (1950). O piesă antologică între aceste poezii este cea intitulată *Lidice*. Prin consemnarea peisajului și enumerarea puținelor obiecte rămase în satul cehoslovac ras de pe fața pămîntului de către hitleriști, ea își propune și izbutește să facă sensibilă esența bestială a fascismului, îndemnînd implicit omenirea la vigilență. Ceea ce în *Lidice* rămîne o sugestivă schiță devine în *Surîsul Hiroșimei* (1958) spectacol de proporții cosmice. Evocînd cataclismul din august 1945, acest vast poem construiește viziuni apocaliptice. Flăcări gigantice înfășoară pămîntul și cerul, „văzduhul zămislește sicrie de cenușă", rîurile plesnesc asemenea unor artere. Pe locul unde fusese odată oraș se întinde golul nemărginit. Deodată încep să răsune voci. Poemul devine bocet multiplicat, plînsul ființelor și al cenușii lor comunicînd condiția umanității damnate, în versuri de intensă vibrație. Pentru ca în final „cantata tragică", cum a fost numită scrierea de M. Petroveanu, să se preschimbe în poem al speranței, al „surîsului peste

moarte". Poeme de inspirație civică sînt, după cum o indică și titlul, și cele reunite în volumul *Cîntece împotriva morții* (1963). Culegerea intitulată *Hanibal* (1973) se compune din două mari cicluri, unul incluzînd „parabole civile" ce denunță violența, opresiunea, intoleranța, injustiția, celălalt poezii de dragoste, în continuarea celor cuprinse în volumul *Elegie pentru floarea secerată* (1967), traversat de amintirea soției defuncte. Ca în atîtea creații anterioare, poetul își asumă rolul de *vates*, denunțînd violența, opresiunea, nedreptatea, intoleranța, minciuna, precum și complicitatea cu ele, rostindu-și implicit năzuința la triumful deplin și generalizat al dreptății, libertății, adevărului, cinstei, omeniei. Pentru ca pămîntul să fie populat cu o umanitate purificată, sînt de extirpat în prealabil — cugetă poetul în simboluri și pilde — o sumă de racile: în rîndul întîi, individualismul zoologic, pe care ni-l arată sub variate măști: sub înfățișarea pretinsului „apostol" ce predică iubirea de oameni, privindu-se în oglindă și zîmbind în fața ei astfel încît „un ger a aburit oglinda toată", zbîrcindu-i apele; sub chipul cuviosului ipocrit, îmbogățit de pe urma negoțului cu nimburile martirilor pe care, dîndu-li-se drept frate, îi vînduse *(Convertiri)*. Identificăm individualismul în „perfectul acrobat", căruia „neatingînd decît sîrma întinsă / picioarele-i sînt totdeauna curate" și pentru care „tot ceea ce-am pățit noi cei de jos, / sunt, fără doar și poate, pățaniile noastre", el văzînd „totdeauna lucrurile de sus", întrucît „are gheare cu care ia tot ce se poate lua / și privirile candide și albastre" *(Perfectul acrobat)*. Stigmatizînd, poetul și edifică. Dezvăluind hidoșenii, el proiectează totodată lumină. Condus de credința că, în pofida tuturor desfigurărilor pe care le suferă, lumea rămîne frumoasă („totuși, totul e atît de frumos"), denunțătorul trufiei lui Hanibal înalță „o laudă dragostei, primăverii, / unduirii trupurilor neîncătușate ale apelor, meteorilor de muguri, / iubirii, mult mai puternice decît teroarea" și, visînd la ziua cînd toate armatele se vor preschimba în „alaiuri civile", cînd, asemenea păsărilor, oamenii vor zbura fără opreliști dintr-un continent în altul *(În vis)*, se dorește mesager al universalei înfrățiri, chemînd în juru-i, într-un elan de generozitate, toate făpturile: „Vă primesc pe toți cu brațe deschise. / Veniți oameni, veniți stînjenei (...) / Pe toți am ajuns să vă înțeleg." Traducător din Petöfi, Ady, Pușkin, Maiakovski, Hugo, Neruda, Hikmet, Nicolás Guillén ș.a.

Prețuită peste hotare, poezia lui E.J. a fost tradusă în franceză, italiană, spaniolă, germană, maghiară etc.

Alte opere: Bălcescu, poem (1951, Premiul de Stat); *În satul lui Sahia*, poem (1952, Premiul de Stat); *Cîntecele pădurii tinere* (1953); *Din veacul XX*, publicistică (1956); *Oratoriul Eliberării*, poem (1959).

D.M.

Eugen Jebeleanu

JIANU Nicolae, n. 13. XI. 1916, Fălticeni. Prozator. Romanele și nuvelele sale evocă realități ale anilor de edificare a socialismului sau timpuri premergătoare transformărilor revoluționare din România (*Viforul*, 1951; *Cumpăna apelor*, 1952; *Izvorul roșu*, 1955; *Pămîntul era viu*, 2 vol., 1966; *Sfîrșitul singurătății*, 1967; *Timpul rămîne tînăr*, 1968; *Quartetul alb*, 1972; *Echinox*, 1977, ș.a.).

D.M.

JICKELI Otto Fritz (Otto Fritz Krasser), n. 16. VI. 1888, Sibiu; m. 27.VII.1960, Sibiu. Dramaturg și prozator de naționalitate germană din România. Politician, economist, gazetar. Autor al unor drame istorice, în care conflictele sociale și politice sînt privite dintr-o perspectivă europeană: *Harteneck* (1956), *Gan von Salzburg* (1958). Opera sa capitală rămîne romanul *Siebenbürgisch-sächsische Familienchronik (Cronica unei familii săsești din Transilvania)*, ed. I-a, din 1957, cu titlul *Aus der Grosse Bach (Din cartierul Grosse Bach)*, o adevărată saga a unei familii urmărită de-a lungul generațiilor, de la mijlocul secolului trecut pînă spre sfîrșitul primului război mondial, îndeosebi în ambianța Sibiului. Stilul e simplu și concis; adeseori dinamismul e obținut prin dialog.

M.P.

JUNIMEA, societate literară și cenaclu, înființate la Iași, în 1863, avînd ca inițiatori un grup de tineri: Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, P.P. Carp, Th. Rosetti, Vasile Pogor. Rolul conducător revine lui Titu Maiorescu. La început, societatea nu a avut un program teoretic bine definit, și se manifesta prin prelegeri ținute de membrii fondatori la Universitate sau în săli publice, unde se aduna de obicei elita intelectuală a Iașului, căreia temele abordate de vorbitori puteau să-i fie accesibile (istorie română și universală, istoria filozofiei, pedagogie, logică, psihologie). Uneori se citeau și se comentau traduceri din literatura sau filozofia universală. Un loc important îl ocupau dezbaterile despre scrierea limbii române, problemă în care junimiștii s-au situat, de la început, pe pozițiile fonetismului, cîștigînd adepți numeroși și obținînd, în cele din urmă, cîștig de cauză împotriva etimologismului preconizat de reprezentanții curentului latinist. În programul junimist figura, de asemenea, cultivarea limbii populare care, alături de limba cărților vechi, constituia baza de pornire pentru creația literară cultă. Structura și finalitatea societății au fost caracterizate de T. Maiorescu astfel: „*Junimea* din Iași, scrie el, a fost o adunare privată de iubitori ai literaturii și științei, de iubitori sinceri. Din întîmplare, cei dintîi membri ai ei s-au găsit a fi înzestrați cu cunoștințe destul de felurite, fiecare după studiile și după gusturile sale, încît să se poată completa unii pe alții și totodată să se poată

înţelege. Discuţiile cele mai animate, însă fără nici un amestec de interese personale, i-au apropiat şi i-au împrietenit, atrăgînd încetul cu încetul pe mulţi alţii, a căror dispoziţie de spirit îi făcea accesibili la asemenea cercetări adeseori abstracte. În primii ani ai acelor întîlniri intime s-a urmărit cu stăruinţă citirea mai tuturor operelor literaturii române de pîn-atunci, bune-rele, cum erau, şi pe temeiul unor asemenea citiri se iscau discuţiile: observări critice, încercări de stabilire a unui teren comun de înţelegere, teorii conduse la extrem şi apoi limitate spre o aplicare mai firească, expuneri ştiinţifice despre estetică, despre limbă, despre scriere, despre multe alte obiecte ale gîndirii omeneşti... totdeauna libere, adeseori îndrăzneţe, de regulă vesele, niciodată personale sau meschine sau înveninate..." Treptat, societatea cîştigă numeroşi aderenţi: N. Schelitti, N. Gane, Leon Negruzzi, A.D. Xenopol, N. Niculeanu, Ioan Ianov, Ion Caragiani, N. Quintescu, N. Mandrea, Th. Şerbănescu, Samson Bondărescu, Miron Pompiliu, Th. Nica, Matilda Cugler, V. Burlă, Şt. Vîrgolici, Al. Lambrior, G. Panu, V. Conta, A. Naum, P. Missir, precum şi pe scriitorii de prim plan ai epocii, clasici ai literaturii române: V. Alecsandri (care capătă, la J., o nouă vîrstă literară), Eminescu, I.Creangă, I. Slavici, I.L. Caragiale, iar mai tîrziu Duiliu Zamfirescu, Mihail Dragomirescu ş.a. Aceştia au transformat societatea într-un cenaclu cu dezbateri de un nivel înalt şi de o ridicată exigenţă, citindu-şi aici, pentru întîia oară, unele dintre capodoperele creaţiei lor. Odată cu apariţia *Convorbirilor literare*, organ de presă al J., producţiile literare, istorice, filozofice, lingvistice aparţinînd membrilor grupării, precum şi altor autori din toate provinciile româneşti, au fost publicate în revistă, care valorifică astfel aproape tot ceea ce a produs mai valoros gîndirea românească a epocii. Societatea, cenaclul şi revista au fost strîns legate de personalitatea lui T. Maiorescu. Odată cu plecarea acestuia la Bucureşti, în 1874, J. funcţionează atît la Iaşi cît şi la Bucureşti, iar din 1885, odată cu mutarea la Bucureşti a revistei şi redactorului responsabil, Iacob Negruzzi, numai la Bucureşti. Doctrina literară şi culturală a grupării, aşa-numitul *junimism*, a fost formulată şi difuzată în special prin studiile lui T. Maiorescu: *Despre poezia română* (1867), *În contra direcţiei de azi în cultura română* (1868), *Direcţia nouă în poezia şi proza română* (1872) etc., dar contribuţii însemnate au adus şi A.D. Xenopol, Eminescu, I. Slavici, P.P. Carp. Th. Rosetti. Ideile principale ale *junimismului* cultural: spiritul critic, respectul faţă de adevăr, cultul valorilor autentice, adaptarea principiilor la realităţi şi posibilităţi, valorificarea folclorului şi a limbii populare. Un rol important l-a jucat, în teoretizările membrilor grupării, ideea dezvoltării organiciste a societăţii a lui Buckle din *Istoria civilizaţiunii în Anglia*, precum şi teza „formelor

fără fond" formulată de T. Maiorescu în studiul *În contra direcției de azi în cultura română*, în care erau respinse împrumuturile în organizarea socială, politică, administrativă, culturală, ca fiind inadecvate fondului autohton. Analizînd structura junimismului, Tudor Vianu îi stabilește următoarele particularități: *spiritul filozofic*, adică gustul pentru idei generale; *spiritul oratoric*, adică grija pentru cultivarea exprimării verbale în public, provenind mai ales din prelegerile populare; *gustul clasic și academic*, provenind de la faptul că numeroși junimiști, în frunte cu T. Maiorescu, erau universitari; *gustul pentru ironie*, pentru zeflemea, pentru o permanentă bună dispoziție spirituală, marele animator fiind V. Pogor; *atitudinea critică*, exprimată prin maximă exigență față de orice produs spiritual și printr-un anume scepticism intelectual care a dus mai întîi la o revizuire a vechilor valori și după aceea la introducerea unor criterii de valorificare bazate în special pe teza autonomiei esteticului, elaborată în studiile lui T. Maiorescu.

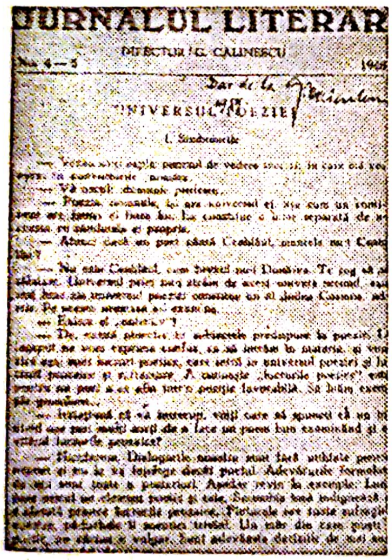
JURNALUL LITERAR

DIRECTOR: G. CĂLINESCU

Ref.: Iacob Negruzzi, *Amintiri de la Junimea*, București, 1921; T. Vianu, *La société littéraire Junimea*, București, 1968; Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, București, 1975.

P.M.

JURNALUL LITERAR, „foaie săptămînală de critică și informație", apare în două serii: seria I, Iași, între 1 ianuarie și 31 decembrie 1939; seria II, București, 1947 (numai două numere), sub direcția lui G. Călinescu. J.L. își propune să fie o revistă de informație literară în genul publicațiilor *Les nouvelles littéraires* din Franța și *Il Marzocco* din Italia, adică să realizeze o imagine integrală a vieții literare românești. J.L. publică studii de istorie și critică literară, eseuri despre scriitori străini, cronici literare, poezii. Colaboratori: G. Călinescu, Al. Philippide, E. Camilar, George Ivașcu, Al. Piru, A. Marino, Magda Isanos, Al. O. Teodoreanu etc.

E.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

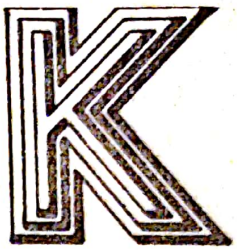

KALENDE, revistă literară lunară, apărută la București, din 10 noiembrie 1928 pînă în martie 1929, sub conducerea unui comitet format din dramaturgul Tudor Șoimaru și criticii literari Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu și Pompiliu Constantinescu. Orientare raționalistă militantă. A polemizat acerb cu orientările mistice, obscurantiste. Colaboratori: Tudor Arghezi, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu, Mihai Ralea, Paul Zarifopol ș.a. O a doua serie apare între 1942 și 1943, sub direcția lui Vladimir Streinu, cu aceiași colaboratori, cărora li se alătură, între alții: M. Sadoveanu, L. Rebreanu, E. Lovinescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Pillat, Perpessicius, Al. Philippide, M.R. Paraschivescu, Geo Dumitrescu.

D.M.

KÁNYÁDI Sándor, n. 10. V. 1929, Porumbenii Mari, jud. Harghita. Poet și traducător de naționalitate maghiară din România. Opere: *Virágzik a cseresznyefa (Înflorește cireșul)*, 1955; *Harmat a csillágon (Rouă pe stea)*, 1964; *Függöleges lovak (Caii verticali)*, 1968; *Fától fáig (De la un copac la altul)*, 1970.

A.P.

KARÁCSONY Benö (Kärmann Bernát), n. 7. IV. 1888, Alba Iulia; m. 1944. Prozator și dramaturg de naționalitate maghiară din România. În romanele și povestirile sale, K.B. investighează de pe poziții umanitare și într-o viziune critică modul de viață burghez. Scriitorul își disimulează atitudinea, apelînd la umor, caricatură, anecdotă, evitînd astfel sentimentalismul. Unele din lucrările sale au fost tălmăcite în limba română. Opere: *Válás után (După divorț)*, teatru, 1923; *Tavaszi balladák (Balade de primăvară)*, povestiri, 1924; *Pjotruska (Piotrușca)*, roman, 1932; *Napos oldal (Versantul bătut de soare)*, roman, 1936; *A rút kis kacsa (Rățușca slută)*, comedie, 1937; *Utazás a szürke folyón (Călătorie pe fluviul negru)*, roman, 1940; *A megnyugvás ösvényein (Pe cărările liniștei)*, 1946.

A.P.

KIRIȚESCU Alexandru, n. 28.III.1888, Pitești; m. 9.IV. 1961, București. Dramaturg. Autorul *Trilogiei burgheze* alcătuită din comediile: *Marcel & Marcel sau Anișoara și ispita* (1923), *Florentina* (1925) și *Gaițele* (1932). Ultima dintre ele, pe care se întemeiază reputația de dramaturg a lui AL.K. este o comedie întunecată, care începe în stil caragialian și se sfîrșește într-o atmosferă apăsătoare, de dramă cehoviană. Remarcabilă este și *Trilogia Renașterii*, compusă din *Borgia* (1937), *Nunta din Perugia* (1947) și *Michelangelo* (1948). Ultima creație mai amplă a lui AL.K. este poemul istoric în versuri *Ruxandra și Timotei* (1957).

FL. M.

Scanned with OKEN Scanner

KISS Jenő, n.13.IX. 1912, Mociu, jud. Cluj. Poet de naționalitate maghiară din România, traducător. Studii liceale și universitare la Cluj-Napoca. Debutul în revistele *Erdélyi Helikon*, *Termés*, cu versuri scrise în spiritul poporanismului și uneori influențate de impresionism. Lirica pastorală din volumele *Kormos üvegen (Prin sticla afumată)*, 1937; *Napforduló (Răsărit de soare)*, 1942, celebrează munca cîmpului și tradițiile satului, purtînd însă, nu o dată, semnificații sociale mai ample. După Eliberare cultivă o poezie agitatorică, spontană, optimistă, dar concomitent meditează asupra unor motive etern umane: viața și moartea, ireversibila trecere a timpului, fragilitatea dar și tăria condiției umane: *Úti rapszódia (Rapsodie de drum)*, 1954, Premiul de Stat; *Az élet szerelme (Iubirea vieții)*, 1961; *Fegyver nélkül fegyver ellen (Fără arme împotriva armelor)*, 1963. Reportaje lirice dedicate oamenilor și peisajelor patriei: *Kisérnek a csillagok (Mă petrec stelele)*, 1964; *Idök, terek (Vremuri, spații)*, 1970; *Rovásirás (Scriere runică)*, 1972; *Nincs békém (Nu am liniște)*, 1974. Traducător al poeziei culte românești (Eminescu, G. Coșbuc, G. Bacovia, L. Blaga ș.a.) și populare.

A.P.

KITTNER Alfred, n. 24.XI.1906, Cernăuți. Poet și eseist de naționalitate germană din România, traducător. A dat, la început, poezie în linia trubadurilor, sfîrșind prin a cultiva anecdota metafizică, trăind cu anxietate enigma morții, după ce încercase dorința pierderii în nimic și în anonimat sau în vis; nu lipsesc din opera sa patosul și militantismul poeziei sociale; versurile au muzicalitatea liedului sau nervozitatea expresionistă: *Wolkenreiter (Călărețul norilor)*, 1938; *Hungermarsch und Stacheldraht (Marșul foamei și sîrmă ghimpată)*, 1956; *Flaschenpost (Mesaj într-o sticlă)*, 1970; *Die schönsten Gedichte (Cele mai frumoase poezii)*, 1973. Eseuri despre literatura germană din România; traduceri din literatura română în limba germană.

M.P.

KLINGSOR, revistă literară și culturală de limbă germană editată la Brașov, mai întîi de H. Zillich (între 1924 și 1936), apoi de H. Krasser (între 1936 și 1939). Avînd mai întîi un caracter orientat către problematizarea literaturii moderne și dezvoltarea locală a expresionismului, K. capătă spre sfîrșit un accent spiritualist similar *Gîndirii*, căutînd însă să susțină un compromis între conținutul conservator și expresia modernistă. Colaboratori: A. Meschendörfer, E. Wittstock, O.W. Cisek, O. Alscher, O. Fr. Jickeli, A. Margul-Sperber, K. Richter — în genere manifestîndu-se diferențe între programul revistei și personalitatea autorilor. K. a

popularizat prin traduceri, în spațiul de limbă germană, marii autori români, de la Eminescu și I.L. Caragiale, la T. Arghezi și L. Blaga.

M.P.

KLOPSTOCK Sărmanul (P. Mihăescu), n. 1879; m. 1947. Prozator, s-a remarcat prin trilogia *Feciorul lui Nenea Tache Vameșul* (1934, 1935, 1943), descripție memorialistică a mahalalei bucureștene, realizată cu o mare bogăție de amănunte, într-un stil colorat și pitoresc.

E.Z.F.

KOGĂLNICEANU Mihail, n. 6.IX.1817, Iași; m. 20.VI. 1891, Paris. Scriitor, istoric, om politic. A studiat în Iași, în familie și la institute particulare; continuă studiile literare la Lunéville (Franța), cele istorice și juridice la Berlin (între 1834 și 1838), unde debutează ca istoric și istoric literar în 1837, cu trei lucrări: *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* [...], *Histoire de la Valachie* [...], *Românische oder Wallachische Sprache und Literatur*. Se întoarce la Iași, unde conduce mai multe reviste, încercînd ca prin ele să dea o nouă orientare literaturii române, în sensul specificului național (*Alăuta românească*, 1838; *Dacia literară*, 1840; *Propășirea*, 1844; *Steaua Dunării*, 1855). Luptător consecvent pentru ridicarea culturală a poporului și democratizarea vieții sociale, M.K. a publicat *Calendare pentru poporul românesc* (1842—1846), urmate de *Almanah de învățătură și petrecere*. Ca scriitor, a publicat, pînă în 1855, schițe literare inspirate din moravurile contemporane ale Moldovei și trecutul de luptă al poporului român.

Mihail Kogălniceanu

După 1855, M.K. se dedică vieții politice, luptînd pentru Unirea Principatelor Române, pentru înfăptuirea marilor reforme democratice din timpul lui Al. Ioan Cuza (reforma electorală, reforma agrară, secularizarea averilor mănăstirești, ș.a.). După Unire, ministru și prim-ministru al României, apoi ministru de externe (1876, 1877—1878) legîndu-și numele de actul proclamării independenței naționale a României. Membru al Academiei (1868).

M.K. este, înainte de toate, un mare înnoitor și îndrumător al literaturii române în perioada cuprinsă între 1840 și 1855. Ideea fundamentală a programului literar al lui M.K., publicat în *Dacia literară* sub titlul *Introducție*, consta în necesitatea creării unei literaturi naționale unitare, inspirată din faptele strămoșilor, din obiceiurile țării, în gustul și „duhul național". Literatura națională trebuie să se dezvolte prin contactul direct cu creația literară orală și cu istoria patriei. Crearea unei mișcări literare românești unitare, prin colaborarea scriitorilor români din toate provinciile, despărțiți atunci prin granițe vremelnice, era un alt deziderat al lui M.K., exprimat în *Introducție* și în titlul, cu valoare simbolică, al revistei. M.K. se integrează astfel unei puternice năzuințe

a epocii spre unitate națională, realizată întîi pe plan cultural, fază pregătitoare a unității politice.
Ca prozator, M.K. a publicat fiziologii *(Adunări dănțuitoare*, 1839; *Fiziologia provințialului în Iași*, 1844), o nuvelă *(Iluzii pierdute* [...] 1841), un fragment de roman *(Tainele inimii*, 1850) ș.a., vădind spirit de observație în evocarea moravurilor epocii. A tradus din Schiller și a localizat din operele lui Bürger, Dumanoir, Brunschwick.
M.K. este cel dintîi istoric român modern. În *Histoire de la Valachie...* afirmă că nu va face „biografia domnilor", ci va înfățișa istoria poporului, „adevărata forță a statului". Un mare merit al lui M.K., ca istoric, e de a fi tipărit, pentru prima dată, vechile cronici moldovenești *(Letopisețile Țării Moldovei*, 3 vol., 1845—1852), cărora le-a adăugat, dar numai în titlu, la a doua ediție, și cronicile muntenești *(Cronicele României sau Letopisețile Moldaviei și Valachiei*, 3 vol., 1872 — 1874). A extras și a tradus din cronicile noastre vechi fragmente de interes universal: *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir a l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Leszcynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovean* (2 vol., 1845).

Ediții: Opere, București (1974—1978, pînă acum 4 vol.).
Ref.: Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu 1817—1891. Biobibliografie*, Bucureşti, 1971; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, 1974; Maria Platon, *Dacia literară. Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare*, București, 1974.

D. SIM.

KORUNK (*Epoca noastră*), revistă lunară de cultură, artă și știință, în limba maghiară, fondată la Cluj în anul 1926. Din anul 1929 conducătorul revistei este Gaál Gábor. A funcționat sub îndrumarea Partidului Comunist Român, pînă în anul 1940, cînd a fost interzisă de autoritățile maghiare horthyste. Revista a promovat în paginile sale scriitori ca József Attila, Nagy István, Asztalos István, Salamon Ernö ș.a. Militînd pentru apropierea dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, K. a dus o politică consecventă de popularizare a valorilor culturale și literare românești, tălmăcind frecvent din operele unor scriitori ca L. Rebreanu, N.D. Cocea, Al. Sahia, M. Sadoveanu, T. Arghezi ș.a. După Eliberare, activitatea revistei a fost continuată de săptămînalul *Utunk*, condus la început de Gaál Gábor. În ianuarie 1957 apare primul număr al noii serii a lui K., (redactor șef Gáll Ernö), publicînd studii, articole și eseuri privind arta și literatura, probleme politice, sociale și economice.

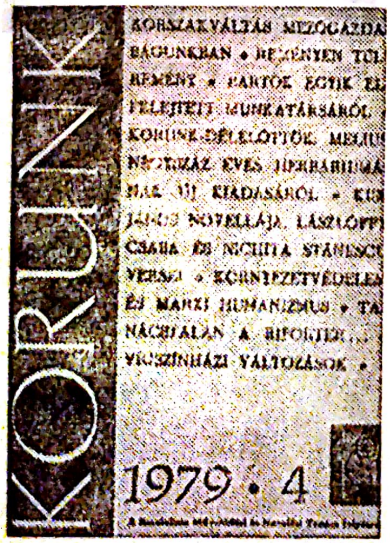

A.P.

KOVÁCS György, n. 27.IV.1911, Cușmed, jud. Harghita. Prozator de naționalitate maghiară din România. Încă din

anii studenției colaborează cu forțele de stînga. Pentru articolele sale este de mai multe ori anchetat și silit să demisioneze din redacția revistelor *Ellenzéki közlöny* și *Brassói Lapok*. Primele sale romane: *Varjak a falu felett (Corbi deasupra satului)*, 1934; *A tüz kialszik (Focul se stinge)*, 1934; *Erdélyi tél (Iarnă transilvăneană)*, 1936, sînt inspirate din realitățile satului transilvănean din perioada interbelică. Același mediu este investigat și în romanul *Kristófék kincse (Comoara Kristofilor)* scris în 1943, publicat în 1960, care urmărește degradarea eticii tradiționale sub presiunea dorinței de înavuțire. După Eliberare, K.G. desfășoară o bogată activitate publicistică și literară. Conflictele sociale caracteristice acelor ani, începutul procesului de transformare socialistă a satului românesc sînt teme preferate ale prozei sale. Un asemenea conflict constituie și subiectul romanului *Foggal és körömmel (Cu ghearele și cu dinții)*, 1949, Premiul de Stat. Stilul lui K.G. este de factură tradițională, amintind de proza poporanist-naturalistă a lui Móricz Zsigmond. Multe din operele sale au fost traduse în limba română.

Alte opere: Szegények szerelme (Iubirea la săraci), 1938; *A vörös szamár (Măgarul roșu)*, 1940; *Aranymezö (Cîmpia de aur)*, 1942; *Kergetö szelek (Vîntul care alungă)*, 1964; *A ki nem mondott szó (Cuvîntul nerostit)*, 1964; *Bánat és bor (Vin și amărăciune)*, 1966; *Döglött gránát (Grenada moartă)*, 1970.

A.P

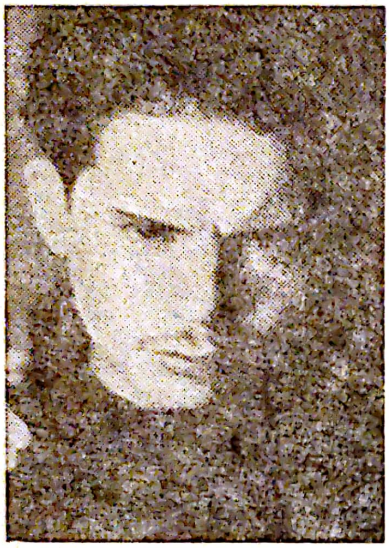

Nicolae Labiș

LABIȘ Nicolae, n. 2.XII.1935, Poiana Mărului-Mălini, jud. Suceava; m. 22.XII.1956, București. Poet. Fiu de învățător. Debutează la 15 ani în *Iașul nou;* va publica apoi în *Viața românească, Gazeta literară, Contemporanul, Tînărul scriitor* etc. Absolvă Școala de literatură „M. Eminescu" (1954). În decembrie 1956, la 21 de ani, este victima unui tragic accident.

N.L. a fost o fascinantă prezență a primilor ani din deceniul al șaselea, dominîndu-și epoca și generația de poeți care i-a urmat, lăsînd în urma lui o adevărată legendă. Opera sa se împlinește sub lumina amintirii unui talent ieșit din comun, chiar dacă poemele rămase nu oferă criticului toate argumentele confirmării acestei excepționale vocații poetice. Incizia nonconformistă și novatoare a poeziei sale este însă, în perspectiva istoriei literare, o evidență. Poeții care vor debuta ulterior, mai ales după 1960 (Nichita Stănescu, Cezar Baltag etc.), sînt beneficiarii unei resurecții a lirismului îndatorată lui N.L. Poemele sale au propus o poetică entuziastă, efervescentă, regeneratoare, fecundă în sugestii. Influența labișiană nu trebuie căutată numai în teme, sonorități ritmice ori imagini, cît în gestul liric exprimînd o trăire deplină a vieții în planul poeziei. N.L. a fost un romantic ca structură, iradiind în jur o mare vitalitate. Poetul care și-a făcut deseori versul drapel, scandîndu-l patetic, păstra în sine o statură tristă și orgolioasă, înfiorată de frămîntarea murmurelor pure. *Sînt spiritul adîncurilor...* e un poem ce îl exprimă fundamental, sugerînd însăși matricea operei sale. Valorile ei se descoperă în densitatea substanței poetice, în frenezia vitalistă a imaginilor, în plastica delicată a metaforei, în fremătătoarea muzicalitate a versului, în spiritul vizionar „nărăvit" de idei, tulburat de întrebări, meditativ ori solemn. Volumul de debut, *Primele iubiri* (1956), este o autobiografie lirică, plină de oamenii și întîmplările acestei vîrste poetice, dominată de seismele războiului, privită cu ochi nedumeriți și candizi de copil, păstrînd mereu lucirea unei organice aspirații spre puritate. Multe din poemele de aici sînt structurate epic, vădind o apropiere de moda timpului. Dar sub fraza poetică explicită, deseori anecdotică, curg apele freatice ale lirismului. Poemele prefigurează simboluri, cu înțelesuri proiectate dincolo de rama epică. *Moartea căprioarei* aduce un tablou halucinant, istovitor, încărcat cu galben vangoghian pentru a sugera jertfa candorilor, trista și în același timp necesara smulgere din copilărie, trecerea vîrstelor. *Lupta cu inerția* (1958), volum apărut postum, cuprinde versuri de mature atitudini civice, dezbateri etice, meditații existențiale. Dezgustul pentru inerție, pentru materia lenevită, pentru trăirea sterilă — exprimat polemic — aparține nu numai adolescentului însetat de idealuri, ci și romanticului revoluționar. Există în unele poeme o adevărată voluptate a cunoașterii și o plăcere în

descoperirea lirică a ideilor. Erotica, în primul volum adevărată explozie adolescentină a iubirii, o întîlnim aici în poeme de discretă intimitate și delicatețe. N.L. este un poet care convinge, dincolo de operă, prin fervoarea destinului său.

Ediții: ***Primele iubiri***, ediție integrală cuprinzînd și scrierile postume, București, 1962.

Ref.: Gh. Tomozei, ***Moartea unui poet***, București, 1972; Lucian Raicu, ***Nicolae Labiș***, București, 1977.

I.V.Ș.

LASCAROV-MOLDOVANU Alexandru, n. 5.IV.1885, Tecuci; m. 1971. Prozator, traducător. Proză avînd ca sursă de inspirație viața patriarhală a satelor și tîrgurilor; tendințe moralizatoare. Volume de povestiri: *Povestirile lui Spulber* (1921), *În grădina lui Naș Mușat* (1926), *Domnul președinte* (1928), *Fîntîna darurilor* (1930), *Casa din pădure* (1932) ș.a. Romane: *Biserica năruită* (1932), *Romanul furnicii* (1936) etc. A tradus din Alphonse Daudet, Turgheniev, Bernardin de Saint-Pierre etc.

D.M.

LÁSZLÓFFY Aladár, n. 18.V.1937, Turda. Poet și prozator de naționalitate maghiară din România. Debutează cu volumul de poezii *Hangok a tereken (Glasuri în spații)*, 1962. Se impune prin volumele următoare: *Szinhelyek (Scene)*, 1965; *Képeskönyv a vonalakról (Carte ilustrată despre linii)*, 1967; *Szövetségek (Alianțe)*, 1970; *A következö ülközet (Bătălia următoare)*, 1974, cultivînd cu predilecție lirica de idei, densă, cu accente militante. Romanul pentru tineret *Hephaistos* (1969), cît și nuvelele sale atestă și virtuțile de prozator ale lui A.L.

A.P.

LAURENȚIU Dan, n. 10.VIII.1937, Iași. Poet și eseist. Studii de filozofie la Universitatea din Iași. Poezia sa *(Poziția aștrilor*, 1967; *Călătoria de seară*, 1969; *Imnuri către amurg*, 1970) se distinge prin tensiunea și gravitatea demersului liric și prin temeritatea tentativei de a realiza o sinteză originală între melancolia eminesciană și lirismul obsesiv din poemele lui G. Bacovia. Și-a adunat articolele și recenziile critice în volumul *Eseuri asupra stării de grație* (1976).

FL. M.

LAZĂR Gheorghe, n. 5.VI.1779, Avrig, jud. Sibiu; m. 17.IX. 1823, Avrig, jud. Sibiu. Doctor în teologie și fizico-matematici la Viena, GH.L. intră în conflict cu autoritățile habsburgice (între altele fiindcă ținuse un discurs în onoarea lui Napoleon I) și trece în Țara Românească. Aici înființează prima școală medie în limba română (1818), cu puternic ecou în epocă și posteritate. Cele două discursuri rămase de

Scanned with OKEN Scanner

la GH.L., rostite cu prilejul înscăunării mitropolitului Dionisie (1819) și suirii pe tron a primului domn pământean, Grigore Ghica (1822), scrise într-un stil avîntat, cu lungi perioade bine rotunjite, care îmbină forme ale stilului biblic cu gingașe imagini de natură, trădează o sensibilitate vibrantă: autorul sîngeră la vederea suferințelor patriei și se dezlănțuie împotriva dușmanilor neamului românesc. Opera capitală a lui GH.L. n-a ajuns însă pînă la noi; ea e cuprinsă în lecțiile despre care cei ce-au avut privilegiul să le asculte ne-au transmis o imagine mitică; profesorul cu ochi de jăratec și inimă de apostol a dăruit unei întregi generații și, printr-însa, celor ce-au urmat-o, nu numai cunoștințele necesare accesului în lumea culturii moderne, ci îndeosebi sentimentul fervorii patriotice, exemplul slujirii neprecupețite și al celei mai înalte răspunderi față de soarta națiunii.

Ref.: George Macovescu, *Gheorghe Lazăr*, București, 1975.

P.C.

LĂNCRĂNJAN Ion, n. 13.VIII.1928, Oarda de Sus, jud. Alba. Prozator. Trilogia *Cordovanii* (1969, Premiul de Stat și Premiul Uniunii Scriitorilor) tratează frămîntările și transformările petrecute într-un sat din Transilvania, după Eliberare. I.L. este un observator atent al actualității și introduce, în vechi tipare literare, eroi cu o psihologie inedită, explicabilă prin transformările radicale prin care trece satul românesc în anii socialismului. Se ciocnesc, adesea în încleștări dramatice și într-o stare de tensiune puternică, vechile mentalități decurgînd din instinctul de proprietar al țăranului transilvănean cu tendințele revoluționare de creare a unei noi umanități. Scriitorul nu procedează schematic, admonestînd vechea mentalitate, și nu exaltă, retoric, noua cale care, fiind în proces de constituire, nu și-a desăvîrșit mijloacele de atingere a finalităților pozitive. Eroul principal, Lae Cordovan, personaj convingător și complex, unul din cele mai izbutite din literatura actuală, ilustrează drama eșecului mentalității vechi, individualiste, demonstrînd inevitabilitatea adoptării unor noi structuri economice și morale. În *Drumul cîinelui* (1971) și *Caloianul* (2 vol., 1975) sînt evocate situații, drame și personaje din ultimele decenii, într-un stil dur, anticalofil, cu conflicte puternice care nu ocolesc sfera politicului, în implicațiile sale foarte largi ci, dimpotrivă, i se subordonează. Prin aceste volume, dar mai ales prin *Caloianul*, prozatorul își lărgește considerabil aria de inspirație, investigînd cu temeritate noile medii intelectuale pe care le supune adesea unor observații necruțătoare, nu lipsite de excese negativiste și, uneori, într-un stil de profil gazetăresc. Romanul *Suferința urmașilor* (1978) relatează destinul tragic al unui țăran cinstit.

Alte opere: Nevoia de adevăr, publicistică (1978).

P.M.

LĂZĂREANU Barbu, n. 5.X.1881, Botoşani; m. 19.I.1967, Bucureşti. Istoric literar şi publicist. Militant socialist şi comunist. Activitate publicistică în periodice cu orientare democrată. După 1944, director al bibliotecii Academiei, membru al Academiei. În deceniul al patrulea a publicat, sub genericul *Cu privire la...*, un mare număr de broşuri cuprinzînd felurite date despre scriitori, opere, reviste de cultură din secolul trecut. Preocupat şi de problemele limbii literare. Multe dintre scrierile sale vor fi strînse în volumele *Glose şi comentarii de istoriografie literară* (1958), *Cu privire la...* (1971) şi *Cu privire la meşteşugarii cuvintelor* (1975).

D.M.

LESNEA George, n. 24.III.1902, Iaşi. Poet şi traducător. Fiu de muncitor, el însuşi tipograf; autodidact. Colaborator la *Gîndul nostru*, *Cuvîntul liber*, *Viaţa românească* ş.a. Poeziile sale publicate în volumele *Veac tînăr* (1931), *Cîntec deplin* (1933, Premiul Academiei), *Ceaslov* (1940, Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Pomul vieţii* (1943), *Versuri* (1964) etc. dezvăluie poetica diversă a unui sentimental, emoţionat în faţa naturii şi sensibil la curgerea timpului, cu o fluenţă expresivă, deseori facilă a versului. A semnat remarcabile traduceri din poezia rusă (Esenin, Lermontov, Puşkin).

I.V.Ş.

LÉTAY Lajos, n. 23.I.1920, Racoş, jud. Braşov. Poet de naţionalitate maghiară din România. Studii de filologie la Cluj-Napoca. Lirica de început a lui L.L. e dominată de imaginea satului copilăriei, cu orizontul închis şi amar al vieţii ţăranului. După Eliberare, L.L. scrie o poezie militantă, agitatorică. Cultivă o versificaţie clasică, în forme tradiţionale, apropiată de versul popular. Unele din versurile sale au fost tălmăcite în limba română. Volume: *Az új világ épül (Se făureşte o nouă lume)*, 1952; *Gond és öröm (Griji şi bucurii)*, 1956; *Hajnali emlék (Amintiri din zori de zi)*, 1957; *A föld hatalma (Puterea pămîntului)*, 1963. A scris mai multe volume de poezie pentru copii: *Kakukkvirág, kankalin (Flori de cucute)*, 1958; *Új ház — piros ház (Casă nouă — casă roşie)*, 1958; *Repülj modárka! (Poezii pentru copii)*, 1974.

A.P.

LEU Corneliu, n. 21.VII.1932, Medgidia. Prozator şi publicist. Primul volum, *Ochiu-dracului* (1956), roman al alienării individului obsedat de înavuţire. *Nopţi dobrogene* (1958) este o carte de atmosferă şi evocare în stil oriental. Romanele *Puterea* (1964), *Viaţa particulară a lui Constant Hagiu* (1967), *Această viaţă sentimentală* (1976), volumul de nuvele *Dreptul la dragoste* (1968) ş.a. mărturisesc preocu-

parea pentru procesul formării morale a omului în condițiile luptei dintre nou și vechi.

Alte opere: Prețul dragostei, al credinței și al urii (1976); *Plîngerea lui Dracula* (1977).

V.M.C.

LIEBHARD Franz (Robert Reiter), n. 6.VI.1899, Timișoara. Poet și eseist de naționalitate germană din România. Studii universitare la Viena. Redactor la *Banater deutsche Zeitung*, iar după 1944, funcționar editorial și secretar literar al Teatrului de Stat german din Timișoara. Primele versuri în revista budapestană *Má*, influențate de poetologia lui Kassák Lajos, care promova dinamismul pictural. Primele volume de versuri de după Eliberare schițează o imagine a istoriei șvabilor din Banat și a relațiilor lor cu românii, reflectînd și procesul de înnoire a conștiințelor în edificarea socialismului și a frăției naționalităților: *Schwäbische Chronik (Cronică șvabă)*, 1952; *Glück auf! (Noroc bun!)*, 1959; *Die schönsten Gedichte (Cele mai frumoase poezii)*, 1964. O poezie meditativă, cultul formelor clasice și în special al miniaturalului aforistic caracterizează o nouă ipostază, prezentă prin volumul *Miniaturen aus vier Jahrzehnten (Miniaturi din patru decenii)*, 1972. A dat eseuri despre literatura și istoria germanilor din Banat, *Menschen und Zeiten (Oameni și timpuri)*, 1970. A tradus în germană poeți români și maghiari.

M.P.

LIEBHARDT Hans, n. 30.I.1934, Apoldul de Sus, jud. Alba. Prozator de naționalitate germană din România. Studii filologice la București. Povestiri scurte și simple, cu implicații memorialistice, din care nu lipsesc fantezia și duioșia clasicei humorești germane; subiectele au adeseori în centru aventurile copilăriei; în alte locuri, predomină satira și observația realistă orientată către lumea satului ardelean postbelic prin personajul Andreas Weisskirchner, convenție de reprezentare a autorului. Volume: *Träume und Wege (Vise și drumuri)*, 1966; *Das Kalb vom blauen Berg (Vițelul de pe dealul albastru)*, 1967; *Die drei Tode meines Grossvaters (Cele trei morți ale bunicului meu)*, 1969; *Immer wieder Weisskirchner (Iarăși despre Weisskirchner)*, 1971; *Alles was nötig war (Tot ce-a fost necesar)*, selecție antologică, 1972, în românește, *Culoarea scaieților*, 1973.

M.P.

LITERATORUL, săptămînal literar fondat de Al. Macedonski, Bonifaciu Florescu și Th. M. Stoenescu. Apare cu intermitențe, în opt serii, de la 20 ianuarie 1880 pînă în 1919. Delimitîndu-se de alte grupări (polemici cu *Convorbiri literare* și *Contemporanul*), exprimînd punctul de vedere macedonskian, revista, împreună cu cenaclul publicației își propun a fi o școală

și o direcție nouă care să însemne „control de stil, libertate de idei". L. își revendică o descendență pașoptistă din care rezultă preocuparea pentru poezia socială, orientarea romantică dar și clasicistă, tendința sincronizării cu literatura europeană. Din 1899, L. realizează fuziunea tradiției cu modernismul, specifică însuși temperamentului poetic macedonskian, aducînd o contribuție esențială la eliberarea liricii de epigonismul eminescian și la deschiderea către simbolism și instrumentalism, pe care Macedonski le teoretizează în paginile revistei. L. publică din opera lui Al. Macedonski, sprijină debutul lui D. Zamfirescu, C. Pavelescu, T. Demetrescu, G.M. Zamfirescu ș.a.; popularizează literatura universală clasică, dar mai ales simbolistă și modernă (Baudelaire, Maeterlinck, Mallarmé, Péladan, Moréas, Whitman, Verhaeren, Richepin, Rodenbach ș.a.). Colaboratori: V. Alecsandri (la început), G. Bacovia, I. Pillat, Gala Galaction, Adrian Maniu, Șt. Petică, Maria D. Ghica etc.

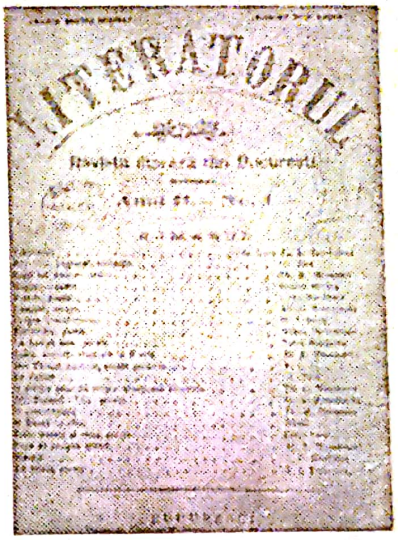

Ref.: A. Iliescu, *Literatorul*, București, 1968.

V.M.C.

LITERATURĂ ȘI ARTĂ ROMÂNĂ, revistă lunară, apărută la București, cu intermitențe, în perioada cuprinsă între 1896 și 1910, sub direcția lui N. Petrașcu. Preocuparea sa era de a imprima o orientare națională și modernă mișcării literare și artistice. În această privință, revista a polemizat cu *Convorbiri literare*, pe care o considera o publicație „îmbătrînită". Colaboratori: D.C. Ollănescu. Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale, G. Coșbuc, N. Iorga, G. Dem. Teodorescu, I. Mincu, Th. D. Speranția, N. D. Popescu, Artur Gorovei, N.I. Apostolescu, Corneliu Moldovan, A.D. Xenopol ș.a.

D.P.

LITERATURĂ ȘI ȘTIINȚĂ, revistă semestrială de literatură și știință. Apare la București, în două volume (vol. I, 1893; vol. II, 1894), sub conducerea lui C. Dobrogeanu-Gherea. Revista reprezintă o continuare a *Contemporanului*, fiind o tribună a realismului și a artei cu tendință. Colaboratori: Al. Vlahuță, B. Delavrancea, Sofia Nădejde, N. Beldiceanu, A. Bacalbașa, R. Ionescu-Rion, Paul Bujor etc.

E.Z.F.

LOTREANU Ion, n. 2.V.1940, Alimpești, jud. Gorj. Poet și eseist. Studii filologice la București. Scrie o poezie de notație fină, rațională — „aproape silogistică", o caracterizează Eugen Barbu — în culegerile *Azimut* (1971), *Lăcuste și aeroporturi* (1972), *Aici, lîngă Carpați* (1972), *Aerul de sub fluturi* (1972), *Punctul sensibil* (1976). Volumele de eseuri (*Analogia suverană*, 1975; *Creație și implicare*, 1976; *Caligrafii critice*, 1977) discută probleme de tehnică a scrisului, cărți ale unor scriitori contemporani.

D.SIM.

LOVINESCU Eugen, n. 31.X.1881, Fălticeni; m. 16.VII.1943, Bucureşti. Critic, istoric literar şi romancier. Literatura din secolul XX poartă în bună parte pecetea spiritului său. Pe sub ochii lui au trecut numeroase generaţii de scriitori, iar ierarhia de valori stabilită de el rămîne, în cea mai mare parte, valabilă şi astăzi. Eliberînd critica de sub tirania direcţiilor sociologice, dîndu-i un limbaj diferenţiat, o gîndire coerentă, E.L. a creat, putem spune, critica română modernă. Fiu al profesorului Vasile T. Lovinescu, pe numele său adevărat Vasile Teodorescu. Atmosfera familială sobră va fi evocată în romanul *Bîzu* şi, într-o oarecare măsură, în *Memorii*. E.L. urmează cursurile gimnaziale la Fălticeni şi pe acelea ale Liceului Internat din Iaşi (între 1896 şi 1899), unde are ca profesori pe Aron Densuşianu, J.B. Hétrat, S. Mehedinţi, M. Pompiliu. În toamna anului 1899 se înscrie la Universitatea din Iaşi, dar o părăseşte peste cîteva săptămîni, devenind student al secţiei de limbi clasice de la Universitatea din Bucureşti. Audiază cursurile lui T. Maiorescu şi N. Iorga, fără a deveni nici junimist nici semănătorist. În 1903 îşi ia licenţa cu o lucrare despre sintaxa latină. Figurează ca profesor la liceul din Ploieşti, între 1904 şi 1906. Se remarcă prin foiletoanele publicate în *Epoca* (între 1904 şi 1906), strînse în cele două volume ale *Paşilor pe nisip* (1906). E.L. ia, încă de acum, o atitudine antisemănătoristă. Pleacă în Franţa pentru a-şi pregăti doctoratul. Îl trece în 1909 cu lucrarea *Jean-Jacques Weis et son oeuvre littéraire* (tipărită în acelaşi an cu o prefaţă de Émile Faguet), iar ca lucrare suplimentară, *Les voyageurs français en Grèce au XIX-e siècle* (apărută în 1909, cu o prefaţă de Gustave Fougères).

Eugen Lovinescu

Colaborează la *Convorbiri literare*, *Viaţa literară*, *Falanga*, *Flacăra*, *Noua revistă română*, *Rampa* etc. Articolele publicate aici sînt strînse în *Critice* (10 vol., 1909—1923). Scrie, în vremea războiului, articole politice în *Românul*, *Naţionalul*, *Flacăra*, *Lectura pentru toţi*, grupate apoi în volumele *Pagini de război* (1918) şi *În cumpăna vremii* (1919). Începuse, încă din 1915, seria revizuirilor. Tînărul maiorescian dă semne de independenţă. Editează magazinul ilustrat *Lectura pentru toţi* (decembrie 1918—ianuarie 1920) şi, în 1919, revista ce va defini o direcţie în literatura interbelică, *Sburătorul* (1919—1922; serie nouă, 1926—1927).

E.L. îşi sistematizează, în foiletoanele din *Sburătorul*, ideile, şi-şi fixează o doctrină pe care o numeşte *modernism*.

Cea dintîi lucrare de sinteză (şi cea mai controversată) este *Istoria civilizaţiei române moderne* (3 vol., 1924—1926), pusă de mulţi comentatori în legătură cu studiul lui G. Ibrăileanu *Spiritul critic în cultura românească*, şi combătută pentru „beletrismul" ei. Opera este însă serioasă, cu idei noi faţă de sociologia anterioară, bine scrisă şi cu o capacitate de speculaţie ideologică remarcabilă. Civilizaţia română modernă

începe, după el, odată cu pătrunderea în Principatele Române a ideilor, „formelor" din apusul Europei, creînd, astfel, premisele pentru a revoluționa structura societății *(fondul)*. Clasa socială care a avut rolul de agent al înnoirii este burghezia, iar *liberalismul* ar reprezenta, tot după E.L., ideologia progresului în secolul al XIX-lea, cînd se pun bazele acestui proces amplu, ireversibil. Legea *simulării-stimulării* acționează și în cîmpul culturii. *Sincronizarea* este un fenomen inevitabil și, în *Istoria literaturii române contemporane* (vol. I, II, III, IV, VI, 1926—1929), sintetizată, apoi, într-un singur volum (1937), E.L. urmărește consecințele acestei legi în literatura de după 1900. Unele idei sînt discutabile în sociologia scriitorului. Pătrunderea *formelor* (ideilor) revoluționare la începutul secolului al XIX-lea nu este, de pildă, străină de existența, în cîmpul social românesc, a unor forțe receptive, stimulatoare. O *civilizație modernă* nu poate apărea, apoi, din neant, ea presupune existența unei civilizații anterioare și, cum s-a dovedit de către alți cercetători ai problemei, civilizația română modernă s-a format nu prin negația radicală a tradiției (cu precădere a celei țărănești) ci prin integrarea ei în circuitul formelor, valorilor noi.

E.L. se desparte, în problema civilizației române, de junimiști, semănătoriști, poporaniști, se desparte și de curentele ideologice mai noi (gîndirism și alte direcții tradiționaliste), fiind, în același timp, împotriva a ceea ce el numește „curentele extremiste". E.L. nu respinge conceptul de *specific național*, respinge doar limitarea acestui concept la viața morală și spirituală a țărănimii, intrînd, la acest punct, în contradicție cu N. Iorga și G. Ibrăileanu. E.L. este, apoi, împotriva transformării *specificului național* într-un unic criteriu de apreciere a operei literare. Esențial, deși nu unic, este după el criteriul estetic. Însă absolutizarea, *autonomizarea* esteticului ar fi, după E.L., o eroare. Disocierile, portretele din *Critice* și *Istoria literaturii române contemporane* sînt reluate și îmbogățite în *Memorii* (3 vol., 1930, 1932, 1937) și *Aqua Forte* (1941), opera unui extraordinar moralist. E.L. publică acum și volumele de proză cele mai bune *(Bîzu*, 1932; *Firu-n patru*, 1934; *Diana*, 1936; *Acord final* în *Revista Fundațiilor regale*, 1938), scrieri de un lirism discret, reluînd vechile teme ale epicii moldovenești, dar cu altă tehnică (mai obiectivă) și o viziune intelectuală mai profundă. Preocuparea pentru literatura de ficțiune era mai veche (drama *De peste prag*, 1906; urmată de nuvele, scenete, fantezii, romane reluate sub titluri diferite: *Aripa morții*, *Comedia dragostei*, *Lulu*, *Viața dublă* etc.). În cele două romane despre Eminescu (*Mite*, 1934; *Bălăuca*, 1935), E.L. adoptă o metodă de analiză nesigură, între document și ficțiune, cu rezultate epice discutabile, deși cărțile au imaginație și acea demnitate stilistică proprie autorului.

Scanned with OKEN Scanner

După 1937, E.L. se întoarce la istoria literară. O monografie în două volume, *T. Maiorescu* (1940), este urmată de alte scrieri pe teme junimiste: *T. Maiorescu și posteritatea lui critică* (1943), *T. Maiorescu și contemporanii lui* (I, II, 1948, 1944), *Petre Carp* (1941) și *Antologia ideologiei junimiste* (1942), opere de primă mărime în istoriografia noastră literară. E.L. dă cea dintîi biografie spirituală verosimilă a lui T. Maiorescu și face, indirect, un portret mai general al criticului român în luptă cu prejudecățile și reaua voință a mediului intelectual.

Critica lui E.L. cunoaște mai multe faze. Cea dintîi, *impresionistică*, îmbrățișează ideea criticii creatoare și militează pentru autonomia esteticului (în limitele citate mai sus). Formal, ea adoptă unele procedee ale literaturii de ficțiune (scenete, descripții bogate, pagini lirice, dialogul fantezist), luîndu-și toate libertățile față de obiectul ei (opera propriu-zisă). Critica este un *excurs* în jurul cărții și, principial, ea stă pe picior de egalitate cu poezia și proza. E.L. este mai circumspect, din libertățile criticii el îndepărtează ideea de gratuitate și arbitrar. Spiritul lui T. Maiorescu este bine asimilat, în spatele foiletoanelor din *Pași pe nisip* și primele volume din *Critice* stau cîteva principii. Ideologic, E.L. ia poziție, în această etapă, împotriva semănătorismului și-i încurajează pe simboliști, fără a se identifica total cu simbolismul (unul dintre adversarii săi este Ovid Densusianu). De la *impresionism*, E.L. trece, după primul război mondial, la *modernism*, după ce își definise metoda critică printr-un concept de tranziție: *critica estetică*. *Modernismul* este un concept complex, cu deschideri spre ideologie și estetică, punct de referință în viața literaturii noastre. A fost dat lui E.L., profesor de limbi clasice, spirit elegiac, să-l întruchipeze și să facă din el un element de progres în literatura română. *Modernismul* se bizuie pe ideea *sincronismului*, la care criticul aduce corectivul *diferențierii* (foarte important în gîndirea și tehnica critică a lui E.L., pentru că presupune, ca o condiție esențială pentru viața operei literare, noțiunea de *originalitate*). Potrivit acestei teorii, literatura română trebuie să se intelectualizeze și să treacă de la *sat* la *oraș* și de la *liric* la *obiectiv*, intrînd, astfel, în ritmul mișcării spirituale europene și în ritm cu evoluția vieții sociale naționale. E.L. este deci pentru o proză a vieții urbane, o proză *psihologică*, obiectivă, și pentru o lirică deschisă spre viața spiritului și complexitatea vieții moderne. Nu este totuși rigid în judecățile critice propriu-zise. Cînd opera vine din altă direcție *(Ion)*, de pildă, E.L. caută semnele obiectivității și ale adîncimii în observația socială și, aflîndu-le, prețuiește opera cum se cuvine. Erorile, fatale într-o activitate atît de întinsă, nu aparțin atît gustului critic, cît limitelor ideologiei literare. Pe M. Sadoveanu, pe care E.L. avea toate motivele să-l prețuiască, îl consideră un spirit nesincronic, închis într-o for-

mulă tradiționalistă. Comediile, momentele lui I.L. Caragiale le considera ca intrînd sub incidența legii *mutației estetice* ș.a.m.d.

Sistemul de lectură al lui E.L. are, în afara criteriilor estetice generale (*sincronism*, *diferențiere* etc.) și o serie de elemente speciale ce determină sensibilitatea lui. Pentru Sainte-Beuve geniul are totdeauna *intensitate*, *amplitudine*. Pentru E.L. geniul (creatorul) are totdeauna *măsură* („măsura tonului"), în timp ce talentul minor sau impostura se caracterizează printr-o retorică excesivă. Idealul măsurii alternează cu acela al *adîncimii* și al *capacității de expresie*. Cu aceste criterii, sînt analizați în *Critice* și *Istoria literaturii române contemporane* O. Goga, Ion Barbu, T. Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, A. Holban, L. Rebreanu, scriitori pe care E.L. mizează. Fiind o mare conștiință și avînd un mare talent de expresie, E.L. este un mare critic.

Ref.: Ileana Vrancea, *Eugen Lovinescu. Critic literar*, București, 1965 și *E. Lovinescu. Artistul*, București, 1969; I. Negoițescu, *E. Lovinescu*, București, 1967; Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mîntuit*, București, 1971; Florin Mihăilescu, *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, București, 1972; *Lovinescu interpretat de...*, București, 1974; Al. George, *În jurul lui Lovinescu*, București, 1975.

E.S.

LOVINESCU Horia, n. 20.VIII.1917, Fălticeni. Dramaturg. Nepot de frate al criticului E. Lovinescu. Doctor în litere al Universității din Iași. A debutat în dramaturgie cu *Lumina de la Ulmi* (1953, Premiul de Stat). Următoarea piesă, *Citadela sfărîmată* (1954, Premiul de Stat), l-a impus ca unul dintre autorii dramatici valoroși. Construită în manieră clasică, piesa evocă destrămarea unei familii pe care stăpînul ei, avocatul de veche formație Grigore Dragomirescu, o vrea „citadelă" a modului de viață tradițional. Dar structura ei nu rezistă seismelor istorice. Sensul este falimentul individualismului. Ideea că autorealizarea e posibilă doar prin angrenarea într-o operă utilă oamenilor traversează multe dintre celelalte opere ale dramaturgului: *Surorile Boga* (1958), replică optimistă la *Trei surori* de Cehov; *Febre* (1961), axată pe acțiunea desfășurată de un tînăr medic în scopul ridicării unei regiuni înapoiate, *Hanul de la răscruce* (1955), parabolă a solidarității umane etc. Alte piese (*O întîmplare*, 1958; *Omul care și-a pierdut omenia*, 1966; *O casă onorabilă*, 1968; *Paradisul*, 1968) se referă la manifestări și efecte psihice mortificante ale înstrăinării de oameni, fie prin cufundarea în individualismul primar, zoologic, fie prin întreținerea unui sentiment exacerbat al eului, fie, în societățile contemporane de consum, prin automatizare. Un proces al ruperii de individualism e urmărit și în drama *Moartea unui artist* (1964). În cuprinsul ei se înfruntă două concepții despre artă, una umanistă și rațională, afirmată de sculpto-

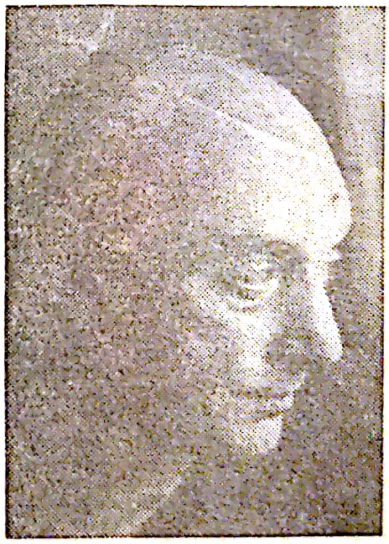

Horia Lovinescu

rul Manole Crudu, alta pesimistă și mizantropică, susținută de fiul acestuia, Vlad, de asemenea sculptor. Măcinat de o boală neiertătoare, Manole Crudu se lasă un timp copleșit de „somnul rațiunii" și construiește din piatră un grup statuar format din ființe cu înfățișări monstruoase, simboluri ale spaimelor sale. Expresie a fricii de moarte, opera, odată realizată, devine propria ei negație. Creația îl restituie pe artist sieși, îi procură sentimentul înfrîngerii vremelniciei. Manole Crudu acceptă moartea (asemenea meșterului legendar) cu împăcarea liniștită a celui ce a știut să se bucure de frumusețea vieții și a reușit s-o sporească prin lucrul său. O altă piesă remarcabilă e drama istorică *Petru Rareș* (1967), în al cărei spațiu ideea de destin își găsește o interpretare contemporană. Multe dintre piesele lui H.L. sînt strînse în volumul *Teatru* (I-II, 1978).

Alte opere: Al patrulea anotimp (1969); *Și eu am fost în Arcadia* (1971); *Omul care...* (1972); *Ultima cursă* (1974) etc.

D.M.

LUCA Ion, n. 7.XII.1894, Roman; m. 30.I.1972, Suceava. Dramaturg. Studii teologice. A scris numeroase piese, între care *Rachieriță* (1934), *Chiajna* (1968), drame pe teme din istoria națională; *Amon-Ra* (1937), dramă filozofică egipteană; *Femeia Cezarului* (1940), dramă din istoria Bizanțului; *Icarii de pe Argeș* (1933), pe tema Meșterului Manole; *Pelina*, despre răscoalele din 1907; *Apele-n jug* (1968), despre construcția de la Bicaz; *Morișca* (1936), comedie ș.a.

P.M.

LUCA Remus, n. 25. V. 1923, Tîrgu-Mureș. Prozator. Romane și nuvele din viața românească de azi și din trecutul apropiat: *Ana Nucului* (1953), *Povestiri* (1955), *Liniștea iernii* (1956), *Cămașa de mire* (1958), *Dimineață de mai* (1959), *Revedere* (1960), *Poveste de dragoste* (1962), *Cu ce se șlefuiesc diamantele* (1966), *Drum de soartă și de răzbunare* (1970), *Nume* (1972), *Apocrife* (1975). Un roman detectiv: *Astă seară îl arestăm pe asasin* (1967).

D.M.

LUCA Ștefan, n. 7. XI. 1924, Berghia, jud. Mureș. Prozator. Povestiri, nuvele, romane (unele de aventuri), inspirate mai ales din viața satelor și orașelor din Transilvania. Opere: *Cișmele și noroi* (1954), *Zile de iulie* (1956), *Lala* (1957), *Drumul trece prin pădure* (1960), *Balul intelectualilor* (1961), *Însemnările unui învățător* (1963), *Moștenirea* (1964), *Penumbre* (1969), *Nu e senină dimineața* (1970), *Cheia de Fa* (1972) *etc.*

D.M.

Scanned with OKEN Scanner

LUCEAFĂRUL
1. Revistă literară (lunară și bilunară), apare la 1 iulie 1902 la Budapesta, apoi își mută sediul la Sibiu (1906). Scoasă de un grup de studenți români ai Universității din Budapesta, revista devine curînd un forum al intelectualității românești de pretutindeni. Redactată la început de Alexandru Ciura și Aurel Paul Bănuț, apoi, de-a lungul multor ani, de Octavian C. Tăslăuanu, sub îndrumarea neafișată a poetului O. Goga, L. a lansat doi dintre cei mai de seamă scriitori de la începutul secolului XX: O. Goga și I. Agârbiceanu. La L. au colaborat, între alții, M. Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu, Emil Gîrleanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Victor Eftimiu. O ideologie precisă revista n-a avut, însă poziția adoptată cu diferite prilejuri coincide cu aceea poporanistă a *Vieții românești*. O parte din literatura publicată e de factură semănătoristă. Călăuzită de ideea cooperării națiunilor, revista a publicat traduceri din literatura maghiară și germană, ca dealtfel și din alte literaturi. Nevoit să-și sisteze apariția, în 1914, L. și-a reluat-o, pentru scurt timp, după război, la București (între 1919 și 1920).
2. Revistă literară editată de Asociația scriitorilor români din Transilvania între 1941 și 1945. Comitetul de conducere: Victor Papilian, D.D. Roșca, Mihai Beniuc, Olimpiu Boitoș.
3. Revistă bilunară, înființată în 1958, apoi săptămînală (din 1965) a Uniunii Scriitorilor din R.S.R. Promovează îndeosebi literatura scriitorilor tineri, militînd pentru orientarea literaturii spre realitățile contemporane românești și spre istoria patriei. În paginile acestei reviste și-au publicat unele dintre scrierile cele mai reprezentative: Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, N. Velea, Dan Laurențiu, Dumitru M. Ion. Mai colaborează, între mulți alții, Geo Dumitrescu, Adrian Păunescu, Nicolae Dragoș (din 1974 redactor șef), Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, I. D. Bălan, Eugen Simion, M. Ungheanu, N. Ciobanu, Dan Cristea, Mircea Dinescu, Ioana Diaconescu, Dumitru M. Ion.

D.M.

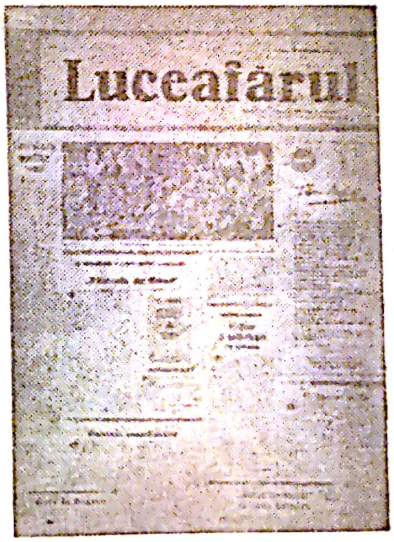

LUDESCU Stoica, logofăt și cronicar din Țara Românească, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, devotat familiei Cantacuzinilor. I se atribuie o cronică anonimă favorabilă Cantacuzinilor, intitulată *Istoria Țării Românești de cînd au descălecat rumânii* (cuprinzînd evenimentele dintre 1290 și 1690), cunoscută și sub titlul de *Letopisețul cantacuzinesc*. A fost publicată pentru prima oară de N. Bălcescu, în 1846 și 1847. Este o lucrare de compilație, remarcabilă prin talentul de povestitor.

E.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

LUDO I[sac], n. 4. IV. 1894, Iași; m. 25. III. 1973, București. Prozator. Autor de romane polemice și reportericești, construite cu ajutorul unor situații și personaje reale. În această categorie intră ciclul *Paravanul de aur*, alcătuit din romanele *Domnul general guvernează* (1953, Premiul de Stat), *Stare de asediu* (1956), *Regele Palaelibus* (1957), *Salvatorul* (1959) și *Ultimul batalion* (1960). Remarcabile prin factura lor expresionistă sînt nuvelele umoristice din volumul *Hodje-Podje* (1928).

FL. M.

LUMEA NOUĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ, revistă săptămînală, apărută la București, de la 12 iunie 1895 pînă la 25 septembrie 1895, ca supliment literar al ziarului *Lumea nouă*, organul zilnic al social-democrației române. Ulterior își schimbă titlul: de la 2 octombrie 1895 la 22 ianuarie 1896, *Lumea nouă literară ilustrată*, iar de la 28 ianuarie 1896 la 28 decembrie 1896, *Lumea nouă literară și științifică*. Revista contribuie la răspîndirea gîndirii materialiste în România. Colaboratori: C. Dobrogeanu-Gherea, Sofia Nădejde, Traian Demetrescu, Ion Nădejde, C. Vraja (G. Ibrăileanu), P. Bujor etc.

E.Z.F.

LUMINISM (ILUMINISM). În accepția de „epocă istorică", L. corespunde în cazul Europei de Apus aproximativ cu secolul al XVIII-lea (după unele opinii doar cu perioada cuprinsă între 1715 și 1789). În Țările Române, deși în vremea din urmă au fost semnalate o serie de manifestări *preluministe* încă pe la 1740—1750, limitele *epocii luminilor* pot fi așezate între 1780 și 1830/1835. În accepția de „atitudine spirituală", L. implică adeziunea la cîteva valori: în primul rînd, primatul rațiunii (nu însă în sensul cartezian, ci în versiunea colorată de empirism senzualist a enciclopediștilor); apoi, orientarea laică a culturii; o filozofie optimistă a istoriei, postulînd existența progresului; spiritul critic ca instrument de construire a științelor și combatere a oricărui tip de dogmatism (religios ori metafizic) etc. Deși în L. românesc regăsim toate aceste trăsături, ele apar în dozaje și cu particularități proprii, care le diferențiază de cele din Apus. De aceea, deși reprezintă și la noi, ca pretutindeni, o expresie a accelerării tranziției de la feudalism la capitalism, L. se manifestă sub forme specifice, neidentificîndu-se cu *les lumières*, *Aufklärung*-ul, *prosviscenia*, *illuminismo* etc.
O deosebire majoră în raport cu diversele tipuri de „lumini" ale Occidentului o constituie asocierea L. românesc cu ideea națională. În fapt, pledoaria în favoarea egalității, libertății, drepturilor naturale etc. nu-și schimbă sensul, ci doar punctul de aplicație. În contextul românesc, emanciparea persoanei trece în mod necesar prin emanciparea națiunii. Argumente

extrase din arsenalul raționalist al *luminilor* legitimează pretenția românilor la o existență de sine-stătătoare, iar elanul atît de caracteristic spre cultură e orientat în spiritul deșteptării poporului din letargie, a promovării ostentative a identității lui naționale. În același timp, ca ideologie a recuperării, a reducerii decalajului ce-i separă pe români de țările avansate ale Europei, L. preconizează o politică de asimilare a cunoștințelor, tehnicilor și, în genere, a modelelor Apusului, precum și o strategie a mijloacelor adecvate atingerii acestui țel: încurajarea traducerilor; primatul lucrărilor de inițiere și popularizare asupra contribuțiilor teoretice ori speculative; folosirea unui limbaj accesibil etc.

Conjunctura contrarevoluționară instaurată în Răsărit de Poartă, habsburgi și Rusia țaristă, ca și recrutarea cărturarilor în mod prevalent din rîndurile clerului și ale marii boierimi explică atitudinea moderată și legalistă a L. românesc: protagoniștii *Școlii ardelene* condamnă răscoala lui Horia, iar boierii luminați din Principate fug cu toții din calea lui Tudor Vladimirescu; deși mizeria țărănimii e evocată cu o mare compasiune, nimeni nu ridică problema desființării relațiilor iobăgiste. *Luminiștii* vor să amelioreze starea socială și să realizeze fericirea publică însă de sus în jos, prin reforme și cultură, accentuînd deopotrivă pe educație și instruire, pe cultivarea virtuții și stîrpirea ignoranței. Ei nu polemizează cu biserica; ori de cîte ori denunță abuzurile unor vîrfuri clericale, o fac spre a repune în valoare morala evanghelică, nu ca să fortifice necredința.

Deosebit de revelator e și faptul că la noi L. ia naștere în coexistență cu o serie de elemente de civilizație orientală (de regulă superficiale), cu supraviețuiri cărturărești bizantine ori umaniste. De asemenea, el intră adesea în relații de interferență și joncțiune cu cultura folclorică, de o excepțională bogăție și diversitate.

În perspectivă istorică, L. românesc se divide în două subperioade principale: una, între 1780 și 1820, își are centrul de greutate în Transilvania și se materializează în activitatea *Școlii ardelene;* a doua, între 1820 și 1830/1835, își are centrul de greutate în Țara Românească și Moldova, împletindu-se, pe de o parte, cu o mișcare de resurgență națională, de tip risorgimental, pe de alta, cu un amplu proces de instituționalizare a culturii.

Reprezentanții *Școlii ardelene*, în frunte cu Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior, I. Budai-Deleanu, I. Piuariu-Molnar ș.a., desfășoară o muncă enormă în direcția afirmării conștiinței naționale și a culturalizării maselor. În istoriografie, ei reiau, îmbogățesc și aduc la zi, în spiritul raționalismului *luminist*, ideile cronicarilor și ale lui D. Cantemir cu privire la originea pur romană a poporului român și limbii române, la continuitatea neîntreruptă în Dacia și deplina unitate a neamului românesc, dincolo de hotarele vremelnice între

diversele provincii. În filologie, întocmesc gramatici și dicționare, militînd cu pasiune pentru înlăturarea din limbă a elementelor nelatine (purism), adoptarea alfabetului latin și a unei ortografii etimologice. Dincolo de valoarea lor intrinsecă, pe-alocuri estompată de unele exagerări (de pildă în privința exclusivismului latinizant), ori de lacunele inerente pionieratului științific, lucrările acestor cărturari se vor dovedi de o inestimabilă valoare emulativă, influențînd profund viața intelectuală românească și exercitînd un impact considerabil asupra generației pașoptiste. Reprezentanții *Școlii ardelene* dau o imensă contribuție operei de culturalizare, întocmind manuale didactice, cărți de popularizare a științei, de răspîndire a unor cunoștințe de economie domestică, traducînd opere filozofice (manuale de Baumeister) etc. Literatura e mai puțin cultivată. Rămîn totuși notabile contribuțiile versificatorilor populari I. Barac și V. Aaron, ale fabulistului D. Țichindeal, îndeosebi ale lui I. Budai-Deleanu, al cărui excepțional poem eroi-comic *Țiganiada* îmbină creator substanța populară cu influențe livrești, de sorginte clasică, orchestrînd gîndirea *luminilor* pe toate laturile și sub toate aspectele ei majore.

Cercetări recente, impulsionate de magistrala carte a lui D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières* (1945), demonstrează prezența masivă a unor manifestări *luministe* între 1780 și 1825 și în Moldova și Țara Românească. Promotorii lor sînt înalți prelați (Chesarie din Rîmnic, Leon Gheuca, Iacov Stamate etc.), ori mari boieri (M. și I. Cantacuzino, Ianache Văcărescu, C. Conachi etc.), spirite cultivate, la curent cu ideile vremii, cititori ai lui Voltaire și Rousseau, posedînd biblioteci imense, pe care le îmbogățesc punînd să li se copieze sau efectuînd ei înșiși traduceri din Fénelon, Marmontel, Florian, Metastasio, Gessner, Oxenstiern etc. Instabilitatea politică și atmosfera de suspiciune proprii domniilor fanariote, ca și situația subordonată a culturii române (în raport cu cea neogreacă) zădărnicesc posibilitatea formării unei veritabile mișcări intelectuale. L. se manifestă, ca atare, sporadic și relativ incoerent, fiind uneori canalizat pe făgașul politic (în numeroasele memorii pentru dobîndirea unei autonomii sporite în cadrul Imperiului otoman), juridic (în încercările de a moderniza codurile de legi) și literar (îndeosebi în operele poetice ale lui Ianache și Iancu Văcărescu, C. Conachi, I. Cantacuzino, Matei Millo ș.a.).

De-abia în preajma marilor răsturnări ale anului 1821 și mai ales după revoluția lui Tudor Vladimirescu, eforturile în sensul *luminării* ajung să se concentreze. Caracteristică e colaborarea unei fracțiuni înaintate a marii boierimi, al cărei reprezentant tipic e Dinicu Golescu, autorul celebrei *Însemnări a călătoriei mele* [...], cu intelectuali de origine mijlocie sau modestă (Gh. Asachi, Gh. Lazăr, I. Heliade

Rădulescu, Gr. Pleşoianu, Eufrosin Poteca etc.). Acestei conlucrări între boierii filantropi şi cărturarii în curs de profesionalizare (ca dascăli şi gazetari) i se datorează înfiinţarea *Societăţii literare* (1827), a *Societăţii filarmonice* (1833) şi a Conservatorului filo-dramatic (1836), apariţia primelor ziare româneşti (*Fama Lipscăi pentru Daţia*, 1827; *Curierul românesc* şi *Albina românească*, 1829), primul spectacol de teatru în limba română (1816), promovarea unui larg curent de traduceri etc.

Scrierile deceniului al treilea (D. Golescu, Ionică Tăutu, Eufrosin Poteca, Iordache Golescu, Gh. Asachi, Iancu Văcărescu etc.) întreprind o critică a neajunsurilor existente, denunţînd sălbatica exploatare a ţărănimii, nemulţumirile altor categorii productive, reaua funcţionare a instituţiilor, corupţia şi degradarea moravurilor, abuzurile dregătorilor şi ale înaltelor feţe bisericeşti. Considerînd că păturii culte (care se confunda în mare parte cu boierimea) îi revine misiunea de a introduce civilizaţia şi progresul, *luminiştii* formulează un program de redresare, axat pe învăţămînt, moralizare şi reforme (care ating o sferă vastă de probleme, punînd uneori în discuţie sistemul însuşi). Ei evită subtilităţile filozofice şi digresiunile savante, recurg la forme literare directe, cu efect persuasiv imediat (discursul, jurnalul de călătorie, dialogul satiric) şi utilizează un limbaj retoric, saturat de emoţie, spre a-l şoca pe cititor şi a-l smulge din inerţie. Atît din punctul de vedere al obiectivelor urmărite — legate de avîntul renaşterii naţionale —, cît şi din punctul de vedere al experimentării stilului patetic, L. românesc pregăteşte drumul romantismului, cu care, dealtfel, va împărţi o bucată de vreme controlul mişcării intelectuale.

Ref.: D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945; R. Munteanu, *Contribuţia Şcolii ardelene la culturalizarea maselor*, Bucureşti, 1962; Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1966; Al. Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, Bucureşti, 1968; D. Ghişe, P. Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972; Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975; I. Lungu, *Şcoala ardeleană*, Bucureşti, 1978.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

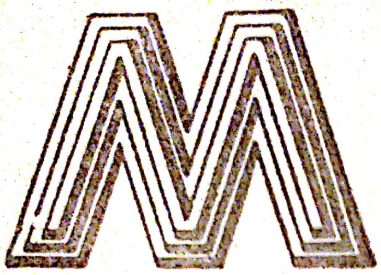

MACARIE, n.?; m. 1. I. 1558, Roman. Cronicar moldovean. Egumen la mănăstirea Neamț (între 1523 și 1539) și episcop de Roman (între 1531 și 1558). Este autorul unei cronici scrisă în slavonește, *Letopisețul Țării Moldovei*, povestind în stil retoric istoria domnilor moldoveni dintre anii 1504 și 1551. Locul central îl ocupă domniile lui Petru Rareș, din a cărui poruncă este scrisă cronica. *Letopisețul* a fost publicat de I. Bogdan (1891), P.P Panaitescu (1959). Ultima traducere, precedată de studiu, a fost publicată de G. Mihăilă: *Literatura română veche* (I, 1969).

D. SIM.

MACEDONSKI Alexandru, n. 14. III. 1854, București; m. 24. XI. 1920, București. Poet, prozator și dramaturg. Fiul generalului Al. Macedonski. Își petrece copilăria la moșia părintească de lîngă Craiova, unde absolvă gimnaziul. Face călătorii de studii la Viena și în Italia. Se înscrie la Facultatea de litere din București, ocupînd apoi diverse funcții administrative. Primul volum de versuri, *Prima verba* (1872). Începe din 1873 o îndelungată campanie antimonarhică în *Telegraful*, *Familia*, *Stindardul*, *Revista contemporană* și în ziare efemere, editate de el însuși: *Oltul* (1873), *Vestea* (1877), *Dunărea*, *Plevna* (1878), *Tarara* (1880) și mai tîrziu *Liga ortodoxă* (1896). Suferă din această cauză o arestare abuzivă care îi aduce însă o mică notorietate publică. În activitatea lui AL.M. se conturează intenția de a inaugura o direcție literară. Conferința de la Ateneu, *Mișcarea literară din cei din urmă zece ani* (1878) este deja un program pe care-l vor urma revista și cenaclul *Literatorul*. Între 1880 și 1882 i se joacă în premieră cîteva piese. Apariția volumului de *Poezii* (1882) este urmată de primirea medaliei „Bene Merenti", clasa I. Publică însă o epigramă împotriva lui Eminescu; gestul nefericit îi atrage oprobriul public, însemnîndu-i de aici înainte destinul literar. Călătorește în Franța (1884, 1910—1912) și Italia, întreținînd relații cu lumea artistică, colaborînd la publicațiile franceze și belgiene, în intenția de a pătrunde în conștiința literară europeană. În 1890 publică *Idilele brutale* (transfigurări poetice ale unui eros aprins), apoi volumele *Excelsior* (1895) și *Bronzes* (1897, recenzat în *Mercure de France*). Editează revistele *Forța morală* (1901, în care sprijină atacurile lui Caion împotriva lui I.L. Caragiale), *Le beau Danube bleu* (1905), *Revista de critică și literatură* (1908) și *Revista clasică* (1910). În 1902 se număra printre fondatorii *Societății oamenilor de litere*, iar în 1907 devenise membru al Societății astronomice din Franța. Poetul este însă tot mai izolat de public și oficialitățile literare, trăind în suferință un destin damnat căruia încearcă să i se sustragă prin creație, cu o voință mereu reînnoită. După o ultimă călătorie pariziană, cu tentative eșuate de publicare a unor opere, AL.M. se retrage în cenaclul său,

Scanned with OKEN Scanner

căruia îi dă un aer ceremonios de oficiere „sacră" a poeziei. Aici sînt prezenți: Șt. Petică, M. Demetriad, Al. Obedenaru, C. Cantilli, I.C. Săvescu, pictorii Șt. Luchian, Vermont, scurtă vreme T. Arghezi și Gala Galaction, mai tîrziu Al. Stamatiad, M. Cruceanu, G. Bacovia, I. Pillat, T. Vianu. Dezamăgit de Franța, afișează o atitudine progermană. Susține politica neutralității în propriul ziar *Cuvîntul meu* (1915). În ultimii ani de viață, tot mai retras, publică din rondeluri și pregătește o ediție „nec varietur". Antijunimist (relațiile lui cu *Junimea* au fost de regulă încordate), AL.M. se așază prin orientarea sa inițială în tradiția pașoptiștilor munteni. Atașată idealurilor burgheziei liberale, publicistica macedonskiană militează pentru o „liberă cugetare", progres, împotriva discriminărilor etnice și religioase, este antimonarhică și prorepublicană. Capacitatea de iluzionare specifică temperamentului lui AL.M. e contrazisă însă de realitatea socială și politică, de unde inaderența la actualitate, critica instituțiilor și a „democrației" burgheze, dar și unele atitudini contradictorii. Creația lui AL.M. crește din conștiința tragică a antagonismului dintre iluzie și realitate, artistul oscilînd mereu între luciditate și himeră, realitate brutală și miraj utopic, elevație și prăbușire, voință și fatalitate, revoltă și dorință de repaos, evadare și regresiune.

Alexandru Macedonski

Temele și motivele operei, esențial romantice, sînt trăite de un spirit însetat de absolut, „vizionar", „vitalist", dar mai ales „artist", tinzînd către subtilizarea și rafinarea superioară a emoției în zonele contemplației. AL.M. este un romantic, afirmînd totodată vocația sincronizării cu poezia secolului. Poet și teoretician, el realizează fuziunea tradiției cu modernitatea, instituind poetica unei școli orientate către simbolism. Elanurile romantice se întîlnesc cu *spleenul* baudelairian, iar retorica stă alături de sugestiile parnasiene ori de experiențele instrumentaliste sub influența lui R. Ghil. Articolele *Logica poeziei* (1880), *Poezia viitorului* (1892), *Simțurile în poezie* (1895), *În pragul secolului* (1899) definesc lirica în teritoriul inefabilului ce ține de fantezie, muzică, imagine, culori. Ceea ce îl deosebește de simbolismul francez este energetismul realizat în sinteza vis-voință. Erotica macedonskiană, posesivă, imperioasă, este expresia unui vitalism configurat într-o dominatoare beatitudine a simțurilor și spiritului care, în loc să învingă realitatea materiei, îi imprimă conștiința prin contrast. Poemele nopților, scrise între 1879 și 1901, închinate unor stări umane fundamentale (iubirea, bucuria, deznădejdea, moartea) sînt de fapt o meditație, oscilînd între jubilație și sarcasm, asupra condiției omului și artistului. Sensul lor profund rămîne încrederea în năzuința structural omenească spre „excelsior", spre desăvîrșire, simbolizată în capodopera sa *Noaptea de decembrie*, de pelerinajul emirului către alba Meccă, cetate a idealului. Apetiția idealului coexistă însă cu lucida conștiință a inacce-

sibilității lui. Poetul își asumă ironic propria himeră, ca pe un gest vital, de damnare tragică, însemnînd eșec dar și supremă realizare. Nostalgia iluziei rămîne, iar refuzul realității ostile, ca la Baudelaire, îndreaptă terapeutic imaginația poetului spre zbor, către aspirații siderale. Iluzia, semn și al unui egocentrism tipic, culminează în oniric. Visul devine regimul fundamental al ființei, el însemnînd existență, iar încetarea lui, extincție. Prăbușirea aduce o decepție în stil byronian, urmată de o blazare proprie conștiinței poetice moderne. Există însă la AL.M. o capacitate excepțională de mistificare și transcendere pe calea contemplativității. Tărîmul ideal este poezia, căci absolutul este prin excelență poetic. Prin rafinarea și spiritualizarea senzațiilor, *Poema rondelurilor* (apărută postum, 1927) cultivă beția olfactivă, de lumină și sunete celeste. „Corespondențele" senzoriale oferă narcoza, euforia, extazul, conducînd către esențe. Poezia capătă statut existențial și de cunoaștere. „Cuvîntul", nexus al creației, înseamnă elevație, catharsis, sacrificiu, damnare, luptă, triumf vital. Poezia propune o estetizare a materiei grele, apăsătoare, în linia lui Rollinat, urmată de o nostalgie a perfecțiunii, a inalterabilului. Prin creația sa poetică, AL.M. a dat o ultimă strălucire romantismului românesc, eliberîndu-l de epigonismul eminescian, deschizînd orizonturile liricii moderne.

Proza lui AL.M., avînd tentația permanentă a experimentului artistic, inaugurează proza artistică românească pe care o va ilustra D. Anghel, Mateiu I. Caragiale, T. Arghezi. Subiectivă, lirică prin excelență, simbolică, proza exprimă același eu creator, egocentrist, obsedat de nevoia confesiunii, de meditația asupra condiției geniului, idealului, artei. Introspecția, preponderent memorialistică, din nuvele îi descoperă propria vocație extatică. De aici preferința pentru psihologiile singulare, fantaste, pentru boemi inadaptabili, trăind în visuri de grandoare și putere refulările vieții cotidiene. În fuga de real, AL.M. mai află refugiu în amintirea unei lumi apuse pe care o reînvie cu grijă de artizan, avînd știința detaliilor care reconstituie și evocă o atmosferă, făcînd din descripțiile sale adevărate poeme în proză. Romanul *Thalassa* (1916), versiunea românească a romanului *Le calvaire du feu* (1906) dezvoltă tema iubirii oscilînd între transfigurarea ideală și apăsarea terestră a instinctelor carnale. Romanul ilustrează spiritul fundamental al creației lui AL.M., obsedat de dialectica îmbinării unor categorii antinomice. Imaginația, rafinamentul stilistic și simbolistica modernă a miturilor antice fac din *Thalassa* o operă originală, reprezentativă pentru proza macedonskiană.

Din piesele sale, *Gemenii* (1877), *Iadeș*, *Unchiașul Sărăcie*, *Cuza Vodă*, *3 decembrie* (1880—1882) și *Saul* (în colaborare cu C. Pavelescu, 1893), mai puțin realizate, reiau motivele și atitudinile din proză și poezie. Cea mai bună

creație dramatică; *Le fou?* (1912—1913), aduce un erou vizionar, genial, trăind beția puterii în lumea marii finanțe a capitalismului apusean modern. *Moartea lui Dante Alighieri* (1916) socotită „un testament moral și literar" compune un autoportret fidel al omului și creatorului obsedat de ideal.

Alte opere: Ithalo, versuri (1878); *Cartea nestematelor*, versuri (1923). *Ref.:* T. Vianu, *Studiu introductiv* la *Al. Macedonski, Opere, I-II*, București, 1946; A. Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, București, 1966 și *Opera lui Alexandru Macedonski*, București, 1967.

V.M.C.

MACOVESCU George, n. 28. V. 1913, Joseni, jud. Buzău. Eseist și poet. Profesor universitar, diplomat, președinte al Uniunii Scriitorilor (din 1977). Studii de drept la Universitatea din București. Debutează la revista liceului „Sf. Sava", apoi colaborează frecvent în presa democrată, la *Cuvîntul liber, Facla, Adevărul, Dimineața, Lumea românească, Reporter* ș.a., cu articole de atitudine antifascistă, reportaje, critică literară. Editorial debutează cu volumul *Contradicții în Imperiul britanic* (1950), semnat cu pseudonimul *Victor Duran*. Prin volumul *Viața și opera lui Alexandru Sahia* (1950), pune în circulație un prozator și gazetar de talent, mort la 29 de ani; eseul *Gheorghe Lazăr* (1954, ediție nouă, amplificată, 1975) evocă viața unuia dintre primii dascăli patrioți din cultura română modernă. *Farmecul pămîntului* (1977) adună la un loc amintiri, însemnări de călătorie, evocări, note autobiografice, considerații literare și artistice și chiar poezii, dînd o imagine reprezentativă a literaturii lui G.M. Aceste scrieri se caracterizează prin măsură și echilibru, fiind dominate de calm și liniște sufletească, iar stilul lor adesea aforistic este expresia unei atitudini de înțelepciune și comprehensiune, culeasă dintr-o experiență de viață bogată și relevantă.

Alte opere: Unele probleme ale reportajului literar (1956); *Virstele timpului* (1971); *Catargele înalte* (1972).

P.M.

MAIOR Petru, n. 1760, Tîrgu-Mureș; m. 14.II.1821, Buda. Istoric, filolog, reprezentant de frunte al *Școlii ardelene*. Studii de filozofie și teologie la Roma (între 1774 și 1779), de drept canonic și pedagogic la Viena (între 1779 și 1780); ocupă scurtă vreme o catedră la Blaj, devenind apoi (1785), pentru mai bine de două decenii, paroh, apoi protopop la Reghin. Ultimii ani și-i petrece la Buda, în calitate de corector al cărților românești, la tipografia Universității. Om de vastă cultură, mistuit de o pasiune fără margini pentru ridicarea neamului românesc, P.M. a lăsat o operă întinsă, în mare parte tipărită, ceea ce i-a permis să se afirme ca cel mai însemnat propagator al ideilor *Școlii ardelene*.

Petru Maior

Pe plan filologic, în *Disertație pentru începutul limbei românești* și *Disertație pentru literatura cea veche a românilor* (1812), susține romanitatea limbii române, descendența ei din latina vulgară, adoptarea alfabetului latin (exceptînd cărțile bisericești), purismul și etimologismul ortografic (într-o versiune moderată). A dat o contribuție importantă lucrării lexicografice colective *Lexiconul de la Buda* (1825). În istoriografie, opera fundamentală a lui P.M. este *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* (1812), scriere polemică, pledînd cu avînt și accente de profetism național cauza originii latine a poporului român și a continuității lui neîntrerupte pe teritoriul Daciei. Prin vasta informație, spiritul critic, puterea persuasiunii logice și energia stilului, *Istoria...* a exercitat o influență profundă, fiind socotită de generația următoare o carte de căpătîi. M. Kogălniceanu, conducătorul ideologic al pașoptismului, aprecia că odată cu ea începe epoca modernă a literaturii române. P.M. a lăsat și manuscrisul unei *Istorii a besericei românilor* [...] (1813), în care demonstrează vechimea creștinismului la români și urmărește viața bisericească pe întreg teritoriul Daciei, inclusiv la sudul Dunării. Practica de predicator a lui D.M. se concretizează în trei lucrări: *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți* (1809), *Didahii...* (1809), *Prediche sau învățături la toate duminecile și sărbătorile anului* (3 vol., 1809—1811). Un loc deosebit în cuprinsul operei lui P.M. îl ocupă *Procanonul* (1783), scriere contestatară, înrîurită de fronda anti-papală și de galicanism (Muratori, Febronius), care combate infailibilitatea papei și abuzurile clerului, apără autoritatea laică a statului față de puterea ecleziastică și susține principiul toleranței religioase. Revelatoare pentru viziunea reformist-pedagogică a lui P.M. este traducerea celebrei cărți a lui Fénelon, *Les aventures de Télémaque*.

Alte opere: Petru Maior, *Scrisori și documente inedite*, prefață și note de N. Albu (1968).

Ref.: Maria Protase, *Petru Maior*, București, 1973.

P.C.

MAIORESCU Titu, n. 15. II. 1840, Craiova; m. 1. I. 1917, București. Estetician, critic literar, profesor, „spiritus rector" al societății *Junimea* și al revistei *Convorbiri literare*. S-a născut la Craiova, ca fiu al profesorului ardelean Ioan Maiorescu. A studiat la Brașov, Viena, Berlin, Giessen și Paris. A luat doctoratul în filozofie, la Giessen, cu teza intitulată *De philosofia Herbarti* (1860), după care colaborează, cu studii filozofice, la revista germană *Der Gedanke*. Un an mai tîrziu, în 1861, îi apare, la Berlin, cartea intitulată *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*.

La 21 de ani, T.M. era deja un nume cunoscut în cercurile filozofice germane. La aceeași vîrstă revine în țară unde parcurge, repede, treptele ierarhiei intelectuale. A fost numit

profesor de logică şi filozofie la Universitatea din Iaşi, iar în 1863 devine rector al acestei Universităţi. După 1874 se mută la Bucureşti, unde ajunge ministru al instrucţiunii publice, membru al Academiei, deputat în Parlament, iar în 1912 este prim-ministru. În afara activităţii didactice, aproape neîntreruptă, practică şi avocatura. Era un orator strălucit, cu o logică strînsă, cu o arhitectură riguroasă a frazei, folosind cu abilitate ironia incisivă şi ridiculizîndu-şi adversarii prin calitatea superioară a argumentelor. Ca profesor a educat generaţii de studenţi în spiritul disciplinei şi rigorii intelectuale. În 1863 înfiinţează la Iaşi, împreună cu alţi patru tineri intelectuali (Iacob Negruzzi, P.P. Carp, V. Pogor, Th. Rosetti) societatea *Junimea*, în cadrul căreia a ţinut un număr de conferinţe („prelecţiuni populare") pe teme de filozofie, psihologie, logică, literatură. În 1867 ia fiinţă revista *Convorbiri literare* şi, cu toate că redactor responsabil este Iacob Negruzzi, conducătorul spiritual al publicaţiei, cel puţin în primele două decenii, este T.M. Revista publică, în paginile sale, operele literare ale celor mai importanţi scriitori ai vremii: Eminescu, I. Creangă, I.L. Caragiale, I. Slavici, Duiliu Zamfirescu ş.a., în impunerea cărora T.M. a avut un rol deosebit. Gustul sigur, orizontul larg şi spiritul rafinat au intuit valorile excepţionale din opera acestora. Pe unii dintre ei (Eminescu, I. Slavici, A.D. Xenopol) i-a ajutat să studieze în străinătate, pe I. Creangă, pe care l-a avut elev la Şcoala vasiliană din Iaşi, l-a adus la *Junimea*, lui I.L. Caragiale i-a luat apărarea în faţa criticii obtuze. S-a îngrijit de publicarea primei culegeri a poeziilor lui Eminescu, în timp ce poetul era bolnav, îndeplinind un rol de Mecena în cea de-a doua jumătate a secolului trecut. Aproape că nu există scriitor de seamă din epoca cuprinsă între 1870 şi 1890 care să nu fi beneficiat, într-un anumit mod, de sprijinul lui T.M. (exceptînd pe B.P. Hasdeu şi Al. Macedonski, adversari declaraţi ai criticului). Activitatea sa de estetician şi critic literar se poate împărţi în două perioade: cea dintre 1866 şi 1874, cînd T.M. s-a aflat la Iaşi; cea de după 1880, odată cu reluarea colaborării la *Convorbiri literare*. Prima perioadă este cea mai importantă; atunci T.M. duce marile bătălii pentru limba scrisă şi pentru introducerea criteriului estetic în aprecierea literară, şi tot atunci elaborează celebra teorie a „formelor fără fond". Problema scrierii limbii române era deosebit de importantă întrucît se luase, în 1860, măsura înlocuirii alfabetului cirilic cu cel latin. În 1866 apare broşura lui T.M., *Despre scrierea limbii române*, în care autorul, înarmat cu serioase cunoştinţe filologice, dar şi cu o intuiţie excepţională fixează, de la început, un sistem grafic şi o ortografie care, în linii mari, sînt aceleaşi şi astăzi. Etimologismului *Şcolii ardelene*, mai ales ciparian, el îi opune concepţia dezvoltării organice a limbii, obţinînd, în felul acesta, adeziunea intelectualilor şi mai ales a scriito-

Titu Maiorescu

Scanned with OKEN Scanner

rilor. În alte articole, precum *Limba română în jurnalele din Austria*, *Neologismele*, *Beția de cuvinte* ș.a., T.M. introduce principii lingvistice și estetice care vor juca un rol deosebit de important în dezvoltarea culturii și literaturii române. Odată cu studiul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, începe seria contribuțiilor estetice și critice ale lui T.M. Acest studiu, însoțit de o antologie la apariția în volum, era menit să restabilească noțiunea de poezie care, în acel moment, devenise foarte confuză mai ales din cauza unor publiciști improvizați în poeți. Ideile principale ale studiului: poezia, ca oricare artă, este menită să exprime frumosul, spre deosebire de științe, care se ocupă de adevăr; poezia deșteaptă, prin cuvinte, imagini sensibile în fantezia cititorului; frumosul este, prin urmare, ideea îmbrăcată în materie sensibilă; întrucît prin abstractizare cuvintele s-au depărtat de poezie, poetului îi revine datoria de a sensibiliza cuvintele prin personificări, comparații, epitete ornante. Toate acestea alcătuiesc *Condițiunea materială* a poeziei, prima secțiune a studiului. Cea de a doua, *Condițiunea ideală*, se ocupă de „obiectul" poeziei care este „totdeauna un simțimînt sau o pasiune și niciodată o cugetare exclusiv intelectuală". Prin urmare, iubirea, ura, tristețea, disperarea, mînia constituie obiectul poeziei. Aceste stări sufletești au anumite particularități din care, pentru poezie, rezultă profunzime, concentrare, capacitate imaginativă și emoțională. Evident, ideile acestea sînt de circulație în epocă și, prin Hartmann, Hegel sau Vischer și Schopenhauer, ele au putut fi cunoscute de T.M. Aplicarea la analiza poeziei române a vremii se face însă cu pătrundere și temeinicie și cu o asemenea capacitate de convingere încît se poate spune că, după apariția acestui studiu, poezia română intră într-un stadiu estetic superior. Un alt studiu cu urmări dintre cele mai însemnate este *În contra direcției de azi în cultura română* (1868), în care T.M. fundamentează teoria „formelor fără fond". Criticul își autorizează formele pe principiul adevărului: „Vițiul radical în toată direcția de astăzi a culturii noastre este *neadevărul* ...neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr pînă și în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public". O asemenea stare de lucruri s-ar datora introducerii neselective a formelor exterioare ale civilizației occidentale care, în absența unui fond corespunzător, nasc caricaturi, fiind, prin urmare, neadecvate și neadevărate, creînd iluzia progresului și civilizației. Această teorie, îmbrățișată pînă și de unii adversari, precum C. Dobrogeanu-Gherea, a avut un lung ecou mai ales în rîndul scriitorilor vremii, în primul rînd la Eminescu și I.L. Caragiale. Opera comică a celui de-al doilea și critica vehementă a lui Eminescu la adresa contemporanilor sînt ilustrările artistice cele mai elocvente ale acestei teorii. Un alt studiu, *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872),

încearcă o ierarhizare a valorilor afirmate în urma apariției *Junimii*. Se reține, ca fapt de excepțională intuiție, menționarea lui Eminescu imediat după V. Alecsandri, în momentul în care, foarte tînăr, poetul publicase doar cîteva poezii. Perioada de după 1880 a rămas marcată, mai întîi, prin două studii teoretice, *Literatura română și străinătatea* (1882) și *Poeți și critici* (1886). În primul, T.M., făcînd o trecere în revistă a traducerii și difuzării literaturii noastre peste hotare, emite teoria „romanului popular", chemat să reflecte realitățile specific naționale, iar în cel de-al doilea, luînd apărarea lui V. Alecsandri împotriva unor detractori, stabilește incompatibilitatea dintre artist și critic pe motiv că primul, natură subiectivă, nu se poate ridica la obiectivitatea obligatorie în critică. Reține atenția, după aceea, două studii, *Comediile domnului Caragiale* (1885) în care, luînd apărarea lui Caragiale, învinuit de imoralitate, stabilește că adevărata artă nu poate fi decît morală prin însuși faptul de a ne ridica în sfera ficțiunilor impersonale, teză susținută și de Schopenhauer, iar în *Eminescu și poeziile sale* (1889), T.M. ne dă prima sinteză asupra poeziei eminesciene, fixînd valoarea unică a poetului în poezia românească și prezicînd că întreaga dezvoltare a poeziei române se va produce „la lumina geniului său". Tot în domeniul criticii literare sînt de menționat cele două rapoarte academice despre *Povestirile lui Sadoveanu* (1906) și *Poeziile lui Octavian Goga* (1906), care au rolul de a lansa pe cei doi mari scriitori ai veacului nostru. Ctitor al criticii literare românești, îndrumător al vieții literare, dascăl prestigios al numeroaselor generații de studenți, orator, creator de stil în cultură, T.M. este una din marile personalități căreia cultura românească clasică îi datorează enorm.

Alte opere: Jurnal (1975).
Ref.: E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, București, 1940; N. Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1973; Simion Ghiță, *Titu Maiorescu. Filozof și teoretician al culturii*, București, 1974; Eugen Todoran, *Titu Maiorescu*, București, 1977.

P.M.

MAIORESCU Toma George, n. 8. XII. 1928, Reșița. Poet, prozator, reporter și publicist. Absolvent al Institutului de literatură „Maxim Gorki" din Moscova. Scrie îndeosebi poezie de inspirație civică. Volume: *Lespezi pe un veac apus* (1947), *Întoarcerea în patrie* (1955), *Ritmuri contemporane* (1960), *Ochii Danielei* (1963), *Pași peste ape* (1965), *Timp răstignit* (1969), *Insula cu orhidee mov* (1973), *Călărețul albastru* (1975), *La echinox de toamnă* (1977). Proza și publicistica sînt străbătute de suflul actualității: *Călătorie prin vreme* (1965), *Unde se întorc cosmonauții* (1962), *Zeii desculți* (1966), *Dialog cu secolul și oamenii lui* (2 vol., 1967),

Ucigașul și floarea, antiroman (1970), *Operațiunea 0,17* (1972), *Jurnalul unei pasiuni* (1975), *Hoinar pe meridiane* (1977).

D.M.

MAJTÉNYI Erik, n. 19.IX.1922, Timișoara. Poet, prozator și publicist de naționalitate maghiară din România. În timpul războiului a fost internat în lagărul de la Tg. Jiu, datorită atitudinii sale antifasciste. Volume de poezii: *Ök féljenek (Ei să se teamă)*, 1952; *Őrségben (De pază)*, 1953; *Táborтüz (Foc de tabără)*, 1954; *Biztaló (Îndemn)*, 1959; *Útravaló (Merinde de drum)*, 1962; *Szobrot álmodtam (Am visat o statuie)*, 1965; *Fehér madár (Pasăre albă)*, 1967. Romane: *Örökösök (Moștenitorii)*, 1967; *Betonkelepce (Capcana de beton)*, 1968. Versuri pentru copii, traduceri din literatura română și universală.

A.P.

MALIȚA Mircea, n. 20.II.1927, Oradea. Eseist, profesor universitar, membru corespondent al Academiei. Intelectual cu un orizont larg, matematician cu pregătire filozofică și bogate cunoștințe din domeniul culturii și artelor, M.M. îmbrățișează în eseurile sale, din perspectiva umanismului contemporan, o foarte largă arie de preocupări. Volumele sale (*Repere*, 1967; *Sfinxul*, 1969; *Aurul cenușiu*, 8 vol., 1971—1973; *Pietrele vii*, 1973; *Fire și noduri*, 1975; *Idei în mers*, 1975; *Zidul și iedera*, 1977) devin meditații asupra condiției umane în contextul istoric de azi, confruntat cu acela al diverselor civilizații din epocile precedente.

D.M.

MANIU Adrian, n. 20.IV.1891, București; m. 20.IV.1968, București. Poet, dramaturg, critic de artă, traducător și ziarist. Studii de drept la București. Debutează cu o culegere de poeme în proză, *Figuri de ceară* (1912). Alte scrieri în proză (povestiri și prozopoeme): *Din paharul cu otravă* (1919), *Vrăjitorul apelor* (1925), *Jupînul care face aur* (1930), *Focurile primăverii și flăcări de toamnă* (1935). Seria volumelor de versuri cuprinde poemul *Salomea* (1915) și culegerile *Lîngă pămînt* (1924), *Drumul spre stele* (1930), *Cartea Țării* (1934), *Cîntece de dragoste și moarte* (1935). În teatru, A.M. s-a manifestat prin trei piese originale (*Meșterul*, 1922; *Jocul întunericului*, 1923; *Lupii de aramă*, 1929) și mai multe adaptări de basme și creații epice românești, realizate în colaborare. Pe tărîmul criticii de artă și-a înscris prezența cu monografia *Pictorul Alexandru Satmary* (1935) și studiul *La gravure sur bois en Roumanie* (1939).

Pentru mulți istorici literari, A.M. este unul dintre reprezentanții de marcă ai curentului tradiționalist în poezia română interbelică, pentru că a colaborat susținut la revista *Gîndirea*, a celebrat peisajul autohton și a interpretat motive folclorice.

Adrian Maniu

Limbajul său artistic este însă modern. În primele scrieri, expresia este nu doar net diferențiată de stilul tradițional, dar provocator avangardistă. Insurgent radical, înainte de primul război mondial, iconoclast dintre cei mai frenetici, dușman intratabil al oricăror convenții estetice, al oricărui academism, radicalizînd nonconformismul „poeților blestemați", cărora le este în chip evident debitor, A.M. a practicat printre cei dintîi versul liber, abrupt, uneori și versul alb, și, asemenea viitorilor dadaiști, și-a făcut o normă de conduită literară din persiflare și cabotinism. A luat în derîdere recitirea, extazul, toate sursele și mijloacele consacrate ale poeziei, dizolvînd efuziunile sentimentale în acizii ironiei și ai sarcasmului, ridiculizînd gesticulația ceremonioasă, depozitînd în poeme lesturi de proză, sfîșiind volutele mătăsoase ale frazei eufonice prin introducerea de neologisme stridente și, în genere, de vocabule apoetice. După război, continuînd să facă uz de o prozodie rebelă față de canoane, de o imagistică insolită, poetul își modifică structural scrisul, nu atît în virtutea orientării spre geografia națională și spre folclor (abordase, intermitent, motive de basm și legendă și mai înainte), cît ca urmare a reconsiderării modului atitudinal. Cinismul și teribilismul se preschimbă în ghidușie grațioasă, ironia și sarcasmul în umor blînd, angelic, grimasa demitizantă în schimă suavă; gustul pentru fantasticul lugubru, pentru absurd, grotesc și macabru cedează locul înclinației spre feeric, atracției către miraculos, către mitologic, către fabulosul de natură magică. Prin această convertire, poetul își precizează implicit nota proprie, se debarasează de influențe. Opera sa din deceniile interbelice înscrie în literatura română o remarcabilă biruință a picturalului. A.M. s-a vrut un „zugrav" și s-a realizat ca atare pe un plan de marcată originalitate. Adoptînd procedee caracteristice stilului bizantin, artei „primitivilor", picturii, gravurii, broderiilor și ceramicii naționale țărănești, el obține efecte analoge celor scontate de artiștii care desenează naiv cu deliberare, mimînd stîngăcia, infantilismul, cultivînd linia strîmbă. Avînd implicit certe afinități cu pictura impresionistă, de asemenea cu orientarea expresionistă spre simplu, spre elementar, spre arhaic, pastelistica lui se distinge prin grație și ingenuitate, însușiri pe care cromatica acesteia, dominată de auriu, verde și albastru, nu face decît să le accentueze, dînd tablourilor o luminozitate serafică.

Îndatorate în chip mai evident decît poezia și proza (care e tot un mod al creației lirice) tehnicilor expresioniste, piesele de teatru își au sursele tematice în arhaicul autohton, mitic și istoric, și într-un motiv literar de circulație universală, interpretînd mitul Meșterului Manole (tragedia *Meșterul*), înfrîngerea dacilor *(Lupii de aramă)* și motivul faustic *(Jocul întunericului)*.

D.M.

MANOLESCU Ion Sofia, n. 24.XI.1909, Horia, jud. Neamț. Poet. După debutul la editura *unu*, în zona de influență a literaturii de avangardă *(Odihnă neagră*, 1936), I.S.M. evoluează în volumele de maturitate către o poezie în care reușește să echilibreze imagismul șocant și melodia *(Soare scufundat*, 1966; *Pînă unde pot muri*, 1969).

FL. M.

MANOLESCU Nicolae, n. 27.XI.1939, Rîmnicu Vîlcea. Critic literar. Doctor în filologie, lector universitar. Printre cei mai talentați și mai activi critici din generația tînără, susține, cu regularitate, din 1962, cronica literară mai întîi la revista *Contemporanul*, iar din 1972 la *România literară*. Debutează editorial cu un volum scris în colaborare cu D. Micu, *Literatura română de azi. 1944—1964* (1965), după care urmează *Lecturi infidele* (1966), *Metamorfozele poeziei* (1968), *Contradicția lui Maiorescu* (1970, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Teme I* (1974), *Teme II* (1975), *Teme III* (1978), *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu* (1976), *Sadoveanu sau utopia cărții* (1976, Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei).

P.M.

MANU Emil (Emil Cismărescu), n. 9.X.1922, Izvorălu-Manu, jud. Mehedinți. Istoric, critic literar și poet. Studii despre scriitori români și publicații literare autohtone *(Traian Demetrescu*, 1956; *Prolegomene argheziene*, 1968; *Reviste românești de poezie*, 1972; *Poezie și istorie la 1848*, 1974; *Sinteze și antisinteze literare*, 1975). Poeme de factură parnasiană *(Incunabule*, 1969; *Ceremonia faianțelor*, 1972; *Ora magnoliilor*, 1976). A publicat și un „jurnal de front", *Mica eroică* (1971).

D.M.

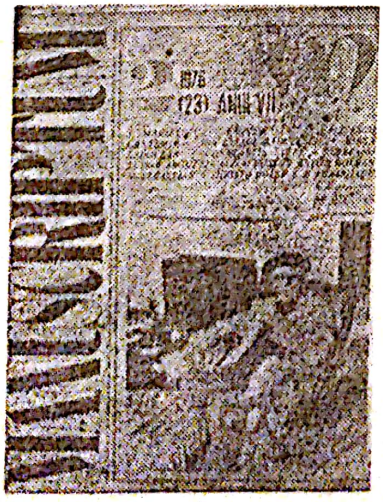

MANUSCRIPTUM, revistă trimestrială de documente literare inedite, editată de Muzeul literaturii române, sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Director fondator D. Panaitescu-Perpessicius. Apariția numărului 1, decembrie 1970. Director Al. Oprea. Prin rubricile sale permanente, *Eternii noștri păzitori ai solului veșnic*, *Dosar*, *Revelația documentului*, *Per aspera ad astra*, *Document în replică*, *Idei, oameni, fapte* ș.a., revista și-a adus contribuția specifică în procesul de valorificare științifică a patrimoniului literar-național. Totodată, prin rubrici ca *Scriitori români în arhive străine* și *Scriitori străini în arhive românești* sau *Meridiane*, M. a ilustrat, într-o perspectivă comparatistă, interferențele cultural-literare dintre fondul de aur al literelor românești și celelalte literaturi europene. Colaboratori: Șerban Cioculescu, Al. Philippide, Al. Dima, Iorgu Iordan, Al. Oprea, Ov. Papadima, Al. Piru, Dan

Simonescu; Dumitru D. Panaitescu, D. Vatamaniuc; Aug. Z.N. Pop, Romulus Vulpescu, Vasile Netea, Constandina Brezu, Diana Cristev, Flaviu Sabău ş.a.

D.P.

MARCEA Pompiliu, n. 20.X.1928, Colibaşi, jud. Gorj. Istoric literar. Profesor universitar, doctor în filologie. A predat limba şi literatura română la Universităţile din Paris (1963) şi Bonn, Köln, Aachen şi Düsseldorf (între 1970 şi 1973). Volume publicate: *Alexandru Sahia* (1961), *Ioan Slavici* (1965, Premiul Academiei, nouă ediţie 1968, versiune franceză în 1967), cel dintîi studiu monografic despre prozatorul ardelean, *Convorbiri literare şi spiritul critic* (1972), *Lumea operei lui Sadoveanu* (1976), cercetare critică amplă asupra personajelor operei sadoveniene, completată cu *Umanitatea sadoveniană de la A la Z* (1977), întîiul dicţionar de personaje din cercetarea noastră literară.

D. SIM.

MARCOVICI Simion, n. 25.I.1802; m. 1.VII.1877, Bucureşti. Profesor, promotor al învăţămîntului în limba română. A studiat filologia la Pisa şi matematicile la Paris, ca bursier al Eforiei şcoalelor. În 1830 devine profesor la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti. Este autorul unui *Curs de retorică* (1834), prelucrat după izvoare franceze, şi a numeroase traduceri din Marmontel, Lesage, Young, Alfieri etc.

E.Z.F.

MARGUL-SPERBER Alfred, n. 23.IX.1898, Storojineţ; m. 8.I. 1967, Bucureşti. Poet de naţionalitate germană din România; traducător. Liceul la Cernăuţi şi Viena. Bibliotecar, soldat în armata habsburgică pe frontul din Ucraina (1917—1918), aderent la Marea Revoluţie din Octombrie. În 1919 îşi începe studiile universitare în România, continuate la Paris (1920) şi New York (1921). A fost redactor la *New Yorker Volkszeitung*, publicaţie în limba germană a Partidului Comunist American; întors în România, e gazetar, funcţionar, negustor ambulant, meditator, pînă la Eliberare, cînd se consacră literaturii. Versurile din perioada 1916—1924 sînt de factură expresionistă, cele din deceniul următor conciliază lecturile clasice şi moderne, individualismul şi pesimismul predominînd: *Gleichnisse der Landschaft (Parabolele peisajului)*, 1934; *Geheimnis und Verzicht (Mister şi renunţare)*, 1939. Epoca de ascensiune a fascismului în Europa îl orientează către o poezie de rezistenţă redactată în maniera viziunilor expresioniste negre şi planetare: asemenea poeme vor fi tipărite abia în volumele postbelice, în care sînt prezente şi temele eterne ale umanismului generos, meliorist şi militant, peisajul natal, copilăria şi mitologia ei,

Alfred Margul-Sperber

schițe și sociogonii, evocări ale trecutului dominat de exploatare, în contrast cu prezentul socialist: *Zeuge der Zeit (Martorul vremurilor)*, 1951; *Mit offenen Augen (Cu ochii deschiși)*, 1956; *Sternstunden der Liebe (Clipe stelare de dragoste)*, 1963; *Aus der Vorgeschichte (Din preistorie)*, 1964. Alte culegeri antologice aduc inedite: *Ausblick und Rückschau (Perspectivă și retrospectivă)*, 1955; *Die schönsten Gedichte (Cele mai frumoase poezii)*, 1963; *Ausgewählte Gedichte (Poezii alese)*, 1968; *Geheimnis und Verzicht (Taină și renunțare)*, 1975. Remarcabile traduceri din Eminescu, T. Arghezi, Al. Philippide, M. Beniuc, precum și din poezia populară românească: *Im Wandel der Zeiten (În decursul vremii)*, 1953. A tradus, de asemenea, în germană, din lirica universală: *Weltstimmen (Vocile lumii)*, 1968. Autor de poezie și proză pentru copii și tineret.

M.P.

MARIAN Simion-Florea, n. 11.X.1847, Ilișești, jud. Suceava; m. 11.IV.1907, Suceava. Folclorist și etnograf. Fiu de țăran, studiază teologia la Universitatea din Cernăuți și profesează ca preot. Membru al Academiei (1881). A debutat cu poezii patriotice (în *Familia*, 1866), a publicat cîteva studii de istorie locală *(Bucovina)*. A cules și publicat balade, doine, strigături, descîntece, cimilituri, proverbe, snoave, legende istorice, obiceiuri. Autorul unor masive sinteze etnografice. Opere: *Ornitologia poporană română* (2 vol., 1883), *Nunta la români* (1890), *Nașterea la români* (1892), *Înmormîntarea la români* (1892), *Sărbătorile la români* (3 vol., 1898—1901), *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor* (1903).

D. SIM.

MARINO Adrian, n. 5.IX.1921, Iași. Istoric literar, teoretician literar și eseist. Absolvent al Facultății de litere din București, unde funcționează un timp ca asistent al lui G. Călinescu. Doctor în filologie. Este autorul unei monografii de tip călinescian despre *Viața lui Alexandru Macedonski* (1966), scriitor pe care A.M. îl va edita într-o serie de *Opere*, începută în 1966, și-l va analiza, punînd la contribuție un complex de metode critice (comparatismul și structuralismul, alături de metodele tradiționale), într-un masiv eseu monografic, *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967). În această interpretare, marele poet român devine un moment decisiv de trecere de la romantism la simbolism și la poezia modernă, un autor în opera căruia poate fi identificată o serie complicată de dualități și de conflicte fundamentale. După ce s-a consacrat un timp istoriei literare, interesul lui A.M. s-a deplasat tot mai mult spre critica literară și teoria literaturii: *Introducere în critica literară* (1968), *Modern. Modernism. Modernitate* (1969), *Critica ideilor literare* (1974), și mai ales *Dicționar de idei literare* (I, 1973), vastă enciclopedie critică,

în curs de elaborare. A.M. este editorul și prefațatorul studiilor de literatură universală ale lui G. Călinescu. *Prezențe românești și realități europene* (1978) este un „jurnal intelectual" dens, informat și mai ales emancipat de orice complexe, scris cu conștiința valorilor majore ale culturii române ce-și fac din ce în ce mai mult loc peste hotare.

Alte opere: Olé! España, impresii de călătorie (1974). FL.M

MARLIN Josef, n. 27.VIII.1824, Sebeș-Alba; m. 31.V.1849, Bratislava. Romantic sas din Transilvania, ilustrînd idealurile revoluționare pașoptiste în lirică prin *Politische Kreuzzüge im Sachsenlande (Cruciade politice în regiunile săsești)*, 1847; romancier, nuvelist și dramaturg, abordînd îndeosebi subiecte istorice în linia unui Walter Scott, interesat de viața și istoria românilor din Transilvania, prezentate prin conflictele sociale spectaculoase sau prin culoarea locală: *Attila* (1847), *Sulamith* (1848), *Jenseits der Wälder, siebenbürgische Erzählungen: Das einsame Haus, Baba Novak der Walache (Trans-Silvania, povestiri transilvane: Casa singuratică, Baba Novac valahul)*, 1850; *Horra, Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volksleben der Romänen oder Walachen in Siebenbürgen (Horia, imagini de pace și război din viața românului sau valahului obișnuit din Transilvania)*, roman neterminat, căruia Karl Bleibtreu îi adaugă un ultim capitol, publicîndu-l în 1896 sub titlul *Ein Freiheitskampf in Siebenbürgen (O luptă pentru libertate în Transilvania)*. M.P.

MARTIN Aurel, n. 15.V.1926, Jibou, jud. Sălaj. Critic literar. Studii filologice la Cluj-Napoca. Articole și studii despre scriitori români și străini adunate în *Poeți contemporani* (vol. I, 1967; vol. II, 1971) și *Metonimii* (1974, Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai publicat *Introducere în opera lui N. Filimon* (1973). A.M. profesează o critică analitică axată pe o informație largă. Se remarcă spiritul de observație fină și acuratețea stilului. Autorul unui interesant volum de publicistică, *Pro Patria* (1975). Alte volume: *Acolade* (1977). V.M.C.

MARTIN Mircea, n. 12.IV.1940, Reșița. Critic literar, lector universitar. Autor al unei cărți, *Generație și creație* (1968, Premiul Uniunii Scriitorilor), în care scriitorii comentați sînt selectați după criteriul unor afinități spirituale. Criticul vrea să surprindă semnificația, semnul, viziunea, conștiința operei în sensul „noii critici" pe care a studiat-o separat într-un volum de studii, *Critică și profunzime* (1974). Alte volume: *Identificări* (1977, Premiul Uniunii Scriitorilor). E.S.

MASSOF Ioan, n. 4.VI.1904, București. Istoric al teatrului și cronicar dramatic. A fost, peste patru decenii, secretar al Teatrului Național. Debutează cu *Teatrul românesc de acum*

100 de ani (1935, în colaborare), după care urmează *Istoria Teatrului Național din București 1897—1937* (1937), *Teatrul românesc — privire istorică*, vol. I—VII (1961—1977), *Eminescu și teatrul* (1964).

Alte opere: Matei Millo și timpul său (1939); *Viața lui Tony Bulandra* (1947); *I.D. Ionescu de la „Union"* (1965); *Actorul de la miezul nopții* (1974). P.M.

MATEESCU Constantin, n. 31.I.1929, Rîmnicu Vîlcea. Prozator. Autor de romane și nuvele inspirate cu deosebire din viața tineretului: *Rochia cu anemone* (1966), *Zborul de probă* (1968), *Toamna, păsările* (1975), *Fantezie pentru trompetă solo* (1976) ș.a. D. SIM.

MATEEVICI Alexe, n. 16.III.1888, Căinar-Tighina; m. 13.VIII. 1917, pe front. Poet. Inspirație tradițională, căldură patriotică. Versurile i-au fost strînse, postum, în volumul *Poezii* (1926). D.M.

MAXIM Ion, n. 1.VII.1925, Tihău, jud. Sălaj. Poet, prozator, dramaturg și eseist. Debutează în 1942 cu *Simfonia neterminată*, povestiri fantastice. În 1945 publică piesa *Cîntecul stelelor*. Mai tîrziu îi apar volume de versuri *Interferențe* (1968), *Însemnări pe scut* (1968), culegerea de nuvele *Frumusețe amară* (1969), jurnalul de război *Oameni în alb* (1970), eseul filosofic *Orfeu, bucuria cunoașterii* (1976), proza narativă de tip eseistic *Popasuri în Afrodisia* (1978). D.M.

MAZILU Teodor, n. 11.VIII.1930, București. Prozator, dramaturg, foiletonist. Debutează în *Revista literară* (1947) și în *Contemporanul* și *Flacăra* (1949), unde publică versuri. În proză, ca și în teatru, T.M. cultivă satira sceptică, cazuistica ironică, maliția, cu un punct de plecare în tradiția lui I.L. Caragiale și într-o varietate de formule între care, alături de „fiziologie" și de „copia de pe natură", pot fi întîlnite comedia și romanul parodic (*Insectar de buzunar*, 1956; *Galeria palavragiilor*, 1957; *O plimbare cu barca*, 1964; *Vara, pe verandă*, 1966; *Teatru*, 1971; *Într-o casă străină*, 1975). Ca romancier s-a impus prin *Bariera* (1959, Premiul Academiei), roman al periferiei muncitorești bucureștene.

Alte opere: Aceste zile și aceste nopți (1962); *Proză satirică* (1969); *Cîntece de alchimist*, versuri (1972); *Ipocrizia disperării*, eseuri (1972); *Fotbalul n-a fost creat de diavol*, foiletoane sportive (1972); *Pălăria de pe noptieră* (1972); *Frumos e în septembrie la Veneția. Teatru* (1973); *Înmormîntare pe teren accidentat* (1973). FL.M.

MĂINESCU Tudor, 23.II.1892, Caracal; m. 10.III.1977, București. Poet satiric, cultivînd speciile amuzante: cronica rimată, schița veselă, fabula, epigrama etc. Debutează în

1929 cu volumul *O picătură de parfum*, după care urmează *Surîs...* (1931), *Flori și ghimpi* (1956), *Muzică ușoară* (1961), *Versuri clare* (1965), *Schițe oarecum vesele* (1966). Traduceri din scriitori latini și francezi.

P.M.

MĂLĂNCIOIU Ileana, n. 23.I.1940, Godeni, jud. Argeș. Poetă. Doctor în filozofie cu o teză despre noțiunea de tragic. Poezia ei (*Pasărea tăiată*, 1967; *Către Ieronim*, 1970 *Inima reginei*, 1971; *Crini pentru domnișoara mireasă*, 1973; *Poezii*, volum antologic, 1973) e frustă, pornită dintr-un soi de franciscanism care alternează suavitatea cu chiotul vital. O baladă (*Richard inimă de leu*) reia mitul romantic al strigoiului într-o transpunere liberă plină de versuri transparente, de o aleasă finețe.

Alte opere: Vina tragică, eseuri despre tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka (1979).

E.S.

MĂRCULESCU Sorin, n. 19.IX.1936, București. Poet, traducător. Volumul *Cartea nunților* (1968) reunește poeme în tonalitate imnică, cristalizate în jurul unor viziuni cosmogonice. Traduceri din Baltasar Gracián, Dámaso Alonso, T.S. Eliot etc. Alte volume: *Locul sîmburelui*, versuri (1973).

D.M.

MĂRGEANU Nicolae, n. 20.IX.1928, Mehadia, jud. Caraș-Severin. Autor de romane polițiste și de aventuri, N.M. este adeptul „romanului-enigmă" complet, în care să-și găsească locul pasiunile omenești, preocupările etice, politice, filozofia, analiza psihologică și chiar fantasticul sau fabulosul. Romanul cel mai cunoscut este *Cercul magic* (1965), compus pe schema asasinatelor simetrice din *Strangeres on a Train* de Patricia Highsmith.

FL. M.

MÉLIUSZ József, n. 12.I.1909, Timișoara. Poet, prozator și eseist de naționalitate maghiară din România; traducător. Studii în orașul natal, apoi la Budapesta, în Elveția și în Germania. Între 1932 și 1940 este redactorul revistei *Korunk* și colaborează asiduu la gazeta radicală *Brassói Lapok*. Participă activ la mișcările muncitorești din perioada interbelică. A debutat în anul 1930 cu poezii și critică literară în paginile revistei clujene *Erdélyi Helikon*, alăturîndu-se apoi grupului de scriitori din jurul revistei *Korunk* și legînd o trainică prietenie cu Gaál Gábor, Salamon Ernö, M. Beniuc ș.a. Membru corespondent al Academiei.
M.J. e autorul unei lirici militante, a cărei viguroasă tonalitate amintește creația lui József Attila și, prin unele flexiuni, poezia lui Whitman, Brecht, și poezia politică a expresio-

Méliusz József

nismului german. A cultivat cu predilecție versul liber și, în lirica scrisă în perioada interbelică, limbajul esopic și expresia figurată. După Eliberare, poezia sa e caracterizată prin patetismul și sinceritatea directă a discursului liric. Fidel moștenirii lui Gaál Gábor, avangardismului și angajării sale politice depline, J.M. abordează, alături de temele mari, politice, și o problematică general-umană, ca în volumul *Aréna (Arena)*, 1967, Premiul Uniunii Scriitorilor. Sub semnul aceleiași angajări depline se situează și proza lui M.J. Apelînd la mijloacele romanului-document, *Város a ködben (Oraș în ceață)* — scris între 1938 și 1940, definitivat și publicat în 1969 — conturează o amplă frescă a vechii monarhii austro-ungare în preajma primului război mondial. Roman de inspirație autobiografică, *Sors és jelkép (Destin și simbol)*, scris în 1940 și publicat în 1946, aduce în prim plan personalitatea unui intelectual comunist din preajma celui de-al doilea război mondial. Profund implicate în viața culturală și literară din România, eseistica și publicistica lui M.J. analizează cu suplețe și claritate aspecte și direcții esențiale în evoluția fenomenului cultural. Piese de teatru și literatură pentru copii. Numeroase tălmăciri din opera sa au apărut în limba română și în alte limbi. Semnează traduceri din literatura română și universală.

Alte opere: Tanu a nép (Poporul e martor), 1945; *Ének 1437-ről (Cîntec despre 1437)*, 1945; *Együtt a világgal (Împreună cu lumea întreagă)*, 1957; *Októberi szél (Vîntul din octombrie)*, 1957; *Kitépett naplólapok (File rupte din jurnal)*, 1961; *Beszélgetés a rakparton (Discuție pe chei)*, 1963; *Az új hagyományért (Pentru o tradiție nouă)*, 1969; *Az illuziók kávéháza (Cafeneaua iluziilor)*, 1971.

A.P.

MERIDIAN (v. AVANGARDA).

MESCHENDÖRFER Adolf, n. 7.V.1877, Brașov; m. 4.VII.1963, Brașov. Prozator și dramaturg de naționalitate germană din România. Și-a consacrat întreaga viață susținerii culturii și literaturii germane din Transilvania într-un cadru de echilibru și armonie cu celelalte naționalități. A fost fondatorul asociației culturale *Sebastian Hann* (1904) și al revistei *Die Karpathen*, a sprijinit activitatea multor scriitori, pe care i-a și editat. Principala sa operă rămîne romanul *Leonore* (tipărit în *Die Karpathen* fără numele autorului; în volum, la Sibiu, în 1920), unde, actualizînd ficțiunea străinului din epoca luminilor, demistifică imaginea „unității săsești" și a existenței idilice și patriarhale, relevînd contradicțiile și mizeriile provinciale și burgheze. Variații tematice și problematice ale acelorași preocupări, marcate de mișcarea *Blut-und-Boden* (*Sînge și glie*) sub raportul redactării, evocări ale trecutului cu accente moraliste apar în nuvele și povestiri: *Siebenbürgen, Land der Heimat (Transilvania, țară*

binecuvîntată), Leipzig, 1937; *Zauber der Heimat (Vraja patriei)*, Gütersloh, 1942; *Siebenbürgische Geschichten (Povestiri transilvănene)*, 1947; *Als man noch die Soldaten fing (Pe cînd se mai luau soldaţii cu arcanul)*, 1965. Procesul intelectualilor rupţi de realităţile locului şi de tradiţii e făcut în romanele *Die Stadt im Osten (Oraşul din răsărit)*, 1931, şi *Der Büffelbrunnen (Fîntîna bivolilor)*, 1935. Teatrul său are un caracter autobiografic *(Vogel Phoenix, Pasărea Phoenix,* 1909), sau actualizează evenimente istorice, în funcţie de preocupările intelectualităţii germane privind încercările oficiale de impunere abuzivă a punctului de vedere maghiar: *Der Abt von Kerz (Starețul din Cîrţa)*, 1930, şi mai ales *Michael Weiss* (1919), dramă centrată pe personalitatea cunoscutului jude braşovean care se opune arbitrariului principelui maghiar G. Bathory. Lirica sa este de asemenea un elogiu al pămîntului natal şi o meditaţie în jurul destinului său: *Gedichte (Poezii)*, München, 1930. Autor a două antologii ale literaturii germane din Transilvania: *Ostland-Jahrbuch* (1921), *Aus Kronstödter Gärten* (1930).

M.P.

MICLE Veronica, n. 22.IV.1850, Năsăud; m. 8.VIII.1889, Văratec, jud. Neamţ. Poetă din cercul *Convorbirilor literare*, rămasă în conştiinţa publică mai ales prin marea dragoste pe care i-a inspirat-o lui Eminescu, a cărui prietenă a fost. În volumul *Poezii* (1887) cultivă cu precădere poezia erotică.

P.M.

MICU Dumitru, n. 8.XI.1928, Bîrsa, jud. Sălaj. Critic şi istoric literar. Profesor la Universitatea din Bucureşti. A debutat editorial cu studiul *Sensul etic al operei lui Sadoveanu* (1955), urmat, în 1956, de volumul *Poezia Mariei Banuş*, fixîndu-şi de la început aria preocupărilor de specialitate — literatura secolului XX. A consacrat un mare număr de studii şi monografii unor scriitori sau curente din această epocă, arătîndu-se interesat, deopotrivă, de opera marilor personalităţi şi de contextul literar-ideologic în care acestea s-au dezvoltat: *Poporanismul şi „Viaţa românească"* (1961), *Literatura română la începutul secolului al XX-lea* (1964), *Opera lui Tudor Arghezi. Eseu despre vîrstele interioare* (1965), *George Coşbuc* (1966), *Lirica lui Lucian Blaga* (1967), *Estetica lui Lucian Blaga* (1970). Împreună cu Nicolae Manolescu a realizat prima sinteză despre *Literatura română de azi* (1965), carte tradusă şi în R.F. Germania (1968).

Alte opere: Romanul românesc contemporan (1959); *Început de secol, 1900—1916* (1970); *Tudor Arghezi* (1972); *Periplu* (1974); *Fragmente automitologice. Poeme* (1974); *„Gîndirea" şi gîndirismul* (1975).

F.L. M.

MICU Mircea, n. 31.I.1937, Vărșand, jud. Arad. Poet și prozator. Studii la Institutul pedagogic din Timișoara. Volumele de versuri *Izvorul* (1962), *Frumusețile zilnice* (1967), *Nopțile risipitorului* (1969), *Teama de oglinzi* (1971), *Vînătoare de seară* (1975) se definesc printr-o notă de exultanță stăpînită, de jubilație calmă, printr-o clocotire obiectivată pictural. Proză în tradiția Slavici — Agârbiceanu, cu un accent inedit, obținut prin condensarea materiei epice (romanele *Patima*, 1972; *Semnul șarpelui*, 1974). Culegerile *Dracul verde* (1971), *Parodii de la A la Z* (1975), *Cetiți-le ziua* (1976) cuprind spirituale parodii. *Șoapte* (1970), *Memoria pergamentelor* (1971), *Țară de dor* (1973) sînt volume destinate copiilor.

D.M.

MICU Samuil (Clain), n. 1745, Sadu, jud. Sibiu; m. V.1806, Buda. Cel mai vîrstnic din pleiada marilor cărturari ai *Școlii ardelene*, S.M. e, ca și ceilalți, un om de întinsă cultură (studiază, la Viena, filozofia și teologia) și un patriot incoruptibil. Deosebit de vastă, dar în cea mai mare parte nepublicată antum, opera lui cuprinde 62 de lucrări, între care cîteva — de lingvistică, istorie și filozofie — fundamentale. Astfel *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780), scrisă în colaborare cu Gh. Șincai, explicitează pentru prima dată principiile latinismului, în baza ideii originii pur romane a poporului român, fără să cadă însă în excesele de mai tîrziu. De mare importanță este *Istoria, lucrurile și întîmplările românilor*, prima încercare după *Hronicul* [...] lui D. Cantemir de a expune istoria întregului neam românesc, depășind existența diviziunilor provinciale. Dintre celelalte scrieri ale lui S.M. amintim *Carte de rogacioni* (1779) — prima tipăritură cu litere latine, contribuția la întocmirea *Lexiconului de la Buda* — care inițiază de fapt această operă lexicografică colectivă a *Școlii ardelene;* traducerea *Bibliei* (1795), ca și a cîtorva lucrări profane, între care *Istoria adevărată* a lui Lucian de Samosata și manualele lui Baumeister, *Logica* (1799) și *Legile firii* (1800), extrem de prețioase în privința îmbogățirii terminologiei filozofice. La S.M., în mai mare măsură decît la urmașii săi, erudiția nu ajunge să obtureze simțul proaspăt al limbii; el se exprimă firesc și limpede, cu o ingenuitate care trădează apropierea de graiul poporului și întorsăturile oralității.

P.C.

MIHADAȘ Theohar, n. 9.XII.1918, Vlaho-Krania, Grecia. Poet al spațiului iliric obsedat de tema originilor îndepărtate, tratată în versuri de o remarcabilă perfecțiune formală (*Țara serilor*, 1967; *Trecerea pragurilor*, 1972; *Elegii*, 1975). În poeme bine articulate, cu o simbolistică transparentă, străbate și o notă de neliniște modernă, împinsă în *Elegii*

pînă la percepția morții. T.M. a publicat și un volum despre viața și obiceiurile păstorilor aromâni din secolul nostru, continuînd astfel o veche tradiție în literatura noastră *(Tărîmul izvoarelor*, 1968).

E.S.

MIHALE Aurel, n. 7.VIII.1922, Spanțov, jud. Ilfov. Prozator și dramaturg. Romane și nuvele cu subiecte de război și din realitatea contemporană a României: *Vin apele* (1949), *Ogoare noi* (1953), *Destin* (1960), *Nopți înfrigurate* (1957), *Fuga* (1963, 1968), *Podul de aur* (1964), *Cronica de război* (3 vol., 1964), *Primăvară timpurie* (1969) ș.a. Principala sa realizare este, fără îndoială, trilogia *Focurile* (1976—1978). Primul volum, *Focul negru*, e cel mai substanțial și veridic roman de factură clasică despre al doilea război mondial. În teatru a debutat cu *Primăvara* (1960).

Alte opere: Poartă și drum (1971); *Focurile* (1972); *Pămînt însîngerat* (1972); *Flamura purpurie* (1973); *Nimeni nu moare singur* (1974); *Vatra* (1974).

D.M.

MIHĂESCU Gib, n. 23.IV.1894, Drăgășani, jud. Olt; m. 19.X. 1935, București. Nuvelist și romancier. A urmat gimnaziul la Drăgășani și liceul la Craiova, după care a frecventat Facultatea de drept din București, fără însă să-și dea examenul de licență. A debutat în 1919, la revista *Luceafărul*, cu schițe satirice. În 1921, la Cluj, a întemeiat, împreună cu Cezar Petrescu, revista *Gîndirea*.

Gib Mihăescu

Primele scrieri notabile ale lui G.M. sînt nuvelele publicate în *Sburătorul*, *Viața românească* și *Gîndirea*, adunate apoi în volumele *La Grandiflora* (1928) și *Vedenia* (1929). Se conturează de la început natura specifică a prozei scriitorului: analiza sentimentelor obsesive. Eroii — mici funcționari de provincie sau militari — trăiesc clipe dramatice sub tensiunea unei obsesii puternice, acaparatoare, a cărei prezență îi macină sufletește și îi duce, de multe ori, spre un deznodămînt tragic.

În majoritatea nuvelelor, sentimentul în jurul căruia se naște obsesia e dragostea ce generează gelozie, neîncredere, verificări ciudate, ideea unor farse sinistre etc. *(Întîmplarea, Vedenia, La Grandiflora, Sfîrșitul, Visul)*. Dramatismul situațiilor, intrarea vieții interioare sub imperiul unui singur sentiment, copleșitor, sînt bine sugerate, cu mijloace expresive și o remarcabilă tehnică a gradației epice. Uneori universul obsesiv ia proporții halucinante, ca în *Troița*, unde se relatează un fenomen de halucinație la un grup de soldați surprinși de viscol. Descinzînd din literatura lui Dostoievski, dar și din *O fălclie de Paști* a lui I.L. Caragiale, analiza psihologică minuțioasă realizată de G.M. e o adevărată fișă clinică a unor cazuri umane.

După experiența de nuvelist, G.M. începe să scrie romane, gen care îl va consacra drept unul dintre cei mai valoroși prozatori români moderni. *Brațul Andromedei* (1930) este romanul intelectualului de provincie incapabil să se adapteze la stilul de viață burghez. Un profesor de liceu, timid, visător, care noaptea contemplă stelele prin lunetă, iar ziua lucrează la invenția unui iluzoriu *perpetuum mobile*, se îndrăgostește de o femeie frumoasă și greu accesibilă. Un moment de surescitare și speranță, apoi ratarea și sila îl împing la sinucidere. Cu *Rusoaica* (1933), roman primit de critică cu aprecieri superlative, analiza obsesiei erotice capătă forma cea mai pregnantă. Cum remarca G. Călinescu, romanul surprinde psihologia bovarică a unui bărbat, temă fundamentală a literaturii lui G.M. Tensiunea așteptării erotice chinuitoare, pe fundalul frontierei, cu severa viață cazonă, cu incidente dramatice provocate de contrabandiști, cu nopțile lungi de iarnă, se exprimă în roman cu o forță estetică remarcabilă. După *Femeia de ciocolată* (1933), scriere fără valoare, *Zilele și nopțile unui student întîrziat* (1934) reprezintă din nou un reviriment în activitatea de romancier a lui G.M. Același tip de erou, bărbatul iubind o femeie inaccesibilă, apare acum într-o proză de factură mai obiectivă, în mediul mahalalei bucureștene. Mihnea Băiatu, „studentul întîrziat", trăiește la început o viață aventuroasă, de erou picaresc — prilej pentru autor de a creiona cu talent cîteva tipuri umane pline de pitoresc —, dar o dramă erotică îi schimbă radical viața. Este aceeași temă a contratimpului care intervine între bărbat și femeia dorită, a erorii în mecanismul cuplului, pe care o întîlnim în *Brațul Andromedei* sau în alte scrieri ale lui G.M. Ultimul roman, *Donna Alba* (1935), reia tipul de erou masculin specific autorului. Un tînăr avocat de origine modestă, Mihai Aspru, își consacră întreaga existență visului de a o cuceri pe prințesa Alba Ypsilanti, soția unui urmaș de domn. Mai mult decît în celelalte scrieri, transpare aici complexul de inferioritate socială a eroilor lui G.M., care, ca și Andrei Pietraru al lui Camil Petrescu, aspiră să înfrîngă mîndria de castă a unei femei din aristocrație. Mihai Aspru pune în această acțiune o tenacitate neobișnuită, folosind toate mijloacele posibile, inclusiv înșelăciunea și șantajul. Ca o compensație parcă față de insuccesul celorlalți bărbați din romanele lui G.M., eroul își atinge în final țelul. Se remarcă nu numai ascuțimea analizei psihologice, dar și caracterul alert al intrigii, în pagini de bună factură polițistă.

Alte opere: Pavilionul cu umbre, piesă de teatru (1928); *Vămile văzduhului*, proiect de roman din care s-a publicat în *Gîndirea* un fragment cu titlul *Cel din urmă roman* (1935).

Ref.: M. Diaconescu, *Gib Mihăescu*, București, 1973.

E.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

MIHĂILĂ Gheorghe, n. 7.IX.1930, Dăişoara, jud. Braşov. Lingvist şi istoric literar. Profesor la Universitatea din Bucureşti. A publicat, pe lîngă temeinice studii în domeniul lingvisticii, şi exegeze de profil istorico-literar consacrate culturii şi literaturii române vechi: *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi* (1972), *Cultură şi literatură română veche în context european* (1978). A întocmit ediţii critice, cu studii introductive bogate, avînd uneori dimensiunea unor monografii (Ion Bogdan, *Scrieri alese*, 1968).

D.P.

MILESCU Nicolae Spătarul, n. 1.VI.1636, Milești-Vaslui; m. 1708, Moscova. Scriitor memorialist, geograf, teolog şi diplomat. Studii superioare la Academia Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol (între 1645 şi 1650), indirect fiind un discipol al înaltelor şcoli umaniste italiene (Roma, Padova). În 1658 e numit spătar (comandant de oşti), de unde şi onomasticul *Nicolae Spătarul*. A însoţit pe voievodul Gheorghe Ştefan în exilul său de la Stettin (Pomerania). Voievodul îl trimite sol la Stockholm (1666) şi la Paris (1667), să ceară ajutoare pentru restabilirea lui în tronul Moldovei. Întors în ţară (ianuarie 1668), N.M. intră în conflict cu domnitorul Alexandru Iliaş (1666—1668) şi e nevoit să părăsească din nou Moldova, stabilindu-se la Constantinopol, unde e colaborator în probleme teologice al lui Dosithei, patriarhul Ierusalimului. Acesta îl recomandă ţarului rus Alexei Mihailovici, care-l numeşte interpret la Posolski Pricaz (Departamentul soliilor, 1671). În anul 1675 este numit polcovnic, şi din însărcinarea ţarului Alexei Mihailovici i se încredinţează o misiune diplomatică în China (1675—1678), cu scopul de a stabili relaţii de prietenie şi legături comerciale.

În urma acestei solii va redacta *Jurnal de călătorie în China* (5 părţi) şi *Descrierea Chinei*, opere de importanţă geografică, etnografică şi istorică, scrise la modul literar. *Jurnal...* este primul memorial de călătorie scris de un român. Peripeţiile călătoriei, înfăţişarea locurilor pe unde a trecut, obiceiurile, psihologia oamenilor sînt evocate de memorialist cu spirit de observaţie şi umor. Descrierea rîurilor şi a pădurilor sîberiene, a lacului Baikal, a munţilor Chinei, de pildă, ori relatarea plină de vervă şi cu umor a discuţiilor privind protocolul cu diplomaţii chinezi, primirea lui N.M. de către împăratul Chinei sînt excelente pagini de literatură (editate recent de Corneliu Bărbulescu).

A tradus şi a prelucrat în limba română opere cu caracter istoric, religios, filologic, printre care *Vechiul Testament* (utilizat la traducerea *Bibliei de la Bucureşti*, 1688), catehismul ortodox al patriarhului Atanasie al Alexandriei, *Carte cu*

multe întrebări, foarte de folos pentru multe treburi ale credinței noastre etc.

Alte opere: Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens [...] (Paris, 1669).

Ref.: P.P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu*, Paris, 1925.

D. SIM.

MILLE Constantin, n. 20.XII.1861, Iași; m. 20.II.1927, București. Publicist, poet și prozator. În tinerețe s-a apropiat de mișcarea muncitorească, frecventînd cercurile socialiste de la Iași, Bruxelles și București. Între 1893 și 1894 a făcut parte din conducerea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România. În 1895 a devenit proprietar al ziarului *Adevărul*. Ca scriitor, C.M. s-a afirmat în paginile revistei *Contemporanul*. Poeziile *(Versuri*, 1883) și mai ales ciclul *Caietul roșu* s-au bucurat de succes în epocă. Ca prozator, C.M. a scris cu predilecție nuvele și povestiri pe teme sociale, în tonalitate melodramatică *(Zoe, Pruncucigașa)*. Romanul *Dinu Millian* (1887) este o biografie romanțată în genul lui *Jacques Vingtras* a lui Jules Vallés, o proză „cu cheie", plină de informații interesante referitoare la mișcarea socialistă din Iași. Elemente autobiografice apar și în romanul *O viață* (1914). Volumul *Letopiseți* (1908) cuprinde o parte din articolele și foiletoanele lui C.M.

E.Z.P.

MILLIAN Claudia, n. 20.II.1887, București; m. 21.IX.1961, București. Poetă de orientare simbolistă, soția poetului Ion Minulescu. Debutează cu volumul *Garoafe roșii* (1914), urmat de *Cîntări pentru pasărea albastră* (1922). Publică, de asemenea, sub pseudonim, piese de teatru bulevardiere. A scris și un volum de memorii, *Despre Ion Minulescu*, apărut postum (1968), precum și *Cartea mea de aduceri aminte* (1973).

Alte opere: Întregire (1936); *Cartea a patra* (1974, postum).

P.M.

MILLO Matei, n. 25.XI.1814, Spătărești, jud. Suceava; m. 9.IX.1896, Iași. Autor dramatic și unul dintre cei mai de seamă actori și animatori ai scenei românești. Deosebit de dotat pentru comedie, interpret (în travesti) al Coanei Chirița — celebru personaj al lui V. Alecsandri —, M.M. s-a ocupat și de îmbogățirea propriului repertoriu prin traduceri, prelucrări (Scribe, *Mercadet* de Balzac, și îndeosebi vodeviluri de bulevard) și creații originale. Dintre acestea din urmă, multe au avut succes (astfel, opereta *Baba Hîrca*, 1851, pe muzică de Flechtenmacher, și spectacolul revuistic *Apele de la Văcărești*, 1872), dar nici una nu a depășit condiția efemeră a momentului.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

MINCU Marin, n. 28.VIII.1944, Slatina. Poet și critic literar. Lector universitar, doctor în filologie. Poezie de reflecție, cu un imagism de natură aforistică strunind emoția *(Cumpănă*, 1968; *Calea Robilor*, 1970; *Eterica noapte*, 1972; *Văile vegherii*, 1974). A publicat două volume de *Critice* (1969 și 1971), cu substanțiale studii despre I. Barbu — căruia i-a consacrat și o teză de doctorat —, Al. Macedonski, V. Voiculescu, Marin Preda ș.a. *Poezie și generație* (1975) este o bună sinteză critică a poeziei românești contemporane, începînd cu generația lui N. Labiș.

Alte opere: Repere, studii critice (1977); *I canti narrativi romeni. Analisi semiologica*, în colaborare cu M. Cunio (Milano, 1977); *Discurs împotriva morții*, versuri (1977).

D.P.

MINULESCU Ion, n. 7.I.1881, București; m. 11.IV.1944, București. Poet, prozator și dramaturg. Fiu de negustor. Urmează liceul la Pitești și București. Debutează în 1897, în revista *Povestea vorbei*. După bacalaureat (1900) pleacă la Paris cu intenția de a face studii juridice. Fascinat însă de boema artistică pariziană, își petrece timpul mai mult prin cafenele literare, familiarizîndu-se cu literatura simbolistă a epocii. Îl cunoaște pe Jean Moréas; citește cu pasiune Baudelaire, Laforgue, Lautréamont, Verhaeren, Maeterlinck, poeți care au avut o influență decisivă asupra formației sale. Întors la București (1904), ocupă funcții administrative și culturale; existența adevărată i se desfășoară însă în mediile literare, prezent cu felul lui de boem ostentativ în „tabăra modernistă" din cafeneaua „Kübler". Colaborează la *Convorbiri critice*, *Viața nouă*, *Viața literară și artistică* ș.a., cu versuri care îi aduc un extraordinar succes de public. Scoate reviste proprii, cu intenții programatice: *Revista celorlalți* (1908), *Insula* (1912), *Citiți-mă* (1922). Este membru fondator al *Societății Scriitorilor Români* (care îl distinge în 1928 cu Premiul Național de poezie), al *Societății Scriitorilor Dramatici* (în 1926 e director al Teatrului Național din București), membru al PEN-Clubului, Ofițer al Legiunii de onoare, distins cu decorația „Palmes académique".

Ion Minulescu

Poezia lui I.M. s-a impus ca un moment important al liricii postmacedonskiene. Afiliată mișcării simboliste, ea nu se supune însă, cu exactitate, unei asemenea încadrări. Neîndoielnic, poetul este un boem visător, cu predilecție pentru solilocvii; lirica lui cuprinde o anume înclinație spre artificios; există în poemele lui I.M. stări de spirit vagi, triste melancolice, preferințe pentru misterios și straniu; *Romanțe pentru mai tîrziu* (1908) și *De vorbă cu mine însumi* (1913) acumulează cele mai cunoscute artificii din recuzita simbolistă: cifre fatidice, substantive subliniate cu majuscule, localități exotice, rime somptuoase etc. Totuși, poezia lui I.M. e mai aproape decît ar părea de spiritul unor

premergători ca D. Bolintineanu ori Anton Pann: pentru că inovațiile ei nu implică planul sensibilității, ci pe acela exterior, al temelor și vocabularului. Poetul nu gîndește simbolic, ci alegoric; muzicalitatea nu exclude retorica, iar versul liber nu e decît un aranjament tipografic. Temperament extravertit, tip jovial și sociabil, „sensibilitate meridională în variantă românească", I.M. a dublat actul creației cu o continuă disimulare, pozînd zgomotos, ascunzîndu-se sub afectări și ceremonialuri construite cu subtilitate tehnică. E un sentimental dotat cu inteligență artistică, suprapunînd ironia și umorul peste melancolii; mărturisirea plină de candoare e asociată deseori cu autopersiflarea. Simbolismul minulescian „de factură comică" nu coboară niciodată pînă la marile neliniști; melancolia lui nu trece pragul nevrozelor decît într-un fel pitoresc. Ultimele volume, *Strofe pentru toată lumea* (1930), *Nu sînt ce par a fi* (1936) accentuează nota umoristică, amintind de G. Topârceanu. Îndemînarea tehnică domină poezia; imaginația verbală înlocuiește metafora, poezia dizolvîndu-se într-o parodie a propriei maniere. În ceea ce are însă mai semnificativ, poezia minulesciană rămîne reprezentativă pentru noua sensibilitate din lirica românească, avînd și meritul difuzării simbolismului într-un public larg, pe care aristocratismul mișcării nu și-l putea închipui. Proza, tot simbolistă, este scrisă cu vervă, inteligență și fantezie. Romanul *Roșu, galben și albastru* (1924) este o savuroasă cronică de război. *Corigent la limba română* (1929) e un roman autobiografic, plin de umor și pitoresc. A scris și piese de teatru cu succes în epocă.

Alte opere: Spovedanii (1927); *Casa cu geamurile portocalii* (1908); *Măști de bronz și lampioane de porțelan* (1920); *Bărbierul regelui Midas* (1931); *3 și cu Rezeda 4* (1933) etc.

Ref.: Claudia Millian, *Despre Ion Minulescu*, București, 1968.

I.V.Ș.

MIRONESCU I.I. (Eugen Mironescu), n. 13.VI.1883, Tazlău, jud. Neamț; m. 22.VII.1939, Tazlău. A făcut parte din cercul revistei *Viața românească*, aderînd la ideile poporaniste. Schițele și nuvelele sale, cu subiecte din viața satului *(Sandu Hurmuzel*, 1916; *Oameni și vremuri*, 1920; *Într-un colț de rai*, 1930), au caracter memorialistic și anecdotic, în stilul sentimental-umoristic specific povestitorilor moldoveni.

E.Z.F.

MITRU Alexandru (Al. Pârâianu), n. 6.XI.1914, Craiova. Prozator. Licențiat în litere și filozofie la Universitatea din București, scriitor de literatură pentru copii. Volume mai importante: *Copiii muntelui de aur* (1954), *În țara legendelor* (1956), *Legendele Olimpului I—II* (1960, 1962), *Săgeata Căpitanului Ion* (1967, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru literatură de

copii și tineret), *Domnul din Vladimiri*, roman istoric (1971), *Bucureștii în legende și povestiri* (1975). Povestitor înzestrat, A.M. scrie o literatură superior pedagogică.

E.S.

MÎNDRA Vicu, n. 5.V.1927, București. Critic și istoric literar. Doctor în filologie, lector universitar. S-a dedicat cercetărilor de istorie și teorie a dramaturgiei, în volumele *Însemnări despre literatură și teatru* (1958), *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu* (1971), *Clasicism și romantism în dramaturgia românească. 1816—1918* (1973), *Victor Ion Popa* (1976), *Evoluția genului dramatic* (1977), *Jocul situațiilor dramatice* (1978).

P.M.

MOLDOVANU Corneliu, n. 15.VIII.1883, Bîrlad; m. 2.IX.1952, București. Poet, prozator și dramaturg. În versuri a cultivat ținuta clasică (*Flăcări*, 1907; *Poezii*, 1908; *Cetatea soarelui și alte poeme*, 1910; *Poezii*, 1924). A dat o versiune românească a *Cîntării cîntărilor* (1908). Proză socială în *Negustătorul de arome*, povestiri (1916), *Povestiri* (1921), *Purgatorul*, roman (2 vol., 1922). Teatru a scris incidental (*Fluturii*, comedie, 1914; *Pe aicea nu se trece*, poem eroic în versuri, 1916, în colaborare cu Mircea Dem. Rădulescu).

D.M.

MONDA Virgiliu, n. 22.XII.1898, Ploiești. Prozator și poet. Romancier de factură modernă, mizînd pe pitorescul mediilor înfățișate, cu o coloratură ușor fantastică (*Testamentul domnișoarei Brebu*, 1933; *Trubendal*, 1946; *Tinerețea unui artist*, 1966). Alte volume: *Fîntînile luminii*, versuri (1923), *Urechea lui Dyonis* (1934), *Hora paiațelor* (1935), *Femeia și maimuța*, nuvele (1970).

P.M.

MORARIU Modest, n. 11.VIII.1929, Cernăuți. Poet, traducător și eseist. Scrie o poezie radical intelectualizată (*Poveste cu fantome*, 1968; *Spectacol de pantomimă*, 1971; *Ovăzul sălbatic*, 1974). Traduceri din Stendhal, Camus, Julien Green, André Malraux etc. Studii și eseuri despre Camus, Maupassant, Marivaux, Malraux, Montherlant.

D.M.

MOȘANDREI Mihai, n. 29.I.1896, București. Poet. Manieră ermetizantă. Volume: *Păuni* (1930), *Găteala ploilor* (1932), *Singurătăți* (1936), *Ofrandă muzelor* (1940). A publicat și un volum de eseuri, *Prezența Pegasului* (1933), *Plecarea rîndunelelor* (1978).

D.M.

MOVILĂ Sanda (Maria Aderca), n. 15.XII.1900, Cerbu, jud. Argeș; m. 13.IX.1970, București. Poetă și prozatoare de orientare modernă, soția lui Felix Aderca. Debutează cu volumul de versuri *Crinii roșii* (1925), urmat de *Călătorii* (1946), *Fruct* (1947). A scris mai multe romane: *Desfigurații* (1935), *Marele ospăț* (1947), *Pe căile Argeșului* (1950), *O vară la Șipotul fîntînilor* (1957), *Viața în oglinzi* (1970).

P.M.

MOXA Mihail, cronicar din secolul al XVII-lea. Călugăr la mănăstirea Bistrița (Oltenia). Scrie, în anul 1620, întemeiat pe cronici bizantine (Constantin Manasses) și slavone, un cronograf, *De-nceputul lumiei dentîi*, prima istorie universală în românește. Cronograful, care începe cu facerea lumii, urmînd datele *Bibliei*, trece în revistă evenimente din istoria popoarelor, cu referiri numeroase la istoria poporului român, pînă la anul 1489, într-o limbă pitorească și dovedind real talent de povestitor. Publicat de B.P. Hasdeu, în *Cuvente den bătrîni*, I, 1878. Alte ediții; 1942 și 1943. Traducător al *Pravilei de la Govora*.

D. SIM.

MUGUR Florin, n. 7.II.1934, București. Poet. După un debut nesemnificativ *(Cîntecul lui Philipp Müller*, 1953; *Romantism*, 1956), F.M. surprinde cu o poetică nouă. *Mituri* (1967), *Cartea prințului* (1973), *Roman* (1975) dezvăluie un ironist patetic și sarcastic, cu o expresie imagistică insolită; comunicate cu o luciditate solemnă, poemele mărturisesc deseori o meditație neliniștită.

Alte opere: Visele de dimineață (1961); *Destinele intermediare*, (1969); *Cartea regilor*, (1970); *Piatra palidă* (1977, Premiul Uniunii Scriitorilor).

I.V.Ș.

MUMULEANU Barbu Paris, n. 1794, Slatina; m. 21.V.1836, București. Poet. Om de casă boierească, lipsit de instrucție sistematică, dar sensibil și stăpînit de o evidentă chemare pentru arta versului, B.P.M. străbate, în scurta-i carieră, punctată de volumele *Rost de poezii* (1820), *Caracteruri* (1825) și *Poezii* (1837, postum), drumul de la anacreontism la un moralism de clasificare tipologică și, în cele din urmă, la romantism. Un romantism încă timid, care-și caută expresia, debitor, sub raportul tehnicii poetice, raționalismului neoclasic, totuși pătruns de o conștiință autentică a dramatismului existenței. Remarcabilă e prefața la *Caracteruri*, o răfuială plină de nerv și culoare lexicală cu boierimea decăzută, nevrednică de rostul ce-i revenea în societate.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

MUNTEANU Aurel Dragoș, n. 16.I.1942, Buda — Lăpușna. Prozator și eseist. Nuvele și romane de analiză psihologică, debitoare literaturii existențialiste. Narația fuzionează cu dezbaterea cazuistică (*După-amiază neliniștită*, 1967; *Singuri*, 1968; *Scarabeul sacru*, 1970). Romanul *Marile iubiri* (1977) relevă — în mai mare măsură decît scrierile anterioare — o autentică vocație de prozator.

Alte opere: Opera și destinul scriitorului, eseuri (1972).

D.M.

MUNTEANU Francisc, n. 9.IV.1924, Vețel, jud. Hunedoara. Prozator. Romane (*În orașul de pe Mureș*, 1954; *Statuile nu rîd niciodată*, 1957; *Fericitul negustor*, 1957; *Terra di Sienna*, 1962; *Întoarcerea*, 1967; *Încotro?*, 1970) și nuvele (*Lența*, 1954; *Ciocîrlia*, 1955; *Hotel Tristețe*, 1957; *Cerul începe la etajul trei*, 1958; *Nuvele*, 1959; *Prietenul meu Adam*, 1962; *Testamentul*, 1972 ș.a.) inspirate din viața contemporană a societății românești și din evenimente petrecute în anii celui de-al doilea război mondial.

D.M.

MUNTEANU George, n. 14.IV.1924, Bravicea-Orhei. Critic și istoric literar. Conferențiar universitar, doctor în filologie. A predat limba română la Universitatea din Montpellier (între 1969 și 1971). Activitate intensă în presa literară (*Steaua*, *Contemporanul*) între 1956 și 1968. Volumul de debut: *B.P. Hasdeu* (1963). *Atitudini* (1966) și *Sub semnul lui Aristarc* (1975) sînt selecții de studii și articole apărute în presa literară. Contribuția cea mai însemnată a lui G.M. în domeniul istoriei literare o reprezintă volumul *Hyperion. I, Viața lui Eminescu* (1973, Premiul Academiei), în care oferă o sinteză temeinică bazată pe ultimele documente asupra biografiei poetului. Critic riguros, supravegheat în stil, fără a-și refuza elanurile temperamentului. Alte volume: *Introducere în opera lui I. Creangă* (1976).

P.M.

MUNTEANU Romul, n. 18.III.1926, Călanul Mic, jud. Hunedoara. Critic și istoric literar, doctor în litere, profesor la Universitatea din București. Interesat, la început, de fenomenul literar românesc și, cu deosebire, de începuturile literaturii noastre moderne (*Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, 1962), R.M. s-a orientat treptat spre literatura universală și comparată, preocupat de unele aspecte moderne ale literaturii secolului XX, despre care a publicat temeinice studii (*Brecht*, 1966; *Noul roman francez*, 1973; *Farsa tragică*, 1970, amplu eseu despre teatrul absurd; *Metamorfozele criticii europene moderne*, 1975). *Cultura europeană în epoca luminilor* (1974), încununată cu Premiul Uniunii Scriitorilor,

este una din exegezele cele mai bune care s-au scris despre secolul luminilor.

Alte opere: Profiluri literare (1972); *Jurnal de cărți* (1973); *Lecturi și sisteme* (1977).

D.P.

Andrei Mureșanu

MURĂRAȘU Dumitru, n. 26.XI.1896, Botoșani. Istoric literar, doctor în litere. A îngrijit ediții din Eminescu: *Proza literară* (1935), *Literatura populară* (1936). A mai publicat: *Istoria literaturii române* (1941), *Comentarii eminesciene* (1967). A tradus din Lucrețiu și Vergiliu.

F.M.

MUREȘANU Andrei, n. 16.XI.1816, Bistrița; m. 11.X.1863, Brașov. Poet, traducător și eseist. A participat la revoluția de la 1848 din Transilvania, fiind unul dintre fruntașii mișcării. A colaborat la *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și la *Gazeta de Transilvania*. Lirica sa (*Din poesiele lui Andrei Mureșianu*, 1862), aparținînd stilului romantic al epocii, evoluează de la inspirația sentimentală la poezia patriotică și protestatară. Celebră e poezia *Un răsunet* care, cîntată pe melodia lui Anton Pann, a devenit marșul revoluționarilor ardeleni, o adevărată „marseilleză românească". A tradus din Schiller, Herder, Bürger. În articolele literare, A.M. dezvoltă idei de estetică, teorie literară, versificație, în spiritul democratic al publicisticii pașoptiste.

E.Z.F.

Tudor Mușatescu

MURNU George, n. 1.I.1868, Veria, Macedonia; m. 17.XI. 1957, București. Poet și traducător. Profesor de istoria artelor. Membru al Academiei (1923). În versurile originale (*Gînduri și vise*, 1898) dar mai ales în traducerile din opere clasice (*Iliada*, *Odiseea*, 1956), a folosit marile calități expresive ale graiurilor românești.

Alte opere: Poeme (1970).

D. SIM.

MUȘATESCU Tudor, n. 22.II.1903, Cîmpulung-Muscel; m. 4.XI.1970, București. Poet, prozator, dramaturg și umorist. Debutează editorial cu volumul de versuri *Vitrinele toamnei* (1926), cu ecouri din G. Topârceanu și I. Minulescu. Volumele de schițe *Nudul lui Gogu* (1927) și *Ale vieții valuri* (1932) îi asigură reputația unui prozator spiritual. Adevărata sa vocație se dovedește însă teatrul și, în special, comedia. În 1923 debutează pe scenă, la Paris, cu o piesă scrisă în limba franceză, *Focurile de pe comori*, iar în 1925 i se joacă, la Craiova, două piese: *T.T.R.* și *Datoria*. Prin *Pantarola* (1928) și *Sosesc deseară* (1931) încearcă o reabilitare a vodevilului. În 1932 i se reprezintă piesa *Titanic-Vals*,

Scanned with OKEN Scanner

care-i asigură o reputație strălucită prin spectacole montate nu numai la București, ci și în multe orașe europene: Atena, Bratislava, Budapesta, Düsseldorf, Milano, Moscova, Praga, Sofia, Torino ș.a. Comedia schițează viața unei familii dintr-un tîrg provincial, cu monotonia și meschinăriile ei, cu oameni amestecați, buni, și mai ales răi și ridicoli. Personajul principal, Spirache, este o ființă aproape angelică, de o candoare desăvîrșită, fiind, din această cauză, supus răutăților și capriciilor celor din jur. Finalul, tonic, asigură triumful lui Spirache, după o suită de scene pline de neprevăzut. Dacă *Titanic-Vals* prezintă mediul familial, comedia următoare, *...Escu* (1933), este o satiră la adresa vieții politice a lumii din capitală. Alte piese: *Visul unei nopți de iarnă* (1937), *Între noi, femeile* (1940), *Țara fericirii* (1945), *Geamandura* (1950). A scris și un roman, *Mica publicitate* (1935). Dramaturg fecund și virtuos, T.M. este cel mai însemnat discipol al lui I.L. Caragiale.

P.M.

MUTAȘCU Dan, n. 22.XII.1944, Slatina. Poet și prozator. Studii filologice la Universitatea din București. Poezie de risipă imagistică („imaginile răsar rapid, invadează hîrtia și lasă senzația unui torent", spune Eugen Barbu), preocupată, la început, de varii aspecte ale condiției umane (*Substratum*, 1970; *Oglinda lui Cagliostro*, 1972). Ulterior (*Ochiul lui Zamolxe*, 1972; *Stema din inimi*, 1973, Premiul Academiei; *Țara ca meditație*, 1975, Premiul C.C. al U.T.C.), poetul se orientează, precumpănitor, către mari figuri ale mitologiei naționale, interpretate modern și în sensul valorii lor exemplare, poezia lui D.M. fiind un elogiu adus țării, demnității și aspirațiilor ei.

Alte opere: Călătoriile lui Sindbad Marinarul (1972); *Leuky* (1973); *Bunul cetățean Arhimede*, roman (1975); *Lunea cea mare* (1977).

D.P.

NAGY István, n. 23.II.1904, Cluj-Napoca; m. 24.IV.1977, Cluj-Napoca. Prozator și dramaturg de naționalitate maghiară din România. Născut într-o familie de muncitori, este el însuși ucenic, apoi muncitor, cunoscînd din copilărie condițiile aspre ale vieții și muncii proletariatului. Încă din anii de ucenicie intră în rîndurile mișcării muncitorești (1919), în cadrul căreia va îndeplini mai tîrziu sarcini de răspundere. În repetate rînduri este arestat și închis la Jilava, Doftana și Tîrgu-Jiu. După Eliberare, participă activ la lupta pentru marile transformări sociale și politice din țară. Membru al Academiei R.S.R. (1973)

A debutat în revista *Korunk*. Primele sale povestiri, ca și romanul *Földi János bekapta a város (Pe Földi János l-a înghițit orașul)*, 1932, pledează pentru înțelegerea și înfrățirea celor oprimați, indiferent de naționalitate. În romanul *Nincs megállás (Nu există oprire)*, 1941, N.I. investighează mediul periferiei citadine. Ideea unității și solidarității celor ce muncesc — una din temele predilecte ale lui N.I — revine și în romanul *A szomszédság nevében (În numele vecinătății)*, 1941, operă de seamă a literaturii maghiare din România. În 1934 începe romanul *Oltyánok unokái (Nepoții oltenilor)*, pe care îl termină abia după eliberarea din închisoare (1942). Romanul urmărește, de-a lungul a trei generații, destinul unei familii de țărani din Oltenia, pe fundalul unor ample evenimente istorice (războiul de independență din 1877, luptele muncitorești din 1933). Scris în 1941, dar apărut abia în 1947, romanul *Réz Mihályék kóstolója (Ospățul lui Réz Mihály)* este dedicat universului adolescenței. Reprezentativ pentru proza lui N.I., *A legmagasabb hőfokon (La cea mai înaltă tensiune)*, 1951, Premiul de Stat, autentic roman al mediului muncitoresc, reconstituie momentul, cu profunde rezonanțe sociale, al naționalizării. A mai scris drame, reportaje, însemnări de călătorie etc. Ciclul autobiografic *Sáncalja* (1968), *K[illegible] a sáncalol* (1969), *Hogyan tovább* (1979) constituie o veritabilă frescă a anilor de dinaintea Eliberării și a primilor ani de luptă (1944 — 1945) pentru puterea populară.

Nagy István

Alte opere: A boldog utcán túl (Dincolo de Strada fericirii), 1943; *Ácséh táborl vernek (Tabăra copiilor Ács)*, 1961; *A mi lányaink (Fetele noastre)*, 1954; *A harc hevében (În toiul luptei)*, 1957; *Az aranykakas krónikája (Cronica cocoșului de aur)*, 1971

A.P.

NAUM Anton, n. 17.I.1829, Iași; m. 1917. Poet clasicizant din cercul *Junimii* și traducător din clasicii francezi. Membru al Academiei. Volume: *Versuri* (1890), *Povestea vulpei*, epopee eroi-comică (1903).

P.M.

NAUM Gellu, n. 1.VIII.1915, București. Poet, prozator și traducător. Reprezentant, împreună cu Virgil Teodorescu, Gherasim Luca, Paul Păun și D. Trost, al suprarealismului românesc postbelic. În perioada începuturilor, poezia lui G.N. se caracterizează printr-o irepresibilă vocație revoluționară (*Drumețul incendiar*, 1936; *Libertatea de a dormi pe-o frunte*, 1937; *Vasco da Gama*, 1940), prelungită mai tîrziu în voința de a ține suprarealismul „la zi" și de a face din el un mod de existență. În afara unor foarte citite cărți pentru copii (*Cel mai mare Gulliver*, 1958; *Cartea cu Apolodor*, 1959; *A doua carte cu Apolodor*, 1964), cele mai importante volume ale lui G.N. sînt *Medium* (1945, volum care conține teoria „obiectului efialtic" și „procedeul oului negru"), *Castelul orbilor*, proză și eseistică (1946), *Athanor. Poeme* (1968), *Poetizați, poetizați...* (1970), *Poeme alese* (1974). A tradus din Beckett, René Char, Diderot, Prévert, Kafka etc.

FL. M.

NĂDEJDE Ioan, n. XII.1854, Tecuci; m. 29.XII.1928, București. Publicist, sociolog și lingvist. Cunoscut mai ales ca fruntaș al mișcării socialiste. Director al unor reviste și ziare socialiste, printre care *Contemporanul*, *Revista socialistă*, *Critica socială*, *Lumea nouă*, în care a publicat articole de istorie și sociologie de orientare marxistă. Profesor de română, franceză și latină, cu o vastă cultură, apreciată de Eminescu. A publicat *Gramatica limbii române* (1884), *Istoria limbii și literaturii române* (1887), *Dicționarul latin-român* (1894).

V.M.C.

NĂDEJDE Sofia, n. 1858, Botoșani; m. 11.VI.1946, Iași. Publicistă, prozatoare și autoare dramatică. Soția lui Ioan Nădejde. A activat în mișcarea socialistă, la Iași. A desfășurat o bogată activitate publicistică, tema principală a articolelor ei fiind emanciparea femeii. A condus revista *Evenimentul literar* (1893). A scris schițe, nuvele, romane, teatru (*O iubire la țară*, dramă, 1881; *Din chinurile vieții*, nuvele, 1895; *Robia banului*, roman, 1906; *Părinți și copii*, roman, 1907).

E.Z.F.

NĂSTUREL Udriște, n.c. 1596; m. 1657. Umanist. Întinsă cultură clasică (limbile greacă, latină și slavă). Cumnat al domnitorului Țării Românești Matei Basarab, a dirijat manifestările culturale din epoca sa, contribuind la imprimarea mai multor cărți. A scris versuri omagiale, prefețe. A tradus din latinește în slavonește *Imitatio Christi* (1647), și din slavonește în românește romanul hagiografic *Varlaam și Ioasaf* (1649).

Ref.: Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974.

D. SIM.

NEACȘU (SCRISOAREA LUI N.), autorul celui mai vechi document (scrisoare) redactat în limba română, negustor din Cîmpulung-Muscel. Deși nedatată, evenimentele contemporane la care se referă N. au făcut să se fixeze datarea S. în martie 1521. N. comunică lui Johannes Benckner (*Hans Begner*), magistratul orașului Brașov, că oastea turcească a trecut Dunărea și se îndreaptă spre nord, sfătuindu-l „să vă păziți cum știți mai bine". Începutul și sfîrșitul S. sînt în limba slavonă, în formule de protocol epistolar. S. este redactată într-o limbă românească curentă, înțeleasă și azi, dovedind astfel o tradiție literară a limbii române mult mai veche (sec. XV).

D. SIM.

NEAGOE Basarab, n.c. 1481—1482, Craiova; m. 15.IX. 1521, Tîrgoviște. Domn al Țării Românești între 1512 și 1521. Opera lui, scrisă în limba slavonă și tradusă în românește în jumătatea a doua a secolului al XVII-lea, probabil de umanistul Udriște Năsturel, *Începutul învățăturilor bunului credincios Ioan Neagoe, voevodul Țării Ungrovlahiei, carele au învățat pre fiiu-său Theodosie vodă*, face parte din genul literaturii parenetice: sfaturi necesare unui prinț moștenitor, viitor domnitor. Operă complexă, de avînt liric, oratorie patetică, morală în sens umanist, profundă cugetare politică și patriotică. Este prima carte filozofică a culturii românești, iar autorul ei considerat „Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filozof" (Hasdeu).

Ref.: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, ediție critică de Fl. Moisil și Dan Zamfirescu, traducerea originalului slavon de G. Mihăilă, studiu de Dan Zamfirescu și G. Mihăilă, București, 1970; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și Învățăturile... Problemele controversate* (1973).

D. SIM.

NEAGU Fănuș, n. 5.IV.1932, Grădiștea-de-Sus, jud. Brăila. Prozator. Elev al Școlii de literatură „Mihail Eminescu" din București. În 1953 funcționează ca profesor suplinitor de limba și literatura română în comuna Largu, raion Făurei. Între 1954 și 1956 este redactor la *Scînteia tineretului*, apoi la *Luceafărul* și *Amfiteatru*. A debutat în anul 1954, în revista *Tînărul scriitor*, cu nuvela *Dușman cu lumea*, în care era vizibilă influența lui M. Sadoveanu. Dealtfel, mai ales în volumul de debut, *Ningea în Bărăgan* (1959), F.N. se exersează ca povestitor și nuvelist, în zona romantismului violent al începuturilor lui M. Sadoveanu sau în aceea a realismului pitoresc și folcloric al lui Panait Istrati. Două dintre volumele următoare, *Dincolo de nisipuri* (1962) și *Vară buimacă* (1967), îl impun ca pe unul dintre marii povestitori ai literaturii române, cu o preferință specială pentru sugestiile folclorice, pentru conflictele violente, fixate

adeseori într-un decor halucinant. Antologică din acest punct de vedere este nuvela *Dincolo de nisipuri*, din volumul cu același titlu, în care prozatorul reușește să construiască, pe tema secetei, prezentă și la Eusebiu Camilar, V. Em. Galan sau N. Labiș, o narațiune fascinantă prin atmosfera fantastică și prin semnificația ei simbolică. *Îngerul a strigat* (1968, Premiul Uniunii Scriitorilor) este romanul care îl introduce pe F.N. în zona de referință a literaturii române. Cartea, care este mai mult o poveste cu ramă, produce, de la prima lectură, o impresie covîrșitoare prin densitatea ei epică, ieșită din comun, prin știința de a povesti perfect, prin trecerile ingenioase de la anecdota folclorică la semnificația dramatică, de la fondul nastratinesc la cel tragic, al celor mai multe întîmplări. Romanul este povestea unor țărani din Cîmpia Brăilei (spațiul predilect al prozei lui F.N.), strămutați, prin 1934, în Dobrogea, de prințul Alexandru Șuțu-Buric. Pe drum, niște prăvălii sînt jefuite, bănuiala cade pe Neculai Mohreanu care, încercînd să fugă din arest, este împușcat. Fiul acestuia, Ion Mohreanu, află cine este adevăratul vinovat, dar nu reușește să-și răzbune tatăl, pentru că cel pe care îl urmărește, un hoț din Brăila, moare în timpul unei curse de cai. Peste cîțiva ani, în 1954, Ion Mohreanu este și el împușcat de un necunoscut, într-o colonie de muncă, pentru o delațiune nedovedită. Tema romanului este destinul, pentru că nu o necesitate profundă determină exodul celor treisprezece familii de țărani, ci o toană, un capriciu al prințului Șuțu-Buric, care are nevoie de pămîntul oamenilor pentru a construi pe el un teren de aviație. Nu vinovăția adevărată determină moartea lui Neculai și a lui Ion Mohreanu, ci o „eroare judiciară", o prezumție, o judecată arbitrară și pripită, care ignoră probele și se mulțumește cu ceea ce este aparent. De aceea, *Îngerul...* este o poveste încordată a dramelor din capriciu și din eroare, în care pot fi implicați, deopotrivă, indivizi și mari colectivități. F.N. realizează astfel unul dintre cele mai importante romane ale literaturii române. Al doilea roman, *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* (1976), construit pe aceeași schemă narativă ca și *Îngerul...*, dar fără a mai reedita succesul acestuia, a fost conceput ca o replică la *Craii de Curtea-Veche*, de Mateiu I. Caragiale.

F.N. este și autorul unor basme în care epicul folcloric este trecut printr-o viziune onirică, în stilul Lewis Carroll *(Caii albi din orașul București*, 1967), al unei piese de teatru alegorice (*Echipa de zgomote*, 1971) și al unor foarte pitorești tablete „sportive", publicate de-a lungul anilor în revista *România literară*, adunate în volumele *Cronici de carnaval* (1972) și *Cronici afurisite* (1977). Cîteva dintre nuvelele și povestirile lui F.N. au fost traduse și incluse în numeroase

Fănuș Neagu

Scanned with OKEN Scanner

antologii apărute în Argentina, Belgia, Bulgaria, Cuba, Elveția, R.D.G., R.F.G., Olanda, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S. *Alte opere: Somnul de la amiază* (1960); *Cantonul părăsit* (1964, Premiul Uniunii Scriitorilor); *În văpaia lunii* (1971); *Fîntîna* (1974).

FL. M.

NECULCE Ion, n. 1672, Prigoreni, jud. Iași; m. 1745, Prigoreni, jud. Iași. Cronicar. Fiul lui Neculce Vistiernicul, mort de timpuriu, cînd I.N. avea 14 ani, și al Caterinei, născută Cantacuzino, rudă cu Stolnicul Constantin Cantacuzino. Soția cronicarului era nepoată de soră a fraților Antioh și Dimitrie Cantemir. O atare ambianță de familie a stimulat preocupările cărturărești ale viitorului cronicar, dorința de a se afirma pe calea scrisului. Postelnic, în 1691, vătav de aprozi în 1700, I.N. a urcat apoi treptele cele mai înalte ale ierarhiei dregătorești: mare spătar (1705), mare hatman (1710), mare vornic al Țării de Sus (1731). Colaborator apropiat al lui Dimitrie Cantemir, în timpul domniei acestuia, comandant al oștirii moldovene în războiul ruso-turc din 1711, cînd moldovenii au luptat alături de Petru cel Mare împotriva armatei otomane, I.N. a fost nevoit, după înfrîngerea de la Stănilești, să se refugieze în Rusia, apoi în Polonia, unde a stat pînă în 1720, cînd s-a întors în țară. Spre sfîrșitul vieții (începînd din 1733), a scris cronica intitulată *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, operă de interes istoriografic, dar mai cu seamă literar.

Letopisețul... lui I.N. continuă opera lui Grigore Ureche și Miron Costin, povestind evenimentele petrecute în istoria Moldovei între anii 1661 și 1743, și este precedat de *O samă de cuvinte*, suită de istorioare și legende, unele din sursă livrescă, cele mai multe însă păstrate în tradiția orală a poporului. Legendele oferă imagini pilduitoare prin semnificația lor eroică și patriotică, legate îndeosebi de personalitatea lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș, ori consemnînd aspecte sumbre ale unei epoci dramatice, de nedreptăți și abuzuri. E vădit peste tot darul de povestitor al lui I.N., preocuparea de a da istorioarelor culoare, de a schița portrete, ca și tendința de a dezvolta narațiunea, înmulțind episoadele și creînd adevărate mici nuvele, ca în cazul istoriei lui Grigore Ghica Vodă sau a celei referitoare la Nicolae Milescu Spătarul.

Artistică e modalitatea evocării epocii și în *Letopisețul...* propriu-zis. Cronicarul nu a procedat „științific", documentîndu-se metodic, precum un istoric, în legătură cu domniile și evenimentele narate, deși izvoarele autohtone, cronicile moldovene scrise anterior nu-i erau necunoscute. O spune singur în *Predoslovie*, precizînd că, cu excepția unei scurte perioade, căreia-i este consacrat începutul cronicii și pentru care a folosit „nește izvoade ce au aflat la unii și la alții

și din auzitele celor bătrîni boieri", pentru restul, partea cea mai întinsă a cronicii, „nu i-au mai trebuit istoric străin, să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa". *Letopisețul...* se referă, în general, la evenimente contemporane, cunoscute cronicarului din relatările altora, sau, cele mai multe, din experiență proprie, autorul fiind martor, uneori participant activ, ca mare dregător, la desfășurarea lor. I.N. evocă, așadar, epoca din perspectiva unui memorialist dotat cu talent scriitoricesc. Concludent, în această privință, este și faptul că primele capitole ale *Letopisețului...*, înfățișînd o perioadă din istoria Moldovei, pe care cronicarul n-avea cum s-o cunoască direct, sînt de obicei scurte, pe cînd celelalte sînt mai dezvoltate, cel mai întins fiind capitolul dedicat lui Dimitrie Cantemir, deși domnia acestuia a fost una dintre cele mai scurte. Caracteristica scrisului lui I.N. este nu relatarea precisă și seacă, ci evocarea vie și colorată a evenimentelor. O epocă întreagă, mai bine de trei sferturi de veac, în general întunecată și dramatică, reînvie cu putere sub pana cronicarului. Schimbarea deasă a domnilor, peșcheșurile costisitoare oferite de aceștia înalților dregători otomani pentru a fi numiți și menținuți în domnie, fiscalitatea grea impusă țării pentru recuperarea acestor cheltuieli și pentru îmbogățirea celor aflați pe tron și a colaboratorilor lor, popasurile devastatoare ale armatelor străine pe teritoriul țării, abuzurile și actele de cruzime ale domnilor sînt aspecte caracteristice epocii, evocate de cronicar cu talent, în tablouri memorabile.

I.N. este, spune M. Sadoveanu, „cel dintîi povestitor artist al nostru", exemplu de „simplicitate" și „naturalețe" pentru „toți acei care țin, în țara noastră, un condei în mînă". El are darul evocării firești, al autenticității în descriere. *Letopisețul...* este de fapt o succesiune de povestiri, construind portrete și tablouri de epocă, întocmai ca o scriere de proză beletristică. Totul într-o limbă vie, purtînd semnele oralității, cu parfum arhaic astăzi, plină de poezie și vibrînd de dragostea de țară a cronicarului.

Ref.: Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte (ed. a II-a, *Introducere* de Iorgu Iordan), București, 1959; Dumitru Velciu, *Ion Neculce*, București, 1968; Valeriu Cristea, *Introducere în opera lui Ion Neculce*, București, 1974.

D. P

NECULUȚĂ Dumitru Theodor, n. 15.VII.1859, Tîrgu-Frumos; m. 15.III. 1902, București. Poet militant în slujba ideilor socialiste; muncitor cizmar, autodidact, colaborator la presa democratică. Cultivă o poezie revoluționară în care a zugrăvit viața dură a țăranilor și mai ales a proletarilor. Unicul volum, *Spre țărmul dreptății*, a apărut postum (1907).

P. M.

NEGOIȚESCU Ion, n. 10. VIII.1921, Cluj. Poet, critic și istoric literar. Studii de filozofie la Cluj. Debutează, în 1940, cu versuri și critică. Conduce *Revista Cercului literar* din Sibiu (1945). Colaborează la *Saeculum, Tribuna, Vremea, Familia, Argeș, Viața românească*. În 1947 primește Premiul scriitorilor tineri. Volumul *Scriitori moderni* (1966) cuprinde o activitate critică de peste două decenii. Talentul său asociativ dispune de o bogată cultură filozofică, de o bună cunoaștere a literaturii române și universale. Observațiile critice, deseori de o originalitate șocantă, sînt exprimate într-un stil metaforic, foarte expresiv. A publicat întinse capitole dintr-o *Istorie a literaturii române*. Lirica lui I.N. (*Sabasios*, 1968; *Moartea unui contabil*, 1977) vădește un cult al oniricului și obscurului, într-o frazare stilizată.

Alte opere: E. Lovinescu (1968); *Poezia lui Eminescu* (1968); *Însemnări critice* (1970); *Engrame* (1975); *Analize și sinteze* (1976); *Viața particulară* (1977).

I.V.S.

NEGRI Constantin, n. III.1812, Iași; m. 28.IX.1876, Tîrgu-Ocna. Poet, prozator, om politic. Caracter integru, de rară dezinteresare, inspirînd stimă tuturor celor ce l-au cunoscut, C.N. s-a bucurat de un mare ascendent printre revoluționarii de la 1848 și înfăptuitorii Unirii. Sub Grigore Ghica și Al. Ioan Cuza a servit în administrație, îndeplinind și o importantă activitate diplomatică (agent diplomatic la Constantinopol). Dîndu-și probabil seama de lipsa aplicației sau nevoind să insiste, C.N. a scris puțin: cîteva poezii, traducerea poemului *Mazeppa* de Byron, narațiunea memorialistică *Seri venețiene* (1839), care cuprinde pagini de caldă evocare a unei Italii romanțioase, cu splendori naturale, pasiuni paroxistice și crime tenebroase.

P.C.

NEGRUZZI Costache, n. 1808, Trifeștii Vechi, jud. Iași; m. 24.VIII.1868, Iași. Prozator, poet și dramaturg. Fiul lui Dinu Negruț și al Sofiei Hermeziu. Învață cu dascăli particulari, după obiceiul vremii. În anul 1821, după înfrîngerea Eteriei, ajunge, împreună cu tatăl sau, la Chișinău, unde îl cunoaște, în vara anului 1822, pe Pușkin. Pînă în 1862, C.N. este, pe rînd, deputat al județului Iași, în urma alegerilor din 1837 și 1842, secretar al Obștești adunări în 1838 și 1841, primar al Iașului în 1840, director al Visteriei din 1843 pînă în 1849, din 1851 pînă în 1854 și în 1856, efor al Școalelor în 1848, director al Departamentului lucrărilor publice în 1850, membru al Divanului domnesc sub căimăcămia lui N. Vogoride în 1857, și ministru ad-interim de finanțe în 1861. În tot acest răstimp este exilat de două ori la moșia sa de la Trifești, mai întîi în anul 1838, pentru un articol de protest împotriva vandalismului față de monumentele isto-

rice, a doua oară în 1844, datorită povestirii *Toderică* și a altor articole publicate în *Propășirea*. Experiența aceasta nu îl împiedică să accepte, în 1856, funcția de cenzor al presei, împreună cu Gh. Asachi.

Pe tărîm cultural, C.N. se manifestă prin cîteva acțiuni cu consecințe însemnate pentru noua direcție a literaturii române. Între 1840 și 1842 este director al Teatrului Național din Iași, împreună cu M. Kogălniceanu și V. Alecsandri. În 1844, scoate, împreună cu M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Ion Ghica și Panaiotă Balș, revista *Propășirea*. În 1853 editează *Săptămîna, foaie sătească* (46 de numere, pînă în 1854), în care dezvoltă, în întîrziere față de revoluția de la 1848, la care nu participase, idei cu caracter iluminist în problema țărănească. Este membru al *Societății literare române*.

Costache Negruzzi

Primele încercări literare, nepublicate, ale lui C.N. țin de domeniul traducerilor. În epoca pribegiei, provocată de mișcarea eteristă, el traduce din Mme de Genlis, din Dimitrios Darvaris și din Lesage, într-un manuscris intitulat *Zăbăvile mele din anii 1821, 1822 și 1823 la satul Șărăuți*. La acestea se adaugă cîteva fabule franțuzești (între care *Lupu și Mielu* de La Fontaine), istorioara lui Voltaire, *Memnon ou la Sagesse humaine*, *Pirostia Elenei*, de Marmontel *(Le trépied d'Hélène)*. În 1835, C.N. publică *Triizăci de ani sau viața unui jucătoriu de cărți*, traducerea melodramei *Trente ans ou la vie d'un joueur* de Victor Ducange și M. Dinaux. În 1837 și 1838 apar traducerile dramelor romantice *Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei* de V. Hugo. Cele mai cunoscute traduceri ale lui C.N. sînt *Baladele* lui V. Hugo (1845), prelucrarea *Toderică* (1844), după *Fédérigo* de Prosper Mérimée și, în colaborare cu fabulistul Alex. Donici, *Satire și alte poetice compuneri* (1844) de Antioh Cantemir.

Ca poet, C.N. compune, în 1827, *Desțerarea șlicului*, pe tema, din ce în ce mai importantă în epocă, a trecerii de la vechi la modern. În 1837 apare în broșură anecdota istorică în versuri *Aprodul Purice*, care ar fi făcut parte dintr-o epopee pierdută, *Ștefaniada*. Unica piesă de teatru originală, rămasă de la C.N., *Cîrlanii* (intitulată inițial *Doi țărani și cinci cîrlani)*, a fost reprezentată la Iași, în 1849. În 1851, C.N. a mai publicat *Muza de la Burdujăni*, farsă într-un act, localizată după un proverb dramatic de Théodore Leclercq.

Sectorul de rezistență al operei lui C.N. îl reprezintă proza, care cuprinde nuvelistica și, ca la cei mai mulți dintre scriitorii perioadei pașoptiste, literatura memorialistică. Nuvela *Zoe*, cu subtitlul *Noutate istorică*, apărută în *Curier de ambe sexe* (1837) și nuvela *O alergare de cai (Scacica)*, publicată în *Dacia literară* (1840), ilustrează o fază de expresie precumpănitor romantică, preferința pentru conflictele melodramatice, generate de pasiunile extreme ale unor personaje ferm antagonice și pitorești. După tipicul tuturor prozatori-

lor din epocă, C.N. aplică și el metoda studiului fizionomic, inspirat de Lavater. Mai complexă, cea de a doua nuvelă atrage atenția prin schimbările de planuri narative și prin ironia finală, care reclamă o reconsiderare a lecturii. În 1840, C.N. publică, în primul număr al revistei *Dacia literară*, nuvela în patru părți *Alexandru Lăpușneanul* — comparată de G. Călinescu cu drama lui Shakespeare, *Hamlet* —, considerată o capodoperă a literaturii române. Nuvela, care se inspiră din cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin, dezvoltă conceptul monarhului absolut, în opoziție cu boierimea descentralizatoare și cu o oarecare înțelegere a suferințelor țării. Figura domnitorului ocupă planul principal al narațiunii, conflictul are un caracter aproape dramaturgic și se exprimă printr-o suită de scene violente, bine motivate și memorabile nu numai ca tensiune, dar și ca psihologie (uciderea celor patruzeci și șapte de boieri, araniarea capetelor tăiate într-o piramidă, pe care soția domnitorului este invitată să o contemple, uciderea intrigantului vornic Moțoc, într-o subtilă scenă de mase, otrăvirea lui Lăpușneanu). În ciuda scenariului istoric, tema latentă a nuvelei, relația dintre pasiunile individuale și rațiunea de stat, conferă textului o surprinzătoare modernitate.

Eseistica rafinată a lui Al. Odobescu și registrul larg al memorialisticii lui Ion Ghica sînt anticipate de C.N. în ciclul *Negru pe alb (Scrisori la un prieten)*, din volumul *Păcatele tinereților* (1857), care conține impresii de călătorie *(Primblare, Pelerinagiu, Băile de la Ems)*, anecdote *(Rețetă, Pentru ce țiganii nu sînt români, Statistica lupilor, Istoria unei plăcinte)*, biografii *(Un poet necunoscut* — Daniil Scavinschi), fiziologii *(Fiziologia provințialului, Lumînărică)*, lanțuri paremiologice, înscenate cu virtuozitate, în stilul jovial de mai tîrziu al lui Anton Pann sau I. Creangă.

Întemeietor al prozei artistice românești, pionier al dramaturgiei originale, pentru care s-a străduit, cu mai puțin succes decît V. Alecsandri, să alcătuiască un început de repertoriu național, interesat, ca și I. Heliade Rădulescu în Țara Românească, de problemele creării unei limbi literare comune, pe temeiul cărților vechi, religioase sau civile, și al limbii vorbite, precursor al lui V. Alecsandri și Al. Russo în cercetarea poeziei populare, despre care a dat un studiu în 1840 *(Cîntece populare a Moldoviei)*, C.N. este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai curentului național-popular de la *Dacia literară*.

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul*, tradusă de J. Voinescu în *Revue de l'Orient de l'Algérie et des colonies* (1853), a fost antologată în *Rumanian prose and verse*. London (1956, fragmentar); *Rumynskie povesti i rasskazy*, vol. I, Moskva (1959); [*Povestiri*], Peking (1960); *Kisah-kisah dari Rumania*, Djakarta (1961); *Rumänische Anthologie*, Halle (1962, fragmentar); *Nouvelles roumaines. Anthologie des prosateurs rou-*

mains, Paris (1962); *Anthologhia rumanon pezografon*, Athinai (1963); *Narradores rumanos*, Montevideo (1965); *Meesters der roemeense vertelkunst*, Amsterdam (1967) etc.

Alte opere: 200 rețete cercate pentru bucate și alte treburi gospodărești, în colaborare cu M. Kogălniceanu (Iași, 1841).

Ref.: E. Lovinescu, *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, București, 1913; Al. Piru, *C. Negruzzi*, București, 1966.

FL. M.

NEGRUZZI Iacob, n. 31.XII.1842, Trifești, jud. Iași; m. 14.IV.1932, București. Poet, prozator, dramaturg și traducător. Fiu al scriitorului moldovean pașoptist Costache Negruzzi, doctor în drept „summa cum laude" la Berlin, profesor universitar și președinte al Academiei. S-a impus în istoria literaturii mai ales prin activitatea depusă ca redactor șef al *Convorbirilor literare* (între 1867 și 1895), unde a reușit, datorită unui spirit organizatoric exemplar, să asigure apariția regulată și la un nivel foarte ridicat a publicației, prin atragerea marilor scriitori ai vremii. Scriitor fecund, I.N. s-a remarcat mai ales prin volumul *Còpii de pe natură* (1874) care reunește portrete satirice în proză și versuri, în care ridiculizează demagogia, cosmopolitismul, falsul patriotism, mentalitatea conservatoare, ipocrizia, parazitismul. Volumul memorialistic *Amintiri din Junimea* (1921) prezintă interes documentar, autorul fiind unul dintre întemeietorii cenaclului *Junimea*. A tradus, aproape în întregime, teatrul lui Schiller.

P.M.

NEGULESCU Mihai, n. 22.I.1936, Fîntînele, jud. Prahova. Poet. Primul volum, *Nopțile albe ale orașului* (1962), transcrie în peisaje solare un entuziasm juvenil, nu lipsit de gesturi exterior patetice. Poetul tinde să renunțe la tonul exploziv și la descripția anecdotică *(Ceramică regăsită*, 1967; *Balans de zodii*, 1969; *Ține minte zăpada*, 1976), interiorizînd expresia poetică, în versuri discret muzicale, mărturisind totodată o vocație picturală a imaginației.

I.V.Ș.

NEMȚEANU Barbu, n. 1887 Galați; m. 28/29.V.1919, Galați. Poet de orientare simbolistă; traducător din germană și franceză. În volumul *Stropi de soare* (1915) a cîntat orașul provincial, lumea porturilor dunărene.

P.M.

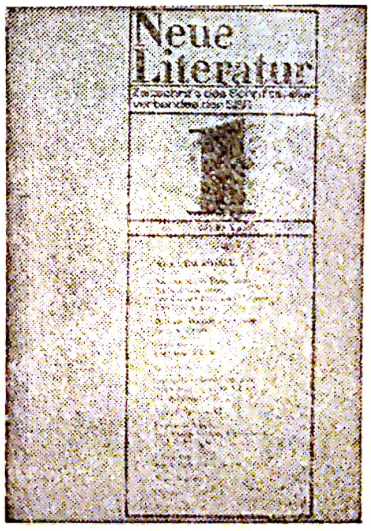

NEUE LITERATUR *(Literatura nouă)*, revistă lunară a Uniunii Scriitorilor, editată în limba germană. Revista apare din 1949, cu intermitențe, inițial cu titlul *Banater Schriftum*, devenit în 1956 *Neue Literatur*; apariția a fost la început semestrială, apoi trimestrială (1956—1959), la două luni (1960—1968), în sfîrșit, lunară. Sediul revistei se mută în 1956 de la Timișoara la București. Redactor șef Emmerich Stoffel.

N.L. este o revistă reprezentativă pentru literatura naționalității germane din România. Ea a atras colaboratori din toate generațiile, a descoperit și susținut numeroși tineri; toate domeniile beletristicii și toate posibilitățile comentariului literar și cultural își găsesc locul în paginile revistei; a popularizat literatura română clasică și contemporană, precum și a celorlalte naționalități din România, prin traduceri și exegeze.

M.P.

NICOLEANU N. (Neagoe Tomoșoiu), n. 16.VI.1835, Cernatu Săcelelor, jud. Brașov; m. 7.IV.1871, Iași. Gazetar și poet minor, a avut legături cu societatea *Junimea*. A scris mai ales poezie erotică (volumul *Poezii*, Iași, 1865, cu o prefață de Iacob Negruzzi).

E.Z.F.

NICOLESCU G[eorge] C[ristea], n. 16.V.1911, Ploiești; m. 24 XI.1967, București. Istoric literar și profesor universitar, discipol al lui D. Caracostea. După două broșuri, *Nicolae Bălcescu* (1945) și *M. Kogălniceanu* (1946), scrie *Viața lui Alecsandri* (1962, Premiul Academiei), amplă monografie dedicată vieții scriitorului. *Curentul literar de la Contemporanul* (1966) este de asemenea un întins studiu istorico-literar, cu tendințe monografice. Postum i-au apărut volumele *Studii și articole despre Eminescu* (1968) și *Structură și continuitate* (1970).

P.M.

NICOLESCU Otilia, n. 10. 1. 1932, Drăghici, jud. Argeș. Poetă. Redactor la revista *Argeș*. Poezie feminină, dominată de ideea de permanență și armonie, năzuind a realiza o muzică a sferelor. Volume: *Lumea care nu moare* (1970), *Lunecînd în alb* (1970), *Sfere muzicale* (1973), *Ora clopot* (1974), *Colinele somnului* (1976).

D.P.

NICOLESCU Tatiana, n. 9.VII.1923, Chișinău. Istoric literar, profesor universitar. A consacrat ample studii literaturii ruse și sovietice, difuzării acesteia în România și receptării ei de către scriitorii români (*Opera lui Gogol în România*, 1959; *Tolstoi și literatura română*, 1963; *Prozatori sovietici contemporani*, 1968; *I.A. Bunin*, 1970; *Pe scara timpului*, 1972). A prefațat numeroase versiuni românești de opere ale scriitorilor ruși și sovietici, unele din aceste traduceri fiind chiar rodul muncii sale.

D.M.

NICOLESCU Vasile, n. 1.XI.1929, Podenii Vechi, jud. Prahova. Poet, traducător și eseist. Studii de filozofie la București. Volumele de versuri *Liturghii negre* (1946), *Enescu*,

suită lirică (1958), *Poeme* (1963), *Parabola focului* (1967), *Clopotul nins* (1971), *Secțiunea de aur* (1973) dovedesc rafinament și viziune moderne. V.N. răspunde în cel mai înalt grad dezideratului lovinescian de intelectualizare a expresiei. Spirit cultivat, frecventînd mai multe literaturi din care a tradus cu excelente rezultate (Max Jacob, Apollinaire, Henri Michaux, Ezra Pound, Ted Hughes), poetul e apropiat mai ales de T. Arghezi în latura lui s rafică, și de L. Blaga în dimensiunile reflexive. Incandescența poeziei sale, de o rară puritate, lăsînd impresia unei cantate, îl situează, în contextul general al poeziei românești, în familia spiritelor apolinice. V.N. scrie o poezie în care elementele unei culturi temeinic asimilate sînt hrănite de fondul mitologic autohton și de miturile universale. Finalitatea ei, ca și în cazul lui Eminescu, T. Arghezi și L. Blaga, este atingerea, pe căile artei, a idealului de absolut.

Alte opere: Poeme (1974); *Starea lirică*, eseuri (1975); *Lumea diafană* (1977).

P.M.

Vasile Nicolescu

NICOROVICI Vasile, n. 27.X.1924, Moșoreni, Cernăuți. Prozator, reporter și dramaturg. Profesează „reportajul monografic" ce încorporează relatări de fapte văzute, eseul sociologic (*400 de zile în orașul flăcărilor*, 1958; *Meridianul de foc*, 1959; *Marele arc petrolifer*, 1961, Premiul Academiei; *Între Riga și Irkutsk. 30.000 de kilometri prin Uniunea Sovietică*, 1964; *Călător peste 5000 de străzi. Sinteze bucureștene*, 1965; *Totul este mișcare*, 1976). În *Romeo, Julieta și lumina* (1962), reportajul interferează cu eposul. Un roman-problemă este *Nebunia vitezei* (1968). A scris piesa *Tragedia „Excelsior"* (1973).

D.M.

NISIPEANU Constantin, n. 10.X.1907, Craiova. Poet. A debutat cu versuri la *Bilete de papagal*, în 1928, și în același an a editat, la Craiova, revista *Radical*. S-a alăturat mișcării avangardiste, publicînd în editura *unu* a lui Sașa Pană cîteva plachete de poeme suprarealiste (*Metamorfoze*, 1934; *Spre țara închisă în diamant*, 1937; *Femeia de aer*, 1943). În 1968 publică un volum retrospectiv de versuri, *Stăpîna viselor*, cuprinzînd și alte poezii, scrise după război.

E.Z.F.

NOICA Constantin, n. 12.VII.1908, Vitănești-Grosu, jud. Teleorman. Filozof, eseist și traducător din filozofia greacă și germană. Prima sa lucrare, *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), este un eseu despre esența și limitele științei, într-un limbaj de o excepțională valoare aoristică. Îl regăsim, după un șir de alte comentarii filozofice, în eseurile *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea româ-*

nească (1973) și *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești* (1975). C.N. coboară spre rădăcinile limbajului pentru a scoate la lumină un fel particular al spiritului românesc de a concepe și defini creația și frumosul. *Dor* este în viziunea lui un arhetip care ne însumează ca popor și ne exprimă refuzînd să ne exprime pînă la capăt: „o căutare de negăsire". Efortul lui C.N. de a defini spiritualitatea prin limbă este ajutat de o remarcabilă fantezie creatoare.

Alte opere: De caelo, încercare în jurul cunoașterii și individului (1937); *Jurnal filosofic* (1944); *Despărțirea de Goethe* (1976); *Sentimentul românesc al ființei* (1978); *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase medalii ale spiritului contemporan* (1978).

E.S.

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ pentru politică, literatură, știință și artă. A apărut la București, săptămînal sau bilunar, seria I între 1 ianuarie 1900 și 30 decembrie 1902; seria II între 12 octombrie 1908 și 24 iulie 1916, sub conducerea lui C. Rădulescu-Motru. Revista are caracter enciclopedic, publicînd articole politice, studii științifice, cercetări de istorie, informații privind presa culturală etc., precum și literatură originală. În articolul-program, C. Rădulescu-Motru spune că N.R.R., împreună cu suplimentele sale, își propune să ajungă „o publicație indispensabilă oricui ar dori să-și întemeieze o judecată imparțială asupra culturii române din secolul XX". Colaboratori: N. Iorga, Ovid Densusianu, G. Coșbuc, Sextil Pușcariu, I. Slavici, I. Agârbiceanu, I. Nădejde, Mihail Sorbul, N. Davidescu etc. Alături de aceștia, N.R.R. publică creații literare ale unor tineri scriitori orientați spre modernism: Felix Aderca, I. Pillat, Adrian Maniu, I. Vinea.

E.Z.F.

NOVĂCEANU Darie, n. 8.IV. 1937, Crasna, jud. Gorj. Poet, traducător și eseist. Debutează cu volumul *Autobiografie* (1962), după care a mai publicat *Păsări de lut* (1966), *Tehnica umbrei* (1970), *Peisaj în mișcare* (1971), *Există nopți* (1973). Traduceri în limba spaniolă: *Antologia de la Literatura rumana contemporánea* (Havana, 1969) și *Poesia rumana contemporánea* (Barcelona, 1972), *Bacovia — Plomo* (1974). *Precolumbia* (1975, Premiul Uniunii Scriitorilor), este o încercare de istorie a culturilor și civilizațiilor străvechi din America Latină. Sensibil la peisajul autohton și frecventînd, în același timp, lirica universală de expresie spaniolă, înclinat spre echilibru și luciditate, D.N. este un spirit modern.

P.M.

Scanned with OKEN Scanner

OARCĂSU Ion, n. 22.VI.1925, Josenii Bîrgăului, jud. Bistrița-Năsăud. Critic literar. Cronici literare, eseuri, în publicațiile clujene, mai ales în *Tribuna*, strînse în volumele *Opinii despre poezie* (1965), *Oglinzi paralele* (1967) și *Prezențe poetice* (1968). Interes pentru poezia contemporană, în special ardeleană, pe care o comentează cu precauție.

V.M.C.

ODEANU Anișoara (Doina Peteanu), n. 29. V. 1912, Pădureni, jud. Timiș; m. 3. IX. 1972, Lugoj. Prozatoare și poetă. Autoare de nuvele, romane (*Într-un cămin de domnișoare*, 1934; *Călător din noaptea de ajun*, 1936, nouă ediție, revăzută, cu titlul *Anotimpul pierdut*, 1971; *Ciudata viață a poetului*, 1942, nouă ediție, 1975; *Sub lumina verii*, 1967; *Legile jocului*, 1972) și de poezii (*Moartea în cetate*, 1943; *Noaptea creației*, 1943) în care predomină situațiile și conflictele sentimentale sau erotice.

FL. M.

ODOBESCU Alexandru, n. 23. VI. 1834, București; m. 10. XI. 1895, București. Prozator, eseist și istoric. Fiul generalului Ion Odobescu și al Ecaterinei, fiica doctorului Constantin Caracaș, acesta din urmă cu doctoratul în medicină obținut la Universitatea din Viena. Studii cu profesori în casă, apoi la Colegiul „Sf. Sava" și la pensionul „Monty" din București, iar din 1850 la Universitatea din Paris, unde studiază arheologia și literele. Locuiește un timp la Alfred Dumesnil, ginerele lui Michelet și suplinitorul lui Edgar Quinet la Collège de France. Debutează ca scriitor, publicînd în revista *Junimea română*, organ al societății cu același nume din capitala Franței, articolul *Muncitorul român* (1851), influențat de gîndirea lui N. Bălcescu. Tot atunci, în cadrul *Junimii române*, ține conferința *Viitorul artelor în România*, opinînd pentru o orientare a artei românești în strînsă legătură cu tradițiile naționale, cu folclorul. Studiul *Bazele unei literaturi naționale* subliniază, în sens clasicizant, importanța literaturilor vechi, greacă și latină, ca modele fundamentale pentru literaturile moderne. Mai scrie poezii originale, face traduceri, cu deosebire din autori clasici (Homer, Hesiod, Herondas, Horațiu, Vergiliu, Calistrat), dar și din scriitori contemporani (Béranger, adaptări din Michelet și Vigny) etc. Întors în țară (1855), e numit șef de masă, apoi director într-un minister, membru în Comisia documentară. În revista *România literară* (1855) publică poezii, un studiu, temeinic informat, *Satira latină*, și nuvela istorică *Mihnea Vodă cel Rău*, urmată, cinci ani mai tîrziu, de *Doamna Chiajna* (în *Revista Carpaților*), retipărite amîndouă, în același an, în volum (1860). Nuvelele consacră numele lui AL.O., situîndu-l în rîndul prozatorilor valoroși ai literaturii române. În

Alexandru Odobescu

1861 scoate *Revista română*, în care publică studii și eseuri (despre tradițiile culturii și ale scrisului românesc — *Poeții Văcărești, Psaltirea tradusă în românește de Diaconul Coressi, Cîteva cuvinte asupra lui N. Bălcescu și scrierile sale* ș.a. —, despre poezia populară, urmărind studiul comparat al folclorului românesc în contextul folclorului balcanic — *Cîntecele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinele românilor* și *Răsunete ale Pindului în Carpați* — etc.). În revistă, AL.O. mai publică originala scriere *Cîteva ore la Snagov*, amestec ingenios de erudiție și relatări de călătorie, cu excelente descripții de natură și evocări de cadru istoric, prefigurînd, prin structură, *Pseudo-Kynigheticos*. Ministru al Instrucțiunii și al Cultelor (între 1863 și 1864), membru al Academiei (1870), profesor de istoria arheologiei la Universitatea din București (1874), secretar, o vreme, al ambasadei române din Paris și, în ultimii ani, director al Școlii Normale superioare din București. A participat la congrese internaționale de arheologie și a publicat ample lucrări de specialitate (*Istoria archeologiei* [...], 1877; *Le Trésor de Pétrossa* [...], 1889—1890). Ca membru al Academiei, a combătut curentele etimologiste și puriste în problemele limbii și a contribuit la impunerea ortografiei fonetice.

Prin crearea de nuvele istorice, AL.O. se integra unei tradiții naționale inaugurate de C. Negruzzi și Gh. Asachi. Literatura de evocare istorică are însă rădăcini mult mai vechi în literatura română, la baza căreia stă, ca nicăieri în altă parte, o întinsă literatură cronicărească. Stimulentul pentru o atare literatură venea, în epocă, și din romantism, aflat, în al șaselea deceniu al veacului trecut, încă în plină floare. Influența lui C. Negruzzi e incontestabilă, dar nuvelele lui AL.O. sînt creații originale, diferite ca structură. Împărțirea fiecărei nuvele în patru capitole, avînd cîte un *moto*, înclinația pentru personaje puternice, voluntare și tiranice indică înrîurirea lui C. Negruzzi. Dar informația întinsă, de istoriograf erudit, care stă la baza evocărilor lui AL.O., predilecția pentru ample descrieri de cadru, adevărate reconstituiri arheologice, pentru descrieri de natură luxuriante, cu fraza amplă, cu arhitectura studiată îl diferențiază în chip sensibil de C. Negruzzi, scriitor de o mare sobrietate și concizie, fără preocupări erudite. Evident, informația istorică bogată e topită de AL.O. într-o viziune personală, întregind documentul cu imaginația, creînd episoade dramatice, vaste tablouri de epocă, într-o limbă de o bogăție și armonie cum literatura română nu mai cunoscuse. Nuvelele sale sînt opera unui istoric prin formație, cu vocație de artist. Fără a avea construcția, de o simetrie perfectă, a nuvelei lui C. Negruzzi, nuvelele lui AL.O. sînt creații memorabile, modele de artă descriptivă, de stil și de limbă literară în proza românească.

Pseudo-Kynigheticos, capodopera lui AL.O., este o scriere cu totul originală. I se spune de obicei eseu, deși imaginea clasică pe care o avem despre eseu este alta. Ea este o încîntătoare cozerie despre vînătoare, urmărind ecoul acesteia, ca sursă de inspirație, în opere aparținînd diverselor ramuri ale artei (muzică, pictură, sculptură, literatură), din toate timpurile și de pe toate meridianele. Impresionează în *Pseudo-Kynigheticos* erudiția autorului, ușurința cu care acesta se mișcă în cîmpul vast al culturii universale, comentariul judicios, de critic de artă competent și sensibil, dar mai cu seamă talentul de scriitor. Itinerarul sinuos și, nu o dată, capricios, pe care scriitorul ne conduce să urmărim motivul vînătorii în artă nu este obositor, ci reconfortant. Atitudinea autorului este aceea a unui om degajat, înclinat tot timpul spre digresiune și paranteză. Erudiția se îmbină cu anecdota, cu aluzia glumeață, cu amintiri din copilăria și tinerețea scriitorului, cu tablouri de natură, unele din ele — descrierea Cîmpiei Bărăganului, de pildă — constituind pagini antologice ale prozei descriptive românești; cu referiri dese la viața societății contemporane, cu basme și povestiri vînătorești, toate înlănțuite într-o abilă asociație și topite într-o compoziție unitară. *Pseudo-Kynigheticos* este opera unui istoric și critic de artă, și a unui artist rafinat stăpînind cu virtuozitate tainele creației literare. Un puternic simț al limbii, o mare grijă pentru construcția și cizelarea frazei, pentru un stil împodobit trădează, în scrisul lui AL.O., tendințe baroce.

Alte opere: Scrieri literare și istorice (vol. I—III, 1887).

Ref.: Tudor Vianu, *Alexandru Odobescu*, București, 1960; D. Păcurariu, *Al. I. Odobescu*, București, 1966; Nicolae Manolescu, *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, București, 1976.

D.P

OLAHUS Nicolaus, n. 10. I. 1493, Sibiu; m. 17. I. 1568, Bratislava. Umanist român din Transilvania. Studii la Școala capitulară din Oradea în domeniul limbii grecești și latine. Prețuit de regii Ungariei, a primit înalte titluri politice și clericale, printre care cel de arhiepiscop de Strigoniu-Esztergom (1553) și regent al Ungariei (1562). La Bruxelles a legat o strînsă prietenie cu Erasm din Rotterdam. Corespondența dintre ei tratează probleme didactice și pedagogice umaniste. Opera lui, scrisă în latinește, se compune din trei lucrări istorico-geografice: *Hungaria*, urmată de *Attila* și *Chronicon* (tipărită în 1735), și poezii: *Satire*, *Elegii*. Scrie omagial și admirativ despre patria lui de origine (Olahus = Românul), despre latinitatea poporului și a limbii române, precum și despre patria adoptivă.

Ref.: Șt. Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa, Gorj, 1939; *Umanistul Nicolaus Olahus. Texte alese*, ediție de I. S. Firu și Corneliu Albu, 1968.

D. SIM.

OLLĂNESCU Dumitru Constantin, n. 28. III. 1849, Focșani; m. 20. I. 1908, București. Dramaturg, poet și traducător. Ca scriitor a adăugat la nume pseudonimul *Ascanio*. Diplomat, ministru al României la Constantinopol, Viena și Atena. Membru al Academiei (1893). A scris piese de teatru: *Pe malul gîrlei*, comedie (1879), *Pribeagul*, *Primul bal* (1893) etc. Fondatorul revistei *Literatură și artă română* (în colaborare cu N. Petrașcu). A tradus în versuri și a comentat pe Horatius Flaccus, *Ode, epode*, *Carmen Saeculare* și *Ars poetica*. (1891).

Alte opere: Teatru (1893); *Satire* (1896); *Teatrul la români* (3 vol., 1897—1898); *Poesii* (1901).

D. SIM.

OLTEANU Ioanichie, n. 3. IX. 1923, Vaidei-Ogra, jud. Mureș. Poet și traducător. Studii universitare de litere și filozofie la Cluj și Sibiu. Redactor și redactor șef la diverse ziare și reviste *(Lupta Ardealului, Contemporanul, Tînărul scriitor, Tribuna, Tomis, Viața românească)*. A publicat poeme de factură baladescă, moderne prin limbaj, neadunate în volum. A tradus din poeți de limbă maghiară din România, precum și din poeți de peste hotare, în special sovietici (E. Bagrițki, S. Marșak, Tvardovski ș.a.).

D.M

OPREA Al[exandru], n. 5. VII. 1931, Gorunești, jud. Vîlcea. Critic și istoric literar. Studii filologice la București. Doctor în filologie. Volume: *Panait Istrati* (1967, Premiul Uniunii Scriitorilor; nouă ediție, 1977), *Mișcarea prozei* (1967), *Incidente critice* (1975). Practică o critică fermă, adecvată obiectului studiat, dovedind, în același timp, reale calități de polemist. Alte volume: *Mitul „Faurului aburit"* (1974).

P.M.

ORĂȘANU Nicolae T., n. 1833, Craiova; m. 1890, București. Personalitate pitorească și condei temut, N.O. „și-a înspăimîntat contemporanii cu satirele sale după tipicul lui Béranger" (G. Călinescu). A editat o gazetă satirică, *Nichipercea* (între 1859 și 1879). A susținut o violentă campanie de presă antidinastică. Scrierile sale sînt cronici satirice, în versuri sau proză *(Opere satirice*, I—II, 1875), pline de vervă publicitară.

E.Z.P.

ORIZONT, revistă culturală săptămînală, editată de filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor, în colaborare cu Comitetul județean de Cultură și Educație Socialistă. Revista are la origine un almanah literar tipărit cu intermitențe la Timișoara, din 1949 pînă în anul 1953 cînd, sub numele de *Scrisul bănățean* va apare cu oarecare regularitate trimestrială pînă în 1964, anul adop

tării actualei denumiri. În noua formă, publicația se preocupă de „ridicarea nivelului calitativ al creației", de sprijinirea debutanților, de lărgirea cercului de colaboratori. O. publică numeroase traduceri din literatura universală. Dintre colaboratorii care susțin viața revistei: I. Arieșanu, Tr. L. Birăescu, Liviu Ciocîrlie, A. Dumbrăveanu, V. Iancu, Al. Jebeleanu, A. Lillin, S. Titel, N. Ciobanu, E. Todoran, C. Ungureanu.

V.M.C.

ORNEA Zigu, n. 27. VIII. 1930, Frumușica, jud. Botoșani. Istoric literar. A studiat în special curentele ideologice din literatura română: *Junimismul* (1966, reluat în *Junimea și junimismul*, 1975), *Țărănismul* (1969), *Semănătorismul* (1970), *Poporanismul* (1972), *Curentul cultural de la „Contemporanul"* (1977). Alte volume: *Trei esteticieni* (1968), *Studii și cercetări* (1972), *Confluențe* (1976). Cărțile sale beneficiază de o informație riguroasă.

P.M.

OSTLAND *(Țara de la răsărit)*, revistă literară editată de Richard Csaki la Sibiu, din iunie 1919 pînă în august 1921. O. aspiră să fie o publicație reprezentativă pentru literatura naționalității germane din România. Printre colaboratori: A. Müller-Guttenbrunn, B. Capesius, O.W. Cisek, Fr. X. Kappus. Prin traduceri de texte și prin articole, O. a făcut cunoscut fenomenul literar românesc cititorilor de limbă germană.

M.P.

Scanned with OKEN Scanner

PALER Octavian, n. 2.VII.1926, Lisa, jud. Brașov. Poet și eseist. Studii de filologie și drept la București. Autor mai întîi de delicate „definiții lirice" *(Umbra cuvintelor,* 1970) în maniera stilistică a lui L. Blaga. Însemnările despre Egipt, Grecia, Italia (I, *Drumuri prin memorie,* 1972, Premiul Uniunii Scriitorilor; II, 1974) ezită între memorialul de călătorie, în stilul mai vechi al genului, reflecția morală și o discretă poezie a timpului și spațiului. Reflecția devine dominantă și își lărgește sfera spre miturile artei și ale istoriei în *Mitologii subiective* (1975), eseuri de o remarcabilă acuitate a reflecției.

E.S.

PANĂ Sașa, n. 8.VIII.1902, București. Poet și prozator. Propagandist și teoretician al avangardismului *(Sadismul adevărului,* 1936); a editat revista *Unu* (1928), apoi a întemeiat editura *unu,* unde a publicat scrierile lui Urmuz, T. Tzara, I. Voronca, St. Roll etc. Este autorul a numeroase volume de poeme suprarealiste și prozo-poeme *(Diagrame,* 1930; *Echinox arbitrar,* 1931), din care selecționează ulterior culegerea *Poeme și Poezii alese din cărți și din sertar* (1966). După război, scrie proză inspirată din viața militară, în tradiția lui G. Brăescu, cu elemente autobiografice *(Cordonul sanitar,* 1949; *Misiunea trebuie îndeplinită,* 1950; *În preajma mutărilor,* 1963) și un volum de memorii (*Născut în '02,* 1973). A publicat o *Antologie a literaturii române de avangardă* (1969). Alte volume: *Talisman* (1933), *Munții noaptea neliniștea* (1940), *Erată la „Introducere" în modernism de Dinu Stegărescu* (1947).

E.Z.F.

PANCU-IAȘI Octav, n. 14.XI.1929, Iași; m. 16.IV.1975, București. Prozator, poet și dramaturg. Autor de versuri, povestiri, romane, piese de teatru destinate copiilor și tineretului: *Timpul stă în loc?* (1949), *Multe, multe luminițe...* (1951), *Marea bătălie de la Iazul Mic* (1953), *Ala Bala Portocala* (1957), *Cartea cu ochi albaștri* (1959), *Scrisori pe adresa băieților mei* (1960), *Nu fugi, ziua mea frumoasă* (1970) etc. Povestitor talentat, cu umor și fantezie, opera lui O.P.I. a fost tradusă în mai multe limbi.

V.M.C.

PANDREA Petre, n. 26.VI.1904, Balș; m. 8.VII.1968, București. Eseist. Studii juridice în Germania. În 1932 tipărește lucrarea de specialitate *Beiträge zur Montesquieus deutschen Rechtsquellen,* iar un an mai tîrziu volumul *Germania hitleristă,* o severă analiză critică a regimului național socialist recent constituit. Devine, treptat, un militant al stîngii democrate, publicînd articole de orientare marxistă în presa literară. Rodul acestei orientări îl formează volumele *Portrete și controverse* (vol. I—II, 1945—1946). Teore-

tician al specificului oltenesc în cultura română, autor al volumului *Brâncuși* (1962), carte esențială pentru înțelegerea marelui sculptor. A publicat și o excelentă carte de reflecții morale *(Pomul vieții, jurnal intim 1944,* 1945).

Alte opere: Amintiri și exegeze (1967); *Eseuri* (1971, antologie din scrierile vechi).

P.M.

PANN Anton (Antonie Pantoleon Petroveanu), n. 1797, Sliven, Bulgaria; m. 2.XI.1854, Rîureni, jud. Vîlcea. Poet, folclorist și compozitor. Studii la București, școala de muzică psaltică a lui Dionisie Fotino. Cîntăreț bisericesc, profesor de muzică la Rîmnicu-Vîlcea și București. În 1821 se refugiază la Brașov unde-l cunoaște pe I. Barac care-i stimulează interesul pentru literatura populară precum și pentru prelucrarea folclorului. Începe, după 1830, o activitate scriitoricească fecundă, tipărind un mare număr de cărți și broșuri (peste o sută), cuprinzînd poezii populare din folclorul sătesc și orășenesc, amestecate cu poezii proprii și însoțite, de multe ori, de muzică, consemnată pe note *(Versuri muzicești,* 1830; *Poezii populare,* 1846 etc.); o antologie a poeziei de dragoste din poeți români culți, ca și din poezia de dragoste anonimă *(Spitalul amorului sau Cîntătorul dorului,* 1850, nouă ediție, mult amplificată, 1852), prima de acest fel în literatura română, cu muzică scrisă, în bună parte, de A.P.; apoi adaptări de opere străine (*Christoitia sau Școala moralului,* 1834, traducere în versuri, cu multe adăugiri, a scrierii lui Erasmus, *De civilitate morum puerilum; Noul Erotocrit* de Cornaro, traducere adaptată, de asemenea în versuri, 1837; *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea,* 1853, traducere versificată a unei povestiri din folclorul turcesc; o adaptare a poveștilor arabe din *Halima* etc.).

Anton Pann

Partea cea mai importantă a operei sale o constituie două volume de *Fabule și istorioare* (1839 și 1841), dar mai ales *Povestea Vorbei* (1847), culegere de proverbe, cea dintîi selecție amplă tipărită în limba română. Proverbele, culese de A.P., sînt grupate tematic, pe capitole, într-o succesiune logică, legate între ele prin rimă încît, foarte adesea, capitolele au aspectul unor poeme paremiologice. Fiecare grup de proverbe e urmat de una sau mai multe istorioare în versuri, menite a ilustra sensul proverbelor și vădind un mare dar de poet epic. Trăsătura dominantă a acestor istorioare și, în genere, a scrisului lui A.P., este umorul. Limba e plină de prospețime și pitoresc, versul, influențat de cel popular, este natural și expresiv, dezvăluind, nu o dată, densitate și vigoare imagistică surprinzătoare, cu totul moderne, anticipînd, în această privință, maniera unor mari poeți de mai tîrziu, T. Arghezi și I. Barbu, care și-au exprimat, dealtfel, prețuirea pentru A.P. *O ședătoare la țară* [...] (1851—1852) relatează călătoria lui Moș Albu care,

plecînd din București, după numeroase peripeții, ajunge într-un sat unde asistă la o șezătoare. Aici se spun snoave, ghicitori, se cîntă, aducîndu-ne în minte fragmente din *Decameronul* și anticipînd *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu.

Alte opere: Cîntătorul beției (1851); *Mică gramatică muzicală teoretică și practică* (1854); *Cîntece de lume, transcriere din psaltică în notație modernă* (1855).

Ref.: Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „Cîntecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, București, 1963; Paul Cornea, *Anton Pann*, București, 1964.

D.P.

PAPADAT-BENGESCU Hortensia, n. 8. XII. 1876, Ivești, jud. Galați; m. 5. III. 1955, București. Prozatoare, poetă, dramaturg. Personalitate de excepție în literatura feminină, întemeietoarea romanului românesc modern de analiză. Fiica generalului D. Bengescu. Primește o educație aleasă, formîndu-și din copilărie gustul pentru literatură și muzică. Studii liceale la Institutul „Bolintineanu". Semnează primul articol în ziarul *La Politique* (1912). Activitatea publicistică, nu foarte bogată, o va continua, cu intermitențe, pînă prin 1938, la *Viața românească*, *Sburătorul*, *Vremea*, *Adevărul literar și artistic* etc. Cronici literare, dramatice, muzicale, de artă plastică, opinii despre artă și literatură, însemnări biografice sînt mărturia unei prezențe discrete, care însă înregistrează fremătător viața de a cărei adevărată pulsație este lipsită. Ele pot reconstitui un crez artistic aproape eliberat de idoli, deschis, sincronizat cu spiritul veacului, depășindu-l uneori, un crez original care este rezultatul intuiției, reflecției și experienței literare personale. Există la H.P.-B. o combustie spirituală care se cere exprimată. Prea multul tumult interior se descarcă la început în exerciții poetice în limba franceză și română, unele rămase în manuscris, altele publicate în *Sburătorul* (1919) și *Familia* (1935). Versurile sînt crepuscular-romantice, de o muzicalitate liberă, cu ecouri din Baudelaire și Verlaine. Marea ambiție rămîne însă proza. Debutează în *Viața românească* cu schița *Viziune* (1913). G. Ibrăileanu devine îndrumătorul spiritual al scriitoarei. O îndelungată și fertilă corespondență cu acesta îi stimulează energia creatoare, umplîndu-i golul de comunicație și integrînd-o, dincolo de distanța ce o separă de Iași, atmosferei din jurul *Vieții românești*. În acest climat sînt scrise prozele lirice din volumul *Ape adînci* (1919), sondaje fine ale propriului suflet. Descoperindu-se pe sine, scriitoarea face o curajoasă imersiune în sufletul femeii. Lirismului specific literaturii feminine i se adaugă de pe acum un scormonitor simț de observație, înclinat spre reflexivitate, și o capacitate analitică ce semnalează apariția unei noi formule în proza românească. Mutarea familiei scriitoarei

la Constanța o distanțează de cercul *Vieții românești* și o apropie de *Sburătorul*, care va avea, de acum înainte, prin E. Lovinescu, o influență hotărîtoare asupra scrisului său. Primele colaborări la *Sburătorul* (1919), strînse în volumele *Sfinxul* și *Femeia în fața oglinzii* (1921), îmbogățesc lirismul inițial al scriitoarei prin adîncirea și perfecționarea autoanalizei psihologice. E. Lovinescu avea să observe particularitatea și insolitul scriitoarei tocmai în fuziunea lirismului cu spiritul analitic. În consens cu exigențele lovinesciene, lirismul e depășit în favoarea unei literaturi obiective. Formula intermediară o reprezintă *Balaurul* (1923), jurnal al unei femei care, încercînd să uite o decepție sentimentală, trăiește experiența tragică a războiului. Dincolo de subiectivismul eroinei, relevat cu o tehnică obsesivă în descripția balaurului monstruos, personificare a războiului, romanul dă o imagine obiectivă a măcelului universal, a morții în fața căreia reacția omenească este atît de diferită. Tot spre notația obiectivă tind și *Romanța provincială* (1925) și *Desenuri tragice* (1926) în care H.P.-B. observă și fixează psihologii și destine omenești. Apar apoi *Fecioarele despletite* (1926), primul roman al celei mai însemnate opere a H.P.-B., ciclul Halippilor, urmat imediat de capodopera ciclului, *Concert de muzică de Bach* (1927) și, mai tîrziu, *Drum ascuns* (1933). Este pasul hotărîtor spre obiectivare. Lumea este privită detașat, dar dinlăuntrul ei. Este o literatură de analiză, observare și descriere a stărilor de conștiință, a dramelor ce se ascund în spatele convențiilor lumii parvenite de după primul război mondial. Interesul se îndreaptă spre capitală, „cetatea vie", în care protagoniștii — membri ai unor straturi sociale felurite, dar mai ales ai burgheziei ajunse — năzuiesc spre perfecțiune aristocratică. Ciclul Halippilor urmărește destinul unei familii de-a lungul a două generații. Interesantă nu este intriga (care în *Concert de muzică de Bach* aproape lipsește), ci psihologia personajelor, duplicitatea lor morală, oscilînd între necesitatea păstrării aparențelor și chemarea instinctelor, ce duce inevitabil la destrămare. Descompunerea morală este accentuată uneori de prăbușirea fizică. Cazuri patologice, anomalii fizice sînt urmărite cu un ochi scormonitor, aproape profesional. Tehnica analizei psihologice ambiționează a descoperi „trupul sufletesc" al personajelor, resorturile intime care mișcă această lume a intereselor, snobismului și degenerescenței. Unitatea ciclului este asigurată de unitatea mediului în care trăiesc personajele și de personajele înseși, care apar și-și împletesc existența de la un capitol la altul, de la un volum la altul, ocupînd prim-planul pînă în momentul cînd portretul lor a fost elaborat. Perspectiva multiplă, profunzimea investigației asigură autenticitate și o formulă subliniat nouă acestui ciclu care inaugurează romanul românesc modern de analiză. Apar apoi nuvelele *Rochia miresei*, *Candoare: Hamidée* (1929) și *Contagiune* (1935).

Hortensia Papadat-Bengescu

Scanned with OKEN Scanner

Urmează romanele *Logodnicul* (1935) și *Rădăcini* (1938), care reiau unele personaje episodice ale ciclului Halippilor. Mai greoaie, aceste scrieri reține atenția prin aceeași analiză lucidă a stărilor de spirit. În 1936, cînd i se conferă Marele Premiu al Societății Scriitorilor Români, H.P.-B. este o scriitoare recunoscută și elogiată. În ultima perioadă a vieții, scriitoarea lucrează la romanul *Străina*, cu personaje tot din ciclul Halippilor; va publica doar fragmente în diferite reviste. La împlinirea a șaptezeci de ani, în 1946, scriitoarei i se acordă Premiul Național pentru proză. H.P.-B. a încercat și tentația teatrului. *Povîrnișul*, intitulată apoi *A căzut o stea* (1915), *Bătrînul* (1920), *Medievala* (1930), *Sora mea, Ana* (1964) sînt piese de un realism frapant, denotînd calități de dramaturg ce fuseseră semnalate de Camil Petrescu.

Ref.: C. Ciopraga, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1973.

V.M.C.

PAPADIMA Ovidiu, n. 23.VI.1909, Sinoe, jud. Constanța. Istoric și critic literar. Studii de litere la Universitatea din București și Berlin. Doctor în filologie, asistent universitar. A îngrijit volumele *Izvoare folclorice și creație originală* (1970), *Temelii folclorice și orizont european în literatura română* (1971), și *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972, în colaborare cu Al. Dima). Preocupări în domeniul folcloristicii, unde a publicat o monografie amplă, *Literatura populară română* (1968). Istoric literar temeinic (*Cezar Bolliac*, 1966, Premiul Academiei; *Ipostaze ale iluminismului românesc*, 1975), bibliograf și cercetător al presei literare românești.

Alte opere: *O viziune românească a lumii* (1941); *Creatorii și lumea or* (1943); *Heinrich von Kleist* (1967); *Ion Pillat* (1974); *Bibliografia analitică a periodicelor românești 1790—1858* (2 vol., 1966—1972, în colaborare).

D. SIM.

PAPILIAN Victor, n. 17.VI.1888, Galați; m.VIII.1956, Cluj. Prozator, dramaturg, eseist și memorialist. A semnat un timp cu pseudonimul *Sylvius Rolando*. Fiu al unui medic militar originar din Oltenia. Studii de medicină la București. După absolvire, reținut la catedra de anatomie umană. Din 1919, profesor de anatomie la Universitatea din Cluj. Scrie sute de studii de specialitate, publicate în periodice din țară și străinătate, elaborează manuale și tratate. În 1930 organizează un cenaclu literar-artistic, frecventat de scriitori, artiști plastici, actori, și scoate o revistă literară, *Darul vremii*. Șase ani mai tîrziu înființează *Asociația scriitorilor români din Ardeal și Banat*. Din 1933 pînă în 1936 e directorul Operei române din Cluj, iar din 1936 pînă în 1940, director al Teatrului Național din același oraș. Fondează, împreună cu alții, Filarmonica „Gh. Dima", pe care o conduce (1934—

«Constituția din București» de la 11 iunie 1848, acuarelă de C. Petrescu
Membrii Societății Academice Române, 1867

Scanned with OKEN Scanner

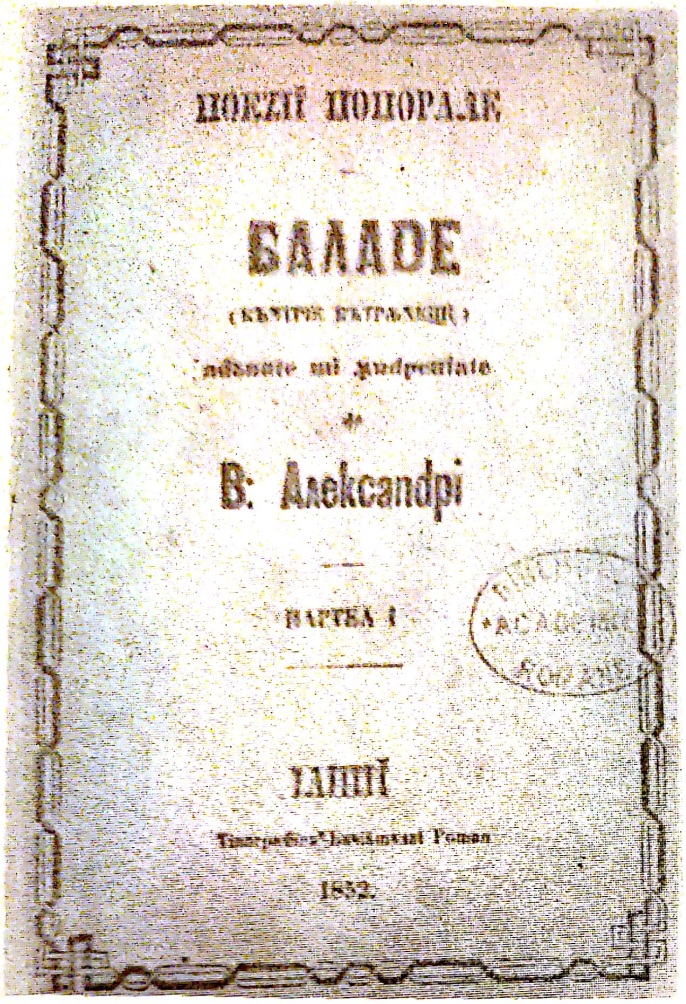
ПОЕЗІЇ ПОПОРАЛЕ

БАЛАДЕ

(КЪНТЕЦЕ КЪТРЪНЕЩЕ)

adunate mi ꙗndpeniate

de

B: Александрі

ПАРТЕА I

IАШІЇ

Tiparul Eleviămvaţi Poman

1852.

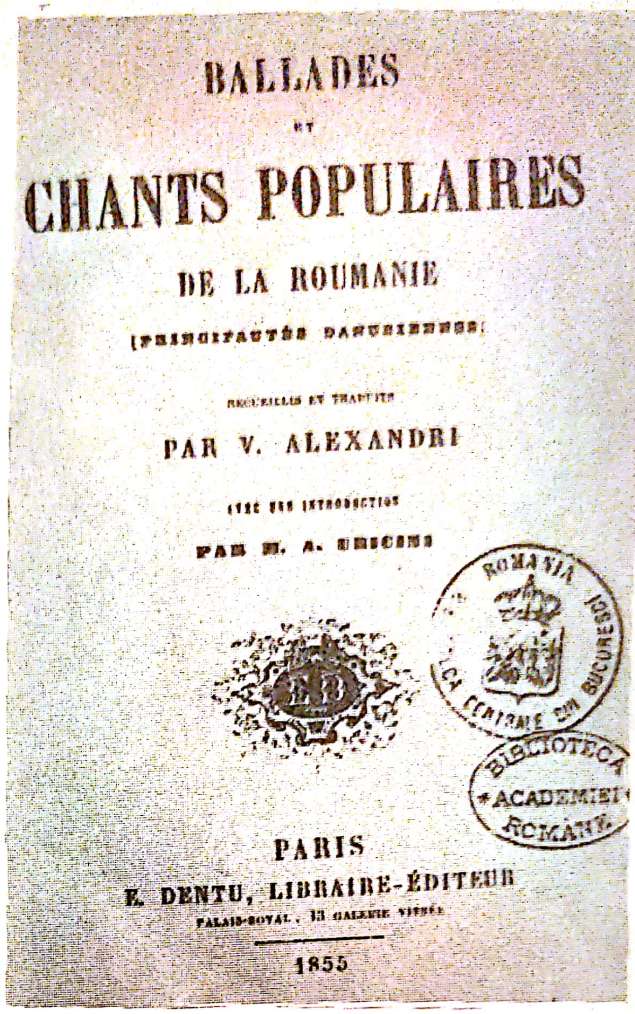
BALLADES

ET

CHANTS POPULAIRES

DE LA ROUMANIE

(PRINCIPAUTÉS DANUBIENNES)

RECUEILLIS ET TRADUITS

PAR V. ALEXANDRI

AVEC UNE INTRODUCTION

PAR M. A. URICINI

PARIS

E. DENTU, LIBRAIRE-ÉDITEUR

PALAIS-ROYAL, 13 GALERIE VITRÉE

1855

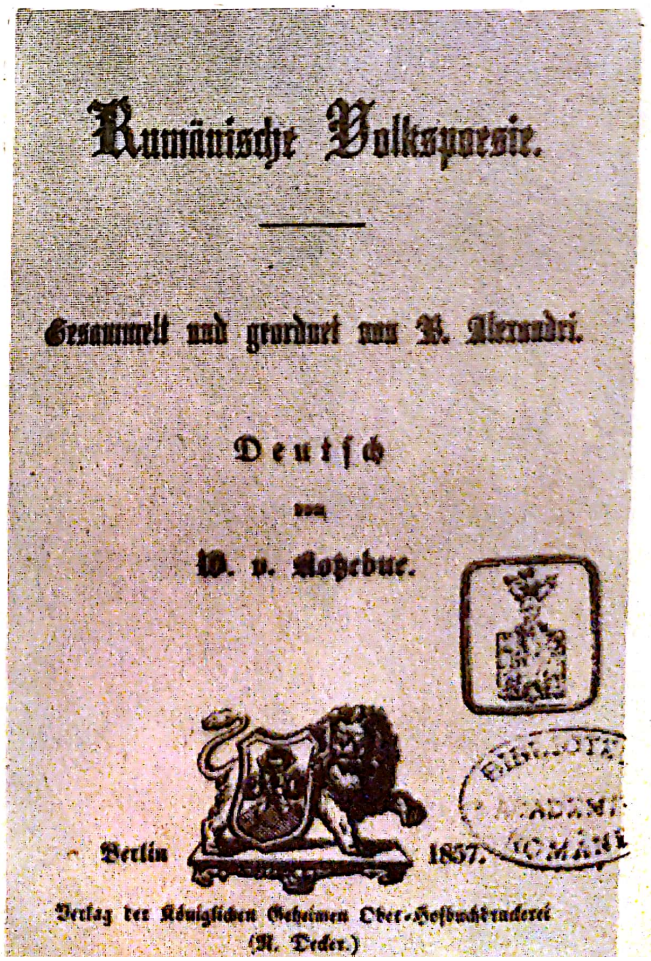
Rumänische Volkspoesie.

Gesammelt und geordnet von B. Alexandri.

Deutsch

von

W. v. Kotzebue.

Berlin 1857.

Verlag der Königlichen Geheimen Ober-Hofbuchdruckerei

(R. Decker.)

Prima ediţie de *Poezii poporale, Balade.* culese de Vasile Alecsandri (Iaşi, 1852), împreună cu versiunile franceză (1855) şi germană (1857)

Scanned with OKEN Scanner

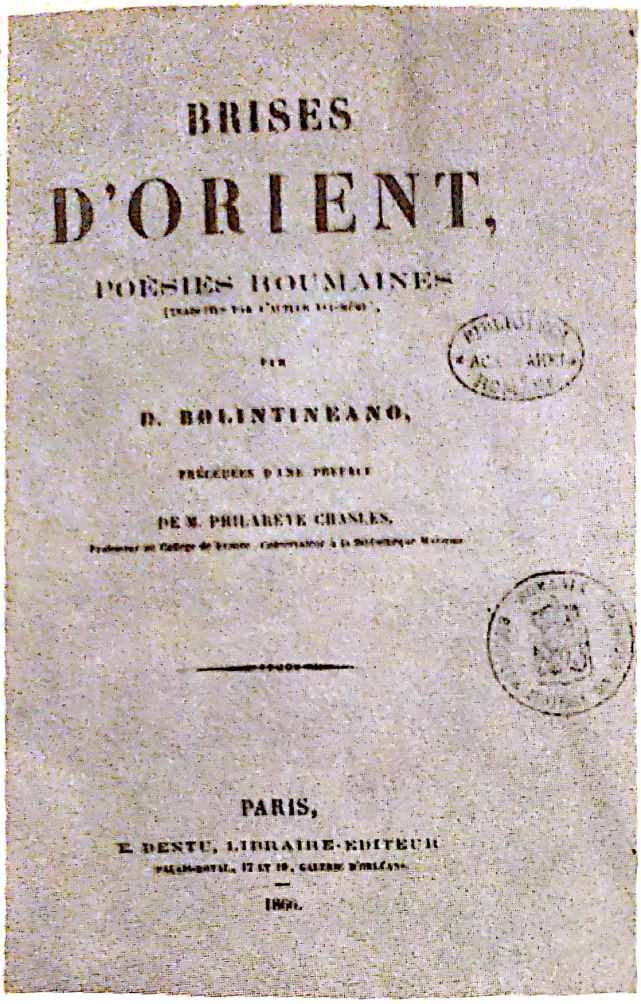

BRISES

D'ORIENT,

POÉSIES ROUMAINES

PAR

D. BOLINTINEANO,

PRÉCÉDÉES D'UNE PRÉFACE

DE M. PHILARÈTE CHASLES,

PARIS,

E. DENTU, LIBRAIRE-ÉDITEUR

1866.

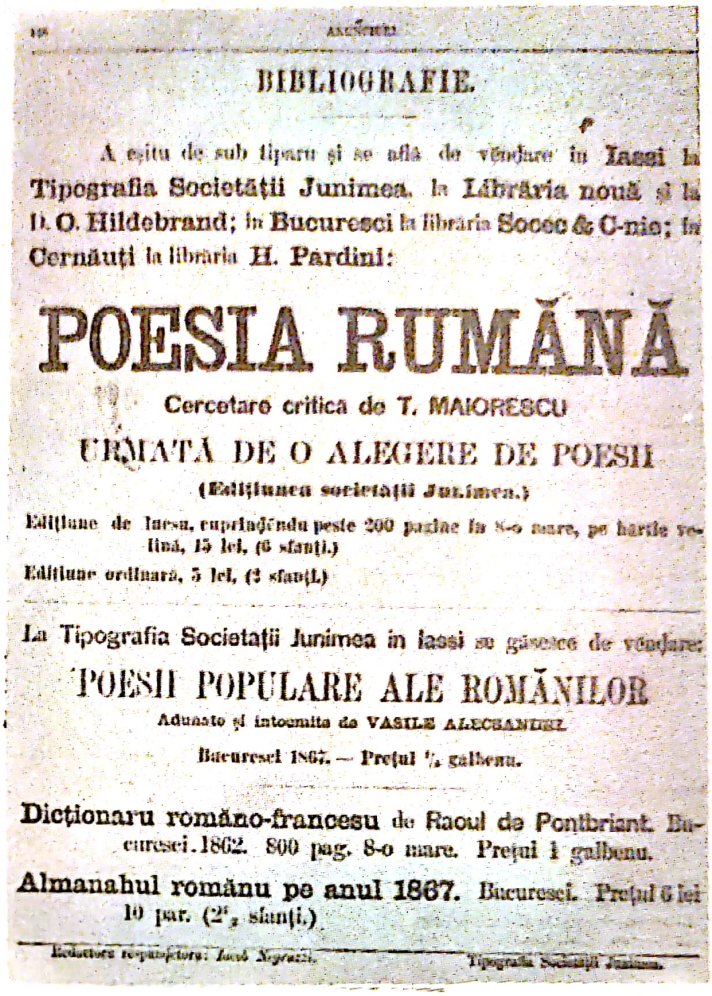

BIBLIOGRAFIE.

A eşitu de sub tipariu şi se află de vêndare în Iassi la Tipografia Societăţii Junimea, la Librăria nouă şi la D. O. Hildebrand; în Bucuresci la librăria Socec & C-nie; în Cernăuţi la librăria H. Pardini:

POESIA RUMÂNĂ

Cercetare critică de T. MAIORESCU

URMATĂ DE O ALEGERE DE POESII

(Ediţiunea societăţii Junimea.)

Ediţiune de lucsu, cuprinzêndu peste 200 pagine în 8-o mare, pe hârtie velină, 15 lei, (6 sfanţi.)

Ediţiune ordinară, 5 lei, (2 sfanţi.)

La Tipografia Societăţii Junimea în Iassi se găsesce de vêndare:

POESII POPULARE ALE ROMÂNILOR

Adunate şi întocmite de VASILE ALECSANDRI.

Bucuresci 1867. — Preţul ½ galbenu.

Dicţionaru româno-francesu de Raoul de Pontbriant. Bucuresci. 1862. 800 pag. 8-o mare. Preţul 1 galbenu.

Almanahul românu pe anul 1867. Bucuresci. Preţul 6 lei 10 par. (2½ sfanţi.)

Redactoru responsabilu: Iacob Negruzzi. Tipografia Societăţii Junimea.

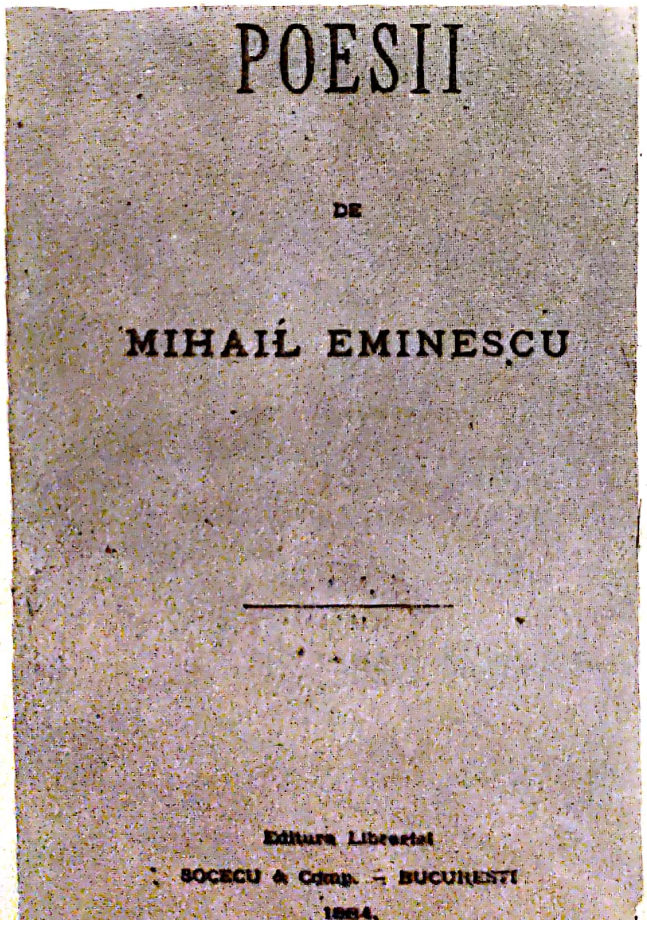

POESII

DE

MIHAIL EMINESCU

Editura Librariei

SOCECU & Comp. — BUCUREŞTI

1884.

Volumul *Brises d'Orient* de D. Bolintineanu, Paris, 1866

Pagină din *Convorbiri literare* cu informaţii bibliografice

Prima ediţie de *Poesii* de Mihai Eminescu, Bucureşti, 1884

Scanned with OKEN Scanner

Scriitori români contemporani în *Biblioteca pentru toți*

Scanned with OKEN Scanner

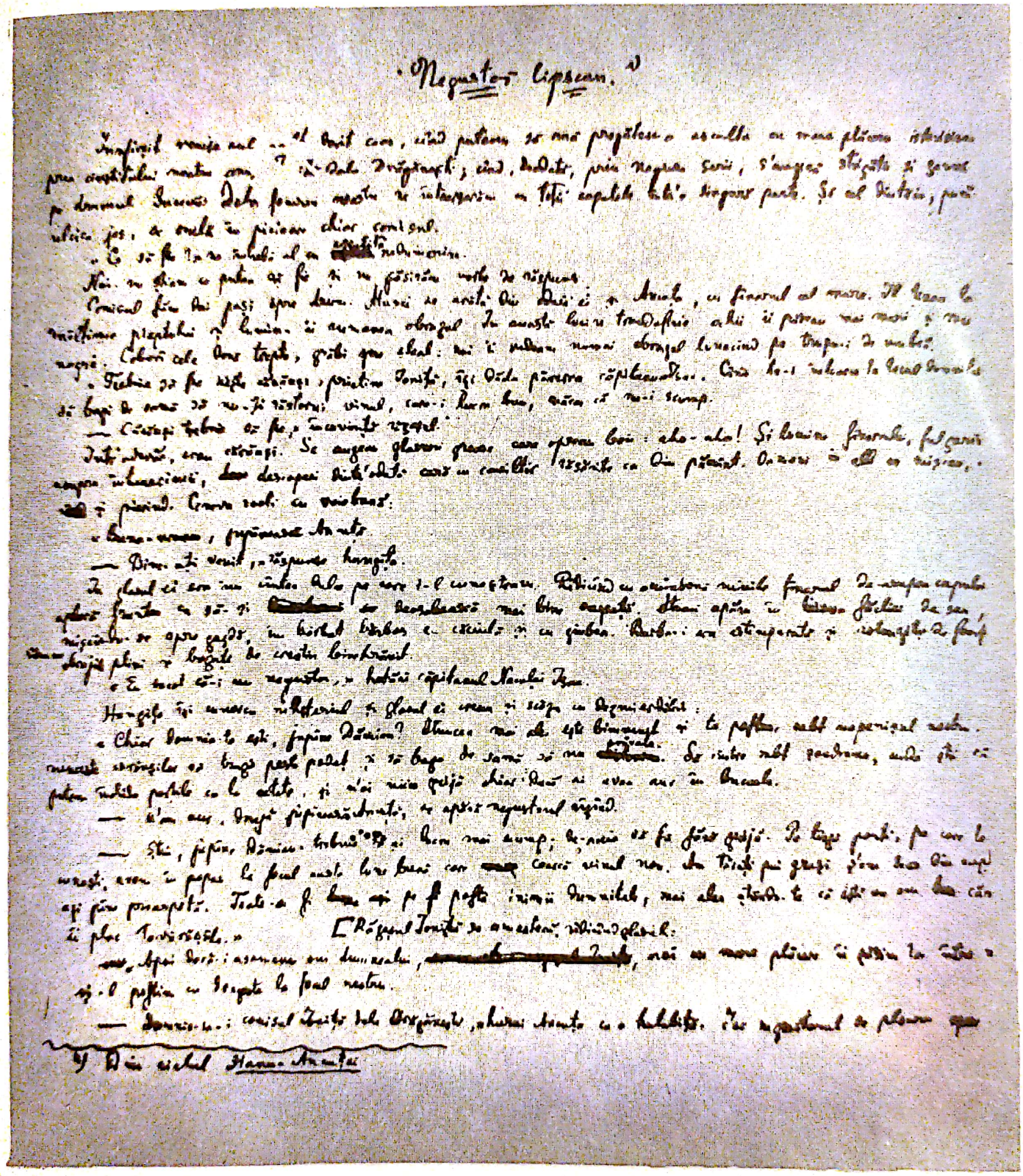

Din ciclul *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu (facsimil)

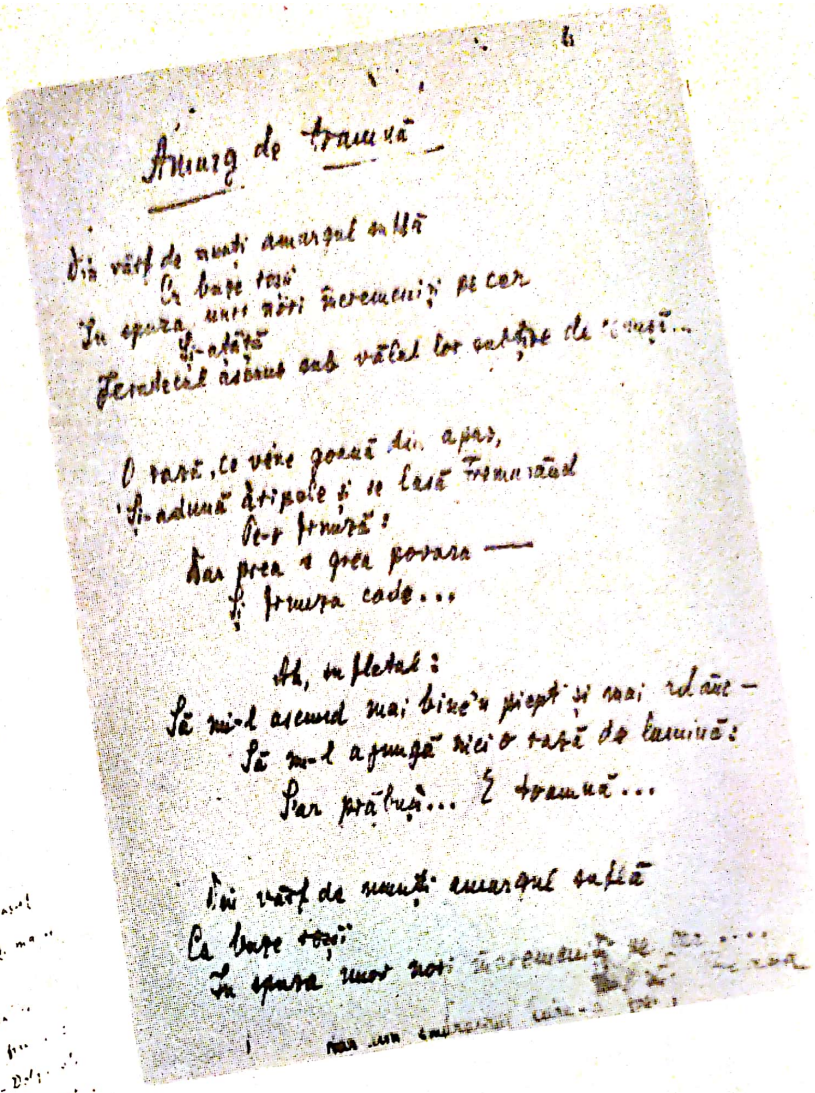

Amurg de toamnă

Din vârf de munți amurgul mă privește
Cu ochi roșii
În spuza unor nori înecuți pe cer
Și-atârnă
Pendulul aburos sub vălul lor cenușiu...

O rază, ce vine goană din apus,
Și-adună aripile și se lasă frumușel
Pe-o frunză:
Dar prea e grea povara —
Și frunza cade...

Ah, inimioara:
Să mi-l aștept mai bine-n piept și mai rădăcină —
Să mi-l agonă nici o rază de lumină:
Pier prăbușiți... E toamnă...

Din vârf de munți amurgul mă privește
Cu ochi roșii
În spuza unor nori înecuți pe cer...

Poezia *Amurg de toamnă* de Lucian Blaga (facsimil)

Capitolul întâi

Răsăritul

— D-voastră nu cunoașteți țăranul român dacă credeți că fiul învățatul din oraș și din depărtări, și atunci e mai rău, fiindcă nu e niciodată mai rău și mai prost ca lumea!

Ilie Rogojinaru sfârși gândind de câteva ori. Își plimbă ochelarii cu mâna și bombă, cu gâtul de taur și capul rotund, arse niște ochi căprui sălbatici, mari și înțelepți de țăran. Era arendatul moșiei Poiana-Dobrii, o moșie mare țărănească și în mijlocul ei, ca o insulă, se înălța conacul boieresc, despărțindu-le, în colțurile lui, de restul lumii. Se zări de departe și pe acoperișul de tablă roșie, ca o pată de sânge, pe care soarele de după-amiază îl făcea să pară și mai roșu.

— Domnule Simion Bodreanu, răspunse el, cu un glas gros, ca de bas, care nu i se cunoștea în mod obișnuit, dar care acum, în mijlocul câmpului, părea să umple tot zarea, eu nu știu nimic. Eu nu știu nici măcar dacă sunt român sau ungur. Eu știu numai că sunt Rogojinaru, că am pământ și vite și că trebuie să le îngrijesc bine, ca să am și eu ce mânca. Atâta știu și atâta vreau să știu. Și nu mă interesează nici cine e ministrul de Interne, nici ce vrea el să facă cu noi, nici dacă suntem mai mulți sau mai puțini. Eu sunt eu și familia mea, și pământul meu, și vitele mele. Atâta știu și atâta vreau să știu. Și nu mă interesează nici cine e ministrul de Interne, nici ce vrea el să facă cu noi, nici dacă suntem mai mulți sau mai puțini. Eu sunt eu și familia mea, și pământul meu, și vitele mele. Atâta știu și atâta vreau să știu.

— Bine, domnule Rogojinaru, zise Bodreanu, cu respectul cuvenit dacă nu față de el, în orice caz față de situația lui materială superioară. Scuze că v-am supărat cu întrebările mele. Dar, vedeți, sunt dator să fac o anchetă, și de aceea mă interesează toate amănuntele. Vă mulțumesc și bună ziua.

— Bună ziua, domnule, răspunse Rogojinaru, ridicându-și ochelarii pe frunte și arătându-și ochii mici, bulbucați, de culoarea tutunului. Bună ziua.

— Mai rămâneți cu bine, zise Bodreanu, și porni spre trăsură.

— Adio, mamă, zise Rogojinaru, și se întoarse spre casă.

Pagină din romanul *Răscoala* de Liviu Rebreanu (facsimil)

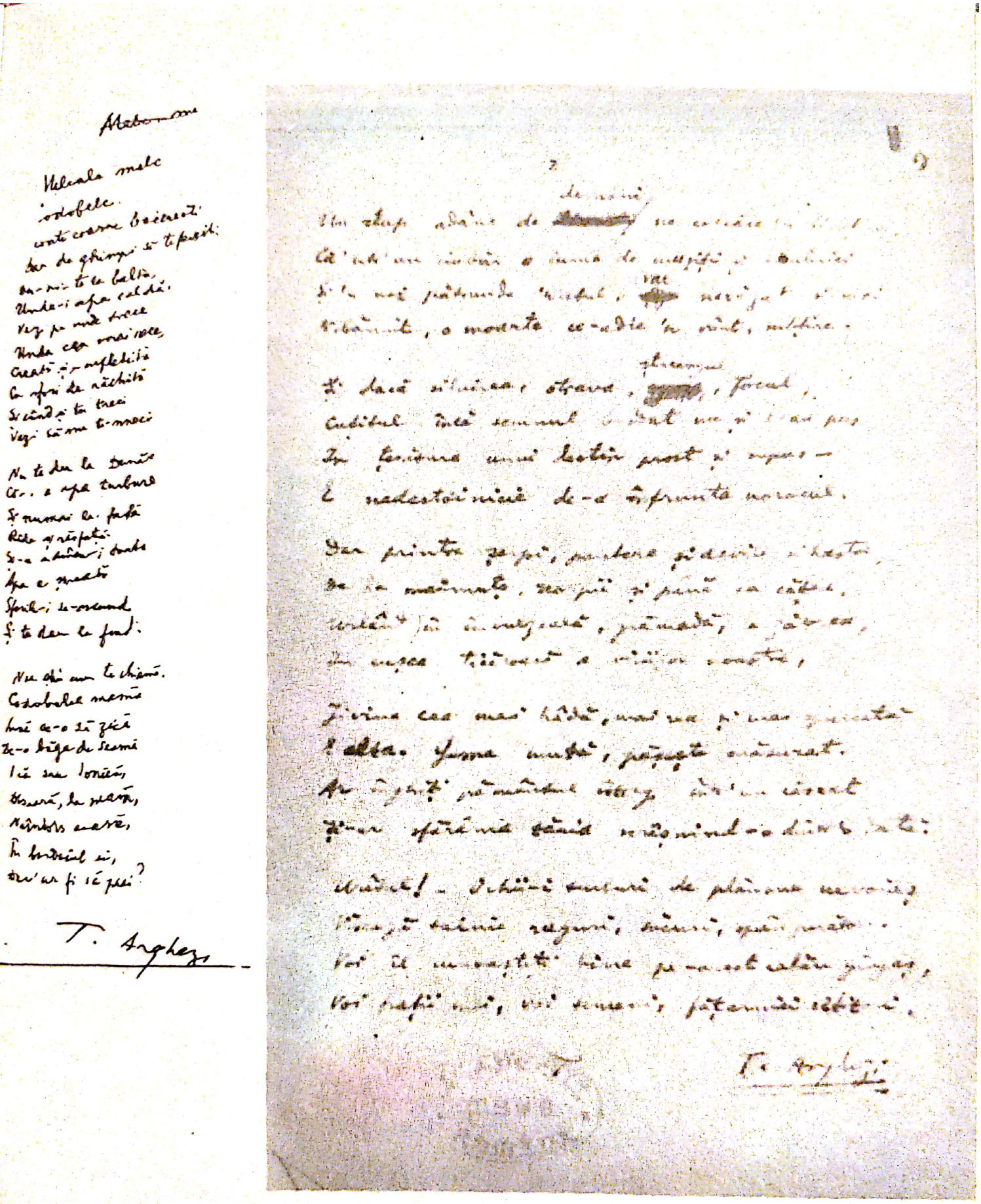

Melcule melc
codobelc
conte coarne bacăreşti
Dar de ghimpi să te feşeşti:
Du-mi-te la baltă,
Unde-i apa caldă.
Vezi pe unde trece
Unde cea mai rece,
Creată şi-mpletită
La sfori de răchită
Şi când şi tu treci
Vezi să mă te-mneci

Nu te du la Dunăre
Că-i e apa turbure
Şi numai la fată
Rîde şi răsfaţă
Şi-a adăuşi; toate
Apa e şmeată
Sforile-i se-ascund
Şi te dau la fund.

Nu chi am te chiamă.
Codobelcu mamă
Iuşi ce-o să zică
De-o băga de seamă
Ică sau Ionică,
Dosară, la mară,
Nărubos acasă,
În bordeiul ei,
Dar'ar fi să plei?

T. Arghezi

Poezia *Melc, melc, codobelc* de Tudor Arghezi (facsimil)

Fragment dintr-o poezie de Baudelaire tradusă de Tudor Arghezi (facsimil)

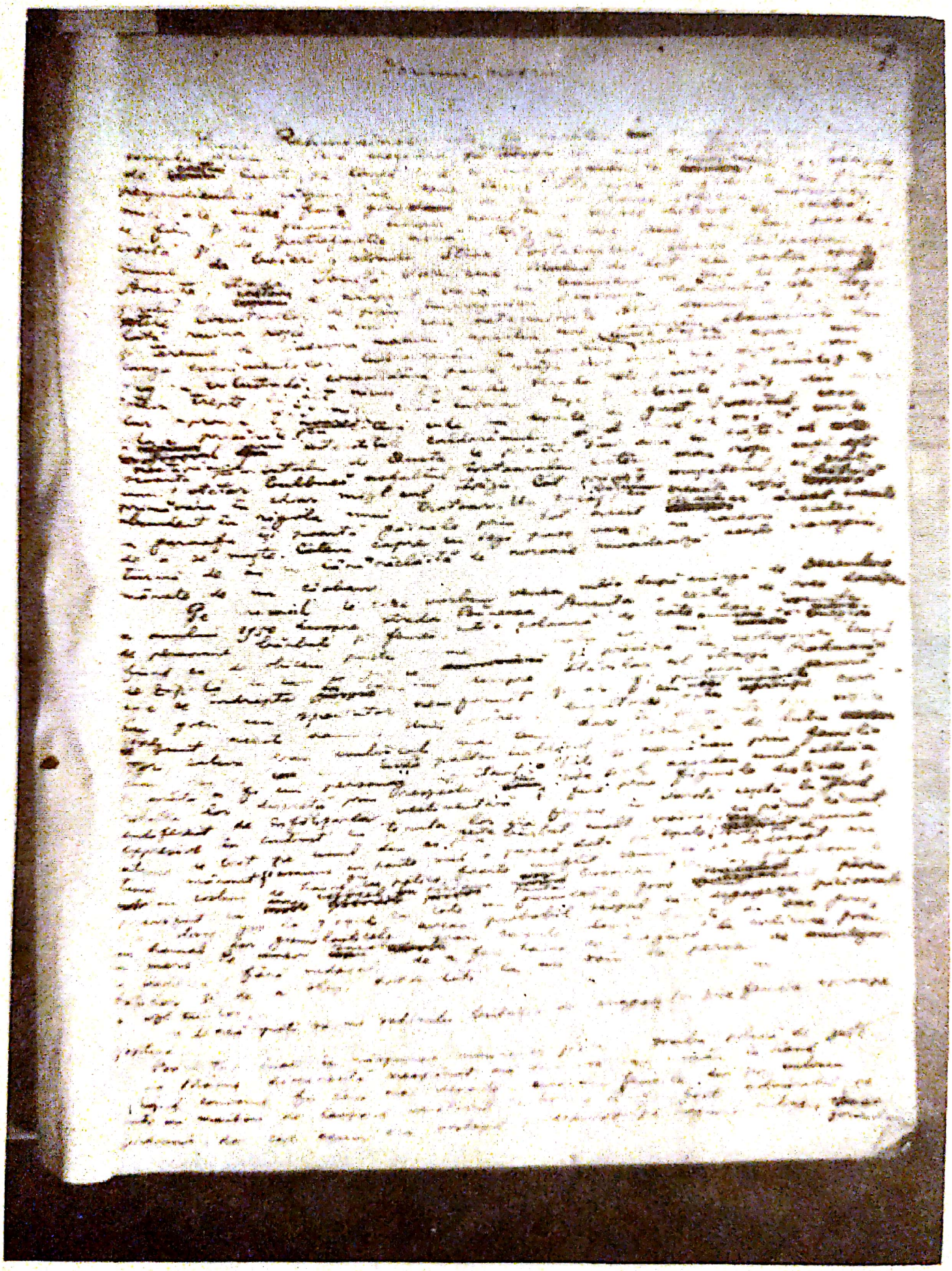

Pagină din romanul *Scrinul negru* de G. Călinescu (facsimil)

Scanned with OKEN Scanner

1939). Refugiat, după dictatul de la Viena, la Sibiu, conduce din 1941 pînă în 1945 revista *Luceafărul*. Foarte întinsă, opera sa literară însumează romane *(Ne leagă pămîntul*, 1926; *În credința celor șapte sfeșnice*, 2 vol., 1933; *Fără limită*, 1936), culegeri de nuvele *(Generalul Frangulea*, 1925; *Sufletul lui Faust*, 1928; *Vecinul*, 1938; *De dincolo de rîu*, 1938; *Manechinul lui Igor și alte povestiri de iubire*, 1943; *Nuvele olicnești*, 1946), numeroase piese de teatru, din care au fost editate doar cîteva *(Cerurile spun*, *Nocturna*, *Moartea vanităților)* în volumul *Teatru* (1945), scrieri memorialistice *(Amintiri din teatru*, 1968). Tematica este extrem de variată. Investigația socială, consemnarea de stări de lucruri și evenimente contemporane, descrierea unor datini și mentalități coexistă cu explorarea psihologică, cu urmărirea unor drame de conștiință, cu evocarea istorică, cu evadarea în fantastic, cu dezbaterea filozofico-religioasă, cu sceneria de inspirație biblică. Nuvelist dintre cei mai de seamă în perioada interbelică, romancier viguros, V.P. excelează îndeosebi pe tărîmul prozei fantastice și al celei analitice și problematice. Amplă frescă a vieții Transilvaniei în anii imediat următori primului război mondial, romanul *În credința...* e în același timp o sinuoasă istorie a avatarurilor unui suflet în care misticismul exaltat și setea de autoafirmare fac un tot inseparabil și o radioscopie minuțioasă a climatului moral în care se consumă febrila activitate a unei secte religioase. Romanul este o replică românească la *Demonii* lui Dostoievski.

Alte opere: Chinuiții nemuririi (I, 1976).

D.M.

Victor Papilian

PAPP Ferenc, n. 15.XII.1924, Biharia, jud. Bihor. Prozator de naționalitate maghiară din România. Debutează cu un volum de schițe și povestiri, *Új mozdony (Locomotiva nouă)*, 1951, mărturie a unei experiențe de viață însușită în mediul semiindustrializat al văii Mureșului. Romanul pentru tineret *Acélfogak (Dinți de oțel)*, 1953, evocă lupta maselor în primii ani de după Eliberare. O etapă distinctă a creației lui P.F. o constituie apariția celor patru microromane: *Lehult az elsö hó (A căzut prima zăpadă)*, 1961; *Füstben és fényben (În fum și lumină)*, 1962; *A keritès fölött (Deasupra gardului)*, 1963; *Gyökerek alatt (Sub rădăcini)*, 1964, Premiul Uniunii Scriitorilor, reunite într-un singur volum (1965). Unele din lucrările sale au fost tălmăcite în limba română.

A.P.

PAPU Edgar, n. 13.IX.1908, București. Eseist și istoric literar, profesor de literatură universală. Licențiat al Facultății de litere și filozofie (1932), după care urmează studii de specializare la Viena și Roma. Discipol al lui T. Vianu, la a cărui catedră s-a afirmat. Principalele volume: *Răspîn-*

tii — forme de viață și cultură (1936), *Artă și imagine* (1939), *Soluțiile artei în cultura modernă* (1943), *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare* (1967), *Din luminile veacului* (1967), *Arta și umanul* (1974). În toate, așa cum rezultă și din titlu, autorul dezbate probleme generale, dovedind un spirit de sinteză excepțional, bazat pe o cunoaștere amănunțită și temeinică a marilor epoci de cultură ale umanității.

Alte opere: Giordano Bruno. Viața și opera (1947); *Poezia lui Eminescu* (1971); *Din clasicii noștri. Contribuții la ideea unui protocronism românesc* (1977); *Barocul ca tip de existență* (1977).

P.M.

PAPU Letiția, n. 20. XI. 1912, București; m. 2. V. 1979, București. Prozatoare și poetă. Studii liceale la București, superioare la București și Paris. Debut editorial cu *Cercul alb* (1945), roman de investigație psihologică. Procese, crize de conștiință, încadrate social, fac obiectul volumelor de nuvele *Anii iubirii* (1955), *Suita dramatică* (1959), *Mărul cunoștinței* (1968), precum și al romanelor *În arșița verii* (1958), *Între două oglinzi* (1965), *Succes* (1971), *Moartea tînărului veteran* (1978). În versuri, tendință spre retorism (*Anii*, 1953; *Lîngă un geam deschis*, 1955; *Noi, cei vii*, 1963).

D.M.

M.R. Paraschivescu

PARASCHIVESCU Miron Radu, n. 2.X.1911, Zimnicea, jud. Teleorman; m. 17.II.1971, București. Poet, publicist și traducător. Urmează școala primară la Vălenii de Munte, unde părinții, învățători, fuseseră transferați, cursurile secundare la liceul „Petru și Pavel" din Ploiești, apoi Facultatea de litere și filozofie din București. Debutează în revista *Povestea* (Vălenii de Munte), unde semnează poeziile optimiste cu pseudonimul *Emil Soare*, iar pe cele sumbre cu pseudonimul *Radu Nour*. Membru al P.C.R. din 1933. A colaborat la majoritatea revistelor de stînga ale vremii, *Cuvîntul liber* (1935), *Reporter* (1936), *Era nouă* (1936), la care este secretar de redacție, *Korunk* (1936), *Facla* (între 1938 și 1939). După război este redactor șef la *Revista literară* (1947) și la *Almanahul literar* din Cluj (1949). A fost unul dintre cei mai pasionați animatori de publicații și de cenacluri literare, preocupat de descoperirea și sprijinirea tinerelor talente. Volumul care l-a consacrat ca pe unul dintre cei mai importanți poeți ai generației sale este *Cîntice țigănești* (1941), pe care M.R.P. l-a considerat, modest, o prelucrare a unor cîntece folclorice sau o adaptare după *Romancero gitano*, de Federico García Lorca. În realitate, volumul acesta, care la apariție a avut semnificația unui protest indirect împotriva fascismului, identifică valorile ascunse ale umanității, ca T. Arghezi în *Flori de mucigai* sau, mai tîrziu, E. Barbu în *Groapa*. Poemele se organizează într-un sistem complex în care accentul cade, în aparență, pe conflic-

tele erotice sau sociale, exprimate pitoresc și violent, printr-un limbaj argotic și prin întrebuințarea culorilor tari (roșu, negru). În același timp, volumul aspiră către o semnificație parabolică de reprezentare a unei lumi complicate, în care sîntem constrînși să ne recunoaștem, indiferent de decor. Dacă polemismul din *Cîntice...* era travestit în parabolă, cele mai multe versuri din *Primele* (1926—1932), din *Declarația patetică* (1934—1948) sau din *Laude și alte poeme* (1959) sînt niște violente polemici pe teme morale, pagini de cronică, agitatorice în stil maiakovskian, documente care atestă conflictele esențiale ale unei întregi epoci. Cîntăreț neobosit al libertății și al demnității umane, M.R.P. se retrage prin *Tristele* (1968) în reflexivitate, încercînd să se elibereze de agitația istoriei, pentru a o privi dintr-o perspectivă mai calmă. Ca prozator, și-a adunat reportajele și amintirile în *Bîlci la Rîureni* (1964) și în *Drumuri și răspîntii* (1967), iar ca dramaturg scrie „comedia polițistă" *Asta-i ciudat*, care s-a jucat, în 1945, în regia lui Tudor Mușatescu. A tradus din San Juan de la Cruz, Charles Péguy, Max Elskamp, Rainer Maria Rilke, Federico García Lorca, Robert Desnos, Arthur Rimbaud, Louis Aragon, André Malraux, A.S. Pușkin, Maxim Gorki, Giuseppe Ungaretti.

Alte opere: Oameni și așezări, reportaje (1938); *Versul liber* (1965); *Scrieri* (I—II, 1969; III, 1974); *Ultimele* (1971).

FL. M.

PARDĂU Platon, n. 1. XII. 1934, Vatra Dornei. Prozator și poet. Versuri nutrite de sevele folclorului arhaic al regiunii natale (*Arbori de rezonanță*, 1963; *Monolog*, 1965; *Vînătoarea interzisă*, 1967; *Pasărea vine la noapte*, 1968; *Planete albastre*, 1970). Romane din viața de astăzi a celor mai diferite categorii sociale, construite — multe din ele — cinematografic (*Scara lui Climax*, 1970; *Ore de dimineață*, 1972; *Aproapele nostru aproape*, 1973; *Aprilie, cînd crește iarba*, 1974; *Mergînd prin zăpadă*, 1975; *Cercul*, 1976; *Cu ochii dragostei*, 1977; *Minunata poveste a dragostei preafericiților regi Ulise și Penelopa*, 1978).

D.M.

PAS Ion, n. 6. X. 1895, București; m. 20. V. 1974, București. Prozator. Și-a început activitatea, în 1914, ca redactor la *Revista copiilor și tinerimii*. Colaborator la presa de stînga, membru al conducerii Uniunii Ziariștilor profesioniști. După Eliberare a ocupat o serie de funcții importante în conducerea vieții culturale (ministru al artelor, director general al radioteleviziunii etc.). A publicat numeroase romane și volume de nuvele, remarcîndu-se ca un scriitor foarte productiv. Dintre acestea, numai cîteva au reușit să se impună atenției criticii și publicului: *Zilele vieții tale*, roman-frescă (4 vol., 1948—1950), în care este urmărită biografia unui

erou pe fundalul vieții sociale și politice a Bucureștilor la începutul secolului nostru. *Lanțuri* (4 vol., 1950—1954), este, de asemenea, o evocare largă a moravurilor și conflictelor politice ale Capitalei, în aceeași epocă istorică.

Alte opere: Așa a fost odată (1955); *Întîmplări cu Bălcescu* (1962); *Carte despre vremuri multe* (1963); *Carte despre vremuri lungi* (1966).

E.Z.F.

PAVELESCU Cincinat, n. 2. X. 1872, București; m. 30. XI. 1934, Brașov. Poet. Carieră juridică. Prim redactor la *Literatorul* (1892) în cercul căruia se formează ca scriitor. Primul președinte al *Societății Scriitorilor Români*. Editează *Le Courier franco-roumain, politique, économique et littéraire* (1920) la Paris, unde deschide și un salon literar care reunea personalități artistice franceze și române. Primul volum, *Poezii* (1911), este urmat de *Epigrame* (1925, Premiul Național de poezie, 1927). Sub semnul lui Eminescu și Macedonski, detașîndu-se de modele, C.P. evoluează de la lirica erotică, reflexivă, cu parfum nostalgic trubaduresc, către poezia de accent social și satiric, ilustrată în special prin epigramă. Umorul, ironia, verva, capacitatea de improvizație și ușurința în versificație fac din epigramele lui C.P. unele dintre piesele antologice ale genului în literatura română. Alte volume: *Versuri, Epigrame, Amintiri, Corespondență*, (1972).

V.M.C.

PĂCURARIU Dim[itrie], n. 9. III. 1925, Șcheia, jud. Suceava. Istoric literar. Studii filologice la Cluj. Profesor la Universitatea din București, decan al Facultății de limba și literatura română (între 1967 și 1975). A predat limba și literatura română la Sorbona și la Universitatea din Viena (între 1963 și 1967). Cel dintîi volum publicat se referă la Ion Ghica (*Documente literare inedite. Ion Ghica*, 1959), scriitor căruia i-a consacrat și o monografie (*Ion Ghica*, 1965). Urmează monografiile *Dimitrie Bolintineanu*, (1962; nouă ediție, lărgită, 1969), *Al. I. Odobescu* (1966) și *Clasicismul românesc* (1971), primul studiu amplu demonstrînd existența unei puternice direcții clasice în literatura română; *Clasicism și romantism* (1973), *Studii și evocări* (1974), *O carte și șapte personaje, Noi comentarii, cu unele documente inedite, despre „Brises d'Orient" de D. Bolintineanu* (1976), acesta din urmă în colaborare cu istoricul literar francez Claude Pichois.

D. SIM.

PĂCURARIU Francisc, n. 2. I. 1920, Teaca, jud. Bistrița-Năsăud. Poet, romancier și eseist. Studii de medicină la Cluj-Napoca. Lungă carieră diplomatică (director în Ministerul Afacerilor Externe, ambasador în Argentina, Uruguay, Grecia). A debutat în 1942 cu o plachetă de versuri (*Psalmii*

neliniștii). S-a remarcat ca eseist în special printr-o serie de volume privitoare la cultura Americii Latine, printre care: *Introducere în literatura Americii Latine* (1965), volum prefațat elogios de Miguel Ángel Asturias, *Scriitorii latino-americani contemporani* (1966), o prezentare a literaturii din America de Sud în evoluția ei istorică, *Schițe pentru un portret al Americii Latine* (1966) și *Profiluri hispano-americane contemporane* (1968), două volume de eseuri. Preocuparea pentru literatură a lui F.P. se concretizează și în versurile scrise de-a lungul anilor, ecou al impresiilor de călătorie foarte bogate și diverse, din care autorul își alcătuiește o retrospectivă în volumul *Priveliștile lumii* (1967), meditații, de un lirism stăpînit, asupra existenței. În 1974, F.P. publică romanul *Labirintul* (Premiul Uniunii Scriitorilor), amplă frescă a vieții sociale și din Ardealul de nord, în anii ocupației horthyste, unul din romanele remarcabile ale ultimilor ani, iar în 1976, un nou roman, *Ultima călătorie a lui Ulise*.

Alte opere: Furtună sub Detunata, nuvelă (1957); *Ochean simplu* (1972); *Răzvrătirea desenatorului de cercuri* (1973); *Solitudini de iarnă*, versuri (1977); *Timpul și furtunile*, roman (1967).

E.Z.F.

PĂTRĂȘCANU D. D., n. 8. X. 1872, Tomești, jud. Iași; m. 4. XI. 1937, București. Prozator. Face parte din grupul scriitorilor formați în jurul revistei *Viața românească*, la a cărei apariție permanentă a avut o deosebită contribuție. Umorist talentat, în buna tradiție a lui I.L. Caragiale, D.D.P. se realizează în special în tiparele genului scurt pe care-l ilustrează în volumul de debut (cel mai reprezentativ), *Schițe și amintiri* (1909). Literatură de invenție restrînsă, descinsă din existența cotidiană imediată, cu un umor fin, mai puțin incisiv decît cel al lui I.L. Caragiale, însoțit de o duioșie specific moldovenească. A scris și teatru (*Trei comedii*, 1924).

Alte opere: Timothei Mucenicul (1913); *Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare* (1916); *Domnul Nae. Scene din vremea ocupației* (1921); *Un prînz de gală* (1928).

V.M.C.

PĂUNESCU Adrian, n. 20. VII. 1943, Copăceni-Bălți. Poet. Studii filologice la București. A început printr-o poezie inconformistă, de un imagism arborescent (*Ultrasentimente*, 1965; *Mieii primi*, 1966). Cel de-al treilea volum (*Fîntîna somnambulă*, 1968, Premiul Uniunii Scriitorilor) fixează în versuri memorabile o senzație de viață multiplă, de proliferare monstruoasă. A.P. folosește o gamă lirică variată, de la parabola de o ironie atroce (ciclul *Convalescența lui Iov*) la poemul direct, de un romantism viforos. Efecte notabile obține A.P. în poezia care reinterpretează miturile. Iuda este eroul unei farse sinistre, un personaj tragic, silit să joace un rol pe care nu l-a voit: rolul trădăto-

Adrian Păunescu

rului într-o parabolă tristă etc. *Istoria unei secunde* (1972) și *Repetabila povară* (1974) marchează revenirea unei întregi generații la poezia politică. Evenimentul este un pretext pentru confesiune, poemul patriotic se transformă într-o meditație liberă asupra istoriei. Tema mai intimă a acestor versuri simple și precise ca un manifest este relația dintre creator („fiu al iluziei") și determinismul circumstanțelor. Poezia, ca să însemne ceva, trebuie să fie o provocare, „un risc — zice A.P. — pe cont propriu" într-o lume care trăiește ca însăși sub stare de risc. Sînt lăsate atunci deoparte subtilitățile, discursul poetic se radicalizează, versurile devin incitante, de o mare violență verbală. Ambiția lui A.P. — poet substanțial, de o mare inventivitate verbală — este să smulgă secundei cîtimea ei de veșnicie, și evenimentului, inima sa istorică.

Alte opere: Cărțile poștale ale morții, proză fantastică (1970); *Sub semnul întrebării*, interviuri (1971); *Pămîntul deocamdată* (1976); *Poezii de pînă azi*, volum antologic (1978).

E.S.

PĂUN-PINCIO Ion, n. 17.VIII.1868, Mihăileni, jud. Botoșani; m. 30.XII.1894, București. Poet și prozator. Fiu de mic funcționar. Apropiat de mișcarea socialistă, colaborează la *Contemporanul*, *Evenimentul literar*, *Lumea nouă* etc. Temperament contemplativ, I.P.P. aduce în poezie o sensibilitate delicată, în nota romantic-elegiacă a poeților „decepționiști" ai epocii; în pasteluri, atmosfera și conștiința izolării prefigurează sonuri bacoviene. Proza, de confesiune lirică, relevă cîteva schițe portretistice. Unicul volum a apărut postum, *Versuri și proză* (1896).

I.V.Ș.

PÂRVAN Vasile, n. 10. X. 1882, Hurueşti (cătunul Perchiu), jud. Bacău; m. 26. VI. 1927, București. Eseist filozof. Arheolog de primă însemnătate, unul dintre cei mai mari oameni de știință pe care i-a avut România, autorul monumentalei *Getica* (1926), V.P. a fost și scriitor, prin intensa vibrație ce traversează lucrările sale teoretice și prin marea ținută stilistică a acestor lucrări. Reunite în volumele *Idei și forme istorice* (1920) și *Memoriale* (1923), respectivele scrieri elogiază munca, asceza, eroismul, propunîndu-le drept antidot sentimentului tragic al existenței.

D.M.

PELIMON Alexandru, n. 1822, București; m. 27. VII. 1881, Novaci, jud. Gorj. Scriitor de o mare prolificitate literară, a publicat numeroase volume de poezii, nuvele, romane, memorialistică, teatru. Se remarcă romanul *Hoțul și hagiul*

(1853), unul dintre primele romane românești. A tradus din Lamartine, Al. Dumas etc.

Alte opere: Poesii fugitive (1847); *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* (1858); *Impresiuni de călătorie în România* (1858); *Amintiri poetice istorice* (1881).

E.Z.F.

PELTZ Isac, n. 12.II.1899, București. Prozator. Fiu de meseriaș. Studii teologice. Redactor la *Literatorul*. Debutează cu volumul de poeme în proză, *Fiori* (1918). Primul roman, *Viața cu haz și fără a numitului Stan* (1929) premiat de *Societatea Scriitorilor Români*, e o scriere cu tentă suprarealistă. Tematic, I.P. stă alături de G.M. Zamfirescu, C. Ardeleanu, I. Călugăru, prin interesul pentru lumea de la periferia orașelor (îndeosebi a ghetoului evreiesc bucureștean). Cel mai bun roman al său, *Calea Văcărești* (1933), este „monografia unui cartier și a evreimii în genere" (G. Călinescu). *Israel însîngerat* (1946) aduce aceeași umanitate evreiască într-o vreme a pogromurilor fasciste. *Max și lumea lui* (1957), roman social, arată limitele satirei la un scriitor sentimental ca structură. Realist, aproape de naturalism chiar, I.P. este un liric prin atmosferă și prin sensurile ce le oferă destinului personajelor sale. A publicat volume de memorialistică; a tradus, mai ales, din literatura rusă.

Alte opere: Fantoșe vopsite (1924); *Horoscop* (1932); *Actele vorbește* (1935).

I.V.Ș.

PERPESSICIUS (Dumitru Șt. Panaitescu), n. 21.X.1891, Brăila; m. 29.III.1971, București. Poet și critic literar. Studii gimnaziale și liceale în orașul natal, apoi urmează cursurile Facultății de litere și filozofie din București. În timpul războiului este mobilizat și rănit. Rămîne invalid pentru tot restul vieții. Este profesor secundar la Arad, Tîrgu-Mureș, Brăila și, din 1927, la București. După 1933 se consacră editării operei lui Eminescu, publicînd 6 din cele aproximativ 20 de volume proiectate. A debutat cu o schiță sub pseudonimul *Victor Pribeagu* în revista brăileană *Flori de cîmp* (3 iulie 1911). Publică și versuri sub numele *D. Pandora* în revista *Versuri și proză* (1913) a lui I.M. Rașcu. Se decide pentru pseudonimul *Perpessicius*, întîlnit întîi în *Cronica* (decembrie 1915), semnînd un poem în stil clasic. După război, face sistematic cronică literară la mai multe ziare și reviste, printre care *Mișcarea literară*, *Spre ziuă*, *Săptămîna muncii intelectuale și artistice*, *Universul literar* (publicație pe care a condus-o între 20 decembrie 1926 și 15 octombrie 1927), *Cuvîntul*, *Jurnal de dimineață*, *Revista Fundațiilor regale*, iar după 1944, la principalele reviste literare. Membru al Academiei.

Ca poet (*Scut și targă*, 1926; *Itinerar sentimental*, 1931), se remarcă prin versuri de o factură laforgueană, de o delicată

Perpessicius

caligrafie și un parfum vechi. Descins din simbolism, P. cultivă un mitologism fin și o sentimentalitate corectată de ironie. Foiletoanele critice, de un impresionism erudit, sînt grupate în seria de *Mențiuni critice* (I—IV), continuate, după cel de al doilea război mondial, cu *Mențiuni de istorie literară și folclor* (1957), *Alte mențiuni...* (I—II, 1961, 1964), *Lecturi intermitente* (1971) etc.

În critică, P. nu este partizanul unei singure școli literare. A îmbrățișat cu căldură toate direcțiile și toate formulele artistice, din convingerea că un critic literar nu trebuie să aibă prejudecăți sau preferințe. Criticul manifestă, în consecință, o egală curiozitate față de o operă naturalistă sau față de alta simbolistă, primește „cu emoție" lucrarea unui scriitor cunoscut și scrierea unui debutant. Le analizează cu minuție, le introduce într-un cadru larg de referințe literare, le apropie de opere ilustre, studiază atent etiologia motivului artistic, făcînd adesea lungi și voluptuoase incursiuni în literatura universală. Volumul *Neliniști* de I.M. Rașcu (luăm un exemplu la întîmplare, *Mențiuni*, vol. II, p. 7 și urm.) prilejuiește criticului referiri la Henry de Régnier, Paul Valéry, Charles van Lerberghe, Bataille, la „verva funambulescă" a lui Banville, la arcușul lui Pellerin și-al lui Toulet, la Verlaine și Laforgue, la Gide, Proust, Moréas etc. P. e în fond un poet fin și cult ce face o critică delicată și erudită, bizuită mai puțin pe judecata fermă de valoare și reconstituirea amănunțită a universului operei (deși nici acestea nu lipsesc!), cît pe glosa fină, inteligentă, pe comentariul marginal, de surprinzătoare efecte imagistice. Mai mult decît orice, P. ilustrează ideea că un critic nu este judecătorul scriitorului, ci comentatorul lui generos, decis să descopere, chiar dacă operația i-ar cere multă energie și elasticitate a criteriilor, boabele de mărgăritar ale talentului ascuns în zonele lutoase ale literaturii.

Alte opere: Antologia poeților de azi (2 vol., 1925, 1928) în colaborare cu Ion Pillat; *Dictando divers* (1940); *Jurnal de lector* (1944).
Ref.: Teodor Vârgolici, *Perpessicius*, București, 1974.

E.S.

PERVAIN Iosif, n. 8.I.1915, Cugir, jud. Alba. Critic și istoric literar. Studii la Universitatea din Cluj, unde a devenit asistent, apoi profesor. A debutat cu eseuri la revista *Studii literare* (vol. I—IV, 1942—1948), semnate *I. Verbină*. A aprofundat aspectele literaturii din Transilvania, începînd cu iluminiștii *Școlii ardelene* pînă la I. Slavici (*Studii de literatură română*, 1971). O altă latură a activității sale este cercetarea corespondenței scriitorilor ardeleni, în ediții savant comentate.

Alte opere: I. Budai-Deleanu, Scrieri inedite (1970); *Corespondența lui Alexandru Papiu-Ilarian* (2 vol., 1972); *George Barit și contemporanii săi* (4 vol., 1973—1977).

D. SIM.

PETICĂ Ştefan, n. 22.I.1874, Bucești, jud. Tecuci; m. 18.X. 1904, București. Poet simbolist. A studiat literele și filozofia la București, intrînd din tinerețe în mișcarea socialistă, în cadrul căreia devine agitator și orator. În poezie, ȘT.P. este un *poète maudit*, cîntînd dezechilibrul interior într-un vers mai degrabă retoric, dar de o desăvîrșită manieră orchestrală, cu sonorități armonioase. Singurul său volum antum, *Fecioara în alb*, aduce în poezia noastră sensibilitatea nouă a omului citadin, descrie peisajul urban, cu parcuri, havuzuri pe un fond muzical în care cîntă ghitare, mandoline, harfe, pianine, viori.

Alte opere: Frații, dramă în trei acte (1902); *Cîntecul toamnei* și *Serenade demonice* (1909, postum).

P.M.

PETRAȘCU Nicolae, n. 5/6.XII.1859, Tecuci; m. 22.V.1944, București. Prozator, critic literar și de artă. A întemeiat în anul 1895 *Cercul amicilor literaturii și artei române* și a condus revista *Literatură și artă română*, una dintre cele mai importante publicații de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Aici apare între 1904 și 1905 romanul *Marin Gelea*, scris în maniera lui D. Zamfirescu și avîndu-l ca personaj principal pe arhitectul I. Mincu. A publicat studii monografice utile prin materialul memorialistic pe care îl pun în circulație: *Mihai Eminescu* (1892), *Vasile Alecsandri* (1894), *Duiliu Zamfirescu* (1929), *Anghel Demetriescu* (1931), *Dimitrie Bolintineanu* (1932).

Alte opere: Figuri literare contimpurane (1893); *Icoane de lumină* (1972).

Fl. M.

PETRAȘINCU Dan (Angelo Moretta), n. 2.VI.1910, Odessa. Romancier din cercul lui E. Lovinescu. Influențat de freudism, a cultivat teme și personaje morbide, bazate pe psihologia abisală. Cărțile principale: *Sîngele* (1935), *Monstrul* (1937), *Miracolul* (1939), *Jungla* (1940). Volume de nuvele: *Omul gol* (1936), *Omul și fiara* (1941), *Cora și dragostea* (1942).

P.M.

PETRESCU Camil, n. 9.IV.1894, București; m. 14.V.1957, București. Dramaturg, prozator, poet, estetician și filozof. Copilărie de orfan, determinînd pentru tot restul vieții un complex psihic și social, dar și o tenace dorință de afirmare. Colaborează la *Facla* și *Cronica*, începuturile sale rămînînd îndatorate spiritului revoluționar al lui N.D. Cocea. Studii la Facultatea de litere și filozofie din București. Războiul înseamnă un al doilea traumatism. Voluntar, este rănit grav, își pierde parțial auzul, fapt care îi va agrava complexul însingurării. Profesor la Timișoara, editează ziarul *Țara* și publicația *Limba română*. Colaborează la *Sburătorul* (1920), unde își publică poeziile, fiind și membru al cenaclului.

Camil Petrescu

Reluînd o veche idee platoniciană, susţine rolul intelectualităţii în conducerea statului (eseul *Noocraţia necesară*). Editează revistele *Săptămîna muncii intelectuale* (1924) şi *Cetatea literară* (între 1925 şi 1926). Atitudinea îndrăzneaţă îi atrage prietenii numeroase, dar în aceeaşi măsură şi antipatii. Majoritatea pieselor scrise acum sînt rezultatul confruntării dramatice şi directe cu vicisitudinile vieţii. Premiera dramei *Mioara* (1926) declanşează toate duşmăniile. Redactor al *Revistei Fundaţiilor regale* (cu intermitenţe, 1934—1947), semnează în multe alte publicaţii. Îşi strînge în *Teze şi antiteze* (1936) o parte din articolele despre poezie, proză şi teatru. Tot mai singur, şocat de lipsa de înţelegere şi de prejudecăţile contemporanilor, renunţă la literatură, dedicîndu-se filozofiei. Scrie *Husserl, o introducere în fenomenologie* (1938) şi *Doctrina substanţei* (nepublicată). Publică, în 1939, notele de călătorie *Rapid — Constantinopol — Bioram* şi eseul pamflet *Eugen Lovinescu sub zodia seninătăţii imperturbabile*. Tot acum este numit director al Teatrului Naţional. Se reîntoarce la preocupările literare abia după 1944. Îi apare ediţia definitivă de *Teatru* (1947), e ales membru al Academiei (1947), i se conferă Premiul de Stat, numeroase ordine şi medalii.

Întinsă şi variată, opera lui C.P. rămîne unitară prin cîteva trăsături constante: obsesia absolutului, spiritul polemic, tentaţia experimentului artistic şi respingerea calofiliei. Lirica lui C.P. (*Versuri*, 1923) este o căutare dramatică şi iluzorie a absolutului. El pledează pentru poezia de idei care să fie însă o „notaţie precisă, realistă, înainte de a se zvîrli în golul de sens al imaginilor", o modalitate de „cunoaştere plastică" (ciclul *Ideea*). Poemele din *Ciclul morţii* aduc o viziune tragică a războiului, purificată de orice retorism, polemică astfel faţă de poezia pe aceeaşi temă a secolului trecut: o meditaţie asupra egalizării solidare în faţa morţii dar şi a alienării individului. Expresia este eliberată de ornamente, nu lipsită de anume ecouri ale tehnicii expresioniste.

Dramaturg, teoretician, cronicar dramatic şi regizor, C.P. a fost unul dintre cei mai profunzi oameni de teatru din perioada interbelică. *Modalitatea estetică a teatrului* (teză de doctorat, 1937) operînd cu o bogată informaţie, comentată polemic, încearcă o descriere istorică şi o definire a specificităţii reprezentaţiei dramatice din punctul de vedere al relaţiei dintre textul dramatic şi realizarea lui scenică. C.P. este teoreticianul şi autorul unui teatru psihologic, gîndit ca un act de cunoaştere în sens bergsonian. Obsesia absolutului şi conştiinţa inexistenţei sale obiective alimentează căutarea lui în interior. Individul îşi construieşte lumea ideilor sale. În acest univers, confruntarea „conştiinţei pure" cu existenţa generează, spre deosebire de teatrul clasic, un conflict de idei şi nu unul de caracter sau temperamental. Apare o dramă

de conştiinţă, cu atît mai puternică cu cît luciditatea personajului este mai mare: „cîtă luciditate, cîtă conştiinţă pură atîta dramă". Eroul este intelectualul. Literatura lui C.P. este în întregime axată pe „conştiinţa unei diferenţieri psihice structurale, pe care o presupune viaţa intelectuală", predispusă întotdeauna către formele de viaţă ideal-raţionale. Personajele „au văzut idei", ele nu luptă cu destinul, ci cu conceptele absolute ale justiţiei sociale (*Jocul ielelor*, 1918), ale istoriei (*Danton*, 1924—1925), ori ale dragostei (*Act venetian*, 1919; *Suflete tari*, 1922, tradusă în germană, 1964). Fiecare piesă argumentează tentaţia polemică a autorului. *Suflete tari* este o replică la *Roşu şi Negru* de Stendhal, *Jocul ielelor* s-a născut pentru a-l contrazice pe Leibniz, iar *Danton*, „amestec tulburător" de realitate şi ficţiune, reprezintă o altă optică asupra acestei personalităţi istorice. Comedia *Mitică Popescu* (1925 —1926), polemică faţă de I.L. Caragiale, încearcă o reabilitare a tipului. Piesele *Iată femeia pe care o iubesc* (1943) şi *Prof. dr. Omu vindecă de dragoste* (1946), mai slabe ca realizare, amintesc, tot polemic, de teatrul pirandellian.

C.P. aduce şi formulează teoretic o poziţie nouă şi în evoluţia romanului românesc, exprimîndu-se programatic în eseul *Noua structură şi opera lui Marcel Proust*. El optează pentru „noua structură" care pune în locul obiectivităţii „ubicue" subiectivitatea. În spiritul unei viziuni a autenticităţii, romancierul modern trebuie să-şi îndrepte privirea către conştiinţă pentru că „nu putem cunoaşte nimic absolut, decît restrîngîndu-ne în noi înşine". Metoda aleasă este descrierea proustiană a propriilor senzaţii şi imagini. Naratorul relatează la persoana întîi, cea care dă „unitatea privirii", şi la timpul prezent, capabil să exprime „curgerea de gînduri". *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* (1930), în prima sa parte este povestea iubirii dominată de gelozie a lui Ştefan Gheorghidiu, intelectual inadaptabil care, relatînd, îşi retrăieşte drama cu acuitate, prin analiză şi autoobservare. Conflictul erotic este agravat de cel social, desfăşurat pe fundalul superficialităţii şi corupţiei lumii burgheze. În partea a doua a romanului, experienţa războiului, trăit ca o dramă a personalităţii umane, este povestită sec, ca într-un jurnal de campanie. Zguduitor, războiul tranşează şi conflictul dintre pasiune şi luciditate, în favoarea lucidităţii. *Patul lui Procust* (1933; tradus în franceză, 1962, şi germană, 1963), urmăreşte destinul tragic a două iubiri care nu se pot realiza. Titlul romanului fixează simbolic ideea că dragostea, încercînd „să scurteze sau să lungească după un fel de pat procustian", mutilează personalitatea umană ducînd la înfrîngere. Asemenea unor intelectuali din dramaturgia lui C.P., cei doi eroi ai romanului, incapabili să se smulgă propriilor idei şi reprezentări despre viaţă, se sinucid. Autorul reuşeşte aici, mai mult decît în oricare

Scanned with OKEN Scanner

creație a sa, să se obiectivizeze, să-și privească critic semenii spirituali. Reușita e îndatorată în mare parte tehnicii narative. Este primul roman românesc care, aplicînd deliberat o estetică, adoptă pluriperspectivismul, căutînd lanțul cauzal al evenimentelor și semnificația lui existențială. Autenticitatea apare prin accentul pus pe concret, pe confesiune (tehnica jurnalului și a corespondenței), prin abolirea calofiliei, prin utilizarea digresiunii și asociației. Romanul *Un om între oameni* (1953—1957, Premiul de Stat; tradus în germană, 1956—1958, franceză, 1957, și engleză, 1958), ca și drama *Bălcescu* (1948) continuă preocuparea pentru autenticitate în raportul realitate-ficțiune, de data aceasta prin evocarea unei personalități exemplare din istoria țării. Ele atestă și o clarificare a concepției lui C.P. referitoare la condiția intelectualului, care nu se mai supune doar unei rațiuni pure. Figura lui Bălcescu apare pe fundalul unei ample reconstituiri a evoluției sociale și ambianței caracteristice momentului revoluționar al anului 1848. Cu volumul de nuvele *Turnul de fildeș* (1950), problematica intelectualului este reluată în diverse ipostaze. Jurnalul lui C.P., *Note zilnice* (1927—1940), apărut integral în 1975, este un document existențial dramatic, în care confesiunea este ea însăși privită cu luciditate. Valoare documentară are *Falsul tratat pentru uzul autorilor dramatici* (1926), interesant și pentru estetica teatrului.

Ref.: Camil Petrescu interpretat de..., București, 1972; M. Popa, *Camil Petrescu*, monografie, București, 1972; Liviu Călin, *Camil Petrescu între oglinzi paralele*, București, 1976.

V.M.C.

Cezar Petrescu

PETRESCU Cezar, n. 1.XII.1892, Hodura, jud. Iași; m. 9.III.1961, București. Prozator și ziarist. Fiu de inginer. Studii de drept. Debutează ca elev în *Semănătorul* (1907). Colaborează la *Facla*, *Opinia*, *Versuri și proză*, *Cronica*, *Chemarea* etc. Editează revista social-politică *Hiena* (1919). E redactor la cotidienele *Adevărul*, *Dimineața*, *Bucovina*. A fost inițiatorul (1921) și, aproape trei ani, conducătorul activ al revistei *Gîndirea;* aici publică lucrările cuprinse în primul său volum, *Scrisorile unui răzeș* (1922). Lucrează în redacția ziarelor *Neamul românesc*, *Cuvîntul*, *Curentul*, păstrînd o poziție independentă de diversiunile politice. Ales deputat în parlament (1928), va fi directorul ziarului oficios *România*. După 1940 își încetează aproape activitatea publicistică, pe care o reia după Eliberare, semnînd în toate publicațiile contemporane. Laureat al Premiului Național de literatură (1931), C.P. este ales membru al Academiei (1955). Autor, în afara enormei sale activități jurnalistice, al cîtorva zeci de volume de proză, opera lui C.P., inegală ca valoare, confirmă o mare vocație a invenției epice. La începuturi, influența lui M. Sadoveanu este vizibilă atît în tematica

nuvelelor, cît și în infuzia de lirism. În general, proza lui C.P. stă sub semnul unei formule semănătoriste, care conturează, chiar și în romanele citadine, profilul personajelor și deznodămîntul epic. Disponibilitățile imaginației i-au permis să încerce modalități romanești diverse, din care nu lipsesc fresca de largă perspectivă, intriga picarescă, sondajul psihologic. C.P. a ambiționat să scrie o „cronică românească a veacului XX". Sub acest titlu, scriitorul și-a ordonat, în cicluri diferite tematic, volumele — de nuvele și romane — apărute pînă în 1946. *Rodul pămîntului* corespundea descrierii lumii rurale (*Carnet de vară*, 1928; *Apostol*, 1935; *1907*, 1937); ciclul *Război și pace* (*Plecat fără adresă*, 1932; *Ochii strigoiului*, 1939; *Războiul lui Ion Săracu*, 1945); *Tîrgurile unde se moare* (*Drumul cu plopi*, 1924; *La Paradis General*, 1930; *Oraș patriarhal*, 1931), *Capitala care ucide* (*Dumineca orbului*, 1934; *Cheia visurilor*, 1936; *Carlton*, 1942). Următoarele două cicluri, *Fantasticul interior* (*Omul din vis*, 1926; *Simfonia fantastică*, 1929; *Baletul mecanic*, 1931) și *Satyricon* (*Kremlin*, 1931; *Greta Garbo*, 1932; *Floarea de agave*, 1933; *Cain și Abel*, 1936) vizau un studiu în profunzime, interesate de analiza psihologică și caricatura satirică. Cel mai bun roman, *Întunecare* (1921), e o frescă a societății românești din timpul primului război mondial, surprinzînd drama unei generații. El aduce în scenă un personaj tipic al literaturii române, acela al inadaptatului, doborît nu numai de mediul social ci și de propria lui slăbiciune. *Comoara regelui Dromichet* (1931) și *Aurul negru* (1932) cuprind în pagini minuțioase imaginea satului patriarhal invadat de capitalismul în ascensiune. *Calea Victoriei* (1929) este romanul unor destine, observate în mijlocul unei metropole decăzute. Nuvelele, articolele și reportajele din volumele *Vino și vezi* (1954) și *Însemnări de călător, reflexii de cititor* (1958) reflectă interesul scriitorului față de noua realitate socială din România. C.P. a scris excelente cărți pentru copii: *Fram, ursul polar* (1932), *Omul de zăpadă* (1945), *Neghiniță* (1949). Traducerile, semnate și în colaborare (L. Tolstoi, Balzac, Gorki, Sienkiewicz, Șolohov etc.), întregesc activitatea sa literară.

Alte opere: Omul care și-a găsit umbra (1928); *Flori de gheață* (1931); *Romanul lui Eminescu* (*Luceafărul*, 1934; *Nirvana*, 1934; *Carmen Saeculare*, 1935); *Adăpostul Sobolia* (1945); *Tapirul* (1946); *Despre scris și scriitori* (1953); *Scriitorul și epoca sa* (1956).

Ref.: Horia Stancu, *Cezar Petrescu*, București, 1958; Mihai Gafița, *Cezar Petrescu*, București, 1963; Ion Bălu, *Cezar Petrescu*, București, 1972.

I.V.Ș.

PETRESCU Florin Mihai, n. 31.III.1930, Iași; m. 3.IV.1977, Iași. Poet. Format în ambianța revistei *Iașul literar*, F.M.P. este un reprezentant al poeziei patriotice și cetățenești (*Chemarea primăverii*, 1959; *Stelele roșii*, 1960; *La timpul unu*,

1974), cultivată în spirit romantic, cu o stăpînire perfectă a tehnicilor poetice tradiționale.

Fl. M.

PETRESCU Ioana (Elisabeta Jeana), n. 10.X.1906, București. A debutat cu romanul *Fapt divers* (1937); A creat povestiri științifico-fantastice (*Balaurul mărilor*, *Plantaura*, 1957-1960). Teme preferate ale literaturii pentru tineret (*Audacia*, 1962; *Lusitanii*, 1967). Alte volume: *Omul din lună*, *Viața lui Mikluho Maklai* (1959), *Măgura Vulpii* (1969), *Soarele tîrziu* (1975).

D. SIM.

PETROVEANU Mihai, n. 28.X.1923, București; m. 4.III.1977, București. Critic și istoric literar. Studii despre poeți români din secolul XX (*Tudor Arghezi, poetul*, 1961; *Profiluri lirice contemporane*, 1963; *Studii literare*, 1965; *George Bacovia*, monografie, 1970; *Traiectorii lirice*, 1974). Intensă activitate de cronicar literar. Îngrijitor al celei mai complete ediții G. Bacovia (1978).

D.M.

PETROVICI Ion, n. 14.VI.1882, Tecuci; m. 1972, București. Memorialist, filozof, moralist, om politic, discipol al lui Titu Maiorescu, prieten al lui Léon Brunschvicg și al lui Nicolai Hartmann, exeget al lui Kant și Schopenhauer. Ca scriitor s-a afirmat prin volumele *Amintiri universitare* (1920), *Figuri dispărute* (1937), *Amintirile unui băiat de familie* (1938), *De-a lungul unei vieți* (1966), în care vădește o fină artă portretistică.

P.M.

PHILIPPIDE Alexandru, n. 1.IV.1900, Iași; m. 8.II.1979, București. Poet, prozator, eseist și traducător. Fiul filologului Al. Philippide. După absolvirea liceului în Iași, frecventează în paralel Facultatea de drept și Facultatea de litere și filozofie din același oraș. Licențiat în drept (1921), urmează două semestre de filozofie și economie politică la Berlin (1922) și își completează studiile de economie politică, litere și filozofie la Paris (între 1924 și 1928). După 1929 se stabilește în București, unde lucrează mai întîi în Direcția presei din Ministerul de Externe și apoi la Ministerul Propagandei. A debutat ca poet în anul 1919, în revista *Însemnări literare*. Înainte de război a colaborat ca poet, traducător și eseist la *Adevărul literar și artistic*, *Viața românească*, *Revista Fundațiilor regale*, *Cuvîntul liber*, *Gîndirea*, *Vremea*, *Săptămîna CFR*. Din anul 1963 este membru al Academiei, iar în anul 1965, la Viena, i s-a acordat Premiul Herder.

Scanned with OKEN Scanner

Ca poet, AL.PH. a debutat editorial cu volumul *Aur sterp* (1922), în care, în afara ecourilor simboliste, poate fi identificată orientarea neo-romantică, definitorie pentru întreaga sa operă. Revolta luciferică, „răul metafizic", tema visului, tratat la început muzical, cu accente care amintesc de D. Anghel și Al. Macedonski, apar încă din această fază. Al doilea volum, *Stînci fulgerate* (1930), reprezintă o confruntare mai hotărîtă cu marile teme ale poeziei, printr-o întoarcere la izvoarele romantismului, la Eminescu, Hölderlin și Novalis, citiți prin Baudelaire. Alături de interpretarea lumii prin antinomii, este vizibilă oscilația între liric și epic, cu o preferință tot mai accentuată pentru „narațiune", procedeu esențial al poeziei de maturitate. Apropierea morții, eliberarea prin poezie, aspirația către veșnicie și absolut sînt temele centrale ale volumului următor, *Visuri în vuietul vremii* (1939). Visul muzical din *Aur...* este înlocuit aici cu „visul rău", care ascunde o semnificație tainică. Volumul care îl consacră pe AL.PH. ca pe unul dintre cei mai importanți scriitori români este *Monolog în Babilon* (1967). Noi sînt aici experiența dezastrelor sociale, imaginile de coșmar exprimate alegoric, într-un decor de antichități clasice, cu o tehnică literară dantescă. Elementele esențiale ale poemelor din acest volum sînt visul și precizia halucinantă prin care poetul descrie peisaje onirice, pentru a sugera straniul și pentru a contraria, ceea ce conferă poeziei lui AL.PH. o profunzime pe care numai marii creatori o pot atinge.

Alexandru Philippide

Ca prozator, AL.PH. publică volumul de nuvele *Floarea din prăpastie* (1942), cu aspect fantastic și senzațional. *Îmbrățișarea mortului* este la prima lectură o nuvelă de detecție, care lasă impresia că respectă toate regulile genului. În realitate, elementele esențiale ale narațiunii — motivul „comorii" adunate printr-un pact care echivalează cu o vînzare a sufletului, tema destinului și a morții — țin de cu totul alt tip de literatură. Enigmatică și senzațională la prima vedere, aspirînd în fond la alegorie și simbol, impecabilă prin înscenare și prin ritm, *Îmbrățișarea...* trage narațiunea de tip hoffmannesc, prin filiera E.A. Poe, spre o semnificație care trebuie căutată în afara textului. *Floarea...* este un mic roman psihanalitic, în care este urmărită istoria ieșirii unui sentiment din subconștiință. Evenimentul acesta, anunțat printr-un *Wunschtraum*, ia treptat proporțiile unui cataclism distrugător. Comprimat îndelung, sentimentul (dorința) se insinuează mai întîi prin fisura visului, se organizează treptat și sfîrșește prin a distruge conștiința. Primele capitole sînt de o încetineală alarmantă, finalul este o execuție precipitată, în care prozatorul apelează din nou la un element senzațional, crima.

Precumpănitoare în ultimele decenii este activitatea de eseist a lui AL.PH. care, în *Studii și portrete literare* (1963) sau *Studii de literatură universală* (1966), ne-a dat pagini

de referință despre Andersen, William Blake, Cehov, Kleist, Lermontov, Schiller, Shakespeare sau Thomas Mann. Eseistica pe care o practică AL.PH. poate fi caracterizată printr-o dimensiune pedagogică, în înțelesul superior al cuvîntului (despre poezia militantă, despre versul clasic, despre suprarealism, despre literatura de aventuri), dar și printr-o dimensiune „confesivă", de autodefinire (refuzul obscurității și al improvizației din arta modernă, opțiunea romantică). În afara studiilor de literatură universală, AL.PH. a mai întocmit și cîteva fișe foarte exacte ale unor poeți români contemporani (Ion Brad, Tiberiu Utan, Ion Horea).

AL.PH. a realizat o operă însemnată de traducător, cu o preferință vizibilă pentru literatura germană. A tradus singur sau în colaborare din Hoffmann, Hölderlin, Novalis, Mörike, Rilke, Goethe, Schiller, Heine, Thomas Mann, Voltaire, Baudelaire, Pușkin, Lermontov.

Alte opere: Poezii (1962); *La poésie roumaine de l'entre-deux-guerres et la poésie européene* (1965); *Scriitorul și arta lui* (1968); *Considerații confortabile* (I, II, 1970, 1972).

Ref.: N. Balotă, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, București, 1974.

FL. M.

PILLAT Dinu, n. 20.XI.1921, București; m. 5.XII.1975, București. Prozator, critic și istoric literar. Licențiat al Facultății de litere și filozofie a Universității din București. Doctor în litere. Asistent al lui G. Călinescu, apoi cercetător la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu". Debutează editorial în 1943, cu romanul *Tinerețe ciudată*, căruia îi urmează în 1945 romanul *Moartea cotidiană*, ambele nu străine de influența lui Dostoievski. Din 1945 se consacră istoriei și criticii literare, publicînd volume ca *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (1947), *Mozaic istorico-literar* (1969, ediție nouă, adăugită, 1971), *Ion Barbu* (1969), *Dostoievski în conștiința literară românească* (1977), *Itinerarii istorico-literare* (1978).

D.M.

PILLAT Ion, n. 31.III.1891, București; m. 17.IV.1945, București. Poet, eseist și traducător. Fiul unei vechi familii de boieri. Terminînd gimnaziul la „Sf. Sava", urmează ultimele patru clase la liceul „Henri IV" din Paris. Tot în Franța obține licențele în istorie-geografie și științe juridice (1914). Scrie versuri de la vîrsta de 15 ani (strînse mai tîrziu în volumul *Întoarcere. Poezii 1908—1918*, 1928). Debutează în *Convorbiri literare* (1911). Anul următor frecventează cenaclul lui Macedonski și publică primul volum, *Visări păgîne*, urmat curînd de *Eternități de-o clipă* (1914). Conduce, din 1916, revista *Flacăra*, împreună cu Horia Furtună și Adrian Maniu. După terminarea războiului (la care participase ca ofițer

de legătură pe lîngă misiunea militară franceză), ia parte la Conferința de pace de la Paris (1919). Aici va publica, într-un tiraj de lux, volumul *Grădina între ziduri*. Scoate, cu T. Arghezi, revista *Cugetul românesc* (1922—1924). A participat la redactarea revistei *Gîndirea*, fiindu-i un colaborator apropiat. Călătorește în Spania, Italia, Grecia, întîlnindu-se cu scriitori străini de seamă (Jules Romains, Jorge Guillén, Georges Duhamel, Paul Claudel și Saint John-Perse). Are o întinsă activitate culturală și publicistică, semnînd în *Viața românească*, *Revista Fundațiilor regale*, *Vremea*, *Azi*, *Tiparnița literară* etc. Deputat și senator, membru corespondent al Academiei, din 1936, an în care i se conferă Premiul Național pentru literatură.

Ion Pillat

Poezia lui I.P., rodul unei activități literare de patru decenii, cuprinsă în 16 volume de versuri originale, are o evoluție discontinuă. Începuturile stau sub semnul unui mimetism eclectic, unde se întîlnesc fie D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Eminescu, G. Coșbuc, Al. Macedonski, dintre români, fie Leconte de Lisle, Hérédia ori Carducci. Tratate distant, cu o tehnică rece, poemele se așază în parnasianism sau într-un simbolism pictural de sugestie impresionistă. *Pe Argeș în sus* (1923) e o carte a maturității. Tradiționalismul său e evident în realitatea poeziei, adînc „împlîntată în cîmpul strămoșesc"; regăsim priveliștile familiale de la Florica și Miorcani, localizate prin aglomerarea detaliilor semnificative și prin evocarea amintirilor. Originalitatea acestui tradiționalism se află însă în interpretarea realităților amintite printr-o sensibilitate elegiacă; ni se descoperă astfel o viziune horațiană asupra trecerii timpului, colorată de nostalgia copilăriei pierdute. Lirismul pillatian, servit de mijloace tehnice aproape desăvîrșite, vine din evocarea unei lumi „grea de miresme", „plină de dulceața vremurilor vechi". Asumîndu-și tradiția cu conștiința lucidă a tuturor prefacerilor sensibilității poetice, tradiționalismul lui I.P. nu este al unui ideolog (ca la Nichifor Crainic), ci al unui rafinat. Volumele următoare, așezate în aceeași zonă a inspirației, decad ușor în manierism și convenție. *Satul meu* (1925) e o monografie poetică, de un lirism obiectiv și pictural, în pofida monologului confesiv. *Biserica de altădată* (1926) autohtonizează legenda biblică a lui Isus, fără misticismul lui Rilke din *Das Marien Leben*, de care a fost apropiată. Cu *Limpezimi* (1928), poezia pillatiană deschide o etapă clasicizantă, în spirit mediteranian; acuratețea formală a versurilor nu e străină de școala romană a lui Moréas. Alte volume — *Caietul verde* (1932), *Scutul Minervei* (1934), *Țărm pierdut* (1937) — sînt rodul călătoriilor în Grecia, al descoperirii „miracolului elen". Sub formele perfecte se ascunde o zbatere interioară mereu cenzurată într-un calm echilibru. *Poemele într-un vers* (1935) reprezintă experiența unei inteligențe ar-

tistice care a meditat mult la destinul poeziei. I.P. este, dealtfel, un excelent eseist, cu informație directă în mai toată lirica europeană și americană. *Portrete lirice* (1936) e cartea unui erudit, cu un gust cultivat. *Tradiție și literatură* (1943), mai mult decît o culegere de studii, reprezintă o mărturisire de credință prin fervoarea cu care impune o estetică a tradiției și a clasicității. Din acest program se poate deduce mai ușor unitatea unei poezii aflată în continuă devenire. Dominantele ei sînt claritatea echilibrată și armonioasă, seninătatea elegiacă, vocația picturalului și înclinația spre reverie, limpiditatea formală dusă pînă aproape de perfecțiune. Cunoscător pasionat și avizat al poeziei, I.P. este un foarte bun traducător, remarcabil nu numai prin valoarea artistică a tălmăcirilor, dar și prin numărul și varietatea lor. A tradus din Francis Jammes, Saint John-Perse, Baudelaire, Paul Claudel, Maurice de Guérin, Paul Valéry, Robert Frost, T.S. Eliot, Goethe etc. A alcătuit antologii de poezie, cea mai cunoscută fiind *Antologia poeților de azi* (I, 1925; II, 1927, în colaborare cu Perpessicius). A dramatizat, împreună cu Adrian Maniu, romanul lui N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi* și basmul popular *Tinerețe fără bătrînețe*.

Alte opere: Iubita de zăpadă, poeme în proză (1915); *Amăgiri* (1917); *Pasărea de lut* (1934); *Din poezia germană* (1937); *Umbra timpului* (1940); *Balcic* (1940); *Împlinire* (1942); *Poezii*, ediție definitivă, (3 vol., 1944).

Ref.: Mărturii despre om și poet, volum omagial, București, 1946; Victoria Ana Tăușan, *Ion Pillat. Ceremonia naturii*, București, 1972; Ovidiu Papadima, *Ion Pillat*, București, 1974.

I.V.Ș.

Al. Piru

PIRU Alexandru, n. 22.VIII.1917, Mărgineni, jud. Bacău. Istoric și critic literar, profesor universitar. Discipol și admirator fervent al lui G. Călinescu; cu el a lucrat la *Jurnalul literar* și la catedră. După modelul dascălului său, A.P. aspiră să fie istoric complet și total al literaturii române și, pe acest teren, contribuția sa este importantă. A dat *Viața lui G. Ibrăileanu* (1946), *Opera lui G. Ibrăileanu* (1959), *Literatura română veche* (1961), *Literatura română premodernă* (1964), *Liviu Rebreanu* (1965), *Costache Negruzzi* (1966), *Poeții Văcărești* (1967), *Panorama deceniului literar românesc 1940—1950* (1968), *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu* (1971), *Poezia română contemporană 1950—1975* (2 vol., 1975). Aproape nu există scriitor român despre care să nu fi scris. Informația solidă și stilul sobru, cu inflexiuni ironice, cu judecăți de valoare ferme și pregnante caracterizează textele critice ale lui A.P., replică decisă la diletantismul și amatorismul din critică. Ocupîndu-se în egală măsură de epocile vechi, de clasici și de epoca contemporană, demonstrînd o veritabilă erudiție și în același timp

comprehensibilitate și finețe analitică, vocația sintezei și capacitatea ierarhizării axiologice, întemeiat pe criteriul estetic dar vehiculînd, cu spirit critic, principalele direcții ale cercetării literare, A.P. este unul dintre reprezentanții cei mai prestigioși ai criticii și istoriei literare actuale.

Alte opere: Cearta, roman (1969); *Varia* (2 vol., 1972—1973); *Analize și sinteze critice* (1973); *Reflexe și interferențe* (1974).

P.M.

PITARUL Hristache, poet din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu existență obscură. Autorul unei povești versificate, plină de savoare, intitulată *Istoria faptelor lui Mavroghene Vodă și a răzmiriței lui* (1817). G. Călinescu îl caracterizează drept „întîiul adevărat poet burlesc muntean".

E.Z.F.

PITUȚ Gheorghe, n. 1.IV.1940, Sălișteu de Beiuș, jud. Bihor. Poet de factură expresionistă, obsedat de miturile silvane. G.P. este, cum se numește el însuși, un „păduros" care se apropie cu teamă de *Poarta cetății* (1966), exprimînd, într-un limbaj aspru, o imagistică frustă, nostalgia de spațiul originar. *Cine mă apără* (1968), *Ochiul neantului* (1969), *Sunetul originar* (1970), *Fum* (1971), *Stele fixe* (1977, Premiul Uniunii Scriitorilor) traduc, într-o notație lipsită deliberat de grația caligrafiei, senzația materiei colcăitoare, teroarea de ceea ce e grotesc și absurd în ordinea materiei. G.P. s-a remarcat și în poezia patriotică.

E.S.

PLATTNER Johann, n. 6.III.1854, Slimnic, jud. Sibiu; m. 17. XII. 1942, Sibiu. Povestitor și dramaturg de naționalitate germană din România, a cărui operă, cu un pronunțat caracter moralizator și didactic, se bazează pe folclorul sas, românesc și țigănesc, cules de el însuși sau preluat din arhive: *Schatzgräber und andere Geschichten aus Stolzenburg (Căutătorii de comori și alte povestiri din Slimnic)*, 1909; *Schatzgräber, Bauerngestalten und anderes aus Siebenbürgen (Căutători de comori, figuri de țărani și altele din Transilvania)*, 1928.

M.P.

POP [Popescu] Augustin Z.N., n. 30.III.1910, București. Istoric literar. Studii de litere la București. Doctor în filologie, profesor universitar. S-a impus mai cu seamă prin contribuțiile sale cu privire la biografia lui Eminescu, despre care a publicat mai multe volume de documente inedite: *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1962), *Eminescu. Noi contribuții documentare la biografia lui* (1969), *Mărturii... Eminescu — Veronica Micle* (1967, 1969).

D.P.

POP Ion, n. 1.VII.1941, Mireșul Mare, jud. Maramureș. Poet, critic literar și eseist. Studii filologice la Cluj. Director al revistei studențești *Echinox*. În *Propunere pentru o fîntînă* (1966), *Biata mea cumințenie* (1969) și *Gramatica tîrzie* (1977) cultivă o poezie reflexivă și vizionară, cu accente de ironie elegantă. Ca eseist și critic literar este autorul unor lucrări care privesc fie *Avangardismul poetic românesc* (1969), fie *Poezia unei generații* (1973, despre N. Labiș, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Marin Sorescu). Alte volume: *Transcrieri*, eseuri (1976).

FL. M.

POP Sânziana, n. 24.VI.1939, Cluj. Prozatoare și ziaristă. A debutat cu un volum de schițe și reportaje, *Nu te lăsa niciodată* (1966). Se consacră printr-un roman ingenios și grav, *Serenadă la trompetă* (1969, Premiul Uniunii Scriitorilor), scris în stilul argotic și sportiv al „furioșilor" și care propune, prin personajul său central (Pinella), o replică feminină a lui Holden Caulfield — copilul teribil din romanul lui Salinger, *De veghe în lanul de secară*.

Alte opere: Propuneri pentru paradis, reportaje (1975).

FL. M.

POP Simion, n. 25.IX.1930, Valea Chioarului, jud. Maramureș. Prozator și publicist. A publicat volume de reportaje (*Paralela 45*, 1958, Premiul Academiei; *Anul 15*, 1959; *Ore calde*, 1962; *Pieton în Cuba*, 1963; *Jurnal helenic*, 1974; *Amphitrion*, 1976), nuvele și romane (*Triunghiul*, 1964; *Criza de timp*, 1969; *Amfora sabină*, 1970; *Faetonul*, 1970, *Marșul alb*, 1974). Sursa de inspirație o constituie realitatea contemporană românească. A scris o carte despre Vietnam (*Orga de bambus. Romanul unei aventuri*, 1966, Premiul Uniunii Scriitorilor) și o alta despre China (*Cartea Chinei*, 1977).

D.M.

POPA Marian, n. 15.IX.1938, București. Critic literar și eseist. Afirmat în revista *Luceafărul* condusă de prozatorul Eugen Barbu, M.P. este autorul unor lucrări remarcabile prin cantitatea de informații și prin puterea de cuprindere (*Dicționar de literatură română contemporană*, 1971, nouă ediție, 1977; *Comicologia*, 1975). În critică, P.M. se distinge printr-o preferință netă pentru paradox, pentru analiza tipologică și reducția logicistă (*Homo fictus*, 1968; *Modele și exemple*, 1971; *Forma ca deformare*, 1975). Alte volume: *Doina Doicescu și Nelu Georgescu*, roman (1977).

FL. M.

POPA Victor Ion, n. 29.VI.1895, Bîrlad; m. 30. III.1946, București. Dramaturg și prozator. A studiat dreptul la Iași, urmînd paralel și cursurile Conservatorului de muzică și

Scanned with OKEN Scanner

artă dramatică. A debutat foarte tînăr, în 1912, cu versuri și, simultan, și-a văzut tipărite primele desene. Tot atît de precoce și-a manifestat vocația pentru teatru, scriind cîteva piese ulterior abandonate. După o scurtă perioadă în care a redactat cronica artistică la ziarul *Ora*, apoi la *Gîndirea*, și a desenat caricaturi pentru *Revista vremii*, s-a lansat în activitatea teatrală, atît ca dramaturg cît și ca pasionat animator. Deceniul 1922—1932 marchează perioada cea mai fertilă și totodată cea mai agitată din activitatea lui V.I.P.: scrie piese de teatru și se luptă pentru reprezentarea lor, lucrează ca regizor la diverse teatre din țară, întemeiază un teatru popular, organizează primul teatru pentru copii. Apoi se retrage pentru un timp din teatru, ocupîndu-se de literatură și făcînd, simultan, gazetărie, în special pe teme de sociologie rurală. Reîntors în teatru, în 1938, a rămas fidel lui pînă la sfîrșitul vieții, care l-a surprins în plină activitate regizorală.

Victor Ion Popa

Piesele de teatru ale lui V.I.P., interesante, sînt inegale ca valoare. După un început remarcabil, cu *Ciuta* (1921), dramă viguroasă, cu un conflict pasional de intensitate ibseniană și o eroină descinzînd din teatrul aceluiași dramaturg, autorul obține succes mai ales prin comediile sale „blajine", *Mușcata din fereastră* (1928), *Take, Ianke și Cadîr* (1932), ambele pe tema conflictului dintre generații, *Acord familiar* (1936), un episod din viața micilor funcționari etc. Dramele lui V.I.P. (*Răspîntia cea mare*, 1922; *Cătușa*, 1926; *Moartea, prietena mea*, 1930; *Apa vie*, 1938) vădesc influența unor formule moderne de teatru, în special a expresionismului, dar nu reușesc să se impună. În proză, V.I.P. atinge nivelul cel mai înalt al talentului său prin romanul *Velerim și Veler Doamne* (1933), povestire dramatică cu ample resurse lirice, care impune un personaj plin de forță și candoare. *Sfîrlează cu Fofează* (1936) schițează o temă predilectă a lui V.I.P., atracția pentru zbor, pentru aviație, care va fi reluată în romanul *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu* (1939), reconstituire a vieții unui pionier al aviației, Aurel Vlaicu.

Alte opere: Răzbunarea suflerului (1934) și *Veverița* (1943), farse sentimentale; *Ghicește-mi în cafea*, nuvele (1938); *Modelul ideal*, scenetă fantezistă (1942); *Cîntecele mele*, poezii (1946).

Ref.: Șt. Cristea, *Victor Ion Popa*, București, 1973; V. Mîndra, *Victor Ion Popa*, București, 1975.

E.Z.F

POPESCU Dumitru, n. 18.IV.1928, Turnu-Măgurele. Poet și eseist. Licențiat al Institutului de științe economice din București. Membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R. Între 1948 și 1956 a fost redactor la ziarul *Teleormanul liber*, apoi la săptămînalul bucureștean *Contemporanul*. Redactor șef al cotidianului *Scînteia tineretului* (între 1956 și 1960), director general al Agenției române de presă

(între 1960 și 1962), vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (între 1962 și 1965), redactor șef al ziarului *Scînteia* (între 1965 și 1968), Președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (între 1971 și 1976). A publicat volume de însemnări de călătorie, pline de culoare, alerte (*Impresii de călătorie prin Egipt, Irak și Cuba*, 1962; *Drumuri europene*, 1965), un volum de eseuri politice (*Biletul la control !*, 1968), în care sînt dezbătute cu vivacitate îndeosebi probleme de etică socială, și culegeri de versuri (*Pentru cel ales*, 1968; *Un om în agora*, 1972; *Gustul sîmburelui*, 1974), în ale căror pagini inspirația civică și patriotică conviețuiește simbiotic cu aplecarea spre meditație, cu abstragerea din imediat și instalarea în agora interioară.

D.M.

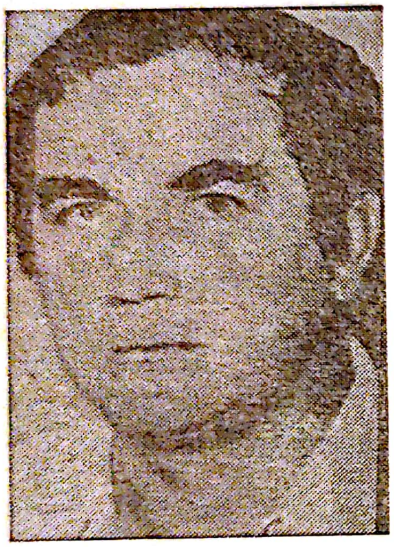

D.R. Popescu

POPESCU D[umitru] R[adu], n. 20.VIII. 1935, Păpușa, jud. Bihor. Nuvelist, romancier și dramaturg. Studii de medicină, pe care le abandonează pentru filologie. Debutează cu un volum de nuvele și schițe (*Fuga*, 1958) cu teme preponderent rurale. Romanul *Zilele săptămînii* (1959) reconstituie în stilul epic al lui Marin Preda existența unui sat contemporan timp de șapte zile. Romanul *Vara Oltenilor* (1964) și culegerile de nuvele *Fata de la miazăzi* (1964), *Sacrul pămîntului* (1965), *Dor* (1966) marchează maturizarea epică, descoperirea unui stil original, determinat de interesul pentru faptul senzațional și poezia discretă a timpului. Nuvela *Duios Anastasia trecea* (1967) reactualizează un vechi mit grec într-o narațiune care urmărește un destin feminin în condițiile atroce ale războiului. Cu „*F*" (1969, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Cei doi din dreptul Țebei sau Cu fața la pădure* (1973), *Vînătoarea regală* (1973), *O bere pentru calul meu* (1974), D.R.P. se impune ca unul dintre prozatorii cei mai originali de azi. Metoda de a nara se complică, fantasticul, introspecția, notația poetică intră în cadrele unei proze fragmentate, pline de fapte bizare. Ideea ce leagă aceste cărți este aceea a unei istorii care a culpabilizat pe toți, călăi și victime. Un procuror tînăr, Tică Dunărințu, caută să determine circumstanțele în care a fost omorît tatăl său și dă peste probe care mai degrabă ascund decît să dezvăluie misterul acestei crime. Între timp se petrec alte asasinate, peste dramele vechi se așternaltele noi, adevărul este din ce în ce mai greu de deosebit de minciună. Romanul *Cei doi din dreptul Țebei...* reia vechiul motiv al dragostei nefericite dintre doi tineri care fac parte din comunități învrăjbite. La atrocitățile războiului se adaugă orgoliul național. Narațiunea pune în mișcare un număr mare de întîmplări, unele tragice, altele grotești. Discontinuitatea stilului vrea să dea o sugestie despre discontinuitatea vieții, caracterul nelogic, absurd al situațiilor. D.R.P. introduce în epica sa pluralitatea unghiurilor de vedere, folosind, în chip ingenios, for-

mula romanului faulknerian. A scris și piese de teatru *(Teatru*, 1974), în care dezbate cu ascuțime conflicte morale din actualitatea imediată.

Alte opere: *Ploile de dincolo de vreme* (1976); *Împăratul norilor* (1976)

E.S

POPESCU Ion Apostol, n. 6.III.1920, Berislăvești, jud. Vilcea. Poet și istoric literar. Studii filologice la Cluj, conferențiar universitar. Autor al unei temeinice monografii, *Ion Pop-Reteganul* (1966) și al unui volum de *Studii de folclor și artă populară* (1970). Ca poet, scrie o poezie de rafinament imagistic, discret tradiționalistă și melancolică *(Iubiri*, 1968; *De vorbă cu Marco Polo*, 1974).

D.P.

POPESCU Nicolae, n. 1843; m. 1921. Cunoscut și sub numele de *Nede* sau *Nedea Popescu*. Povestitor, inspirat din istoria poporului român și din viața haiducilor *(Radu al 3-lea cel Frumos*, 1864; *Moartea lui Mihai Viteazul*, 1867; *Iancu Jianu*, 1869; *Tunsul haiducul*, 1870; *Boierii haiduci*, 1892). A editat multe calendare, în care și-a publicat narațiunile.

D. SIM.

POPESCU Radu, n. 1658, București; m. 1729, București. Cronicar muntean. Călugărit, s-a numit Rafail monahul. Știa turcește, grecește și latinește. Între 1693 și 1728 a ocupat dregătorii însemnate: mare vornic și mare ban. Partizan politic al familiei boierești a Bălenilor; a răspuns printr-o cronică *(Istoriile domnilor Țării Române*, 1290—1688) partidei Cantacuzinilor, care și ea avea cronica sa *(Letopisețul Cantacuzinesc)*. *Istoriile domnilor...* sînt continuate de povestirea evenimentelor de la anul 1688 pînă la 1729. În expunerea istoriei anilor 1719—1729, autorul se afirmă cronicar oficial al domnitorului Nicolae Mavrocordat, din al cărui îndemn a scris. Opera lui anunță o tendință de modernizare a spiritului medieval. După unii istorici literari, *Istoriile...* n-ar fi scrise de R.P. Povestirea este atrăgătoare, faptele narate fiind de mare însemnătate pentru istoria moravurilor politice din trecutul românilor. Bun psiholog și portretist, R.P. evocă defecte caracteristice oamenilor politici, folosind procedee ale prozei literare. Cronicarul întrebuințează numeroase neologisme latine, necesare exprimării unor idei noi (armistiție, consilieri, privilegii, rebel, materie). Stilul este natural, familiar, valorificînd adesea proverbe populare.

Ref.: Const. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906.

D. SIM.

Scanned with OKEN Scanner

POPESCU Spiridon, n. 13.VIII.1864, Rogojeni, jud. Galați; m. 8.V.1933, București. Prozator. A făcut parte din cercul revistelor poporaniste *Evenimentul literar* și *Viața românească*. A scris schițe și nuvele (*Moș Gheorghe la expoziție*, 1912 și *Zori de iulie*, 1912) dintre care se detașează *Rătăcirea din Stoborăni*. S-a remarcat și ca publicist în slujba ideilor poporaniste.

E.Z.F.

POPESCU Ștefan, n. 20.VII.1912, București. Poet și prozator. Numeroasele sale volume de versuri contrastează prin tematică și prin dispoziția temperamentală (*Poeme 1931—1964*, 1965; *Triumf*, 1975). Ca romancier, ȘT.P. preferă mediile expresive, cel artistic vienez în *Premieră de gală* (1958), cel al epocii fanariote în *Pașala* (1968). A scris despre *Michelangelo* (1969) și *Van Dyck* (1969), și a întocmit o antologie *Delacroix* (1970).

FL. M.

POPORANISM, curent politico-ideologic, cu implicații estetice și literare, activ la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea. Organe de presă principale: *Evenimentul literar* (1893—1894) și *Viața românească* (seria I, 1906—1916). Dublă sursă: autohtonă și est-europeană. Pentru G. Ibrăileanu, unul dintre promotori, P. nu era decît prelungirea și revitalizarea în noi condiții istorice a mișcării de autohtonizare a culturii, de îndrumare a ei spre viața poporului, spre folclor, spre tradițiile naționale, declanșată în 1840 de revista *Dacia literară*. Constantin Stere, căutînd să dea respectivei mișcări un conținut precis și o finalitate practică, angajînd-o politic, a elaborat în 1907—1908 un program de dezvoltare economico-socială a României axat pe principiile directoare ale narodnicismului rusesc, coroborate cu diverse idei împrumutate teoreticienilor socialiști de orientare reformistă. Principala sa teză, formulată încă în 1893 în ziarele *Adevărul* și *Evenimentul*, e aceea că România fiind, asemenea altor state din estul și sud-estul continentului, o țară agrară, fără șanse — după el — de a-și crea o mare industrie care să genereze proletariat, programul social-democrat nu-și putea găsi aplicare în cuprinsul ei. Social-democratismul trebuia, în consecință, înlocuit prin P. care ar fi, după C. Stere, un „socialism țărănesc". Conform doctrinei P., erau imperios necesare prefaceri sociale adînci, restructurări economice, dar acestea nu trebuiau efectuate pe cale revoluționară, ci printr-un șir de pașnice reforme. Înainte de toate se impunea împroprietărirea țăranilor, prin cumpărarea treptată, cu ajutoare de stat, a pămînturilor moșierești, și democratizarea vieții politice prin universalizarea dreptului de vot. După întîiul război mondial, doctrinarii *poporaniști*, considerînd că aceste două deziderate fuseseră înfăptuite, aveau să declare încheiată

misiunea istorică a acțiunii lor. P. se transformă în „țărănism", devenind o componentă a ideologiei Partidului Național-Țărănesc, nou creat.
Dezvoltînd, spre deosebire de C. Stere, doar concepția literară *poporanistă*, ale cărei baze teoretice sînt comune cu ale celei socialiste, G. Ibrăileanu a militat, sub faldurile P. literar, în serviciul acelorași convingeri estetice pe care le afirmase anterior, ca socialist. Atîta doar că, în loc de a vorbi, nediferențiat, de „popor", el se referă, precis, la țărănime. Ceea ce G. Ibrăileanu numește P. este, în esență, democratism țărănist, ca atitudine politico-morală, realism critic, ca principiu de zugrăvire artistică. Diametral opusă teoriilor „artei pentru artă", estetismelor de orice marcă, concepția sa exclude totodată romantismul paseist și idilizant acreditat de către curentul întreținut de revista *Semănătorul*. „Tendinței reacționare și tradiționaliste — spune Ibrăileanu, într-un articol din 1920, evocînd campaniile revistei *Viața românească* — de a zugrăvi pe țăran ca o mărturie vie și memorabilă a trecutului, sădind în sufletul cititorului dorința imorală de a vedea pe țăran veșnic rămas în urmă, i-am opus tendința progresistă și umanitară de a zugrăvi pe țăran în chip realist, așa cum este, mizer și dezarmat, spre a sădi în sufletul cititorului nemulțumirea de realitatea prezentă și dorința de a contribui la ridicarea țărănimii!"
Prin spiritul democratic, umanitar, pe care l-a propagat, revista *Viața românească* a constituit, atît în perioada ei *poporanistă* cît și după aceea, o adevărată agora a culturii românești înaintate, bucurîndu-se de colaborarea aproape a tuturor scriitorilor de frunte. Astfel, întreaga literatură română a începutului de secol este *„poporanistă"* în sens larg (democratism, umanitarism). M. Sadoveanu, Gala Galaction, I. Agârbiceanu, O. Goga îi sînt reprezentanți notorii. Atitudini manifest *poporaniste* (ca ideea de „datorie" față de țărănime ș.a.) și-au găsit expresia doar în cîteva scrieri teziste ale unor prozatori ca Jean Bart, Spiridon Popescu, I.I. Mironescu, I. Agârbiceanu, în unele poezii de O. Goga.

Ref.: D. Micu, *Poporanismul și „Viața românească"*, București, 1961; Z. Ornea, *Poporanismul*, București, 1972.

D.M.

POPOVICI D[imitrie], n. 25.X.1902, Dăneasa, jud. Olt; m. 5.XII.1952, Cluj-Napoca. Istoric literar. Studii universitare la București, specializare în domeniul literaturii comparate, la Paris, unde a funcționat și ca lector de limba română la Sorbona și la Școala de limbi orientale vii (între 1930 și 1934). Profesor la Universitatea din Cluj-Napoca (1936 și 1952), D.P. a fost un creator de școală în exegeza literară românească, mulți dintre criticii și istoricii literari de azi, din generația mai vîrstnică sau mijlocie îndeosebi, datorîndu-și formația profesorului clujean. Mort, cînd abia împli-

D. Popovici

nise 50 de ani, D.P. a lăsat cel puțin două lucrări fundamentale pentru istoriografia literară: *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu* (1935), în care concepția despre literatură a scriitorului pașoptist e analizată în contextul gîndirii estetice europene, și *La littérature roumaine à l'époque des Lumières* (1945), retipărită în versiune românească în 1972, vastă cercetare, efectuată pentru prima dată la noi, asupra iluminismului în mișcarea literară românească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul veacului următor. În afară de acestea, o carte, *Santa-Cetate. Între utopie și poezie*, în care, pornind de la o poezie a lui I. Heliade Rădulescu, făcea o amplă analiză a pătrunderii ideilor socialismului utopic în viața societății românești și în concepția unor scriitori români (Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, I. Heliade Rădulescu) din epoca premergătoare revoluției de la 1848; apoi un amplu volum, *Cercetări de literatură română* (1944), cuprinzînd studii întinse și temeinice despre literatura română modernă (D. Bolintineanu, V. Alecsandri și cenaclul *Junimea*, primele mărturii de teorie literară în cultura română etc.). Lor li se adaugă cursurile litografiate, unele *(Romantismul românesc; Poezia lui Mihai Eminescu)* tipărite postum, altele *(Eminescu în critica și istoria literară română)* așteptînd încă a fi tipărite. Apoi, o ediție I. Heliade Rădulescu, model de ediție critică prin rigoarea transcrierii textelor și prin notele și comentariile erudite care o însoțesc; o alta, D. Bolintineanu. Și, de asemenea, revista scoasă și condusă de el, *Studii literare*, din care au apărut patru volume, conținînd contribuțiile sale importante și ale colaboratorilor de la catedra de literatură română modernă, pe care a condus-o la Universitatea din Cluj-Napoca. Depășind cadrul îngustei sursologii practicată de unii istorici literari anteriori, comparatismul lui D.P. situa fenomenul literar românesc într-un larg context european, preocupat a-i descifra deopotrivă elementele comune, integratoare, ca și pe cele diferențiale, ținînd de condițiile specifice, naționale și sociale, ale poporului român.

D.P.

POPOVICI Titus, n. 16.V.1930, Oradea. Romancier și scenarist de filme. Studii de filologie la București. A debutat ca student, publicînd, în colaborare cu Francisc Munteanu, cîteva schițe în *Viața românească* (1950). Ca romancier debutează cu romanul *Străinul* (1955), care-l impune în rîndul celor mai viguroși prozatori ai epocii. Tema cărții este legată de evenimentele de la 23 August 1944. Eroul, Andrei Sabin, este un tînăr elev de liceu orădean cu înclinații nonconformiste, ceea ce-l determină să vină în conflict cu vechile autorități și să se atașeze comuniștilor. Drumul este însă anevoios, pentru că forțele vechi au încă o mare putere și o mare influență. Dar în consens cu destinul nou al țării, eroul va fi un

învingător. Un roman superior *Străinului* este *Setea* (1958, Premiul de Stat) care se voiește o replică la proza rurală a lui L. Rebreanu, în special la romanul *Ion*. După sistemul balzacian, o parte din personajele *Străinului* sînt reluate în *Setea* și-și continuă existența în condițiile reformei agrare din 1945. La acestea se adaugă însă personaje noi, mai ales din rîndul țăranilor și al intelectualității rurale, cerute de temă. Căci, dacă în *Străinul* domină intelectualii, în *Setea* sînt creionate, cu vigoare, cîteva tipuri memorabile de țărani: Ana Moț, reprezentînd, prin destinul ei, drama și eșecul vechii mentalități individualiste; Mitru Moț, țăranul revoluționar, întors de pe front cu idei noi; Găvrila Ursului, reprezentant al vechilor valori morale pe care însă noile realități nu le mai pot accepta pentru că instaurează altele de tip superior. Intelectualii din *Străinul*, Andrei Sabin, Suslănescu, sînt conturați cu o energie sporită: primul, erou pozitiv, al doilea negativ. Și se adaugă alții, ca învățătorul Teodorescu, unul dintre cei dintîi intelectuali convingători din proza de după Eliberare. Prozator înzestrat cu forță epică, cu știința construcției romanești, cu stil sobru și dens, T.P. pare că a abandonat romanul în favoarea scenariului cinematografic.

Alte opere: Moartea lui Ipu, nuvelă (1970).

P.M.

Titus Popovici

POPOVICI-BĂNĂȚEANU Ion, n. 17.IV.1869, Lugoj; m. 29.VIII. 1893, Lugoj. Poet și prozator. Autor al unui volum postum, *Din viața meseriașilor* (1909), care conține schițe și nuvele ce zugrăvesc viața grea a micilor meșteșugari din a doua jumătate a veacului trecut. Poeziile sale se înscriu în seria epigonismului post-eminescian. Traducător din Björnson și Ibsen.

Ref.: D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănățeanu*, București, 1959.

P.M.

POP-RETEGANUL Ioan, n. 10.VI.1853, Reteag, jud. Bistrița-Năsăud; m. 3.IV.1905, Reteag. Folclorist, poet și traducător. A cules din regiunea Gherla, Bistrița-Năsăud, basme, legende istorice, versuri populare și texte de interes etnografic. Creator original, a publicat versuri: *Trandafiri și viorele* (1891) și *Novele și schițe* (1891). Opera principală a lui I.P.R. este culegerea de basme ardelenești: *Povești ardelenești, culese din gura poporului* (1888).

Ref.: Ion Apostol Popescu, *Ion Pop-Reteganul*, București, 1966.

D. SIM.

PORUMBACU Veronica, n. 24.X.1921, București; m. 4.III. 1977, București. Poetă, prozatoare și traducătoare. Studii de filozofie la București. Autoare a numeroase volume de poezie cu temă social-politică. Se caracterizează printr-o viziune feminină și domestică asupra lumii *(Diminețile*

Scanned with OKEN Scanner

simple, 1961; *Memoria cuvintelor*, 1963; *Întoarcerea din Cythera*, 1966; *Porțile*, 1968; *Mineralia*, 1970; *Cerc*, 1971; *Voce*, 1974; *Voce și val*, 1976). Remarcabilă este activitatea de traducătoare din literatura universală (Rafael Alberti, Max Frisch, N. Hikmet, J. Attila, Louise Labé, Fr. Schiller ș.a.). A scris literatură pentru copii.

E.Z.F.

POSTELNICU Ioana, n. 18.III.1910, Poiana Sibiului-Vlașini, jud. Sibiu. Prozatoare. Romane de analiză psihologică și investigație a unor medii citadine (*Bogdana*, 1939; *Beznă*, 1943). Încercări de a surprinde procese social-psihologice caracteristice epocii actuale (*Pădurea Poenari*, 1953; *Toate au pornit de la o păpușă*, 1971). Principala realizare este romanul *Plecarea Vlașinilor* (1965), monografie de un realism sobru, ce nu exclude culoarea, a unei așezări patriarhale din Transilvania. Alte volume: *Împărăția lui Machidon* (1955), piesă de teatru, în colaborare cu Tiberiu Vornic, și *Roată gîndului, roată pămîntului* (1977), note de drum, îmbinate cu amintiri și reflexii.

D.M.

PREDA Marin, n. 5.VIII.1922, Siliștea-Gumești, jud. Teleorman. Prozator. S-a născut într-o familie de țărani și, după ce a urmat cursurile școlii normale din Abrud, vine la București. Citește la cenaclul lui E. Lovinescu povestirea *Calul* și debutează în 1942 în pagina literară a ziarului *Timpul* cu schița *Pîrlitu*. Actualmente este vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. Membru corespondent al Academiei.
M.P. face o proză obiectivă, cu efortul, vizibil încă din prima lui carte (*Întîlnirea din pămînturi*, 1948), de a depăși epica rurală în direcția unei proze analitice, bazată pe observația psihologiei abisale. Un număr de nuvele (*Calul*, *Înainte de moarte*, *La cîmp*) tratează dintr-o perspectivă modernă vechi teme ale literaturii rurale. Acolo unde, înainte, se află idilă, poezia cîmpenească, naturi morale simple și fericite, M.P. introduce perspectiva tragică, fiorul morții, pe scurt, o viziune existențială dură. Nuvelele ulterioare (*Desfășurarea*, 1952, Premiul de Stat; *Ferestre întunecate*, 1956; *Îndrăzneala*, 1959) au ca temă dezalienarea țăranului în socialism. Metoda epică din nuvele este dezvoltată în *Moromeții* (I, 1955). Romanul, una din marile creații ale literaturii contemporane, înfățișează — la suprafața lui socială — viața familiei Moromete dintr-un sat din Cîmpia Dunării, pe un spațiu de timp de cîteva luni: de la începutul verii pînă la mijlocul toamnei. Sondajele în trecut (sub forma povestirilor intercalate în narațiunea propriu-zisă) și extinderile în viața satului fac din *Moromeții* romanul unei colectivități cu o istorie și o lume de valori bine marcate. Siliștea-Gumești devine, în

reluările succesive ale lui M.P., un fel de *imago mundi*, centrul din care pornesc și la care revin personajele. Istoria mare este observată în manifestările ei mici (în cadrul unei familii). Relațiile în care trăiesc oamenii, modul lor de a gîndi fericirea, felul de a iubi și a vedea locul individului în univers sînt urmărite în formele cele mai banale cu putință ale existenței țărănești. Nimic extraordinar nu se petrece, la acest prim nivel, în *Morometii*. Un țăran se întoarce de la cîmp și ia masa cu familia lui așezat pe prag, deasupra tuturor. Un prim indiciu de autoritate într-o existență în care tiparele arhaice au supraviețuit. Ilie Moromete stăpînește în chip absolut peste o familie formată din două rînduri de copii învrăjbiți între ei din cauza pămîntului. Tatăl caută să-i țină în echilibru și cînd unul dintre copii manifestă nesupunere e pedepsit cu asprime. Pămîntul este pentru Moromete un mijloc, nu un scop în viață. Țăranii se adună în curtea fierarului Iocan în zi de sărbătoare și „fac politică" luînd peste picior partidele politice și discursurile parlamentare. Moromete, animatorul acestor dezbateri, transformă viața într-un spectacol; a ironiza pe vecinul lui, lacomul Tudor Bălan, este forma libertății sale morale. S-ar putea spune că, din acest punct de vedere, *Morometii* constituie romanul iluziei de a trăi liber într-o lume plină de relații constrîngătoare. Foncierea și fuga celor trei băieți din prima căsătorie (Paraschiv, Achim și Nilă) spulberă această iluzie, omul nu poate trăi detașat de istorie, timpul care părea îngăduitor devine necruțător, mecanismul istoriei nu ocolește această comunitate omenească neînsemnată. Cartea are și un al doilea plan, unde valorile morale și spirituale ale țăranului de la cîmpie capătă o expresivitate literară extraordinară. A tăia un copac (salcîmul care domină curtea și grădina familiei) este un moment tot atît de important în viața unei familii ca războiul în viața unui popor. Este unul dintre multele semne misterioase care trăiesc în subsolul unui text scris cu răceală realistă. Salcîmul este un simbol al unității familiei, doborîrea lui are o valoare premonitorie. În cel de-al doilea volum al *Morometilor* (1967), numărul acestor semne crește, sondajele în stratul ancestral al existenței țărănești scot la iveală arhetipurile unei civilizații amenințate de noile curente sociale. Tema romanului capătă acum o gravitate și mai mare. Nu mai este vorba de un destin, ci de o civilizație în totalitatea ei. Moromete devine simbolul unei lumi pe care istoria se pregătește s-o înlocuiască. Discuțiile dintre bătrînul țăran și fiul său cel mic, Niculae, ajuns activist de partid, capătă sensul unei confruntări între două moduri de a concepe viața, în ultimă instanță, între două civilizații. Tînărul Moromete crede într-o nouă religie (socialismul) și vrea să schimbe structura tradițională a satului, tatăl continuă să creadă că valorile în care a crescut și pe care le-a apărat el n-au fost greșite și că binele în lume

Marin Preda

Scanned with OKEN Scanner

nu trebuie să dispară. Moartea lui Ilie Moromete anunță sensul tința istoriei, neîndurătoare, în alt plan, și cu Nicolae Moromete. *Morometii* (ambele volume) este, indiscutabil, un mare roman, opera unei elaborații exemplare.

Intenția lui M.P. este de a scrie un ciclu al Morometilor, și în *Marele singuratic* (1972, tradus în Franța, 1975) și *Delirul* (1975) regăsim o bună parte din problematica și tipologia anunțate în romanul care l-a impus. Între timp el a scris mai multe volume pe teme citadine, dovedind că un prozator nu este legat fatal de un mediu și de o temă unică. *Risipitorii* (1962) reprezintă trecerea de la stilul epic indirect la stilul direct, acela care dă posibilitatea autorului să-și exprime ideile fără a mai recurge la limbajul personajelor. Autorul, experimentînd o metodă epică nouă, nu a fost mulțumit de întîia versiune a romanului și a dat încă două, a treia (1969) fiind cea mai reușită. E vorba de o proză care folosește fragmentarismul modern, introspecția, pluritatea unghiurilor de vedere în explicarea unor eșecuri existențiale. Nu lipsește, în studiul acestor cazuri de intelectuali ajunși în pragul sinuciderii, nici perspectiva psihanalitică. Romanul este dens, superior eseistic în unele din laturile lui. *Intrusul* (1968, tradus în limba suedeză, 1976) analizează un caz de înstrăinare nefirească la un individ care are toate datele (morale și politice) pentru a fi un învingător în viață. M.P. introduce în justificarea eroului său noțiunea de subdestin, sugerînd că omul este o divinitate înlănțuită de circumstanțe. Cu *Marele singuratic*, M.P. revine la romanul tradițional, tema cărții fiind încercarea (imposibilă) de a ieși din istorie. Niculae Moromete vrea să trăiască în afara marilor bătălii ale vieții, dar, în liniștea unei mici ferme horticole, pasiunile umane, cu formele lor de puritate și abjecție, continuă să se manifeste. *Delirul* (1975) experimentează o nouă formulă romanescă: documentul, evenimentul pătrund în spațiul ficțiunii și-l domină. Prozatorul vrea să prezinte destinul unui tînăr (Paul Ștefan), dar destinul lui n-ar putea fi înțeles fără a cunoaște, mai întîi, istoria complicată în care acest tînăr intră. Viața modernă este construită pe principiul vaselor comunicante și *delirul*, izbucnind într-un loc, tinde să se întindă și să subjuge viața indivizilor. M.P. a fost interesat să dea și o cronică exactă a istoriei poporului nostru într-o epocă tragică și, în acest sens, el nu a ezitat să alterneze analiza cu documentul brut, într-o formulă epică răspîndită, dealtfel, în literatura mondială actuală.

O carte de eseuri și confesiuni (*Imposibila întoarcere*, 1971), alte două de confesiuni (Florin Mugur, *Convorbiri cu Marin Preda*, 1973; *Viața ca o pradă*, 1977; Premiul Uniunii Scriitorilor) îl plasează pe M.P. în rîndul celor mai profunzi observatori ai omului modern și ai destinului său în cadrul unei civilizații pline de anomalii. Autorul *Morometilor* nu și-a

pierdut încrederea în șansele individului și nici în acelea ale artei. „Scriitorul nu trebuie să părăsească omul, chiar dacă omul, sătul de propriile sale fapte, n-ar dori să i se pună în față o oglindă și să-și vadă în ea chipul", spune el.

Ref.: M. Ungheanu, *Marin Preda, vocație și aspirație*, București, 1973; *Marin Preda interpretat de...*, București, 1976.

E.S.

PROPĂȘIREA, publicație săptămînală, apărută la Iași, între 9 ianuarie și 29 octombrie 1844 (42 de numere), sub redacția lui V. Alecsandri, P. Balș, Ion Ghica și M. Kogălniceanu. Titlul *Propășirea* fiind suprimat de cenzură de la primul număr, revista apare sub denumirea de *Foaie științifică și literară*. Ideile de bază ale programului reiau tezele enunțate de M. Kogălniceanu în *Introducția* la *Dacia literară*: renunțarea la traducerile „care neavînd nici un interes pozitiv pentru noi nici nu pot îmbogăți literatura"; publicarea compunerilor originale românești, repartizate în trei secții: I. articole de fizică, chimie, istorie naturală, agricultură, silvicultură, igienă; II. probleme de economie politică, jurisprudență, istorie națională și folclor; III. literatură. Alături de moldoveni, la P. au colaborat scriitori din celelalte două provincii românești, Muntenia și Transilvania. Aici au apărut, între altele, *Despre limba românească*, de C. Negruzzi, *În ceasuri de mîhnire*, de Gr. Alexandrescu, *La o vergură*, de D. Bolintineanu, *Pastorul și țințarul*, de A. Donici, *Baba cloanța*, de V. Alecsandri, *Toderică*, de C. Negruzzi, *Istoria a unui galbîn și a unei parale*, de V. Alecsandri, *Muncitorul*, de C. Bolliac, *Umbra lui Mircea. La Cozia*, de Gr. Alexandrescu, *Puterea armată și arta militară. De la întemeierea principatului Valahiei pînă acum*, de N. Bălcescu, *O privire de pe Carpați*, de Andrei Mureșanu, *Cuvînt pentru deschiderea cursului de Istorie națională în Academia Mihăileană*, de M. Kogălniceanu, *Borsec*, de V. Alecsandri ș.a.

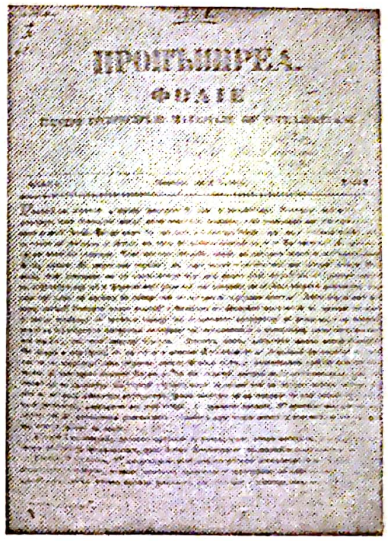
ПРОПЪШИРЕА.
ФОАЕ

FL. M.

PSALTIREA HURMUZACHI, traducere realizată în prima jumătate a secolului XVI, în regiunea Ardealului de nord și Maramureș, sub influența luteranismului. Este una dintre cele dintîi mărturii de limbă română scrisă ce ni s-a păstrat. Textul n-a fost tipărit încă.

E.Z.F.

PSALTIREA ȘCHEIANĂ, unul dintre cele mai vechi texte românești traduse, datînd din prima jumătate a secolului XVI. A fost publicată prima dată de Ion Bianu (1889).

E.Z.F.

PSALTIREA VORONEȚEANĂ (v. CODICELE VORONEȚEAN).

PUMNUL Aron, n. 27.XI.1818, Cuciulata, jud. Brașov; m. 12/24.I. 1866, Cernăuți. Lingvist și filolog. A participat la mișcarea revoluționară de la 1848 din Transilvania; după înfrîngerea revoluției s-a refugiat la Cernăuți, unde s-a stabilit definitiv. A fost profesor de limba și literatura română și un animator cultural de prestigiu, avînd o deosebită vocație pedagogică. Printre elevii lui s-a numărat Eminescu, care i-a dedicat prima sa poezie publicată, *La mormîntul lui Aron Pumnul*. A alcătuit prima antologie de texte literare românești, *Lepturariul românesc* (vol. I—VI, Viena, 1862—1865), lucrare valoroasă din punct de vedere documentar. Ca lingvist, și-a atras judecata severă a urmașilor din cauza exagerării principiului etimologic în ortografie și lexic. A scris și un mic tratat de prozodie, *Foarma den afară a poeziei române*, precum și o gramatică a limbii române, scrisă în limba germană (*Grammatik der rumänischen Sprache für Mittelschulen*, Wien, 1864).

E.Z.F.

PUNCT (v. AVANGARDA).

PURCARU Ilie, n. 6.XI.1933, Rîmnicu-Vîlcea. Poet și reporter. Cultivă reportajul poematic (*Harpe și ape. Album dunărean*, 1962; *Ev nou în Țara Banilor*, 1963; *Escale spre noi înșine*, 1966; *Focuri în junglă*, 1968; *Încă 3 kilometri pînă la Apele Vii*, 1977). Convorbiri cu personalități ale vieții culturale (*Poezie și politică*, 1972; *România — convergențe la universal*, 1977). A publicat și un volum de versuri, *Bunica Bebs* (1975).

D.M.

PUȘCARIU Sextil, n. 4.I.1877, Brașov; m. 5.V.1948, Bran. Renumit lingvist și filolog. Academician. A cultivat schița narativă (*Schițe*, 1896) și poezia (*Juvenilia*, 1898), a publicat articole de critică și istorie literară (*Cinci ani de mișcare literară*, 1909), a condus revista *Dacoromania* (10 vol., 1921—1943), precum și lucrări ligvistice de amploare: *Dicționarul Limbii Române* (1913—1940) și *Atlasul Lingvistic Român* (1929—1938). *Călare pe două veacuri* (1968), operă memorialistică de valoare, cuprinde informații despre mulți scriitori transilvăneni.

Alte opere: Rumänische Litteratur (1905); *Istoria literaturii române. Epoca veche* (ed. 2, 1930); *Limba română* (2 vol., 1940.)

Ref.: Mircea Vaida, *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar*, București, 1972.

D. SIM.

RAICU Lucian, n. 12.V.1934, Iași. Critic literar, L.R. este un analist fin al fenomenului literar, interesat de atitudinea existențială a creatorului și de metamorfozele ei în operă. A debutat cu un eseu despre *Liviu Rebreanu* (1967, Premiul Uniunii Scriitorilor), preocupat să descopere un Rebreanu al profunzimilor. Un alt eseu, *Gogol sau fantasticul banalității* (1974), demontează mecanismul comicului la Gogol. Critica lui L.R. (*Structuri literare*, 1973; *Critica — formă de viață*, 1976; *Practica scrisului și experiența lecturii*, 1977) este simpatetică, problematizantă. Actul critic începe printr-o asimilare a obiectului. Analiza, în această înțelegere, nu poate fi rece, impersonală. Ea este locul de întîlnire dintre două voci care tind să se confunde. Alte volume: *N. Labiș* (1978, Premiul Uniunii Scriitorilor).

F.S.

RALEA Mihai, n. 1.V.1896, București; m. 17.III.1964, Berlin. Eseist, sociolog, psiholog, profesor la Universitățile din Iași și București, academician, director al revistei *Viața românească* (între 1933 și 1964). Născut la București din părinți moldoveni, M.R. face liceul la Iași, apoi studiază filozofia la Universitățile din București și Iași. Se specializează la École Normale Supérieure, iar în 1923 obține doctoratul în filozofie la Sorbona cu o teză despre *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste*, precum și doctoratul în drept cu lucrarea *Proudhon, concepția despre progres și atitudinea sa socială*. Reîntors în țară, funcționează ca profesor la Universitatea din Iași, apoi la București. Este condamnat la închisoare pentru activitate democratică. După 1944 îndeplinește funcții de înaltă răspundere: ministru al artelor, deputat, membru al Consiliului de Stat, membru în Consiliul mondial al Păcii etc. Adept al lui Emile Durkheim în sociologie și al lui Pierre Janet în psihologie, el este, înainte de toate, un elev al poporaniștilor români C. Stere și G. Ibrăileanu, pe care-i și continuă dealtfel la conducerea *Vieții românești*. M.R. a adus precizări deosebit de importante în studierea particularităților etnice ale poporului român, domeniu în care, înainte de el, se vehiculaseră doar idei generale. Cel mai ilustrativ studiu, intitulat *Fenomenul românesc* (1926), stabilește ca particularități ale spiritului românesc bunul simț, măsura, rațiunea, adaptabilitatea, inteligența, vitalitatea, noțiuni folosite frecvent după aceea de către cercetători. Toate aceste calități sînt explicate istoric (și nu biologic), iar argumentarea este sclipitoare. În alt studiu *Etnic și estetic*, transpune problema în domeniul esteticii. Umanist declarat, M.R. tipărește, în 1928, eseul *Definiția omului*, în care, dezbătînd probleme fundamentale ale civilizației umane, aduce în discuție în primul rînd factorii raționali și volitivi, care disting pe om de restul viețuitoarelor. Un rol deosebit capătă noțiunea de *amînare* („omul este un animal care-și

Mihai Ralea

Scanned with OKEN Scanner

poate amîna sau opri acțiunile"), decizînd, mai departe, că orice act uman are două mobiluri: *demonismul* și *ascetismul*, adică un stimulent activ și un obstacol care-i reglează acțiunile. Îmbogățit, studiul va fi reluat în 1946 sub titlul *Explicarea omului*. În lucrarea *Psihologia și viața* (1958), M.R. continuă să-și îmbogățească sistemul antropologic. Personalitate multilaterală, M.R. introduce și în eseistica literară criterii multiple, fiind reprezentantul criticii totale în care un rol primordial, în aprecierea operelor și autorilor, îl au conținutul de idei și mesajul uman. În studii despre curentele literare europene și românești, precum și despre diverși scriitori români și străini, aduce o largă informație, o pătrundere adîncă a problemelor și un stil sclipitor, căci M.R. a avut, poate mai mult decît alți critici, darul formulărilor pregnante, aforistice. Mare parte a acestor studii au apărut în volumele *Interpretări* (1927), *Perspective* (1928), *Atitudini* (1931), *Valori* (1935), *Scrieri din trecut* (3 vol., 1956—1958).

Alte opere: Democrație și creație (1926); *Contribuții la știința societății* (1928); *Istoria ideilor sociale* (1930); *Contribuții la studiul influenței factorului istorico-social asupra senzațiilor* (1954); *Anatole France* (1955); *Cele două Franțe* (1956); *Sociologia succesului*, în colaborare cu T. Hariton (1962); *Portrete, cărți, idei* (1966).

Ref.: Petre Anghel, *Mihai Ralea, vocația eseului*, București, 1973.

P.M.

RALET Dimitrie, n. 1816, Constantinopol; m. 26.X.1858, Iași. Poet și prozator. Magistrat, participant la revoluția de la 1848, fruntaș al unioniștilor moldoveni, D.R. e un diletant de bun gust, mediocru în lirică, dar adesea remarcabil în proză, ca autor de „fiziologii" și, îndeosebi, ca moralist; stilul său, incisiv și analitic, cultivă cu reală subtilitate maniera lui La Rochefoucauld de smulgere a măștilor și densificare a expresiei pînă la formula aforistică. Memorialul *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopol* (1858) relevă un observator inteligent, capabil să prindă în conture sintetice fizionomia locurilor, oamenilor și moravurilor.

P.C.

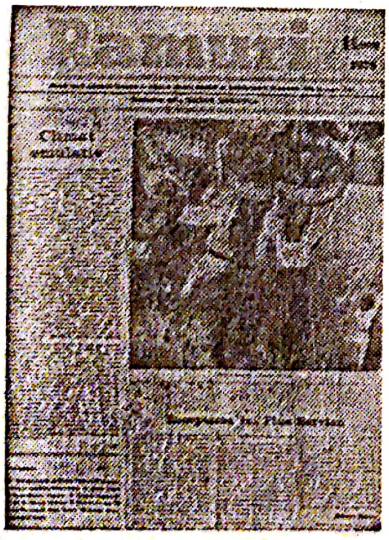

RAMURI, revistă lunară de cultură, publicată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Dolj, la Craiova, din august 1964. R. se revendică din tradiția revistei cu același nume, apărută cu intermitențe între anii 1905 și 1947 la Craiova, Iași și București. Între 1915 și 1917, sub denumirea de *Drum drept*, revista a fost condusă de N. Iorga. De la o orientare inițial semănătoristă, R. va evolua către un spirit eclectic avînd un rol însemnat în viața culturală și literară a Olteniei. În paginile revistei au semnat T. Arghezi, M. Sadoveanu, L. Rebreanu ș.a. În noua serie, R. are un

profil cultural larg, cuprinzînd probleme din domeniul ştiinţei, filozofiei, istoriei, sociologiei, etnografiei, folclorului etc. Rubricile de literatură, istorie şi critică literară primesc — în afara nucleului local — colaborarea unor autori din ţară, în special din Bucureşti. Semnează: P. Anghel, E. Barbu, I. Biberi, I. Caraion, Ş. Cioculescu, G. Dumitrescu, O. Ghidirmic, M. Ivănescu, M.R. Paraschivescu (autorul rubricii *Corespondenţe*, apoi al suplimentului literar *Povestea vorbei* în care impune noi talente), Al. Piru, I. Purcariu, E. Simion, M. Sorescu ş.a.

V.M.C

RANETTI George, n. 18.X.1875, Mizil; m. 2.V.1928, Bucureşti. Gazetar, editor al revistelor *Moş Teacă* (1899), *Zeflemeaua* (între 1901 şi 1904), *Furnica* (1904), G.R. e prin excelenţă un umorist, emulat dar şi strivit de modelul lui I.L. Caragiale. Schiţele şi versurile lui exploatează cu volubilitate şi haz o formă a persiflajului cordial, tipică spiritului bucureştean, care i-a şi adus popularitatea, mai ales în primul deceniu al secolului nostru. Opere: *Din inimă albastră. Dom Paladu* (1899), *Ahturi şi ofuri* (1901), *Eu rîd, tu rîzi, el rîde* (1903), *Schiţe vesele* (1909), *Matache Pisălog* (1914).

P.C.

RAŞCU Ion M., n. 31.III.1890, Iaşi; m. 7.XII.1971, Bucureşti. Poet şi istoric literar. Orientare simbolistă pe linia Samain. Tributar influenţelor în primele volume (*Sub cupole de vis*, 1913, şi *Oraşele dezamăgite*, 1914), în cele următoare (*Neliniştl*, 1927; *Renunţările luminoase*, 1939) îşi făureşte o personalitate proprie, realizîndu-se ca poet al atmosferei provinciale, al roadelor pămîntului şi al marilor reculegeri. Caracterizarea se aplică şi poemelor în proză din *Vibrări* (1935). Pe tărîmul istoriei şi interpretării literare s-a afirmat cu lucrările: *32 de opere din literatura română* (1933), *Eminescu şi catolicismul* (1935), *Eminescu şi Alecsandri* (1936), *Convingeri literare* (1937), *Alte opere din literatura română* (1938). A mai publicat impresii de călătorie, prilejuite de vizitarea unor locuri de pelerinaj din Franţa (*La Lisieux, cu Sfînta Tereza*, 1934; *Setea liniştii eterne*, 1943). A tradus din Albert Samain şi Marcel Schwob.

D.M.

RĂDULESCU Heliade Ion, n. 6.I.1802, Tîrgovişte; m. 27. IV. 1872, Bucureşti. Poet, prozator, traducător, lingvist şi om politic. Cobora dintr-o familie de stare mijlocie, fără nume în analele ţării. Deşi învaţă la Academia grecească (între 1815 şi 1818) şi e printre elevii primei şcoli medii româneşti, înfiinţată de Gh. Lazăr, I.H.R. se formează mai mult singur, graţie imensei sale curiozităţi, ambiţiei, mobilităţii intelectuale şi unei capacităţi asimilatorii prodigioase. După retragerea lui Gh. Lazăr,

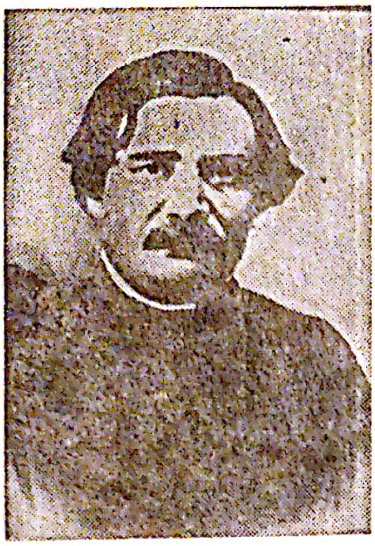

Ion Heliade Rădulescu

preia succesiunea acestuia la Colegiul „Sf. Sava" (între 1822 și 1827), profesînd toate disciplinele, de la matematici și gramatică pînă la filozofie, într-o atmosferă de apostolat și emulare națională. Din 1827, cînd înființează împreună cu Dinicu Golescu *Societatea literară*, urmărind promovarea culturii și efectuarea de reforme, în spirit moderat, și pînă prin 1840—1845, I.H.R. se impune drept personalitatea proeminentă a vieții intelectuale din Țara Românească: publică o importantă *Gramatică* (1828); scoate prima gazetă în limba română din Principate (*Curierul românesc*, 1829), cu suplimentul ei cultural-beletristic (*Curier de ambe sexe*); întemeiază, alături de I. Cîmpineanu, șeful opoziției liberale, și C. Aristia, *Societatea filarmonică*, destinată încurajării teatrului și muzicii vocale (1833); inițiază vaste proiecte de traducere a capodoperelor gîndirii și literaturii universale (între care, cel din 1846, inspirat de poligraful francez Aimé Martin, prevedea tălmăcirea a 230 titluri, în curs de zece ani, mergînd de la principalele opere ale lui Homer, Platon, Aristotel, tragicii greci, pînă la Kant, Hegel, Goethe, Chateaubriand, Balzac); se afirmă activ ca poet, jurnalist, traducător, îndrumător al literaturii și șef de școală, tutelînd debuturile principalelor talente ale vremii (V. Cîrlova, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu etc.). De pe la 1840—1845, autoritatea lui I.H.R. începe să scadă: noua generație, mai radicală în convingeri, îi reproșează atitudinea curtenitoare față de oficialități, capriciile și paternalismul emfatic. Totuși el joacă un rol de frunte în timpul revoluției de la 1848: e principalul autor al manifestului-program (*Proclamația de la Islaz*), ministru, apoi membru al locotenenței de trei, impusă de turci. Moderat, lucrează pentru stingerea „spiritului incendiar", voiește „respect la proprietate, respect la persoane" și „foloase generale în paguba nimănui", iar pe frontispiciul *Curierului*... înscrie lozinca: „Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie". După înfrîngerea revoluției, trăiește zece ani în exil, întîi la Paris, apoi la Constantinopol și Chios. Sforțările de a uni în juru-i emigrația dau greș. Cărțile prin care încearcă să-și justifice atitudinea din timpul revoluției (*Souvenirs et impressions d'un proscrit*, 1850; *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine*..., 1851) stîrnesc o iritare generală. Abandonat de discipoli, contestat de fruntașii radicali, exasperat că predică în pustiu, își ia aere de profet și-și împroașcă adversarii cu o furie nestăpînită a invectivei. Rezultatul e că izolarea sa devine și mai dramatică. Reîntors în patrie, la 1858, încearcă zadarnic să-și recîștige audiența pierdută. Produce febril, dar fără ecou, deși i se recunosc meritele de ctitor, scăldate din ce în ce mai mult într-o aură legendară: în 1863 i se oferă o recompensă națională, iar în 1867 e ales membru al Academiei. Moare în 1872, mîhnit, în jenă financiară, diminuat intelectual-licește.

Scanned with OKEN Scanner

Spirit agil, suplu, interesat de toate ca un personaj de Renaştere, dar susceptibil, fantast, cu o conştiinţă imperativă de sine şi o imensă vanitate, amestecînd utopia şi bunul simţ, imaginaţia apocaliptică şi raţiunea, sinceritatea şi poza, I.H.R. e un creator imposibil de pus în ecuaţie. Năzuind să „regenereze" spiritualitatea românească (termenul de „regenerare" echivalează cu „palingenezia" lui Ballanche), aşază la temelia acţiunii sale reforma limbii. *Gramatica* susţine idei sănătoase, de mare eficienţă practică: simplificarea alfabetului cirilic, fonetismul ortografic, împrumutarea neologismelor din latină şi limbile romanice. Ulterior, evoluează însă spre purism şi admite grafia etimologizantă. În *Paralelism între dialectele român şi italian* (1840) propune italienizarea vocabularului şi gramaticii sub cuvînt că italiana reprezintă stadiul la care ar fi ajuns româna dacă vitregiile istoriei nu i-ar fi încetinit şi deviat evoluţia. Pentru îmbogăţirea limbii şi integrarea culturii române în circuitul valorilor universale îi împinge pe alţii să traducă şi traduce el singur enorm. Lista autorilor selectaţi atinge — cum s-a spus — toate punctele cardinale, cu regretul că sînt numai patru: Hesiod, Sapho, Dante, Ariosto, Tasso, Molière, Voltaire, Ossian, Florian, Marmontel, J.-J. Rousseau, Lamartine, Byron, A. Christopulos, Dumas, Balzac etc., la care se adaugă o traducere a *Vechiului Testament* (pînă la *Cartea Regilor*), fără a mai vorbi de o imensă cohortă de obscuri. Prevalenţa acordată, la un moment dat, traducerilor, faţă de creaţia originală, ca şi încurajarea fără spirit critic a încercărilor literare ale tinerilor („Scrieţi băieţi, numai scrieţi...") i-au fost reproşate ulterior, deşi ambele directive reflectau necesităţile tactice ale fazei de pionierat dintre 1830 şi 1840, şi nu o strategie de politică culturală.

Sub raportul ideologiei literare, I.H.R. se manifestă ambiguu, părînd că ezită între o estetică a *mimesis*-ului şi o estetică a creaţiei. *Regulile sau gramatica poeziei* (1831) — traducere a unui manual de Lévizac şi Moyssant — rezumă principiile poeticii clasice, îndeosebi după Marmontel, autorizînd însă dezertările în sens preromantic. În schimb, *Curs întreg de poesie generală* (I—III, 1868—1870) exprimă o deplină, deşi anacronică, adeziune la şcoala romantică franceză, care are în ochii lui I.H.R. meritul de a fi înfrînt tirania regulilor fără să cadă în anarhie şi arbitrar. Dealtfel, romantismul social al lui Hugo şi utopismul socializant al unor P. Leroux, Considérant, Proudhon îi modelează conceptul de angajament civic şi umanitar, la origine de tip luminist. În timpul exilului, misionarismul acesta capătă o intensă reverberaţie afectivă. Dată fiind natura orfică a inspiraţiei şi calitatea oraculară a mesajului transmis, poetul devine în concepţia lui I.H.R. nu numai un bard, ci şi un profet osîndit să-şi răscumpere tragicul orgoliu de a media între umanitate şi absolut prin nefericire şi solitudine.

Scanned with OKEN Scanner

Liric tumultuos, cu gustul declamației și al jocului de scenă, I.H.R. deschide în poezie, ca pretutindeni, multe șantiere fără să ducă vreo construcție pînă la acoperiș. În 1836 anunța un vast program în patru cicluri: *Biblice*, *Evanghelice*, *Omul social* și *Omul individual*, un soi de tablou al lui Mendeleev poetic, sistematizînd ceea ce produsese și lăsînd locuri goale pentru operele încă nescrise. Două epopei, una națională, *Mihaida* (avîndu-l ca erou pe Mihai Viteazul, primul înfăptuitor al Unirii Țărilor Române) și alta, *Anatolida*[...], inspirată de *Paradisul pierdut* al lui Milton, au rămas neterminate. Din mulțimea de încercări în toate genurile puține rezistă. Tendința demonstrativă, frigiditatea imaginii și poticnirile limbajului destramă mirajul poetic, deși întrezăririle vizionare și intuiția marilor mituri îl așază pe I.H.R. dincolo de rînd. Remarcabilă întru totul e balada *Sburătorul*, care proiectează tema invaziei erotice pe un fundal de eresuri populare, într-un cadru nocturn, de rusticitate pietrificată. O aplicație netăgăduită dovedesc satirele, prin combinarea insolită de caricare bufonă, apostrofă incisivă și volubilitate argotică.

În proză, I.H.R. se afirmă pe două planuri aparent opuse: unul colocvial, plin de familiaritate, naturalețe și voie bună — celălalt oracular, impunînd imaginea unui personaj dantesc, mistuit de flăcări, care-și clamează patetic obida și vindicația. Ambele maniere se regăsesc în *Biblicele sau notiții historice, filozofice, religioase, politice asupra Bibliei* (1858) și, îndeosebi, în *Echilibru între antiteze sau Spiritul de material* (1859—1869) încercare bizară de a funda un sistem filozofic trinitar, conciliind contrariile, în spiritul lui Proudhon, spre a regăsi principiul armoniei, imanent creației, și prin aceasta remediul neajunsurilor de care suferă corpul social. Dincolo de erudiția prăpăstioasă, infatuarea ostentativă și speculațiile adesea discutabile, cartea cuprinde pagini strălucite de memorialistică și pamflet, dintre cele mai bune pe care le-a dat I.H.R.

Mai important poate prin ce a stimulat în juru-i decît prin propria-i operă, I.H.R. își binemerită apelativul de „părinte al literaturii române". Fervoarea sa romantică, de atîtea ori criticabilă prin supraevaluarea mijloacelor ori prin inaccesibilitatea țelului propus, a contribuit la descătușarea energiilor somnolente ale culturii române, ajutînd-o să-și asume riscul îndrăznelilor fertile și al dialogului cu Europa.

Ref.: D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, 1935; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, 1966; Radu Tomoioagă, *Ion Eliade Rădulescu. Ideologia social-politică și filozofică*, București, 1971; Al. Piru, *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, București, 1971.

P.C.

RĂDULESCU Neagu, n. 26. XII. 1912, București; m. 1. VI. 1970, București. Prozator și artist plastic, editor al revistei

X 4 (1931) la care colaborează, între alții, Eugen Ionescu. A scris numeroase romane umoristice, foarte populare: *Dragostea noastră cea de toate zilele* (1934, Premiul Societății Scriitorilor), *Sînt soldat și călăreț* (1936), *Fetele au crescut* (1946), *Napoleon fugea repede* (1946), *Viața în patru labe* (1946), *Un balon rîdea în poartă* (1968).

P.M.

RĂU Aurel, n. 9. XI. 1930, Josenii Bîrgăului, jud. Bistrița-Năsăud. Poet, eseist și traducător. Formula predilectă a poemelor lui A.R. este aceea a stampei și pastelului, modelele temperamentale sau tehnic-literare fiind L. Blaga și Ion Pillat. Este autorul unor însemnări de călătorie în China și al unor eseuri despre T. Arghezi, L. Blaga, Ion Pillat etc. A tradus din Antonio Machado, Ghiorghios Seferis, Saint-John Perse. Principalele volume: *Mesteacănul* (1953), *La marginea deșertului Gobi* (1960), *Unde apele vorbesc cu pămîntul* (1961), *Poezii* (1967), *Trei poeți* (1972), *În inima lui Yamato* (1973), *Întîlniri cu scriitorii* (1976).

FL. M.

RÂPEANU Valeriu, n. 28. IX. 1931, Ploiești. Istoric, critic literar și eseist. Debutează în 1958 cu volumul *G.M. Zamfirescu. Schiță monografică*, după care publică *Vlahuță și epoca sa* (1964), *Noi și cei dinaintea noastră* (1966), studii de istorie literară și de artă, *Interferențe spirituale* (1970), *Pe drumurile tradiției* (1973), *Interpretare și înțelegere* (1975). Alt volum: *Călător pe două continente* (1970). Cunoscător competent al dramaturgiei românești.

P.M.

REALISM, concept literar cu un statut teoretic ce îl așază alături de romantism și clasicism. Incertitudinea semantică a termenului și proteismul obiectului denumit au impus o mare diversitate de înțelesuri și o multiplă interpretare a acestora. Pot fi individualizate patru accepții fundamentale: 1. Un sens *categorial* care desemnează o viziune filozofică *realistă*, implicit ori explicit realizată în literatură. El acoperă tendința constantă a literaturii dintotdeauna de a păstra o permanentă legătură cu *realitatea*; conceptul de „R. etern" (R. Wellek) rezumă însăși epistemologia relației dintre artă și realitate. Ideea de R. ca imitație, ca descriere a lumii ori ca expresie a societății apare cu mult înainte de atestarea termenului. Ioan Cantacuzino numește poezia „iconire" (1791). Înțelegerea poemului ca „icoană" a lumii și a poetului ca „zugrav" o întîlnim la Gh. Asachi (1821), I. Heliade Rădulescu (1831), I. Genilie (1846). Noțiunile de „adevăr" al literaturii, de verosimil, de veridic — preluate deseori din contexte clasiciste ori romantice — se regăsesc constant: B.P. Mumuleanu (1825), G. Pleșoianu (1829), G. Barițiu (1838), A. Russo (1855). Totodată, litera-

tura — dezvoltată sub semnul unor exigențe naționale și sociale — îmbrățișează spontan ideile unui R. empiric; tablouri *realiste* se întîlnesc în folclor, la cronicari, la I. Budai-Deleanu, la Dinicu Golescu. Presa pașoptistă conține apeluri la inspirație autohtonă, lucru ce nu se putea realiza fără o implicare explicită a literaturii în viața socială românească. Sub influența ideilor din Franța, conceptele R. încep să se clarifice, ducînd la apariția termenului și la conștientizarea unei formule literare, istoric constituită. În sens categorial, R. se va regăsi însă de-a lungul întregii istorii a literaturii române. 2. Un sens *istoric* care desemnează curentul literar ca noțiune referitoare la o metodă de creație determinată de o unitate conștientă de convingeri estetice, stilistice, ideologice, exprimate (deseori polemic) de scriitorii unei epoci și reflectate de operele acestora. El corespunde unei anume mentalități literare, determinată de contextul epocii (social, filozofic, științific). Ca metodă proprie literaturii secolului al XIX-lea, cu originea și modul exemplar de manifestare în Franța, estetica R. pune în prim-plan teoria „oglindirii", vizînd construirea unui univers fictiv ca „analogon" al *realității*, recognoscibil, dar și logic explicabil prin legitățile vieții, dînd iluzia totalității. În consecință, reliefează ipostaza scriitorului demiurg (Balzac) și a scriitorului martor (Stendhal), amîndoi omniprezenți și omniscienți, stăpîni pe toate resorturile lumii ce o înființează. Respingînd subiectivismul romantic (propriu liricii), el teoretizează obiectivitatea, dezvoltînd epicul (romanul e specia privilegiată); accentul pus de romantici pe imaginație este mutat pe observația lucidă și demistificatoare a *realității*; gustul pentru excepțional și exotic e înlocuit de căutarea adevărului simplu, a „banalității cotidiene". R. înlocuiește caracterologia general-umană din clasicism cu tipologia socială, făcînd din conceptul de tipic o trăsătură esențială; personajul *realist* e relevat și justificat de comportamentul într-un șir de situații ce îl determină și îl condiționează. Operele *realiste* inovează în plan tematic, lărgesc tipologia, utilizează proceduri specifice (tehnica amănuntului, narațiunea — ca relatare — cu accentul pe intrigă, stilul simplu, exact, funcțional, vizînd iluzia vorbirii obișnuite). Literatura română (ca și literaturile din estul Europei), în decalaj față de fenomenul literar occidental, înregistrează termenul de R. și conștientizarea conceptelor lui mai tîrziu, între 1860 și 1880, realizînd adevărata împlinire a curentului în perioada interbelică (procedurile și conceptele *realiste* apar, ca și în Franța, cu mult înainte). „Amestecul vîrstelor și modelelor" permite un sincronism cronologic al curentelor, încît R. nu poate fi despărțit — la început — de romantism și clasicism. Prin coerență și complexitate problematică, prefața-scrisoare a lui Radu Ionescu capătă caracterul unui manifest-program al R. românesc (1861). Autorul observă importanța „romanțului" printre „cele-

Scanned with OKEN Scanner

lalte expresiuni ale literaturii timpului, și-i enumeră trăsăturile specifice („profunda observațiune", posibilitatea de a descrie „amănuntele vieții", capacitatea reprezentării „de scene și caractere din viața societății", stilul „plin de viață"), amintind numele lui Balzac, Dickens și Thackeray; considerînd că mentalitatea contemporană „caută *realitatea* și viața politică", el afirmă viitorul romanului *realist* în literatura română. R. începe să devină obiect al disputelor literare și tentație de realizare artistică. *Ciocoii vechi și noi* (1862) de N. Filimon, fixează — după T. Vianu — „o metodă literară pentru întreaga dezvoltare ulterioară a R.". Proza marilor clasici va apropia R. românesc de accepția lui modernă (I.L. Caragiale prin bogăția tipologiei și adevărul vorbirii personajelor; I. Slavici prin pictura mediului rural, prin romanul *Mara;* I. Creangă prin oralitatea stilului, prin „însușirea de a dramatiza realistic basmul"). B. Șt. Delavrancea mărturisește influența lecturilor lui Zola. Al. Vlahuță creează tipul inadaptatului; D. Zamfirescu în *Ciclul Comăneștenilor* (nu străin de *Les Rougon-Macqart),* include un roman al arivistului. Amintindu-i pe I. Negruzzi, C. Mille, Șt. Bassarabeanu, I. A. Basarabescu, I. Al. Brătescu-Voinești, putem susține, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, vîrsta matură a R. românesc. După primul război mondial, R. românesc ajunge la apogeu; romanul *Ion* (1920) ar putea fi o dată simbolică. L. Rebreanu reprezintă tipul *realistului* desăvîrșit, avînd geniul creatorului de „lumi" și dispunînd de toate instrumentele procedurii *realiste.* Epoca este propice dezvoltării prozei *realiste* și romanului (E. Lovinescu vede în „obiectivare" „sensul evoluției genului"; G. Ibrăileanu susține dominația romanului social „plin de documente omenești"). Cezar Petrescu, I. Teodoreanu, I. Peltz, Al. Sahia, G.M. Zamfirescu, Pavel Dan, M. Sadoveanu (în parte), M. Damian, C. Ardeleanu etc. își integrează opera curentului *realist* românesc care se încheie. Ca și la începuturi, el se află acum într-un paralelism specific cu alte formule literare (romanul proustian, de analiză psihologică etc.), influențîndu-le ori integrîndu-le propriei modalități. 3. Un sens *structural* care desemnează o structură literară de tip *realist,* cu note specifice (veridicitate a oglindirii, obiectivare, tipizare, stil simplu); termen corelativ celor ce denumesc noțiunile de clasic și romantic, ca structuri ale operei, și opus fantasticului. Apărut prin integrarea recurenței unor procedee, teme, viziuni asupra lumii din literatura „marelui R.", utilizarea lui este mai recentă. Operează retrospectiv asupra întregii literaturi; față de R. categorial desemnează nu doar o atitudine *realistă,* ci exprimarea ei specifică. În literatura română întîlnim, înainte chiar de cele mai firave semne ale R. istoric, o nuvelă *(Alexandru Lăpușneanul,* 1840) a cărei structură — cu mici excepții — se suprapune

modelului *realist*. Datorită constituirii particulare a curentului literar, operele *realiste* apar tîrziu, caracteristice fiind structurile „impure" (la N. Filimon se păstrează maniera romantică, la I.L. Caragiale se pot semnala elemente clasiciste, la D. Zamfirescu transpare atitudinea autorului). După încheierea curentului, cînd modalităţile se modifică şi se diversifică, structura *realistă* îşi afirmă în continuare viabilitatea. Cu *Enigma Otiliei* (1938), G. Călinescu dă un roman tipic balzacian; I.M. Sadoveanu cu *Sfîrşit de veac în Bucureşti* (1944) scrie cronica unei epoci într-o formulă tradiţional *realistă*. După 1944, proza înregistrează o revitalizare accentuată a acesteia, regăsită la majoritatea autorilor, chiar la cei nerecunoscuţi cu afinităţi pentru modelul *realist* (Camil Petrescu, M. Sadoveanu). Romanul, continuîndu-şi istoria proteică într-o mare varietate de forme, argumentează vitalitatea structurii *realiste* prin creaţii reprezentative în literatura contemporană. 4. Un sens *tipologic*, care desemnează varietatea literaturii *realiste* (în sens categorial, istoric şi structural), deşi intenţia descrierii exacte nu se realizează întotdeauna. Terminologia, obţinută prin determinare adjectivală, cuprinde variante multiple ale noţiunii determinate (R. antic, R. iluminist, R. social, R. fantastic etc.), utilizate deseori şi în critica românească. Sintagmele cele mai frecvente şi-au cîştigat notorietatea prin transferul tipologicului în istoric. R. critic este o formulă sinonimă R. istoric, apărut cu intenţii clarificatoare, urmărind să accentueze criticismul acestuia. Critica românească o utilizează, nu însă cu frecvenţa din deceniile VI şi VII. R. socialist desemnează teoria literară corespunzătoare unei părţi a literaturii contemporane, înţeleasă ca o „metodă ştiinţifică de creaţie", afirmată în U.R.S.S, după 1917; ulterior a fost adoptată în ţările socialiste, ca şi de unii scriitori comunişti din alte ţări. R. socialist se opune R. istoric prin depăşirea contradicţiei dintre zugrăvirea *realistă* a vieţii şi idealul scriitorului. R. socialist creează un tip nou — eroul pozitiv, purtător al idealului socialist. El militează pentru „o justă reprezentare a vieţii" în procesul revoluţionar, implicînd o perspectivă a destinelor romaneşti care sugerează „deznodămîntul istoric necesar". În literatura română, termenul apare prima oară în revista *Şantier* (1935). E utilizat în mod frecvent după 1948, desemnînd teoria literară formulată de estetica sovietică şi literatura creată în spiritul ei. Ea a fost explicată şi prin condiţiile obiective ale dezvoltării literaturii române, asumîndu-şi tradiţia literaturii proletare din jurul revistelor socialiste şi a publicaţiilor interbelice de stînga. Prima operă românească *realist*-socialistă a fost socotită *Mitrea Cocor* (1949). De aici înainte întreaga literatură română, angajată în edificarea socialismului, a fost denumită *realist*-socialistă. Critica românească a dezbătut principiile noii metode de creaţie (raportul literatură / *realitate*, caracterul popular, personajul pozitiv, partinitatea literaturii);

Scanned with OKEN Scanner

uneori s-au exprimat opinii simpliste și vulgarizatoare. Pe măsura acumulării experienței literaturii socialiste românești s-a argumentat teoretic diversitatea stilurilor și modalităților în R. socialist. După 1964 termenul este mai puțin utilizat.

Ref.: M. Novicov, *Realism, realism critic, realism socialist*, 1961; M. Popa, *Realismul*, București, 1967; ***, *Conceptul de realism în literatura română*, București, 1974; A. Iliescu, *Realismul în literatura română din secolul al XIX-lea*, București, 1976.

I.V.Ș.

REBREANU Liviu, n. 27. XI. 1885, Tîrlișiua, jud. Cluj; m. 1. IX. 1944, Valea-Mare, jud. Argeș. Prozator și dramaturg. Fiul unui învățător, fost coleg de școală și prieten cu G. Coșbuc. Școala primară o face cu tatăl său; din 1895 este elev la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud și la Liceul german din Bistrița, însușindu-și bine limbile maghiară și germană. Absolvă Școala de honvezi din Sopron (Ungaria) 1900, urmînd apoi cursurile Academiei militare „Ludovi-ceum" din Budapesta. Ajuns ofițer în armata austro-ungară, este trimis (1908) la garnizoana honvezilor regali din Gyula, demisionînd însă în urma unui conflict cu autoritățile. Participînd la serbările *Astrei*, cunoaște scriitorii din țară și se hotărăște să treacă munții. Debutul bucureștean (1909) e găzduit de revista *Convorbiri critice*; colaborează la *Lumina*, *Flacăra*, *Revista idealistă*. Anul următor e arestat la cererea guvernului austro-ungar și, după o scurtă detenție la Văcărești, va fi extrădat și întemnițat la Gyula. În închisoare traduce din M. Gorki. Revenit la București (1910), își continuă activitatea jurnalistică la *Rampa*, *Viața românească* etc.; editează cu M. Sorbul efemera revistă *Scena*. Un timp este secretar literar al Teatrului Național din Craiova (1911). Apare la Orăștie (1912), primul său volum, *Frămîntări*, urmat, în 1916, de *Golanii* și *Mărturisire*. În timpul ocupației germane termină prima versiune a romanului *Ion*. După război începe să lucreze la *Pădurea spînzuraților*. Primește din partea editorului H. Steimberg din București direcția colecției „Scriitori celebri", traducînd și prefațînd numeroase lucrări. În 1919 își începe colaborarea la *Sburătorul*, cu cronici de teatru și nuvele; are loc premiera piesei *Cadrilul*. În 1920 apare *Ion*, romanul care îi aduce o mare notorietate literară. Academia îi acordă Premiul Năsturel, iar *Pădurea spînzuraților* (1922) primește Marele Premiu al romanului. E ales președinte al *Societății Scriitorilor Români*, delegat la Congresul internațional al scriitorilor (Berlin, 1926). Participă la Congresul autorilor dramatici (Madrid), la festivitățile centenarului Ibsen (Oslo). Este director al Teatrului Național din București, conduce Asociația pentru educația poporului (1930). I se conferă Premiul Național pentru proză (1929). Membru al P.E.N.-

Liviu Rebreanu

Scanned with OKEN Scanner

Clubului (1933), membru al Academiei (1939), unde ține discursul de recepție *Laudă țăranului român*. Colaborează la aproape toate revistele vremii, publică traduceri, scrie teatru (*Plicul*, 1923; *Apostolii*, 1926), conduce reviste (*Mișcarea literară*, între 1924 și 1925; *România literară*, între 1932 și 1934). În ultimii ani se retrage din viața publică. Au rămas în manuscris proiectele a două romane: *Păcală și Tîndală* și *Minunile minunilor*.

Ctitor al romanului românesc modern, L.R. lărgește și adîncește observația, îndeosebi asupra universului rural, într-o creație epică de sobră obiectivitate, cu o mare forță a construcției, dîndu-i realismului românesc definitiva împlinire. Începuturile lui L.R. aparțin prozei scurte, nuvelele și schițele formînd, dealtfel, o parte însemnată a operei sale. Culegerile de nuvele îl descoperă ca pe un foarte bun cunoscător al lumii rurale. O întreagă galerie de personaje, îndeosebi țărani, e surprinsă în ipostaze felurite din viața satului. Culorile tablourilor nu sînt însă cele pitorești, etnografice, ca la I. Slavici; ele refac datele unei existențe, observată în momentele de maximă tensiune, oferind elemente pentru meditație asupra unei condiții umane. Lumea interlopă din periferia bucureșteană atrage pasager atenția scriitorului; nuvelele din *Golanii* par să fie interesate de pitoresc, dar fără să dispună de un stil colorat. În fapt, privirea veristă pe care L.R. o îndreaptă asupra acestei lumi se concentrează cu totul asupra oamenilor. Mediul nu este decît o oglindă în care se răsfrîng sufletele personajelor, existențe primitive acționînd doar sub comanda fiziologicului. Tot citadine sînt schițele și povestirile populate de funcționari, de mici burghezi, personaje închise într-o viață cenușie, fără perspectivă, urmărite de teama continuă față de alții. Cu multe influențe din Cehov și I.L. Caragiale, L.R. observă — în secvențe care izolează tot momente tensionate — umila condiție a slujbașului, cu tragismul ei cotidian; relevantă e aici arta concentrării dramatice a unui conflict sufletesc. Cu *Ion*, primul său roman țărănesc, L.R. dă „cea mai puternică creație obiectivă a literaturii române" (E. Lovinescu). Dimensiunea epică a cărții se dezvoltă dintr-o intrigă banală. E povestea unui țăran sărac, dornic de pămînt și care, pentru a-l obține, seduce o fată înstărită, urmărind apoi cu ambiție înfăptuirea planului său. Subiectul atît de simplu, liniar aproape, prea puțin complicat de intercalarea vieții tînărului Herdelea, cuprinde însă o materie epică densă; în ea se descoperă o întreagă realitate socială, o frescă a satului ardelean, un basorelief cu zeci de personaje, la realizarea cărora autorul a adus o minuțioasă observație și o demiurgică voință creatoare. Proiectată pe acest fundal, al vieții ardelenești dintr-o anumită epocă, drama lui Ion depășește contingențele sociale, chiar dacă ele o determină esențial. Dorința de pămînt (care îl așază pe Ion alături de Buteau

Scanned with OKEN Scanner

al lui Zola) susținută de o energie neînfrîntă, urmărită cu inteligență practică, ajutată de ascunse impulsuri dezumanizante, nu e decît dorința de acumulare materială, de ascensiune socială proprie dezvoltării capitaliste a satului. Ion devine însă și un exponent al țăranului, ca o categorie eternă; drama lui Ion, ieșită dintr-o religie a pămîntului, poartă însemnele unei lungi istorii a clasei sale. În același timp, foamea de pămînt este simbolul unei „ambiții tragice", implicînd destinul omului dintotdeauna. Compoziția romanului în planuri paralele corelate printr-o subtilă „contrapunctare simfonică" *(Glasul pămîntului — Glasul iubirii)*, acumularea succesivă de amănunte într-un amplu flux narativ dau cărții amploare epopeică. Romanul *Răscoala* (1932) este văzut de autor în continuarea lui *Ion*, „ca simbol colectiv al aceluiași țăran, simbol al energiilor de care dispune el în contact cu pămîntul". *(Crăișorul*, 1929 — reconstituire a revoltei moților din 1784 — pare a fi un exercițiu preliminar.) Lupta pentru pămînt, semn al aceleiași dorințe de schimbare a unei stratificări sociale nedrepte, cuprinde acum întreaga țărănime. Aspirația lui Ion este infinit repetată într-o imensă aspirație colectivă, împinsă pe „drumul de fatalitate" al revoltei. O amănunțită cronică socială, cuprinzătoare tipologic (boieri, arendași, politicieni etc.) pregătește atmosfera explozivă a răscoalei. O magistrală artă surprinde pătrunderea lentă în sufletul oamenilor a duhului revoltei, romanul devenind o monografie a psihologiei mulțimii. „Istorie" a unui război de clasă, *Răscoala* desăvîrșește, într-o compoziție savantă, o epopee a țărănimii. Mărturie a atrocităților primului război mondial, imagine a situației tragice trăită de ardeleni în războiul dus de Imperiul austro-ungar împotriva României, *Pădurea spînzuraților* e romanul unui caz de conștiință. Destinul lui Apostol Bologa, determinat de conflicte sociale și naționale, se hotărăște în hățișurile subconștientului, urmărit de dureroase obsesii. Despre *Adam și Eva* (1925) s-a spus că e o încercare de orgoliu a romancierului de a crea o operă de fantezie pură. Construită pe ideea metempsihozei, cartea cuprinde șapte povestiri „în ramă". *Ciuleandra* (1927) dezvăluie cazul unei ereditați cu consecințe tragice. Ultimele romane *(Jar*, 1934; *Gorila*, 1938; *Amîndoi*, 1940) toate cu subiecte citadine, sînt realizări în marginea creației adevărate a lui L.R. La fel, teatrul este mult sub valoarea artei romancierului. Ultima sa carte, *Amalgam* (1943) e o culegere de articole care ilustrează concepția estetică a unui realist pentru care unica sorginte a artei rămîne „pulsația vieții". Mare creator de viață, L.R. aduce în romanul european o lume ce poartă însemnele spațiului românesc.

Romanele lui L.R. au fost traduse în peste douăzeci de limbi străine: cehă, engleză, italiană, franceză, germană, turcă, suedeză, spaniolă, portugheză, finlandeză, greacă, bulgară,

sîrbă, polonă, persană, arabă, ungară, chineză, croată, japoneză ș.a. Dintre traducerile mai importante: *The Forest of the Hanged*, London (1930); *La foresta degli impliccati*, Venezia (1930); *Der Wald der Gehenkten*, Cernăuți (1932); *El bosque de los ahoreados*, Madrid (1944); *A floresta dos enforcados*, Lisboa (1945); *Ciuleandra. La danse de l'amour et de la mort*, Paris (1929); *Ciuleandra. A dança do amor et da morte*, Lisboa (1944); *Jon*, Praha (1929); *Ion*, Krakow (1932); *Ion le roumain*, Paris (1946); *Ion*, Sofija (1947); *Ion*, Barcelona (1950); *Ion*, Lisboa (1955); *Ion*, Teheran (1965); *Ion*, London (1965); *Iyun*, Cairo (1968); *Ion*, Istanbul (1970); *Der Aufstand*, Wien (1942); *Lázodás*, Budapest (1945); [*Răscoala*], Peking (1957); *L'insurrection*, Paris (1960); *The uprising*, London (1964); *Ikki*, Tokyo (1967) etc.

Alte opere: Calvarul (1919); *Răscoala moților* (1919); *Norocul* (1921); *Cuibul visurilor*, nuvele și schițe (1927); *Cîntecul lebedei* (1927); *Metropole. Berlin. Roma. Paris* (1931).

Ref.: A. Gianbrunno, *Un naturalista rumeno. Liviu Rebreanu*, Roma, 1937; Ov. S. Crohmălniceanu, *L. Rebreanu*, București, 1954; Al. Piru, *L. Rebreanu*, București, 1965; L. Raicu, *L. Rebreanu*, București, 1967.

I.V.Ș.

REBREANU Vasile, n. 11. XI. 1934, Florești, jud. Bistrița-Năsăud. Prozator. Debutează cu volumul de povestiri *În plină zi* (1959). Tentația narațiunii obiective de tradiție ardeleană, preocupată de implicațiile psihologice și tipologice ale mutațiilor sociale (*Casa*, roman, 1962, Premiul Uniunii Scriitorilor), este concurată de proza poetică simbolică și alegorică, apelînd adesea la mecanismul și recuzita specifică literaturii absurdului (povestirile *Dimineață de toamnă*, 1962; romanele *Călăul cel bun*, 1965; *Pisica roșcată și îngerii* și *De chemat bărbatul pe stele*, 1966; *Securi pentru funii*, nuvele, 1970). Alte volume: *A treia zi după război* (1974), *Moartea comandorului* (1976), *Un caz de iubire la Hollywood* (1978).

V.M.C.

REGMAN Cornel, n. 28.XI.1919, Daneș, jud. Mureș. Critic literar. Studii filologice la Sibiu. Doctor în filologie. S-a remarcat în cadrul *Cercului literar* de la Sibiu (1945), alături de I. Negoițescu, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș. Practică o critică preponderent polemică (*Cică niște cronicari...*, 1970). În *Agârbiceanu și demonii* (1973) C.R. realizează un studiu de tipologie literară axat pe relația dintre „normal" și „excepție", în proza lui I. Agârbiceanu. Alte volume: *Confluențe literare* (1966), *Cărți, autori, tendințe* (1967), *Colocvial* (1977).

FL. M.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE, „revistă lunară de literatură, artă și cultură generală". Apare în ianuarie 1934, sub conducerea unui comitet format din scriitori și oameni de știință. Redactor șef Paul Zarifopol. Redactori Camil

Petrescu, Radu Cioculescu. Primul număr nu conține un articol-program. Articole redacționale publicate în anii următori precizează că R.F.R. este o „revistă de sinteză", care selectează „material reprezentativ din toate sectoarele și din toate disciplinele culturii", ghidată de criteriul „strict axiologic". Condusă efectiv de Camil Petrescu, publicația se bucură, pînă la sfîrșitul deceniului al IV-lea, de colaborarea mai tuturor scriitorilor de prestigiu ai timpului. Foarte frecvente sînt semnăturile lui T. Arghezi, Ion Pillat, V. Voiculescu, I. Minulescu, Mircea Eliade, ale criticilor G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu. Susținut colaborează gînditorul Ștefan Lupașcu (viitorul Stephan Lupasco). În timpul războiului, directorul revistei este D. Caracostea. Secretar de redacție: Ov. Papadima. În 1945, publicația se restructurează, direcția fiind preluată de Al. Rosetti, care o deține pînă în 1947, cînd R.F.R. își sistează apariția.

D.M.

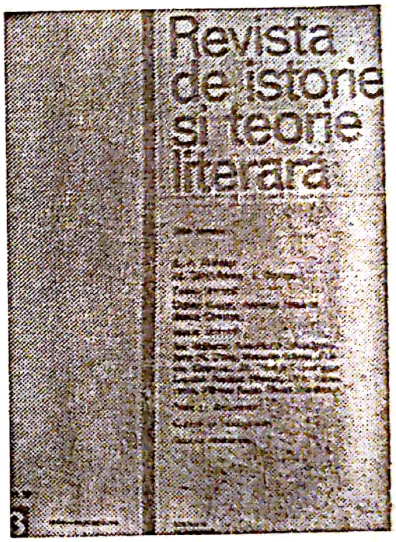

REVISTA DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ, publicație trimestrială a Institutului de istorie și teorie literară „George Călinescu" din București, editată de Editura Academiei Republicii Socialiste România. Continuă, începînd din 1964 (tom. 13), revista *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, apărută la aceeași editură, sub egida Institutului de istorie literară și folclor între anii 1952—1963 (tom. 1—12). Primul redactor responsabil a fost George Călinescu (pînă în 1965), apoi Al. Dima (1965—1973); din 1974, directorul revistei este Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Din comitetele de redacție au făcut parte D. Panaitescu-Perpessicius, Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, I.C. Chițimia, Al. Balaci, Șerban Cioculescu etc. Revista publică cercetări asupra scriitorilor români, arătînd un interes deosebit documentelor de istorie literară; apar, de asemenea, numeroase studii asupra folclorului și folcloristicii, articole de literatură comparată și de teoria literaturii, bibliografii. Rubricile *Note, Note și comentarii, Recenzii, Confluențe, Cronica* aduc o informație bogată asupra fenomenului literar românesc și străin.

I.V.Ș.

REVISTA LITERARĂ, săptămînal de poezie, proză și critică. Apare între 16 martie și 21 decembrie 1947 (numerele 5—45), ca o continuare a revistei *Orizont*, sub conducerea lui Miron Radu Paraschivescu și, de la nr. 34, a unui comitet de redacție. Principalii colaboratori ai revistei sînt: M.R. Paraschivescu, Sașa Pană, Paul Georgescu, Savin Bratu, Paul Cornea, Vicu Mîndra, Radu Lupan, Teodor Mazilu, Ov. S. Crohmălniceanu, Nina Cassian, Nicolae Tăutu, Veronica Porumbacu, Mihu Dragomir, Aurel Baranga.

FL. M.

Scanned with OKEN Scanner

REVISTA ROMÂNĂ, publicație de tip enciclopedic, avînd subtitlul „pentru științe, litere și arte", continuînd tradiția *Propășirii*, cu un profil științific însă mai pretențios, apărută în perioada cuprinsă între 1861 și 1863, la București, sub direcția lui Al. Odobescu. În *Precuvîntare* la primul număr se arată că revista urmărește a răspîndi „luminile și știința în țara lor" și „a deschide un cîmp de activitate studiilor serioase, de a aduna, precît se va putea, într-o publicare periodică, rezultatul lucrărilor literare și al speculațiilor științifice ce pot grăbi progresul națiunii române". La R.R. au colaborat scriitori de seamă ai epocii: V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. Donici, N. Filimon, Ion Ghica, Radu Ionescu. Cîteva opere de importanță deosebită pentru literatura română (romanul *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon, o bună parte din poeziile formînd ciclul *Mărgăritărele* de V. Alecsandri, *Cîteva ore la Snagov*, precum și o serie de eseuri și articole de Al. Odobescu etc.) se tipăresc prima dată aici. De asemenea, scrieri inedite ale unor scriitori dispăruți (*Istoria românilor sub Mihai-Voievod Viteazul* de N. Bălcescu, scrieri de A. Russo). Revista mai publică articole și studii semnate de prețuiți oameni de știință: Gr. Cobălcescu, Gr. Ştefănescu, E. Bacaloglu, P.S. Aurelian ș.a.

D.P.

RÎMNICEANU Naum, n. 27.XI.1764, Curtea-de-Argeș; m. c. 1838, Cernica. Cronicar. A studiat limba neogreacă, a cercetat lucrări referitoare la istoria românilor la școala de pe lîngă Episcopia Rîmnicului (Vîlcea). A scris *Hronologia domnilor Țării Românești* [...] pînă la 1834 și o cronică despre originea latină a românilor; a compus versuri lirice în greceşte și românește (ode sacre), precum și un *Istoric al zaverei în Valahia*, în greceşte.

Alte opere: *Poezii*, editată de C. Erbiceanu (1890); *Cronica inedită de la Blaj*, editată de Şt. Bezdechi (1944).

Ref.: Const. Erbiceanu, *Viața și activitatea...* [lui] *Naum Rîmniceanu* (1900).

D. SIM.

ROLL Stephan (Gheorghe Dinu), n. 5.VI.1903, Florina, Grecia; m. 14.V.1974, București. Poet. Unul dintre animatorii mișcării de avangardă din România. Imagist neîntrecut, excelează implicit prin vervă, prin agerime spirituală (*Exerciții în aer liber*, 1929; *Moartea vie a Eleonorei*, 1930; *Manifestație*, 1945; *Ospățul de aur*, 1968).

D.M.

ROMAN Ronetti, n. 1853; m. 7.I.1908, Iași. Autor al poemei *Radu* (1878), R.R. e cunoscut mai ales prin puternica dramă *Manasse* (1900), care pune în termeni dramatici problema asimilării evreilor, conturînd, în persoana eroului, un caracter

Scanned with OKEN Scanner

statuar, de o inflexibilă determinare în păstrarea nestrămutată a tradiției.

P.C.

ROMANESCU Ioanid, n. 5.X.1937, Voinești, jud. Iași. Poet. A debutat cu volumul *Singurătatea în doi* (1966), printr-o poezie optimistă și lucidă. Următoarele volume (*Poeme*, 1971; *Baia de nori*, 1973; *Paradisul*, 1975) sînt expresia unei lirici mai complexe, din care nu lipsesc notele orgolioase sau ironice.

FL. M.

ROMANESCU Marcel, n. 11.X.1897, Liège; m. 1954. Poet. Orientare clasicizantă. Volume: *Izvoare limpezi* (1923), *Cuiburi în soare*, (1926), *Hermanosa din Corint* (1927), *Grădina lui Theocrit* (1928). A tradus *Cîntarea cîntărilor* (1925).

D.M.

ROMANTISM. Termenul R. aparține acelor unelte lingvistice cu statut semantic incert, în același timp suficient de limpezi ca să permită comunicarea și suficient de obscure ca să alimenteze nesfîrșitele dispute ale specialiștilor. Uzual se vorbește de R. în cel puțin trei accepții majore: 1. *Grupare* literară sau artistică, istoricește determinată, bazată pe comunitatea unui program estetic, explicitat ori nu („curent", „școală"); 2. *Mentalitate* sau *stare de spirit* predominantă într-o largă zonă a producției intelectuale a secolului al XIX-lea, cu repercusiuni asupra concepției despre lume, moravurilor și a stilului de viață („epocă", „cultură romantică"); 3. *Configurație psihică*, traductibilă stilistic, exprimînd o dispoziție permanentă a spiritului uman, putînd fi întîlnită pe toate meridianele și în cele mai diferite vîrste ale istoriei (R. în sens tipologic, arhetipal sau stilistic).

Dacă ne mărginim la examenul curentului *romantic* românesc (înțelegînd prin curent „centrul de gravitație" al unei perioade caracterizate de prevalența aceleiași modalități de a înțelege și practica literatura), două constatări imediate se impun: 1. R. românesc apare relativ mai tîrziu decît cel occidental (către 1830), dar se prelungește sub o formă conștientă de sine pînă spre 1885—1890; 2. chiar și în faza sa de plenitudine (1850—1880), cînd se manifestă simultan, ca mișcare literară, viziune existențială și tip de stilizare, R. nu domină exclusiv cîmpul literar, ci conviețuiește, în paralelism uneori, în simbioză alteori, cu tendințe preromantice, neoclasice și realiste. Explicația acestui fenomen de coexistență și suprapunere trebuie căutată în eclectismul inerent unei epoci de renaștere națională și instituționalizare a culturii, deschisă spre toate zonele spiritului, și fascinată de cultul capodoperei.

Privind lucrurile de sus, putem deosebi două mari etape romantice. Cea dintîi (între 1830 și 1860) corespunde cu în-

Scanned with OKEN Scanner

săşi naşterea literaturii moderne, deci cu procesul segregării beletristicii din aria enormă şi difuză a literaturii (înţeleasă medieval ca totalitate a ceea ce se scrie), cu formarea genurilor, fixarea limbii şi integrarea în sincronia desfăşurărilor artistice europene. Încă de la începutul deceniului IV, simptomele *romantice* se înmulţesc: creaţia abandonează frivolitatea anacreontică şi diletantismul caracteristic poeţilor boieri (Văcăreştii, C. Conachi), îşi asumă aspiraţiile colectivităţii şi, în primul rînd, idealul eliberării naţionale, se apropie de marile surse ale lirismului *romantic*: istoria, natura, experienţa interioară. Deşi adjectivul *romantic* îşi face apariţia la 1826 (cu sensul de „pitoresc"), iar substantivul *romantism* devine uzual după 1835 (în accepţia de „şcoală" literară), multe scrieri rămîn tributare, sub raport ideologic, luminilor, iar sub raport artistic, unei formule hibride, care grefează noua sensibilitate în tipare neo-clasice. Dar curînd, graţie lui V. Cîrlova, Gr. Alexandrescu, I. Heliade Rădulescu în Ţara Românească, lui C. Negruzzi în Moldova, R. se impune şi la nivelul expresiei. Pentru noua generaţie, modelele predilecte şi sursele de cataliză intelectuală devin îndeosebi Lamartine, Hugo şi Byron.

Între 1840 şi 1860, mişcarea *romantică* se contopeşte cu lupta de eliberare naţională şi socială, care traversează momente dramatice şi decisive (revoluţia de la 1848, Unirea Principatelor, 1859). Conştiinţele sînt profund marcate, pe de o parte, de convingerea din ce în ce mai netă că cerinţele de libertate, securitate şi justiţie ale individului sînt incompatibile cu structurile social-politice existente, pe de alta, de emergenţa impetuoasă a ideii naţionale, care se instalează în centrul vieţii sufleteşti, ca obiect de reflecţie, îndeosebi ca principiu de acţiune, incitaţie pasională şi mit al salvării. Literatura dă o valoare programatică acestei duble rupturi de formele învechite ale mentalităţii şi organizării sociale. Ea exacerbează sentimentul frustrării individuale, oferind, în acelaşi timp, perspectiva fraternizării cu poporul în suferinţă şi a luptei revoluţionare. Scriitorii reprezentativi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Alecu Russo, în Moldova, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, C.A. Rosetti, C. Bolliac în Ţara Românească, G. Bariţiu, A. Mureşanu în Transilvania — pe care istoriografia românească îi numeşte „paşoptişti" — sînt cărturari patrioţi şi militanţi fervenţi ai eliberării sociale şi politice a naţiunii, gata în ceasul de cumpănă să renunţe la tihna camerei de lucru şi să urce pe baricade. Crezul lor îl explicitează cîteva publicaţii, începînd cu *Dacia literară* (1840), continuînd cu *Propăşirea* (1844), *Magazin istoric pentru Dacia* (1845—1847), *România literară* (1855), *Steaua Dunării* (1855). Deşi nu foloseşte cuvîntul *romantic* şi nu divulgă vreo apartenenţă de şcoală — prin istorism, atenţia acordată folclorului, accentul pe ideea de originalitate, promovarea elementului specific, exigenţa culorii lo-

cale — directivele *Daciei literare* se înscriu în hotarele unui R. național, popular, democratic, echilibrînd tradiția cu inovația, apelul la modelele străine cu căutarea identității proprii. Faza „pașoptistă" a R. consemnează cîteva realizări literare de seamă: *Doinele* (1853) și primele culegeri de poezie populară ale lui V. Alecsandri (1852—1853), nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanu* (1840) a lui C. Negruzzi, poemul în proză *Cîntarea României* datorat lui Alecu Russo (cu colaborarea probabilă a lui N. Bălcescu), monografia *Românii supt Mihai Voevod-Viteazul* a lui N. Bălcescu, romanul *Ciocoii vechi și noi* (1862) de N. Filimon etc.

Cea de a doua etapă a R. românesc (1860—1885) e caracterizată de prefacerea criteriilor și schimbul de generații. Odată cu înfrîngerea revoluției și risipirea marelui elan al luptelor pentru Unire, viața literară își pierde coeziunea, o atmosferă de deziluzie și exasperare pune stăpînire pe spirite, aspirațiile idealiste și generoase ale pașoptismului încetează de a mai suscita vocații. Aproape toți scriitorii de prestigiu formați înainte de 1848 (cu excepția lui V. Alecsandri) intră în eclipsă. În vreme ce tematica pașoptistă e modulată epigonic, pe primul plan apare problema antagonismului dintre individ și ordinea socială strivitoare, examenul critic, lucid și dezabuzat al realității, tradus în satiră, lirism al marilor interogații și explorare a interiorității. Pe la 1870 se ivește Eminescu, cel mai mare poet al românilor, spirit universal, nutrit cu cultura populară, mitologiile Orientului și ale Nordului, filozofia lui Kant și Schopenhauer, științele moderne și literaturile europene, în întreaga lor cuprindere. Opera lui Eminescu exprimă sintetic, la o potență superioară, elanurile tulburi ale epocii, căutările înaintașilor și contemporanilor, înseși latențele sufletului național. Ipostaza *romantică* e adîncită sub cele mai dramatice și contradictorii aspecte. El asociază setea de absolut, transcendent, increat cu angajamentul civic și umanitar; izolarea în sînul naturii, cu voința comunicării, a resorbirii prăpastiei dintre subiect și obiect; marile ambiții titaniene cu conștiința blazată a zădărniciei universale; neliniștea metafizică, intuiția orfică a tainelor cu spontaneitatea inocentă și lumea feerică a copilăriei; angoasa existențială cu seninătatea țărănească în fața morții. Primul R., solicitat de urgențe culturale și patriotice, orientat spre slujirea colectivității și în esență încrezător în îndreptarea lucrurilor, suferă adesea de exterioritate și declamație. Mai patetic și mai sentimental în Muntenia, mai senin și mai decorativ în Moldova, el e, în genere, discursiv, de slabă amplitudine imaginativă, de un lirism raționalizat, în care predomină categoria metonimicului (epitetul calificativ ornant, comparația de tip sinecdotic, personificarea alegorică etc.). Chiar și folclorul, pe care-l descoperă și-l cultivă, e mai mult citat decît folosit într-un sens creator. Cel de-al doilea R. experimentează cu mult mai profund

Scanned with OKEN Scanner

datele genuine ale curentului. Alături de lirismul filozofic, care dezbate misterul originilor și sensul existenței spre a conchide că lumea e o panoramă a deșertăciunilor, istoria — o comedie tragică, natura — lucrarea instinctului orb, se afirmă lirismul vehement și iconoclast ce împinge provocația și gustul insolitului pînă la o estetică a urîtului ori lirismul evanescenței și al mirajelor interzise. În afară de Eminescu, care convertește totul în durabilă și sublimă poezie, sînt vrednice de reținut dramele istorice *Răzvan și Vidra* (1867) de B.P. Hasdeu și *Despot-Vodă* (1879) de V. Alecsandri, poema byroniană *Conrad* (1867) de D. Bolintineanu, lirismul de invectivă pamfletară și tensiuni violente ale lui B.P. Hasdeu (1872), începuturile poetice ale lui Al. Macedonski (1881).

După Eminescu, R. își pierde parcă rațiunea de a fi, ca și cum marele poet i-ar fi supt toate sevele, epuizîndu-i posibilitățile de experiment și inovație. Dintre urmașii săi, mulți nu fac decît să-i imite fără scînteie vocea și gesturile, alții sînt treptat înghițiți de simbolism ori de umanitarismul sentimental promovat de publicațiile socialiste. Astfel, R. se destramă sub ipostaza sa de „curent". Recidive vor continua să subziste și după 1885—1890, dar la scară individuală. Secolul XX va cunoaște tendințe *romantice*, de caracter tipologic, reperabile în planul stilului ori al psihologiei creatoare, dar manifestate, de regulă, sub firma curentelor literare ale zilei, fie de inspirație tradiționalistă, fie de inspirație modernistă.

Ref.: Biblioteca Centrală Universitară, *Romantismul în literatura română. Contribuții bibliografice*, București, 1967; H. Zalis, *Romantismul românesc*, București, 1968; D. Popovici, *Romantismul românesc*, București, 1969; Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, *Romantismul românesc și romantismul european*, București, 1970; M. Anghelescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971; Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972; Elena Tacciu, *Mitologie romantică*, București, 1973.

P.C.

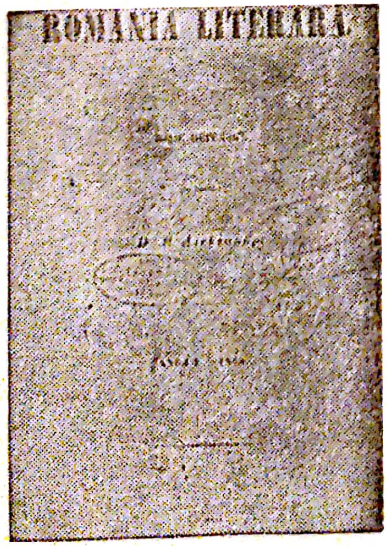

ROMÂNIA LITERARĂ

1. Revistă literară, editată de V. Alecsandri, în 1855, ianuarie—decembrie, la Iași. V. Alecsandri a încercat să scoată R.L. încă din 1852, cînd a tipărit un prim număr, dar cenzura a interzis difuzarea. R.L. este una dintre cele mai importante reviste literare ale momentului pașoptist, după *Dacia literară* și *Propășirea*, pe care le întrece în ceea ce privește bogăția și valoarea textelor publicate. Continuă spiritul revistelor lui M. Kogălniceanu, militînd pentru Unire, libertate națională și socială. În paginile ei apar scrieri remarcabile ale epocii: V. Alecsandri, poezii și proză memorialistică *(Călătorie în Africa, 24 de ceasuri la Balta Albă)*, C. Negruzzi, *Istoria unei plăcinte*, N. Bălcescu, studiul istoric *Răzvan*

Vodă, D. Bolintineanu, romanul *Manoil*, Alecu Russo, *Cugetări*, *Amintiri*, *Cîntarea României*, M. Kogălniceanu, articolele *Jurnalismul românesc în 1855*, *Sclavie, vecinătate și boieresc*. Alți colaboratori: C. Negri, Al. Odobescu, V.A. Urechia, A. Cantacuzino, G. Sion, N. Istrati, G. Crețeanu, Radu Ionescu etc.

2. „Gazetă săptămînală de critică și informație literară, artistică și culturală", apare la București, în perioada 20 februarie 1932 — 6 ianuarie 1934, sub direcția lui L. Rebreanu. Este o revistă de ținută intelectuală remarcabilă, la care au colaborat cele mai strălucite condeie ale epocii: Tudor Arghezi, G. Călinescu, Camil Petrescu, E. Lovinescu, H. Papadat-Bengescu, Eugen Ionescu, Anton Holban, Perpessicius, Mircea Eliade, Gala Galaction, Ion Minulescu, Mihail Sorbul, Ionel Teodoreanu, Ion Marin Sadoveanu, Victor Ion Popa, Emil Botta, Eugen Jebeleanu, Felix Aderca etc. R.L. a acordat în paginile ei un loc deosebit problemelor legate de romanul modern.

3. Revistă săptămînală de literatură și artă, editată de Uniunea Scriitorilor din R.S.R. Apare la București, la 10 octombrie 1968, sub conducerea lui Geo Dumitrescu. Inițial este o continuare a *Gazetei literare*, avînd același profil și același colectiv redacțional. Ulterior conducerea revistei se schimbă (G. Ivașcu). R.L. este o publicație cu orientare largă, deschisă spre toate aspectele importante ale fenomenului artistic contemporan, fapt care se reflectă în multitudinea și diversitatea rubricilor: pe lîngă paginile consacrate literaturii (literatură originală, cronici și recenzii, cronica debuturilor, evocări, documente etc.) se acordă un spațiu larg teatrului, cinematografiei, plasticii, cronicii de televiziune, cărții străine etc. Colaboratorii R.L. sînt nume ale vieții literar-artistice din întreaga țară și din toate generațiile: Vl. Streinu, Geo Bogza, Al. Philippide, Ș. Cioculescu, Al. Piru, D. I. Suchianu, N. Manolescu, Al. Ivasiuc, Gabriel Dimisianu, Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Fănuș Neagu, Paul Georgescu, Valeriu Cristea, Lucian Raicu, Mircea Iorgulescu, N. Balotă etc.

E.Z.F.

ROMÂNIA VIITOARE, revistă tipărită la Paris, în 1850, de un comitet alcătuit din conducători ai mișcării revoluționare de la 1848, aflați în exil: N. Bălcescu, D. Brătianu, N. Golescu, G. Magheru, C.A. Rosetti ș.a. În singurul număr apărut se publică un manifest adresat poporului român, articole semnate de N. Bălcescu, C. Bălcescu, C. A. Rosetti, D. Brătianu, poezii de V. Alecsandri, G. Crețeanu, D. Bolintineanu, precum și *Cîntarea României* de A. Russo, cu o precuvîntare de N. Bălcescu.

D.P.

ROSETTI Alexandru, n. 20. X. 1895, București. Lingvist reputat, memoralist. Studii de filologie la București, doctorat la Paris, profesor la Universitatea din București, membru al Academiei, director al Centrului de cercetări fonetice și dialectale (între 1963 și 1969). Autor a numeroase lucrări, unele fundamentale, în domeniul lingvisticii. În literatură se afirmă drept competent editor și memorialist: *Note în Grecia* (1936) cuprinde impresii de călătorie, notate în spirit modern; amintiri și excelente portrete despre scriitori români și străini în *Cartea albă* (1973). Studii despre limba și stilul operelor lui Miron Costin, I. Heliade Rădulescu, Anton Pann, Eminescu etc.

Alte opere: Istoria limbii române (6 vol., 1955—1966); *Despre unele probleme ale limbii literare* (1955); *Istoria limbii române literare* (I, 1961; nouă ediție, 1972) etc.

D.SIM.

C.A. Rosetti

ROSETTI C[onstantin] A., n. 2.VI.1816, București; m. 8.IV. 1885, București. Om politic, publicist și poet. Coborîtor dintr-o veche familie boierească, dar aderent al democratismului radical, întemeietor și conducător al ziarelor *Pruncul român* (1848) și *Republica Română* (1851, 1853), C.A.R. se numără printre fruntașii revoluției de la 1848. Revenit în țară după nouă ani de exil (1857), înființează ziarul *Românul*, care devine principala tribună a liberalismului în țara noastră. Militează în favoarea Unirii, e deputat și ministru sub Al. Ioan Cuza, dar în 1866 se alătură conspiratorilor care-l înlătură de la tron. Sub noul regim joacă un rol de prim plan în viața politică: e primar al Capitalei, președinte al Camerei, director al Teatrului Național, de mai multe ori ministru. Temperament romantic, în același timp tumultuos și labil, capabil să se înflăcăreze pînă la uitarea de sine și să găsească intuitiv acordul cu marile elanuri ale sensibilității obștești, C.A.R. s-a afirmat îndeosebi pe tărîm jurnalistic. Ca poet, se ridică rareori peste nivelul mediu al liricii dinainte de 1848. *Ceasurile de mulțumire* (1843), pe lîngă traduceri din Béranger, Lamartine, Hugo, Byron, aduc o serie de „cîntece" influențate de Béranger, și un ciclu erotic, foarte popular la timpul său, desuet azi datorită sentimentalismului, discursivității și imagisticii uzate. Remarcabil e însă jurnalul intim, recent publicat în ediție integrală (*Jurnalul meu*, 1974). Prin sinceritatea confesiunii, care dezvăluie patosul unui suflet sfîrtecat între entuziasm și depresiune, ideal și teluric, ce-și scrutează fără menajamente neajunsurile, acest jurnal, ca și scrisorile adresate soției sale în timpul exilului, ilustrează exemplar penetrația romantică în stilul vieții intime și nevoia modernă de elucidare prin auto-analiză.

Alte opere: Scrieri din junețe și din exil (I—II, 1885); Paul Cornea, Elena Piru, *Documente și manuscrise literare* (II, 1969, scrisorile către soție din timpul exilului).

Ref.: Marin Bucur, *C.A. Rosetti*, București, 1970; Vasile Netea, *C.A. Rosetti*, București, 1970.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

ROSETTI Radu, n. 14.IX.1853, Iași; m. 12.II.1926, București. Istoric și prozator. Descendent dintr-o veche familie boierească, R.R. s-a ilustrat cu lucrări de referință în domeniul relațiilor agrare, și ca memorialist, prin evocări pline de culoare și nostalgie reținută ale unei copilării desfășurate în peisajul social de vertiginoase prefaceri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Povestirile istorice *(Cu paloșul*, 1905; *Păcatele sulgerului*, 1912; *Povești moldovenești*, 1920), apreciate altădată, puțin citite azi, conțin o materie epică bogată, însă expusă banal, cu clișee și fără arta punerii în scenă.

P.C.

ROTARU Ion, n. 11.IX.1924, Valea lui Ion, jud. Bacău. Istoric literar, conferențiar universitar, doctor în filologie. Lucrări: *Eminescu și poezia populară* (1965), *O istorie a literaturii române* (I, 1971; II, 1972) care începe de la origini și ajunge pînă la 1944; *Analize literare și stilistice* (1974), *Valori expresive în literatura română veche* (1976). Ultima este o istorie a epocii literare vechi, construită pe criterii stilistice.

P.M.

RUSAN Romulus, n. 13.III.1935, Alba-Iulia. Reporter și eseist. Autor al volumelor *Rîul ascuns* (1963), *Expres 65* (1963, Premiul Uniunii Scriitorilor), *America ogarului cenușiu* (1977)—jurnal de călătorie, antrenant, plin de autenticitate sufletească și de observații revelatoare, și *La început n-a fost cuvîntul* (1978), culegere de microeseuri privitoare la filmul mut. În colaborare cu Ana Blandiana a scris volumele de interviuri *Convorbiri subiective* (1972) și *O convorbire la masa tăcerii* (1976).

D.M.

RUSE Ion, n. 1.XI.1926, Turtucaia. Prozator. Romanul de debut, *În portul de pescari* (I, 1960; II, 1963) este și cel mai cunoscut. El surprinde procesul complex de formare a omului nou, pe fundalul agitat și plin de evenimente al anilor de după război. Următoarele romane *(Martor în constelații*, 1964; *Pe valuri spre Dacidava*, 1966) se remarcă prin diversitate tematică, păstrînd interesul pentru peisajul dunărean.

I.V.Ș.

Alecu Russo

RUSSO Alecu, n. 17.III.1819; m. 4.II.1859, Iași. Poet, prozator și eseist. Fiu de boiernaș. Studii la institutul Naville din localitatea Vernier, lîngă Geneva (Elveția), între 1829 și 1835, și la Viena, între 1835—1836. Influențat de ideile liberale, scrie, în limba franceză, două ode antimonarhice dedicate lui Louis Alibaud care încercase să-l ucidă pe Ludovic Filip, regele Franței și fusese condamnat la moarte. Expulzat din capitala Austriei, se întoarce la Iași. Asesor la judecătoria

Scanned with OKEN Scanner

din Piatra, mai tîrziu avocat. Debutează ca autor dramatic în 1846, cu două comedii care se joacă pe scena Teatrului Național din Iași, *Băcălia ambițioasă* și *Jignicerul Vadră*, aceasta din urmă o satiră la adresa melodramelor ieftine, cu referiri critice la adresa regimului din Moldova, ceea ce i-a atras autorului exilul la mănăstirea Soveja. Piesele, confiscate de poliție, s-au pierdut. Un articol polemic, intitulat *Critica criticii*, publicat în *Albina românească* (1846), susține ideea originalității în literatură, a reprezentării veridice a realității, și obiectivitatea în critică. Fruntaș al mișcării revoluționare din Moldova, la 1848, silit să se exileze apoi timp de aproape doi ani. Colaborator la ziare și reviste ale timpului, cu deosebire la *România literară*, unde-și publică cele mai importante scrieri ale sale: *Cugetări*, *Amintiri*, *Cîntarea României* ș.a. Luptător pentru Unirea Principatelor.

În numele ideii, susținută cu consecvență, că literatura exprimă „viața unei nații" și, ca atare, ea trebuie să fie scrisă în limba cu adevărat vorbită de acea nație, A.R. a combătut, în *Cugetări* (1855), pedantismul etimologist, teoriile extremiste în problemele ortografiei, cu o rară vigoare și artă a polemicii. A fost un admirator al poeziei populare pe care o recomandă ca model poeților contemporani *(Poezia poporală)*.

Opera cea mai cunoscută a lui A.R. este *Cîntarea României*, amplu poem în proză, alcătuit din 65 de versete. Scris în limba franceză, el a fost publicat prima dată, fără semnătură, în *România viitoare* (1850), în traducerea lui N. Bălcescu și însoțit de o introducere a acestuia, care atribuia poemul, după obiceiul mistificărilor romantice, unui călugăr din munții Carpați. Cinci ani mai tîrziu, A.R. îl publică în *România literară*, în traducere proprie și semnînd unul din fragmente cu inițialele numelui său. Poemul exprimă starea de spirit a momentului revoluționar. Publicat în 1850, el avea menirea, prin patosul patriotic și optimismul vizionar, să sădească încrederea în victoria cauzei revoluției care fusese reprimată, avea semnificația unui manifest mobilizator la lupta pentru emancipare națională și socială. O succesiune de tablouri înfățișează frumusețile și bogățiile țării, în contrast cu suferința poporului oprimat; o alta evocă istoria țării, momente de restriște și de eroism înălțător în lupta națiunii, de-a lungul veacurilor, pentru libertate. Trecutul eroic este confruntat cu prezentul umilit. Tonul este liric, răscolitor. În *Amintiri* e evocată copilăria scriitorului, apoi figura lui Ionică Tăutul. Stilul este evocator, liric, apropiat de al *Cîntării României*. Alte bucăți de proză memorialistică: *Holera*, *Soveja*, *Palatul lui Duca-Vodă*, *Piatra teiului* ș.a., unele din ele scrise în limba franceză și publicate postum în traduceri efectuate de mari scriitori (V. Alecsandri, Al.

Scanned with OKEN Scanner

Odobescu, M. Sadoveanu). Scrierile lui A.R. au fost adunate în volum tîrziu după moartea sa *(Scrieri*, Bucureşti, 1908).

Ref.: P.V. Haneş, *Alexandru Russo, o pagină ignorată din literatura română...*, Bucureşti, 1901; Al. Dima, *Alecu Russo*, [Bucureşti, 1957].

D.P.

Liviu Rusu

RUSU Liviu, n. 9.XI.1901, Sărmaş, jud. Mureş. Estetician şi eseist. A debutat cu lucrări în domeniul psihologiei experimentale *(Selecţia copiilor dotaţi*, 1929). Profesor la Universitatea din Cluj, a predat estetica, apoi literatura universală şi comparată, în care se specializase în Germania şi Franţa. L.R. este autorul mai multor sinteze, temeinice şi originale, de estetică generală (filozofică) şi literară. Dintre ele remarcăm *Essai sur la création artistique* (teză de doctorat la Sorbona, Paris, 1935, ed. a II-a, Bucureşti, 1972), în care susţine ideea că opera artistică, indiferent de arta care îi afirmă existenţa, este o problemă fundamentală a esteticii. Subtitlul acestei opere *(Contribution à une esthétique dynamique)* argumentează că originea creaţiei de artă este un proces complex dinamic şi dialectic al vieţii. Viaţa, realitatea umană generează arta. *Le sens de l'Existence dans la poésie populaire roumaine* (1936) este o aplicare la folclor a concepţiilor estetice ale autorului. Despre poezia populară română, autorul afirmă că este „cea mai frumoasă, cea mai adîncă şi cea mai mişcătoare din toate poeziile populare". Orientări de fond şi metodologice dă L.R. şi în *Estetica poeziei lirice* (1937, noi ediţii, mărite, 1944 şi 1967), precum şi în *Logica frumosului* (1946, nouă ediţie, 1968). Studii ample de literatură universală şi comparată *(Eschil, Sophocle, Euripide*, 1961, nouă ediţie, 1968; *Eminescu şi Schopenhauer*, 1966), articole şi eseuri, riguros informate şi incitante, în presa literară.

Alte opere: Goethe. Cîteva aspecte (1932); *Max Dessoir, estetician şi filozof* (1933); *Viziunea lumii în poezia noastră populară* (1967).

D. SIM.

Scanned with OKEN Scanner

SADOVEANU Ion Marin, n. 15.VI.1893, București; m. 2.II. 1964, București. Romancier și eseist. După studii de drept și litere (doctorat în drept la Sorbona), a început să scrie cronică dramatică în paginile revistei *Gîndirea*. Preocuparea pentru teatru s-a constituit ca un ax al vieții sale sociale: a întemeiat în 1921 cercul cultural și teatral *Poesis*, a elaborat studii de specialitate (*Drama și teatrul religios în Evul Mediu*, 1924; *Dramă și teatru*, 1926; *De la Mimus la Baroc*, 1933), rod al unei activități de cronicar dramatic desfășurată de-a lungul a trei decenii; a fost de cîteva ori director al Teatrului Național din București; a ținut numeroase conferințe pe teme teatrale, multe la radio. A scris el însuși piese de teatru: *Metamorfoze*, dramă în versuri (1927), *Anno Domini*, mister medieval (1927) și *Molima*, dramă de factură ibseniană (1930). A avut în proiect o istorie generală a teatrului, pe care însă n-a terminat-o.

Ion Marin Sadoveanu

În 1930, cu volumul *Cîntece de rob*, I.M.S. se remarcă și ca poet, printr-o lirică patetică și spiritualizată. Dar opera sa literară fundamentală, care îi aduce adevărata consacrare a talentului de scriitor, este romanul *Sfîrșit de veac în București* (1944). Reluînd tema din *Ciocoii vechi și noi* al lui N. Filimon, autorul relatează istoria înavuțirii și ascensiunii sociale a unui om de origine obscură, înzestrat cu mare ambiție și energie, care își ruinează fără scrupule stăpînul. Este vorba de Iancu Urmatecu, figură memorabilă, realizată cu o forță de pătrundere psihologică deosebită. Paralel cu destinul eroului, urmărit minuțios în fiecare gest și în fiecare clipă, se desfășoară declinul baronului Barbu, fire prea delicată și lipsită de vlagă ca să poată ține piept asprimii unei lumi dominată de burghezia în ascensiune. O galerie de personaje secundare, vii, individualizate populează scena acestui roman social, unul dintre cele mai bune ale genului. Balzacian ca temă și tipologie, *Sfîrșit de veac...* se apropie, prin rafinamentul artistic al viziunii, de *Familia Buddenbrook* a lui Thomas Mann. În acest sens, s-a spus că I.M.S. e un „Ion Ghica trecut prin școala germană a *Kunstprozei*" (Paul Georgescu). Într-adevăr, romanul se remarcă și prin culoarea de epocă, evocînd, în detalii de mare precizie și finețe, Bucureștiul de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cu casele, străzile, vegetația, decorurile de interior, vestimentația etc.

Un alt roman, *Ion Sîntu* (1957), continuă oarecum acțiunea din *Sfîrșit de veac...*, eroul fiind aici nepotul lui Iancu Urmatecu. Dar formula aleasă este aceea a unui *bildungsroman*. Se urmărește drumul în viață al unui tînăr, formarea lui spirituală, călătoriile, experiențele sentimentale. Romanul are ca fundal evenimentele sociale de la începutul secolului al XX-lea, răscoalele țărănești din 1907, primul război mondial, mișcarea muncitorească etc., dar viziunea socială este schematică, iar observația psihologică mai puțin profundă. Autorul a proiectat și un al treilea volum al ciclului, *Desăvîr-*

șirea lui Ion Sîntu, care însă a rămas nerealizat. *Taurul mării* (1962), roman istoric, își propune să reconstituie civilizația și atmosfera cetății Histria, în epoca ei de înflorire. Scrierea abundă în artificialități. A tradus din Stendhal, Shakespeare, Kleist, Ibsen, Goethe, Lenau, Heine, Schiller.

Alte opere: Sistemul celor 24 de sori, povestire științifico-fantastică (1959).

E.Z.F

SADOVEANU Mihail, n. 5.XI.1880, Pașcani; m. 19.X.1961, București. Povestitor, nuvelist și romancier. Fiu al unui intelectual coborîtor din Oltenia și al unei țărănci moldovene. Urmează studiile secundare la Liceul Național din Iași, iar la București studiază dreptul. Face parte, între anii 1903 și 1904, din redacția revistei tradiționaliste *Semănătorul*, iar după apariția, în 1906, a *Vieții românești*, din conducerea acesteia. Începînd din anul 1904, cînd publică patru cărți: *Povestiri* (Premiul Academiei), *Șoimii* (roman istoric), *Crîșma lui moș Precu* și *Dureri înăbușite*, timp de peste o jumătate de veac M.S. tipărește peste o sută de volume, dintre care citățm pe cele mai importante: *Vremuri de bejenie* (1907), *Bordeienii* (1912), *Neamul Șoimărești lor* (1915), *Cocostîrcul albastru* (1921), *Oameni din lună* (1923), *Venea o moară pe Siret* (1925), *Țara de dincolo de negură* (1926), *Hanu Ancuței* (1928), *Demonul tinereții* (1928), *Împărăția apelor* (1928), *Zodia Cancerului* (1929), *Baltagul* (1930), *Nunta domniței Ruxandra* (1932), *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* [...] (1933), *Soarele în baltă* (1933), *Creanga de aur* [...] (1933), *Frații Jderi* (1935—1942), trilogie istorică, *Valea Frumoasei* (1938), *Ochi de urs* (1938), *Morminte* (1939), *Divanul persian* (1940), *Ostrovul lupilor* (1941), *Poveștile de la Bradu-Strîmb* (1943), *Anii de ucenicie* (1944), *Nicoară Potcoavă* (1954, Premiul de Stat).

În timpul primului război mondial luptă pe front cu gradul de ofițer, iar după terminarea războiului scoate, în 1919, împreună cu poetul G. Topârceanu, revista *Însemnări literare*. În 1929 devine membru al Academiei. În anul 1937 presa fascistă deschide o campanie de calomniere a scriitorului, căreia i se opune însă, printr-un *Protest al intelectualilor*, întreaga intelectualitate românească. M.S. însuși se apără într-un lung șir de articole publicate în ziarele *Adevărul* și *Dimineața* unde era director, atacînd, la rîndul său, obscurantismul fascist. În anii socialismului, M.S. s-a alăturat idealurilor revoluționare. A ocupat, în această vreme, înalte funcții în stat, ca aceea de vicepreședinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale (între 1947 și 1961). În anul 1951 a obținut Medalia de aur a Păcii pentru romanul *Mitrea Cocor*, în care evocă reforma agrară din 1945, iar în anul 1961 este laureat al Premiului Lenin, pentru întreaga sa activitate.

Scanned with OKEN Scanner

Mihail Sadoveanu

Opera lui M.S. este o adevărată epopee a poporului român, în ipostazele sale fundamentale. Prin romanele istorice, prozatorul zugrăvește epoci vechi, unele anterioare formării poporului român, dar a căror acțiune se petrece în vatra neamului, vechea Dacie, cum se întîmplă în *Creanga de aur*, carte de atmosferă și de inițiere ezoterică, în care sînt scoase în relief valorile spirituale și morale antecreștine care, sugerează scriitorul, au intrat în formarea spiritualității românești sub formă de elemente păgîne, adeseori superioare noii mentalități prin faptul că sînt mai apropiate și mai adecvate naturii. Magul Kesarion Breb, protagonistul cărții, călător în Egipt și la Constantinopol, este un personaj cu totul excepțional. Alte romane istorice evocă epoci de glorie sau de încleștări dramatice din secolele XV—XVII. Se impun *Zodia Cancerului*, carte de maximă concentrare dramatică, în care Moldova secolului al XVII-lea este văzută prin optica abatelui francez Paul de Marenne, călător la Constantinopol, și mai ales trilogia *Frații Jderi*, adevărată epopee a domniei marelui Ștefan Voievod, avînd însă ca erou principal un tînăr oștean, Ionuț Jder, un fel de d'Artagnan moldovean, ilustrînd, spre deosebire de celebrul erou al lui Dumas, un spor de puritate și poezie, tipic moldovenești. M.S. este creatorul, în literatura română, al romanului istoric, cu siguranță superior, în poezia evocării, emulilor săi din alte literaturi: W. Scott, Al. Dumas, H. Mann, Maurice Druon.

El este, de asemenea, evocatorul cel mai fecund al tîrgului de provincie monoton, uniformizant, cu orizonturi limitate, în care nu se petrece nimic de seamă. Cărțile pe această temă: *Floare ofilită* (1906), *Duduia Margareta* (1908), *Haia Sanis* (1908), *Apa morților* (1911), *Însemnările lui Neculai Manea* (1907), *Locul unde nu s-a întîmplat nimic*, ș.a. au avut o însemnată influență nu numai asupra prozatorilor, ci și asupra unor poeți ca G. Bacovia, Demostene Botez, B. Fundoianu ș.a., cîntăreți ai tristeței și nevrozei provinciale, cu peisaj dezolant și personaje bovarice.

În opoziție cu tîrgul ne apare peisajul viguros și de o frumusețe mirifică al satului și naturii patriei, unde își duc existența oameni integri și dîrji, adeseori dotați cu disponibilități de inteligență și sensibilitate superioare: plugari, păstori, vînători, pădurari, pescari, morari, haiduci, călugări, care sugerează ceva din bogăția și diversitatea psihologică și morală a acestui univers uman fără termen de comparație în literatura română, și care se poate raporta numai la varietatea tipologică shakespeariană. Vitoria Lipan din romanul *Baltagul* (tradus în 24 de limbi), personaj numit, în mod judicios, „un Hamlet feminin", este singur în stare să dea măsura artei sadoveniene. Pornind de la motivul baladei populare *Miorița* — un cioban este omorît de cei doi tovarăși ai săi, pentru a-l jefui —, scriitorul narează modul în care soția celui ucis reușește să descopere crima și pe ucigași,

și să răzbune moartea soțului. Romanul pare a fi o replică la balada populară în care ciobanul victimă se resemnează în această situație, așteptînd, în calm și liniște, moartea ce i se pregătea. Vitoria Lipan este însă o energie puternică, dotată cu o inteligență naturală excepțională, cu un spirit justițiar care nu-și află liniștea sufletească decît în împlinirea dreptății, în pedepsirea intransigentă a răufăcătorilor. Toate aceste calități n-ar fi putut fi însă puse în mișcare fără iubirea caldă, adîncă pentru soțul ucis, cu care a fost, în cei peste douăzeci de ani de căsnicie, „mulțumită și înflorită". Și, în ciuda piedicilor pe care le întîmpină, care ar fi descurajat și pe bărbații cei mai temerari, această femeie, smulsă parcă din stîncile munților milenari în care viețuiește, realizează ceea ce-și propusese, după care-și vede mai departe de gospodărie, îndeplinindu-și destinul pentru care a venit pe lume. S-ar putea spune că acest personaj sadovenian reproduce, la dimensiuni individuale, însuși destinul poporului român: trecînd prin încercări dramatice și învingîndu-le, luînd de fiecare dată viața de la început, cu înțelepciune și chibzuință strămoșească, cu dîrzenie și vigoare incredibile. Capacitatea sa de rezistență, aproape mitologică, nu se poate explica altfel. S-ar putea oferi și alte exemple de personaje memorabile, din *Hanu Ancuței*, din *Ostrovul lupilor* în care este descris peisajul stepei dobrogene, cu o lume pestriță nu numai sub raport etnic, ci și moral.

M.S. este, în același timp, cel mai inspirat cîntăreț al naturii românești, în întreaga ei varietate, originalitate și splendoare, în cărți de o poezie unică: *Țara de dincolo de negură*, *Împărăția apelor*, *Valea Frumoasei*, *Poveștile de la Bradu Strîmb* etc., în care darurile unei observații pătrunzătoare se împletesc cu o capacitate senzorială, vizuală, dar mai ales acustică de excepție, comunicate printr-un limbaj de o poezie și o expresivitate unice.

Scriitor de factură clasică, dintre cei mai mari pe care i-a dat literatura europeană, clasicismul lui M.S. se ilustrează în primul rînd prin seninătatea concepției despre viață, pornită dintr-o înțelepciune milenară, care-i permite să judece dramele și nefericirile omenești de la un nivel înalt, superior, de unde provine, pe de o parte, o adîncă înțelegere a sufletului uman, iar pe de alta o fină și rafinată maliție, dublată de umor, ce joacă un adevărat rol terapeutic. Artist incomparabil, atent la spectacolul naturii ca și al pasiunilor umane, observator al universului fizic, ca și al celui moral, cîntăreț al celui mai bogat univers uman și al celui mai întins timp istoric din literatura română, precum și creator al unui stil de o desăvîrșită individualitate, recognoscibil în contextul literaturii universale, M.S. ilustrează în proză, ca și Eminescu în poezie, Enescu în muzică, Brâncuși în sculptură, dimensiunile și adîncimea capacității noastre creatoare.

Opere traduse în alte limbi: *Baltagul* (franceză, engleză, rusă,

spaniolă; germană; maghiară; cehă; slovacă; bulgară; polonă; chineză, sîrbă etc.), *Hanu Ancuței* (franceză, engleză, germană, rusă, spaniolă, sîrbă, maghiară etc.), *Bordeienii* (franceză, germană, chineză, rusă, spaniolă) etc. Menționăm dintre traducerile mai importante: *Il mulino sul Siret*, Firenze (1932); *Nechifor Lipans Weib*, München (1936), *L'auberge d'Ancoutza*, Paris (1943); *Horalka*, Bratislava (1943); *Nicoara Fer à Cheval*, Paris (1955); *Nikoara Podkova*, Moskva (1955); *Bojarensiinde und andere Erzählungen*, Leipzig (1958); *Tales of War*, New York (1962); *L'osteria di Ancutza. La seure. La gente delle campanne*, Milano (1963); *El hacha*, Buenos Aires (1964); *Il mulino sul Siret*, Roma, (1964); *Osveta*, Beograd (1964); *Le hachereau*, Paris (1965); *Ulița Lapușneanu*, Moskva (1965).

Ref.: S. Bratu, *M. Sadoveanu — o biografie a operei*, București, 1963; Constantin Ciopraga, *Mihail Sadoveanu* (în limba franceză), București, 1966; N. Manolescu, *Sadoveanu*, București, 1976; Z. Singeorzan, *M. Sadoveanu, Teme fundamentale*, București, 1976; Pompiliu Marcea, *Lumea operei lui Sadoveanu*, București, 1976, și *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, București, 1977.

P.M.

SAHIA Alexandru (Alexandru Stănescu); n. 9.X.1906, Mînăstirea, jud. Ilfov; m. 12.VIII.1937, București. Prozator și gazetar comunist. Fiu de țărani, a făcut studii de drept la Universitatea din București, publicînd, încă din timpul școlii, articole și schițe. A colaborat la publicațiile de orientare democratică: *Adevărul*, *Dimineața*, *Facla*, *Cuvîntul liber* ș.a. și a înființat, în 1932, sub îndrumarea P.C.R., revistele *Veac nou* și *Bluze albastre*. În anul 1935, după o călătorie în Uniunea Sovietică, a scris volumul de reportaje *U.R.S.S. azi*. Activitatea literară e restrînsă la un număr de cîteva nuvele concentrate și dense, pe teme antirăzboinice: *Întoarcerea tatii din război*, *Pe cîmpia de sînge a Mărășeștilor*; pe teme sociale: *Uzina vie*, *Revolta din port* (primele scrieri mai consistente din literatura română în care apar muncitori revoluționari), *Ploaia de iunie* (despre viața de infern a țăranilor); pe teme rasiale: *Șomaj fără rasă*, *Execuția din primăvară*.

Ref.: Pompiliu Marcea, *Al. Sahia*, București, 1962.

P.M.

SANDU-ALDEA Constantin (Constantin S. Petrea), n. 14. XI. 1874, Tichileşti, jud. Brăila; m. 21.III.1927, București. Prozator. Aparține curentului semănătorist. Proza sa realizează o reprezentare dură și tensionată a satului românesc, vădind uneori înclinații spre naturalism (volumele de schițe *În urma plugului*, 1905; *Pe drumul Bărăganului*, 1908), alteori un tezism exagerat (romanul *Două neamuri*, 1906).

E.Z.F.

SANIELEVICI Henric, n. 15.IX.1875, Botoşani; m. 19. II. 1951, Bucureşti. Critic literar şi estetician. Licenţiat în filozofie şi litere al Universităţii din Bucureşti. Profesor de franceză şi germană la Galaţi, unde a întemeiat în 1905 revista *Curentul nou*. După 1918, preocupări de biologie şi antropologie, din care au rezultat o seamă de studii, cel mai substanţial fiind *La vie des mamifères et des hommes fossiles*[...] (1926). Studiile sale de critică, estetică, sociologie şi... antropologie literară sînt cuprinse în volumele *Însemnări critice* (1903), *Cercetări critice şi filosofice* (1916), *Noi studii critice* (1920), *Poporanismul reacţionar* (1920), *Clasicismul proletariatului. Panait Istrati* (1924), *Probleme politice, literare şi sociale* (f.a.), *Literatură şi ştiinţă* (1930), *În slujba Satanei?* (2 vol. 1930). Socialist în tinereţe, H.S. a rămas toată viaţa un partizan al criticii de orientare materialist-ştiinţifică şi un sprijinitor al literaturii optimiste şi echilibrate. Aplicînd cu precădere, spre a nu spune în exclusivitate, criteriul etic, el a comis injustiţii flagrante faţă de unii dintre scriitorii de prim rang. Studiile şi articolele sale prezintă interes nu atît prin analizele pe care le întreprind şi prin judecăţile de valoare emise, cît prin verva cu care sînt redactate, prin darul lor de a incita intelectul, de a stimula gîndirea personală a cititorului.

D.M.

SĂLĂJAN Doina; n. 14.II.1936, Beiuş, jud. Bihor. Poetă. Versurile D.S., străine de efuziunile programatice ale „poeziei feminine", sînt o expresie a confesiunii prudente, a sincerităţii reţinute, în care dezechilibrul este controlat de luciditate, iar emoţia este trecută printr-o cenzură a simplităţii şi a lipsei de podoabe. Principalele volume: *Confidenţe* (1957); *Versuri* (1967), *Umbra faptei* (1973).

FL. M.

SĂLCUDEANU Petre; n. 8.VIII.1930, Gligoreşti, jud. Cluj. Prozator. Nuvele şi romane de investigaţie socială şi psihologică, inspirate din realitatea contemporană sau evocînd anii premergători celui de-al doilea război mondial (*Iubeşte ziua de mîine*, 1960; *Front fără tranşee*, 1961; *Strada Lux*, 1963; *Săptămîna neterminată*, 1965; *Singur fără cer*, 1966; *Prea cald pentru luna mai*, 1967; *Corabia cu suflete*, 1967; *De ce văd invers?*, 1970). A scris şi romane poliţiste (*Un biet bunic şi o biată crimă*, 1970; *Detectiv la paisprezece ani*, 1971; *Bunicul şi porunca să nu ucizi* 1972; *Bunicul şi doi delincvenţi minori*, 1974; *Ucenicia printre gloanţe*, 1974; *Bunicul şi o lacrimă de fată*, 1976 etc.)

D.M.

SĂNDULESCU Alexandru, n. 13.VI.1929, Podgoria, jud. Buzău. Istoric literar. Debutează, editorial, cu monografia *George Topârceanu. Viaţa şi opera* (1958), după care publică

Delavrancea (1964), *Duiliu Zamfirescu* (1969), *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu* (1976). Volumele *Pagini de istorie literară* (1966) și *Cîlind, recîlind* (1973) reunesc studii despre clasici.

P.M.

SĂPTĂMÎNA culturală a Capitalei, serie nouă, revistă editată de Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Municipiului București. Redactor șef Eugen Barbu. Primul număr apare la 11 decembrie 1970. Revista are profilul unei publicații culturale. Un spațiu mai larg este acordat literaturii, revista publicînd deopotrivă poezie, proză și critică literară. Cronica literară este semnată de Marian Popa (pînă în 1973), apoi de Emil Manu. Și-a asigurat o colaborare numeroasă și diversă a oamenilor de cultură si scriitorilor (Aurel Baranga, Mircea Horia Simionescu, Romul Munteanu, Ion Negoițescu, Adrian Păunescu, Pompiliu Marcea, Al. Rosetti etc.). Eugen Barbu semnează, în fiecare număr, fragmente din „O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent". Revista se remarcă îndeosebi prin articole de atitudine, polemice. Colaboratori principali: Dan Mutașcu, M.N. Rusu, Ion Lotreanu, C. Sorescu, Traian Filip, Dan Ciachir etc.

D. SIM.

SĂRARU Dinu, n. 30.I.1932, Slătioara-Vîlcea. Critic dramatic și romancier. În culegerile *Teatrul românesc și interpreți contemporani* (1966) și *Al treilea gong* (1973) ia în discuție probleme ale dramaturgiei actuale și ale artei spectacolului. Ca romancier debutează cu *Niște țărani* (1974) în care zugrăvește, alternînd umorul cu tragicul, transformările actuale dintr-un sat de munte oltenesc. Năiță Lucian, eroul principal, este un personaj remarcabil. Al doilea roman, *Clipa* (1976), se axează pe actualitatea imediată, aducînd în centrul cărții viața unui activist politic. Romanele sînt bine construite iar stilistic conțin pagini delectabile.

P.M.

SĂULESCU Mihail, n. 28. II. 1888, București; m. septembrie 1916, în război, lîngă Predeal. Poet simbolist, legat de cercul *Convorbirilor critice*. Este autorul volumelor *Versuri* (1906), *Departe...* (1914) și *Viața* (1916), în care motivele dominante sînt vagul depărtărilor, atracția pentru necunoscut și pentru aventură. A compus o dramă într-un act, *Săptămîna luminată*, apărută postum (1921).

FL. M.

SĂVESCU Iuliu Cezar, n. 28.IX.1876, Brăila; m. 9.III. 1903, București. Poet de tranziție, a scris un număr redus de poezii în care sînt vizibile registrele cele mai variate, de la romantism la simbolism. Singurul volum

de versuri i-a fost publicat postum (*Poezii*, 1926), cu o prefață de N. Davidescu.

E.Z.F.

SÂNTIMBREANU Mircea, n. 7.I.1926, Băița, jud. Hunedoara. Prozator. Studii de drept și filozofie la București. Debutează cu schițe (1951), afirmîndu-se în perioada următoare ca unul din autorii cei mai fecunzi de literatură destinată copiilor și tineretului, care îmbină umorul cu intenția moralizatoare și aduce, excelent evocate, aspecte și tipuri interesante ale vîrstei școlare: *Cu și fără ghiozdan* (1956), *La telefon... telefonul* (1961), *32 de premianți* (1962), *Băiețelul de hîrtie* (1963), *Lîngă groapa cu furnici* (1963), *Eu eram zîna* (1965), *Recreația mare* (1965), *Să stăm de vorbă fără catalog* (1967), *Ștafeta fanteziei* (1968), *Schițe vesele* (1969). Traduceri din literatura străină pentru copii.

Alte opere: Teatru de păpuși (1959); *Melcul mincinos* (1972); *Aducătorului, mulțumiri* (1976).

V.M.C.

SBURĂTORUL, revistă literar-artistică, apărută în două serii (seria I-a, 19.IV.1919 — 22.XII.1922; de la 17.IX.1921 sub titlul *Sburătorul literar;* seria a II-a, 19.IV.1926 — aprilie 1927), condusă de E. Lovinescu, animatoare a „modernismului" românesc. La început, nu are un program estetic ferm enunțat. *Matură* și *așezată*, ea vrea să unească, peste deosebirile de școală, energiile literare ale momentului. Articolul *Cei ce vin* (9. V. 1919) se adresează tinerilor și printre cei dintîi care răspund sînt Ion Barbu, Camil Petrescu, Camil Baltazar, Vladimir Streinu, Ilarie Voronca, Tudor Vianu etc. Mai tîrziu publică în paginile S. și Hortensia Papadat-Bengescu, Gh. Brăescu, Felix Aderca, Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu, Anton Holban etc. Programul revistei se definește prin articolele lui E. Lovinescu și ale colaboratorilor. E. Lovinescu afirmă aici tezele sale ideologice și critice care vor intra, ulterior, în *Istoria civilizației române moderne* și *Istoria literaturii române contemporane*. Este pentru sincronizarea literaturii, în genere, intelectualizarea poeziei, obiectivarea și urbanizarea prozei etc. E. Lovinescu scrie, în afara articolelor de direcție, critică la zi.

„*Sburătorul* — scrie Lovinescu — își face o cinste deschizîndu-și coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de Ion Barbu. Nimănui nu-i va scăpa viziunea genetică, lapidaritatea concepției și a expresiei, sobrietatea relativă a acestui tînăr care ne evocă în versuri frumoase și reci poezia forțelor naturii, a materiei inerte, a prefacerii facerii universale și a misterelor germinației..."

S. primește cu entuziasm romanul *Ion* al lui L. Rebreanu (acesta este o vreme secretarul de redacție al revistei) și duce polemici cu N. Iorga, G. Ibrăileanu, M. Dragomirescu etc. pe teme de ideologie și de moralitate literară. În jurul

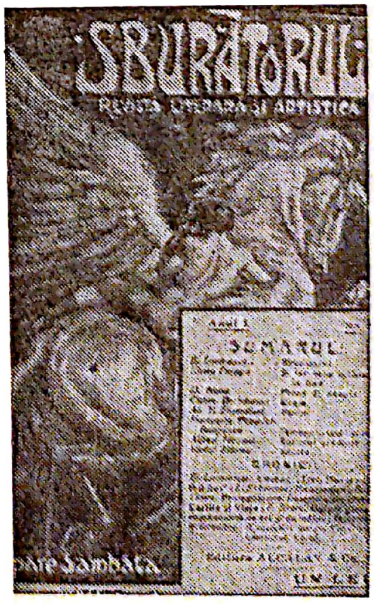

revistei S. s-a constituit și un cenaclu literar care a continuat să funcționeze și după dispariția revistei. Pe aici au trecut, cu mici excepții, cei mai importanți scriitori ai epocii. El a continuat tradiția *Junimii* sub forme mai democratice. Cenaclul S. a încurajat tendințele novatoare, nefăcînd totuși dificultăți și altor direcții. *Avangardiștii, proustienii, ermeticii* se dezvoltă în ambianța favorabilă a cenaclului S., cea mai importantă și mai fecundă grupare literară între cele două războaie mondiale.

Ref.: Gh. Gheorghiță, *Sburătorul*, București, 1976.

E.S.

SCHERG Georg, 24. I. 1917, Brașov. Poet, prozator și dramaturg de naționalitate germană din România. Studii secundare la Brașov, studii filologice la Paris, Berlin, Strasbourg, Tübingen. Lector universitar la Cluj (între 1957 și 1958), profesor de liceu la Brașov. *Giordano Bruno* (1954) și *Ovidiu* (1955) sînt drame istorice în versuri, a căror structură academică e modernizată prin introducerea unor songuri ca interludii; personajele istorice devin pretexte ale unor meditații în jurul eternului joc la care participă dogma și toleranța, tirania și progresul. Romanele *Da keiner Herr und keiner Knecht (Acolo unde nu-i stăpîn, nici rob)*, 1957; *Die Erzählungen des Peter Merthes (Povestirile lui Peter Merthes)*, 1957, ed. augm. 1969, și *Das Zünglein an der Waage (În cumpănă)*, 1968, constituie o amplă frescă a societății brașovene începînd cu deceniul al doilea al secolului nostru; prin Peter Merthes sînt ilustrate toate compartimentele existenței individuale, familiale și colective ale naționalității germane, în România și în străinătate. În alte romane, materia epică devine un pretext pentru aranjamente experimentale ingenioase, reflectînd predilecțiile formale ale ironiei moderne care se joacă cu convențiile narative; un număr de povestiri sau de personaje și de perspective sînt de obicei integrate într-un ansamblu: *Der Mantel des Darius (Mantia lui Darius)*, 1968; *Penelope ist andere Meinung (Penelopa e de altă părere)*, 1971; *Bass und Binsen (Bas și papură)*, 1973; *Spiegelkammer (Cameră cu oglinzi)*, 1974. O culegere de poeme organizate într-o autobiografie spirituală este *Die Silberdistel (Scaietele de argint)*, 1969; versurile au aparența unui discurs liber, transparent și glacial. A tradus în germană literatură română contemporană.

M.P.

SCHMIDT Nikolaus, n. 26.IX.1874, Mureș; m. 21.IX.1930, Budapesta. Poet autodidact, proletar a cărui condiție și conștiință se reflectă pe deplin în operă: *Dudelsacklieder. Gedichte eines Schreinergesellen (Cîntece din cimpoi. Poeziile unei calfe de dulgher)*, 1909; *Der Sturm- und Lehrjahre kleiner Gedichte bis Ende 1913 (Poezioarele anilor furtunoși și de ucenicie de pînă la sfîrșitul lui 1913)*, 1917. Autor al unie

comedii antireligioase *(Der Bär, Ursul*, 1911) și al unui poem dramatic cu implicații metafizice (*Satanas*, 1922). Un volum reprezentativ, cu inedite: *Ausgewählte Werke (Opere alese)*, 1969.

M.P.

SCHULLER-SCHULLERUS Anna, n. 20. IV. 1869, Făgăraș; m. 6. V. 1951, Sibiu. Scriitoare de naționalitate germană din România. Autoare de piese în dialectul sas, de povestiri și basme; realismul obiceiurilor, idilismul, sentimentalismul și intenția etică sînt principalele trăsături ale acestei opere care reprezintă deopotrivă o realitate și o imagine personală a realității: *Am zwin Krezer (Pentru doi creițari)*, 1898; *Dă Olden (Bătrînii)*, 1908; *Himweh (Dor de casă)*, 1916; *Aus dem Waldland (Din țara împădurită)*, 1931; *Friedels Märchenbuch (Cartea de basme a lui Friedel)*, 1933.

M.P.

SCRISUL BĂNĂȚEAN, revistă trimestrială a filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor. A apărut din 1953, continuînd publicarea unui almanah de literatură timișoreană, pînă în 1964, cînd va fi înlocuit de revista lunară *Orizont*. S.B. a publicat numeroase producții literare, luîndu-și colaboratorii îndeosebi din rîndul scriitorilor bănățeni: I. Arieșanu, Tr. L. Birăescu, Anghel Dumbrăveanu, Alex. Jebeleanu, Damian Ureche ș.a.

I.V.Ș.

SCURTESCU Niculae, n. 1844, Valea-Lungă, jud. Dîmbovița; m. 1. IV. 1879, București. Poet și dramaturg. Scriitor de tranziție, autor de poezii erotice și sociale *(Poezii 1867—1876*, 1877), N.S. a compus o apreciată tragedie de tip clasic, cu subiect din istoria romană *(Rhea Silvia*, 1873).

FL. M.

SEBASTIAN Mihail, n. 18. X. 1907, Brăila; m. 29. V. 1945, București. Dramaturg, prozator, eseist și critic literar. Urmează liceul în orașul natal, apoi studiile universitare de drept și filozofie la București. În 1927 începe să publice studii și articole literare, precum și traduceri din Francis Jammes și Marcel Proust. Între 1930 și 1932 se află la Paris într-o călătorie de studii; în 1933 îi apare primul roman, *Femei*, care, văzut în perspectiva întregii creații, are meritul de a schița personajele pieselor sale, în special pe cele feminine. În anul următor, 1934, publică *De două mii de ani*, capodopera prozei sale. Este un roman al „experienței", al „autenticității", cum l-a numit Camil Petrescu, apropiindu-se de proza gidiană a „experienței", fiind un jurnal intim deghizat, destul de apropiat de unele dintre romanele lui Mircea Eliade, ca de pildă *Huliganii* sau *Întoarcerea din rai*. Cartea descrie destinul unui intelectual evreu, în împrejurările pătrunderii sale în viața universitară a Bucureștilor, apoi în cea literară,

Mihail Sebastian

experiența pariziană, fiind o suită de portrete zugrăvite la modul abstract, eseistic, cu intervenții și meditații asupra destinului uman, asupra sensului vieții. Vocația analitică a autorului, strălucit traducător și interpret al lui Proust, este deosebită, dar el n-are capacitatea de a face să trăiască intens personajele, căci febrilitatea ideilor invadează adesea desenele eroilor. M.S. este mai ales un eseist și un moralist, în sensul lui Anatole France, iar literatura sa provoacă mai degrabă satisfacții intelectuale decît artistice. Autorul însuși dă o apreciere adevărată cărții: „*De două mii de ani* este și un roman, dar este mai ales altceva, un lucru atît de intim, încît astăzi, la apariția cărții, mă întreb cu spaimă dacă n-am trădat prea multe lucruri dintr-o experiență pe care mă mîndream multă vreme s-o ascund sub un surîs". Romanul *Accidentul* (1940), cel mai bine constituit din punct de vedere arhitectonic, este axat, ca și întregul său teatru, pe drama singurătății. Soluția refugiului în natura hibernală a munților, într-o aventură erotică, este considerată o salvare. Dar M.S. este cunoscut mai ales prin creația dramatică, piesele sale, și mai ales *Steaua fără nume*, fiind jucate în marile orașe din Europa și America de Sud. Tema preferată este condiția și drama solitudinii unui intelectual retractil și interiorizat, ceea ce-i creează o stare de complex față de restul lumii. Așa este Ștefan Valeriu în *Jocul de-a vacanța*, Miroiu din *Steaua fără nume*, Andronic din *Ultima oră*. Cea mai exactă caracterizare a lui M.S. a dat-o Șerban Cioculescu, în 1940: „Spirit de măsură, de claritate și de nuanță, vioiciune intelectuală, gust ales și o tonalitate discretă a tristeții care se ferește de gesturi, de dramatizare".

Alte opere: Cum am devenit huligan (1935); *Orașul cu salcîmi* (1935); *Corespondența cu Marcel Proust* (1939).

Ref.: Cornelia Ștefănescu, *Mihail Sebastian*, București, 1968.

P.M.

SECOLUL 20, revistă de literatură universală, editată de Uniunea Scriitorilor din R.S.R. Apare lunar, începînd din ianuarie 1961. Primul redactor șef al revistei, de la apariție pînă în 1967, a fost poetul Marcel Breslașu, urmat, de la nr. 7/1967, de criticul de artă Dan Hăulică. Revista publică traduceri, eseuri, interviuri, cronici și recenzii, grupate într-un număr de rubrici care s-au schimbat de-a lungul anilor: cronica literară, cărți, idei și opinii, fișe, cadran mondial, cronica traducerilor, prezențe românești, scriitori români în perspectivă universală etc. Unele numere ale revistei sînt organizate tematic, altele sînt consacrate unei anumite literaturi sau aniversării și comemorării unor mari personalități ale literaturii române și universale. Principalii colaboratori ai revistei: Al. Balaci, N. Balotă, I. Biberi, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ș. Cioculescu, P. Comarnescu, Ștefan Aug. Doinaș, Mihnea Gheorghiu, Dan Hăulică, Cornel

Scanned with OKEN Scanner

Mihai Ionescu, A. Marino, Romul Munteanu, Vasile Nicolescu, Edgar Papu, D.I. Suchianu, Mariana Șora, N. Tertulian.

FL. M.

SEMĂNĂTORISM (SĂMĂNĂTORISM), curent literar, ideologic și social-politic în primul deceniu al secolului al XX-lea, denumit după revista *Semănătorul (Sămănătorul)*, care a reprezentat — în modul cel mai pregnant, teoretic și practic — direcțiile lui de manifestare. Apariția *Semănătorului*, revistă literară săptămînală (București, între 2 decembrie 1901 și 27 iunie 1910) a fost pregătită, ca program, de publicații anterioare: *Viața* (1893), *Vatra* (1894), și mai puțin cunoscutele *Gazeta săteanului* (1884) și *Albina* (1897), în care au semnat mulți scriitori și intelectuali ai timpului (Al. Vlahuță, St.O. Iosif, A.D. Xenopol, Titu Maiorescu, G. Coșbuc, Gr. Tocilescu etc.), răspunzînd unui program de „luminare a satelor" inițiat de Spiru Haret, ministru pe atunci al Instrucțiunii publice. De asemenea, revistele, cu caracter preponderent literar, *Floare albastră* (1898) și *Curierul literar* (1901). *Semănătorul* a avut o existență sinuoasă, cu multe schimbări de direcție. Primul directorat, al lui Al. Vlahuță și G. Coșbuc, aducea nu numai prestigiul unor personalități proeminente în epocă, ci și o orientare în spiritul tradiției, întemeiată pe valorile etice ale literaturii. Articolul-program, fără să fie un manifest estetic, proclamă o „îndrumare mai sănătoasă" a scriitorilor, închinată „întăririi" și „înălțării neamului", afirmînd limpede o direcție de redeșteptare națională și susținînd vocația militantă a literaturii. Se cer „cărți pentru popor", se elogiază „genialele cîntece ale poporului", se blamează „elita socială" a publicului literar. Programul se realizează însă cu greutate; în afara sporadicelor semnături ale directorilor, ale lui St. O. Iosif, Ilarie Chendi, B. Delavrancea, colaboratorii *Semănătorului* sînt nume nesemnificative (Ion Gorun, C. Xeni, Paul Bujor, C. Hodoș etc.). Din toamna lui 1902, deși se menționează vechiul directorat, revista apare sub redacția lui Ilarie Chendi, iar din 1903 sub „direcția unui comitet". Apar colaboratori noi: Z. Bîrsan, Jean Bart, I. Petrovici, I. Bogdan, G. Bogdan-Duică, I. Adam, I. Ciocîrlan, Alice Călugăru, M. Cunțan, M. Sadoveanu și, mai ales, tînărul profesor universitar N. Iorga. Polemicile lui, articolele noilor colaboratori Ov. Densusianu și V. Pârvan scot *Semănătorul* din anonimat, oferindu-i girul unei autorități și autoritatea unei atitudini. Recunoscut oficial mai tîrziu (1905), directoratul lui N. Iorga începe acum. Revista face prozeliți: *Luceafărul* (1902), *Făt-Frumos* (1904), *Ramuri* (1906). În anii săi cei mai fecunzi (1904 și 1905), aserțiunea lui N. Iorga despre „curentul cel nou în literatura și cugetarea românească" este o realitate ce răspundea imperativelor timpului. Curînd însă, după 1905, ofensiva antisemănătoristă de la *Viața românească*, *Epoca* (prin E. Lovinescu),

Scanned with OKEN Scanner

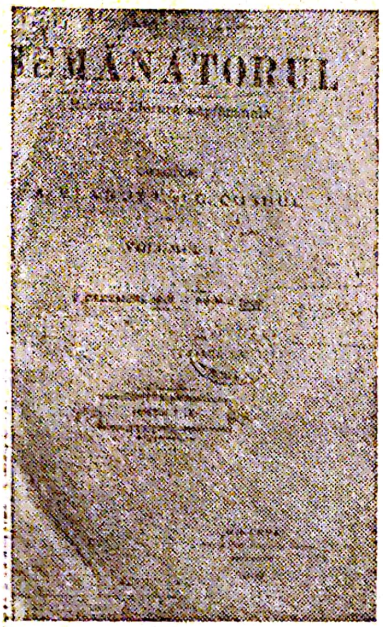

Convorbiri critice, ca și unele neînțelegeri redacționale, pregătesc declinul revistei: demisia lui N. Iorga, în 1906, e un început. Noile colaborări ale lui D. Anghel, I. Minulescu, G. Ranetti, ca și unele modificări de profil sînt riposte insuficiente. Din 1908 se accentuează caracterul politic al *Semănătorului* care, sub direcția lui A.C. Popovici (1909), încetează oficial să mai fie o revistă literară. În 1910, I. Scurtu, noul director, anunță, printr-o vacanță diplomatică, sfîrșitul unei reviste care nu mai însemna nimic în viața literară. S. nu va urma însă declinul abrupt al *Semănătorului;* el va rămîne o prezență dominantă în epoca de pînă la primul război mondial, continuînd să influențeze scriitori și atitudini în viața culturală românească. Impusă de N. Iorga, mișcarea *semănătoristă* este rodul cristalizării unor tendințe și orientări din viața socială, culturală și literară de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, revitalizînd în același timp idei și forme ale unei tradiții care începe cu *Dacia literară*. Realitatea social-politică a României era dominată de exigențele presante ale problemei țărănești și naționale (situația Transilvaniei). În fața întreprinderilor sterile și interesate ale partidelor politice, oamenii de cultură sînt chemați în mijlocul evenimentelor, iar ideologia *semănătoristă* apare ca o alternativă în rezolvarea crizei societății românești. Ea presupune o înțelegere romantic-agrariană a fenomenului românesc, în continuarea unor idei care treceau prin epoca junimistă, regăsindu-se și în poporanismul contemporan; de aici idealul unei societăți rurale, întemeiată pe tradiție și opusă restructurărilor capitaliste. Filozofia socială a S. se reclama dintr-un evoluționism istorist, de unde antipașoptismul care acuză revoluția „bonjuriștilor" ca mișcare neorganică și cosmopolită. În politică, S. s-a îndreptat constant spre susținerea unor reforme în lumea satului, spre realizarea unității naționale, printr-o critică romantică a capitalismului și liberalismului patriotard, în linia criticismului junimist. Estetic, S. este un romantism tîrziu, nu străin de experiența realistă ce s-a consumat între timp, fără ca în spațiul românesc să se fi încheiat. Înăuntrul acestei formule el realizează o selecție tematică dominată de evocarea istorică („icoane din trecut") și descrierea satului („viața la țară"), deseori strămutat în timpurile arhaice; propune o anume individualizare a motivelor (opoziția sat-oraș, denunțarea orașului, opoziția boier de neam-arendaș, dezrădăcinarea, inadaptarea etc.); aduce o perspectivă idilic-romantică și paseistă: idealizarea boierimii și a vieții rurale (cu oameni „așa cum îi visăm și cum ar trebui să fie"), elogierea trecutului eroic și haiducesc; susține valorificarea folclorului și cultivarea literaturii originale în dauna traducerilor, în spiritul unui ideal al deșteptării naționale; cere compasiune față de țărănime și civism politic; îndrumă spre o orientare didactic-moralizatoare („pilde și învățături sănătoase, date

într-o formă atrăgătoare"). Interesul pentru lumea satului și eticismul, amîndouă așezate sub semnul etnicului, definesc S. ca orientare literară. Sublinierea, pînă la exagerare, a finalității sociale, în spiritul ideologiei sale, duce la contopirea esteticului cu culturalul. Totodată, exigențele normative ale S. au facilitat apariția unei literaturi minore, acuzată cu asprime ori cu ironie în epocă și în istoria literară. Dar literaturii S. îi aparțin neîndoielnic operele unor mari scriitori ca M. Sadoveanu și O. Goga, sau ale altora de o valoare incontestabilă, ca St. O. Iosif, I. Agârbiceanu etc. S. continuă și după primul război mondial să influențeze literatura unor scriitori ca Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, I.C. Vissarion, M. Lungianu etc. În perioada interbelică regăsim S. ca punct de referință în exprimarea unor opțiuni ideologice și estetice; gîndirismul (v.) se afirmă și el ca un neosemănătorism, ușor detectabil dincolo de inovațiile estetice și de deriva lui ideologică.

Ref.: Z. Ornea, *Sămănătorismul*, București, 1970.

I.V.Ș.

SEMĂNĂTORUL (v. SEMĂNĂTORISM).

SERGHI Cella, n. 4.XI.1907, Constanța. Prozatoare. De profesie avocată, a debutat în presa literară cu reportaje, după care a scris un timp cronică teatrală la *Reporter*, *Revista Fundațiilor regale* etc. Ca prozatoare se impune cu *Pînza de păianjen* (1938), roman apreciat în termeni entuziaști de Camil Petrescu și Mihail Sebastian pentru calitățile lui analitice. Personajul principal este o femeie, Diana Slavu, care își analizează cu luciditate și sinceritate viața erotică eșuată, căutînd în dragoste un sens al existenței. Tipul de eroină reapare în romanul *Cad zidurile* (1950), devenit *Cartea Mironei* (1967), dar destinul ei se schimbă. Mirona Runcu, o tînără intelectuală care vrea să devină scriitoare, reușește să iasă din carapacea eului devorat de pasiunea autoanalizei și să vadă lumea din jur, evenimentele sociale, războiul. Se simte influența metodei lui Camil Petrescu: „autenticitatea", „dosarele de existență" în sens gidian.

Alte opere: Gentiane (1970).

E.Z.F.

SIHLEANU Alexandru, n. 6.I.1834, București; m. 14.III.1857, București. Poet. Stins prematur, autor al unui singur volum, *Armonii intime* (1857), AL.S. e un romantic bîntuit de elanuri tulburi, un amestec curios de ingenuitate și poză a damnării, de blazare livrescă și sincer presentiment al unui destin tragic. Poemele *Strigoiul* și *Păgînul și creștina* aduc o infuzie de gotic și sepulcral caracteristică lirismului preeminescian.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

SIMBOLISM, curent literar, apărut și dezvoltat sub impulsul S. francez; din momentul în care s-au configurat condițiile interne pentru reînnoirea climatului artistic, S. românesc n-a fost o simplă variantă a lui; el a avut un conținut și o evoluție proprii și a îndeplinit în istoria literaturii un rol ce nu poate fi înțeles fără cercetarea curentului în specificitatea lui națională. Inițiatorul mișcării *simboliste* românești a fost Al. Macedonski. Acuzînd revista *Convorbiri literare* de a fi imprimat literaturii române o tentă regională, moldovenească (acuzație gratuită) și de a o fi împins în zona de iradiație a culturii germane, revista lui Al. Macedonski, *Literatorul* (1880—1918), își propune să instaureze hegemonia spiritului muntean, reactualizînd ideile lui I. Heliade Rădulescu, și să reinstaleze cultura românească sub zodia latinității, reorientînd-o spre Franța. Militantismul în serviciul ideii latine va defini și orientarea *Vieții noi* (1905—1925) a lui Ovid Densusianu, o altă revistă prin care s-a propagat în România curentul *simbolist*. Cum în Franța tocmai era în curs procesul de înnoire a poeziei, sub acțiunea S., tinerii poeți români în căutare de noi limbaje lirice au devenit foarte receptivi față de influența franceză. Poetica *simbolistă* a găsit cu atît mai mare audiență în rîndurile anumitor tineri cu cît, striviți de influența lui Eminescu, unii dintre confrații lor practicau un epigonism ce amenința să ducă poezia la impas, iar alții, mergînd pe urmele lui G. Coșbuc, își cantonaseră inspirația în universul rural, desconsiderînd lumea orașelor, și, credincioși la modul sectar versului clasic, refuzau cu obstinație expresia modernă. Curentele care direcționau practicile poetice refractare modernizării literaturii (poporanismul, semănătorismul) vehiculau în același timp principii orientative ce nu țineau în suficientă măsură seama de specificul artei, tinzînd s-o asimileze altor produse spirituale și s-o subordoneze acțiunii practice. Aceste curente erau expresii ale rezistenței spiritului conservator față de tendințele de modernizare a societății, în al căror sprijin acționa obiectiv mișcarea *simbolistă*. Acesta fiind contextul în care a luat naștere și a evoluat, o primă particularitate a S. românesc rezidă în faptul că obiectul negației sale n-a fost doar vreo anume orientare artistică, ci non-arta sau — mai exact spus — ceea ce militanții săi considerau a fi non-artă. Omologînd S. cu poezia însăși, acei ce l-au teoretizat în România nu vedeau nici o incompatibilitate între acest curent și școala parnasiană. Practic, S. românesc și-a încorporat parnasianismul, așa cum romantismul își asimilase la timpul său (prin Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri ș.a.) unele din componentele clasicismului. Totodată, S. românesc a fost o mișcare în serviciul tendințelor de modernizare a vieții în totalitatea ei, și nu doar de înnoire artistică.

Dacă am da termenului accepția precisă, restrictivă, pe care o are în nomenclatura utilizată de istoria literară franceză,

Scanned with OKEN Scanner

ar trebui să conchidem că în România S. aproape n-a existat. Devenit un curent propriu-zis doar după 1900, deci după ce în Franța își încheiase acțiunea istorică, S. românesc e paralel totuși, în ordine artistică, nu cu S., ci cu *decadentismul*, deci cu *presimbolismul* francez. Exponenții lui (Șt. Petică, G. Bacovia, I. Minulescu, D. Iacobescu ș.a.) au puține afinități cu un H. de Régnier sau cu un Albert Samain, dar foarte multe cu Verlaine și cu Jules Laforgue. În mare privit, S. românesc a evoluat invers decît cel francez. El a început cu ceea ce curentul omolog din Franța sfîrșea, și a ajuns la ceea ce constituise preludiul S. francez. La *Literatorul* se practică, înainte cu mult de 1900, instrumentalismul, deci S. românesc aflat încă în stare larvară se sincronizează cu ultima și cea mai contestată și contestabilă emanație a S. francez. D. Anghel, în primii ani ai secolului, e sincron cu Samain. I. Minulescu, G. Bacovia, N. Davidescu, D. Iacobescu și alți „decadenți" ajung la notorietate abia după 1900. Și mai tîrziu, după 1915, se va realiza integral Tudor Arghezi, prin care poezia românească se sincronizează cu Baudelaire. Prin principalii săi poeți, S. românesc explorează în special acele straturi de sensibilitate pe care le trezise Eminescu și, beneficiind totodată și de experiența macedonskiană, dă versului, în numeroase cazuri, modulații și accente ce prelungesc în noul secol tonalitatea de elegie eminesciană. Eminescianizant, nu era decît natural ca S. românesc să absoarbă mai ales moduri expresive verlainiene, rămînînd mai puțin receptiv față de influența lui Mallarmé și a școlii sale.

Mișcare artistică îndreptată contra inerției tradiționaliste, avînd drept urmare diferențierea nu atît de poezia veritabilă premergătoare (pe care o continuă în parte) sau contemporană (pe care o influențează), cît de non-poezie și non-artă în genere, S. a introdus în literatura română o nouă tehnică, un stil liric inedit. Prin el, aria tematică a poeziei s-a lărgit considerabil — atît prin anexarea unor medii de existență, puțin sau deloc explorate, cît și prin incursiuni în noi zone sufletești. Escaladînd perimetrul rural, *simboliștii* cîntă orașul, cu parcurile, străzile și edificiile lui monumentale, marea, marile metropole, ținuturile îndepărtate. Peisajul poeziei românești se îmbogățește prin ei, se diversifică. Materialul la care poeții apelează pentru sugerarea stărilor sufletești este nou și variat: obiecte de artă, podoabe, flori și păsări rare, metale nobile, parfumuri, instrumente muzicale. Universul liric se umple de priveliști ale civilizației: palate, temple, catedrale, fîntîni, havuzuri, statui, tablouri, tapiserii, simfonii, scene și personaje din opere literare. Sînt evocate nave, yahturi, arhipelaguri, corali, păsări exotice, constelații din cealaltă emisferă, zăpezi nordice, fabuloase păduri tropicale. Cam tot atît de frecvent apar și priveliști de altă natură: tîrguri prăpădite, dughene, cocioabe umile, cîrciumi sordide, cafenele sărace, spitale, bolnavi, vagabonzi, artiști

Scanned with OKEN Scanner

ambulanți, femei decăzute. Muzicii pianelor și clarinetelor din saloane luxoase, mobilate cu rafinament, îi răspund, din stradă, melodii tărăgănate, scoase de către cerșetori din muzicuțe și caterinci. În funcție de predominația unora sau altora dintre cele două tipuri de privelişti, încîntătoare sau deprimante, în cuprinsul poeziei *simboliste* românești pot fi deosebite două compartimente. Unul asamblează creații mărturisind sete de spațiu, avînturi spre pitorescul exotic, dragoste pentru decor, provenite de la poeți expansivi, cu privirile îndreptate spre existența obiectivă, artiști rafinați, înclinați uneori spre frivolitate; celălalt încadrează tristețile, revoltele și resemnările unor visători melancolici, interiorizați, măcinați de sentimentul urîtului cotidian, al monotoniei provinciale, al uniformității vieții. Vom distinge, în consecință, de-o parte poeți răscoliți de dorul altor orizonturi (I. Minulescu), atrași de sudul luminos (Al. T. Stamatiad), pozeuri și artificioși (N. Davidescu), exultanți (Mihai Săulescu, Oreste), serafici, visînd „extaze solare" (D. Iacobescu), generoși, umanitari (Elena Farago, Mihail Cruceanu), meșteșugari ai versului formați la școala maeștrilor parnasieni (Mircea Demetriad, George Orleanu, Al. Petroff, Iuliu Cezar Săvescu, Al. Obedenaru ș.a.), de alta poeți ai orizontului închis, cu ploi și ninsori nesfîrșite (G. Bacovia), cu mici prăvălii insalubre și cu sinagogi (B. Fundoianu), cu „triști adînci de iarmaroace" (Demostene Botez), cu „străzi tăcute, alei de cimitire" (I.M. Rașcu), cu trenuri caricaturale (Barbu Nemțeanu). O notă aparte fac versurile unor simboliști ca Ovid Densusianu (Ervin), care, asemenea lui Verhaeren, pe care îl prețuia superlativ, celebrează lumea citadină, exaltă valorile culturii și ale civilizației, sau Emil Isac, denunțător al anomaliilor societății capitaliste, cîntăreț al fabricii.

Mișcare de înnoire, S. n-a marcat în istoria poeziei românești un moment de ruptură. Înscriindu-se parțial în linia lui Eminescu, asimilîndu-și elemente și din poezia preeminesciană, dînd curs unor inițiative ale lui Al. Macedonski, cu mai mult succes decît el însuși, poeții *simboliști* anticipează și pregătesc procesul de adîncă transformare pe care poezia românească îl va traversa după întîiul război mondial.

Ref.: Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966.

D.M.

SIMION Eugen, n. 25.V.1933, Chiojdeanca, jud. Prahova. Critic literar, conferențiar universitar, doctor în filologie. A predat limba română la Sorbona între 1970 și 1973. În volumul de debut, *Proza lui Eminescu* (1964), E.S. realizează o sinteză a particularităților prozei eminesciene, punînd-o în legătură cu mișcarea romantică europeană, dar în primul rînd cu universul specific din poezia marelui poet. În *Orientări în literatura română contemporană* (1965, Pre-

Scanned with OKEN Scanner

miul Uniunii Scriitorilor) se ocupă de scriitori ca T. Arghezi, G. Călinescu, Al. Philippide, T. Vianu, E. Lovinescu, Paul Zarifopol, Perpessicius, Z. Stancu, Marin Preda, E. Barbu, F. Neagu, Nichita Stănescu, M. Sorescu ş.a. *Eugen Lovinescu, scepticul mîntuit* (1971) este o temeinică exegeză despre marele critic. *Scriitori români de azi* (vol. I, 1974, vol. II, 1976, Premiul Academiei) reprezintă o vastă panoramă a literaturii române din ultimele trei decenii, contribuind la o mai bună şi mai nuanţată înţelegere a scriitorilor comentaţi. *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, „Jurnal parizian" (1977, Premiul Uniunii Scriitorilor), volum de memorialistică, cuprinde impresii şi analize pătrunzătoare despre fenomenul cultural francez.

P.M.

SIMION Ştefan, ? — m. 1656, mitropolitul Transilvaniei (Alba Iulia) între 1643 şi 1652. Traduce pentru prima oară integral în limba română *Noul Testament*, tipărit la Bălgrad (Alba Iulia) în 1648. Prefaţa cărţii conţine idei noi, progresiste, privind probleme teoretice ale limbii literare: neologismele, graiurile dialectale, circulaţia cuvintelor.

Ref.: Dr. Ioan Zăgrean, *Mitropolitul Simion Ştefan*, Cluj, 1947.

D. SIM.

SIMIONESCU Mircea Horia, n. 23.I.1928, Tîrgovişte. Prozator şi eseist. Se impune printr-o literatură rafinată şi ambiţioasă (*Ingeniosul bine temperat. Dicţionar onomastic*, 1969; *Bibliografie generală*, 1970), prin care urmăreşte să facă inoperante clasificările de tipologie literară, distincţiile de specie sau de gen, şi să recupereze, în favoarea prozei, procedee şi elemente considerate în general ca fiind extraliterare (rigoarea, unitatea structurală sau aparatul operelor ştiinţifice). Alte volume: *După 1900, pe la amiază* (1974), *Răpirea lui Ganymede* (1975), *Jumătate plus 1* (1976, Premiul Academiei).

FL. M.

SIMONESCU Dan, n. 10.XII.1902, Cîmpulung, jud. Argeş. Istoric literar, bibliolog. Studii universitare (bibliologie şi istoria culturii române vechi) la Universitatea din Bucureşti cu Ion Bianu şi N. Cartojan. Profesor de liceu la Cîmpulung şi Bucureşti, asistent (din 1927) al profesorilor I. Bianu şi N. Cartojan, şef al secţiei manuscrise de la Biblioteca Academiei, profesor la Universitatea din Iaşi (între 1942 şi 1952), cercetător la Institutul de istorie „N. Iorga", profesor la Universitatea din Bucureşti (din 1963). Specialist în domeniul literaturii şi culturii române vechi, în care

Scanned with OKEN Scanner

a publicat lucrări fundamentale: *Bibliografie românească veche*, vol. III, 1936 (în colaborare cu I. Bianu și Nerva Hodoș) și vol. IV de *Îndreptări și adăogiri* (1945); *Literatura românească de ceremonial* [...] (1939), amplu studiu critic însoțit de text. La acestea se adaugă numeroase studii, unele tipărite în volum (*Încercări istorico-literare*, 1926; *Viața literară și culturală a Mănăstirii Cîmpulung-Muscel, în trecut*, 1926; *Sibilele în literatura română*, 1929 ș.a.), altele în reviste. De asemenea, editarea, cu studii introductive și comentarii erudite a cronicilor și povestirilor românești versificate din secolul XVII—XVIII (1967), a cărților populare în literatura română (2 vol., 1963, în colaborare cu I.C. Chițimia), a manuscriselor de la Alba-Iulia, *Codex Aureus* (1971), *Codex Burgundus* (1975), a ediției critice *M. Kogălniceanu* ș.a. D.S. este principalul organizator și animator, în ultimul deceniu, al studiilor bibliologice, unde a publicat contribuții importante.

Ref.: Dan Simonescu, *Biobibliografie*, 1972.

D.P.

SION George, n. 22.V.1822, Mamornița, Bucovina; m. 1.X. 1892, București. Poet, memorialist și traducător. Membru al *Societății academice* (din 1868). Autorul cunoscutei poezii de manual școlar *Limba românească* („Mult e dulce și frumoasă/ Limba ce vorbim..."). Minor ca poet (*Ciasurile de mulțemire a lui Gheorghie Sion*, 1844; *Din poesiile lui George Sion...*, 1857), G.S. este autorul unei importante opere cu caracter memorialistic, *Suvenire contimpurane* (1888). A desfășurat o activitate laborioasă de traducător din Lamartine, John Milton, Molière, Voltaire, Racine, Corneille ș.a.

FL. M.

SLAVICI Ioan, n. 18.I.1848, Șiria, jud. Arad; m. 17.VIII.1925, Panciu. Nuvelist, romancier, memorialist, dramaturg și gazetar. Fiu de țărani. Studiile liceale la Arad și Timișoara, iar cele universitare la Viena, între 1870 și 1874, unde cunoaște și leagă o prietenie pe viață cu Eminescu, student și el. Eminescu l-a determinat să scrie literatură și l-a recomandat revistei *Convorbiri literare*, unde I.S. a publicat scrierile sale de început și a devenit unul din membrii activi ai cenaclului *Junimea*. După 1874 trece în România, instalîndu-se mai întîi la Iași, apoi la București, ca profesor de liceu și colaborator la alcătuirea colecției de documente istorice Hurmuzachi, apoi redactor la ziarul conservator *Timpul*, alături de Eminescu și I.L. Caragiale. În 1881 îi apare volumul *Novele din popor*, moment istoric în dezvoltarea prozei românești, cuprinzînd cîteva scrieri devenite clasice: *Popa*

Scanned with OKEN Scanner

Ioan Slavici

Tanda, Gura satului, Budulea taichii, Moara cu noroc ş.a.; unele din ele publicate imediat şi în limba germană şi comentate elogios. Înfiinţează, în 1884, la Sibiu, ziarul *Tribuna*, care a jucat un important rol literar şi politic în presa din Transilvania. Din cauza unor articole în care erau revendicate drepturile românilor, este închis de către autorităţile maghiare. Revenit la Bucureşti, înfiinţează, cu I.L. Caragiale şi G. Coşbuc, revista *Vatra*, de orientare tradiţionalistă (în 1894), unde începe publicarea romanului *Mara*, apărut în volum în 1906.

Scrierile de început sînt în majoritate poveşti: *Zîna zorilor, Ileana cea şireată, Floriţa din codru, Doi feţi cu stea în frunte* etc. I.S. păstrează, în general, compoziţia povestirii populare, tehnica acumulării de fapte, reconstituind în amănunt episoadele şi mai ales tipologia tradiţională. Povestirile acestea, de structură populară, au constituit mai ales un excelent exerciţiu de limbă literară. Evident, I.S. a împrumutat povestirilor publicate personalitatea sa artistică, contribuind la procesul de continuă perfecţionare a creaţiei populare. Comparată însă cu cea a lui I. Creangă sau Eminescu, contribuţia lui e simţitor redusă. I.S. a dat, dar mai ales a luat din folclor, transmiţînd însă, amplificat, literaturii române, prin opera sa originală, zestrea primită de la creatorul anonim.

Piesele lui I.S. (comediile *Fata de birău, Toane sau vorbe de clacă, Polipul unchiului* şi dramele *Gaspar Graţiani* şi *Bogdan Vodă)* n-au o valoare deosebită, autorul neavînd îndemînarea dialogului concentrat, dar, ţinînd seama că multe dintre ele sînt scrise la începutul carierei scriitoriceşti, ele constituie o experienţă utilă creaţiilor majore de mai tîrziu.

Personalitate artistică proteică, talentul lui I.S. s-a afirmat, înainte de toate, în nuvelistică. Distingem cîteva categorii de nuvele: idilice, etnografice, umoristice, moralizatoare, evident simplificînd, pentru înţelegere, structura şi universul lor. Dacă cele idilice *(Scormon, La crucea din sat)* merg pe o linie tradiţională, celelalte reprezintă categorii în care personalitatea scriitorului s-a impus puternic. Din specia povestirilor etnografice notăm *Gura satului* care, prin construcţia ei vastă, prin tipologia diversă şi adîncită, capătă contur de monografie a satului. Scriitorul prezintă cu exactitate amănuntele, descrie cu fineţe comportarea protagoniştilor, tehnica experimentală a simulării. Sînt sesizate, cu o excelentă cunoaştere a sufletului uman, dedublările eroilor, dictate de conjuncturi precise, ţinînd de convenţii, de amorul propriu, sau impuse de necesităţi tactice. În legătură cu peţitul, de pildă, există un întreg ritual, cu fraze ştiute pe dinafară, cu replici automate, cu intrări precise în scenă ale fiecăruia, cu gesturi calculate, repetate parcă dinainte, executate cu o siguranţă mecanică, din care nu dispare însă farmecul oamenilor şi al obiceiurilor, ci capătă,

Scanned with OKEN Scanner

dimpotrivă, prestigiul tradiției. Toate acestea au determinat pe T. Maiorescu, și nu numai pe el, să considere *Gura satului* ca un fel de model al romanului popular, adică al acelei specii literare în care să se oglindească particularitățile etnice ale unui popor. O nuvelă umoristică este *Budulea taichii*, în care ne este zugrăvit drumul spinos al formării unui intelectual pornit din rîndul țăranilor. Scrierea ar putea fi considerată, în același timp, poporanistă, prin faptul că eroul principal, Huțu, se reîntoarce în mijlocul consătenilor de unde se ridicase, refuzînd o slujbă importantă, la oraș (e vorba de un poporanism *avant la lettre*, căci nuvela e scrisă în 1880). Umorul constă în reacțiile țăranului Budulea Cimpoeșu, tatăl eroului principal, în contact cu ideea de învățătură în care-și angajase propriul fiu. *Popa Tanda* deschide seria nuvelelor moralizatoare din care fac parte capodoperele lui I.S. Această povestire se încadrează într-o întreagă literatură care urmărea să contribuie la ridicarea țărănimii prin sfaturi și critici aduse trîndăviei, beției sau indolenței. Nuvelele *Comoara* și *Moara cu noroc* pledează pentru ideea de măsură și echilibru, de înfrînare a ispitelor și instinctelor. *Comoara* pornește de la ideea că goana după aur dezumanizează. Eroul principal parcurge, halucinat, un adevărat purgatoriu moral din momentul în care găsește comoara și pînă aruncă ultimul galben. Coșmarul eroului devine un adevărat simbol al consecințelor unei aspirații infracționale. *Moara cu noroc*, capodopera scriitorului, ilustrează, cu o artă desăvîrșită, urmările nefaste ale setei de înavuțire. Drumul lui Ghiță, de la simplu cizmar, mulțumit cu averea lui modestă dar cinstită, pînă la crîșmarul însetat de „auri sacra fames", este magistral zugrăvit. Nuvela trezește și astăzi un mare interes prin structura ei modernă, exprimată în ritmul vibrant al acțiunii, prin dinamica interioară a personajelor, printr-o anume doză de senzațional, savant presărată. Întîmplările se desfășoară într-un mediu sălbatic, cu oameni și moravuri cvasiprimitive, disponibil pentru aventuri și încărcat, el însuși, de o poezie *sui generis*, oarecum pe linia romanelor lui Fenimore Cooper. Totul generează o imensă încărcătură de tragism, a cărui declanșare devine iminentă. Eroii sînt puternici, cu o existență și un sfîrșit dramatice, pe măsura faptelor (Ghiță), alții sînt firi demonice, unelte ale ispitei, cum este Lică Sămădăul, un adevărat Vautrin al literaturii române.

Autor a șapte romane, o dilogie istorică, *Din bătrîni*, restul inspirate din realitatea contemporană *(Mara, Corbei, Din două lumi, Cel din urmă Armaș, Din păcat în păcat)*, I.S. a dat și în acest sector o capodoperă, *Mara*. Romanul, a cărui acțiune se petrece într-un tîrg de lîngă Arad, are ca protagoniști o văduvă, Mara, și cei doi copii ai săi, Persida și Trică. La început, Mara ocupă locul dominant, pentru ca mai tîrziu copiii, și mai ales Persida, să-i ia locul. Destinul acestei familii se împletește, datorită unor împrejurări

neprevăzute, cu ai familiei Hubăr, nemți; căci tinerii Hubăr Natl și Persida se vor îndrăgosti, și dragostea are o finalitate matrimonială. Intervin însă prejudecățile naționale și religioase, astfel că eroii trebuie să străbată un drum lung și plin de suferințe pentru a-și atinge scopul. Spiritul tolerant al prozatorului, de esență umanistă, se ilustrează exemplar prin finalul optimist al cărții. Eroii, și mai ales femeile (Mara, Persida), au o viață interioară puternică, sînt naturi viguroase și robuste, pregătite să înfrunte vitregiile destinului. Mara este una din marile energii ale literaturii române, iar Persida una din marile voințe, caracterizată printr-un devotament casnic exemplar, printr-o iubire emoționantă față de mamă, de soț, de copil. Dragostea Persidei pentru Natl, în special, e răscolitoare, momentele de inefabilă mulțumire sufletească alternează cu cele de anxietate mistică. Nimeni pînă la I.S. n-a descris dragostea cu atîta adîncime și vigoare, cu atîta poezie.

Locul lui I.S., de prim ordin în proza românească a secolului trecut, este cel al unui autor obiectiv, excelent analist al stărilor sufletești și creator al unei tipologii viguroase, convingătoare. I.S. este primul mare prozator provenit din Transilvania, dar influența sa nu se reduce la spațiul ardelenesc (I. Agârbiceanu, L. Rebreanu, Pavel Dan etc.), ci are adînci repercusiuni asupra întregii literaturi române a veacului nostru.

Ref.: Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, ed. a II-a, București, 1968; D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici. Opera literară*, București, 1970; Magdalena Popescu, *I. Slavici*, București, 1977.

P. M

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ (v. SOCIETATEA LITERARĂ ROMÂNĂ).

SOCIETATEA FILARMONICĂ, asociație culturală întemeiată în 1833, la București, de I. Heliade Rădulescu, Ion Cîmpineanu și C. Aristia. Scopul declarat a fost de a promova „cultura limbii românești și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale în Principat și spre aceasta formarea unui teatru național". A existat însă, în ascuns, și un program politic, cuprinzînd revendicări progresiste, printre care Unirea Principatelor, egalitatea în drepturi, emanciparea țiganilor etc. S.F. a avut aproximativ o sută de membri, din toate clasele sociale. A fost desființată în condiții obscure, după patru ani.

Meritul principal al S.F. stă în contribuția la dezvoltarea mișcării teatrale în limba română. La Școala de muzică vocală, declamațiune și literatură înființată de S.F. (1834) au fost pregătiți pentru prima oară în mod sistematic actorii teatrului românesc. Cursurile au fost ținute de I. Heliade Rădulescu, C. Aristia, I. Wachman ș.a. După spectacolul inaugural cu piesa *Mahomet* de Voltaire, în 1834, care a avut un succes

răsunător, elevii de la S.F. au prezentat spectacole teatrale regulate, repertoriul lor cuprinzînd peste nouăzeci de piese, majoritatea traduceri. Sub egida S.F. a apărut prima publicație periodică teatrală românească, *Gazeta Teatrului Național* (1835). Prin activitatea sa culturală și prin programul politic revoluționar, S.F. a avut, ca precursoare a mișcării pașoptiste, un rol important în dezvoltarea conștiinței naționale și promovarea literaturii naționale.

E.Z.F.

SOCIETATEA LITERARĂ, asociație culturală întemeiată în 1827, la București, de Dinicu Golescu și I. Heliade Rădulescu. Programul ei a preconizat dezvoltarea învățămîntului public, înființarea de ziare în limba română, abolirea monopolului tipografic, încurajarea traducerilor și întemeierea unui teatru național — toate aceste revendicări culturale fiind proiectate pe un fond ideologic iluminist. În reuniunile S.L., care se țineau în casele lui Dinicu Golescu, s-au citit traducerile lui I. Heliade Rădulescu din Lamartine, gramatica lui Iordache Golescu etc. Spiritul S.L. s-a prelungit, după o existență scurtă, în inițiativele culturale ale lui Dinicu Golescu (acesta a sprijinit editarea ziarelor *Fama Lipscăi* și *Curierul românesc)* și în cadrul *Societății filarmonice.*

E.Z.F.

SOCIETATEA LITERARĂ ROMÂNĂ, înființată la 1 aprilie 1866, la București. După un an, la 10 august 1867, S.L.R. se transformă în *Societatea Academică Română*, inaugurîndu-se într-un cadru solemn. În 1879, S.A.R. își schimbă numele în *Academia Română*, care devine cel mai înalt for de cultură și știință din țară. De la preocupări strict filologice la început — elaborarea ortografiei limbii române, a gramaticii și a unor dicționare — A.R. și-a extins activitatea, îmbrățișînd domeniile științei, culturii și artei și cuprinzînd în rîndurile ei toate personalitățile marcante din aceste domenii.

E.Z.F.

SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI, asociație a scriitorilor, constituită la 28 aprilie 1908, la București. Inițiativa organizării a aparținut scriitorilor Cincinat Pavelescu și Emil Gîrleanu, iar primul președinte a fost Cincinat Pavelescu. După un an de activitate sporadică, la 2 septembrie 1909, un număr de patruzeci și șapte de scriitori pun adevăratele temelii ale S.S.R. După cum se menționează în statutul elaborat la constituire, scopul acestei societăți este „apărarea drepturilor materiale" ale scriitorilor.

După Cincinat Pavelescu se succed la președinția S.S.R. scriitorii Mihail Sadoveanu (1909—1911; 1917—1919; 1923—1924), Emil Gîrleanu (1911—1912), Mihail Dragomirescu (1912—1914; 1919—1921), G. Diamandi (1914—1916), Duiliu Zamfirescu (1916—1917), Corneliu Moldovan (1921—

1923; 1932—1936), Octavian Goga (1924—1925), Liviu Rebreanu (1925—1932), N.M. Condiescu (1932—1939), N.I. Herescu (1939—1943), Victor Eftimiu (1944—1948).
La 9 ianuarie 1948 adunarea generală a scriitorilor a dat un nume nou societății: *Societatatea Scriitorilor din România*, președinte fiind ales acum Zaharia Stancu. În 27 martie 1949, la prima conferință pe țară a scriitorilor, *Societatea Scriitorilor din România* a fuzionat cu *Societatea Autorilor Dramatici*, luînd ființă *Uniunea Scriitorilor*.

E.Z.F.

SORBUL Mihail, n. 29.X.1885, Botoșani; m. 20.XII.1966, București. Dramaturg și romancier. Studii elementare în orașul natal, secundare la Iași, București și Ploiești, superioare la București (Facultatea de drept, un an de Conservator). Principalele sale piese datează de dinainte și din timpul primului război mondial: *Letopiseți* (1914), *Patima roșie* (1916), *Dezertorul* (1917). Prima e o foarte lungă și stufoasă dramă istorică în versuri, dominată de figura domnitorului moldovean aspru și drept Ion Vodă Viteazul, zis și cel Cumplit; celelalte două sînt drame psihologice și de idei, ce au marcat un moment în evoluția literaturii dramatice românești. *Patima...* urmărește procesul interior parcurs de o tînără fată de origine umilă în tentativa de a-și depăși condiția. *Dezertorul* surprinde înfruntarea în planul vieții intime între un ostaș român și un ofițer german, în timp de război. Subintitulate *comedii tragice*, aceste piese preludează într-un fel (deși construcția lor e clasică, în linia lui I.L. Caragiale), prin aliajul de comic și tragism, „farsa tragică" modernă. Nepoată de hingher, Tofana, studentă în litere, se lasă întreținută de un bogătaș, Castriș, dar cînd acesta o cere de soție, îi refuză mîna. Nu mai vrea să depindă de nimeni după ce își va fi creat o profesie. Totodată, ea ține să „facă om" din Rudy, un tînăr flușturatic, de care s-a îndrăgostit fulgerător. Acesta neacceptîndu-i cererea în căsătorie, în Tofana se declanșează „patima roșie" a sîngelui, și își împușcă adoratul. Cu prilejul reprezentării piesei, în 1923, la Teatrul L'Oeuvre din Paris, un cronicar dramatic a asemănat-o pe eroină cu Fedra. Protagonistul celeilalte *comedii tragice* e un negustor de mahala, Silvestru Trandafir, care, mobilizat și venit de pe front pe furiș, ca să-și vadă familia, înjunghie un ofițer inamic ce-i pretinde, în virtutea dreptului de ocupant, să-i cedeze soția. Celelalte piese (*Răzbunarea*, 1918; *Prăpastia*, 1920; *A doua tinerețe*, 1922; *Coriolan Secundus*, 1928; *Dracul*, 1921; *Durnoaia*, 1937; *Baronul*, 1940 ș.a.), meritorii, se găsesc vădit sub nivelul celor rezumate. Tot astfel romanele (*O iubești?*, 1933; *Mîngîierile panterei*, 1934) și nuvelele (*Glasul neveste-mi*, 1938; *Miting*, 1949).

D.M.

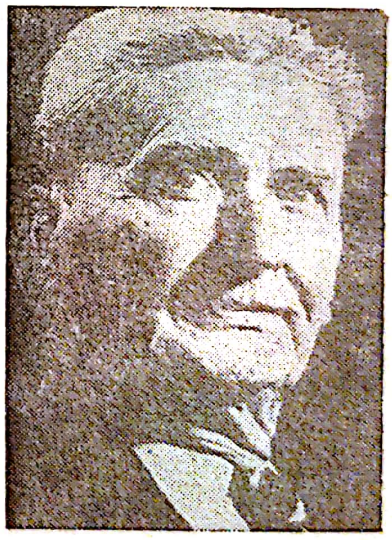

Mihail Sorbul

SORESCU Marin, n. 19.II.1936, Bulzeşti, jud. Dolj. Poet, dramaturg şi eseist, M.S. este unul dintre scriitorii cei mai interesanţi de după cel de-al doilea război mondial. A debutat cu un volum de parodii *(Singur printre poeţi*, 1964) şi şi-a impus numaidecît un stil original prin *Poeme* (1966, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Moartea ceasului* (1966), *Tinereţea lui Don Quijote* (1968), *Tuşiţi* (1970) etc. Comentatorii îl pun în legătură cînd cu lirismul demitizant modern, cînd cu acela filozofic al lui Michaux. M.S. face, în orice caz, o poezie înşelător surîzătoare, simplă. El narează ceva (de obicei o întîmplare comună) şi trage pe nesimţite notaţiile spre un simbol profund. Ironia protejează reflecţia gravă. Demitizantă, poezia ajunge în cele din urmă să vorbească într-un chip tulburător estetic de marile teme, de la iubire la moarte. *La lilieci* (1973) simplifică şi mai mult limbajul poeziei, reintroduce anecdota şi foloseşte intens ironia pentru a reabilita nişte motive socotite iremediabil compromise de poezia veche. O existenţă ţărănească fabuloasă şi ironică se impune, la urmă. Puţină, concentrată, dramaturgia lui M.S. *(Setea muntelui de sare*, 1974) este excepţională. Problematica teatrului absurd (Beckett, Ionesco) este ingenios reformulată. Piesele *Iona* (1968, Premiul Uniunii Scriitorilor), *Paracliserul* (1969), *Matca* (1970) merg pînă la un punct în direcţia existenţialiştilor (omul în faţa morţii, revolta faţă de determinismul circumstanţelor), însă M.S. nu face din moarte o problemă fundamentală şi nu caută în absurd o soluţie de salvare. El face din revolta faţă de condiţia imposibilă în care l-a pus existenţa adevărata problemă a unui individ. Biblicul Iona (toate piesele lui M.S. sînt, în fapt, nişte parabole) este înghiţit de o balenă şi, după ce spintecă burta peştelui cu un cuţit, reuşeşte să evadeze. Însă itinerarul lui nu se sfîrşeşte prin această violentare a condiţiei lui tragice. Peştele de care fusese înghiţit este la rîndul lui înghiţit de alt peşte şi, urmînd o lege inexplicabilă, peştele din urmă este înghiţit de un al treilea etc. Viaţa este o ierarhie de sfere pe care omul trebuie s-o străbată. Iona iese în cele din urmă la liman, dar limanul este format de un şir nesfîrşit de burţi „ca nişte geamuri puse unul lîngă altul" şi, între ele, ca o insectă, individul. Iona îşi caută atunci salvarea în *altă parte*, în interior. *Matca* este o dramă a singurătăţii mîndre şi curajoase, a solidarităţii şi continuităţii în ordinea existenţei. Un tată moare, fiica naşte, apoi moare şi ea pentru a-şi salva copilul. Fundalul acestei drame a generaţiilor este potopul, piesa fiind, în fapt, o parabolă modernă a dislocării, ruperii universului, şi o parabolă, în acelaşi timp, a încăpăţînării de a exista. Teatrul lui M.S. este o căutare spirituală, o meditaţie asupra condiţiei omului modern. Ca poet, a fost tradus în limbile germană, franceză, suedeză etc.

Marin Sorescu

Alte opere: Teoria sferelor de influenţă, eseuri (1970); *Astfel* (1973); *Norii* (1975); *Trei dinţi din faţă*, roman (1976).

E.S.

SPERANTIA Eugeniu, n. 6.V.1888, București; m. 12.I.1972, Cluj-Napoca. Poet, eseist și memorialist. A colaborat la publicații simboliste de la începutul secolului, dar a practicat versul clasic, scriind chiar în hexametri (*Zvonuri din necunoscut*, 1921; *Pasul umbrelor și al veciei*, 1930; *Sus*, 1939; *Poezii*, 1966). A publicat numeroase eseuri literare, studii de estetică și filozofie (*Considerații filosofice asupra magiei*, 1915; *Contribuțiuni la filosofia magiei*, 1916; *Frumosul ca înaltă suferință*, 1921; *„Papillons" de Schumann. Despre principiul unic al vieții, dramei și frumosului*, 1934 etc.), precum și studii de pedagogie, psihologie, sociologie. Are de asemenea un roman (*Casa cu nalbă*, 1926). În ultima perioadă a vieții a tipărit și scrieri cu caracter memorialistic (*Amintiri din lumea literară*, 1967; *Figuri universitare*, 1967).

D.M.

SPERANȚIA Theodor D., n. 4.V. 1856, Deleni, jud. Neamț; m. 9.III.1929, București. Tatăl s-a numit Nădejde, dar scriitorul și-a romanizat numele. Profesor de liceu, autor de cărți didactice. Membru corespondent al Academiei (1891). A condus cîteva periodice satirice, umoristice: *Suceala* (1884), *Tămîia* (1904). Ca folclorist, s-a specializat în culegerea de anecdote populare, pe care le-a versificat și publicat în mai multe volume: *Anecdote populare* (1889), *Anecdote afumate* (1898), *Anecdote împănate și piperate* (1903) ș.a.

D. SIM

STAHL Henriette Yvonne, n. 9.I.1900, St. Avold, Franța. Prozatoare și poetă. A urmat cursurile Conservatorului de artă dramatică din București. Debutează editorial cu romanul *Voica* (1929), publicat inițial în *Viața românească*. G. Ibrăileanu a apreciat acest roman inspirat din viața țăranilor pentru obiectivitatea prezentării realității sociale, în toată duritatea ei. Cu volumul de nuvele *Mătușa Matilda* (1931), autoarea se îndreaptă spre investigația psihologică a universului citadin, formulă care va deveni cu timpul predilectă. Romanele următoare, *Steaua robilor* (1934) și *Între zi și noapte* (1942), se remarcă prin adîncimea și finețea sondajului în sufletul feminin, cu unele accente analitice ce vin din proza lui Dostoievski.

Alte opere: Marea bucurie, roman (1946); *Fratele meu, omul*, roman (1965); *Orizont, linie severă*, versuri (1970); *Pontiful* (1972).

E.Z.F.

STAMATI Constantin, n. 1786, Huși, jud. Vaslui; m. 12.IX. 1869, Ocnița-Hotin. Poet. Colaborator la *Albina românească* și *Dacia literară*. Ca și Gh. Asachi, sub a cărui înrîurire s-au desfășurat începuturile sale ca poet, C.S. a cultivat o vreme, cu predilecție, oda patriotică. E preocupat de folclor, pe care-l prelucrează în manieră proprie (*Povestea povestelor*, 1843, basm în versuri cu elemente aparținînd istoriei naționale). A

Scanned with OKEN Scanner

scris ample poeme romantice, elegii, satire și fabule. Traduce din Lermontov, Pușkin, Jukovski, Lamartine, Hugo, Thomas Moore ș.a. În 1868 publică la Iași volumul *Muza românească. Compuneri originale și imitații din autorii Europei.*

D.P.

STAMATIAD Al. T., n. 12.V.1885, București; m. 1956, București. Poet din școala *Literatorului*, a fost discipolul preferat al lui Al. Macedonski. În 1918 a devenit redactorul principal al revistei *Literatorul*. A scris poezie simbolistă impregnată de exotism și retorism *(Din trîmbițe de aur*, 1910; *Mărgăritare negre*, 1918). A tradus din Baudelaire, O. Wilde, Maeterlinck.

E.Z.F.

STANCA Radu, n. 5.III.1920, Sebeș; m. 26.XII.1962, București. Poet și dramaturg. Licențiat al Facultății de filozofie. Se formează în atmosfera *Cercului literar* de la Sibiu. Colaborează la *Gînd românesc*, *Kalende*, *Revista Cercului literar* etc. Regizor la Teatrul Național din Cluj și Sibiu. Poezia, publicată abia postum — *Versuri* (1966) —, este expresia unei sensibilități neoromantice, cu o imaginație tinzînd către zonele fantasticului, integrat perfect peisajului de burg medieval al Sibiului. R.S. realizează, cu rafinament, o originală resurecție a baladei, gîndită ca o modalitate lirică esențială de comunicare a unor confesiuni grave. Poemele dramatice *Hora domnițelor*, *Dona Juana* ș.a., de inspirație mitologică sau folclorică, la fel ca lirica, aduc un aer straniu. Scrisă cu o tehnică ce le apropie de simbolism, dar și de expresionism, piesele sînt specifice teatrului poetic cu implicații filozofice.
Alte opere: Teatru (1968); *Acvariu*, eseuri (1971); *Poezii* (1973).

V.M.C.

STANCU Horia, n. 8.VIII.1926, Salcia, jud. Teleorman. Prozator, dramaturg și critic literar. Primul volum, *Cezar Petrescu* (1957), este un studiu monografic. Se face cunoscut mai ales prin romanele sale istorice, vădind o bună intuire a mediilor evocate: *Asclepios* (1965), inspirat de antichitatea elină, *Fanar* (1968), evocînd epoca fanariotă, și *Întoarcerea din deșert* (1969), avînd drept personaj central pe Alexandru Macedon.
Alte opere: Cînd scapătă luna, piesă de teatru (1960).

D P.

STANCU Zaharia, n. 5.X.1902, Salcia, jud. Teleorman; m. 5.XII.1974, București. Poet, romancier, ziarist. Fiu de țărani săraci, fără știință de carte, a avut o copilărie zbuciumată, marcată de impresiile traumatizante pe care i le-au lăsat marea răscoală țărănească din 1907, reprimată sălbatic de autorități, și de holera ce a devastat ținutul în 1913, în urma războiului balcanic. La școală a început să umble începînd doar de la vîrsta de 9 ani. După absolvirea clasei a V-a,

Scanned with OKEN Scanner

părinții îl angajează ucenic la o tăbăcărie din orășelul cel mai apropiat, Roșiorii de Vede. Intrarea, în 1916, a României în război, cu urmările știute, îl obligă să se înapoieze acasă. În 1917 este argat al unui mare proprietar de pămînt. Vara se aventurează într-o călătorie în Balcani, pe care o va povesti, treizeci și cinci de ani mai tîrziu, în romanul *Jocul cu moartea*. În toamna aceluiași an vinde ziare pe străzile Capitalei. Din 1918 pînă în 1920 este arhivar la judecătoria din Turnu-Măgurele. În 1920 îi apare într-un ziar local *Victoria*, primul articol. Versuri începuse să compună încă înainte de înscrierea la școala primară. În 1920 își vede cîteva poezii tipărite în săptămînalul bucureștean de prestigiu *Adevărul literar și artistic*. După acest debut, i se deschid larg și paginile altor periodice din Capitală, inclusiv acele ale marii reviste *Gîndirea*, unde colaborează susținut timp de mai mulți ani. Concomitent cu tot mai intensa activitate literară și publicistică, tînărul poet depune eforturi perseverente pentru a se instrui sistematic și, între 1920 și 1922, îl găsim elev la liceul din Roșiorii de Vede. În anii următori, stabilit la București, unde își cîștigă existența muncind din greu, își pregătește examenele în particular, și în 1931 își trece bacalaureatul. În toamna aceluiași an devine student al Facultății de filozofie și litere din București. Între timp îi apăruse primul volum, *Poeme simple* (1929, Premiul Societății Scriitorilor Români). Funcționar un timp, Z.S. va fi în curînd absorbit cu totul de activitatea publicistică. În 1932 scoate revista lunară literară *Azi*, transformată în 1939 în săptămînal social-politic. În 1934 intră în redacția cotidianului *Credința*. Doi ani mai tîrziu lucrează ca secretar de redacție și reporter la ziarul *Tempo*. În 1937 scoate cotidianul de mare tiraj *Lumea românească*, suprimat în 1939. În timpul războiului face să apară pentru scurt timp o altă publicație, *Revista română* (1941—1942). După dispariția acesteia, nu mai activează în presă, iar în 1943 este internat, din cauza orientării sale antifasciste, în lagărul de la Tg. Jiu. După 1944, ziaristul militant reintră în arenă, colaborînd la marile periodice de orientare democratică și progresistă. Literatură Z.S. a scris fără întrerupere. În cursul deceniului al IV-lea a tipărit culegerile de versuri *Albe* (1937), *Clopotul de aur* (1939), *Pomul roșu* (1940), romanul *Taifunul* (1937), un volum de *Tălmăciri din Serghei Esenin* (1934) și o *Antologie a poeților de azi* (1934), iar în timpul războiului volumele de poezii *Iarba fiarelor* (1941), *Anii de fum* (1944), și romanul *Oameni cu joben* (1943). În anii de după război, Z.S. își rememorează copilăria și adolescența, întocmind implicit o vastă panoramă a lumii satelor și micilor orășele din Cîmpia Dunării, în romanele *Desculț* (1948, Premiul de Stat, 1952), *Dulăii* (1952), *Clopote și struguri* (1960), *Printre stele* (1960), *Carul de foc* (1960), *Jocul cu moartea* (1960), *Pădurea nebună* (1963), *Vîntul și ploaia*, 3 vol. (1969). Un alt

Zaharia Stancu

roman, în patru volume, scris tot la persoana întîi, *Rădăcinile sînt amare* (1958—1959), compune o frescă a vieții politice și gazetărești din România perioadei interbelice. *Ce mult te-am iubit* (1968) ne introduce în atmosfera datinilor străvechi perpetuate în satele din Cîmpia Dunării. În fine, *Șatra* (1971) înfățișează tragedia unui comunități de țigani în timpul celui de-al doilea război mondial. În afară de aceste romane, lista scrierilor în proză ale lui Z.S. mai cuprinde nuvele și povestiri (*Brazdă îngustă și adîncă*, 1949; *Pentru viață*, 1951; *Florile pămîntului*, 1954; *Iarbă*, 1957; *Povestiri de dragoste*, 1970), note de jurnal, culegeri de articole (*Zile de lagăr*, 1946; *Secolul omului de jos*, 1946; *Călătorind prin U.R.S.S.*, 1950; *Sarea e dulce*, 1955; *Cefe de taur*, 1956; *Pentru oamenii acestui pămînt*, 1956). Lăsată pe al doilea plan un timp, creația poetică îl acaparează din nou în anii din urmă ai vieții, cînd îi apar volumele *Cîntec șoptit* (1970) și *Sabia timpului* (1972).

Îmbinînd constant munca literară cu activitatea publică, scriitorul a condus mult timp Teatrul Național din București, a fost președinte al Uniunii Scriitorilor, membru al Academiei R.S.R., deputat în Marea Adunare Națională, membru al Consiliului de Stat. Laureat al Premiului de Stat. Erou al muncii socialiste. Tradus în peste 30 de limbi, Z.S. a fost distins în 1971 cu Premiul Herder.

Aproape întreaga operă literară a lui Z.S. transfigurează artistic experiențe ale copilăriei și adolescenței sau, în orice caz, proiectează momente autobiografice, stări sufletești în orizontul meleagurilor natale. Deschizînd volumul *Poeme simple*, intrăm într-un tărîm patriarhal, cu holde și podgorii, cu turme, cirezi și herghelii, cu țărani și păstori ce răscolesc pădurile cu sunete de bucium sau, „cînd adoarme prisaca", stau roată pe lîngă focuri, povestind și sorbind din căni mari de lut. În următoarele culegeri, registrul tematic se îmbogățește fără a depăși universul rural. Pieselor ce propun spre contemplație motive cîmpenești stilizate grațios sau privelişti de natură suculentă, eruptivă, le răspund cîntece de iubire, cînd suave la modul angelic, cînd de o senzualitate impetuoasă, și versuri de inspirație socială ce evocă suferința strămbunilor șerbi sau vestesc „ziua de mîine", menită să izgonească „ziua de azi, strîmbă și proastă". În ultimele volume apar peisaje edenice, învăluite într-o melancolie stranie, într-o atmosferă de toamnă tîrzie.

Ca prozator, Z.S. s-a revelat cu adevărat în anii de după al doilea război, cu *Desculț*, romanele sale anterioare rămînînd scrieri de pură virtuozitate. Autobiografică, lirică în substanța intimă, cea mai întinsă parte a prozei sale (excepție fac romanele *Șatra* și în parte *Rădăcinile sînt amare*) alcătuiește din imagini trecute prin sensibilitatea naratorului, Darie, un tablou al lumii țărănești care contrastează în multe aspecte cu spectacolul constituit în volumele de versuri.

Scanned with OKEN Scanner

Idilicul este eclipsat de tragic. Cu excepția romanului *Ce mult te-am iubit*, ciclul inaugurat prin *Desculț* evocă situații din anii premergători răscoalei din 1907, din timpul și imediat de după primul război mondial. Un adevărat urlet al foamei îi cutremură majoritatea paginilor: vite costelive, cu boturi sîngerate, umplu văzduhul de mugete sfîșietoare și pîlcuri de bătrîni stau tăcuți lîngă calea ferată, în speranța că vreun călător le va arunca un coltuc de pîine. Totuși, nota fundamentală rămîne tonică. Setea de viață a copilului Darie, care e totodată a întregului său neam de „desculți", învinge toate adversitățile. La aproximativ treizeci de ani de la răscoala evocată în *Desculț*, țăranii din satul dinspre Dunăre sînt arătați, în *Ce mult te-am iubit*, tot săraci, dar neîncovoiați de soartă, urmîndu-și cu fidelitatea de totdeauna datinile păstrate din timpuri imemoriale.

Menționăm dintre traducerile mai importante: *Les nu-pieds*, Paris (1951); *Le jeu avec la mort*, Paris (1964); *Ouruma, la fille du tartare*, Paris (1968); *La tribu*, Paris (1970); *Combien je t'ai aimé*, Paris (1972); *Lo scalzo*, Roma (1954); *I molossi*, Milano (1962); *Constandina*, Francovilla (Chieti), (1966); *Los descalzos*, Buenos Aires (1961); *Un pedaço da terra*, São Paolo (1970); *El juego con la muerte*, Montevideo (1968); *Barfuss*, Berlin (1951); *Gloken und Trauben*, Berlin (1962); *Spiel mit dem Tode*, Berlin (1963); *Die Tochter des Tataren*, Berlin (1964); *Solange das Feuer brennt* (1971); *Wie sehr hab ich geliebtt*, Cluj (1970); *Barefoot*, London (1951); *A gamble with death*, London (1969); *Bosoi*, Moskva (1957); *Bezumnîi les*, Moskva (1971); *Kak ia tebia liubil*, Moskva (1971).

Ref.: Zaharia Stancu interpretat de..., București, 1972; Voicu Bugariu, *Zaharia Stancu*, București, 1975.

D.M.

STĂNESCU Nichita, n. 31.III.1933, Ploiești. Unul din cei mai însemnați poeți români afirmați după cel de-al doilea război mondial. Încă din primul volum de versuri (*Sensul iubirii*, 1960) se vede încercarea de a renunța la poezia evenimentului, dominantă în deceniul abia încheiat, și opțiunea pentru o poezie degajată de epic, anecdotic. Eminescu, G. Bacovia, Ion Barbu, mai tîrziu L. Blaga, sînt recitiți cu o sensibilitate proaspătă, și tinerii de la 1960 încheie cu ei o „alianță spirituală" ce se va dovedi rodnică. N.S. traduce într-un chip liber cîteva atitudini eminesciene și barbiene, pentru ca, mai tîrziu, să-și fixeze un limbaj original și o mitologie lirică proprie. *O viziune a sentimentelor* (1964, Premiul Uniunii Scriitorilor) și *Dreptul la timp* (1965) stau, în continuare, sub semnul unui vizionarism poetic fermecător prin nota lui ludică. Odată cu *11 elegii* (1966) lirismul își lărgește unghiul de cuprindere, limbajul se abstractizează.

Nichita Stănescu

N.S. face acum o poezie a poeziei, cultivă simbolismul numerelor și-și definește o etică și o estetică a lui. În centrul acestei originale mitologii lirice stă cuvîntul și sinele, două noțiuni în jurul cărora N.S. grupează toate datele existenței. *Oul și sfera* (1967), *Laus Ptolomaei* (1968), *Necuvintele* (1969, Premiul Uniunii Scriitorilor), *În dulcele stil clasic* (1970), *Măreția Frigului* (1972) etc. grupate apoi în volumul antologic *Starea poeziei* (1975), alternează lirismul grav, derutant prin varietatea temelor, cu jocul de vocabule, căci, muntean, N.S. nu disprețuiește spectacolul, răsfățul verbal. N.S. este, în esență, un poet al transparenței; străpunse de privire obiectele devin în poemele lui translucide, abstracte, își pierd corporalitatea. Punctul maxim al acestui lirism abstract îl aflăm în *Elegii*, unde N.S. creează un spațiu poetic și o cosmogonie proprii, și în *Laus Ptolomaei*, unde punctul de referință este pămîntul, adică creația în materialitatea ei cea mai directă. Alte elemente fundamentale sînt focul și aerul, traduse în niște noțiuni enigmatice: *Aerburg*, *Focburg*, *Terburg*. Lipsește doar apa, acceptată de antici printre elementele esențiale. N.S. este categoric împotriva ei în convingerea că „viața nu s-a născut în apă". Centrul universului este deci Pămîntul, iar creatorul lui Ptolomeu — „învățatul dintre învățați cel mai mare". Se înțelege că Ptolomeu e simbolul creațiunii, Poetul — „învinsul de profesie", „cel mai bun învins", destinat însă să trăiască prin forța frumoasei lui aberații mai mult decît oricare dintre învingătorii lui. Speculația merge mai departe și definește, într-un limbaj mai figurat, legătura cauzală a lucrurilor. Poezia trebuie să ajungă, crede N.S., la adevărurile fundamentale, să nu alerge, umilită, în urma științei. Metafora poate concura ecuația matematică. Universul, de pildă, poate deveni un obiect de meditație. El se arată poetului ca ceva închis în el însuși, cu punțile ridicate. Orice lucru se află în interiorul altui lucru, cerul pe care îl contemplăm are deasupra lui alt cer, și impresia este de dominațiune colosală, de teroare a cauzalității. În jurul acestor obsesii cosmogonice, în buna tradiție a *Biblicelor* lui I. Heliade Rădulescu și cu ecouri din neoplatonicieni, se rotesc și alte simboluri în mai directă legătură cu ceea ce N.S. numește „spiritul stărilor de suflet". El spiritualizează, de pildă, cîntecul erotic al lui Ienăchiță Văcărescu și se joacă cu niște jucării ce se cheamă: *univers*, *existență*, *iubire*, *moarte*, *singurătate* etc. N.S. a scris și scrie poezie patriotică (*Un pămînt numit România*, 1963; *Roșu vertical*, 1967); și o carte de eseuri (*Cartea de recitire*, 1972), interpretări personale, ingenioase ale clasicilor. Tradus în engleză, suedeză etc.

Alte opere: Epica magna (1978).

E.S.

STĂNOIU Damian, n. 3.IV.1893, Dobrotinet, jud. Olt; m. 8.VII.1956, București. Prozator. Practică felurite

meserii, pînă în 1913, cînd se călugărește. Elaborează, din însărcinarea superiorilor, monografii ale mănăstirilor din eparhia București. În 1927 părăsește cinul monahal. Trăiește din scris. Majoritatea cărților sale (romane și povestiri) descriu cu umor viața de mănăstire și ecleziastică în genere (*Călugări și ispite*, 1928; *Necazurile părintelui Ghedeon; Duhovnicul maicilor*, 1929; *Pocăința starețului*, 1931; *Alegere de stareță*, 1932; *Ucenicii Sfîntului Antonie*, 1933; *O zi din viața unui mitropolit*, 1934; *Eros în mănăstire*, 1935; *Amintiri din mănăstire*, 1962). Romanele de inspirație laică se situează la periferia literaturii.

D.M.

STEAUA, revistă bilunară de literatură-artă-cultură a Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj, apărută din aprilie 1954. S. este o continuare a *Almanahului literar*, apărut la Cluj în decembrie 1949, avînd la început ca redactor șef pe M.R. Paraschivescu, urmat de Geo Dumitrescu și apoi de A.E. Baconski. *Almanahul literar* a încurajat noile talente și a impus pe A.E. Baconski, I. Brad, Al. Căprariu, D. Micu, G. Munteanu, A. Rău, T. Utan, M. Zaciu. La începutul noii serii, revista a continuat să publice și să afirme creația literară autohtonă, alături de numeroase traduceri din lirica universală contemporană (unele datorate lui L. Blaga), și a urmărit să-și lărgească lista colaboratorilor: V. Ardeleanu, N. Balotă, C. Daicoviciu, R. Enescu, V. Felea, A. Gurghianu, A. Marino, C. Noica, I. Oarcăsu, F. Păcurariu, L. Petrescu, P. Poantă, D.R. Popescu, Ion Apostol Popescu, M. Tomuș, T. Vianu, I. Vlad ș.a. Printr-un profil specific și ținută artistică, S. și-a căpătat un binemeritat prestigiu.

V.M.C.

STELARU Dimitrie (A. Petrescu), n. 9.III.1917, Segarcea Vale, jud. Teleorman; m. 29.XI.1971, București. Poet. „Regele boemei", cum a fost numit, D.S. a debutat în 1937 cu o plachetă, *Abracadabru*, iscălită *D. Orfanu*. Alte plachete (*Preamărirea durerii*, 1938 etc.) nu reușesc să-l impună. Prima lui carte remarcabilă e *Noaptea geniului* (1942), unde găsim aproape toate temele sale poetice, reluate în *Ora fantastică* (1944) și *Cetățile albe* (1946). Revine, după o lungă tăcere, la poezie, prin *Oameni și flăcări* (1963), de o valoare modestă, și *Mare incognitum* (1967), *Nemoarte* (1968), culegeri mai consistente estetic. *Coloane* (1970) grupează într-o ordine nouă vechile cicluri lirice. A publicat și proză, piese de teatru, scrieri pentru copii. Notabil este volumul de confesiuni *Zeii prind șoareci* (1968). D.S. este un autor de versuri excepționale, rareori de poeme reușite în totalitate și aproape niciodată de volume unitare, substanțiale de la primul la ultimul rînd. Originalitatea lui trebuie căutată în versurile în care figurează drama geniului (creatorului) în luptă cu

prozaismul vieții curente. D.S. este un romantic de o naivitate rafinată. Frecvența numelor ciudate în poezia lui *(Eumene, Eunor, Elra, Asena)* și preferința pentru ținuturi fantastice *(Împărăția lui Hell)* au fost puse în legătură cu Poe.

E.S.

Constantin Stere

STERE Constantin, n. XI.1865, Cerepcău — Soroca; m. 26. VI.1936, Iași. Romancier și ideolog literar. Fiu de moșier. Studii secundare la Chișinău. Arestat pentru activitate antițaristă și condamnat la zece ani deportare în Siberia. De acolo vine în 1892 la Iași, unde își continuă studiile și, din 1893, începe să propage în coloanele ziarelor *Evenimentul* și *Adevărul* și ale săptămînalului *Evenimentul literar* concepții poporaniste. Profesor de drept constituțional la Universitatea din Iași și rector al aceleiași Universități, C.S. a acționat pînă la primul război mondial în Partidul Liberal, reprezentînd aripa lui de stînga. În 1907 a fost prefect al județului Iași. După război întemeiază, împreună cu alții, Partidul Țărănesc, ce avea să fuzioneze în 1926 cu Partidul Național Român, constituind Partidul Național Țărănesc. În 1930, părăsind P.N.Ț., creează Partidul Țărănesc Democrat. În ultimii ani ai vieții compune romanul autobiografic în 8 volume *În preajma revoluției* (1931—1935), apreciat de critica timpului ca fiind „cel mai mare moment memorialistic al literaturii noastre". Ciclul debutează cu o memorabilă zugrăvire a ambianței familiale în care se consumă copilăria eroului central, viitorul revoluționar Ion Răutu, adică scriitorul însuși. Cu volumul al doilea pătrundem în atmosfera vieții școlare de la Chișinău, în medii revoluționare, în intimitatea vieții unor militanți ai organizațiilor narodnice și marxiste; îl însoțim pe băiatul latifundiarului de la Năpădeni în misiunile sale propagandistice, în fortăreața Petropavlovsk, în fine, pe înghețatele drumuri siberiene. Paginile cărții colcăie de viață, nenumărate tipuri umane, în special revoluționari de toate nuanțele, fiind pictate cu un mare dar portretistic. Natura siberiană, tundra, fauna, flora regiunilor polare, ciudățeniile modului de viață al feluritelor populații de prin acele locuri, nopțile albe fac în volumele IV și V obiectul unor descripții grandioase. Expresivitatea literară a scrierii scade simțitor în ultimele trei volume, în spațiul cărora biografia lui Ion Răutu evoluează pe fundalul vieții politice din România, înfățișată caricatural. Transfigurării artistice i se substituie aici relatarea tendențioasă, evocării și observației liniștite, retorica pătimașă.

Alte opere: În literatură (1921); *În voia valurilor* (f.a).

D.M.

STOICA Petre, n. 15.II.1931, Peciu Nou, jud. Timiș. Poet și traducător remarcabil din lirica germană modernă. P.S. a impus, întîmpinînd la început rezistența criticii, o lirică

lipsită de solemnitatea și muzica tradițională, o lirică a obiectelor, scormonind în praful banalității, urîtului, în inerțiile existenței (*Poeme*, 1957; *Pietre kilometrice*, 1963; *Miracole*, 1966; *Alte poeme*, 1968; *Arheologie blîndă*, 1968; *Melancolii inocente*, 1969; *Orologiul*, 1970; *O casetă cu șerpi*, 1970; *Bunica se așază în fotoliu*, 1972; *Sufletul obiectelor*, 1972; *Iepuri și anotimpuri*, 1976; *Un potop de simpatii*, 1978 etc.), voind să smulgă inima lor vie, romantică. Tehnica poetică e variată ca și spiritul care trece ușor de la intuiția tragediei la ironie. Lirismul lui neostentativ, cu vanitate modest, este adesea substanțial.

E.S.

STORCH Franz, n. 11.IX.1927, Timișoara. Scriitor de naționalitate germană din România. Redactor șef la *Volk und Kultur*. Romancier și nuvelist interesat de genul *science-fiction*, evocînd periferia și copilăria pitorească a unui oraș bănățean din perioada 1939—1945 sau avatarurile tinerilor agronomi în timpul cooperativizării agriculturii, autor de romane polițiste sau de dezbateri transpuse epic privind problemele societății socialiste contemporane: *Gebannte Schatten* (1959, în românește *Umbre încătușate*, 1961); *Die Zielharmonika (Acordeonul)*, 1962; *Im Krawallhaus (Casa gălăgioasă)*, 1963; *Das Pfauenrad (Coada păunului)*, 1964; *Das Holzgramophon (Gramofonul de lemn)*, 1965; *Am Rand des Kerzenscheins (La marginea luminii)*, 1968; *Drei schwere Tage (Trei zile grele)*, 1968; *Fall Nr. 13 (Cazul nr. 13)*, 1970; *Die Wende (Cotitura)*, 1976.

M.P.

STREINU Vladimir (Nicolae Iordache), n. 23. V. 1902, Teiu, jud. Argeș; m. 26. X. 1970, București. Critic, eseist și poet. Studii universitare la Facultatea de litere și filozofie din București, continuate în Franța. Doctorat în filozofie (1947). Profesor de franceză în învățămîntul liceal, cercetător la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu", din 1969 director al Editurii „Univers". Membru al Academiei de Științe Sociale și Politice. Și-a început activitatea publicistică în timpul studenției, ca secretar de redacție la revista *Cugetul românesc* (între 1923 și 1924). Redactor la *Sburătorul* între 1926 și 1927. Împreună cu P. Constantinescu, Ș. Cioculescu și T. Șoimaru scoate revista *Kalende* (între 1928—1929 și 1943—1944). A colaborat la *Cetatea literară*, *Gîndirea*, *Adevărul literar și artistic*, *Contemporanul*, *Viața literară*, *Azi*, *România literară*, *Viața românească*, *Revista Fundațiilor regale*, *Gazeta literară*, *Amfiteatru*, *Luceafărul* (la care semnează rubrica permanentă *Distinguo*, între 1965 și 1968). Activitatea critică dintre 1928 și 1938 o strînge în volumul *Pagini de critică literară* (1938), retipărit, cu unele adaosuri, în 1968, în două volume, cel de-al doilea cuprinzînd

Vladimir Streinu

studiile scrise în deceniul 1938—1948. Alte trei volume, apărute postum (1974—1977) vor aduna restul operei foiletonistice. De formație maioresciană, V.S. este adeptul unui militantism estetic polemic, cu pronunțat simț al nuanțelor, izvorît dintr-o funciară înclinație către ordinea și ținuta clasică, evidente în interpretare și stilul critic. Aplicație specială către studiul poeziei, dovedind cunoașterea excelentă a liricii moderne universale. Textele critice din cele cinci volume conțin multe observații originale despre G. Bacovia, T. Arghezi, L. Blaga, Al. Philippide, Ion Pillat. Referințe substanțiale se fac la proza lui M. Sadoveanu, H. Papadat-Bengescu, Mateiu I. Caragiale, Gib Mihăescu, A. Holban, și la opera critică a lui E. Lovinescu, M. Ralea, T. Vianu. Eseuri interesante de estetică literară și stilistică (*Tradiția conceptului modern de poezie*, *Romanul roman*, *Stilul critic* etc.). În cadrul preocupărilor de estetică, *Versificația modernă* (1965, Premiul Uniunii Scriitorilor) este o lucrare fundamentală asupra verslibrismului, cu ample exemplificări din literatura română și universală. Opera critică a lui V.S. se întregește cu monografiile *Calistrat Hogaș* (1969) și *Ion Creangă* (1971), excelente prin informația largă și observațiile de finețe și profunzime analitică. Același punct de vedere echilibrat, estetic și nu estetist, căutînd specificul operei prin stăvilirea „surpării peste valorile artistice a unor terenuri limitrofe", caracterizează capitolele din *Istoria literaturii române moderne* (1944) scrisă în colaborare cu Ș. Cioculescu și T. Vianu. Studiile consacrate lui Al. Odobescu, T. Maiorescu, Eminescu, I. Creangă și G. Coșbuc, adunate în volumul *Clasicii noștri* (1941), pun în valoare rafinamentul unui erudit. Ca poet, V.S. a debutat în *Convorbiri literare* (1921). Figurează în *Antologia poeților de azi* (1934) alcătuită de Z. Stancu. Unicul volum postum, *Ritm imanent* (1971), dezvăluie un talent poetic autentic, de tip mallarméean. Versurile elegante și concentrate, adesea ermetice ca la Ion Barbu, ascund un fior liric adînc. Tendința către cerebralizarea rece este atenuată de un instinct organic al naturii percepută în intensitatea pulsațiilor sale. Traduce din W. Shakespeare și Proust.

Alte opere: Studii de literatură universală (1973).

V.M.C.

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR (v. REVISTA DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ).

STURZU Corneliu, n. 26. I. 1935, Pașcani, jud. Iași. Poet și prozator. Director al Teatrului Național din Iași (d'n 1969, redactor șef al revistei *Convorbiri literare* (din 1977). A debutat ca poet în revista *Iașul literar*, în anul 1954. Autor al unor poeme confesive, de tonalitate elegiacă. Principalele volume: *Autoportret pe nisip* (1966), *Restituirea jocului* (1969), *Cantilene* (1970), *Vatra legendelor*, roman (1970), *Camera*

Scanned with OKEN Scanner

de recuzită (1973), *Anotimpul încrederii* (1974), *Artă și sensibilitate* (1975).

FL. M.

SÜTŐ András, n. 17. VI. 1927, Cămărașu, jud. Cluj. Prozator și dramaturg de naționalitate maghiară din România. Redactor șef al revistei *Új Élet (Viață Nouă)*. Studii liceale la Aiud și Cluj. A debutat în 1948 în revista *Utunk* cu povestiri și nuvele. Volumele apărute ulterior: *Hajnali győzelem (Biruință în zori)*, 1949; *Új barázdák fordulnak (Se deschid brazde noi)*, 1949; *Emberek indulnak (Pornesc oamenii)*, 1953, îl impun ca o personalitate distinctă în peisajul prozei maghiare din România. Laureat al Premiului Herder (1979). Volumele amintite, nuvelele și povestirile incluse în alte culegeri *(Nuvele alese)*, romanele *Félrejáró Salamon (Rătăcirile lui Salamon)*, 1955, aparțin aceluiași univers tematic: lumea satului supusă adîncilor prefaceri sociale înregistrate după Eliberare (reforma agrară, consolidarea puterii populare, cooperativizarea și mecanizarea agriculturii). Personajele prozei lui S.A. aparțin tipologiei tradiționale a satului, surprinsă într-o multitudine de ipostaze. Conflictul e mai întotdeauna generat de confruntarea concepțiilor vechi, anacronice, a unui tradiționalism imobil, cu noile realități, cu transformările radicale care intervin în viața personajelor. Mutațiile produse în conștiință determină o gamă largă a comportamentelor, surprinse cu acuitate de scriitor și comentate în tonalități corespunzătoare, de la accentul grav, dramatic, pînă la umorul stenic al anecdotei. Tot lumea satului populează și romanul-eseu *Anyám könnyii álmot igér (Un vis ușor)*, 1970, scriere cu caracter autobiografic. S.A. a mai scris piese de teatru (notabile sînt *Csillag a máglyán, O stea pe rug*, 1977, și *Káin és Abel, Caïn și Abel*, 1978) și a desfășurat o bogată activitate de traducător din literatura română. Multe din lucrările sale au fost tălmăcite în limba română și în alte limbi.

Sütő András

Alte opere: Anikónéni felébred (Mătușa Aniko se deșteaptă), 1950; *Egy képviselö levelei (Scrisorile unui deputat)*, 1954; *Októberi cseresznye (Cireșe de toamnă)*, 1955; *A nyugalom bajnoka (Campionul liniștei)*, 1959; *Misi a csillagoshomloku (Mișu cel cu stea în frunte)*, 1969; *Rigó és apostol (Mierlă și apostol)*, 1970; *Egy lócsiszár virágvasárnapja (Floriile unui geambaș)*, 1975.

A.P.

SYNTHESIS, revistă anuală, apărută sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România ca „buletin al Comitetului național de literatură comparată". Este editată de Editura Academiei Republicii Socialiste România. Textele se publică în limbile franceză, engleză, rusă sau germană. Comitetul de redacție e format din Zoe Dumitrescu-Bușulenga (redactor șef), Alexandru Duțu (redactor șef adjunct), Mihnea Gheorghiu și Ion Zamfirescu.

Primul număr în 1974. Revista publică studii de literatură comparată, acte ale colocviilor de literatură comparată, articole și comentarii despre prezența literaturii române în lume. Numerele revistei sînt orientate tematic *(Literatura comparată și studiile interdisciplinare, Cercetări noi despre „universalitatea" lui Eminescu, Iluminismul și romantismul; continuitate și discontinuitate, Realismul în literaturile sud-est europene* etc.) și beneficiază de semnături de prestigiu autohtone și străine (Al. Dima, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, P. Cornea, A. Marino, R. Munteanu, Amita Bhose, D. Păcurariu, N. Balotă, Al. Balaci, G. Ivașcu, V. Râpeanu, Jean Delumeau, Ion Zamfirescu, Klaus Bochmann, Roger Bauer, Al. Duțu etc.). Rubricile *Cronica, Note bibliografice, Revista presei* întregesc sumarul informativ al revistei.

I.V.Ș.

SZABÉDI (SZÉKELY) László, n. 7. V. 1907, Dumbrăvioara, jud. Mureș; m. 19. IV. 1959, Cluj. Poet, prozator, istoric literar și lingvist de naționalitate maghiară din România. Studii la Cluj-Napoca și Strasbourg. Primele versuri apărute în reviste mărturisesc un sentiment de izolare, tristețe și resemnare: *Délia (Delia)*, 1936; *Alkotó szegénység (Sărăcia constructivă)*, 1939. În volumul *Telihold (Crai nou)*, 1944, lirica lui L.SZ. capătă un caracter protestatar, antifascist. După Eliberare scrie versuri patriotice, antirăzboinice: *Válogatott versek (Versuri alese)*, 1955, și desfășoară o bogată activitate eseistică, publicistică și lingvistică: *Kép és forma (Imagine și formă)*, 1969. Cercetător și tălmăcitor al poeziei populare românești: *Zöld levél (Frunză verde)*, 1945.

A.P.

SZABÓ Gyula, n. 11. IX. 1930, Tg. Secuiesc. Prozator de naționalitate maghiară din România. Studii de filologie la Cluj-Napoca. Publică trilogia *Gondos atyafiság (Neamul Gondoșilor)*, 1955—1961. Romanul evocă momentul crucial al transformărilor socialiste de la sate — cooperativizarea agriculturii. S.G. este un bun cunoscător al lumii satului, pe care o evocă în volume de povestiri și reportaje: *A szülőföld szimfoniája (Simfonia pămîntului natal)*, 1961; *Szerelmünk havában (În luna iubirii noastre)*, 1967. Unele din lucrările sale au fost traduse în limba română. Alte volume: *Annyi baj legyen (Nici un necaz)*, 1955; *Hugom, Zsuzsika (Sora mea, Zsuzsika)*, 1968; *Gólya szált a csürre (Barza coboară pe șură)*, 1974.

A.P.

SZÁSZ János, n. 14. VII. 1927, Belgrad. Poet, prozator și eseist de naționalitate maghiară din România. Studii de filologie la Cluj-Napoca. Prima plachetă de versuri: *Hajnaltól alkonyig (Din zori pînă la asfințit)*, 1947, este urmată de alte volume: *A sorkatona éneke (Cîntecul ostașului combatant)*,

1954; *Nincs titkom (N-am secrete)*, 1956; *Szerelmeskönyv (Cartea iubirii)*, 1963 ş.a., care celebrează marile transformări din viaţa ţării. A scris şi poezie satirică. În ultimii ani cultivă cu predilecţie o lirică de notaţie şi meditaţia filozofică. În ciclul de microromane: *Elsök és útolsók (Primii şi ultimii)*, *Holnap havazni fog (Mîine va ninge)* şi *Emberek vagyunk (Sîntem oameni)*, 1962—1968, evocă, într-o manieră personală, lupta pentru eliberarea ţării de sub jugul fascist. *Alte opere: Mamaia by nigh* (1968); *Utazós Amerihában (Călătorie în America)* 1978.

A.P.

SZÉKELY János, n. 7. III. 1929, Turda. Poet şi critic literar de naţionalitate maghiară din România. Studii de filozofie la Cluj-Napoca. Primul volum de versuri, *Csillagfényben (În lumina stelelor)*, 1955, anunţă un poet de mare sensibilitate. Lirismul adînc, limbajul concis şi expresiv, mesajul profund umanist caracterizează volumele: *Mélyvizek partján (Pe malul apelor adînci)*, 1957; *Itthon vagyok (Sînt acasă)*, 1963. Poemul epic *Dózsa Ggörgy (Gheorghe Doja)*, 1964, evocă, în cinci episoade, viaţa marelui răzvrătit. A scris şi proză: romanul *Soó Péter bánata (Necazul lui Soó Péter)*, 1961, precum şi eseuri de critică literară. Este unul din traducătorii cei mai cunoscuţi din literatura română.

A.P.

SZEMLÉR Ferenc, n. 3.IV. 1906, Odorheiul-Secuiesc; m. 9. I. 1978, Bucureşti. Scriitor de naţionalitate maghiară din România. Studii la Braşov şi Bucureşti. Debutează cu volumul de versuri *Éjszakai kiáltás (Strigăt de noapte)*, 1930, care, ca şi următorul, *Ember és táj (Om şi peisaj)*, 1934, mărturiseşte predilecţia poetului pentru lirica socială şi protestatară, o lirică militantă avertizînd împotriva pericolului fascist. După Eliberare, tonurile sumbre şi grave cedează locul sentimentelor tonice, bucuriei şi optimismului, poetul slăvind libertatea şi exprimîndu-şi adeziunea deplină la marile transformări ale ţării: *Tavaszodik (Zorii primăverii)*, 1948; *Mind több a fény (Belşugul luminilor)*, 1951; *Téli alma (Mărul de iarnă)*, 1959; *Minden halhatatlan (Totul e nemuritor)*, 1965. Pentru proza lui S.F. reprezentativă rămîne trilogia *Augusztustól augusztusig (Din august pînă în august)*, 1960, o remarcabilă frescă a societăţii româneşti din anii de dinaintea şi din timpul celui de-al doilea război mondial. Romanul istoric *A mirigy esztendeje (Anul ciumei)*, 1969, a cărui acţiune plasată în Braşovul secolului al XVIII-lea se constituie într-o convingătoare dezbatere asupra responsabilităţii faţă de istorie şi popor, reprezintă o remarcabilă reuşită a genului. Din versurile ca şi din volumele sale de proză mai multe au fost tălmăcite în limba română şi în limbi străine. S.F. este un excelent traducător al literaturii române (a tradus

Szemlér Ferenc

din Eminescu, V. Alecsandri, Al. Macedonski, T. Arghezi, Z. Stancu, M. Beniuc, M. Banuș ș.a.). A mai scris publicistică, critică literară și eseuri.

Alte opere: Búvópatak (Pîrîu ascuns), 1940; *Lángoló napok (Zile înflăcărate)*, 1944, *Harcolni hiven (Luptînd cu credință)*, 1953; *Szelek tengerén (Purtat de vînt)*, 1960; *Álmok között (Între visuri)*, 1961; *Vándorló évek (Ani călători)*, 1964; *Különos korban (Într-o epocă deosebită)*, 1966; *Napforduló (Solstițiu)*, 1959; *Hazajáró lélek (Suflet pribeag)*, 1943; *Bucsú az ifjúságtol (Rămas bun, tinerețe)*, 1957; *Lépésröl lépésre (Un pas după altul)*, 1957; *A földalatti erdö (Pădurea subterană)*, 1959; *A hárompúpu hegy (Muntele cu trei cocoașe)*, 1957; *Varázsvessző (Bagheta magică)*, 1972; *Kései kaszálás (Seceriș tîrziu)*, 1973; *Személyes ügy (Chestiune personală)*, 1975.

A.P.

SZILÁGYI Domokos, n. 2. II. 1938, Șomcuța Mare, jud. Maramureș; m. 27. X. 1976, Cluj-Napoca. Poet de naționalitate maghiară din România. Studii de filologie la Cluj-Napoca. Primul volum: *Álom a repülötéren (Un vis pe aeroport)*, 1962. Urmează volumele de versuri: *Szerelmek tánca (Dansul iubirilor)*, 1965; *A láz enciklopédiája (Enciclopedia febrei)*, 1967, *Bucsú a trópusoktól (Adio tropicelor)*, 1969, în care S.D. evocă atrocitățile războiului și este frămîntat de marile probleme contemporane ale omenirii. Lirica lui S.D. este înrudită cu poezia lui József Attila. Cultivă o versificație liberă, cu accente expresioniste. Este cunoscut și prin volumele de poezie dedicate copiilor: *Új kenyér (Pîine nouă)*, 1962; *Csali-csöpp (Micuțul Csali)*, 1965; *Mese a vadászó királyfiról (Poveste despre prințul vînător)*, 1966 ș.a.

A.P.

Scanned with OKEN Scanner

ŞAHIGHIAN Alexandru, n. 20. XI. 1901, Bucureşti; m. 31. III. 1965, Bucureşti. A debutat ca ziarist în presa politică de stînga. În 1946 a editat o antologie de versuri cu titlul *Poezia muncii şi a libertăţii*. S-a impus mai ales ca scriitor pentru copii, prin numeroase volume de proză *(Poveşti dunărene*, 1959; *Coiful de aur*, 1962 etc.). A scris poezii, schiţe, piese de teatru, un jurnal de călătorie în Asia.

E.Z.F.

ŞĂINEANU Lazăr, n. 23. IV. 1859, Ploieşti; m. 1934, Paris. Lingvist şi folclorist. Operele lui fundamentale se referă la folclor *(Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*, 1895) şi lexicologie *(Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, 3 vol., 1900). Stabilit la Paris (1900), s-a ocupat de opera lui Rabelais *(La langue de Rabelais*, 2 vol., 1923).

Alte opere: Studii folclorice (1896); *Dicţionar universal al limbii române* (1930).

D. SIM.

ŞCOALA ARDELEANĂ, mişcare culturală şi literară la sfîrşitul veacului al XVIII-lea şi începutul veacului următor. Născută în Transilvania, ca expresie a luptei naţiunii române din Imperiul habsburgic, pentru egalitate în drepturi cu celelalte naţionalităţi, pentru emanciparea sa politică şi culturală, Ş.A. depăşeşte, prin amploarea programului şi a realizărilor sale, limitele provinciei care i-a dat naştere, fiind o mişcare culturală şi politică de mare anvergură, cu puternice consecinţe pentru dezvoltarea culturii româneşti în ansamblu. Lucrările fundamentale ale reprezentanţilor Ş.A. — Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior ş.a. — sînt scrieri cu caracter istoric şi filologic. Ele valorifică din plin informaţia largă, de specialişti eruditi, a autorilor, puterea de sinteză şi spiritul creator, talentul de polemişti. Preocuparea acestor învăţaţi era de a dovedi lumii, printr-o argumentare istorică şi filologică temeinică, originea latină a poporului şi a limbii române, persistenţa, fără întrerupere, a românilor pe teritoriul strămoşesc al vechii Dacii. În susţinerea acestor idei, ei erau călăuziţi de pasiunea adevărului ştiinţific, ca şi de năzuinţa de a sluji, împotriva celor care o contestau, aspiraţia vitală spre libertate a naţiunii române din Transilvania. Pentru intelectualii Ş.A., blazonul originii romane reprezenta un argument puternic, alături de altele, de a cere pentru naţiunea lor — urmaşă a unui popor liber şi demn şi nu un neam de iobagi, cum li se spunea dispreţuitor — drepturi egale cu celelalte naţiuni din Imperiul austriac. Într-o anume privinţă, prin lucrările istorice — *Istoria, lucrurile şi întîmplările românilor* de Samuil Micu, rămasă în manuscris, publicată doar într-o formă scurtată (1806); *Hronicul românilor şi a mai multor neamuri*

Scanned with OKEN Scanner

de Gh. Şincai, publicată doar fragmentar (1808—1809) în timpul vieţii autorului; *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* de Petru Maior (1812) — ei continuă tradiţia cronicarilor, ale căror scrieri le furnizau o bună parte a informaţiei de bază, întregită însă cu numeroase alte izvoare depistate în arhivele din Roma şi Viena, precum şi în scrierile, necunoscute cronicarilor, ale unor istorici vechi şi moderni.

Deosebit de importantă este activitatea filologică a reprezentanţilor Ş.A., care au scris gramatici, dicţionare, alte lucrări de mare interes pentru studiul limbii române: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* de S. Micu şi Gh. Şincai (1780), prima gramatică tipărită a limbii române, retipărită într-o nouă ediţie de Gh. Şincai, în 1805; studiile lui P. Maior, *Disertaţie pentru începutul limbei româneşti* şi *Ortographia romana sive latino-valachica*, 1819; ori lucrările lui I. Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticei româneşti*, rămasă în manuscris, şi *Fundamenta Grammatices linguae romaenicae seu ita dictae valachicae* (1812); în sfîrşit, dicţionarele lui I. Budai-Deleanu, rămase în manuscris şi, îndeosebi, marele dicţionar, *Lexicon românesc — latinesc — unguresc — nemţesc* (1825), elaborat, de-a lungul mai multor ani, de mai mulţi filologi, între care Samuil Micu şi Petru Maior, primul dicţionar etimologic al limbii române, cu unele explicaţii, care nu se mai susţin, dar, în ansamblu, o lucrare de vastă erudiţie, cu multe (majoritatea) etimologii corect stabilite. Importanţa acestor lucrări pentru cultura română în ansamblu este deosebită. Dincolo de unele erori ale concepţiei lor (originea pur romană a poporului şi a limbii române, ideea adoptării unei ortografii etimologice care să indice sursa latină a cuvintelor), erori istoriceşte explicabile, studiul ştiinţific al limbii române, ca limbă romanică, începe cu această strălucită pleiadă de inimoşi învăţaţi. În lucrările lor filologice, ei (P. Maior, I. Budai-Deleanu) au afirmat pentru prima dată în lingvistica noastră că limba română, ca şi celelalte limbi romanice, descinde din latina populară, nu din cea cultă, că asupra limbii române s-au exercitat şi alte influenţe, slavă înainte de toate, care vizează însă doar lexicul, nu şi structura gramaticală; au preconizat înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, în scriere, au pledat pentru îmbogăţirea limbii prin neologisme, folosite cumpănit, adaptate structurii limbii noastre.

În afara lucrărilor de bază, mai sus amintite, intelectualii Ş.A. au mai scris şi publicat lucrări de filozofie şi popularizare a ştiinţei, subliniind, în spirit iluminist, primatul raţiunii, ideea dreptului natural; cărţi de interes practic, gospodăresc, volume de predici în care se face elogiul învăţăturii şi se urmăreşte educarea şi luminarea naţiunii, traduceri din gînditori şi scriitori străini; au luptat pentru

Scanned with OKEN Scanner

înființarea de școli românești, au scris și tipărit manuale, au încercat să scoată ziare și reviste în limba română.
Ceea ce le caracterizează scrisul, fie că-i vorba de lucrările istorice, filologice sau cărțile de predici, ori de popularizare a științei, este logica strîngentă a argumentației, spiritul permanent polemic pornit dintr-un temperament de luptători, stilul cu inflexiuni arhaice, cronicărești, expresia viguroasă, plastică.
Creația propriu-zis literară n-a fost neglijată în Ș.A. care a dat pe scriitorul cel mai important al mișcării literare românești din epocă — I. Budai-Deleanu —, precum și alți scriitori — Ioan Barac, V. Aaron, D. Țichindeal ș.a.

Ref.: M. Ruffini, *La Scuola Latinista Romena* (1780—1880)... Roma, 1941; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des „Lumières"*, Sibiu, 1945; versiune română, Cluj, 1972; Romul Munteanu, *Contribuția Școlii Ardelene la culturalizarea maselor*, București, 1962; Werner Bahner, *Das Sprach-und Geschichtsbeausstsein in der rumänischen Literatur von 1780—1880*, Berlin, 1967; Aurel Niculescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971; Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978.

D.P.

ȘERBAN Mihail, n. 18. VIII. 1911, Fălticeni. Prozator. Romane și nuvele psihologice (*Nunta de argint*, 1935; *Idolii de lut*, 1935; *Infirmii*, 1936; *Grădina lui Dumnezeu*, 1939; *Câinii*, 1939; *Sanda*, 1941; *Cîntecul uitat*, 1942; *Casa amintirilor*, 1942; *Fete bătrîne*, 1946). În cursul deceniilor republicane se încearcă în romanul de inspirație socială (*Pîinea inimii*, 1949; *Pămînt și oameni*, 1957). A publicat și un prețios volum de *Amintiri* (1969).

Alte opere: Circul (1972).

D.M.

ȘERBĂNESCU Theodor, n. 29. XII. 1839, Tecuci; n. 2.VII. 1901, Brăila. Poet din grupul *Convorbirilor literare*, traducător din Heine și Musset. Volumul de *Poezii* apărut postum (1902) conține versuri sentimentale, cu tematică exclusiv erotică. A fost unul din cei mai populari poeți din deceniile 8—9 ale secolului trecut.

P.M.

ȘERBU Ieronim, n. 1. XII 1911, Botoșani; m. 8 XII. 1972, București. Prozator. Nuvelele (*Linia de foc*, 1950; *Cuptorul Nr. 3*, 1950; *Erupția*, 1951; *Izgonirea din rai*, 1956; *Urmărirea*, 1966) și romanele sale (*Rădăcinile bucuriei*, 1954; *Podul amintirilor*, 1963) sînt o ilustrare a transformărilor petrecute în conștiința oamenilor, ca urmare a modificărilor sociale, accentul căzînd pe situațiile de conflict plasate, de obicei, într-un mare centru industrial al țării.

Alte opere: Dincolo de tristețe, nuvele (1969); *Itinerarii critice*, eseuri și cronici literare (1971); *Vitrina cu amintiri* (1973).

FL. M.

Scanned with OKEN Scanner

Gheorghe Șincai

ȘINCAI Gheorghe, n. 28. II. 1754, Rîciul de Cîmpie, jud. Mureș; m. 2. XI. 1816, Șinca, jud. Mureș. Istoric, filolog, reprezentant de frunte al *Școlii ardelene*. Coborîtor dintr-un neam de boiernași făgărășeni, GH.Ș. studiază la Tg. Mureș, Cluj, Bistrița, ajungînd profesor de retorică la Blaj, unde se și călugărește. Între 1774 și 1779 e bursier la Roma. După luarea doctoratului în filozofie și teologie și un popas de un an la Viena, revine în patrie, ocupînd postul de director al școlilor române din Transilvania (între 1782 și 1794). Înlăturat din funcție în perioada reacțiunii post-iozefiniste și nerecintegrat, în pofida protestărilor sale insistente, își trăiește ultimii ani în umilință și indigență. Posteritatea a păstrat imaginea zguduitoare a cărturarului silit să pribegească din loc în loc, în căutarea unui adăpost, fără să-și poată vedea tipărit rodul ostenelilor sale de o viață, *Hronicul românilor și a mai multor neamuri*. Această lucrare, de impresionantă erudiție, tratează sub formă cronologică istoria întregului popor român (inclusiv cuțo-vlahii), în conexiune cu națiunile vecine, detailînd evenimentele cuprinse între 86—1739, pe ani. Animată de suflul contagios al pasiunii, comunicînd nu numai faptele, ci și atitudinea autorului de indignare împotriva bîrfitorilor neamului românesc, de amărăciune ori de speranță, după cum impuneau împrejurările descrise, lucrarea gravitează de fapt în jurul cîtorva dei aparținînd crezului comun al Renașterii ardelene (originea pur latină a poporului român, continuitatea în Dacia, prioritatea elementului românesc în Transilvania etc.). Perspectiva ideologică e a raționalismului luminilor, deși în unele privințe se simte dependența de umanismul renascentist. Metoda, în orice caz, corespunde epocii și constituie un pas înainte față de istoriografia cronicarilor și a lui Dimitrie Cantemir: izvoarele sînt analizate critic, iar documentele sînt citate textual și în traducere, cu indicații bibliografice precise. GH.Ș. a întocmit și o colecție de documente în 3 volume: *Rerum spectantium ad universam gentem daco-romanam seu valachicam... (mss.)*, a colaborat cu Samuil Micu la redactarea gramaticii de la 1780: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (ediția a II-a, din 1805, e scrisă de el în întregime), a compus manuale școlare și cîteva lucrări de popularizare a științei, între care *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului* (după Helmuth).

Ref.: Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai*, București 1965.

P.C.

ȘOIMARU Tudor (Gheorghe Drăgușanu), n. 29. XII. 1898, București; m. 18. IX. 1967, București. Dramaturg. A scos, împreună cu Ș. Cioculescu și Vl. Streinu, revista *Kalende*. Autor de comedii lirice sau satirice, a dramatizat, în *Ce*

naşte din pisică (1955), romanul lui N. Filimon *Ciocoii vechi şi noi*, şi a consacrat o piesă de teatru Comunei din Paris *(Zorile Parisului*, 1956).

FL. M.

ŞORA Mariana, n. 26. V. 1917, Budapesta. Istoric literar şi traducător. Studii de litere şi filozofie la Universităţile din Bucureşti, Paris (Sorbona) şi Grenoble. Interesată deopotrivă de literatura română, cît şi de literatura universală, M.Ş. publică o monografie despre *Heinrich Mann* (1966), o culegere de eseuri despre scriitori români şi străini *(Unde şi interferenţe*, 1969), un studiu amplu dedicat operei lui L. Blaga *(Cunoaştere poetică şi mit în opera lui Lucian Blaga*, 1970). A tradus din E. Ionescu, Th. Mann, W. Bredel, K. May etc.

E.Z.F.

ŞTEFAN Cazimir, n. 10. XI. 1932, Iaşi. Istoric literar şi eseist; conferenţiar universitar. În *Caragiale — universul comic* (1967) studiază tradiţiile comicului caragialesc, orizontul tipologic al operei, mijloacele tehnice. În *Stele cardinale* (1975), eseu despre Eminescu, cercetează metaforele primordiale ale poeziei eminesciene: gîndirea, visul, cîntecul şi plînsul. Alte volume: *Tensiunea lirică* (1971).

P.M.

ŞTEFĂNESCU Al[exandru] I[on], n. 21. VI. 1915, Bucureşti. Prozator şi critic literar. Romane şi nuvele cu subiecte în special din viaţa societăţii româneşti a perioadei interbelice *(Omul de pe catarg*, 1957; *Să nu fugi singur prin ploaie*, 1958; *Al cincilea anotimp*, 1963; *În căutarea Izoldei*, 1967; *Cuibul de aur*, 1968). Alte volume: *Omul de Duminecă* (1974), *Băiat de Bucureşti* (1976), *Fratele meu, femeia* (1976).

D.M.

ŞTEFĂNESCU Mircea, n. 11. IV. 1898, Bucureşti. Dramaturg. Studii de drept la Bucureşti. Este mai întîi cronicar dramatic la *Epoca* (1921), unde devine şi redactor. Lucrează apoi în redacţiile ziarelor *Vremea*, *Îndreptarea* şi *Curentul*. Se consacră dramaturgiei, scriind numeroase piese de teatru, majoritatea de un nivel minor. Scrierile dramatice din perioada interbelică *(Maestrul*, 1926; *Comedia zorilor*, 1930; *Revelaţia*, 1932; *Istoria se repetă*, 1936; *Acolo, departe...*, 1939 etc.) aparţin teatrului bulevardier, cu acel amestec de melodramă şi meditaţie, de lirism şi vervă specific genului. M.Ş. se dovedeşte un bun cunoscător al tehnicii dramatice. După război scrie cîteva piese care continuă tematica şi maniera anterioară *(Casa cu trei fete*, 1946; *Reţeta fericirii*, 1946; *Ave Maria*, 1947; *Micul infern*, 1948), pentru ca apoi să se adapteze problematicii sociale. M.Ş. scrie acum o serie de piese cu

Mircea Ştefănescu

fundal istoric, care evocă, în stil romantic, episoade de epocă: dezrobirea ţiganilor *(Rapsodia ţiganilor,* 1948), viaţa unor artişti ridicaţi din rîndul poporului *(Căruţa cu paiaţe sau Matei Millo,* 1949; *Ciprian Porumbescu,* 1952), personalitatea unor domnitori patrioţi *(Cuza Vodă,* 1959) sau a unor mari scriitori români *(Procesul d-lui Caragiale,* 1962; *Eminescu,* 1964). Alte piese: *Jos Tudorache... sus Tudorache!* (1952) şi *Patriotica română* (1955), comedii satirice; *Zestrea Ilenuţei* (1953) şi *O piesă cu dragoste* (1955), scrieri dramatice pe teme de actualitate. A scris scenarii şi adaptări cinematografice şi un volum de proză *(Joc de noapte, joc de zi,* 1971).

E.Z.F.

Scanned with OKEN Scanner

TABÉRY Géza, n. 17.VII.1890, Oradea; m. 6. I. 1958, Oradea. Scriitor de naționalitate maghiară din România. Studii de drept la Geneva. Debutează cu romanul *A néma harc (Lupta mută)*, 1912, după care urmează *Át a Golgotán (Trecînd peste Golgota)*, 1917, și volumul de povestiri *Vesta flagellans* (1917). Alte romane: *Szarvasbika (Cerbul)*, 1928, în care evocă figura celebrului matematician din Transilvania, Bolyai János; *Vértorony (Turnul sîngelui)*, 1929, o frescă istorică din perioada războiului țărănesc condus de Gheorghe Doja, cît și *Frimont palota (Palatul Frimont)*, 1948, în care evocă atmosfera anilor de dinaintea și din timpul mișcărilor revoluționare din 1848.

A.P.

TAMBURU Wolf, n. 29. III. 1916, com. Rona de Sus, jud. Maramureș. Prozator de limbă idiș din România. Studii medii. Debutează în 1935, la Cernăuți. Volume: *Bei der tir (Pe prag)*, 1937; *Mein heim (Căminul meu)*, culegere de povestiri, 1940; *Friling on zum (Primăvară fără soare)*, roman, 1947; *Maramureșaner (Maramureșeni)*, 1975; *Leibedike meisim (Suflete vii)*, roman, 1977; *Creln fun toi (Mărgele de rouă)*, povestiri, 1978.

A.P.

TĂNASE Nicuță, n. 12.VIII.1924, București. Prozator. Povestiri și romane umoristice și de aventuri *(M-am făcut băiat mare*, 1954; *Muzicuța cu schimbător*, 1956; *Acțiunea P. 1500*, 1957; *Derbedeii*, 1957; *Fără minuni, Doamne!*, 1967; *Lume, lume, soro lume*, 1971; *Eu și îngerul meu păzitor*, 1972; *Destăinuirea marilor secrete*, 1974; *Carte de explicație a viselor*, 1975).

D.M.

TĂRCHILĂ Dan, n. 28. X. 1923, Bușteni. Dramaturg. Multe dintre numeroasele sale piese dezvăluie drame consumate în medii spitalicești *(Marele fluviu își adună apele*, 1961; *Corabia cu un singur pasager*, 1962; *Asklepios și Hippolit*, 1969 ș.a.). Superioară acestora e drama istorică *Io, Mircea Voevod* (1966), ce are în centru pe marele domnitor al Munteniei, înfățișat ca prototip al conducătorului înțelept. Alte piese cu subiect istoric: *Legenda lui Avram Iancu* (1972), *Vodă Cantemir* (1973).

D.M.

TĂUTU Nicolae, n. 24. XI. 1919, Cislău, jud. Buzău; m. 14. VI. 1972, București. Poet și prozator. Ofițer de carieră, redactor șef al revistei *Viața militară*, N.T. a publicat numeroase volume de poezie *(Mîndrie*, 1954; *Carnet de cazarmă*, 1962; *Pro patria*, 1970) și de proză *(Noul comandant*, 1962; *Băiatul și luna*, 1965), în care ilustrează aspecte din viața armatei române sau amintiri din război. În *Itinerar liric: George*

Scanned with OKEN Scanner

Enescu (1961), a realizat o biografie versificată a marelui compozitor român.

FL. M.

TĂUTUL Ionică, n. XI. 1795, Botoșani?; m. 20. IV. 1830, Constantinopol. Om politic și pamfletar. Fecior de boiernaș, coborînd dintr-o veche familie moldovenească, atestată din epoca lui Ștefan cel Mare, inginer hotarnic, secretar al agenției române de la Constantinopol, la un moment dat pretendent la tronul Moldovei, I.T. se stinge înainte de a fi apucat să publice ceva. Spirit agil, posedînd o cultură politică neobișnuită în vremea sa, atașat ideilor liberale, dar ostil revoluției, simpatizant al lui Benjamin Constant, el joacă un rol proeminent în alcătuirea proiectului de *Constituție* din 1822, zis al „cărvunarilor" (atribuit de N. Iorga lui Iordache Drăghici), care urmărea restrîngerea privilegiilor marii boierimi și efectuarea de reforme. Printre scrierile sale se numără pamfletul *Strigarea norodului Moldovei* — de o impetuoasă desfășurare verbală, discursul de un cald lirism rostit cu prilejul suirii pe tron a lui Ioniță Sandu Sturza, și un tratat de politică (neîncheiat), sprijinit pe autoritatea lui Montesquieu, în care teoria lui Rousseau asupra pervertirii individului de către societate e combătută, fiind aprobată, în schimb, ideea contractului.

P.C.

TCACIUC Stepan, n. 13. I. 1936, com. Dănila, jud. Suceava. Poet de naționalitate ucraineană din România. Studii superioare la București. Debutează în 1954 în revista de limbă ucraineană din România *Novîi Vik*. Volume: *Rozkolote nebo (Cer despicat)*, 1971; *Navroceni roki (Anii de descîntec)*, 1973; *Ceas bez ceasu (Timp fără timp)*, 1975; *Posmith svitu (Surîsul lumii)*, 1977.

A.P.

Al. O. Teodoreanu

TEODOREANU Al[exandru] O. [Păstorel], n. 30. VII. 1894, Dorohoi; m. 15.III.1964, București. Poet și prozator. Frate cu Ionel Teodoreanu. A practicat avocatura. AL.O.T. a fost un personaj pitoresc al vieții literare, un epicurean cu gusturi rafinate, înclinat atît spre gastronomie și degustarea vinurilor nobile, cît și spre glume savuroase.
Opera sa cea mai valoroasă e *Hronicul măscăriciului Vălătuc* (1928), o suită de povestiri comice din viața boierimii moldovene, care parodiază stilistic maniera cronicărească. Sînt istorisite aventuri amoroase, chefuri pantagruelice, pățanii cu încornorați și femei desfrînate, scene dintr-o lume veselă și lacomă de plăceri, cu o tentă de umor gras și jovial, amintind atmosfera *Decameronului* lui Boccaccio. Cum observa G. Călinescu, farmecul acestei scrieri îl dau în primul rînd efectele de limbaj, parodia bufonă a stilului cronicilor moldovenești, farsa verbală inteligentă.

Scanned with OKEN Scanner

Celebritatea în epocă a lui *Păstorel* se datorează însă epigramelor și versurilor sale satirice, inspirate mai ales din experiența de gastronom și băutor încercat a autorului *(Trei fabule*, 1928; *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Nicolai*, 1931; *Vin și apă*,1936). AL.O.T. a publicat și cîteva volume de schițe *(Mici satisfacții*, 1931; *Un porc de câine*, 1933; *Bercu Leibovici*, 1935) în care comicul rezultă tot din limbajul personajelor, din surprinderea unor ticuri verbale, ca în schițele lui I.L. Caragiale. Poemele din volumul *Caiet* (1938) relevă o natură lirică sentimentală, cultivînd melancolia autumnală, în maniera poeziei simboliste. Publicistica literară a lui AL.O.T (adunată în volumele *Tămîie și otravă*, I, 1934; II, 1935) cuprinde o serie de cozerii critice, scrise cu vervă, caracterizînd mai mult pe autorul lor decît pe cei vizați. În colaborare cu Adrian Maniu a compus basmul dramatizat *Rodia de aur*, reprezentat la Teatrul Național în 1929—1930. A tradus din Gogol, P. Mérimée, J. Hašek, A. France.

E.Z.F.

TEODOREANU Ionel, n. 6. I. 1897, Iași; m. 3. II. 1951, București. Prozator. A aparținut unei familii de intelectuali. Ca și tatăl și fratele său (Al.O. Teodoreanu), a studiat dreptul, profesînd cu talent avocatura. A debutat în literatură în 1919, la *Însemnări literare*, cu o suită de notații metaforice, în maniera lui Jules Renard, intitulate *Jucării pentru Lilly*. Ulterior l-a cunoscut pe G. Ibrăileanu și a devenit unul dintre membrii statornici ai grupului din jurul revistei *Viața românească*. G. Ibrăileanu a văzut în I.T. pe unul dintre cei mai înzestrați prozatori ai generației de după primul război mondial.

Ionel Teodoreanu

Primul volum, *Ulița copilăriei* (1923), este semnificativ pentru siguranța cu care scriitorul își găsește de la început formula literară originală: cartea evocă lumea copilăriei, la granița către adolescență, cu amestecul de vis și realitate, de grație și stîngăcie. Același univers apare și în ciclul *La Medeleni (Hotarul nestatornic*, 1925; *Drumuri*, 1926, și *Între vînturi*, 1927), opera cea mai valoroasă a lui I.T. Eroii romanului, copiii Olguța, Dănuț și Monica, sînt personaje de o autenticitate încîntătoare, iar Medelenii, locul vacanțelor pline de voioșie, o atmosferă particulară, simbolizînd farmecul patriarhal al vieții la țară, lumea minunată a candorii infantile și, în cele din urmă, nostalgia paradisului pierdut. În acest sens, *La Medeleni* se apropie de *Le grand Meaulnes* de Alain Fournier. Romanul se remarcă prin finețea notațiilor psihologice și prin lirismul pătrunzător, exprimat într-un limbaj bogat metaforic, trăsături specifice ale artei lui I.T.

După *La Medeleni*, părăsind tema copilăriei, proza lui I.T. nu mai reușește să se mențină la nivelul atins aici. Deși

romanele următoare continuă să se bucure de succes; se observă repetarea acelorași teme, excesul de lirism, care nu poate suplini deficiențele construcției epice și, stilistic, abuzul de metafore. *Bal mascat* (1929) reia un motiv din *La Medeleni*, și anume opoziția dintre provincia păstrătoare a tradițiilor și viața din capitală, nestatornică și agitată, zugrăvind inadaptarea unui intelectual moldovean la moravurile din București.
Romanele *Turnul Milenei* (1928), *Fata din Zlataust* (1931) și *Golia* (1933) vădesc înclinația lui I.T. spre zonele mai tulburi ale existenței, prin evocarea unor universuri sumbre și a unor făpturi umane anormale, ceea ce duce uneori la interferența realului cu fantasticul. *Crăciunul de la Silvestri* (1934) și *Lorelei* (1935) sînt două romane de dragoste, cu accente melodramatice, pe tema nepotrivirii temperamentale; tipul uman sensibil, visător, melancolic se înfruntă în iubire cu opusul său, omul „normal", cu simț practic și robustețe sufletească, fiind învins.
Cu *Arca lui Noe* (1936), I.T. încearcă să-și înfrîngă lirismul congenital și să creeze un roman obiectiv, după îndemnul lui G. Ibrăileanu. Cartea amintește de romanul *Grand Hotel* de Vicky Baum, prin aceeași modalitate epică de a urmări paralel mai multe personaje, aparținînd unor lumi eterogene, care sînt silite să se întîlnească ocazional. Intriga, abil condusă, are elemente de roman polițist.
Ultimele romane ale lui I.T., *Secretul Anei Florentin* (1937), *Fundacul Varlaamului* (1938), *Prăvale-Baba* (1939), *Tudor Ceaur Alcaz* (1940—1943), *La porțile nopții* (1946), *Hai diridam* (1946), *Zdrulă și Puhă* (1948) marchează declinul unei cariere literare începută atît de promițător.
Din aceeași perioadă de creație se remarcă, în schimb, cîteva volume de memorialistică, valoroase atît prin informațiile sociale sau literare pe care le conțin, cît și prin farmecul evocării: *În casa bunicilor* (1938), amintiri din copilărie, *Ce-a văzut Ilie Pîinișoară* (1940) și *Întoarcerea în timp* (1941), evocări ale Iașului de odinioară, *Masa umbrelor* (1942), amintiri despre cenaclul de la *Viața românească*.

E.Z.F.

TEODOREANU-VELISAR Ștefana, n. 17.X.1897, Saint-Moritz, Elveția. Prozatoare de orientare tradiționalistă și traducătoare. Soția lui Ionel Teodoreanu. Debutează în 1939 cu volumul *Calendar vechi*. Autoare a trei romane: *Viața cea de toate zilele* (1940), *Acasă* (1947) și *Căminul* (1971).
Alte opere: Cloșca cu pui (1941); *Ursitul. Evocări, amintiri* (1970).

P.M.

TEODORESCU G. Dem., n. 25. VIII. 1849, București; m. 20. VIII. 1900, București. Folclorist. A studiat filologia clasică la Paris. Profesor de latină și greacă, primul director

al Bibliotecii Fundației Universitare din București, ministru al învățământului. Primul culegător științific de folclor versificat (*Poesii populare române*, 1885). Monografii istorico-literare despre *Viața și activitatea lui Anton Pann* (2 vol., 1891—1893) și *Eufrosina Petru* (1883).

Alte opere: Cercetări asupra proverbelor române (1877); *Noțiuni despre colindele române* (1879).

D. SIM.

Virgil Teodorescu

TEODORESCU Virgil, n. 15. VI. 1909, Cobadin, jud. Constanța. Poet, eseist și traducător. Licențiat al Facultății de litere și filozofie din București. A debutat ca elev, în *Anuarul liceului* „Mircea cel Bătrîn" din Constanța. Adevăratul debut s-a produs în anul 1928, în revista lui T. Arghezi, *Bilete de papagal*, sub pseudonimul *Virgil Rareș*. În anul 1932 scoate la Constanța revista *Liceu* (două numere), considerată astăzi una dintre primele publicații suprarealiste din România. Împreună cu Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost și Gellu Naum a alcătuit grupul suprarealist român, a cărui activitate, dusă pe planul literaturii, s-a îmbinat cu activitatea politică de stînga. În această perioadă apar *Blănurile oceanelor* (1945), *Critica mizeriei* (1945), în colaborare cu Gellu Naum și Paul Păun, *Butelia de Leyda* (1945), *Spectrul longevității. 122 de cadavre* (1946), în colaborare cu Gellu Naum, *Au Lobe du sel* (1947), *La Provocation* (1947), *Eloge de Malombra* (1947), în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Paul Păun și D. Trost. Poezia lui V.T. se caracterizează printr-o neobișnuită vocație poetic-imaginativă, care transformă dicteul suprarealist într-un context asociativ liric, cu aparențe de onirism. Următoarele două volume ale lui V.T. vor apărea după mai mulți ani de absență, *Scriu negru pe alb* (1955), *Drepturi și datorii* (1958). Interesul poetului se deplasează, în această nouă fază, spre accesibilitate, spre ideea responsabilității, spre funcția agitatorică și activă a literaturii.

Cu *Semicerc* (1964), *Rocadă* (1966), *Corp comun* (1968), *Repaosul vocalei* (1970), *Sentinela aerului* (1972), *Heraldica mișcării* (1973), V.T. revine la imagismul torențial practicat în faza începuturilor, găsind, treptat, o soluție de sinteză, care integrează și experiențele suprarealiste cu accentul pus pe versificație. Surprinzătoare printr-o neobișnuită capacitate de asociație metaforică și printr-o mare exuberanță imaginativă, poezia lui V.T. este o formă a lirismului modern, nu lipsită de dificultăți, dar constant tulburătoare și muzicală, umană și civică în substanța ei. V.T. a tradus, între alții, din S. Mihalkov, Adam Mickiewicz, Olga Bergolț, Byron, Nazim Hikmet, Henrik Ibsen, Prosper Mérimée, Apollinaire, Pasternack, Vera Imber, Baudelaire, Paul Eluard, L. Aragon ș.a. O parte din versurile sale au fost traduse în volume sau în antologii ale poeziei române, apărute în Argentina, Belgia,

Scanned with OKEN Scanner

Brazilia, Bulgaria, Franța, Grecia, Iugoslavia, Marea Britanie, Polonia, Spania, U.R.S.S.

Alte opere: Blănurile oceanelor și alte poeme (1969); *Vîrsta cretei* (1970); *Poemul întîlnirilor* (1971); *Ucenicul nicăieri zărit* (1972); *Poezie neîntreruptă* (1976).

FL. M.

TEODORESCU-BRANIȘTE Tudor, n. 12.IV. 1899, Pitești; m. 23.III. 1969, București. Prozator și ziarist. Vastă activitate în presa democratică din deceniile interbelice. Romane și nuvele din viața social-politică (*Suflet de femeie*, 1920; *Șovăiri*, 1921; *Ochiul de nichel*, 1927; *Domnul Negoiță*, 1932; *Scandal*, 1932; *Băiatul popii*, 1933; *Prințul*, 1944 ș.a.). Un roman din 1960 (*Primăvara apele vin mari*) evocă răscoalele țărănești din 1888. Volumele *Oameni și cărți* (1923), *Scara vieții* (1967), *Oameni și paiațe* (1967) cuprind eseuri și articole.

D.M.

TERTULIAN Nicolae, n. 12.III.1929, Iași. Eseist și estetician, exeget al lui Georg Lukács și Teilhard de Chardin. Din cultura română îl preocupă mai ales teoreticienii artei și literaturii: T. Maiorescu, Eugen Lovinescu, M. Ralea, G. Călinescu, Camil Petrescu ș.a. Volume: *Eugen Lovinescu sau contradicțiile estetismului* (1959), *Eseuri* (1968), *Critică, estetică, filozofie* (1972).

P.M.

THEODORESCU Ciclerone, n. 9.II.1908, București; m. 18.II. 1974, București. Poet. Fiu al unui muncitor ceferist, licențiat al Facultății de litere și filozofie, membru fondator al Uniunii Scriitorilor. Își publică primele poezii în anul 1925, în *Universul literar*, condus de Perpessicius. Debutează editorial cu volumul *Cleștar* (1936), în care versurile trimit spre un interior sufletesc relativ încifrat, ca la E. Jebeleanu în *Inimi sub săbii*, sau Nina Cassian în *La scara 111. C.F.R.* (1938) aduce în poezia românească mașinismul industrial, privit dintr-o perspectivă expresionistă. *Un cîntec din ulița noastră* (1953, Premiul de Stat), *Copiii cartierului* (1961), *Povestea Ioanei* (1963) sînt lungi narațiuni lirice sau chiar romane în versuri, greu de citit. După trecerea timpului mai rezistente par a fi poeziile epigramatice, rondelul didactic și versurile pentru copii (*Pădurea de cleștar*, 1967). C. TH. este principalul traducător al lui Maiakovski în România.

FL. M.

THEODORIAN Caton, n. 14.V.1877, Craiova; m. 8.I.1939. Dramaturg și prozator. S-a remarcat prin comedia *Bujorești* (1916), a cărei temă este obsesia perpetuării măcar prin păstrarea numelui. Neputîndu-și asigura continuitatea biologică în linie masculină, bătrînul boier Fotin Bujorescu se

mulțumește cu una onomastică, luîndu-și un ginere care se numește, întîmplător, tot Bujorescu. Alte piese de teatru: *Ziua din umbră* (1912), *Comedia inimii* (reprezentată în 1919—1920), *Nevestele domnului Pleșu* (1921), *Stăpîna* (reprezentată în 1922—1923), *Greșeala lui Dumnezeu* (1929), *Jucării sfărîmate* (reprezentată în 1936—1937). Nuvele de inspirație patriarhală, mai ales din viața boierimii: *Sîngele Solovenilor* (1908), *Calea sufletului* (1909), *La masa calicului* (1911), *Povestea unei odăi* (1914), *Cum plînge Zinica* (1914).

D.M.

TITEL Sorin, n. 7.XII.1935, Margina, jud. Timiș. Prozator și eseist, redactor la *Orizont* și *România literară*. A debutat cu povestiri (*Copacul*, 1963) în care studiază, în spiritul unei întregi generații de nuveliști, stările de candoare ale adolescenței. În același sens merg și cărțile următoare (*Reîntoarcerea posibilă*, 1966; *Valsuri nobile și sentimentale*, 1967; *Dejunul pe iarbă*, 1968), unde preocuparea pentru simboluri, în gustul, iarăși, al prozei din deceniul al VII-lea este vizibilă. Cu *Noaptea inocenților* (1970) și, mai ales, remarcabilul roman *Lunga călătorie a prizonierului* (1972), acesta din urmă apărut și în traducere franceză (Paris, 1974), S.T. renunță la epica tradițională, fragmentează narațiunea, complică simbolurile pînă la a le pune sub semnul unei parabole mai generale despre condiția individului într-o lume în care inocența se confundă, adesea, cu vina. Influența noului roman se face simțită în scriitura voit complicată a cărții. În *Țara îndepărtată* (1975) revine la narațiunea realistă și la sentimentul liric al existenței.

Alte opere: ***Pasărea și umbra*****, 1977** (Premiul Uniunii Scriitorilor).

E.S.

TÎNĂRUL SCRIITOR, revistă a Uniunii Scriitorilor apărută — în format de carte — în perioada cuprinsă între 1952 și 1958. Adunînd colaborări diverse, de la majoritatea scriitorilor timpului, ea își definește specificul prin interesul acordat literaturii scriitorilor tineri, cît și problemelor legate de îndrumarea literară și ideologică a acestora. Programul ei va fi continuat de revista *Luceafărul*, publicație care o înlocuiește în fapt. Colaboratori: Demostene Botez, Ion Gheorghe, Ion Horea, Emil Manu, Florin Mugur, D. Micu, Victor Tulbure ș.a.

I.V.Ș.

TODORAN Eugen, n. 21.XI 1918, Cornești, jud. Mureș. Istoric literar. Studii filologice la Cluj. Profesor la Universitatea din Timișoara. *Eminescu* (1972) este o amplă și documentată monografie dedicată operei poetului. *Secțiuni literare* (1973) cuprinde studii substanțiale despre I. Creangă, I. Slavici, I.L. Caragiale, L. Rebreanu, L. Blaga, T. Arghezi ș.a. A edi-

Scanned with OKEN Scanner

tat, comentînd judicios, opera dramatică a lui L. Blaga. *Maiorescu* (1977) este o cercetare critică temeinică și riguroasă, tot de profil monografic.

D.P.

TOMA Alexandru, n. 11.II.1875, Urziceni; m. 15. VIII. 1954, București. Poet. Format în atmosfera mișcării socialiste de la sfîrșitul secolului trecut, a colaborat la *Lumea ilustrată*, *Lumea nouă literară și științifică*, *Munca*. După 1900 se orientează spre poezia de „concepție", de contemplație și reverie, afirmînd, în nota lui Al. Vlahuță și Panait Cerna, o atitudine optimistă față de existență, cîntînd bucuriile cotidiene, îndeosebi cele procurate de tihna căminului familial. Prozodie clasică. După 1940 scrie versuri revoluționare. Volume: *Poezii* (1926), *Flăcări pe culmi* (1946), *Cîntul vieții* (1949, ediție nouă adăugită, 1954) ș.a. A tradus din Molière, Tolstoi, Ibsen etc. A condus publicația periodică *Lectura*. *Floarea literaturilor străine*.

D.M.

TOMIS, revistă literară (trimestrială din 1974) editată de Comitetul județean de Cultură și Educație Socialistă Constanța. Primul număr apare în iulie 1966 (lunar). Consacră un spațiu important realităților politico-sociale și economice, actualității culturale (județene îndeosebi). Paginile dedicate literaturii și comentariului ei sînt semnate — alături de un colectiv local de colaboratori — de scriitori din întreaga țară. Colaborează frecvent Traian Coșovei, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Gafița, Alex. Ștefănescu, Al. Protopopescu, Cornel Regman, Romulus Vulpescu etc.

I.V.Ș.

TOMOZEI Gheorghe, n. 29.IV.1936, București. Poet, modern în expresie, tradiționalist în conținut. Volumul de debut, *Pasăre albastră* (1957), este urmat de *Steaua polară* (1960), *Vîrsta sărutului* (1963), *Noapte de echinox* (1964), *Altaïr* (1967), *Atlantis* (1971), *Efigii* (1972), *La lumina zăpezii* (1974), *Gloria ierbii* (1975), *Twelve Poems* (London, 1975), *Poema patriei* (1977).

P.M.

TOMUȘ Mircea, n. 9.I.1934, Mociu, jud. Cluj. Critic și istoric literar. Redactor șef la revista *Transilvania*. Debut editorial cu monografia *Gheorghe Șincai* (1965, Premiul Academiei), prima contribuție amplă asupra luministului ardelean. *15 poeți* (1968), *Carnet critic* (1969), *Răsfrîngeri* (1973), *Istorie literară și poezie* (1974) adună studii și cronici despre V. Alecsandri, T. Arghezi, L. Blaga, I. Pillat, I. Barbu ș.a.; M.T. profesează o critică de finețe analitică, bazată pe o

largă informație istorico-literară, într-un limbaj expresiv și bine controlat.

Alte opere: Opera lui I.L. Caragiale (vol. I 1977).

V.M.C.

TONEGARU Constant, n. 26.II.1919, Galați; m. 10.II.1952, București. Poet. Studii liceale, fără bacalaureat. Duce o viață boemă, mereu în căutare de lucru. Publică un singur volum, *Plantații*, (1945, Premiul Fundațiilor regale). Poetica lui C.T. (trecut prin experiența suprarealistă împreună cu D. Stelaru, I. Caraion, Geo Dumitrescu) este aceea a unui iconoclast romantic, ironic pînă la burlesc. Exodul în trecut ori în depărtate spații geografice e forma protestului său boem. În atmosfera cețoasă a versurilor lungi, prozaizante, intuim chipul disimulat al unui melancolic sentimental.

Alte opere: Steaua Venerii (1969).

I.V.Ș.

TOPÂRCEANU Gheorghe, n. 20.III.1886; m. 7.V.1937, Iași. Poet, prozator și jurnalist literar. Studii la București, cele superioare, de litere, neterminate. Funcționar mărunt pînă în 1911, cînd este angajat ca secretar de redacție al revistei *Viața românească* din Iași. În timpul primului război mondial, nimerind pe frontul bulgăresc, cade prizonier și petrece doi ani (1916—1918) într-un lagăr. În 1918 scoate la Iași, împreună cu M. Sadoveanu, revista *Însemnări literare*. Cînd, în 1920, reapare *Viața românească*, preia funcția de prim-redactor. În 1926 obține Premiul Național de poezie. Zece ani mai tîrziu e ales membru corespondent al Academiei.

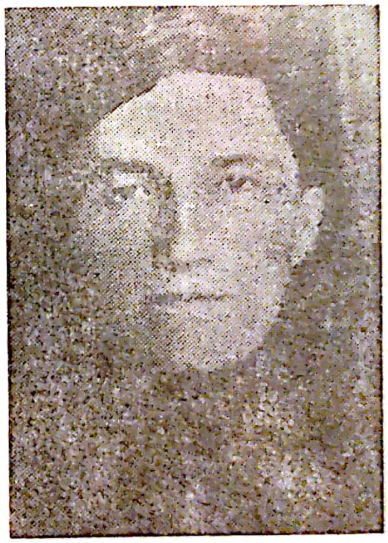

Gheorghe Topârceanu

Colaborator încă din anii liceului la felurite periodice, G.T. și-a tipărit primul volum, *Balade vesele*, în 1916. În următoarele ediții, cartea va purta titlul *Balade vesele și triste*. În același an i-a apărut o culegere de *Parodii originale*. Un al treilea volum de versuri, *Migdale amare*, vede lumina tiparului în 1928. Celelalte includ amintiri de pe front și din prizonierat (*Amintiri din luptele de la Turtucaia*, 1918; *În ghiara lor*, 1920; *Pirin-Planina*, 1936), articole diverse, îndeosebi pe teme literare (*Scrisori fără adresă*, 1931), traduceri (*Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, 1921), improvizații în versuri (*Bacilul Koch*, 1926; *Jos cortina!*, 1929). Postum i s-a publicat romanul umoristic neterminat *Minunile Sfîntului Sisoe* (1938).

Nota definitorie a operei lui G.T. este un aliaj de umor și sentimentalitate. Mai precis spus, poetul e un sentimental care își ascunde stările sufletești sub vălul umorului, al autoironiei și autopersiflării. El își preface, cum singur o spune, „în glume lacrimile clare". Un *lait-motiv* al poeziilor sale este elanul de simpatie, de înțelegere pentru dramele mărunte, pentru neliniștile și durerile celor mici, fără apărare, umiliți și ofensați. Tot ce e mărunt, nebăgat în seamă, apăsat,

tot ce suferă (oameni, dobitoace, gîze, plante) reține atenția tandră a scriitorului. Iată un cizmar sărac stînd pe „trepiedul său barbar", cocîrjat asupra ghetelor pe care le repară, într-o noapte de mai, cînd toată lumea petrece. Cu gîndul la stăpîna pantofului la care trudește, el și-o reprezintă dansînd fericită la un bal, și sufletul îi este răscolit de impulsia de a „da nebun cu calapodul în rînduiala asta crudă". Tot mai revoltat, se imaginează rostind tirade incendiare, răsculînd mulțimi, în timp ce, dîndu-i tîrcoale pe furiș, un somn liniștitor îi închide ochii *(Noapte de mai)*. Cîteva din poeziile cele mai reprezentative transfigurează zbuciumări ale universului ființelor necuvîntătoare: un „greier mic" își destăinuie panica provocată de venirea intempestivă a toamnei *(Balada unui greier mic)*; gîze și ierburi de tot soiul se agită, asemenea unor oameni nevoiași de la țară sau de la periferia orașelor, tulburate de vestea că vine vînt de iarnă, „răscolind pădurile" *(Rapsodii de toamnă)*. În expresie directă, decantată, lirismul se realizează în poeme cu priveliști de peisaje brumate sau ninse, ca *Balada călătorului*, *Noapte de toamnă* și mai ales *Balada morții*, un recviem sobru, de o simplitate maiestuoasă, pentru „un drumeț sărman", mort la o margine de drum. Spirituală, sclipitoare, proza lui G.T. (atît cea epică cît și cea jurnalistică) posedă darul de a odihni spiritul.

Ref.: Constantin Ciopraga, *G. Topârceanu*, București, 1966.

D.M.

TOROUȚIU I. E., n. 17.VI.1888, Solca, jud. Suceava; m. 23.XI.1953, București. Istoric literar, pasionat al documentelor literare. A adunat, în cele 13 tomuri de *Studii și documente literare* corespondența junimiștilor, apoi a semănătoriștilor, însoțite de note, explicații, traduceri și indici. Lucrarea e indispensabilă istoriei literare. Alte scrieri: *Modernismul* (1926), *Heinrich Heine și heinismul în literatura română* (1930), *Pagini de istorie și critică literară* (1936).

P.M.

TORYNOPOL Victor (Victor Florescu), n. 24.XII. 1922, Lugoj. Poet și memorialist. Activitate diplomatică (consilier cultural la Paris, ambasador în Argentina). Debutează cu volumul *Cartea cu sînge, pîine și cocs* (1945, Premiul Forum), după care publică *Viscolul și armonia* (1967). Alte volume: *Franța în cele patru anotimpuri*, proză memorialistică (1967), *Zbor prin subcuvinte* (1975).

P.M.

TRANCĂ Dumitru, n. 4.IV.1927, Craiova. Poet și eseist, diplomat, traducător din Croce, Sartre, Mark Twain etc. Volume de poezii: *Arcade* (1968), *Invitația soarelui* (1971), *Fereastra care tace* (1974). *Poemele depărtării* (1977); *Viscol în sînge*, proză (1977).

P.M.

Scanned with OKEN Scanner

TRANSILVANIA, revistă politică, social-culturală și literară, editată de Comitetul județean de Cultură și Educație Socialistă Sibiu. Apare lunar din aprilie 1972. Redactor șef Mircea Tomuș. Principalii colaboratori: Mircea Tomuș (care semnează și cronica literară), Titu Popescu, Mircea Ivănescu, Nae Antonescu, Mircea Braga. Revista acordă un spațiu larg problemelor de istorie și filologie română, în cadrul rubricii *Historia militans*.

FL. M.

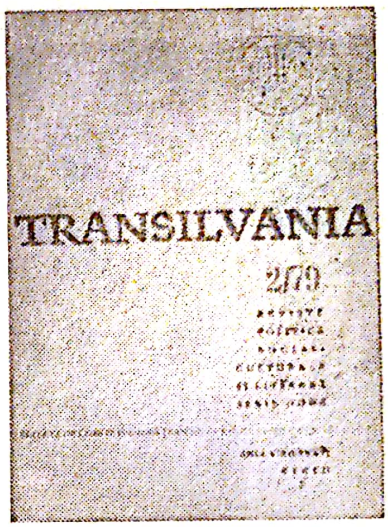

TRIBUNA

1. Cotidian literar și politic, apărut la Sibiu, între 1884 și 1903. În primii patru ani, conducătorul revistei a fost I. Slavici. Prin deviza sub care apărea: „Soarele pentru toți românii la București răsare", T. a militat pentru unitatea culturală și spirituală a românilor din Transilvania cu frații lor de dincoace de Carpați, pregătind, cu metodă și perseverență, unitatea politică a tuturor românilor. Din această cauză revistei i-au fost intentate cinci procese, după care redactorii erau condamnați la amenzi bănești sau luni de închisoare. T. a militat, de asemenea, pentru o literatură inspirată din viața poporului și scrisă în spirit popular, inițiind așa-numitul „realism poporal", cum l-a numit N. Iorga. La T. s-au publicat cîteva opere însemnate ale lui I. Slavici (nuvela *Pădureanca)* și aici s-a afirmat ca poet G. Coșbuc. Ca și *Familia*, dar într-o măsură sporită, T. a introdus în Transilvania principiile filologice preconizate de T. Maiorescu și de revista *Convorbiri literare*.

2. Seria a doua a T. apare din 10 februarie 1957, la Cluj, ca „săptămînal de cultură". Ea militează pentru promovarea valorilor culturale transilvane și, în același timp, pentru unitatea spirituală românească, publicînd, în egală măsură, scriitori și oameni de cultură din întreaga țară. Condusă de prozatorul D.R. Popescu, în paginile ei semnează frecvent Al. Căprariu, I. Lungu, I. Oarcăsu, Vasile Rebreanu, Mircea Vaida, I. Vlad, M. Zaciu etc.

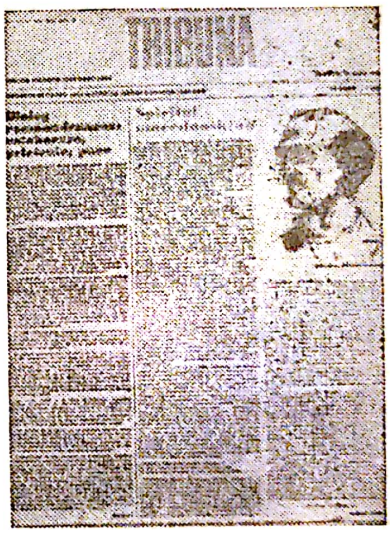

P.M.

TRIVALE Ion (Iosif Netzler), n. 13.IV.1889, Pitești; m. 11.XI.1916, Zimnicea. Critic literar. Unicul volum, *Cronici literare* (1914), cuprinde articolele publicate în *Noua revistă română*. Critic raționalist, apropiat de principiile lui M. Dragomirescu, de la care păstrează spiritul riguros al cercetării, disociindu-se însă printr-o intuiție mai sigură și capacitate asociativă. S-a remarcat ca un bun exeget al prozei și al teatrului.

I.V.Ș.

TUDORAN Dorin, n. 30.VI.1945, Timișoara. Poet. Redactor la *Luceafărul*. Face, în același timp, critică literară de poezie și a obținut bune aprecieri prin interviurile cu diverse perso-

Scanned with OKEN Scanner

nalități literare publicate în paginile *Luceafărului*. Debutează ca poet, prin volumul *Mic tratat de ilorie* (1973), după care tipărește *Cîntec de trecut Akherenul* (1975). Poezia acestor volume este de factură modernă în formă, intelectualistă prin reflexivitate.

P.M.

TUDORAN Radu (N. Bogza), n. 8.III.1910, Blejoi, jud. Prahova. Prozator. Debutează ca reporter, în 1938, la *Lumea românească*, iar ca prozator, în revista *Azi*, la sfîrșitul aceluiași an. După cîteva romane de atmosferă balcanică și sentimentală (*Un port la răsărit*, 1941; *Anotimpuri*, 1943; *Întoarcerea fiului risipitor*, 1947), în care decisive sînt gustul pentru aventura aeronautică sau navală și erotismul, R.T. publică, în 1954, *Toate pînzele sus !*, carte care îl va consacra ca pe unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai romanului de aventuri pentru tineret din literatura română. Construit pe schema periplului, *Toate pînzele...* este un inventar de obiceiuri exotice și marinărești, o suită de întîmplări aventuroase, plasate în cele mai neașteptate medii, și nu lipsite de o autentică vibrație lirică, o carte scrisă pentru a fi înțeleasă de toată lumea. După *Dunărea revărsată* (1961, Premiul Academiei), romanul unui șantier naval dunărean, R.T. reia motivul călătoriei, ca pretext al unor jurnale sau al unor narațiuni, în *Al 82-lea* (1966) și *Oglinda retrovizoare* (1970). A tradus din Jules Verne. *Toate pînzele sus !* a fost tradus înPolonia (1958) și Bulgaria (1969), iar *Întoarcerea fiului risipitor* și *Anotimpuri* în R.F. Germania (*Schicksal aus deiner Hand*, 1953; *Jahreszeiten des Herzens*, 1954).

Alte opere: Orașul cu fete sărace (1944); *Ultima poveste* (1956); *Maria și marea* (1973); *Acea fată frumoasă* (1975).

FL. M.

TULBURE Victor, n. 28.III.1925, Căușani, Tighina. Poet. Inspirație civică (*Vioara roșie*, 1948; *Holde*, 1949; *Vișinul lui Vania*, 1951; *Lauda patriei*, 1955, Premiul de Stat; *Vară fierbinte*, 1956; *Cornul pădurarului*, 1957; *Poet și ostaș*, 1958; *Eu nu cînt că știu să cînt*, 1959; *Țării mele*, 1960; *Toamna pe sub nuci*, 1962; *Aur*, 1963; *Cîntece și balade*, 1963; *Soarele patriei*, 1966; *Stejarul românesc*, 1968; *Dicționar cu poezii*, 1970; *Dragoste supremă*, 1972; *În lume nu-s mai multe Românii*, 1976). Versuri pentru copii. Traduceri din poeți ruși și sovietici, bulgari, germani.

D.M.

TUTOVEANU George, n. 20.XI.1872, Bîrlad; m. 18.VIII. 1957, Bîrlad. Poet. Întemeietor de periodice, animator cultural. Structură clasică (*Albastru*, 1910; *Balade*, 1919; *Tinerețe*, 1924; *Patria*, 1924; *Sonete*, 1938; *Poezii*, 1968).

D.M.

Scanned with OKEN Scanner

TZARA Tristan (Samy Rosenstock), n. 16.IV.1896, Moineşti; m. 25.XII.1963, Paris. Poet. A debutat foarte timpuriu, în 1912, cu versuri de factură simbolistă, în revista *Simbolul*, pe care o editează în același an împreună cu I. Vinea (primul său pseudonim e *S. Samyro*). După puțin timp, T.T. se desprinde de influența simbolismului, publicînd în *Noua revistă română* și *Chemarea*, între 1914 și 1915, poezii tot mai originale, în care încearcă o reabilitare lucidă a banalului și cotidianului, într-o expresie poetică eliberată de prozodia tradițională, și chiar de logica și sintaxa uzuală. Spiritul de frondă conținut în aceste versuri prevestește atitudinea revoltei avangardiste pe care o va trăi în anii următori. Stabilit în Elveția, el devine, în 1916, unul dintre inițiatorii mișcării dadaiste, ajungînd în scurt timp o celebritate mondială. Deși T.T. scrie de acum înainte numai în limba franceză, prietenii din țară continuă să-i publice versuri românești, rămase în manuscris, în revistele *Contimporanul* și *Unu*. El susține ideea continuității destinului său poetic, de la versurile românești de tinerețe la poemele dadaiste de mai tîrziu. În 1934 Saşa Pană editează la *unu* o plachetă intitulată *Primele poeme ale lui Tristan Tzara*.

E.Z.F.

ȚAȚOMIR Nicolae, n. 2.II.1914, Hîrlău. Poet. Scrie versuri de factură clasică, unele în limba latină (*Lebede negre*, 1936; *Eternul spirit*, 1940; *Satire*, 1955; *Răscoala. Momente, stihuri și distihuri*, 1957; *Un om pe promontoriu*, 1961; *Tainicul arhipelag*, 1964; *Pe limba lor. Fabule miniaturale*, 1967; *Carmen terestre*, 1968; *Melos*, 1970; *Cartea mea de lut*, 1971; *Poezii și poeme*, 1974; *Elipse orfice*, 1976). A publicat și un volum de proză: *Manuscrisul de la Marrakech* (1972).

D.M.

ȚIC Nicolae, n. 24.XII.1928, Boz, jud. Hunedoara. Prozator. Studii filologice la București. Debut editorial cu proză de inspirație rurală contemporană (*A doua moarte a lui Anton Vrabie*, 1957). Următoarele cărți (romane, nuvele) reflectă, majoritatea, existența citadină: muncitorească, funcționărească, intelectuală. *Profiluri* (1959, Premiul Academiei), *Ora 6* (1960), *Anii tineri* (1961), *Vîntul de seară* (1962), *Un vals pentru Maricica* (1963), *Nu trageți în caii de lemn!* (1967) abordează problematica tinerelor generații. *Orașul cu o mie de blesteme* (1965) evocă climatul orașului de provincie în primii ani postbelici, *Durerile altora* (1969), *Drumul spinos al întoarcerii* (1971), *Viață de buzunar* (1972) dezvăluie feluri te fenomene și mentalități principial perimate, înfățișînd implicit și condițiile în care acestea pot totuși să prolifereze. Cu *Navetiștii* (1974), romancierul se întoarce la lumea țărănească, pe care o redescoperă nu la sate, ci pe șantiere.

Alte opere: Camera cu oglinzi (1971); *Patima urșilor albi* (1975); *Arșița verii și a sufletului meu* (1976).

D.M.

ȚICHINDEAL Dimitrie, n. 1775, Becicherecu-Mic, jud. Timiș; m. 20.I.1818, Timișoara. Cărturar iluminist, a participat la activitatea de luminare și educare a poporului inițiată de *Școala ardeleană*. A militat pentru învățămîntul în limba română în școlile din Banat și a fost profesor la prima școală pedagogică românească. Operele tipărite ale lui D.Ț. sînt în cea mai mare parte traduceri cu caracter didactic și moralist. Popularitatea o datorează însă culegerii de fabule *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățăturii* (1814), întîia carte de acest gen în limba română, prelucrată după Dositei Obradović.

E.Z.F.

ȚOIU Constantin, n. 19.VI.1923, Urziceni. Prozator, publicist și traducător. A debutat cu un roman de acțiune (*Moartea în pădure*, 1965) și s-a impus prin *Galeria cu viță sălbatică* (1976, Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei), excelent roman politic preocupat de destinul indivizilor

Scanned with OKEN Scanner

(de obicei intelectuali) în revoluție și de relația acestora cu istoria. A tradus, în colaborare, din John Braine și Reymont.

Alte opere: Duminica muților (1968); *Destinul cuvintelor* (1971); *Pretexte* (1973); *Alte pretexte* (1977).

FL. M.

ȚUGUI Ion, n. 24.XII.1933, Vicovu de Jos, jud. Suceava. Poet și prozator. Ca poet evoluează de la o poezie cu un timbru încă insuficient limpezit, încercînd a transpune ritmica motivului muzical în vers (*Versuri*, 1967) și o poezie mai „tehnică", cu preferință pentru reprezentări grotești (*Lava intermediară*, 1970), spre poeme de o tonalitate echilibrată, pledînd pentru umanism (*Cînturile marelui pod*, 1972). Romanul *Voivodeasa* (1976) evocă întîmplări dramatice petrecute într-un sat din Bucovina, în 1945. Alte scrieri: *Ochii fastului*, poeme (1973), *Petrol și oameni*, reportaj (1973).

D.P.

Scanned with OKEN Scanner

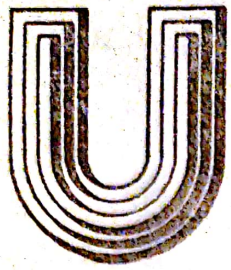

ULICI Laurențiu, n. 6.V.1943, Buzău. Critic literar. Redactor la *Contemporanul*. Se ocupă în special de debutanți, despre care scrie volumul *Prima verba* (1975). Debutul editorial cu volumul *Recurs* (1971). Critic exigent, înclinat spre ironie.

P.M.

UNGHEANU Mihai, n. 17.III.1939, Slobozia. Critic literar. Activitate redacțională la *Ramuri* și *Luceafărul*. Articole, studii, prefețe, antologii de literatură română clasică și contemporană, caracterizate printr-un evident spirit polemic, o parte strînse în volumele *Campanii* (1970), *Pădurea de simboluri* (1973), *Arhipelag de semne* (1975). A mai publicat: *Marin Preda. Vocație și aspirație* (1973), studiu monografic, *Lecturi și rocade* (1978).

V.M.C.

UNIUNEA SCRIITORILOR (v. SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI).

UNU (v. AVANGARDA).

URECHE Damian, n. 2.IX.1935, Slătioara, jud. Vîlcea. Versuri de inspirație patriotică. Volume: *Temperamentul primăverii* (1964), *Invitație la vis* (1967), *Viori fără amurg* (1969), *Elegie cu Francesca da Rimini* (1971), *Prințul marelui putin* (1971), *Tot ce mă doare* (1972), *Noapte de zile mari* (1974).

D.M.

URECHE Grigore, n. 1590, Iași; m. 1647, Iași. Cronicar moldovean. A fost fiul lui Nestor Ureche (boier latifundiar, prietenul tuturor domnilor din familia polonofilă Movilă) și al Mitrofanei, maestră țesătoare în fir de argint și aur. În 1595, tatăl cronicarului se refugiază cu familia în Polonia, de teama persecuțiilor voievozilor turcofili. Între 1612 și 1617, GR. U. se află în Polonia, la Lwów, unde face studii umaniste: limba latină, literatura și istoria. Se întoarce în Moldova (Iași), instruit și educat, cu o cultură latină și polonă temeinică, pregătire ce-i deschide calea activității politice în viața Moldovei: logofăt al treilea (1628), mare spătar (1634) și mare vornic (1643).

De la cronicarul GR. U. a rămas o singură operă: *Cartea ce să chiamă letopiseț, ce într-însa spune cursul anilor și descălicarea țării Moldovei și viața domnilor*. A fost scrisă cînd era mare vornic. Autograful operei s-a pierdut pe la anul 1660, dar au rămas numeroase copii. Copistul cel mai infidel a fost Simeon Dascălul (sec. XVII), care și-a permis să interpoleze capitole proprii, care deformau adevărul istoric. Cel mai fidel copist a fost Axinte Uricariul. Manuscrisele care descind din copia lui Axinte au servit la reconstituirea cvasiautentică a cronicii dispărute.

Scanned with OKEN Scanner

Cronica dezvoltă istoria Moldovei de la întemeierea ei de către Dragoş Vodă (1359) pînă la anul 1595 (începutul domniei lui Aron Vodă, persecutorul tatălui său). GR.U. a fost un cronicar erudit, care a consultat vechile cronici moldovenești scrise slavonește, concentrate într-un *letopiseț moldovenesc*, și cronicari poloni (Ioachim Bielski), care în cronicile Poloniei lăudau faptele vitejești ale ostașilor și voievozilor Moldovei în lupta lor eroică împotriva cotropitorilor turci. De un interes științific și totodată patriotic este începutul cronicii sale, un fel de introducere în istoria poporului român înainte de întemeierea voievodatelor, adică în perioada cuceririi Daciei de romani. Autorul face analogii între lexicul român și lexicul latin și afirmă că „de la Rîm (Roma) ne tragem". Ca membru al marii boierimi, GR.U. a scris cronica sa în favoarea clasei boierești, apărîndu-i privilegiile feudale. De aceea, domnitorul cel mai bun este acela care ascultă sfaturile boierilor și ține pe boieri „la cinste mare".

Cronica lui GR.U. este prima operă în limba română, scrisă cu intenții artistice. Autorul folosește adesea portretul de tip clasic, imagini sugestive cu elemente din realitatea imediată (natură, viața rustică). Stilul său este cînd sentențios, cînd vioi și natural, împănat cu proverbe și expresii populare.

Ediții: P. P. Panaitescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, București, 1955.

D. SIM.

URECHIA V.A. (Vasile Alexandrescu), n. 27.II.1834, Piatra-Neamț; m. 5.XII.1901, București. Prozator, dramaturg, istoric literar și publicist. Întemeietor și redactor de periodice. Adversar al lui T. Maiorescu. Activitate vastă, împrăștiată, cu înfăptuiri modice pe toate planurile în care s-a desfășurat. Scrieri: *Grinda de aur* (1851), *Logofătul Baptiste Veleli*, proză (1855), *Coliba Măriucăi*, „roman național" (1855), *Balul mortului* (1865), *Odă la Eliza* (1869), *Fidanțata imperatorelui* (1870), *Fata bancherului* (1880), *Rara avis* (1882), *Chibrituri românești* (1888), *Banul Mărăcine* (1895), *Soare de toamnă*, teatru (1896), *Legende române* (1891), *Curs de literatura română* (1860—1861) ș.a.

D.M.

URICARIUL Axinte, n.c. 1670; m. c. 1733. Copist pasionat de acte (urice) și cronici referitoare la istoria Moldovei și Țării Românești. Autor al unei cronici, *De a doa domnie a lui Nicolae Mavrocordat*, cuprinzînd descrierea unei epoci frămîntate (perioada cuprinsă între anii 1711 și 1716).

Ref.: Ioan Șt. Petre, *Axinte Uricariul*, studiu și text, București, 1944.

D. SIM.

Scanned with OKEN Scanner

Urmuz

URMUZ (D. Demetrescu — Buzău), n. 17.III.1883, Curtea de Argeș; m. 23.XI.1923, București. Figură legendară a literaturii române din perioada interbelică, cel mai original reprezentant al avangardei la noi. A făcut studii de drept, după care a funcționat ca judecător în diferite localități, pentru ca din 1913 să devină grefier la Înalta Curte de Casație. A iubit muzica. Fire solitară, melancolică, U. a scris cîteva proze scurte, destinate inițial amuzamentului unor prieteni. S-a sinucis, din motive necunoscute.

Scrierile lui U. se numără printre primele exerciții predadaiste din lume, ele fiind citite și circulînd înainte de 1916, anul apariției dadaismului. Descoperite de T. Arghezi, acesta rămîne entuziasmat și publică cîteva din ele în *Cugetul românesc* și *Bilete de papagal (Pîlnia și Stamate, Ismail și Turnavitu, Gayk, Algazy et Grummer, După furtună)*. Postum, în 1930, admiratorii avangardiști îi publică un volum de proză (*Algazy et Grummer*), care nu depășește cincizeci de pagini. Considerate la început doar niște bufonerii inteligente, scrierile lui U. se impun prin grotescul universului creat și printr-o adevărată comedie a limbajului. În tiparul unor structuri epice de tip clasic sau al unor construcții lingvistice perfect logice, scriitorul introduce elemente absurde care șochează și trezesc rîsul. El creează de fapt niște *antiproze*, niște parodii fine și deloc gratuite ale tipurilor clasice de proză. Astfel se poate descoperi parodia romanului erotic, a nuvelei sociale, a epopeei, a fabulei etc., narațiuni vide, însă cu o gradație dramatică, autentică și perfectă. Dincolo de datele absurde ale universului creat de U., se poate descoperi realitatea înconjurătoare, foarte concretă și prozaică, încît G. Călinescu vede în acest straniu autor un „mare sensibil schimonosit".

Ref.: N. Balotă, *Urmuz*, București, 1970.

E.Z.F.

URMUZ, revistă (v. AVANGARDA).

URSACHI Mihai, n. 17.II.1941, Strunga, jud. Iași. Poet. Pornind de la modelul postumelor lui Eminescu sau de la acela al baladelor romantice și fantastice, de tip Bürger sau E.A. Poe, M.U. încearcă să realizeze o sinteză paradoxală între sinceritate și poză, gravitate și ironie, profunzime și frivolitate. Principalele volume: *Inel cu enigmă* (1970), *Missa solemnis* (1971), *Diotima* (1975).

FL. M.

UTAN Tiberiu, n. 21.III.1930, Văleni, jud. Maramureș. Poet cu sensibilitate la ceea ce este suav și delicat în ordinea materiei (*Chemări*, 1955; *Versuri*, 1961, Premiul Academiei; *Carte de vise*, 1962; *Clipe*, 1968; *Steaua singurătății*, 1966;

volum antologic; *Goana după vînt*, 1973). Pentru T.U. poezia este un joc cu porțelanuri fragile, confesiunea caută un limbaj mai obiectiv din teama de a vorbi în tonuri prea înalte despre niște bucurii delicate. În ultimele volume, frumusețea lumii vegetale începe să fie percepută cu un ochi mai dilatat, tulburat de gîndul trecerii. În *Goana după vînt*, versul este mai rupt, notația mai agitată. Poemele sînt puse sub semnul întoarcerii la origini, în Maramureșul natal. A publicat și povestiri pentru copii *(Ciopîrțilă)*, și a tradus din poezia rusă, italiană și spaniolă.

E.S.

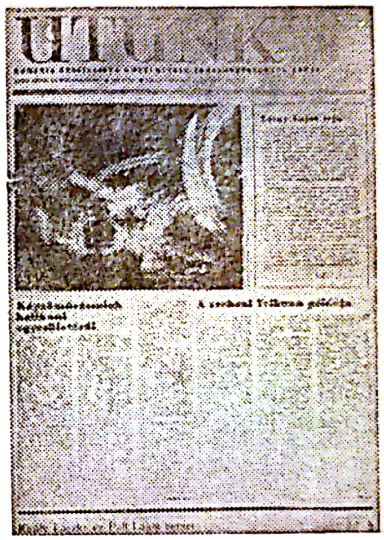

UTUNK *(Drumul nostru)*, săptămînal de cultură, literatură și artă, tipărit în limba maghiară la Cluj-Napoca, sub egida Uniunii Scriitorilor, începînd din 1946. Continuă tradițiile progresiste ale revistei *Korunk*, suprimată în 1940 de către regimul lui Horthy. Printre colaboratorii revistei se numără nume reprezentative ale literaturii maghiare din România, precum: Gaál Gábor, Asztalos István, Kovács György, Méliusz József, Nagy István, Sütő András, Szemlér Ferenc, Szász János ș.a. Din 1959 revista este condusă de poetul Létay Lajos. Publică proză, poezie, studii și articole de critică și istorie literară și de artă ale autorilor de naționalitate maghiară din România, cît și traduceri din autori români și străini.

A.P.

Scanned with OKEN Scanner

VAIDA Mircea, n. 9.XII.1941, Timişoara. Poet, eseist şi istoric literar. Studii filologice la Cluj-Napoca. Poezie htonică în linia Blaga, cu o nuanţă proprie, de marcă folclorică, stilizată savant (*Cenuşa verde*, 1969; *Marginea lacrimii*, 1974; *Cetăţi şi călătorii*, 1977). Eseistică suscitată de lecturi din literatura naţională şi universală (*Ospăţul lui Trimalchio*, 1970). A consacrat o monografie lui Sextil Puşcariu (*Sextil Puşcariu, critic şi istoric literar*, 1972) o micromonografie lui Ion Budai-Deleanu (1977), o alta lui St. O. Iosif (1978) şi a întreprins o cercetare a raporturilor poeziei blagiene cu lirica universală (*Lucian Blaga, afinităţi şi izvoare*, 1975).

D.M.

VALEA Lucian (Astălușiu Lucian), n. 4.III.1924, Şanţ, jud. Bistriţa-Năsăud. Poet. Studii de drept şi filologie la Bucureşti. L.V. evoluează de la o poezie cu nuanţe tradiţionaliste (*Mătănii pentru fata Ardeleană*, 1941; *Întoarcerea lîngă pămînt*, 1942) spre o poezie meditativă, de adîncime şi simplitate, în care răsună o anume tristeţe a zădărniciei şi a trecerii (*Întoarcerea lui Don Quijote*, 1972), reflecţii asupra omului şi a condiţiei umane, accente tonice de cîntăreţ al istoriei şi al făuritorului de istorie (*Vocile*, 1974). *Oameni pe care i-am iubit* (1977) e un volum de portrete memorialistice dedicat unor scriitori ca G. Bacovia, L. Rebreanu, L. Blaga, G. Călinescu, Ion Pillat etc.

D.P.

VARLAAM, n. sfîrşitul sec. XVI, Baloteşti, jud. Putna; m. 1657, mănăstirea Secu. Numele mirean, Vasile Moţoc. Egumen la Secu (1610), mitropolitul Moldovei (din 1632). Sol la ţarul Rusiei, Mihail Feodorovici, pentru a-i cere o tipografie, pe care a instalat-o la Iaşi (mănăstirea Trei Ierarhi). Aici a tipărit, în 1643, *Carte românească de învăţătură dumenecelor preste an* [...]. *(Cazania lui Varlaam)*, monument de limbă veche românească. În aceste predici (citite la strană), autorul explică pentru *toţi românii* (din Moldova, Muntenia, Transilvania), în stil popular şi figurat poetic, evangheliile; a avut o largă circulaţie în popor. Polemist pe probleme de dogmă *(Răspuns împotriva catihismului calvinesc*, 1645).

D. SIM.

VATRA

1. Foaie ilustrată pentru familie, apare la Bucureşti, între 1 ianuarie 1894 şi august 1896, bilunar, sub direcţia lui I. Slavici, I.L. Caragiale şi G. Coşbuc. Principalii colaboratori: I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coşbuc, Tr. Demetrescu, P. Dulfu, B.P. Hasdeu, G. Murnu, Sextil Puşcariu, N.D. Popescu, N. Iorga. Programul revistei *(Vorba de acasă)* recomandă cultivarea tradiţiilor naţionale şi a graiului viu al

Scanned with OKEN Scanner

poporului. Această orientare, care se accentuează în ultimii ani de apariție, cînd Em. Florescu semnează un articol de distanțare față de literatura decadenților *(Literatura de azi)*, face din V. o revistă de anticipare a semănătorismului.
2. Revistă social-culturală; serie nouă, apare la Tîrgu Mureș, lunar, din aprilie 1971. Directori fondatori: I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc. Redactor șef Romulus Guga. Principalii colaboratori ai revistei: Romulus Guga, Dan Culcer (care semnează și cronica literară), Mircea Zaciu, Mihai Sin, Serafim Duicu, Bogdan Stugren. Utile sub raport informativ sînt interviurile de la rubrica *Vatra-Dialog*. Rubrica *Cumințenia pămîntului* este consacrată problemelor de etnografie, iar ultima pagină găzduiește o *Antologie science-fiction*.

FL. M.

VĂCĂRESCU Alecu, n. 1769; m. 1799. Fiul lui Ianache V., poet, ca și tatăl său, în greacă și română, petrarchizează pe aceleași motive (invazia erotică, declarații de fidelitate, complimentarea iubitei etc.), dar cu un gust accentuat al ornamentației verbale și al stilizării manieriste. În satirele grecești, AL.V. aduce un aer mizantropic și o sensibilitate traumatizată, care-l apropie de preromantici.

P.C.

VĂCĂRESCU Ianache, n. 1740; m. 12.VII.1797, București. Poet și filolog. Descendent al unei vechi și influente familii boierești, instruit, bogat și om de lume, I.V. face o strălucită carieră în administrație, ocupînd cele mai înalte dregătorii. Căzînd în dizgrație sub fanariotul N. Mavrogheni, e exilat la Nicopole și Rhodos (1788—1790), murind apoi în circumstanțe încă nedeslușite.
I.V. e autorul a două dicționare rămase în manuscris (turco-român, româno-turc și germano-român, româno-german) și al unei importante gramatici, *Observații sau băgări de seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii românești* (1787), care susține ideea romanității limbii române, introduce o nomenclatură modernă (calchiată după italiană, în mare parte păstrată) și consacră o ultimă parte prozodiei (descrie tipurile de versificație, ilustrîndu-le cu exemple personale). Vrednică de interes este și *Istoria prea puternicilor împărați otomani* (mss.), compilată după izvoare turcești dar conținînd, pentru partea contemporană scriitorului, savuroase pagini memorialistice.
Reputația lui I.V. vine în primul rînd din activitatea sa poetică. El e reprezentantul prin excelență al etapei de constituire a lirismului cult în Țările Române, cînd se produce trecerea de la umanism la lumini, de la conștiința de neam la ideea de națiune, de la neo-grecism la asimilarea încă timidă a influențelor occidentale. Deși versurile i-au circulat sub formă manuscrisă, ele au ajuns foarte populare, intrînd

Scanned with OKEN Scanner

adesea în repertoriul lăutarilor. I.V. cultivă un anacreontism adaptat galanteriei fanariote, de aplicație strict erotică, uneori delicat alegoric *(Într-o grădină, Amărîtă turturea)*, alteori diluîndu-se într-un ritual petrarchist de jurăminte și declarații. Testamentul său poetic, concentrat într-un catren, se situează pe alt plan: el încredințează urmașilor sarcina de a contribui la „creșterea limbii românești ș-a patriei cinstire", deschizînd astfel calea liricii de exaltare națională.

Ref.: Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, 1967; Cornel Cîrstoiu, *Ianache Văcărescu. Viața și opera*, București, 1974.

P.C.

Poeții Văcărești

VĂCĂRESCU Iancu, n. 1792; m. 3.III.1863, București. Poet. Fiul lui Alecu V. și continuatorul dinastiei literare a Văcăreștilor, I.V. joacă, spre deosebire de Ianache, un rol șters în viața politică a țării. În toate împrejurările, inclusiv cu prilejul mișcării revoluționare a lui Tudor Vladimirescu de la 1821, își afirmă însă simțămintele patriotice și solidaritatea cu marile elanuri obștești. Animator al culturii, sprijină înființarea învățămîntului în limba română, conduce Teatrul grecesc din București (1819), face parte din societatea *Filarmonica* și prezidează *Asociația literară* (1844), care reunește pe cei mai buni scriitori din Țara Românească. Anacreontic în punctul de plecare, puternic atașat crezului raționalist al luminilor, I.V. evoluează în veacul spre romantism. Totuși, în cazul său, tranziția se prelungește în lungul întregului itinerar poetic, datorită totalei discrepanțe dintre înnoirea de tematică și simțire, de o parte, și limbajul discursiv, conceptualizat, frigid retoric, cu inversiuni silnice, de alta. În *Primăvara amorului*, cea mai cunoscută poezie a sa, atîrnarea de trecut precumpănește; alături de vechiul motiv anacreontic, al lui Cupidon udat de ploaie, tratat cu recuzita de rigoare (mitologie, horațianism, convenții arcadice), aflăm însă un cadru rustic, plin de vioiciune și adevăr, denotînd contactul direct cu natura. În alte compuneri inovațiile primează, deși dezlipirea de epigonismul neo-clasic nu se consumă niciodată definitiv: astfel, amintim cîteva elegii, de un lirism sumbru, asociind pateticul destinului uman cu tema sepulcrală, în felul preromanticilor englezi Young și Gray, poeziile de exultanță patriotică și militantism civic, scrise sub impresia revoluției de la 1821 *(Glasul poporului subt despotism, Bunavestire)* și mai multe balade, amestecînd insolit grotescul și macabrul *(Ielele)*. I.V. a făcut și diverse traduceri, între care *Britannicus* de Racine (1827).

Alte opere: Poesii alese (1830); *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt Iancu Văcărescu* (1848).

Ref.: I. Vîrtosu, *Corespondența literară între Nicolae și Iancu Văcărescu*, București, 1938; Al. Piru, *Poeții Văcărești*, București, 1967.

P.C.

Scanned with OKEN Scanner

VĂCĂRESCU Nicolae, n. 1784?; m. 12.X.1825, București. Poet. Fiul mai mic al lui Ianache V., din a treia căsătorie a acestuia, autor de versuri anacreontice. Prin *Primăvara se iveşte (Durda)*, de un colorit folcloric şi un proaspăt sentiment al naturii şi, îndeosebi, prin *Un pic de nădejde...*, elegie pe tema labilităţii fortunei, într-un metru care va fi deosebit de agreat de liricii secolului al XIX-lea (dodecasilabul amfibrahic), N.V. premerge înnoirilor romantice.

P.C.

VÂRGOLICI Teodor, n. 13.II.1930, Valea Cînepii, jud. Brăila. Istoric literar. Debutează, editorial, în 1956, cu *Începuturile romanului românesc*. Alte volume: *Alecu Russo* (1964), *Dimitrie Anghel* (1966), *Gala Galaction* (1967), *Mateiu I. Caragiale* (1970), *Retrospective literare* (1970), *Comentarii literare* (1971), *Perpessicius* (1974) ş.a.

P.M.

VELEA Nicolae, n. 13.IV.1936, Cepari, jud. Argeş. Studii filologice la Bucureşti. Prozator în linia realismului caragialian, cu influenţe puternice, la început, din Marin Preda. În *Poarta* (1958, Premiul Academiei) surprinde îmbinarea de ironie fină şi candoare în prezentarea unor personaje ciudate, cu gustul paradoxului pe buze. În *8 povestiri* (1964), *Paznic la armonii* (1965), *Zbor jos* (1968), interesul pentru automatismele verbale creşte. N.V. caută să sugereze, prin limbajul încărcat de vorbe savuroase, „modificarea" — cum spune el — a unei psihologii. Simţul auditiv este remarcabil, proza oferă un repertoriu bogat de vocabule rare. Indivizii care circulă în naraţiunile lui N.V. poartă nume curioase: Perţea, Fiertu, Ilie Găcea, Oriţa, Comilate, Nicu Paţilea, Răbădină, Boace, Grozea, Corşolea, Terbeşel, Giacă Iacă, al Miţii lui Piţurcă etc. Acest ironist inteligent şi inventiv manifestă predilecţie pentru lumea candorii infantile, în povestirile şi nuvelele sale dăm mereu peste copii năstruşnici şi oameni maturi care se copilăresc. Conflictele din viaţa socială sînt privite din acelaşi unghi *(În război, un pogon cu flori*, 1971). Zgîrcit cu vorbele, N.V. scrie rar, frazele lui sînt îndelung ciocănite, bătînd adesea spre paradox. Calităţile de fin moralist sînt reconfirmate în volumul *Vorbă-n colţuri şi rotundă* (1973), reeditat şi îmbogăţit sub titlul *Călător printre înţelepciuni* (1975): comentarii ingenioase în marginea proverbelor, zicătorilor populare. N.V. a scris şi două cărţi pentru copii: *Cutia cu greieri* (1970) şi *Dumitraş şi cele două zile* (1974).

E.S.

VERONA Dan, n. 2.VII.1947, Piatra Neamţ. Poet. Redactor la Radioteleviziune. Debutează la revista *Ateneu*, în 1965, iar editorial cu volumul *Nopţile migratoare* (1972), după care

Scanned with OKEN Scanner

publică *Zodia măslinului* (1974) și *Cartea runelor* (1976). Cultivă cu bune rezultate poezia ironică.

P.M.

VESPER Iulian (Teodor C. Grossu), n. 22.XI.1908, Horodnic de Sus, jud. Suceava. Poet, prozator și traducător, I.V. a făcut parte din grupul *Iconar* care își propunea să exprime într-un limbaj modern miturile spiritualității autohtone. Poemele din *Echinox în odăjdii* (1933), *Constelații* (1935), *Poeme de Nord* (1937), *Izvoare* (1942), *Poezii* (1968) cuprind pasteluri cu rame reflexive, meditații asupra existenței, evocări încărcate de decorațiuni medievale (critica a vorbit, în legătură cu I.V., de *goticul românesc*), arătînd oarecare ecouri din lirica expresionistă. I.V. a tradus *Kalevala* (1968) și a publicat și două romane notabile: *Primăvara în Țara fagilor* (1938) și *Glasul* (1957).

E.S.

VIANU Tudor, n. 27.XII.1897, Giurgiu; m. 21.V.1964, București. Estetician, istoric și critic literar, eseist, profesor de estetică și literatură universală și comparată la Universitatea din București. Fiu de medic, a făcut studiile gimnaziale și liceale la Giurgiu și București, iar studiile în filozofie și litere la Universitatea din București. În anii 1922—1923 urmează o specializare la Würtenberg și Tübingen, luîndu-și doctoratul cu teza publicată în limba germană, *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik*. Debutează cu articolele critice și poezii în revista *Flacăra* din 1916, iar în 1918, după ce participase la luptele din Moldova, devine redactor la *Literatorul*, unde îl cunoaște bine pe Al. Macedonski, fapt determinant în inițiativa editării operei poetului între 1939 și 1946. T.V. a avut cel mai important rol în valorificarea lui Al. Macedonski, destul de ignorat pînă la acea dată, mai ales datorită adversității poetului față de Eminescu. Mai colaborează, după aceea, la *Sburătorul* lui Eugen Lovinescu și la *Viața românească*, unde se bucură de prețuirea lui G. Ibrăileanu pentru care va nutri o mare stimă. După ce vine din Germania, de la studii, se numără printre colaboratorii revistei *Gîndirea*, iar prin colaborarea la *Țara noastră* devine unul din admiratorii lui O. Goga. În 1924 este numit suplinitor, apoi conferențiar și profesor de estetică, literatură universală și comparată. A fost unul din cei mai prestigioși profesori pe care i-a dat învățămîntul românesc universitar, comparabil cu marii săi înaintași și contemporani T. Maiorescu, N. Iorga, G. Călinescu. Începînd din 1925, cînd apare culegerea *Dualismul artei*, T.V. tipărește peste 40 de volume, pe teme de estetică, literatură română și universală, stilistică, istoria culturii, istoria artei, poezie, memorialistică, traduceri etc. Enumerăm pe cele mai importante: *Poezia lui*

Tudor Vianu

Eminescu (1930), *Idealul clasic al omului* (1934), *Estetica* (2 vol., 1934—1946), *Ion Barbu* (1935), *Filozofie și poezie* (1937), *Arta prozatorilor români* (1941), *Literatură universală și literatură națională* (1956), *Ideile lui Stendhal* (1959), *Dostoievski, Voltaire, Goethe* (1957, 1958). Activitatea lui T.V. s-a desfășurat în ultimul deceniu al vieții sale și în alte domenii: în 1955 este ales membru al Academiei (în 1937 fusese ales membru corespondent), din 1958 lucrează ca secretar general al Comisiei naționale pentru UNESCO, director general al Bibliotecii Academiei. În 1963 primește Premiul de Stat. A fost, între 1946 și 1947, ambasador la Belgrad. A reprezentat, cu strălucire, cultura românească peste hotare, faima sa dobîndind dimensiuni europene. Eugen Ionescu, care l-a prețuit mult, scria despre el, în 1965: „luciditatea, forța sa intelectuală mă uimeau [...]. Cînd Tudor Vianu a venit la Paris, în 1937, la un congres internațional de filozofie, a făcut o impresie extraordinară. Cunoștea Kant mai bine decît cel mai de seamă kantian de pe vremea aceea (V. Basch), Marx mai bine decît marxiștii specializați; Thomas din Aquino mai bine decît thomiștii". La baza sistemului estetic al lui T.V. stă noțiunea de valoare care determină noțiunea de operă, aceasta din urmă în înțelesul de produs al transformării naturii sub acțiunea umană. Estetica lui se preocupă numai de frumosul artistic, nu de cel natural. Valoarea distinge, în același timp, produsele intelectului de cele naturale. Arta este, pentru T.V., forma desăvîrșită a muncii umane. Fidel idealului clasicismului, esteticianul acordă pondere factorilor conștienți și rationali în producerea artei. Arta include, în același timp, valori estetice precum și valori ținînd de alte domenii ale culturii, în primul rînd cele de ordin psihologic și etic. Neokantian, discipol al lui Karl Gross, iar din cultura română al lui T. Maiorescu, folosind, în același timp, sugestii bogate din Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Lange, Utitz, Geiger, Croce, T.V. realizează, prin *Estetica* sa, prima încercare de sinteză românească din istoria acestei discipline, și una dintre cele mai merituoase încercări din istoria esteticii europene interbelice. Preocuparea sa consecventă pentru stilistică (este întemeietorul stilisticii literare românești), pentru forma operelor artistice se înscrie în estetica perfecțiunii pe care a cultivat-o neîncetat, de la catedră și prin scris. Cea mai elocventă ilustrare a acestui domeniu o constituie *Arta prozatorilor români* în care, pornind de la Vossler, construiește o istorie a prozei românești, văzută dintr-un unghi stilistic. Rezultatul este excepțional, cartea este desigur capodopera lui T.V. În acest sens contribuția sa la definirea originalității marilor prozatori români este fundamentală. Valorificînd imensul material folosit în caracterizarea și definirea marilor scriitori români, T.V. a întreprins sinteze remarcabile privi-

toare la originalitatea literaturii române, la mesajul și timbrul ei propriu în lume, asupra valorilor ei universale. Sinteze precum *Receptarea antichității în literatura română*, *Literatură universală și literatură națională*, *Permanențe ale literaturii române*, *Mitul prometeic în literatura română* ș.a. sînt adevărate modele ale comparatismului. Pionier al esteticii, stilisticii și literaturii comparate, T.V. rămîne un exemplu de savant umanist, precum și un artist remarcabil.

Alte opere: Istoria literaturii române moderne, în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu (1944); *Filozofia culturii* (1944); *Problemele metaforei și alte studii de stilistică* (1957); *Jurnal* (1961); *Poezii* (1962); *Arghezi, poet al omului* (1964); *Postume* (1966); *Corespondență* (1970).

Ref.: Ion Biberi, *Tudor Vianu*, București, 1966; Ion Pascadi, *Estetica lui Tudor Vianu*, București, 1968; Traian Podgoreanu, *Umanismul lui T. Vianu*, București, 1970.

P.M.

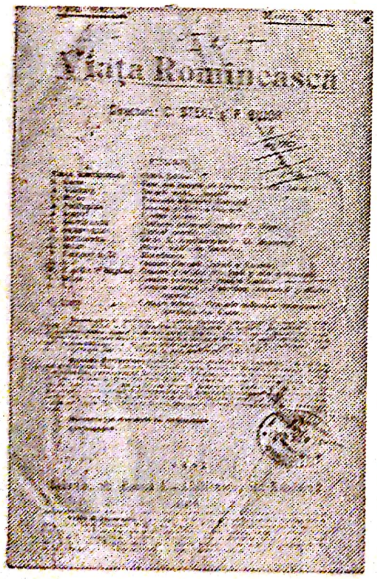

VIAȚA ROMÂNEASCĂ, revistă lunară (un timp bilunară) „literară și științifică". Apare în martie 1906 la Iași, sub direcția lui C. Stere și Paul Bujor. Din anul următor, cel de al doilea director va fi medicul savant I. Cantacuzino. Dar adevăratul „spiritus rector" este criticul literar G. Ibrăileanu. Pînă la primul război mondial, revista întreține curentul poporanist, pledînd pentru orientarea literaturii spre problematica de ordin social a lumii rurale, pentru zugrăvirea realistă a vieții țărănești. În perioada interbelică a militat pentru democratism radical, a susținut cu fermitate orientările raționaliste în cultură, combătînd obscurantismul și misticismul, angajîndu-se în polemici acerbe cu grupările și curentele de dreapta. A manifestat interes și simpatie pentru mișcarea și doctrinele socialiste, oferind ospitalitate unor studii și articole semnate de militanți ai Partidelor Social-Democrat și Comunist. Însăși formația conducătorilor publicației se resimte de pe urma contactului cu materialismul dialectic și materialismul istoric.

În 1916, V.R. a fost nevoită să-și sisteze apariția, ca urmare a intrării României în război. Și-o reia în 1920, sub conducerea lui G. Ibrăileanu, sprijinit în anii următori tot mai îndeaproape de M. Ralea. În 1930, revista se mută la București, M. Ralea asumîndu-și integral atribuțiile directoriale. În cursul anilor 1933—1934, cînd apare de două ori pe lună, ca „revistă de literatură, artă și ideologie", de partea literară se îngrijește G. Călinescu. Suprimată în 1940, V.R. reapare din noiembrie 1944 pînă în iulie 1946. Evocîndu-i trecutul, M. Ralea relevă, în articolul introductiv, spiritul democratic, raționalist, umanitar ce o călăuzise constant, convergența acțiunii ei cu lupta pentru emancipare și progres social dusă de clasa muncitoare, subliniind

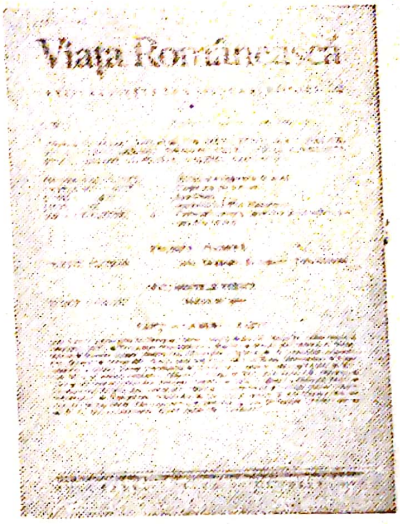

în concluzie: „Tot ce triumfă acum face parte din crezurile noastre". Din 1948, V.R. devine revistă a Uniunii Scriitorilor din România.

Tribună a ideilor înaintate, V.R. s-a bucurat de colaborarea mai tuturor scriitorilor români din secolul XX. În primul deceniu de apariție, numerele ei includ semnăturile lui I.L. Caragiale, G. Coșbuc, N. Gane, Al. Vlahuță, autori ajunși la apogeul realizării de sine înainte de 1900, alături de acele ale fruntașilor literaturii de la începutul secolului, Calistrat Hogaș, I. Al. Brătescu-Voinești, D. Anghel, St. O. Iosif, O. Goga, M. Sadoveanu, G. Topârceanu, G. Galaction, I. Agârbiceanu ș.a. În deceniile dintre războaie revista găzduiește scrierile lui Tudor Arghezi, ale lui Ion Pillat, Adrian Maniu, Demostene Botez, Al. Philippide, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Paul Zarifopol, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Sebastian, și al multor altor reprezentanți notorii ai poeziei, prozei și criticii din respectiva perioadă, unii prezenți în paginile ei și înainte de război. În anii imediat următori celui de-al doilea război mondial colaborează Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu iar, din 1948 încoace, alături de aceștia și de alți scriitori din generațiile vîrstnice, cvasitotalitatea autorilor ridicați după 1944.

Ref.: Mihail Sevastos, *Amintiri de la Viața românească*, București, 1966.

D.M.

VICOL Dragoș, n. 6.VII.1920, Cacica, jud. Suceava. Poet, prozator, dramaturg și reporter. Studii de drept la București. Ziarist, după 1944, la Suceava, descoperă și lansează tinere talente, între care pe N. Labiș. A publicat peste treizeci de volume. Ca poet (*Scrisori de la tata*, 1949; *Ctitorie în albastru*, 1972; *Voievod de stea*, 1973), D.V. evocă, într-o poezie cu ecouri tradiționale, de vibrație și de expresie moderne însă, cu preferință regiunile natale din Nordul Moldovei, îmbinînd, într-o tonalitate de nostalgie și încîntare, amintirea și legenda, cu romantismul creator contemporan. În romane (*Valea Fierului*, 1953, Premiul de Stat; *Drumul spre mai*, 1975; *Satul cu oameni frumoși*, 1975 ș.a.), ca și în schițe și nuvele (*A doua tinerețe*, 1960; *Bătrînul și livada*, 1973 ș.a.), D.V. e un povestitor în linia tradiției moldovenești. A publicat piese de teatru, cărți de reportaj, versuri și povestiri pentru copii (*A doua tinerețe*, teatru, 1961; *În întîmpinarea soarelui*, teatru, 1964; *A venit un pui de om*, 1959; *Povestiri la umbră de celini*, 1961; *Țară și scut*, publicistică, 1972 etc.).

D.P.

VIEAȚA NOUĂ, revistă literară, apărută de la 1 februarie 1905 pînă în 1925, sub conducerea lui Ovid Densusianu. S-a vrut organ central al mișcării simboliste, căreia a încercat

să-i dea o orientare dinamică. Publicația și-a avut un cerc propriu de poeți, dintre care puțini pot fi întîlniți, și numai rareori, și în alte reviste: I.M. Rașcu, Eugeniu Sperantia, Mihail Cruceanu, Al. Gherghel, Șerban Bascovici, Const. T. Stoika, Vintilă Paraschivescu, Barbu Solacolu, Tudor Vianu, Alexandru Colorian. Dintre poeții simboliști afirmați în alte periodice colaborează ocazional la V.N. Ion Minulescu, G. Bacovia, B. Fundoianu, Ion Pillat, mai susținut Emil Isac. Revista conține și valoroase studii de lingvistică, istorie literară, folclor, sociologie, economie politică, semnate (între alții) de Pompiliu Eliade, C. Rădulescu-Motru, G. Bogdan-Duică, Tache Papahagi, Pericle Papagahi, I.A. Candrea, D. Caracostea, Mircea Florian, P.V. Haneș, Charles Drouhet, Ramiro Ortiz, Urban Iarnik, precum și Ovid Densusianu. Ca ținută tehnico-grafică, V.N. e unul dintre cele mai elegante periodice românești.

D.M.

VINEA Ion, n. 30. IV. 1895, Giurgiu; m. 6. VII. 1964, București. Poet și prozator. A urmat liceul la „Sf. Sava", după care Facultatea de drept la București și Iași. În 1912 a editat, împreună cu Tristan Tzara și Marcel Iancu, revista *Simbolul*, în paginile căreia a debutat cu poezie. O nouă încercare de a edita o revistă a avut loc în 1915, cînd a scos *Chemarea*, tot cu Tristan Tzara, dar și aceasta a avut o existență efemeră ca și cea dintîi. Abia după un deceniu, I.V. și-a realizat visul de gazetar prin *Contimporanul* (între 1922 și 1932), prima publicație a avangardei românești, organ al „constructivismului". Anii de directorat la *Contimporanul* au coincis cu etapa de maturizare a personalității artistice a lui I.V., care s-a impus, atît prin arta sa, cît și prin atitudinea inteligentă și moderată în cadrul mișcării de avangardă. Paralel cu activitatea literară, I.V. a fost o prezență deosebit de activă în publicistica politică, la ziarele *Facla*, *Chemarea* etc. În 1930 a preluat de la N.D. Cocea conducerea *Faclei*, ziar cu orientare democratică, pe care a păstrat-o pînă la suspendarea publicației, în 1940. Talentul polemic, pasiunea ideilor și vigoarea stilului său artistic au făcut din I.V. unul dintre pamfletarii de prestigiu ai epocii interbelice, alături de T. Arghezi și N.D. Cocea. În ultimii ani ai vieții, I.V. s-a retras din presă, consacrîndu-se activității de traducător (a tradus din Barbey d'Aurevilly, W. Irving, H. Laxness, Romain Rolland, Shakespeare și Edgar Poe).

Ion Vinea

Primele poezii ale lui I.V. (1912—1914) stau sub semnul simbolismului. Dar tînărul poet se desprinde curînd de acest curent aflat în declin și se îndreaptă spre o poezie mai modernă, spre un lirism mai cerebral. Formula lirică originală adusă de I.V. în cadrul poeziei românești este un amestec de sensibilitate și luciditate, de afect și inteligență. Climatul artistic al avangardei — în care I.V. vedea o concepție de artă vitală „nu doar un spirit de negație în slujba unei arte

anemice" — se reflectă în poezia sa tocmai prin elementul de cenzură impus fluxului sentimental. Proclamîndu-şi drept crez estetic mobilitatea creatoare, „starea de revoluţie permanentă", I.V. nu încurajează însă anarhismul literar extrem. El rămîne „un clasic al avangardei". Cea mai originală ipostază a poeziei lui I.V. e elegia, expresia plînsului reţinut, filtrat de inteligenţă. Cum spune G. Călinescu, I.V. e „un elegiac, dar cu plînsul smălţuit şi mătăsos ca al japonezilor". Din păcate, unicul volum de versuri al lui I.V., *Ora fîntînilor*, amînat mereu, apare tîrziu, în anul morţii sale, încît destinul poetului se luminează postum.

Proza antumă a lui I.V. aparţine direcţiei moderniste, ca şi poezia sa. *Descîntecul şi Flori de lampă* (1925) cuprinde o suită de schiţe fanteziste, scrise în registre stilistice variate, de la evocarea lirică la umorul urmuzian şi la parodie. *Parodismul suspinelor* (1930), „mic roman selenar" (Perpessicius), e o scriere remarcabilă, în tradiţia prozei „decadente" a lui Barbey d'Aurevilly, Huysmans, Villiers de l'Isle Adam, avînd un erou enigmatic şi maladiv, bîntuit de obsesia unei iubiri neîmplinite. Romanul postum *Lunatecii* (1965) reia vechi teme ale prozei lui I.V., dar racordîndu-le la o manieră mai realistă. Eroul Lucu Silion e un Don Juan care devine victima propriei sale indecizii în dragoste, şi îşi ratează viaţa.

Alte opere: Venin de mai, roman neterminat (1972).

Ref.: Elena Zaharia, *Ion Vinea*, Bucureşti, 1972; Simion Mioc, *Opera lui Ion Vinea*, Bucureşti, 1972.

E.Ţ.F.

VINTILĂ Petru, n. 12. VI. 1922, Orşova. Prozator, poet, dramaturg şi reporter. A debutat cu placheta de versuri *Cinci dioptrii* (1945), în notă original-tradiţionalistă, urmată imediat de *Poeme* (1945). Scrierile epice, extrem de numeroase, i-au eclipsat cu totul producţia lirică. Narator în linia lui I. Slavici şi I. Agârbiceanu, îndatorat totodată, într-o oarecare măsură, lui M. Sadoveanu şi Cezar Petrescu, P.V. îşi ia subiectele fie din existenţa contemporană (îndeosebi aceea a satelor şi a micilor oraşe din regiunea natală), fie din trecutul apropiat: cel de-al doilea război mondial şi anii imediat următori. Uneori, realitatea e proiectată în mitosul folcloric. Menţionăm dintre cele aproximativ 20 de culegeri de nuvele: *Salamandra* (1949), *Nepoţii lui Horia* (1951), *Eroul* (1957), *Hiena şi circul* (1967), *Doi vikingi şi o fată* (1974). Dintre naraţiunile de mai mare întindere (romane, povestiri) reţin atenţia în special *Mărirea şi decăderea Păunei Varlam*, 2 vol. (1961), *Oraşul încercuit* (1964), *Eminescu. Roman cronologic* (1974). În dramaturgie este prezent cu piesa *Casa care a fugit prin uşă* (1975).

Alte opere: Zăpezile de altădată (1976); *Un soldat în căutarea patriei* (1978).

D.M.

Scanned with OKEN Scanner

VISSARION Ion C., 2.II.1879 (?), Costeștii-din-Vale, jud. Dîmbovița; m. 5.XI.1951, Costeștii-din-Vale. Prozator. Autor de nuvele *(Fără pîine*, 1912; *Mîrlanii*, 1912) scrise în maniera literaturii „țărănești" de la *Contemporanul*. Prin povestirile *Zapis Împărat* (1920), *Ber-Căciulă-Împărat* (1928) și *Agerul pămîntului* (1939), I.C.V. este creatorul *basmului științific* în literatura română. O încercare de roman *(Răsculații*, 1910) și o piesă de teatru social *(Lupii*, 1915), consacrate răscoalei țărănești din 1907, conțin scene de represiune sălbatică. I.C.V. s-a autocaracterizat „un scriitor țăran, cum e Maxim Gorki în Rusia". Alte volume: *Draci și strigoi* (1899), *Ber-Căciulă, povestiri* (1920), *Scrieri alese* (1959), *Vameșul* (1974).

FL. M.

VITNER Ion, n. 19.VIII.1914, București. Eseist și istoric literar. Studii, eseuri și articole despre literatura română contemporană, despre mișcarea literară de la sfîrșitul secolului trecut, despre scriitori contemporani sovietici și occidentali, despre modalități literare vest-europene *(Pasiunea lui Pavel Corceaghin*, 1949; *Critica criticii*, 1949; *Firul Ariadnei*, 1957; *Meridiane literare*, 1960; *Prozatori contemporani*, 2 vol., 1961, 1962; *Formarea conceptului de literatură socialistă. Literatura în publicațiile socialiste și muncitorești. Reviste literare*, 1966; *Albert Camus sau tragicul exilului*, 1968; *Semnele romanului*, 1971 ș.a.). Memorial de călătorie: *Reveriî pe malurile Senei* (1978).

D.M.

VLAD Ion, n. 26.XI.1929, Archiud, jud. Bistrița-Năsăud. Teoretician și critic literar. Profesor, rector (din 1976) al Universității din Cluj-Napoca. Volumul de debut, *Între analiză și sinteză* (1970), afirmă condiția intelectuală a actului critic, susținînd teoretic necesitatea unei adecvări mai riguroase și sistematice în studiul literaturii. Volumele *Descoperirea operei* (1970) și *Convergențe* (1972) vor urmări cu precădere să stabilească reperele teoretice ale cercetării literaturii, reformulînd conceptele din disciplinele literare pe un itinerar istoric ce devine instrument al demonstrației. *Povestirea. Destinul unei structuri epice* (1972, Premiul Academiei) e o lucrare de referință în teoria genurilor, o monografie a epicului cu analize comprehensive asupra povestirii românești. *Lecturi constructive* (1976) este cartea unui inteligent cititor de critică și proză, care profesează o critică de asumare și interpretare „sub supravegherea conceptelor", argumentînd o vocație a examenului teoretic, ca o orientare explicită a scrisului său.

Alte opere: Lectura — un eveniment al cunoașterii (1977).

I.V.Ș.

Scanned with OKEN Scanner

VLAHUȚĂ Alexandru, n. 5.IX.1858, Pleșești (azi Alexandru Vlahuță), jud. Vaslui; m. 19.XI.1919, București. Poet și prozator. Fiul unor mici proprietari. După bacalaureat (1879), se înscrie la Facultatea de drept, pe care nu o termină. Va ocupa diverse posturi (institutor, corector, profesor, avocat etc.), desfășurînd, în același timp, o susținută activitate publicistică (la *Epoca*, *Lupta*, *Revista nouă*, la revistele socialiste *Lampa*, *Munca* etc.). Editează revista *Viața* (1893); este director, timp de un an, alături de G. Coșbuc, la *Semănătorul* (1901). În ultimii ani ai vieții colaborează la *Viața românească*, *Neamul românesc*, fiind și editor al mai multor ziare și reviste. Poezia lui AL.V. este tipic epigonică. Influențată la început de V. Alecsandri și D. Bolintineanu, ea va continua cu totul în umbra lui Eminescu. În primul volum, *Poezii* (1887), maniera înlocuiește cu o corectitudine dezarmantă expresia originală. Lipsit de imaginație verbală, spirit reflexiv și natură etică, el împinge poezia în planul discuției didactice. Poemele sînt minate de un raționalism antiliric, chiar dacă nu li se pot nega efectele dramatice ale compoziției; atmosfera lor exprimă un decepționism sumbru. Influențat de mișcarea socialistă, AL.V. încearcă și o poezie a „optimismului umanitar". Volumul *Iubire* (1896) aduce o expresie mai personală, insuficientă însă pentru a da o altă imagine poeziei lui. Proza *(Nuvele*, 1886), subordonată și ea eticului, înregistrează crîmpeie „din durerile lumii", cu o caldă compasiune pentru cei umili; mai tîrziu *(Din goana vieții*, 1892; *În vîltoare*, 1896; *Clipe de liniște*, 1899), ea va cuprinde și accente de critică socială. Romanul autobiografic *Dan* (1894), lipsit de construcție epică, impregnat de subiectivism, va aduce în literatura română tipul „inadaptatului", un ins din clasa dezrădăcinaților semănătoriști de mai tîrziu. Opera lui AL.V., apreciată de C. Dobrogeanu-Gherea și G. Ibrăileanu, a fost judecată aspru de E. Lovinescu și aproape violent de G. Călinescu, în ciuda popularității cîștigate într-un public destul de larg, sensibil la sentimentalismul didactic, la moralismul vag și la discursivitatea pseudofilozofică. AL.V., exponent al unui climat literar, rămîne un scriitor reprezentativ nu printr-o operă, ci pentru o epocă.

Alexandru Vlahuță

Alte opere: Icoane șterse (1895); *Onestitatea în artă* (1893); *România pitorească* (1901); *Dreptate* (1914).

Ref.: V. Râpeanu, *Al. Vlahuță și epoca sa*, București, 1965; Virgiliu Ene, *Alexandru Vlahuță*, București, 1976.

I.V.Ș

VLĂDESCU M. G., n. 2.III.1885, Cotești, jud. Vrancea; m. 29. III. 1952, București. Romancier de factură melodramatică. În *Menuetul* (1933) descrie monotonia și veleitățile mediului provincial; în *Moartea fratelui meu* (1934), cea mai izbutită dintre cărțile sale, zugrăvește drama adversităților naționale care viciază marile sentimente umane.

Scanned with OKEN Scanner

Republica disperaților (1935) și *Gol* (1937) sînt, de asemenea, scrieri cu caracter umanitarist și sentimental.

P.M.

VOEVIDCA George, n. 1893, Sinăuți, jud. Suceava; m. 1962, Cîmpulung-Moldovenesc. Poet. Profesor de liceu. Membru corespondent al Academiei (1937). Poezie de orientare tradiționalistă, în linia lui Șt. O. Iosif, excelînd în sonet și în epigramă: *Sonete* (1920), *Epigrame* (1925), *Turnuri* (1928), *101 Epigrame* (1932), *Cîntece pentru Lu* (1936) ș.a.

D.P.

VOICULESCU V[asile], n. 27.XI.1884, Pîrscov, jud. Buzău; m. 26. IV. 1963, București. Prozator și poet. Fiu de țăran, își petrece copilăria într-o atmosferă „autentic rurală", stăpînită de datini și obiceiuri străvechi. Studii liceale la „Gh. Lazăr" din București, unde se împrietenește cu Urmuz. Răspunzînd unei vocații interioare, se înscrie la Facultatea de litere și filozofie pentru ca, după doi ani, să treacă la Facultatea de medicină pe care o absolvă în 1910. Începe pelerinajul medicului de țară. Deși se dăruie cu generozitate meseriei, va rămîne tot timpul fidel vechii pasiuni, literatura. Debutează cu versuri în tonalitate eminesciană, în *Convorbiri literare* (1912). Primul volum, *Poezii* (1916), trece neobservat. În timpul războiului, medic militar la Bîrlad, îl întîlnește pe Al. Vlahuță, care va deveni mentorul său spiritual. Prietenia cu bătrînul poet va continua și după întoarcerea lui V.V. la București (1918). Înrîurirea sensibilă a semănătorismului e evidentă în poemele scrise în perioada bîrlădeană, adunate în volumul *Din țara zimbrului și alte poezii* (1918). Imaginilor convențional-idilice ale vieții patriarhale, prezente încă în primul volum, li se adaugă acum o tonalitate moral-patriotică, ușor festivă, tot de sorginte semănătoristă. Cu cel de al treilea volum, *Pîrgă* (1921), poezia devine mai personală; versurile aduc un limbaj nou, dur și dens, care dă relief unui univers cu peisaje colțuroase. În *Poeme cu îngeri* (1927), motivele religioase, existente și în poezia anterioară, sînt preponderente. Specifice, în aparență, ortodoxismului literar al revistei *Gîndirea*, la care V.V. începuse să colaboreze în același an, aceste versuri de aspect parnasian, folosind larg simbolul și alegoria, glosînd pe marginea și cu recuzita textelor sacre, sînt în fond o meditație în gen aproape arghezian asupra neputinței omului de comunicare cu absolutul. Dealtfel, revista *Gîndirea* nu va schimba substanța lirismului lui V.V. În esența ei, poezia lui V.V. nu va deveni niciodată expresia senină a creștinismului. Dimpotrivă, volumele următoare, *Destin* (1933), *Urcuș* (1937), *Întrezăriri* (1939), dezvăluie un poet cerebral profund, mai degrabă atras de teluric, de tainele naturii elementare pe calea fabulosului și a miraculosului. Evoluția

V. Voiculescu

poetică a lui V.V. duce către decantarea lirismului prin trecerea de la pictural la spiritualizarea peisajului, la muzicalitate, tinzînd către idealul armoniei clasice pe care îl împlineşte magistral în *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu* (1964). În forma impecabilă a sonetelor, iubirea este cîntată pentru zbaterea ei sublimă între chemarea telurică, pasională, şi cea spirituală, purificatoare. În timpul celui de-al doilea război mondial, V.V. publică poeme de adîncă vibraţie patriotică, grupate în ciclul *Veghe*. Creaţia în proză, publicată postum în volumele *Povestiri* (I. *Capul de zimbru*; II. *Ultimul Berevoi*) (1966), ca şi poezia, relevă un univers ambiguu, oscilînd între puritate şi păcat, între ştiinţă şi magie. Întîmplările se petrec în existenţa cotidiană, conform însă unor ritualuri evocînd o lume originară, mitică, în care diferenţa speciilor nu se produsese încă. Predomină elementul acvatic (*Pescarul Amin*, *Lostriţa*), sugerînd un echilibru cosmic care reclamă fiinţele să-l recunoască, în spiritul eternei reveniri la o lume fantastică, tulburătoare, în care oamenii şi animalele trăiesc într-o profundă intimitate. O notă aparte aduce nuvela *Capul de zimbru*, remarcabilă pentru fineţea analitică şi originalitatea structurii narative bazată pe alternanţa planurilor temporale. Romanul *Zahei orbul* (1970) relatează drama unui muncitor din bălţile Dunării care, vrînd să-şi recapete vederea, capătă lumina interioară a credinţei. Teatrul lui V.V. — *Umbra*, *Fata ursului* (1930), *La pragul minunii* (1932) etc. — este interesant, mai puţin pentru intrigă şi realizare dramatică, cît pentru tendinţa către conceptualizare într-o ţesătură de realism şi fantastic mitic.

Alte opere: Amintiri despre Vlahuţă (1920); *Poezii*, volum antologic (1944); *Teatru* (1972).

Ref.: Ion Apetroaie, *V. Voiculescu. Studiu monografic*, 1975.

V.M.C.

VOITIN Alexandru (Alex. Voitinovici), n. 6.VIII.1915, Paşcani, jud. Iaşi. Dramaturg. A făcut studii juridice şi a practicat avocatura. A fost preşedinte al Tribunalului Suprem. A debutat cu poezie, dar s-a remarcat ca publicist în presa de stînga şi antifascistă. În 1957 scrie prima piesă de teatru, *Judecata focului*, dramă în versuri cu subiect medieval. Urmează trilogia dramatică *Oameni în luptă* (1950), alcătuită din piesele *Oameni care tac*, *Oamenii învinş* şi *Ancheta* (ulterior intitulată *Oamenii sînt oameni*) în care evocă lupta comuniştilor din anii ilegalităţii pînă la evenimentul naţionalizării. Această trilogie, de un patetism sobru, care valorifică în mod fertil stilul oratoric al dramaturgului, i-a adus consacrarea. A.V. a scris de asemenea drame istorice (*Procesul Horia*, 1967, şi *Avram Iancu*, 1970) consacrate unor eroi ai luptei naţionale şi sociale, precum şi comedii pe teme de

actualitate *(Portretul, Tezaurul lui Justinian* și *Scrisori anonime)*, publicate ulterior în volumul *Trei comedii* (1968).

E.Z.F.

VON DER HEIDE *(Dinspre cîmpie)*, revistă literară de limbă germană, condusă de V. Orendi-Hommenau, care apare la Timișoara (între 1909 și 1919; 1922 și 1927). Fără a avea un program bine stabilit, revista a reflectat activitatea celor mai diferiți scriitori de naționalitate germană din Banat, și a manifestat permanent un punct de vedere antișovin. Printre colaboratori: N. Schmidt, O. Alscher ș.a.

M.P.

VORONCA Ilarie (Eduard Marcus), n. 18. XII. 1903, Brăila; m. 5. IV. 1946, Paris. După debutul cu volumul *Restriști* (1923), în spiritul liricii bacoviene, I.V. devine în anii următori unul dintre cei mai activi reprezentanți ai avangardei literare. El editează revistele avangardiste *75 HP* și *Integral*, militînd pentru adaptarea în poezie a limbajului plasticii moderne, adică pentru o „pictopoezie". Totuși, nu „pictopoezia" se constituie ca element fundamental al liricii lui I.V., ci un imagism îndrăzneț, fastuos și halucinant, orientat uneori spre suprarealism *(Brățara nopților*, 1923), alteori spre dadaism *(Invitație la bal*, 1931). În numeroasele sale culegeri de versuri, alternează imagini ale orașului, ieșite dintr-un suflet de citadin dezabuzat *(Ulise*, 1928), cu imagini naturistice de mare prospețime *(Plante și animale*, 1929; *Incantații*, 1931; *Zodiac*, 1938), tema erotică *(Colomba*, 1927) cu meditația despre destinul poetului (*Petre Schlemihl*, 1932; *Patmos și alte șase poeme*, 1933). E. Lovinescu îl numește pe I.V. „miliardarul de imagini". După 1935 se stabilește la Paris, unde continuă să publice alte numeroase volume de poezii, în limba franceză.

E.Z.F.

VRÂNCEANU Dragoș, n. 14. III. 1907, Băbeni, jud. Vîlcea; m. 4. V. 1977, București. Poet, eseist și traducător. Scrie poezie de notație și evocare, realizînd caligrafii delicate și, uneori, sugestive stampe. Imagism original. Inspirație istorică. Uneori interpretează motive folclorice. Cultivă și sonetul. Volume: *Cloșca cu puii de aur* (1934), *Columne* (1965), *Poemele transhumanței* (1968), *Poezii* (1968), *Migdalul înflorit a doua oară* (1972), *Cîntecul casei de sub pădure* (1973), *Cîntecul vremilor* (1975), *Cloșca cu puii de aur* (retrospectivă), (1975). *Privește spre oraș* (1976). Eseuri și articole despre literatura italiană *(Întîlniri cu scriitorii italieni*, 1972) și cu alte subiecte (*Materia literară și idealurile ei*, 1976). Traduceri din Eugenio Montale, Dino Campana, Mario Luzi, Carlo

Scanned with OKEN Scanner

Bo. A întocmit *Antologia della poesia romena* (Parenti, 1961).

D.M.

VULCAN Iosif, n. 31. III. 1841, Holod, jud. Bihor; m. 8. IX. 1907, Oradea. Poet, prozator și dramaturg. Animator și organizator al vieții literare și culturale din Transilvania, prin revistele conduse de el, *Familia* (între 1865 și 1906) și *Șezătoarea* (între 1875 și 1882), editate la Oradea. Membru al Academiei. Scriitor umorist (revista *Umoristul*, 1863—1866). Poet *(Poesii*, 1866, *Lira mea*, 1882), autor dramatic *(Comedii populare*, 1894), prozator *(Novele*, 3 vol., 1872—73; *Ranele națiunii*, roman, 3 vol., 1876; *Sclavul amorului*, roman, 3 vol., 1873—1875).

Alte opere: Panteonul român, biografii (1869); *Dimitrie Cichindeal* (1893).

Ref.: Lucian Drimba, *Iosif Vulcan*, București, 1974.

D. SIM.

VULPESCU Romulus, n. 5. IV. 1933, Oradea. Poet și prozator. Traducător din Villon, Rabelais, Alfred Jarry ș.a. într-o limbă inspirată, barocă, realizată printr-un fel de sincretism lingvistic (autorul cercetează graiurile și limba cronicilor pentru a găsi nuanța necesară). Ca poet *(Poezii*, 1965; *Și alte poezii*, 1970), R.V. este un cultist, versurile lui ies din impresiile de lectură și trăiesc în combinațiile savante ale cuvintelor. Emoția personală trece în acest chip mai complicat în vocabulele rare care respiră aerul dicționarelor. Remarcabile sînt și *Exercițiile de stil* (1967), traduse și în limba franceză, de un fantastic ingenios absurd.

E.S.

Scanned with OKEN Scanner

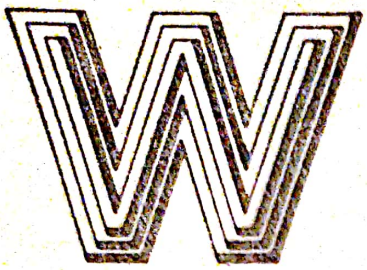

WITTSTOCK Erwin, n. 25.II.1899, Sibiu; m. 27.XII.1962, Brașov. Prozator de naționalitate germană din România. Studii juridice la Cluj; avocat. Primele povestiri datează din 1925: *Ein Ausflug mit Onkel Flieha (O excursie cu unchiul Flieha)*. Maestru al nuvelei, continuînd tradițiile prozei realiste germane, W.E. surprinde în opera sa aspecte din existența germanilor din Transilvania, raporturile lor cu românii și maghiarii, dar cel mai adesea tensiunile sociale din cadrul fiecărei grupări etnice, preferințele mergînd către păturile mijlocii și de jos. Prozatorul evidențiază îndeosebi mentalitatea burgheziei săsești patriarhale, aflată într-un proces implacabil de decădere, datorită imobilismului ei social și spiritual. Conflictele sociale sînt de obicei sugerate prin cazuri individuale, asupra cărora nu se trag concluzii definitive; absurdităților primului război mondial, fatalități oarbe, impulsuri nocive subconștiente, automatisme afective complică nuvelele și romanele sale, favorizînd examenul psihologic și puterea de problematizare în spațiul dilematicului. Conservînd structurile clasice, fără a neglija posibilitățile expresionismului, proza sa se constituie din scene și tablouri, comicul alternînd cu sobrietatea notației; nu lipsește pitorescul natural, vestimentar, caracterologic și de limbaj; se transcriu expresii românești sau maghiare în original. Multe nuvele circulă de la un volum la altul: *Zineborn* (1927); *Brüder, nimm die Brüder mit (Frate, ia-ți cu tine frații)*, München, 1933; *Die Freundschaft von Kockelburg (Prietenia din Kockelburg)*, 1936; *Station Onefreit (Stația Onefreit)*, 1936; *...abends Gäste (...seara, oaspeți)*, 1938; *Der Hochzeitsschmuck (Salba miresei)*, München, 1941; *Siebenbürgische Novellen und Erzählungen (Povestiri și nuvele din Transilvania)*, 1956; *Die Begegnung (Întîlnirea)*, 1957; *Der Viehmarkt von Wängerthsthuel (Tîrgul de vite de la Wängerthsthuel)*, 1958; *Die Töpfer von Agnithendorf (Olarii din Agnita)*, 1954; *Der Sohn des Kutschers (Fiul vizitiului)*, 1967; *Der Falsche Malvasier (Falsul vin de Malvasia)*, 1970; *Das Jüngste Gericht in Altbirk (Judecata de apoi la Altbirk)*, 1972.

Ref.: Joachim Wittstock, *E. Wittstock. Das erzählende Werk (E. Wittstock, Opera de povestitor)*, 1974.

M.P.

ZACIU Mircea, n. 27.VIII.1928, Oradea. Istoric literar și eseist. Studii filologice la Cluj, doctor în filologie. Profesor universitar. A predat româna la Universitățile din Köln, Bonn și Aachen (între 1967 și 1970). Desfășoară, de peste două decenii, o vie activitate în presa literară, în special cea transilvăneană. O parte din studiile și eseurile publicate în presă au fost adunate în volume: *Masca geniului* (1967), *Glose* (1970), *Colaje* (1972), *Bivuac* (1974), *Lecturi și zile* (1975), și se caracterizează prin decizia opiniilor și spiritul de sistem. Prima apariție editorială este o micromonografie despre *Ion Agârbiceanu* (1955) devenită, în 1970, o monografie temeinică prin informația bogată și fundamentarea judecăților de valoare. M.Z. s-a încercat și în domeniul scenariilor literare: *Amiaza unei revoluții* (1954), *Începutul sfîrșitului* (1956) ș.a. Alte volume: *Teritorii* (1976).

P.M.

ZAMFIR Mihai, n. 6.XI.1940, București. Critic și istoric literar. Doctor în filologie. *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea* (1971) este un studiu amplu și metodic, realizat cu mijloacele stilisticii moderne. *Imaginea ascunsă* (1976), eseu critic de stilistică aplicată, analizează structura narativă a romanului proustian. Alte volume: *Gîndirea românească în epoca pașoptistă* (2 vol., 1968, în colaborare), *Introducere în opera lui Alexandru Macedonski* (1972).

D.P

ZAMFIRESCU Dan, n. 21.XII.1933, București. Istoric literar. La cercetarea fenomenului cultural și literar românesc vechi, adăugăm studiile sale critice de istorie literară modernă și contemporană scrise într-un stil fluent, atractiv, ușor polemic (*Atitudini*, 1970; *Istorie și cultură*, 1975). Publicist și cronicar pe probleme actuale (*România pămînt de civilizație și sinteză*, 1969; *Spre noi înșine*, 1971). Autorul unei temeinice monografii despre scriitorul Neagoe Basarab (*Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie*, 1973) și al unui volum de *Studii și articole de literatură română veche* (1967).

D. SIM.

ZAMFIRESCU Duiliu, n. 30.X.1858, Plăinești, jud. Vîlcea m. 3.VI.1922, Agapia. Prozator, poet și publicist. Membru al Academiei. Originar dintr-o familie căreia, chiar dacă îi lipsea atestarea unui arbore genealogic, urcînd — cum afirma D.Z. — pînă la un Lascaris, împărat al Bizanțului, avea în mod cert în urmă două generații cu tradiție de cultură. Tatăl, Lascăr Zamfir[escu], aparținînd burgheziei negustorești, făcuse el însuși studii și cunoștea patru limbi străine. Mama, Sultana Mincu, dintr-o familie cu preocupări artistice, cultivă în familie gustul pentru muzică și

Scanned with OKEN Scanner

Duiliu Zamfirescu

literatură. Licență în drept (1880). Funcții juridice (procuror, avocat). Primele versuri în *Ghimpele* și *Războiul*. Adevăratul debut, cu poema romantică *Levante și Calavryta* (1880) în *Literatorul*, unde publică intens pînă în 1882. Intră în redacția *României libere* (1881), la care semnează cronica artistică, teatrală și literară (uneori cu pseudonimul *Don Padil*). Întîiul volum al lui D.Z., *Fără tîlu. Poeme și nuvele* (1883), va fi urmat de romanul *În fața vieții* (1884). Colaborează la *Convorbiri literare* și întreține bune relații cu T. Maiorescu și *Junimea*. În 1887 începe o carieră diplomatică ce va dura douăzeci de ani (Roma, Atena, Bruxelles), în timpul căreia face numeroase călătorii, vizitînd vestigii și muzee celebre, studiind istoria antică și arheologia, gustînd frumusețile naturale și artistice meridionale pentru care avea afinitate; întreține relații și corespondență cu personalități din țară (T. Maiorescu ș.a.) și străinătate (G. Carducci, P. Lotti, F. Brunetière ș.a.), ultimele prilejuite și de căsătoria cu Henriette, fiica senatorului italian Arlievi (1890). În perioada italiană, anii 1893—1900 sînt foarte fecunzi. Apar volumele de versuri *Alte orizonturi* (1894), *Imnuri păgîne* (1897), *Poezii nouă* (1899) și prozele: *Novele* (1888), *Novele romane* (1896). Atenția se concentrează în jurul romanului. Publică: *Un drum greșit* (1888), *Lume nouă și lume veche* (1895), cele mai bune cărți din *Ciclul Comăneștenilor: Viața la țară, Tănase Scatiu, În război*, publicate mai întîi în *Convorbiri literare* (1895—1897), apoi în volum (1898, 1907 și 1902). Ultimii ani de viață îi dăruie politicii militante antiliberale ilustrată de *Liga poporului*. E ales vicepreședinte al Academiei (1918) și președinte al Camerei deputaților (1920—1922).

Poezia de început a lui D.Z., îndatorată romantismului lui Eminescu, Al. Macedonski sau D. Bolintineanu, ca și lecturilor din Byron, Musset, Lamartine și Hugo, fără a se confunda cu modelele, este transcrierea lirică a unui zbucium interior, marcat de întrebări existențiale; o poezie meditativă, de construcție epică, în tonalitate elegiac-tragică, specifică unui tîrziu *mal du siècle*, nu lipsită de accente realist-sceptice și o viziune fastuos-picturală în linia prozei ibericului Castelar. Contactul cu peisajul italian și elen, cu urmele splendorilor lumii antice, transmite poetului sentimentul eternității, îi îndreaptă aspirația către valoarea eternă a frumosului. Sub semnul lui Leopardi și Carducci, modalitatea lirică alunecă spre parnasianism și neoclasicism; meditația înclină spre solemnitate și reverie, nu ca o necesitate romantică a refugiului, ci ca atitudine estetică. Decorul e nostalgic, statuar, cu valențe simbolice, adeseori restaurate. Versul tinde către clasicitate prin structură, eleganța stilului și perfecția prozodică, încercată în variate formule. Nuvelele lui D.Z. aduc, înaintea lui M. Sadoveanu, universul lumii provinciale ratate, cu stereotipia și monotonia ei *(Conu*

Alecu Zăgănescu), cu dramele de conștiință și idealurile ei sentimentale *(Locotenentul Sterie)*. Reține capacitatea de observație realistă, îndemînarea tehnică în elaborarea portretelor, și o remarcabilă capacitate de introspecție psihologică. Un anume umor, subliniat de comicul limbajului, dă savoare nuvelelor antologice *Spre Coteşti* și *Furfanțo*.

Alături de N. Filimon și I. Slavici, D.Z. este unul dintre fondatorii romanului românesc. După trei încercări nesemnificative, el dă măsura talentului său de romancier, preocupat de estetica genului, cu *Viața la țară* (1894—1895), întîiul volum din *Ciclul Comăneștenilor*. Este prima încercare de roman ciclic din literatura română, tradus în engleză (1926), italiană (1932) și în franceză, cu o prefață de Paul Valéry (1939). Romanul evocă foarte bine atmosfera calmă, senină, a vieții de la țară, în care prind contur sentimente delicate și trainice. Așezarea cîmpenească, cu relații ideale între boieri omenoși și țărani este continuată de o generație păstrătoare a tradiției, dar receptivă la progres; din rîndul ei se realizează, cu finețe psihologică, unul dintre cele mai interesante personaje ale ciclului (Sașa). Destinele se interferează și se împlinesc firesc, psihologia personajelor este bine analizată într-o construcție echilibrată, clasică. *Tănase Scatiu* (1895—1896) urmărește în continuare viața conacului boieresc amenințat de pătura arendașilor. Scriitorul, el însuși contrariat, deși — teoretician al „obiectivării" — își uită teza și, exprimîndu-și aproape polemic antipatia față de arendași, simplifică pînă la schemă personajul ce dă titlul romanului. De acum, ciclul descreşte ca valoare artistică. *În război* (1897—1898), roman al regenerării și purificării neamului și conștiințelor, tradus în franceză (1900), ca și *Anna* (1906—1910) sau *Îndreptări* (1901—1902), cu tematică preponderent erotică, au o construcție epică fragilă, personaje nefinisate. *Lydda, Scrisori romane* (1911) este un roman-eseu nu lipsit de o dimensiune epică, în care personajele — ipostaze morale venite dintr-o sublimare artistică și filozofică a propriei vieți — sînt urmărite cu finețe psihologică. Cartea capătă culoare prin stilul eseistic care încorporează un comentariu inteligent pe marginea lecturii operelor de artă, a călătoriilor. Talentul eseistului, care dă farmec literar causeriei intelectuale, se regăsește în corespondența purtată cu T. Maiorescu, interesantă și pentru opiniile estetice. D.Z. a scris cîteva piese aparținînd „teatrului de idei". Drama *Poezia deșteptării* (1913) sau comediile *O amică*, *Voichița* (1912) etc. nu ilustrează totuși genul.

Alte opere: Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884—1913) (1937); *Scrisori inedite* (1967).

Ref.: M. Gafița, *Duiliu Zamfirescu*, București, 1969.

V.M.C.

G.M. Zamfirescu

ZAMFIRESCU George Mihail (Gheorghe Mihail), n. 13.X. 1898, București; m. 8.X.1939, Iași. Dramaturg, prozator și poet, om de teatru. Fiul unui muncitor tîmplar dintr-o mahala bucureșteană. Studii liceale la București. Funcționar, bibliotecar; regizor, director de scenă la Teatrul Național din Iași (între 1934 și 1939). A desfășurat o intensă activitate publicistică (cronici dramatice, articole de teorie și critică teatrală) în *Universul literar*, *Rampa*, *Vremea*, *Adevărul*, *Gîndirea*, *Revista Fundațiilor regale* etc. A editat la Satu Mare revista *Icoane maramureșene* (1923—1924). Debutează ca poet sub pseudonimul *Gemi Zam* în *Literatorul* lui Al. Macedonski (1918—1919). Scrie versuri de factură minulesciană, pe teme sociale, cu o notă evident protestatar-umanitaristă care va caracteriza și primele proze adunate în volumele *Flamura albă* (1924) și *Gazda cu ochi umezi* (1926). G.M.Z. rămîne însă, mai ales, legat de problemele teatrului. S-a dăruit cu surprinzătoare energie activității de teoretician și cronicar dramatic, regizor, director de scenă și dramaturg. Piesa de debut, pentru copii, *Sfîrlă năzdrăvanul*, se joacă în 1925. În același an se tipărește actul dramatic de inspirație istorică *Cumînecătura*. Comedia tragică *Domnișoara Nastasia* (1927), care îi aduce notorietatea, propune o viziune tragică asupra lumii sordide a mahalalei. Dramaturgul descoperă o umanitate capabilă de pasiuni și idealuri, o lume asemănătoare eroilor lui M. Gorki, înfrînți de suferința care coboară și înnobilează. Tendința către o formulă dramatică novatoare este observabilă în piesele *Sam* (1928), *Grup revoluționar 8* (1929) și *Adonis* (1930); autorul utilizează abstracția, simbolul și parabola, pentru a pune în discuție probleme grave ale existenței și demnității umane, cu o tehnică ce amintește de expresionism. Cu *Idolul și Ion Anapoda* (1934), G.M.Z. realizează fizionomia omului neînsemnat dar plin de omenie, cunoscut din teatrul lui Marcel Achard și Marcel Pagnol, sau din comediile amare ale lui G. Ciprian, T. Mușatescu și Camil Petrescu. Gustul pentru simbol și deformare caricaturală, de sorginte expresionistă, este prezent și în primul roman al lui G.M.Z., *Madona cu trandafiri* (1931), ai cărui protagoniști reprezintă lumea provincială cu suficiența și elanurile ei bovarice. Romanul care-l consacră este *Maidanul cu dragoste* (1933). Acesta, împreună cu *Sfînta Mare Nerușinare* (1936), *Cîntecul destinelor* (1938) și *Bariera* (apărut postum, 1942) formează ciclul cunoscut sub titlul *Bariera*. Largă frescă a universului periferiei bucureștene, romanele ciclului aduc în prim plan ființe contorsionate sufletește, la limita mizeriei, în care autorul regăsește unele aspecte ale propriei biografii.

Alte opere: *Mărturii în contemporaneitate* (1938); *Miss*, povestiri (1942).

V.M.C.

ZAMFIRESCU Ion, n. 7.VIII.1907, Craiova, Istoric literar. Licențiat în litere și filozofie (1929), apoi doctor al Universității din București cu teza *Spiritualități românești* (1941). Colaborare activă la *Viața românească*, *Revista Fundațiilor regale*, *Arhiva pentru știință și reformă socială* ș.a. Din 1960, profesor universitar de literatură universală (*Istoria literaturii universale*, 2 vol., 1970, 1973, în colaborare). S-a specializat în studii de dramaturgie și istoria teatrului mondial, dînd o amplă și temeinică *Istorie universală a teatrului* (3 vol., 1958, 1966, 1968), precum și alte contribuții (*Probleme de viață, teorie și istorie teatrală*, 1974).

D. SIM

ZAMFIRESCU Violeta, n. 20.VII.1921, Craiova. Poetă. A publicat numeroase volume de versuri, pe teme sociale, cetățenești, erotice etc. (*Inima omului*, 1955; *Iarba dragostei*, 1957; *Ceasul de seară*, 1960; *Frumusețe continuă*, 1964; *Ziua a șasea*, 1966; *Dragoste*, 1968; *La poarta celor care dorm*, 1970; *Pedeapsă de viață lungă*, 1972; *Simfonie*, 1975). A scris și versuri pentru copii.

E.Z.F.

ZARIFOPOL Paul, n. 30.XI.1874, Iași; m. 1.V.1934, București. Critic literar. Ginere al lui C. Dobrogeanu-Gherea și prieten intim al lui I.L. Caragiale, P.Z. a făcut, cu intermitență, o critică estetică, sceptică. Și-a creat, prin studiile lui docte, reputația unui ironist inclement, adversar al clasicilor. „Timpul — spune el — omoară orice creație intelectuală, în total ori în parte. Veșnica tinerețe a eternelor modele este o frază inaptă, ieșită din minți strîmte și leneșe" (*Clasicii*, în volumul *Din registrul ideilor gingașe*, 1926). Fiul lui Pavel Zarifopol, de meserie negustător, și al Elenei, născută Guliano. Urmează școala la Iași și studiile superioare în Germania, la Halle, apoi la Lipsca. Primele studii, 1910—1912, apar în revistele germane (*Süddeutsche Monatshefte*). Colaborează la *Cronica*, *Viața românească*, *Revista vremii*, *Flacăra*, *Adevărul literar și artistic*, *Revista Fundațiilor regale* (pe care o și conduce o vreme). Polemizează cu M. Ralea și G. Ibrăileanu pe tema criticii estetice (*Despre critica rentabilă*, în *Adevărul literar și artistic*, I—IV, 1928). În critică se remarcă mai întîi ca un moralist în linie maioresciană: *Din registrul ideilor gingașe* (1926). Contestă pe Goethe („îndrăgostitul de toate clasicismele"), Lamartine, Renan („profesor marafetos"), Maupassant. Acceptă pe Montaigne, La Rochefoucauld, Flaubert, Anatole France, Proust. În literatura română, preferințele merg spre I.L. Caragiale, T. Arghezi, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, I. Minulescu (prozator). Editează *Opera* (I—III) lui I.L. Caragiale, publică o antologie de proză fantastică din literatura universală (*Vedenii*). Scrieri: *Artiști și idei literare* (1830), *Încercări de precizie literară* (1931),

Paul Zarifopol

Scanned with OKEN Scanner

Pentru arta literară (1934), *Despre stil, note și exemple* (f.a.). Critica lui P.Z. este preponderent și scăpărător eseistică. Ea se aplică, mai întîi, la psihologia socială, reluînd procesul formelor fără fond dintr-o perspectivă raționalistă. Moralistul apără prestigiul bunului-simț, al rațiunii, împotriva patetismului găunos, a „nietzscheanismului de răspîntie". În cultură, P.Z. atacă „vanitatea verbalistă", solemnitatea goală, „vanitățile patetice în stil apocaliptic". Combate pe Bergson; iar pe clasici îi comentează cu o familiaritate bîrfitoare. Sub învelișurile scrisului sarcastic al lui P.Z. vibrează, ca și la Voltaire, sufletul unui umanist erudit, iritat de inflația limbajului în cultura modernă.

E.S.

ZILIERU Horia, n. 21.V.1933, Racovița, jud. Argeș. Poet, stabilit la Iași, secretar de redacție la *Convorbiri literare* (seria nouă). Tehnician remarcabil al versului (*Fluierul*, 1959; *Florile cornului tînăr*, 1961; *Orfeu îndrăgostit*, 1966; *Alcar*, 1968; *Iarnă erotică*, 1969; *Umbra paradisului*, 1970; *Orfeu plîngînd-o pe Euridice*, 1973; *Cartea de copilărie*, 1974; *Astralia*, 1976), avînd ca posibil model pe Ion Barbu, H.Z. scrie poeme suave, ornante, despre bucuriile și suferințele erosului și, tot el, notează într-un stil simbolistic, cu o imagistică barocă de priceput orfevru, impresii de natură.

E.S.

ZINCĂ Haralamb, n. 4.VII.1923, Roman. Prozator. Absolvent al Școlii de literatură „M. Eminescu". Debutează cu povestiri despre ultimul război. Se va dedica apoi genului polițist. Romanele lui H.Z. (*Cazul R-16*, 1953; *Moartea spionului fantomă*, 1963; *Ochii doctorului King*, 1968) confirmă un talent inventiv, care știe să dezvolte ingenios intriga.

Alte opere: Crima de la 217 (1970); *Dispărut fără urmă* (1973); *Limuzina neagră* (1973); *Supersonicul 01 decolează în zori* (1974); *Dragoste moartă* (1975); *Soarele a murit în zori* (1976).

I.V.Ș.

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK
Tiraj : 100 130 ex. legate. Bun de tipar : 15.XI.1979.
Coli tipar : 27. 16 planșe offset.
Comanda nr 80 442
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner